CHRISTOPHORI LONGOLIJ ORATIONES DUÆ PRO DEFENSIONE SUA IN CRIMEN...

Christophe Longueil, Jacopo Sadoleto, Pietro Bembo, ...

Digitized by Google

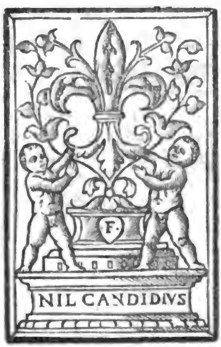
CHRISTOPHORI LONGOLII ORATIONES
duæ pro defenſione ſua in crimen leſæ maieſtatis, longe exactiori quàm ante iudicio perſcriptæ, ac nunc primum ex ipſius authoris ſententia in lucem editæ.

Oratio una ad Luterianos.

Eiuſdem epiſtolarum libri quatuor.

Epiſtolarum Bembi & Sadoleti liber unus.

Longolij uita perdoctè quidem atq; eleganter ab ipſius amicíſſimo quodam exarata.

Digitized by Google

Digitized by Google

BERNARDVS IVNTA AD LECTOREM.

N omnibus ferè rebus, lector ſtudioſe, in quibus aut excellẽs ar
tificis ars, aut præſtãs i genij uis emineat, hoc i primis animad
uertere ſoleo, omnes qui elegantioris ingenij & iudicij ſunt, cũ
eiuſmodi rerum contemplatione uehementer delectentur, tum uero de ar
tifice ipſo ſcire quis nã & qualis fuerit plurimũ nonnũq; laborare. Id quod
uel leuiora opificum opera ſatis declarant. Quis enim eſt, qui uel egre/
giam aliquam picturam, uel affabre factum, & elaboratum ſignum di
utius cum delectatione contemplari poſſit, cui non ſæpius ueniat in mẽ
tem de opificis conditione quærere, aut qui etiam, ſi fieri poſſet, nõ libẽter
eum uideat, colloquatur, de uitæq; totius ratione interroget? Neq; quicq̃
ullo in genere tam perfectum eſſe poſſit, ut ignorato artificis nomine, ſpe
ctatorum deſiderium explere poſſit, quin uel hoc ipſo quod præſtans ſit,
e orum deſiderium auget, ſemperq; aliquid deſiderabunt quãdiu autho
rem ipſum prorſus ignorent. In his uero rebus, quæ animi uirtutis, &
ingenij monumenta poſteris relinquuntur, incredibile eſt, quanto ſtu/
dio efferantur, qui excelſiori animo præditi ſunt, de ijs cognoſcendi, quo/
rum uel præclara geſta, uel docte & copioſe ſcripta admirantur, ut nun
quam penè ſibi quærendo ſatisfaciant an.. quam & patriam, & cogna
tiõem, naturam, formam, habitum, totius deniq; uitæ eorum curſum, et
conſilia perſpecta, & explorata habeant. Atq; horum quidem diligens
inueſtigatio, ſi cum illorum comparetur qui hæc in opificibus quærunt,
in re non admodum diſpari, diſſimillimam laudem merentur, ut alteri
curioſi, alteri ingenioſi iure appellari debeãt. Quid.n. opus eſt, de opifici
bus, quorum opera miraris tam multa interrogare, quorum nec uitam
nec artem tibi ſequendam aut imitandam ducas? Nemo enim eſt ani/
mo paulo nobiliori, qui ſi aut coam Venerẽ, aut theſpienſem Cupidinẽ,
ſumma cum admiratione aſpexerit, cum & opera ipſa, & authores ma
xime probet, Apellem ſe aut Praxitelem eſſe uelit, aut omnino doleat, ſe
uel huius in fingendo, uel illius in pingendi ratione excellentiam, non
poſſe aſſequi. At uero qui doctorum hominum, & eloquentium monu
menta admirãtur, nõ mõ ſe q̃ ſimillimos illorũ eſſe ſtudent, ſed in illorum
etiam ſi fieri poſſit naturam tranſire. Quid ergo utilius eſſe poſſit ijs qui
aliquem imitãdo effingere uelint quàm eius uitæ conſuetudinem cogni
tam habere? noſſe quæ ſubſidia ad tantam doctrinã habuerit, quæ con/
tra impedimenta, & quomodo ſuperarit. Ex his enim facile quid ſibi
ſperandum, aut contra quid in ea arte in qua excellere cupit deſperan/
dum ſit, coniectura aſſequi poſſit. Atq; hæc eo a me dicta ſunt lector ſtu/
dioſe, ne diutius expectationem tuam teneam cui in omnibus q̃primum

Digitized by Google

ſatisfacere cupio, ut quoniam Chriſtophori Longolij uitæ commentariolum, ab amiciſſimo quodam eius, qui cum eo familiariter uixit conſcriptum, & à me cum diligentia conquiſitum, operi eius, quod à me editur præponendum curarem, intelligas id à me ea ratione factum, ut te quisquis es tam egregij operis admirator, pleniori obſequio demererer, tuoq; deſiderio in omnibus occurrerem. Non enim dubito quin eius ſcripta legendo in eam ſæpe uoluntatem incidas, quam ante dixi eloquentium hominum & doctorum opera inſpicientibus ſe mouere, ut libẽter multa de authoris uitæ ratione uelis intelligere. Ex qua cum illud ſcieris, quantulo tempore, & quibus rebus impeditus, omnium ferè diſciplinarum ſcientiam ſit adeptus, ſummamq; eloquentiam, cum maximarum rerum cognitione coniunxerit, illum fructum uel maximum capies, ut planè ſcias, tibi qui maiorem facultatem, & commoditatem diſcendi habeas, quiq; longioris uitæ ſpem tibi proponas, minime deſperandum eſſe (quod magna pars diſcentium facit) ad earum ipſarum artium omniũ intelligentiam aſpirare poſſe. Quæ quidem ſi uerum fateri uolumus, eo ſocietatis uinculo iunguntur, ut niſi uniuerſas perdidiſceris, ne unam quidem perfecte intelligas. Cum uero ille ueterum ſemper admirator, itq; eorum qui optime ſcripſerunt imitator fuit, quemadmodum tibi quoq; eſt faciendum quisquis in Romana eloquentia excellere cupias, hoc ex lectione ſcriptorum eius cognoſcere erit iucũdiſſimum, quo pacto ueteres in ipſis ueſtigijs ſit perſecutus, Romanamq; linguam quæ noſtro ſeculo iam diu peregrina eſſe uidebatur, neq; de moribus noſtris qui ab antiquis multum diſſident loqui auſa fuerit, ita ad conſuetudines noſtras accommodarit, ut nihil penè in noſtro uſu ſit quod non apte eleganterq; exprimat. Vale.

Digitized by Google

Hriſtophorus Longolius Maclinia, nobili Germaniæ oppido, honeſto ſplendidoq; inter ſuos loco, natus fuit. Quoniam uero eo uiuo, non defuere, qui eum Pariſienſem dicerent, libri etiam ab eo ſcripti hoc titulo circumferrentur, non ab re erit, quæ ipſe in altera defenſionum ſuarum, errorem hunc librariorum refellens, de patria ſua dicit, hoc loco commemorare. Vt deinceps, qui de hac re dubitant, ipſi potius Longolio de ſe, q̃ alijs credant, eius uerba hæc ſunt. Ego.P.C.Maclinia natus ſum, Maclinia educatus, germanicæ linguæ, et Cæſarum ditionis oppido, cum alijs laudibus multis illuſtri, tum uero Philippi & Caroli Hiſpaniæ Regum incunabilis percelebri. hæc ille. Puer admodum, cũ uix annos nouem natus eſſet, parentum ſtudio, & diligentia, Lutetiam Pariſiorum, ut ibi literas diſceret, eſt miſſus. Neq; enim uel id ætatis, propter ſummam ingenij docilitatem, immaturum cenſebant, qui in celeberrimo illo literarum domicilio politioribus diſciplinis animum excoleret. Celeriter uero omnibus artibus quibus puerilis ætas imbui ſolet, ita profecit, ut æquales ſuos omnes doctrinæ laude longe præſtaret, ex his autẽ generoſiſſimum quemq; imitandi cupiditate incenderet. Ingenio acri et uehementi præditus fuit, in quancunq; partem ſe dediſſet, atq; omnium diſciplinarum (quod poſtea res ipſa declarabat) capaci. Quencunq; ſcriptorem ſibi legendum propoſuiſſet, eum nunq̃ ferè de manibus, niſi diligenter ab eo perlectum, dimiſit. Neq; unquam in eo animaduerſum eſt, aut obſcuritate ſcriptoris alicuius, aut prolixitate deterritum, quo minus totum perdiſceret, ſi modo talem putaret, ex quo fructum aliquem capere poſſet. Cum autem ea quæ in antiquorum ſcriptis tradita eſſent, celerrime perciperet, tum uero quæ abdita fuere nemo maiori facilitate eruit. Atq; huic rei teſtimonio eſſe poſſunt multa ab eo penè puero, in C.Plinij de naturali hiſtoria libro, ſcriptoris non ita facilis, & plurimis mendis deformati, ingenioſe excogitata & notata, quæ poſtea ipſo imprudente, & inuito in Gallia fuere edita. Memoria uero tanta fuit, ut ad ea tollenda, quæ animo ſemel inſediſſent, diuturnitas temporis uix aliquid ualeret. De pluribus & uarijs rebus ſæpe interrogatus, de quibus a multis annis nihil legerat, non minus prompte de ſingulis ſolitus eſt reſpondere, ac ſi eo die ab eo perlecta fuiſſent. Cuius rei cum familiariter cũ eo uiuerem in conſuetudine quotidiana crebro periculum facere licuit. Hocq; in eo magis mirum fuit, quod cum plurima legiſſet, omnia autem quæ græce aut latine ſcripta eſſent ſibi legenda proponeret, nunq̃ ferè ad metam ſemper properanti, ad eundem ſcriptorem reuertere licuit. Si quãdo

de iјs rebus ſermo incideret, quæ à diuerſis & uarijs ſcriptoribus tracta ta eſſent, cum res ipſæ eſſent eædem, ita tamen oratione ſolebat diſtinguere, ſua uerba ſingulis ſcriptoribus à quibus ea acceperat referendo, ut non memoriter ea dixiſſe, in quo ſæpe offendi ſolet, ſed de ſcripto pronuntiaſſe uideretur. Quæ ſæpe cum faceret, ita auditorum admirationem incendit, ut eum artificio quodam, non naturali memoriæ bono uti exiſtimarent. Ad hæc tanta naturæ bona doctrinæq́; ſumma adiumenta, eam induſtriam adhibuit, ut quicquid in literis profecerit, huic penè ſoli gratia habenda uideretur. Ineunte ætate cum earum rerum cognoſcendarum magno ſtudio teneretur, quæ à philoſophis tractantur, amici, qui eum honoratum magis, q̃ doctum uidere cupiebant, uerentes, ne talium rerum ſtudium, eum lõgius ab honorum petitione abduceret, magnopere illi authores fuere, ne aliud ſibi eo tempore, præter ius ciuile diſcendum proponeret. Ex eius enim artis ſtudio affirmabant fore, ut celeriter ad honores, & ad ſummam gloriam perueniret. Quorum precibus, & hortationibus, cum ſibi omnino parendum eſſe duxiſſet, ſex annos in eo ſtudio ita conſumpſit, ut nullis interim alijs literis, præterq̃ oratorijs, quæ maxime etiam artem illam uel ornare uel adiuuare exiſtimãtur, operam daret. Vſus eſt præceptore Philippo Decio celebri iuris interprete, qui tum Valentiæ in Narbonenſi prouincia maximo auditorum concurſu qui undiq; ad eum confluebant ius docuit. Eo uero tempore, ita profecit, ut cum poſtea ab amicis Lutetiam pariſiorum, ut ius ibi exerceret, eſſet reuocatus, cum agendo, tum reſpondendo, tantam laudẽ eſt adeptus, ut uix dum biennium in iuris conſultorum ſubſellijs uerſatus, in centumuirale illud conſilium, quod antea ſolis ſenibus uel certe ætate prouectis patebat, admodum iuuenis adlegeretur. Quare amicorũ uoluntati, iam ſatisfactum putans, tempus adeſſe putauit, ut animo etiã ſuo maiorum rerum cupiditate flagranti morem gereret. Itaq;. C. Plinium cuius lectioni ſe totum dicaret, delegit, quem uarietate & copia rerum cæteris latinis ſcriptoribus præſtare, ac uelut in unius operis compendio quæcunq; à philoſophis græcis, pluribus & libris & uerbis tractata eſſent mira breuitate collegiſſe exiſtimauit. Sed cum res ipſæ quæ quãuis copioſe tractatæ, per ſe ipſæ difficultatem afferunt, in anguſtũ à Plinio concluſæ uix ſpem aliquam ſui intelligendi darent, ibi partim neceſſitate coactus, q̀ aliter ea quæ ita conciſe tradebantur intelligere non poſſet, niſi eaſdem fuſius, apud alios tractatas uideret, partim magnitudine & uarietate rerum, eum inuitante, ut ex uberrimis illis fontibus potius, ex quibus Plinius ipſe hauſiſſet, q̃ ex illa ſecluſa aquula illarum cognitionem peteret, animum ad maiora erexit, ut eos etiam ſcriptores uideret, à quibus illa Plinij emanaſſe putabantur. In hac uero

ſententia cum eſſet, omnes illi agricolæ, omnes ferè medici fuere perdiſcendi. Rerum Romanarum & totius antiquitatis memoria diligenter tenenda. Orbis deniq; ille diſciplinarum, quam ἐγκυκλοπαιδείαν graeci uocant, euoluendus, cum nulla ferè ars ſit, cuius non expreſſa ueſtigia aliqua apud Plinium reperiantur. Hæc uero perficere illi multo fuit difficillimum, preſertim græcarum literarum adhuc ignaro & prorſus rudi. Verum nihil horum eum retardauit, ut erat animo ſemper reluctante difficultatibus, tumq; incenſus cupiditate, ut philoſophorum & aliorum ſcriptorum myſteria cognoſceret. Principio itaq; græcis literis, tanto ſtudio tantiſq; ingenij uiribus incubuit, ut nondum ſe uertente anno ſiue ad philoſophos, ſiue ad oratores ſe conuerteret, ignoratio linguæ nuſquam eum ab eorum intelligentia excluderet, eodemq; temporis interuallo græce etiam ad Gulielmum Budæum Gallorum doctiſſimum epiſtolas ſæpe mitteret. Pari ergo ſtudio atq; induſtria cum quinquennium in græcis ſcriptoribus legendis perſeueraſſet, iam lingua ipſa maxime illi familiaris fuit, eademq; opera doctos illos ſcriptores aſſidue legendo, uberrimam maximarum rerum cognitionem ex illis hauſit. Memor uero ubiq; cum illos legeret inſtituti ſui, & cuius cauſa initio tot ſibi ſcriptores euoluendos ſumpſiſſet, nihil in his omiſit, quod ad pleniorem C. Plinij intelligentiam aliquomodo faceret, quin id diligenter notatum, quo loco & in quo authore legiſſet, in Plinij libro ſcriptum relinqueret. Vt ante omnia ſubſidia in hac re, quæcunq; ex lectione comparari poterant, tentaret, eandem rationem in recentiorum ſcriptis legendis ſeruauit. Quando uero de ſtirpium natura, multa Plinius traderet, nonnulla etiam de piſcibus ſcriberet, rebus à cognitione huius ſeculi, ita remotis, ut ne nomina quidem intelliguntur, non contentus eorum authoritate, qui aliquid de his ſcripſere, uoluit ipſe uerba rebus accommodare, hiſq; diligenter inſpectis uidere, quo pacto res ipsæ cum antiquorum ſcriptis conuenirent. Itaq; ea cauſa illi in Narbonenſem prouinciam iterum proficiſcendi fuit, cum adoleſcens antea ibi ius ciuile didicerat, quam quidem ſtirpium fertiliſſimam, piſcium etiam abundantiſſimam, propter illius maris uicinitatem, exiſtimauit. In qua quidem peregrinatione librum etiam, quem herbarum hiſtoriam appellauit, ſcripſit. Eam uero partem, in qua Plinius terrarum orbis deſcriptionem complexus eſt, diligentiſſime eſt perſecutus, atq; in hoc etiam oculorum iudicio uti uoluit, amneſq; & ſyluas, ac montes, & antiqua oppida, à Plinio deſcripta, quorum aliqua ueſtigia manerent, ipſe adire, itaq; cum adoleſcens Hiſpaniam totam peragraſſet, adulta iā ætate, Britanniā, Germaniā, Galliā, Italiā emenſus eſt

Digitized by Google

ſtatueratq́; in orientem proficiſci, niſi Turcharum arma, quibus omnia chriſtianis hominibus clauſa eſſent, eum ab hoc conſilio deterruiſſent. Quanquam etiam apud homines noſtros peregrinando in magna pericula ſæpe incidit. Apud Heluetios autem, dum eorum regionem uiſeret, nihil propius fuit, q̃ ut interficeretur. Quid uero illi acciderit, & quomodo periculum euitauerit, non erit alienum commemorare, quo magis et induſtria eius cognoſcatur, & animus, qui nullo periculo à rerum dignarum inueſtigatione deterreri potuit. Profectus eſt eò cum duobus familiaribus gallis, eo ſanè tempore, quo accepta clade apud Mediolanum Heluetij à gallis maxime diſſenſerũt. Ex comitibus ergo cum in ſuſpitionem ueniſſet, ſpeculandi cauſa acceſſiſſe, pars quædã cohortis Heluetiorum eos aggreſſa eſt. Ibi cum aliquandiu repugnaſſent, neq́; pares eſſe potuiſſent, unus eorum fuga Rhodanum tranatando, uitam ſibi ſeruauit, alter in pugna cæſus, ipſe graui uulnere, altero brachio accepto, captus & in carcerem abductus eſt, ubi triginta ferè dies cum neq́; medici neq́; remedij ullius facultas daretur, uulneris dolore magis magisq́; ingraueſcente, in ſummo mœrore iacuit, donec caſu antiſtes ſedunenſis, qui apud Heluetios dignitate & gratia maxime potuit, eo ueniſſet, cuius opem cum Longolius per literas ſupplex implораſſet, ipſe caſum uiri ualde miſeratus, ſtatim cuſtodia liberauit, adhibitisq́; medicis, tam diu apud ſe retinuit, dum a uulnere prorſus ſanatus eſſet, tum equo donatum, & uiatico liberaliſſime inſtructum, in patriam remiſit. Nec uero ille ante diſcedere uoluit, q̃ id cuius cauſa uenerat, perfeciſſet, regionemq́; totam luſtraſſet, atq́; tabellis deſcriptam ſecum domum reportaſſet cuius rei perficiendæ maiorem tum facultatem habuit, quam ei Sedunenſis authoritas dabat. Itaq́; cum in omnibus quæ uidere cuperet abunde ſatisfactum eſſet, illinc in patriam deceſſit. Sed ut eo, de quo inceperam, reuertar, hoc eum ſæpe prædicantem audiui, ſe quicquid rerum naturæ cognitiõe profeciſſet, id C. Plinij lectioni acceptum referre, qui in omnibus illi occaſionem plura quærendi & inueſtigandi ſemper dederat. Oratorijs artibus à puero ſemper deditus fuit, earum uero ſummam cognitionem, non artis ſolum præceptis, ſed multa exercitatione firmauerat. Declamandiq́; conſuetudinem multis iam ſeculis intermiſſam, & propè mortuã, qua nihil unquam utilius his, qui oratores euadere cupiunt, inuentum fuit, in ſeipſo primum poſt in alijs renouauit, cum argumento propoſito ſæpe in ſcholis declamando, alios ſuo exemplo, ut idem facerent, cõmouit. Genus dicendi ineunte ætate ſecutus eſt, quod poſtea uir factus, ualde improbauit. Nam cum adoleſcens per omnia ſcriptorum genera uagaretur, neq́; quenq̃ unum ſibi imitandum proponeret, ſed ut ipſe de ſe dicere ſolebat, tantum in uno quoq́; notaret, quantum acute aut ſententioſe di-

Digitized by Google

ctum eſſet, eo factum eſt, ut prudenter ſemper ferè diceret, quod fuit ēt naturæ, oratio uero eius, quæ ex uerbis undiq; accerſitis conſtaret, nullā neq; elegantiam, nec uenuſtatem præ ſe ferret, formamq́; dicendi inconditam & minime æquabilem redderet. In hoc tamen genere multa ſcripſit. orationem de laudibus C. Plinij, alteram de laudibus Gallorum. Comparationem iuris ciuilis cum re militari, in qua iuris laudes extollit. Commentarios quoſdam in ius ciuile. Hiſtoriam herbarum. Commentarios in .xi. libros Plinij ab eo admodum adoleſcente, quo primū tempore Plinium in manus ſumpſerat, conſcriptos, poſtremum uero omnium, cum iam etiam maiorem elocutionis rationem habere inciperet, quinq; orationes de laudibus urbis Romæ fecit. Quod uero genus ſcribendi mutauerit, id Petri Bembi conſilio, qui eo tempore hac laude eleganter & latine ſcribendi nullum Italis omnibus præſtitit, acceptū referre ſolitus eſt. Ille enim cum Longolio amiciſſimus eſſet, multaq; eius prudenter quidem ſcripta, ſed inquinatis & corruptis uerbis referta uideret, dolere ſe, apud eum ſæpe teſtatus eſt, ꝙ cum à natura & literis ad oratorias artes inſtructiſſimus eſſet, uoluntate etiam in eas maxime propenſus, negligeret tamen eam partem emendate & latine loquendi quam. M. Cicero eloquentiæ Romanæ parens ſolum & quaſi fundametum oratoris eſſe indicauit. Vnde etiam eloquentia ipſa nomē ſumpſiſſet. Magnopere igitur eſt cohortatus, ut totam ſuam dictionem, ad præſtantem illam Ciceronis dicendi formam, reuocaret, eumq; ſolū ex oratoribus ſibi imitandum proponeret. Cuius conſilio & authoritati tantum tribuit, ut quinq; annos continuos, ab ea cohortatione, nullum alium authorem latinum in manibus haberet, nullum legeret, præter unum Ciceronem, in quo tantum ſtudio induſtriaq́; profecit, ut poſt breue tempus, cum ſibi eam legem indixiſſet, ne alijs, atq; à Cicerone ſumptis uerbis uteretur, ad omnia ferè, quæcunq; animo concæpiſſet, exprimenda, abunde ex illo uno uerba electa ſuppeterent. Cumq; ſe totum ad ſummi illius oratoris imitationem dediſſet, ſicq; toto animo contendiſſet ut nihil unq̃ magis, ut perfectam illius ſcribendi formam animo incluſam haberet, etiam in omnibus quæ ſcripſit ut eodem modo dicere poſſet, magnopere laborauit. In hanc uero formam ſcriptæ ſunt ab eo orationes duæ, quibus eorum accuſationi reſpondet, qui eum Romæ perduellionis reum egere, una præterea ad Luterianos oratio, & aliquot epiſtolæ ad amicos. Reliqua omnia quæ ſcripſit, ipſe abolenda cenſuit, idq́; ut ita fieret, amicis moriens commendauit. Cauſam uero totā Luterianam, cuius oppugnationem iuſſu. X. Leonis Pontificis maximi, à quo etiam commentarij totius cauſæ miſſi ad eum fuere, ſuſceperat, quinq; orationibus complecti ſtatuerat, breuiq; perfeciſſet (excogita-

Digitized by Google

tiſiam ſecum, ut ex ipſo audieram, quæcũq; tali in cauſa dicenda forẽt) niſi prima ſtatim abſoluta, immatura mors conſilium eius præueniſſet. Theologiam & eos ſcriptores, qui de diuinis rebus tractant, omni ætate coluit, idq; putauit hominis eſſe chriſtiani, non in ſenectutem, ut maxima pars hominum facit, hoc ſtudium differre, ſed quotidie addiſcendo in eo quanq̃ lentius id fieret, aliquid tamen procedere. Hoc autem modo ipſe & græcos & latinos plurimos quos maxime in rerum diuinarum explicatione excellere putauit, diligenter euoluit. In his uero literis, & in alijs artibus, tot perlegit, tam multa, tanto iudicio, in tam paucis annis, ea etiam ætate, qua alijs uix maturum iudicium adeſſe ſolet, tot interim laboribus ex peregrinationibus exercitus, ut his, qui eum & mores eius non nouere, penè incredibile uideatur. Sed adiuuabat præter cætera, quæ modo commemoraui, temperantia ſumma in uictu, & in omni uita, ut uoluptatibus, quæ apud cæteros eius preſertim ætatis magnam partem temporis ſibi uindicant, nullum omnino tempus daret. Cibi & potus erat parciſſimus, mero nunq̃, dilutiſſimo ſemper utebatur, maxime uero frigidæ potu delectabatur, quo etiam ſæpius uſus fuiſſet, niſi medici, ꝙ maxime inimicum ſtomacho dicerent, eum magnopere deterruiſſent. Somno parum indulgebat, cum plurimum, nõ amplius, ſex horas dormiebat. Reliqua genera uoluptatum ſummus ille ardor in ſtudia litterarum ita reſtinxit, ut nulla prorſus in eo aliarum rerum cupiditas appareret, neq; uero ita prorſus ſtudijs deditus erat, ut reliqua omnia, quæcunq; in Rep. Chriſtiana agerentur, tanq̃ ad ſe nihil pertinerent, negligeret. Sed cũ ſtudijs plurimum tribueret temporis, tum uero quando uel ſalutis ratio, uel quæuis alia neceſſitas, eum à ſtudio auocaret, libentiſſime & diligentiſſime de his, quæ foris agerentur, inquirebat. Quo factum eſt, ut ſimul & doctiſſimus & prudentiſſimus haberetur, ut neq; hæc curioſitas rerũ externarum cognoſcendi, quicq̃ de legitimo ſtudiorum tempore detraheret, nec illa languidiorem ad cætera redderent, aut quicq̃ de prudentia rerum diminuerent: Sed contra alterum ab altero adiutum hanc pulcherrimam in eo prudentiæ & ſapientiæ coniunctionem efficere. Corporis eatenus rationem habuit, quatenus ſtudijs ſufficere poſſet, quotidieq; ante cibum parua pila ſe exercebat. Quanq̃ per ſe laboris apta membrorum compoſitione patientiſſimum corpus habuit, & quod multis magniſq; laboribus ad omnem patientiam ineunti ætate firmauerat. Quippe qui adoleſcens laborem etiam militarem fuerat perpeſſus, mileſq; Neapolitano bello cum Ludouico Gallorum Rege in Italiã ueniſſet, & ſi à robore militari multum abeſſet, corpuſq; decorũ magis habere, q̃ robuſtũ uideretur. His uero rationibus, ita corpus & animũ curauit, ut alterũ ſemper ſanũ, alterũ q̃ doctiſſimũ, uarijsq; & multis artibus repletum, haberet.

Quantũ uero doctrina & eloquentia inter huius ſeculi ſcriptores præſtiterit, hi demum intelligent, qui pauca ea, quæ ſuo iudicio probata, ſcripta reliquit, cũ alioꝝ in illo genere ſcriptis conferent, aut is deniq;, qui in ſimili ſcribendi argumẽto ſui periculum fecerit. Neq; uero iſtis artibus atq; uirtutibus premia omnino indigna his temporibus tulit, multaq; præclara de eo iudicia principes uiri fecere, à Rege Hiſpaniæ Philippo duodeuiginti annos natus, ſanctioribus illis reconditaꝝ rerũ notis, q̄bus hodie unis oĩa propè regnorũ arcana cõmittũtur, præfectus. A principibus Pãnoniæ magno propoſito p̃mio accerſitus, ut regem pueꝝ optimis artibus inſtituendũ ſuſciperet. A Ludouico francoꝝ rege multis honoribus affectus, de quibus ille in iudicio cũ pro ſe diceret, aduerſarijs maxime cõditionis obſcuritatẽ obijcientibus, cõmemorare eſt coactus. Quo tẽpore regis decretũ recitari fecit, à quo ille nõ unius aut alterius (ut eius uerbis utar) ſuæ ditiõis urbiũ, ſed uniuerſi regni uiribus uno edicto eſt donatus. Sub quod ẽt aliud decretũ conſilij illius centũuiralis, quod Lutetiæ pariſiorũ cogitur, intulit. In quo illi iurati ſummo conſenſu in collegiũ ſuũ cooptarũt, habiturũ in perpetuũ ius uitæ & necis, ac ſummã fortunarũ oĩm poteſtatẽ, nõ in plebẽ modo, ſed in oẽs regni proceres. Viceſimo uero octauo ætatis anno ciuitas ei Romana ultro eſt oblata, uirtutisq; & literarũ ergo ciuis factus. Quæ res quanq̃ initio multarũ illi turbarum cauſa fuit, multis clã inuidentibus, nonnullis uero nobiliſſimis uiris palã eũ oppugnantibus, & uirtutibus eius obtrectantibus, inter quos magno periculo eſt uerſatus, poſtea tamen optime ceſſit, nomenq; eius & gloriã magnopere auxit. Nã cũ ſtatim poſt ciuitatẽ adeptã in Gallias redire ſtuderet, ut amicos & propinquos, à quibus multos annos abfuerat, uiſeret, crebræ uero aduerſariorũ eius uoces exceptæ eſſent, palam dicentiũ, ſe nomen eius delaturos, ea res fecit, ut paulo diutius cõſiliũ profectionis differret, ne ſi tali tẽpore urbẽ relinqueret, nõ amicos ſalutandi cauſa diſceſſiſſe, ſed timore & minis inimicorũ perterritum ab urbe aufugiſſe, uideri poſſet, ſed cum diutius manſiſſet, q̃ eius rõnes paterentur, expectans quorſum obtrectatorũ inuidia procederet, cum illi interim nihil contra eũ niſi conuitijs agerent, exiſtimans ulterius eorũ indignitatem nõ progreſſurã, iter Galliam uerſus iam diu ab eo deliberatũ, eſt perſecutus, relictis tamen apud amicos defenſionibus ſuis ſcriptis, ut contra omnes conatus aduerſariorum, ſi abſentia eius aliquam illis occaſionem accuſandi daret, præſto haberent quod opponerent. Iam tum ex eorum conuitijs animo proſpiciens, quæ maxime obiecturi eſſent, quibus ille omnibus medicinam fecerat. Cuius ſui conſilij prudenter excogitati magnum poſtea fructum & uoluptatem cæpit. Vix enim Venetias in eo itinere peruenit, cum ad eum literæ amicorum ſunt allatæ, nunciantes grauiſſimam accuſationem qua ſtatim poſt diſceſſum eius aduerſarij ſunt uſi, & quo pacto conſilium

Digitized by Google

de relinquendis defenſionibus proceſſiſſet, accuſauit eum nobilis & diſertus adoleſcens Romanus in quo magnam dignitatis ſuæ ſpem maiores natu Romani collocarant, ad id inductus inimicorũ Longolij multis & aſſiduis precibus, obiecto etiã falſæ gloriæ ſplendore, ꝙ patriæ laudibus, quas oppugnatas à Longolio eſſe uoluerunt, in huiuſmodi accuſatione adeſſe eum aſſeuerarent. Ita uero acerbe & uehementer, ipſe audiente principe Romano, cũ multi nobiliſſimi & clariſſimi uiri iudicio interreſſent, egit, ut nonnulli amici Longolij eſſent, qui de cauſa obtinenda deſperarent, donec amicorũ præcipua cura defenſiões eius in lucem prodiere, quæ ita ab omnibus paſſim probabantur, ut multi dicerent nõ Lõgolium ciuitatis donatione ornatum, ſed ipſum, ciuitatem illis oratiõibus ornaſſe, in quibus priſtinã dignitatem ciuitati & uetera ſua ornamenta omnia reſtituiſſe uidebatur. Principi uero ipſi ita placuere, ut oblitus penè quid aduerſario eius tribuiſſet, quẽ pauloante, nulla magis re alia motus, atq; eius in Longoliũ actiõe, in familiarium numerum receperat, protinus iuberet, ut diplomata Longolio expedirẽtur, qbus ratum eſſet, quod. S.P.Q.R. de ciue eum aſciſcendo decreuiſſet, prætera quod ipſe de priuato ærario ad tuenda ſtudia eius conceſſiſſet, atq; ad eũ ubicunq; terrarũ eſſet, deferrentur. Ea tamen lege, ne ſedem ſtudiorum alibi, ꝙ in Italia poneret. Multis ꝑterea honoribus affecit, nã in palatinũ & ſacroſanctæ lateranenſis aulæ comitatum ſua ſponte cooptauit, & in Romani pontificatus ſcribarũ numero eſſe uoluit. Quæ cũ ad eũ perlata eſſent, cũ alia oĩa libẽter audiuit, tum uero conditionẽ de commoratione ſua in Italia nõ inuitus accæpit, lætusq; in Galliam quaſi ex inimicorũ dolore triumphũ agens, animo ſtatim reuertendi eſt profectus, ubi magno amicorũ gaudio exceptus ꝙ nihil tã præter opinionẽ eorũ accideret, ꝙ ut eũ quẽ uix ſaluũ in tantis contentiõibus arbitrabantur honoribus ẽt auctũ uiderẽt, magno eũ ſtudio apud ſe retinere contenderunt, pluribus etiam ad manendũ premijs & priuatim à multis, & publice a rege ipſo francorũ propoſitis. Ex priuatis autem, qui hoc maxime ab eo contenderunt, Ludouicus Ruzeus pariſienſis, cum multa alia, tum uero ſuburbanum fundum lautum & fructuoſum muneri obtulit. Nullam aliam beneficij ſui remunerationem, aut operam ab eo expectans, niſi ut urbe illa quaſi domicilio ſtudiorum ſuorum contentus, in Italiam amplius nõ rediret. Ille uero quanꝙ Galliam ſemper non minus charam, ꝙ patriam habuit, exiſtimans non inferiori amoris loco habendam, quæ excæpit, ꝙ quæ genuit, plurimi etiam in hac re amicorum ſtudia æſtimaret, tamen cum recordaretur quam fidem X. Leoni Pont. Max. & reliquis amicis de reditu dediſſet, ab eo nullis cuiusquam promiſſis aut precibus deduci potuit. Mirifice uero ipſe ſua ſponte erga Italiam & itali:

homines afficiebantur, ut etiam in epiſtola quadam ad Sadoletum, reditus ſui rationem probare uolens, cum alias cauſas attuliſſet, poſtremo addit, ideo ſe rediſſe, quod ad excitanda fouendaq́; ſtudioſorum hominum ingenia plurimum conferre arbitratus eſſet, cœli ipſius Italiæ clementiā, ſeq́; in eo felicem illum & planè diuinum Italiæ genium ſecutum. Antequā uero rediret, Britanniam nobilem inſulam uidere uoluit, adductus præterea fama eorum, quos præter cæteros illic græcis literis & latinis eruditos, omni liberali & ingenua doctrina pollere audiuerat. Cum quibus pluribus diebus iucunde conſumptis, ꝙ eorum doctrina ita delectaretur, ut etiam ſummæ admirationi eſſet, quemadmodum ſæpe eum prædicantem audiui, tantā & tā politam atq; excultam doctrinam in illis locis, apud eos homines, uel uſquam penè terrarum his tēporibus, quibus propè omnes elegantiores artes iaceant, potuiſſe reperiri, ad conſtitutum ſibi in Italiam iter reuerſus eſt, Patauiumq́; uenit, quem ſtudijs ſuis locum accommodatiſſimum elegit. Quanquam ſimul ac de eius in Italiam aduentu auditum eſt, populus florentinus non ſolum in ciuitatē ſuam ſi illic ad inſtituendam bonis artibus iuuentutem ſe conferret, inuitauit, uerum etiam uicena quina in annos ſingulos ſeſtertiorum nummum millia ex ærario publico decreuit. Verum ille recordatus, quæ præmia ante contempſerat, ꝙ nullam ocij ſui partem alijs uendere uoluiſſet, nulla mercede à ſuſcæpta propoſitaq́; ſententia potuit auelli. Patauij autem ſe continuit, ſibi & ſtudijs ſuis ſeruiens primum in contubernio Stephani Sauli nobilis genuatis, qui literarum cauſa eò ſe contulerat optimarum artium etiam ipſe ſtudioſiſſimus. Deinde uero eo in patriam reuocato, cum multi nobiles uiri (quorum tum Patauij propter celebritatem eorum qui literas docuerunt, magna copia fuit) certatim Longolium ad ſe inuitarent, ꝙ eius conſuetudinem non honorificam tantum ſibi, ſed etiam fructuoſam fore putabant. Ille in domum Raynoldi Poli nobilis iuuenis Britanni, quem per eos dies Rex Britanniæ literarū cauſa eò miſerat, migrauit, quo cum coniunctiſſime in literis uſq; ad extremum uitæ diem dixit. Amicitijs uſus eſt magnis & illuſtribus, quas illi ubiq; ferè uel felicitas quædam eius, uel doctrinæ fama cōciliauerat. Neq; uero in cōciliandis amicis felicior, ꝗ̄ in retinendis prudētior habebatur. Quos ſumma fide obſeruantiaq́; ſemper coluit. Quantum uero officio in amicos tribuit, uel extremus ille uitæ eius actus facile declarauit. Nam cum grauiſſime ex febre laboraret, ex qua etiam perijt, eodemq́; tempore ab Hieronymo Sauorniano amico ſuo, qui tum filium ſumma ſpe & indole adoleſcentem amiſerat, literas accæpiſſet, ualde miſerabiliter de morte filij ſcriptas, exiſtimans ſe non aliter officio ſuo in amicum poſſe ſatiſfacere, in medijs ipſis doloribus cum grauiſſi-

Digitized by Google

me cruciaretur, literas ad eum conſolatorias, morbum ſuum ſilentio te/gens, ne hoc etiam ad amici dolorem, dedit. Quæ quidem ut tum ſcri/ptæ, maxime uim morbi auxiſſe exiſtimari poſſent, ſic uberrime quo offi cio in amicos eſſet declarauere. Qui ne eo quidem tempore ſibi parcere uoluit, aut officium intermittere, quo omnes illi libenter remiſiſſent, aut ſanè amicus non eſſet, qui hoc ab eo exigeret, & tum alium conſolare/tur, cum magis conſolatione ipſe egeret. Sed ab ea humanitate quam in omni uita erga amicos retinuerat, ne tum quidē dolor corporis & pro/pinqua mortis expectatio potuit eum deducere, aut facere, ut ſuorū com modorum rationem haberet, qui ſemper quacunq; in re declarare poſſet, amicorꝫ cōmoda ſuis prætulerit. Quo factum ē ut chariſſimos illos, ſemꝑ firmiſſimos haberet, idq; maxime eſt expertus, cum abſens Romæ in iu dicium uocaretur. Quo tempore neq; aduerſariorum eius potentia, quæ maxima fuit, nec acerba eorum in eum accuſatio, quenquā eorum qui amicitia uel conſuetudine aliqua, dum Romæ eſſet, coniuncti uidebātur, ulla in re flectere potuit. Plurimum uero ex omnibus detulit Iacobo Sa/doleto, & P. Bembo, uiris cum authoritate & gratia inter eos, qui tū Romæ erant, maxime florentibus, tum uero doctrina & omni politiore humanitate propè ſingularibus. Quorū opibus & gratia q̄diu Romæ fuit, in oībus rebus eſt uſus. Vt uero alios in ſe benignos et liberales eſt ex pertus, ſic omnibus, quos aut opera aut cōſilio iuuare poſſet, maxime fuit expoſitus, præcipue uero his, qui ſpem aliquam de ſe uel ingenij uel do/ctrinæ darent. Noui ipſe multos qui cum à patria abſentes & amicorū ſubſidio deſtituti, ad eum confugerent, ab eo ſæpe pecunia ſubleuatos, cū tamen ualde tenues facultates haberet, & aliorum opibus caſus ſuos ſu/ſtentaret. Quādo uero diutius ſumptus tales ſe ferre non poſſe ſentiret, per amicos omnia egiſſe nequid illis deeſſet, non ſecus ac ſi omnia neceſſitu/nis officia ſibi cum illis interceſſiſſent, qui neq; cognatione neq; patria eū contingebant, indole tantum & ſpe doctrinæ ei cōmendati. Aduerſæ for tunæ uulneribus multis, ut in tam paucis uitæ annis ictus, nihil unquā aliter, atq; uirum decuit, tulit. Primum Philippi Regis Hiſpaniæ mor/te inopinata, ad quem ſe poſt amiſſum utrunq; parētem, contulerat, ex quo cum magna ſperaſſet, iamq; apud eum gratia et ſupra ætatem au thoritate multum ualeret, ille præter omnium opinionem in Hiſpania ereptus eſt. Deinde multis peregrinationibus & moleſtijs agitatus, car/ceris etiam moleſtiam & difficultatem eſt perpeſſus. Poſt contentio illa Romæ acceſſit cum potentibus & factioſis aduerſarijs, inter quos cum ſæpe diſcrimen uitæ adijt, nunq̄ ſine magno periculo uerſabatur. Extre/mum uero omnium, quod aliqua ex parte eum attingere uidebatur, fuit decimi Leonis Pontificis Maximi mors, in cuius uita omnem ſpem fortu

Digitized by Google

natum ſuarum ſitā habebat, cuius authoritatem & promiſſa ſequutus, contra omnium amicorum ſuorum uoluntatem in Italiam redi[illegible]. Cum autem neq; ad ſuos honeſtum reditum, quorum antea promiſſa ſpre/uerat, neq; quo pacto in Italia defuncto iam Leone, qui antea ſumptus ſuppeditabat, ocium ſuum cum dignitate tueri poſſet, ſatis uideret, hæc non nihil eum conturbarunt. Nusquã tamen ſe cõmouit. ſed ueteribus tan/tum amicis, quos in Italia habuit, de ſtatu ſuo per literas admonitis, ille in contubernio, illius nobilis iuuenis Britanni ſe continuit. Cum uero decem menſes poſt obitum Leonis perpetuo ferè in literis uerſaretur, conſti/tutum ſe habere dixit in forum Iulium proficiſci, cum ut animum ſuum curis literarum diſtrictum peregrinatione relaxaret, tum etiam ut eam partem Italiæ ſibi nõ ſatis cognitam uiſeret. Itaq; paucos ante dies, quã egredi ſtatuerat, cum nihil omnino incõmodæ ualetudinis ſentiret, ſemotis arbitris multa cum Polo ſuo, cui ſemper plurimũ tribuit, fertur diſputaſ/ſe, de periculis, de fragilitate, de miſeria humanæ uitæ. Hanc uero tan/dem ſummam orationis habuiſſe, ut quoniam ſibi peregrinandum eſ/ſet, neq; ignoraret multa ſæpe peregrinantibus pericula præter opinionẽ, quibus obſiſti non poſſet, interuenire, ut rebus ſuis, quicquid ſibi accide/ret, prouideret, teſtamentum ſe uelle facere dixit, atq; apud eũ deponere, flensq; penè rogauit, ut ſiquid ſibi aduerſi accideret, teſtamenti capita per ſequeretur, famamq; ſuam & memoriam charam haberet. Atq; hæc cũ magna admiratiõe illius cui hæc commiſerat fecit. Quid.n.nõ miraretur quod in proximã prouinciam exiturus, optima etiam ualetudine, ut et ſibi & alijs uidebatur præditus, ea diceret & faceret, quæ magis ex uita, quã ex ciuitate migrantis, uidebantur. Verum ſiue diuinatione de propin/qua morte ſua id faciebat, ſiue prudentia quadam, quam caſus poſtea di/uinationem uideri fecit. Eodem die, qui profectioni conſtitutus eſt, in grauem & aſſiduam febrem incidit, ex qua non conualuit, eo etiam tempore cum forte abeſſet polus, cui antea res ſuas omnes crediderat. Quem tamen per literas ſtatim quo ſtatu eſſet certiorem fecit, nihil de teſtamento mutans, hoc tantum rogans, ut quemadmodum coràm recepiſſet, curam & quaſi diſpenſationem rerum ſuarum acciperet, mortuoq; memoriam pie & inuiolate præſtaret. Quo nuncio triſtiſſimo ille perculſus, quod eum unice amaret, ſubito accurrit, multaq; cum in ſpem uitæ diceret, eadem etiam medici pollicerentur, nunquã ab eo deduci potuit, quin ea febris finẽ ſibi uitæ eſſet allatura id quod paucos poſt dies euenit. Antequã uero diſce/deret in diui Franciſci familiam uoluit adoptari, eiusq; habitu poſt mortem & templo ſepeliri. Obijt xxxiiij ætatis anno. iij. idus Septembris. Anno ſalutis generis humani. M. D. XXII. atq; Patauij in Franciſci quemadmodum ipſe præſcripſit ſepultus.

Digitized by Google

CHRISTOPHORI LONGOLII CIVIS RO. PERDVELLIONIS REI, PRIORIS DIEI DEFENSIO.

Vod per hoſce quadraginta dies, à Deo Opt. Max. precatus ſum Patres conſcripti, ut ſi eo in Senatum Populumq; Ro. animo ſemper fuiſſem, quo mortales omnes eſſe debeant, daretur mihi aliquando à perpetua illa, & planè hoſtili accuſatorũ meorum inſectatione reſpirandi ſpacium, ut hoc in loco, & accuſationem eorum tuto refellere, & innocentiæ meæ rationes uobis libere explicare poſſem, id ego mihi hodie tandem, ſingulari ueſtro tum conſilio, tum etiam beneficio uideor conſecutus, qui me quod erat quidem æquitate ueſtra digniſſimum, ſed in tantis aduerſariorum meorum opibus, mihi hoc tempore minime ſperandum, contra multorum uoluntatem, præter omnium opinionem, ad cauſam hac in arce capitolina dicendam admiſiſtis. Equidem cum audiſſem inimicorũ meorum conſpiratione, non modo multitudinis animos, quod illis fuit factu multo facillimum, uerum etiam quoſdam ſummo loco natos homines, quod ſatis mirari non poteram, ita in me, quem pleriq; eorum nondum ſatis noſſent, concitatos, ut ui & armis, nõ iure & legibus, ſibi mecum ſtatim agendum putarent, decreueram ſanè cum ciuitate, qua me paucis ante diebus donaueratis, inimicis meis cedere, tum uero etiam ab ipſa urbe Roma, communi gentium omnium patria, aliquò me trans alpeis recipere. Quod ipſum, & ſi Populo Ro. inuidioſum fore uidebã, qui me ex ea ciuitate indicta cauſa pelli paſſus eſſet, in quam Senatus iudicio eſſem ornatiſſime accitus, tamen cum tam impotenti aduerſariorũ meorum factione opprimerer, ut prius damnatus eſſem, q̃ reus, nec quiſquam pro me uerbum facere auderet, neq; uero mihi ipſi pro me dicendi poteſtas ulla fieret, cuius oratio, non tam ſuperuacanea & inanis quàm inuiſa & odioſa fore uideretur, eò mihi opinor, deſcendendum fuit, ut ciuium meorum iræ, multorum exemplo atq; conſilio locum darem. Nunc autem quando ueſtra authoritate P.C. qui Senatum hac de re cognoſcere atq; ſtatuere uoluiſtis, ea facta eſt commutatio, ut ab aperta quidem ui nihil iam ſit hic mihi extimeſcẽdum, nec quod miſerrimum erat poſthac metuendum, ut indemnatus, ad libidinem inimicorum meorũ è ciuitate & urbe eijciar, faciam ut (q̃q̃ ipſe ſim tanto rerum mearum periculo ualde conturbatus) nec ſanè ad agendum ſatis paratus, nec ta-

Digitized by Google

men ego quoq; mihi defuiſſe, & meo ipſe ſilentio prodimus, ac mea etiam ſententia damnatus dici poſſim. Nam quod ad cauſæ ſummam, atq; iudicij euentū pertinet, dum in uos quidē et rē ipſam intueor, optima interim conſcientia fretus, dignum innocentia mea rei exitum expecto. Dum uero aduerſariorū potentiam & meorum, iniquiſſima fortuna circunuentum conſidero, per q̃ tenuis mihi ſpes ſalutis oſtenditur, planeq; ignoro, quo pacto & animo meo ſatisfaciā, & huic tempori commode ſeruiam. Siquidē.n.unq̃ fuit, quo cuiusquā exiſtimatio & ſtatus, iudicio euerti poſſent, id certe omne in cauſam noſtrā cecidiſſe atq; confluxiſſe uidetur hoc tempore. Primum popularis iſtorū actio, cuius me uel ſolo nomine ſtatim oppreſſum iri accuſatores mei confidunt, nā ſe pro patria in huius reip. hoſtem pugnare contendunt. Deinde ſumma gratia, qua minime mirū eſt, primarios adoleſcentes aduerſus hominem nouum & adhuc penè alienum ſuperiores eſſe. Tum uero mira quædam agendi, pronunciandiq; facilitas, qua me ad ultimas Gallici Germaniciq; oceani oras natū facile ſuperant. Huc accedit inueterata cuiuſdam, de Francorū laudibus orationis inuidia, qua me prorſus obrutum, ac quaſi uinctum, ſententijs ueſtris trucidandum à ſe obiectum eſſe gloriantur. Quod ſi cætera mihi cū eis eſſent paria, illud quidem duriore me loco conſtitueret, quod cum ita natura cōparatum ſit, ut conuicia atq; crimina in alios uel temere cōiecta, libenter excipiamus, eos uero, qui uel neceſſario ſe laudant ipſi, ferre nō poſſimus, id apud iſtos ſit, quod uoluptatem nō mediocrem auditoribus afferat, id mihi relictum, quod ſine ſtomacho nemo facile audiat. Quod ſi maiorem naturæ q̃ cauſæ meæ rationē duxero, ut de me neq; libere neq; magnifice loqui interdum auſim, nihil omnino habere uidebor, cur uos me ciuitate ueſtra dignum iudicaueritis. Sin id remulero, de me ipſe dicam neceſſe erit, ac ſimul in arrogantiæ ſuſpicionem uobis ueniam, quā me in hoc orationis meæ principio deprecatum eſſe maxime uelim exiſtimetis. Nam quod illos, cum hic tum de ſe ampliſſimis uerbis multa diſputarent, tum de reip. ſtatu non pauca dicerent, tum uero in me atrociſſime perorarent, non tam libenti Senatu auditos eſſe intelligo, q̃ ſecūda concionis uoluntate fuerant uſi, affert id ipſum mihi quidem ſpē nōnullam, ſed mihi nihilominus tamen uenit in mentem ſubuereri, ne multorum animi, aſſiduis eorum criminationibus occupati atq; incenſi orationem meam repudient, mihiq; de me & pro me dicenti non adeo pateant. Nec.n.obſcurum eſt, q̃ arduum ſit euellere ex mentibus hominum, ſemel conceptam animo & fixam opinionem, eam preſertim, quæ ad reip. decus, cuius ne no non amantiſſimus haberi, diciq; poſtulat ſpectare uideatur. In priuatis cauſis, ſiquid præiudicati domo attulimus, etiam

ueritati repugnamus. Quid de iudicijs loquor? in quotidiana conſuetudi-
ne, ſiquid nobis temere exciderit, nō ſolum ſiquid apud nos conſtituimus,
id ferè aduerſus omnem humani ingenij rationem pertinaciter tuemur.
Adeo plerisq; omnibus inſitum eſt, quancunq; opinionem ab initio men-
te comprehenderint, eam quo iure, qua iniuria ad extremum perferre.
Quæ ſimul omnia cum mecum cogito. P.C. non ueſtra mihi ſolum reli-
gione & ſapientia, aduerſus multorum præiudicia opus eſſe uideo, ſed
patrono etiam aliquo cum eloquentiæ facultatibus inſtructiſſimo, tum
uero gratia & authoritate florentiſſimo. Cui ſi pro me dicendi poteſtas
fieret, audiretis profecto & confirmatas accuratius cauſæ noſtræ rōnes,
& confutatas liberius aduerſariorum meorū calumnias. Verū quando
id nobis integrum nunquā fuit, & ita ſors mea iam inde à principio mi-
hi infeſta tulit, ut ego, qui publicæ inuidiæ obiectus, qui omnium ſuſpicio-
nibus deditus eſſem, qui nullam in dicendo libertatis partem tenerē, qui
à quatuor nobiliſſimis & in dicendo uehementiſſimis adoleſcentibus
accuſatus eſſem, tamen à me uno defenderer, ueſtræ fuerit iuſtitiæ. P.C.
homini innocentiſſimo quidem mihi, & nominis, deus immortalis, Ro-
mani ſtudioſiſſimo, ſed impotenti crudeliq; aduerſariorum meorum con-
ſpiratione in ſummam inuidiam adducto & abiecto, adeſſe, atq; eo me-
liore mente uerba mea audire, quo planè æquius eſt, cauſæ noſtræ humi-
litatem magnis iſtorum opibus diu afflictam, tandem ampliſſimi ordi-
nis æquitate erigi atq; recreari. Ac ut ſtatim intelligatis, q̃ nulla ſceleris
conſcientia territus, q̃ pura mente atq; integra in iudicium deſcenderim,
non commemorabo ea uobis, quæ ſunt certe maxima meæ in Po. Roma-
num obſeruantiæ argumenta. Quod hoc ætatis relicta, ne quid amplius
dicam, germana patria, una rerum literarumq; ueſtrarum admiratione
tractus, ab extremis Galliarum Germaniarumq; finibus huc uenerim,
quod apud nullos, præter quàm ciues Romanos diuerterim, quod patriæ
propemodum oblitus, nihil cum Gallis, nihil cum Germanis domeſtici
uſus hoc triennio habuerim, quod cū eo nomine magna apud populares
meos inuidia flagrarē, in ſententia conſtanter perſtiterim, quod in maio-
rum ueſtrorum dictis, factis laudandis fuerim, mea quidem ſententia mo-
dicus, nonnullorum autem iudicio nimius, et quaſi prodigus. Nolo hæc
inquam. P.C. innocentiæ meæ fidem uobis ullam faciant, ſed illud uos
unum non nihil commoueat, peto, quod ſimul ac mihi dies dicta eſt, ni-
hil omnino recuſarim, uadimonium cōſtim obierim, iudicium ueſtrū,
nulla reiectiōe interpoſita, intrepide ſubierim. Quāquā audiebā nōnul-
los, qui me cupidiſſime eſſent damnaturi, hoc in conſeſſu uobiſcum affu-
turos, haud ulla quidem mea iniuria prouocatos illos, (quē.n. ego morta

Digitized by Google

li[illegible]m unquam prudens offendi? ſed inimicorum meorum impulſu atq; calumnijs incenſos. Quos tamen ne ſic quidem mihi reijciendos putaui, ne in meo uel quantumuis iuſto metu, atq; adeo in aperto diſcrimine, de ciuis Romani cuiusquam æquitate uidear dubitare. Nihil hic dico P.C. q̃ magna ſit uis conſcientiæ in utranq; partem, ut neq; timeant, qui nullius ſibi ſceleris conſcij ſunt, & pœnarum metu ſemper trepident, quos [illegible] ſuum ſcelus urgeat, ut uos mihi diſceptatores libens conſtituerim, cum iſti à me & Senatus authoritatem imminutam, & Po. Roman. maieſtatē læſam eſſe criminarentur. Id ſanè haud temere facturus, niſi cauſæ meæ cōfiderē, preſertim cū in multitudine mihi partim obſcurius iniqua, partim nō diſſimulanter infeſta, tā multa audirem, tā multa uiderē, plura ſuſpicarer, nonnulla ēt merito crederem. Tantum à uobis, qui nihil iſtis de me credendum putaſtis, ut quo ſemper in nos fuiſtis animo, eo nunc quoq; ſitis, peto. A uobis autem, quos inimicorum meorum improbitate mihi parum æquos redditos eſſe intelligo, ut iudicium de me ueſtrum, uſq; dum pro me dixero ſuſtentetis, poſtulo. Perorata enim & cognita cauſa, liberum uobis erit, aut in ea, in quam iſti uos adducere conati ſunt, ſententia permanere, aut ſi de innocentia mea uobis conſtiterit, me authoritate ueſtra in ciuitate retinere. Et quoniam multo iſti plura in me falſo contulerunt q̃ de re ipſa dixerint, qui me Macliniæ, nobili quidem, & illuſtri oppido, ſed hinc longe tamen trans alpeis natum eſſe non ignorarent, et ab oculis auribusq; ueſtris procul ætatem egiſſe ſcirent, atq; ex eo ſibi multa impune fingendi, datum eſſe locum arbitrarentur, date hanc mihi. P.C. ueniam, ut de ſuperiore mea uita, pauca ipſe apud uos dicam. Nam cum uerum ex me omnino audietis, tum etiam, uti ſpero, à nobis perficietur, non modo uti uobis mores meos purgatos probatosq; exiſtimetis, ſed etiam ut plenius cauſæ huius ratio tota intelligatur. Neq; uero me propter iſtorum calumnias cum ueſtro beneficio atq; iudicio, ciuis Romanus ſim à Ciuium ueſtrorum numero ſegregandum eſſe iudicetis. Ego enim. P.C ut primum literis ueſtris ad humanitatem informari potui, ſtatim à parentibus, Lutetiam Pariſiorum ſum miſſus, annum tum quidem adhuc octauum agens, ſed uel id ætatis, nec ab literis abhorrens, nec propinquorum meorum ſententia immaturus, qui in celeberrimo illo optimarum artium atq; ſtudiorum domicilio iam tum erudirer atq; liberaliter inſtituerer. Ibi cum annos circiter octo, optimis doctoribus, ac Roberto fortunato Durceo in primis uſus, operam bene poſuiſſe iudicarer, profectus ſum in Hiſpaniam cum Philippo Auſtrio, principe ſingulari cum felicitate, tum etiam uirtute nulli Regum ſecundo, cui per eos dies ulterioris Hiſpaniæ Regnum, Iſa

Digitized by Google

Bellæ ſocrus morte, dotale obuenerat. Fui apud hunc, non quo ipſe id ætatis, per me quidē magnopere dignus eſſem, ſed Andreæ Burgonis, qui tū à Maximiliano Cæſare legatus ad filium miſſus eſſet, authoritate et gratia, haud contemnendo uel honoris uel amoris loco. Præterea m.n. unà cū Aegidio Vandameo Regijs & ſanctioribus illis reconditarū rerū notis, quibus hodie unis omnia propè regnorū arcana rectiſſime cōmittuntur. Verū Philippo paucis poſt menſibus q̄ Rex ſalutatus eſſet uita functo, recepi me cum regio comitatu in Germaniam ad Carolū filiū eius quē qdem nuper inaudita quadā adhuc, et planè diuina felicitate, omni maiorum ſuorū imperio potitum omnes audiuiſtis. Hic cum longū propinqui mei, adultam pueri principis ætatem expectare ducerent, erat.n. uix dū annos nouem natus, ſuadere cœperunt, ut (quod ſanè mea ſpōte facturus eram) elegantioris doctrinæ intermiſſa haud ita longo interuallo ſtudia tantiſper repeterē dū Carolus adoleſceret. Tenebar tum quidē adhuc earū quæ dicendi diſputandiq́; rōnem traderent, diſciplinarū ſtudio, uerum arbitratus me nullū non exilē ex earū cognitione fructum eſſe percæpturū, niſi iuris etiā ueſtri prudētia animū excolerem, contuli me Liminū Pyctonum, Aquitaniæ urbē, neq; ſtudioſæ iuuentutis multitudine incelebrem, neq; pontificij ciuiliſq́; iuris interpretum doctrina, inter eas quidē gentes ignobilem. Ibi cum inter æquales meos, oratorijs, ut fit, cōmentationibus ſtudioſius interdū exercerer, Gallos ſemel ita à me laudatos eſſe iſti contendunt, ut multum interim de Po. Ro. dignitate atq; gloria uidear detraxiſſe. Florebat eodem tempore Philippus Decius, aut certe non ita multo poſtea, magna ingenij doctrinæq́; laude ius ciuile docere cœpit Valentiæ. (Colonia ueſtra hæc eſt, in Narbonenſi prouincia.) Eius igitur uiri fama excitus cum illo profectus eſſem meq; totum ei tradidiſſem, paucis quidem annis, ſed plurimo certe legum ueſtrarū ſtudio, ita profeci, ut eorū omniū, qui tum Valentiæ conſulti numerarentur iudicijs, propter nō contēnendā in ea arte uel ſcientiā, uel memoriā, cunctis eius ordinis inſignibus ornamentiſq́; cohoneſtarer. Inde ab amicis Lutetiā reuocatus, bienniumq́; in utriſq; ſubſellijs tum agendo, tum reſpōdendo ita uerſatus ut in centumuirale illud conſiliū adlegerer. Tamen, operā mihi planè profudiſſe, atq; ēt literis ueſtris indignus ſemper fore uidebar, niſi dū per ætatē liceret, hāc quoq; urbem uiſerem, ex qua leges, ex qua litteræ, ex qua religio, ex qua deniq; omnis humanior uita, omnis rerū omniū cognitio ad nos emanaſſet atq; defluxiſſet. Ita & ſi parū amicis propinquisq́; meis profectionis meæ conſiliū probaſſem, qui me iā floreſcentem gratia & honoribus illic uiderent, Romam tamen ueni, ut hanc cōmunem gentiū omniū patriā, non modo inſpicerem, atq; ita abirem, qui quidem prouincialium multis mos eſt, uerū etiam ut eius populi conſuetudine aliquot annos uterer, cuius

Digitized by Google

lingua, corde, manu, gentes omnis ſuperatas omniũ gentiũ monumẽta teſtarentur. Ac quod optabã quidem, id cũ alioꝝ ciuiũ ueſtroꝝ quotidiano uſu, tum uero Iulij Tomarotij, atq; Mariani Caſtellani, uiroꝝ clariſſimoꝝ hoſpitio atq; familiaritate ſum conſecutus. Altero q̃ Romam ueni nõ dum plenè uertente anno, cum mihi decretum eſſet ineunte tertio domũ redire, conſcripſi orationes quinq; de Italiæ ac urbis ueſtræ laudibus, quæ eſſent cum Mariano Caſtellano dignũ mutuæ inter nos caritatis pignus, & tanq̃ hoſpitalis quædã teſſera, tum uero perpetuum meæ in nomẽ Romanum pietatis argumentum. Interim cum ipſo urbanæ uitæ ſplendore, atq; iucundiſſima tot doctoꝝ uiroꝝ captus conſuetudine, annũ item unũ domo abeſſe cõſtituiſſem, (quis.n. nõ optet in hac hominum luce, in hac reꝝ omnium uel claritate uel celebritate diutius uiuere?) contigit etiam, primum ut me Decimus Leon. Pont. Max ſingulari & planè diuina illa ſua liberalitate complecteretur. Deinde ut Marianus Caſtellanus, Senatu legitime coacto, ciuitatem mihi à uobis nominatim & peteret & impetraret, cum nihil facile minus neq; expectarem neq; cogitarem q̃ ut me in ciuem ueſtrum aſciſceretis. Quanquã.n. mihi cõſcius eram egregiæ meæ in hanc remp. uoluntatis, qui quadam certe ad Po. Ro. naturæ adiũctione, nihil moliebar aliud, niſi ut de uobis q̃ optime aliqñ mererer, non me propterea tamen tanti apud uos eſſe arbitrari, ut eam mihi ciuitatem ultro deferretis, quam multis corãm petentibus denegatam eſſe non ignorarẽ. Equidem ut me primum Iac. Buſæus, Tranſtyberinæ regionis tribunus, cum aliquot ſuis collegis (quod mihi reiq; publicæ bene uerteret) ciuẽ Romanum uerbis ueſtris cõſalutauit, nec ſtatim quidnam ille ea ſibi oratiõe uellet intellexi, nec poſteaq̃ ſanè cognoui, uerba mihi ab eo, qui, cum mihi ſumma intercederet familiaritas, dari non putaui, quoad M. Torquati uiri clariſſ. cæterorumq; qui unà adeſſent, aſſeueratione commotus, fidẽ tribuno habui, & me uobis, quod eſſet in more poſitum ad gratias publice agendas comparaui. Hic eſt uitæ meæ curſus. P. C hæc ſtudiorum meoꝝ ratio, hoc annoꝝ undetriginta ſpatium, in quo illud modo unũ ab iſtis grauius reprehenditur, quod iam olim Pyctauij adoleſcentulus ipſe in quadam adoleſcentulorum concione, contra Po. Ro. dignitatem acerbius locutus eſſe exiſtimer. Non n. reus ſum neq; læſæ religionis, neq; ſacrilegii, neq; furti, neq; parricidij, neq; ſtupri libidinis ue ullius, breuiter, non criminis alicuius de quo iudicia publice priuatim ue more maiorũ conſtitui ſoleãt. Ac ita profecto ſeſe res habet P. C. ſic capite periclitor nihil ut in nefario crimine mihi ab iſtis ponatur, ſic de omnibus fortunis decerno, non mihi ut factorum meorum, quæ uel inimicis meis probantur, ſed dictorum, immo uero nugarum ac leuiſſimorum puerilis ætatis rudimentorum ratio hodie reddenda ſit, parum medius fidius ſano accu

Digitized by Google

ſatorum meorum conſilio, qui ob ſcolaſticam neſcio quam declamatiun culam has tantas in urbe terrarum principe turbas, ne ſeditiones dicam ſibi excitandas putauerunt. Neq; uero is ego ſum P.C. qui uel cuiusquã in patriam ſtudio offendar, uel me ab iſtis in capitis iudicium uocatum eſſe acerbius feram. Scio enim eam eſſe cauſæ huius rationem, ut et ſi ego longe abſim à criminis ſcelere, potuerint tamen iſti ſuſpicioſe aliquid de oratiuncula illa dicere. Sed illud mihi nouum & perquam iniquum ſanè uiſum eſt, quod ſtatim à dicta mihi die, animum ad uim minasq; conuerterint, quaſi me non tam in iudiciũ adducere q̃ ad cædis cauſam huc elicere uoluiſſe uiderẽtur. Nam quod modeſtiſſimi eorum inimicitias mihi denunciarunt, quod populum uicatim ambierunt, quod ut alio exulatum mitterer à ſe perfectum iri iracunde inſolenterq; gloriati ſunt, id ego quidem moderate mihi ferendum cenſeo. Sed quid cæteris opus fuit, operas conducere? ſagatos medio foro uolitare? plebem in me ſeditioſiſſimis concionibus incitare? Quæ quidem ut non tam ad præſens exitium pertinuerint meum, quàm ut ego eo tumultu perterritus atq; debilitatus deſerto uadimonio ex urbe profugerem, qui tamen hæc tam facile miſcent, & palàm impuneq; turbant, ij certe & ciuilis uitæ moderationem omnem euertunt, nec ſe certo ullo conſilio aut iudicio duci, ſed cæco aliquo animorũ impetu perturbatos ferri atq; raptari oſtendunt. Vt iam illud minus uobis mirum eſſe oĩno debeat, eos nullo more, nullo exemplo hoc accuſandi munus ſumpſiſſe, ſumptum neq; pro legitimo Quiritium iure, neq; ullo iudicioꝝ ordine atq; inſtituto obiuiſſe. Deſcenderunt.n. ad me accuſandum. P.C. non ut publicas, quod q̃dem præ ſe uulgo ferunt & oſtentant iniurias perſequerentur, ſed partim inuidoꝝ inimicoꝝq; meoꝝ ꝯſilijs adducti, partim inſignis illius repulſæ, quã in amicoꝝ ſuoꝝ petitionibus retulerunt, dolore concitati, partim alienæ uirtutis, cuius ipſi ſplendorẽ ferre nõ poſſent, honore incenſi, partim etiã ut in populari admodũ cauſa opes ſuas oſtentarent, et per nõis noſtri inſectationem honori uelificarentur ſuo Atq; ut uobis ſtatim liqueat P.C. iſtos neq; quã hic ſuſtineãt pſonã adhuc ſcire, neq; eoꝝ q̃cquã quæ mihi obiecerũt, planũ ab eis factũ eſſe, primũ de eo dubitare neminem arbitror, nunq̃ ueſtra, ut imperatoꝝ fortaſſe ueſtroꝝ aliq̃n, fuiſſe retrectata iudicia. Deinde nõ eſſe priuatoꝝ, ſed nec cuiusuis etiã Magiſtratus, Patrũ decretis intercedere, ueꝝ eoꝝ dũtaxat, q eadẽ poteſtate sũt quã ij, q ſenatus ꝯſultũ facere poſſunt, hoc ẽ tribunoꝝ plebis, quos iſti regionũ capita cur hic ſẽp appellarint, nõ ſanè diſpicio. Poſtremo ita deniq; interceſſiõis eoꝝ rõnẽ haberi ꝯſtat, ſi nõdũ facto. S. C. morã decreto afferre cœperit. Hic ego uos. P.C, ipſe appello, frequẽtes .n. (ut in legitimo ſenatu par erat) eo affuiſtis, quo ciuitate donatus sũ die Nũ cũ de me relatũ eſt, tribunoꝝ q̃ſq̃ interceſſit? Nũ rogãtibus ſentẽtias

Digitized by Google

deſiderare, et ſenatus imprudentiã impudentiæ ſuæ ꝑtendere. Enimuero ſi ab ijs, qbus ex qrendi negociũ dediſtis, Senatus maximis de rebus, ſine dolo malo meo cælatus eſſet, atq; ea iſti nobis oĩa indicaſſent, nihilo tñ magis ea mihi res apud æquos iudices fraudi puto ſit, ꝗ̃ ſi qs ueſtrũ nõ cõtemnendo munere aliquẽ proſecutus, mox ab eodem neſcio qd in ſe olim dictũ reſciuiſſet, atq; eo liberalitatis ſuæ reſcindendæ ius ſibi eſſe arbitraretur. Vt.n. hic eã iniuriã, ſi nõ ab re profecta ſit, poſſit aut ſapiẽter diſſimulare, aut moderate ferre, ſi temere iactata, aĩo uel magno cõtẽnere, uel humano ridere, uel liberali condonare, uel imbecillo ẽt dolere, nõ item donationẽ ipſam reuocare, ſed ſuã potius uel in habita ſtatim fide, credulitatẽ, uel in donãdo imprudẽtiã incuſare. Sic certe. P. C. ſi qd uobis legati minus fideliter renũciaſſent, quos qdẽ in eo fungendo munere, ſummã conſtat adhibuiſſe diligentiã, uelletis tñ (ſcio) uos qdẽ ueſtræ liberalitati grauitatiq; conſtare, preſertim cũ ne ex conſcientia oĩno mea ciuitas mihi, aut petita ſit aut conceſſa. Ego q dem eã rẽ, ſimul ac mihi nunciata eſt, non modo ratã habui, ſed illuſtri ẽt gratia excæpi, ueꝝ quæ mea in eo tandẽ culpa, qd cõmemorandũ illud & planè diuinũ ueſtrũ de me iudicium, quo à uobis in ciuitatem Romanã abſens uocatus ſum nec ſupbe flocci pẽdi, nec à me neglectũ ingrate ſimulaui, atq; adeo multũ in eo tuendo operæ mihi ponendũ exiſtimaui. Improbe ſanè facitis accuſatores mei, q cũ meã deniq; culpã præſtare debeã, alienæ me reum ſubijcitis, ꝗ̃ nec aliena iſta, quod equidẽ ſciã, apud ullos omnino reſideat. Et q a uos. P. C. tertio quoq; orationis ſuæ uerbo, ad eripiendã mihi ciuitatem, inſolentur cohortabantur, diſcant hic hoĩes paꝝ. ſ. in foro uerſati, quid. n. aliud dicã ſed diſcant primũ, ius à maioribus ueſtris ita cõparatũ eſſe, ut nemo hãc ciuitatem, ne populi quidẽ iuſſu amittat, niſi ipſe eiuſce rei author factus ſit, & exilio ſibi ciuitatem abiudicarit, aut in eam iam ſit recæptus, quo uertendi, mutandiq; ſoli cauſa ſeſe contuliſſet. Deinde eam eſſe donationis uim atq; naturã, ut ob admiſſum ante liberalitatem facinus nullũ, reuocari iure poſſit. Quinq;. n. tantummodo ſunt cauſæ, quamobrem accæpto beneficio, munificẽtia irrita fieri ſoleat. Si beneficiarius eũ cuius liberalitate rẽ auxit, atroci iniuria afficiat. Si uerberet. Si fortunis ſpoliet. Si in uitæ diſcrimen præcipitet. Si dictæ in donãdo legi nõ pareat. Nihil me aũt eoꝝ poſtꝗ̃ à uobis ciuitate donatus ſum, in Po. Ro. admiſiſſe nec ante me potuiſſe ingrati aduerſus uos animi crimen contrahere quàm ueſtro ipſi me bñficio deuinxiſſetis, neminẽ dubitare arbitror. Tũ uero illud cogitẽt, munus quo à uobis nuper honeſtatus ſum, eo liberalitatis genere ad me profectũ eſſe quo oẽs iuris periti uno donationẽ definierũt. Donaſtis. n. me ciuitate, nullo qdẽ meo hãc in remp. merito prouocati, premiũ. n. hoc eſſet et merces nõ beneficiũ, ſed ea ſola de cauſa, ut liberalitate munificentiaq;

Digitized by Google

ueſtra me ↄplectetemini. Niſi qs fortaſſe ueſtrũ, Marianũ Caſtellanũ audiendũ ẽt nunc cenſeat, q ſe mihi hunc honorẽ eò quæſiuiſſe affirmaret, ut hac quoq; in parte maiorꝝ ſuorꝝ inſtituta longo interuallo relata atq; repetita cerneret, qbus mos fuiſſet, qcquid uſq̃ gentiũ aut ingenio, aut opibus, aut doctrina, aut induſtria, aut cæteris animi fortunæq; ornamentis egregiũ exiſteret, id oẽ magna ↄquiſitum cura, diligenter huc transferre atq; traducere. Quaſi uero tale qcq̃ in hac mea rerꝝ omniũ mediocritate reperiretur, q præter deditum huic reip. animũ & ſingularẽ erga Po. Ro uoluntatem nihil iſto ueſtro beneficio dignũ mihi poſſe uideor præſtare. Atq; hæc oĩa. P.C. haud ita qdẽ longa oratione à me collecta, ſed uobis nõ ignota, & iccirco perinde ut in tranſcurſu, admonendi ueſtri, nõ docendi gratia preſſius cõmemorata, eò ſpectant, ut cognoſcatis accuſatores meos, legum, iudiciorꝝ, ↄſuetudinis ueſtræ prorſus ignaros, dicã an cõtemptores, ad mihi faceſſendũ periculũ inconſiderate procurriſſe, nec tam de capite meo, qd haud ſcio an mihi eſſet tolerandũ, q̃ de perturbatione iudiciorꝝ oĩum, atq; adeo de leuitatis nota, quod qdẽ diſſimulare nõ poſſum, ampliſſimo ordini inurenda certare. At qui nolim ſummo iure cum iſtis agere quos neq; quemadmodũ lege agi, neq; ut iudicia ↄſtitui oporteat, noſſe aut rõnem ullã oĩno ducere ſatis opinor perſpicitis. Quare tametſi iã exploratũ habetis, cauſæ meæ rõnes tam expeditas atq; explicatas eſſe, ut nec de iure meo dubiũ cuiq̃ eſſe poſſit nec hæc res in iudiciũ oĩno uocari debeat, de meo tñ iure decedebã, & eis quod alius nemo ↄcederet, ego ipſe, tum innocentia mea tectus, tum æqtate ueſtra fretus ↄcedam. Do iſtis igitur, quẽadmodũ imperatorꝝ, ſic etiã ſenatus iudiciũ aliqñ retractari poſſe, qd ſanè neq; æquũ eſt, neq; ullo unq̃ exẽplo receptum. Do priuatæ ↄditiõis adoleſcẽtes, Patrũ decretis intercedere, qd ius nõ eſſe Tribuniciæ poteſtatis ius aperte declarat. Do factã publici authoritate conſilij donationẽ, ſine ulla inconſtantiæ ſuſpicione antiquari, quod cuiuſmodi ſit ipſi uidetis. Do quod nullo fieri queat modo, me ingratum erga uos ante eſſe potuiſſe quàm bñficiũ à uobis acceperim. Do ſiqd aliud ſibi aſſumũt, quo iudiciũ more maiorꝝ ↄſtituatur, hoc. n. ſi & per uos meo mihi iure uti licebit, & ipſe uelim, nõ conſiſtet. Sed quid eſt tandẽ, quãobrẽ me de ciuitate tollendũ contendunt? quonã tanto meo maleficio, me Italiæ inimicũ, huius reip. hoſtem iudicari poſtulant? Num hoſtes Po. Ro. concitaui? Nũ barbaros armis commeatu ue iuui? Num opera dolo ue malo meo conſiliũ initum eſt, quo magiſtratus Po. Ro. qui ue imperium aut poteſtatem haberet occideretur? Num deniq; aliquid à me commiſſum, quo Po. Ro. magnitudo uel inſignite læderetur, uel atrox aliquod uulnus acciperet? Nihil huiuſmodi obijcitur. Graue tñ ſit aliquid oportet, quare me de ciuitate pellendum, tanq̃ Italiæ inimicũ, tanquã Po. Ro. hoſtem uociferẽtur.

Digitized by Google

Quidnam iſtuc tandē eſt? Attendite quæſo, P.C. Noua & ante hunc diē
inaudita crimina audietis. Fas eſſe negant me ciuium Romanorum ha
beri numero, quē ipſi Gallum eſſe hominē, quem indoctum, quem igno/
bilem, ſuper hæc, quem in Po.Ro. olim ſcripſiſſe, contendant. De natiōe,
literis, genere meo, poſtea uidebimus nunc de inuidioſa illa dicam ora/
tione, quæ mihi tantam tempeſtatem, tantum in hac urbe turbarū conſla
uit. Nam cum in ea demum iſtis ſint omnia, primum de eo ipſo, quod
quaſi atrociſſimum poſuerant, mihi dicendum eſſe arbitror. Ac ut uobis
ſtatim conſtet. P.C. nihil eos certi probatiq; attuliſſe, quod me etiā uobis
oſtenſurum eſſe initioſum pollicitus, liceat mihi accuſatorē meum priusq̄
in cauſæ noſtræ defenſionem ingrediar hic interrogare, ſic enim plenius
ſpero cognoſcetis, nulla iuſta de cauſa ad hāc accuſationem deſcendiſſe il
lum, ſed inimicorum meorum calumnijs inſeruientem huc temere pro
greſſum, mihi periculum gratis faceſſere. Heus tu ingenioſe adoleſcens,
non id potiſſimum habes, quod mihi crimini des habitam à me olim in
Po.Ro. orationem? hoc ſi nego, qui me conuincis? An te concioni interfu
iſſe mentiere? Non mentieris puto, nec enim tam impudens es, ut te uel in
Gallia fuiſſe auſis dicere, in cuius oppido quodam, nuper ne nomine qui
dem tibi cognito, eam á me habitam eſſe affirmares. Nec ſanè ſi interfuiſ/
ſes, iam meminiſſe poſſis, aut certe tum intellexiſſes, natus (niſi me corpo/
ris iſtius habitus barbulaq; iſta tua facies falſum habet) annos plus
minus nouem, cum illam ante annos amplius undecim à me dictā eſſe
fateare. An ab alijs id accæpiſti? quibuſnā ijs? Italis'ne, an Gallis? a Gal/
lis iuxta & Italis? cur igitur non edidiſti teſtes? immo cur non produxi/
ſti iuratos, qui id pro teſtimonio dicerent, quod ego neq; teſtatum, neq; no
tum eſſe contenderem. Nam uel Italos, quos quaſi de domo ueſtra produ
ctos, atq; in rem quodammodo ſuā teſtimonium dicturos, meo iure poſ
ſim refellere, in me rogari ſiuiſſem, neq; eos ſanè quicquam interrogaſſem.
An delationi tuæ, aſtipulatorumq; tuorū calumnijs, tantum uel fidei uel
authoritatis ineſſe putabas, ut tibi ſine teſtibus, ſine teſtificationibus, ſine
ullis monimentis, in re tam ardua & capitali iudicio. S.P.Q.R. ſtatim
crederet? At prorſus ea ſumma eſt hominum opinio, quaſi uero me rumo
ribus hic damnandum cenſeas, quibus nō nemo etiā innocentiſſimus op
primi queat, inimicorū fraude falſos ſermones diſſipantiū. Scilicet te in p/
tiōe, Po Ro. crimen planum feciſſe, & hic accuſatoris munere perbelle
defunctū gloriabere. ſi quod nuper ex magiſtro tuo accæpiſti, nunc nobis
totidē uerbis reddas. Audieram & fama fuit, illius potius in mentem ti/
bi uenire debuerat. Fama malū, quo nō aliud uelocius ullū. Sermo ē.n. ſi
ne capite, ſine ullo certo authore diuulgatus cui potuit initiū dediſſe inui
dorū meorū iniquitas, acceſſionē attuliſſe imperitæ multitudinis credulitas

Digitized by Google

Videtis.P.C.q̃ iſti magnum & ſibi nectendis calumnijs et mihi ad ine
ptias huiuſmodi irridendas campũ pateſaciant, quiſe ex uulgi opinione
periculũ nobis legitime faceſſere exiſtimant. At.n. argumẽtũ huiuſce rei
habent, orõnem q̃dam ſub nõie meo de laudibus Francorũ inſcriptã. Vti
nã.P.C. graue aliquod firmumq; indiciũ nobis proferrent, nõ quo cuiq̃
optandũ ſit, ab aduerſarijs cõuinci, aut eas ipſe partes egiſſe uelim, ſed ne
ſi, (quod Deus auertat) cauſam iſti obtinuerint, ad cæteras meas calami
tates, id etiã accedat mali, ut ſub frigidiſſimis, et hoc q̃dem in genere in-
fantiſſimis accuſatoribus dicar in optima ipſe cauſa concidiſſe. At uero ti
tulus Chriſtophorũ Lõgoliũ arguit authorẽ. Mea autẽ hic, an aliena ma
nu conſcriptus index? aliena.ſ. Quid igitur, ſi librarius nomen alieno ope
ri induxit meũ? alieni me criminis reũ conſtituetis? Nec.n. nouum eſt.P.
C. nec inauditum, ſed tam uſu frequens q̃ paſſim impune, adũbratis au-
thoribus ſcripta aliena & interdum etiã ſua peruulgare. Sic de proprie
tatibus elementorũ commentarij, de ſecretis item ad Alexandrũ libellus
Ariſtoteli falſo attribuuntur. Sic inſomnia, ſic Magi bucula Platoni aſcri
buntur. Ad Herennium Rhetorica, á Cicerone ſcripta exiſtemantur. Pu
lex ille et Vetula ad Ouid. Naſonem referuntur. Impudica in Priapum
carmina Maronis nõie circunferuntur. Nec ſit ſanè exemplorũ modus, ſi
quis omnia perſequi uelit, q̃n uel hodie Ianus Parrhaſius (quem uirum
honoris cauſa nomino) nominis ſui authoritatem quibuſdã libris uulgo
aſcriptam eſſe non ſine cauſa conqueritur, ut nemini planè non paratum
ſit periculũ, ſi in iudicijs ea ſtatim recipientur, quæ librariorũ quæſtuoſa
uel malitia uel ſtultitia, paſſim eduntur. Nec me hic tandem, quod neceſ
ſarios meos ſoles, interrogaueris. Cuius ergo hæc eſt oratio? ignorare me
dicam. Eſt.n. (ne forte neſcias) eius qui accuſat inſequi et probare, qui ue
ro recuſet, fugere & negare, etiã ut factum impune fateri poſſit. Nã uel
illæ quibus in iure aduerſarios interrogamus actiones, ijs qui rei capitalis
nomen deferunt, publicorũ iudiciorum uſu denegantur. Quod ſi huc per-
cunctatum ueniſti, agnoſcam orationẽ nec ne? cur me tanti criminis reũ
detuliſti, de quo tibi neceſſe eſt uti me adhuc roges, quia omnino neſcis.
Et quoniam, quod mihi Chriſtophoro Longolio nomen eſt, me illius li-
belli authorem eſſe pertinaciter contendis, quaſi nomina conueniant, ce-
do nunc, an nõ Beroaldi duo, prænomento Philippi, paucis ante annis
in Italia floruerũt? eadẽ ætate ambo? nõ indocti ambo? Bononiẽſes ãbo?
an nõ ab uno facile cõſcribi potuit, quod alteri aſcriberetur? Nõ hoc (ſcio)
negabis, quare nec in eo q̃dẽ dubitaris, poſſe Chriſtophoros Lõgolios re
periri duos, quorũ alter ob alterius culpã i diſcrimẽ atq; inuidiã uocetur.
Age uero fac à me apud unũ et alterũ orõnẽ illã agnitã eſſe, cuius tñ rei
fidẽ nullã his poſſis facere, nõ continuo tamẽ meã eſſe uiciſti, nec q̃d extra

iudicium temere eſſem profeſſus, id me in iure ipſo (ubi ſola eaq; non uerbis et coniecturis collecta, ſed è re nata & perſpicua ueritas æſtimatur) ullo præiudicio onerarit. Quid? quod multos ueſtrum hic uideo, quibus eam mihi falſò aſcribi, ſæpenumero ſum teſtatus? quod uos quoq; accuſatoris mei perſæpe uulgo iactaſtis, dum atrocitatem eius adaugere conaremini. Quo quid manifeſtius, ne uobis quidem ipſis, nedum ampliſſimo ordini adhuc liquere, ea oratio à me, an ab alio quopiam conſcripta fuerit? niſi fortaſſe quadraginta his diebus quibus in me abſentem debacchati eſtis, Gallos aliquot homines huc adduxiſtis, qui teſtimonium in me ſecundum fidem & religionem grauiſſime dicerent. Quod ſi teſtem in me nullum produxiſtis, nec ullum omnino huc adducere iam potuiſtis, eam à me habitam ſi nego, qui docebitis? Deuolabitis ſ. impigri in Gallias atq; Germanias, ac interea dum pro me dico, inde excitatos in me teſtes q̃ mox hic ſiſtetis, aut certe obſignata teſtimonia nihil dum miſſo ſenatu deferetis, q̃q̃ teſtibus non tabulis accuſatorum leges Romanæ fidem haberi uoluerunt. Neq; uero hæc à me tam multis diſputantur, P.C. ut me aduerſus iſtorum crimina inficiationis præſidio munirē. Nā neq; iam periculum eſt ut prius opprimar q̃ facti meirationem attulero, neq; ea certe quæ mihi obijciuntur, tam grauia ſunt quàm iſti uideri uolunt. Sed iccirco illa omnibus ueſtigijs indagata atq; collecta poſui, ut perſpicere poſſetis, odioſe & inuidia occæcatos illos accuſationem in me prius apud uos temere inſtituiſſe, q̃ eam inter ſe diligenter adornaſſent ipſi atq; inſtruxiſſent, tametſi, ſi uera ſunt quæ audio, duobus amplius menſibus bene multi dicendi magiſtri, ea una in re commentanda componendaq; occupati, induſtriam omnem poſuerunt, & tempus omne conſumpſerunt. Habeant igitur confitentem reum, quo nihil ſanè optare potuiſſent malus. Neq; enim, ſi uerbo negarem, quo progrederentur iam haberent. Agnoſco orationem, quā iſti tā ſolicite circunferunt, quā tā ſtudioſe præcidunt, omnibus legendā porrigunt, eandem olim à me Pictauij habitā confiteor. Num in ea tamen tantum mali, ut propterea me, quem de maieſtate poſtulant, tragicā ſua uoce Italiæ inimicum, huius Reip. hoſtem perſonarent? quanquam neq;, ut ob eam rem maieſtatis reus fieri potuerim ſatis itelligo, qui eo quidē tempore, cum illa declamarem ciuis Ro. non eſſem. ſed fuerim ſanè tum Romanæ ditionis, qua me tandem lege perduellionis compelles? Non quidem Iulia, qua una cum uindicentur crimina, quibus quid aduerſus Po. Romanum, ſecuritatem ue eius cōmittitur, nemini tamen de linguæ lubrico accuſationē poni uoluit atq; adeo nominatim uetuit, ut cuiquam fraudi eſſet, improbo petulantiq; maledicto principis Populi maieſtatem laceſſiuiſſe. Vt ſit (inquit) modeſtiæ ne-

librarij inſcitia Pariſienſem inſcripſerit, dum uel patriæ ſuæ cupidius ſtudet, uel me emẽtito originis loco nobilitare conatur. Ego. n. Macliniæ sũ natus, Macliniæ educatus, Germanicæ linguæ & Cæſarum ditionis oppido, cum alijs laudibus multis illuſtri, tum uero Philippi & Caroli Hiſpaniæ Regum incunabulis percelebri. Neq; uero hæc eò dico P. C. ut ſi Lutetiæ Pariſiorum natus atq; procreatus eſſem, non fuerim apud uos tãta origine etiam gloriaturus, quã cõſtat eſſe omnium, quæ ad ſeptentriones, ſolisq; occaſum pertinent urbium longe principem, ſed eo ſanè illud dictum uelim, ut intelligatis nulla mea uel conſcientia nugas illas, quæ mihi capitis periculũ nunc quidem afferunt, in apertum fuiſſe prolatas. Nec. n. germana reiecta patria, cuius amore oẽs natura trahimur, alienam ac nihil mihi profuturam originem aſſumpſiſſem, ſi me authore in lucem illæ prodiſſent. Quod ne hic à me temporis cauſa componi atque fingi exiſtimetis, recitari uobis mox iubebo literas ãnis nouẽ ante hoc iudicium conſcriptas, quibus amicos meos, quos Lutetiæ habeo, nec fortuna nec doctrina obſcuros incuſabã, quod orationẽ illã me inconſulto peruulgaſſent, aut certe exire permiſiſſent, nõ eqdẽ quo tum mihi eo noīe à uobis qcquã timendũ arbitrarer, quorũ à me neq; urbẽ unq̃ uiſũ iri ſperabã, neq; ſanè uoluntatẽ ea re offenſam putabã, ſed propter planè puerilẽ dicendi ſpeciẽ, quæ uel id ætatis ad ſtomachũ meũ nõ faceret, mihi ẽt magno dedecori aliquando fore uideretur, ut non poſſim ſummã accuſatorũ meorũ aut malitiam aut deſipientiam, uel potius coniunctã cum prauitate ſtultitiam & inſcientiam ſatis demirari, qui ſcribendi genus in ea tantopere laudent, quod mihi ẽt tum penè adhuc prætextato uix lẽte ac faſtidioſe probari poterat. Cedo duas illas mihi epiſtolas, quarũ alteram ad P. Briſſonem, ad Gothofredum ciuem alterã ſcripſi. Atqui prius inſpicite, ut exoleſcentes iam, ac fugientes literæ, ſcripti uetuſtatem indicent, ne quis eas à me in tẽpus et adhũc uſum nuper exaratas exiſtimet. Soleo. n. memoriæ meæ cauſa, & ſi nõ magnopere diligenter, ſoleo tamẽ in lintea huiuſcemodi uolumina relatas tum meas, tũ amicoꝝ ad me literas aſſeruare. LITERÆ. Scio qd hic iſti. Vt librariũ p̃ſtare nõ poteris, et eã à te cõpreſſam, nunq̃ emanaturã putaris, at certè in Romanos habuiſti. Ego qd uobis pauloante profeſſus ſum P. C. nõ nihil olim de Frãcorum laudibus, in Po. uero Romani contumeliã conſulto nihil unquã dixi. Id titulus ipſe ſi non plene arguit, expendatur exordium, æſtimetur etiam totius dictionis argumentum & ſententia. Conſtabit ſanè mihi in animo fuiſſe Francos, quo magis eorum uirtus eniteſceret, Romanis comparare, non damnare Romanos. Quod ſi tum mihi in eam cauſam ingredienti propoſitum id erat unum, oſtendere Francos, rerum geſtarum magnitudine Romanis præſtitiſſe, quo ſcilicet uobis haberemus

Digitized by Google

proximi (petebam enim, quod ueteri prouerbio monemur, iniquum ut
obtinerem æquum) ſi id inquam unum ſpectabam, profecto Romanis
maledicere nolui, quibus Frãcos æquabam, aut etiam omni laudum ge
nere præſtantiores demonſtrare conabar. Niſi quis me fortaſſe tam ſtupi/
dum fuiſſe ſuſpicatur, ut ſummam Francorum laudem, in ſumma ipſorum
contumelia poſitam arbitrarer. Nec enim inſignius eius gentis honorem
ſuggillare, dignitatemq́; labefactare potuiſſem, q̃ ſi eam improbiſſimæ pa
rem atq; etiam ſuperiorem oſtendiſſem. Atqui longe alia mihi mens erat
P.C. quippe Francos q̃ maxime laudandi, idq́; me uel hoc uno argumen
to facillime conſecuturum ſperabam, ſi docerem ab eis P. Romani uirtu/
tes non æquatas modo ſed multum etiam uictas eſſe. Roget aliquis, utrã
igitur gentem belli uirtutibus, pacis artibus præſtitiſſe exiſtimas? Ego ue/
ro Romanam, atq; id ipſum etiã tum ſentiebã, cum illa de laudibus Frã
corum à me dicerentur. Sed tum cauſæ theatroq́; ſeruiebam, meo nullo
mediusfidius res ueſtras exagitandi inſectandi'ue conſilio. At ſic in Ro/
manos multa dixiſti. Non multa bone adoleſcẽs, non multa, ſi cui ea æſti
mare uacet, quæ uel ex annalibus ueſtris congeri, uel ab homine, cui no/
men Romanum in odio eſſet confingi potuerunt. Septem ſunt, ad ſum/
mum octo crimina, eaq́; cum ex hiſtorijs ueſtris deprompta, tum uero
ijs locis accomodata, quibus Frãci ſine controuerſia uincerentur. Equidẽ
cum nulli apud Francos mihi uiri principes occurrerent, quos Aphrica/
nis ueſtris, Aſiaticis, Arabicis, Numidicis, Macedonicis, Parthicis, alijsq́;
quos deuictarum nominibus gentium antiquitas non ſine cauſa ornaſſet
compararem, uſus ſum (ut quidam nuper uobis affirmabat) uel ſupra ar
tem conſilio, uel ſupra ætatem ingenio. Quid porro dixi? Inductus eſt à
me locus ille, ne ſibi in eo Romanis Franci cedẽdum exiſtimarent, quod
duces ſuos ſubactarum prouinciarum nominibus minime nobilitaſſent.
Sic enim eos moderationis ſuæ documentum cunctis gentibus præbuiſ/
ſe, quam omnes mortales in Romanis uehementer deſyderaſſent, qui ea
cognomentorum ratione uictoriam uictis arroganter exprobaſſe uideren
tur. An non id totum uidetis fuiſſe conſilij, non iudicij? id tum deniq; di/
ctum, cum Francorum cauſam pro ſuſcæpti negocij inſtituto aliter tueri,
atq; ſuſtinere non poſſem? Equidem non uideo, quid iſtos perinde ac ſi ea
una in re omnis reip. fortuna diſcæptaret, & in concione tã inſolẽter qui
ritari, & hic tam miſerabili uoce eiulare attinuerit. Nam uel Galli ipſi,
quos iſti barbaros & furioſa quadam iracundia percitos uideri uolunt,
tale quiddam moderatius tuliſſent, ac ſi bene gentis ingenium noui pro/
lixe potius in eo riſiſſent, quàm cum tanta indignatione conquerendũ ſi
bi fuiſſe exiſtimaſſent. Eodem pertinet, quod me de. C. Cæſare ſcripſiſſe,
crebris

Digitized by Google

crebris ſuſpirijs querebantur. Nam cum uictorijs eius ciuilibus nihil haberem omnino, quod opponerem, dixi ea in re Cæſarem laudari non poſſe, niſi unà Cn. Pompeium, M. Catonem, M. Brutum, C. Caſſium accuſare quis uellet, quos Reip. nomine, in eum quaſi tyrãnum arma ſumpſiſſe conſtaret. Eiuſdem eſt generis, quod Africanorum, Scipionum alteri, plus fœlicitatis affuiſſe quam conſilij, pro Q. Fabij Maximi & Albini Cæſaris iudicio contenderim. Alteri, parũ apud ciueis ſuos gratiæ, quod nulla de interitu eius habita fuiſſet quæſtio, cum interim diuo Ludouico (quem unum ambobus comparabam) tantum ſuperfuiſſet & prudentiæ & uirtutis ut etiam cum iam nullus eſſet, hoſtis ipſis uirtutis ſuæ admiratione ad petendam pacem atq; adeo deditiõem faciendam coegiſſet. Illud autem multo uel acerbiſſimum, uel ad agendas tragœdias aptiſſimum iſtis uiſum eſt, quod dum Francorum originem in honorem adducere ambitioſius contendo, cauillatus ſum etiã nõnihil Romuli famam in matris probro, fratris nece, fugitiuorum Aſylocum in eo non equidẽ Populi Ro. contumeliam ullam ſed expreſſiorem quandam ex comparationis contentione & illuſtriorem Francorum gloriam pueriliter aucuparer. Opus hic mihi eſſe uideo. P. C. ueſtra non iam ſeueritate quæ ne in me cum ipſo patriæ amore exaſperetur, tum uero harum rerum commemoratione incendatur, haud parum timeo, ſed ueſtra lenitate potius ac manſuetudine, ſed planè Romana animi altitudine atq; etiam humanius inſtitutorum hominum æquitate qua par eſt hanc rem totam æſtimetis. Neq; enim famoſi in uos aut carminis, aut libelli author dici poſſum, quando nec nomen reticui meum, nec occultum quicquam prodidi, neq; ob publicum aliquod priuatum'ue crimen capitis causam dico, ſed quod olim, inter rhetoricas exercitationes de Gallorum laudibus neſcio quid meditatus Populi Ro. nomen exagitaſſe uidear. Itaq; patriæ charitatem uſq; ſeponite dum huic crimini reſpondeo, aut ſi id fieri nullo poteſt modo, ſaltem eorũ qui doctrinæ ſtudijs liberalius exculti ſunt animi æquitatem, cum ueſtra iſta erga patriam pietate in conſilium adhibete, arbitrerniq; non me, qui reus ueſter ſum, ſed ciuem Ro. natum aliquem pro me dicere, à quo liberius omnia, minoreq; inuidia quæ in rem meam adduci poſſunt audiretis. Ego enim, ſi quod ulcus attigero, id non tam curandi animo, q̃ refricandi exulcerandiq; conſilio tractare permultis uidebor. Dicam uera eſſe ea, quibus dum Francos orno Populi Ro. dignitatem perſtrinxiſſe exiſtimor? At id iſti in uos dictum eſſe ſtatim interpretabuntur. Dicam falſa? At id erit ſermonem ijs dare qui à me ea omnia ex annalibus & clariſſimis rerum ueſtrarum monumentis ſumpta eſſe non ignorant, ut altera quidem ratio mendacij turpitudine non uacet, altera

Digitized by Google

etiam præſens periculum denunciet. O præpoſteram & odioſam reſpōdendi neceſſitatem. O iniquam fortunæ meæ conditionem, cuius oratio iudicium ſit incitatio, ſilentium, rei ſupplicium, ſi nego, ſum impudens & aſtutus, ſi defendo, inuiſus, ſi taceo, dānatus. Quo me uertam P. C.? Quid inter optimam conſcientiam & peſſimam fortunam deſtitutus, conſilij capiam? Agnoſcam culpam? Deprecer pœnam? At uero id ſit me ſontem fateri, id innocentiam meam prodere, qua quidem una fretus, nec iudiciū ueſtrum detrectaui, nec iudicum quenquam initio reieci. Proinde peto à uobis P. C. ut cum uos hic quidem iudices ſedere memineritis, tum uobis, quoad res ferret, perſuadeatis, non ueſtram hic agi cauſam, ſed rem ad homines, uobis præterq̄ nomine, prorſus ignotos pertinentem, in iudicium deduci. Sic enim certe ut etiam ciuium Romanorum perſonas non deponatis, tamen (quæ ueſtra religio eſt) nec litem hanc ueſtram facietis, nec tam me reum, aut eius cuius arguor criminis factum iudicandum ſuſcipietis, q̄ conſilium in ea re meum et cauſas & tempus conſiderabitis. Atq; illud primum rogo, animis ueſtris infigite, eum improbe facere qui in alieno interpretando libro ingenioſus uideri cupiat. Simul & me in Populum Romanum nihil unquam de induſtria ſcripſiſſe, quod quidem uel ipſa libelli illius inſcriptio ſatis arguit. Nam qui in aliquem ſcribit, eius titulum modi prætexit, quo animum ſuum ſtatim ſignificet. Sic M. T. Cicero in Catilinam, in Verrem, in Vatinium, in Saluſtium, in Piſonem, in Rullum, cæteroſq; quos male odiſſet inuectus, ipſo confeſtim indice, inimicitias eis denuntiat. Ego autem de Francorum laudibus eā orationem inſcripſi, non me hoſtem Populi Romani ſum profeſſus. Deinde illud uobis ſuccurrat, eam nunquam à me editam fuiſſe. Quin etiam ſimulatq; prolatam audiui eam me rem, pro eo ſanè ac debui grauiter & moleſte tuliſſe. Poſtremo tantum abeſſe ut ea in contumeliam nominis Ro. ſcripta uideri poſſit, quod iſti calumniantur ut in ea Populi quoq; Romani gloria magna ex parte contineatur. Nam ſi eo tota ſpectat ut declaret Francos Populo Romano omni laudis genere eſſe uel exæquādos uel antepōnendos, uirtuti nimirum ueſtræ teſtimonium dedi, quos tanti feci ut uos mihi ſolos mortaliū deligendos exiſtimarim quorum collatione res Francicas in cœlum extollerem. Nemo hic de me quærat q̄ bona id fide fecerim, ſum enim uobis iam teſtatus, uoluiſſe me tum foro uti, ac etiam dicendi uires in re multo difficillima periclitari, non item Po. Romani res in contemptionem adducere. At ſic in Romanos dixiſti. Dixi nonnihil fateor, ſed non tam aſpere q̄ tute protuliſti, neq; accuſatorio animo, neq; ſanè ea mente ut in Populum Romanum inueherer, cuius nomini ſemper aſſurgo, atq; à cunctis mortalibus idem faciundum cen-

Digitized by Google

ſco. Plurimum refert, quo quid animo dicatur aut fiat. Lege Cornelia de ſicarijs & ueneficis non tenetur is, qui ſine dolo malo hominem etiam necauerit, & iniuriarum tenebitur, qui nullo conuiciandi conſilio iniurium aliquid dixerit? Multa dixit M. T. Cicero in Gallos, in Græcos, in Aſiaticos, plura contra Iureconſultos, & Stoicos, plurima aduerſus multitudinis leuitatem, Patriciorum ſuperbiam, Tribunorum impotentiã, nunquam uero copioſius q̃ cum in homines ſibi amiciſſimos, omniũq; confeſſione integerrimos M. illum Catonem, & Ser. Sulpitium perorarет. Ecquis ei tamen eas ob res negotiũ faceſſiuit? cur ea quæ in Senatu, in contionibus, in iudicijs dixerat, memoriæ mandauit, peruulgauitq; ſine ulla offenſione, ſine ulla odij inuidiæ'ue ſuſpicione? Nempe quod non id operis habuit ut in eos diceret, ſed ut cauſæ, quam tuendam ſuſcæpiſſet fidem & auxilium ſuum præſtaret, quod ipſum omnino niſi aduerſariorum eleuata in primis fide & imminuta authoritate irritum fore iudicabat. Semper enim ita habitum eſt atq; obſeruatũ P. C. licere ſi nõ ab hiſtoriarum ſcriptoribus aliquid argutius fingi, quod ſibi tamen illi interdum ſumpſerũt, at certe oratoribus, modo id rei illorum conducat humillima attollere, ſublimia deprimere, ſimulare, diſſimulare, atq; etiam ſi cauſa id poſtulet, interdum officioſe aliquid ementiri. Quod ſi hoc M. T. Ciceroni eloquentiæ Romanæ authori & principi, uel in ipſis iudicijs, Romæ non modo licuit, ſed etiam ſummæ laudi datum eſt cum apud uiros ſanctiſſimos, res ſerias grauiter tractaret, cur nam iſtuc idem in fraude capitali Chriſtophoro Longolio ponetur Limini in ſcholis, inter pueros, inre ludicra pueriliter declamanti? Ille cum in iudicio quodam illi obiceretur, quod contra ſentiret atq; olim dixiſſet, magno omnium aſſenſu reſpondit, ſi quid huiuſmodi dixiſſet, neq; cognitum ſibi commemoraſſe, neq; ſe pro teſtimonio dixiſſe, & orationem illam potius temporis ſui, q̃ iudicij & authoritatis fuiſſe. Idem ego accuſatoribus meis, ſed multo mehercule iuſtius, de cunctis illius libelli ineptijs ſemel reſpondeo. Quæcunque inter pueros, circa extremæ pueritiæ & ineuntis adoleſcentiæ noſtræ annos, planè puerili conſilio dixi, ea mihi poſtquã uirilem togam ſumpſi, nunquam placuiſſe. Inſpiciendum eſſe non quid ego id ætatis, cum iudicandi maturitas abeſſet, Limini declamauerim, ſed quid anno ſuperiore de Populi Romani maieſtate hac in urbe ſerio ſcripſerim. Natum uero me tum fuiſſe circiter annos octodecim hoc eſt nondum iuſtæ pubertatis tempus expleuiſſe me, cum ea de re apud magiſtros dicerem, nec accuſatores mei negant, & uos ex eo poteſtis cognoſcere, quod à puerilis ætatis excuſatione incœpi, ut ſi eã orationẽ in Populum Ro. inſcripſiſſem, impudentiſſimeq; in ea qcquid

Digitized by Google

inBuſiridem, Phalarim ac Dionyſium tyrannorum crudeliſſimos uel excogitari potuit effudiſſem, atq; ita in manus hominũ tum miſiſſem, meo tamen iure nunc peterem à uobis, contra quos ſcripſiſſem, id auxilij quod ætate minoribus leges ueſtræ naturali quadam æquitate pollicentur & præſtant, quod conſtet imbecillum eſſe atq; infirmum eius ætatis conſiliũ quæ nec tacendi nec loquendi leges ſatis nouit. Equidem neſcio quantopere aduerſarijs meis illa probetur oratio, mihi quidem certe placuit nunq̃, non qui calumniatoribus iſtis uideretur propoſita (Quis enim has timuiſſet inſidias) ſed ut planè puerilis, nec ſcriptione aut lectione cuiusquam magnopere digna. At uero eius eram conditionis, ut uobis negotium facessere potuerim atq; eo etiam uoluerim. Vt hic P. C. omittam, q̃ iniquũ ſit, ut nobis perſuadeamus, eos omnes uelle nocere, quibuscunq; lædendi facultas adſit, non ea tamen eſt nominis Ro. infirmitas, ut cuiusuis obtrectatiõe labefactari queat. Male mihi profecto de rep. mereri uidentur, aut certe non ſatis Populi Romani magnitudinem intelligere qui puerilibus nugis huius urbis ſplendorem præſtringi potuiſſe exiſtimãt. Quod enim ſæpe aliàs ſum teſtatus. Hæc eſt uera, & cui nulla comparari poteſt alia Populi Romani gloria ut nullius unquam laudibus extolli, nullius unquam obtrectationibus deprimi poſſit. Sed cuiusnam ego tũ authoritatis inter Gallos eſſe poteram? adoleſcentulus? priuatus? hoſpes? nullo penè rerum uſu ornatus? nulla literarum cognitione cõmendatus? Illuſtris ipſe (credo) locus, & nobis infeſtus populus ingentes illos mihi ſpiritus excitauit, atq; me ſua opportunitate ad has inimicitias audacter ſuſcipiendas, fortiterq; uobiſcum gerendas irritauit. Hoc q̃ ridiculũ ſit, ipſi P. C. uidetis. Obſeruant enim nomen Romanum Pyctones, ſi qui uſq̃ alij, fatenturq; imperij ueſtri auſpicijs, inde expulſam barbariem, inde ſublatam inſcitiã, inde ſuperſtitionẽ, ac uanos Deorũ cultus depulſos eſſe. Quicquid habent elegantiæ, morum, literarum, ſacrorum, id uobis totum, maioribusq; ueſtris acceptum benigne ac grate referunt. Quæſitũ eſſe à me fortaſſe locum ad dignitatem Populi Romani uiolandam, etſi falſo, non ſine cauſa tamen quis ſuſpicaretur, ſi Lutetiæ Pariſiorum hoc eſt in ipſa Galliarum luce, atq; illic in celeberrimo Franciæ nobilitatis conuentu eam orationem in uos pronunciaſſem, quam me Limini Pyctonũ oppido in uulgus ignoto, nec pleriſq; ueſtrum, niſi admodum hiſtoricis adhuc cognito, ibiq; in cætu adoleſcentium legitimo Quiritium iuris ſtudio deditorum, habuiſſe ſatis conſtat. His omnibus addatur P. C. ipſa parendi neceſſitas. Nam quod accuſatores mei ex compoſito, belle ſemper diſſimularunt, ad præceptum, quin ad præſcriptum etiam eius ſtudioſæ ſocietatis principium, eas tum quidem partes egimus, quod uel ex ipſa

oratiōis illius principio, uobis ſtatim liquere poterit. Heus tu, recita exor/
dium. EXORDIVM. Audiſtis ut id mihi muneris ij decreuerint, quo/
rum in me, tum quidem, imperij ius eſſet? nec id tamen ullo in uos odio
ſtatuerunt illi, qui ſe monumentis diſciplinisq; ueſtris ad omnem libera/
lem doctrinam eruditos eſſe prædicarent, ſed ut ea in re, quæ plurimum
negotij habere uideretur, ingenij (credo) mei periculum facerent. Quid?
ipſe uero non facerem? at præcipiebant, non parerem? at recuſare non po
teram, non ſic agerem? at præſcribebant, feci equidem quod nemo ueſtrū
id ætatis, id conditionis, in eum deductus locum facturus non fuerit.
Quod ſi illa ipſa, de qua nunc demq; accuſor, me uobis & ætatis infir/
mitate & neceſſitatis ui excuſat oratio, (ſi quid enim à me offenſum eſt
illos eiuſce delicti culpam ſuſtinere par ſit, qui auctores fuerunt, non me,
quem dicto audientem eſſe oportuit) ſi ea igitur orationis illius eſt ratio
P. C. ut me culpa uacuum eſſe perſpicue ipſa oſtendat, deponite tandem,
deponite, ſi quam forte falſam de meo in Populum Romanum odio,
propter iſtorum calumnias opinionem accæpiſtis. Facta mea cum eorū
uerbis aperte pugnant. Equidem ſi de nomine Romano male ſentirem,
non ſic cauſam meam apud uos agerem. Ciuitatem ueſtram aſpernarer,
non de ea retinenda tam uehementer laborarem, urbem Romam relin/
querem, non hoc ætatis incolerem, mores ueſtros infamarem, non tot uo/
luminibus Populi Romani laudes celebrarem. Quod ſi res ipſa planè
reuincit eſſe me ſingulari erga S. P. Q. Romanum & fide & beneuo/
lentia iacta ſunt puto defenſionis noſtræ fundamenta. Nec enim cer/
te committetis, ut hominem qui & uſu & uoluntate & legibus ueſter
iam ſit, ſuæq; in Populum Romanum obſeruantiæ haud obſcura argu/
menta proferat, hodie repudietis. At fuiſti quondam huius urbis nomini
ac ſedibus inimicus. Hoc ſi cui dedero P. C. num me is propterea ciui/
tate ueſtra pellendum uere ſtatuerit? Fuerunt huic urbi non inimici modo
ſed etiam infeſtiſſimi hoſtes Sabini, eos tamen quis neſcit, eodem à uobis
ciuitate donatos die, quo quidem exercitum excidendæ urbi admouiſ/
ſent? Quid. L. Fuluius rebellantium Tuſculanorum imperator, an non
hic eodem anno quo fuerat Populi Romani hoſtis, Romæ triumphauit
de ijs quorum ipſe dux fuerat? Sed quia uideo qua de re, apud quos a/
gam, non committam ut in re minime dubia & illuſtri multus & in/
ſolens cuiquam uideri poſſim. Nemo eſt enim qui ignoret, propriam hāc
ſemper fuiſſe Populi Romani uirtutem, ut etiam recipiendis hoſtibus hāc
ciuitatem augerent eosq; non tam ui & armis q̄ humanitate ac liberali
tate uincerent. Sic Chruſtuminos, ſic Albanos, ſic Volſcos, ſic Equos, ſic
Tuſcos, ſic deniq; Campanos ipſos, bello fractos, immo ui ſubactos, atq;

cauſa mihi tandem aut ſpes eſſe eo potuit tempore ut in nomen Romanorum debacchater? Quod id rationibus meis conduceret? at nihil æque officere poterat. Quod dignitatis aliquid nobis afferret? at ea re, ne fingi quidem poſſit quicquam indignius. Conficiendi negotij facilitas? at nulli unquam mortalium eius facultas contigit. Impunitas? at hanc nemo in tanta ingeniorum ueſtrorum uel felicitate, uel fecunditate ſperauiſſet. Sed quodnam mihi paratum uidebam, ſi uos maledictis laceſſerem premium? nempe iuſtum cunctorum mortalium odium. Hoc ipſum (credo) colligebam, & homo, ut uos quidem iactatis, uulgi ſermonibus deditus, ut uero res habet, ad omnes bene audiendi partes erectus, ea nimirum ratione in hominum odia prudens & ſciens incurrebam. Cauſam equidem, inquis, nullam planè uideo, quandam autem animi tui ad nos inſectandum inductionem uoluntatemq; perſpicio. Deus faceret ingenioſe adoleſcens, ut & tu, & ſubſcriptores tui, ſenſus meos omneis Lynceis quibusdam oculis perſpicere atque intueri poſſetis. Mitioribus certe uobis hac in cauſa uterer. Nunc autem quando ea uoluntas hominis eſt, ut ſua ſponte ipſa cognoſci non poſſit, ſed ſignis tantum & argumentis colligatur, unde tandem de illa mea in Populum Romanum maleuolentia coniecturam faci? ex fronte? ex uultu? ex oratione? quibus me uobis amiciſſimum ſemper ſignificaui? An quod Romæ quàm in Germana patria uiuere maluerim? quod præ familiari ciuium Romanorum uſu à popularium meorum conſuetudine penè refugerim? quod Italiæ & urbis Romæ laudes tot uoluminibus commendarim? An uero quod me Senatus Populusq; Romanus priuatim omni officiorum genere eſt proſecutus? publice uero, non ut multos coràm petentes tacito tabellæ ſuffragio, ſed ut adhuc neminem una omnium uoce abſentem ciuitate donauit? Quid ais? obſignatis te mecum tabellis agere, nec ad rem pertinere, aut quàm bene de uobis hodie ſentiam, aut quid ſecutus, quidq; tum ſpectans orationem illam conſcripſerim, modo omnino conſcripſerim? Erras bone adoleſcens erras, ſi ex euentu & caſu, non ex conſilio & cogitatione reorum facta expendi in iudicijs diiudicarique exiſtimes. Mala mens, malus animus, non item rerum exitus legibus uindicantur. Quod ni ita eſſet, & furioſi profecto, & infantes pueri, atque adeo ipſi illi qui in damnatos magiſtratuum iuſſu animaduertunt lictores, legum pœnis obſtringerentur. Cum

quid recte ſit, nulla quidem benefacti ratio exigitur, quod omnes cauſam ipſa honeſtate ſatis explicari intelligant. Contra cum quod inſigne maleficium aut ſcelus editum nunciatur, neque id temere credimus, & is qua ſpe, quo metu, quo emolumento adductus ad maleficium acceſſerit, confeſtim requirimus, non ignari hanc eſſe hominum uitam, ut ea quæ bona ſint, ſua ſponte appetant, quæ uero mala, ſuapte natura auerſentur, & fugiant. Certe ſi latronem roges, cur in uiatorem ſit graſſatus, ad ſpoliandum quidem egeſtate, adiugulandum autem hominẽ, ne ab eodem poſterius aut occideretur aut proderetur ipſe, inductum ſe fuiſſe afferet. Itidem ſi quis Lu. Catilinam interrogaſſet, cur in patriæ excidium coniuraret quod æris alieni magnitudine oppreſſus, ſtante Rep. aut certe ſine ciuili bello ſtare non poſſet, ipſe nimirum reſpondiſſet. Adeo nemo adhuc mentis compos homo inuentus eſt, qui ſe gratis peccare, atque ſine ulla commodi ſpe, animum ab honeſtarum rerum curſu ad mala conſilia deflectere atque traducere fateretur. Ergo aliquid, inquies, habueris ipſe neceſſe eſt, quod te ad declamationem illam impelleret, habui equidem, ſed unam illam & ueram uoluntatis meæ rationem, ut Francos ornando ſtudioſi illius conuentus præfectis morem gererẽ. Immo uero ut in eo te diſertum oſtenderes, ſi Romanos acerbius depreſſiſſes, Francos melioribus q̃ par erat laudibus extuliſſes. Fac me diſerte adoleſcens tam ambitioſum id ætatis extitiſſe, ut obiecto falſæ gloriæ ſplendore, mentis meæ aciem præſtringi facile ſim paſſus, hoc eſt ut in cauſa non admodum facili ingenium exercere, aut etiam oſtentare uoluerim meum, num ideo me hoſtili in uos animo fuiſſe conſtabit? Non conſtabit, opinor, & qui rem durius etiam q̃ par ſit interpretabuntur, expoſtulatione me admonendum, non Populi Romani odio ſubijciendum, neque exilio & ignominia mulctandum eſſe, cenſebunt. Quid audio? iracundia me atque odio percitum in Populum Romanum eſſe inuectum? Quam tu mihi hic iram narras? Quod odium commemoras? Iniurioſum certe aliquid, quod me in Populum Romanum incendiſſet, ut tibi fides haberetur, abs te allatum eſſe oportuit. Quod ſi tum non modo nullis à Populo Romano iniurijs affectus fueram, ſed maiorum potius ueſtrorum beneficijs allectus, ad bene de uobis ſentiendum prouocabar, non planè uideo, quid de meo in Populum Romanum odio ab iſtis fingi poſſit. Scilicet poſt annos mille ſexcentos indignabar Gallias ac Germanias à uobis tot ante ſecula armis deuictas atque ſubactas fuiſſe, quaſi uero nõ eadem eſſet Italorum & omnium penè gentium cauſa, quas eo tamen

Digitized by Google

imperium ueſtrum animo tuliſſe ſcimus, quo ſolent grati minimeq; ſtul ti homines medicorum diligentiam complecti, etiam ut illos ſectionibus & cauterijs, & amaris potionibus in depellendo morbo uſos eſſe recordentur. Etenim ſalutari illa ueſtra atque adeo noſtra uictoria, uicti enim uicimus, certe, quod conſtat, perieramus niſi tum ſic perijſſemus. Salutari inquam illa uictoria effectum eſt, ut exuta feritate humanitatem induceremus, literas amplexaremur, barbariq; & dici & eſſe deſineremus. Ob hæc ueſtra in nos merita, ego uobis infenſus? ego nomini Romano inimicus? qui ſiquid doctrinæ, ſiquid uirtutis, breuiter ſiquid præter formam hominis habeo, id equidem Populo Romano, iam tum, ut par erat, libens & ingenue totum acceptum referebam. Quare ſi nec ulla in uos odij cauſa eſſe potuit, nec ea res mihi bono futura fuit, deniq; ſi in uos ire & contra honorem ueſtrum niti, neque debui, neque potui, neque uolui, neque uero in Populum Romanum illa oratio, ſed de laudibus Francorum eſt inſcripta, non ſanè intelligo, quodnam hoſtilis animi argumentum, uir probus ex ea poſſit ducere, niſi quis fortaſſe iuſtitiam Carneadi, ualetudinis firmitatem Phauorino, Syneſio comam, Io. Pico ſermonis elegantiam, Eraſmo Rhoterodamo ſapientiam exoſas inuiſasq; fuiſſe, eam ſibi ob rem perſuadeat, quod dum his uirtutibus contrarias ij peſtes, animi quidem cauſa, ſed luculentis tamen uerbis dilaudant, eodem quoque tempore in hæc ipſa tum naturæ dona tum doctrinæ præſidia liberius cauillantes ludant atque dicacius iocentur. Verum id ſibi quidem facile perſuaſerit nemo, quin idem multum de ſe doctis hominibus riſum ſtatim præbeat, quaſi oratoriarum exercitationum prorſus ignarus, & illius communis prudentiæ penitus expers, qua ſeria à ludicris ſecernuntur. Quare ſi Francos olim, inter pueros, puer ipſe ita laudaui ut Romanis interim uidear non peperciſſe, non id ullo equidem in uos odio, quod ipſum nullum eſſe potuit, nullum certe fuit, ſed uel ætatis imperitia lapſus feci, uel quia hæc ſacra non aliter conſtare arbitrarer qui hanc comparationis rationem eſſe acceperam, hoc contentionis genus, immo uero hanc rerum naturam, ut in talibus conata efficere non poſſes, niſi ijs quæ plurimum extarent, ſolerter aliquid detraxiſſes & ea non eſſe tanti quanti omnium opinione fierent atque æſtimarētur, oſtenderes. Proferrem hic ego uobis, P. C. utriusque linguæ authores quamplurimos (ne quis id à me ſine exemplo factum exiſtimet) qui etiam in re ſeria miram illam uirtutum uitiorumq; ſecuti affinitatem, hoc uel artificio uel ſupra omnem artem conſilio non impune modo, uerumetiam ſumma cum laude ſunt uſi. Atqui nolo in re etiam paulo hu

*manius inſtinctis cōfeſſa, curioſius laborare cum alijs de cauſis multis, tū
uero ne prudentiæ, peritiæq́; ueſtræ parū uidear confidere, quos quidem
ſcio, quid olim* Metrodorus Sceptius, Didymus Alexandrinus, Fabricius
Veiento, Lucianus Syrus, Aurelius Auguſtinus, Paulus Oroſius, Bernar
dus Clareualla, *nuper uero* Io. Campanus, Baptiſta Mantuanus *in uos
maioresq́; ueſtros ſcripſerint, ſæpe legiſſe, ſemper riſiſſe.* Quanquam *corū
durior eſt cauſa, qui quidem ſerio nomen* Ro. *inſectari uideantur, ut mihi
omnino ſperandum ſit uos, qua eſtis animi tum facilitate, tum etiam alti
tudine eo ſanè illius concionis uerba, quo à me dicta ſunt animo accæptu
ros, ac ſiquid in ea inſit flagitij, id uos omne aut rerum imperitiæ aut ru
dibus planè annis, aut omnino neceſſitati aut etiam ſcholaſticæ liberta-
ti, aut his omnibus ſimul condonaturos, æſtimaturosq́; potius, quod pla-
nè adultus relicta domeſtica ſede huc me contulerim, &* Populi Romani
*laudes literis mandarim, quàm quod extrema pueritia inter æquales
meos, neſcio quid, neq; id uero ipſum meo, ſed alterius arbitratu in uos di
xiſſe exiſtimer.* Hic *enim pleniore iudicio atq; dedita opera conſcriptas
quinq; orationes paucis quibuſdam unius declamatiunculæ uerſibus
obieci, perpetuum (niſi me bona poſteritatis ſpes fallit) meæ in hāc remp.
pietatis atq; obſeruantiæ documentum.* Hinc *iam deinceps ad reliqua
accuſationis iſtorum capita tranſirem* P. C. *niſi ea eſſet ipſorum, ut nihil
acerbius dicam, improbitas, ut me primum in concione, deinde hic etiā
publice accuſaſſe non contenti, occultis quoq; poſtremo calumnijs res ue-
ſtras cum apud multos priuatim exulceraſſent, tum uero apud imperi-
tum uulgus in circulis identidem exagitando in ſummam inuidiam ad
duxiſſent,* Periculum *hoc mihi grauius conflare conati, quominus mihi
aduerſus tectas ſuas inſidias quicquam præſidij affore ſperabant.* Atqui
*operæprecium eſt cognoſcatis q̄ inertibus illi quidem apud uiros graues,
uerum longe grauiſſimis apud craſſas uulgi aures argumentis in me
graſſentur.* Hui *(inquiunt) ergo faciem iſte nobis fœda cicatrice deturpa
rit, nec æquum putabit, ut eam contumeliam ad animum reuocantes ul-
ciſcamur, etiam ſi nullo nocendi conſilio ea nos affecerit?* Hoc *ipſum eſt
illud* P. C. *nobile, & cui certe manus dare neceſſe fuit, argumentum, quo
non modo comatulos iſtos ac pallidulos, ſed retorridam etiam & caſa-
riatam illam laniſtarum gladiatorumq́; turbam in me tumultuoſe nu-
per armarunt omnem, nemine ipſorum non perquam ridicule eius quæ
à me reip. impoſita eſſe diceretur, cicatricis modo oſtentante altitudinem,
modo lugente deformitatem, cum interim ingenioſi homines nihil omni
no diſcernerent quatenus grauiſſimi uulneris ratio à leuiſſimorum uer-*

Digitized by Google

borum cauſa diſſideret. At uidete P. C. q̃ leui impulſu, magni perſæpe in nonnullorum hominum animis motus excitentur. Iſtæc enim eadē ipſa eſt, præclara illa fœdæ cicatricis ſimilitudo quæ quoſdam iſtorum ad me de medio tollendum ita ſcilicet incitarit, ut ſtatim inita coitione, factaq; manu, quemadmodum cuique commodum eſſet, conſtituerent eorum partim me uel in medio foro obtruncare, partim ſi huc ad cauſam dicendam ueniſſem indemnatum de ſaxo Tarpeio præcipitare, alij in profluentem de ſcalis Gemonijs deuoluere, alij ad Gallorum buſta mactare, alij ſi res palàm minus procederet, clàm ueneno tollere frementes hac ſeſe uia tum iniurias Populi Romani fortiter ultum ituros, tum gratam maiorum ſuorum manibus uictimam immolaturos, tum uero cæteros mortales à Populi Romani inſectatione, magna ſui nominis commendatione deterrituros eſſe. Quaſi uero amantiſſimi homines, immane ueſtrum illud facinus animo conceptum planè gladiatorio, ſuſceptum puerili conſilio, non contra omnino uobis caſurum fuerit, atque ſperaueritis, & mihi quidem immortale nomen allaturum, uobis autem ipſis ſempiternam infamiæ notam inuſturum, nequid hic de præſenti ueſtra omnium pœna dicam, quam & uiui ijs qui hic res capitales iudicant, & mortui Deo Optimo Maximo perſoluiſſetis. Sit mihi Populus Romanus propitius, nam ſi uel nomen eius tam male odiſſem quàm illud religioſe ſemper obſeruaui, uel me aliena iniuria multorum exemplo, immortalitati commendare uellem, non mihi quidem fugienda, ſed prorſus eſſet huiuſcemodi mors appetenda, quæ mortuo mihi gloriam, interfectoribus meis pernitiem, huic urbi inuidiam non ſanè leuem eſſet allatura. Nec enim certe deeſſent Franci Germaniq; haud pauci, ſed nec Itali etiam plerique nec Romani denique ſcriptores nonnulli, qui necem meam quaſi indignam deplorarent, ciuibusq; ſuis uitio aperte uerterent, quod non mediocris expectationis iuuenem, ob puerile dictum, cuius etiam ipſe rationem fuiſſet uel apud iniquos iudices, paratus reddere, in media urbe crudeliter trucidari ſiuiſſent, idq; cum iam eiuſce rei iudicium apud eos agi cœptum eſſet. An non hic animis cogitationeq; proſpicitis, quid ad eum nuntium cuncti mortales ſuſpicaturi fuerint? quid de Populi Romani fide atque iuſticia iudicaturi? apud quos iura & leges ſilerent, uis & arma dominarentur? Sub quorum conſpectū unus à multis, inermis ab armatis, incautus à paratis, hoſpes immo ciuis à ciuibus, reus ab accuſatoribus, atq; adeo ab iudicibus ipſis prius

Digitized by Google

telis q̃ ſententijs circunuentus cecidiſſet? Quod cum me uel hoc ſolo uitæ meæ periculo tam multis commendaueritis, cauſam meam aliter profecto neglecturis, an non ſi huc tam inhumanæ cædis accedat iniuria, nomen quod cum uita mea extinctum iri ſperatis, ſcelere ueſtro magis ac magis illuſtretur? Illuſtretur opinor, nomine ſibi non perſuaſuro, magnũ quiddam omnino in me fuiſſe, quare me Populus Romanus ad cauſam dicendam non eſſet auſus admittere. Publico enim, non priuato conſilio, uitam mihi ferro ereptam eſſe interpretarentur, ſummiſſis percuſſoribus qui me indicta cauſa occiderent, quoniam audinis damnari non potuiſſem. Nam ob ſcholaſticam & puerilem illam declamationem nunquã tantum animo nephas hac quidem in urbe conceptum crederent, aut ſi qui illud ſibi perſuaderent, profecto Romanos cum parui tum uero etiam praui ingenij ea de cauſa damnarent. Quo quid indignius? Haud equidem ſcio, quonam iudicij euentu hinc ſim diſceſſurus, ſpero quidem eo, quem perpetua mea in Po. Ro. obſeruantia poſtulat, ſed certe quoquomodo res mihi ceciderit, fore non dubito quin hac ueſtra conſpiratione haud paulo plus additum ad memoriam nominis noſtri quam ademptum de fortuna à multis exiſtimetur. Quare ſi & ueſtra uobis ſalus curæ eſt, nec enim defuturi ſunt uel Romæ homines qui iniurias meas perſequantur, & Populi Romani nomen, in quem tota interitus mei inuidia deriuaretur, ab omni criminis ſuſpitione integrum uigere optatis, & maiorum ueſtrorum, quos ego pro mea uirili parte celebraui, manibus rite litatum cupitis minas deponite, quæ nec uos decent, nec eum, qui ſe ciuem Romanum eſſe meminit, terrent. Sicas abijcite, quibus latrones graſſari, non uiros bonos ſuccingi mos eſt. Certe lex Cornelia non eos modo ultore gladio perſequitur, qui hominem occiderint, ſed quicunque cum telo hominis necandi cauſa fuerint. Ad ſummam ſi uel exigua patriæ dignitatis ratio, aut poſteritatis etiam uerecundia ulla apud uos adhuc reſidet, ne uitam meam uel palàm ferro, uel clàm ueneno petatis, petatis autem? immo uero à Deo Opt. Max. precibus contendite, ne me aut hic, aut in Italia usquam hoc tempore morbus ullus conſumptum extinguat. Hoc enim ſi contigerit, nulla uos ſanè iniqua ratione ab ea infamia uindicabitis, quin me inuidia à uobis è medio ſublatum eſſe ſocij pariter & fœderatæ liberæque gentes omnes ſibi perſuadeant. Maximi porro huius ueſtri, atque utinam etiam ſapientis animi quem uos patriæ honori deuouiſſe iactatis, aduerſus eos qui ſe uobis inimicos profitentur, ea qua licitum eſt uia, periculum facite, non in eum, qui hac una in re

Digitized by Google

iam tot annis totus elaborat ut ſuam erga S. P. Q. Romanum bene/
uolentiam, apud omnes mortales illuſtrem reddat, uel etiam toti poſteri/
tati grauiſſimis certiſſimisq; monimentis teſtatam relinquat. Verunta/
men ut turpem illam oris cicatricem ab iſtorum facie aliquando tolla/
mus, ſanè quam parum abeſt quin eos Romanos eſſe negem, qui pu/
tant ullam à me nomini Romano notam inuri potuiſſe. Nec enim tan/
tarum eram uirium, ut ullum Reip. uulnus imponerem, neq; uero tam
tenues Populi Romani opes, ut plagam ullam à me acciperent. Cica/
trix autem ulla ibi eſſe qui poteſt ubi nullum fuit uulnus? Et quando hæc
iniuria tota uerborum eſt, quid (oro) præclarius quàm ſi ab eo laudere,
qui te prius conuicijs omnibus uexauit? Qui primum laudibus aliquem
in cœlum effert, aſſentatoris euitare ſuſpicionem planè non poteſt, qui à
uituperatione commendat, hic locuples ueritati teſtimonium afferre atq;
iudicium præſtare exiſtimatur. Quod ſi egregiam illam declamatio/
nē tantarum eſſe uirium arbitramini, ut ſatis ſit ad aſpergendam in/
delebilem huius Reip. dignitati maculam, uos ſine dubio iuſtius, qui
me accuſatis, q̃ ego hoc eſtis nomine accuſandi. Ego enim illam ip/
ſam, cum alijs à me iam dictis cauſis, tum uero ne'ue ſuperſtitioſe credu/
lis quicquam ſuſpicandi, ne'ue peruerſe, ingenioſis calumniandi an/
ſam præberem, quoad potui compreſſi. Ego editam ægre, nec id qui/
dem diſſimulanter tuli. Ego ne in multorum hominum manus proue/
niret, & per me ipſe curaui, & amicis ut idem facerent negocium de/
di. Ego ne quis meum in ea de Populo Romano iudicium ineſſe puta/
ret, quinq; uoluminibus conſecutus eram. Breuiter, ego medicinam quā/
cunq; potui attuli. Vos contra omnino, ipſi remedia omnia effudiſtis.
Vos in hoc ulcere tanquam ungues extitiſtis, uos illam uulgo communi
caſtis, dum eam ex latina Italicam, nec id bona tamen fide, facitis. Vos
ſexcentis exemplaribus deſcriptam, toti urbi diuiſiſtis & ut in cæteris
Italiæ oppidis eſſet, procuraſtis. Vos in eam opinionem homines, ut à me
ſerio ſcripta uideatur, adduxiſtis. Deniq; uos ut nemo eam legere iam
nō cupiat, effeciſtis. Nam ante has à uobis excitatas tragœdias, quotus
illam quisq; non dico perlegerat, uix enim unus & alter, pauci certe
ſtrictim attigerant, ſed in Populum Romanum parum eſſe honorifi/
cam audierat. Siquid in ea eſt, quo ciuitatis huius exiſtimatio lædi poſſe
uideatur, non id quidem mihi, qui ne in apertum proferretur, omni dili/
gentia prouideram, ſed uobis certe uitio uerti debet, qui ut à cunctis mor/
talibus legi poſſet, curaſtis, & quantum in uobis eſt, grauem Po. Roma
no iniuriam facitis, dum uos iniurias eius tanquam graues fortiter perſe
qui gloriamini. Si à me ficta eſſe ea omnia exiſtimatis, quibus Populi Ro/

mani nomen illic uiolari contenditis, an non ijs ipſi uos fidem & authoritatem facitis, qui quaſi ueris criminibus adeo turbulente concitamini? & perinde atque in Gallico tumultu, immo non aliter ac ſi Senones ad portas eſſent, uel etiam hoſtis in urbem iam receptus, Populum Romanum non tam ad ſaga q̃ arma ſumenda cohortamini? nec enim de nihilo & uanis dictis Romanos commoueri quiſquam facile credat. Sin etiam uera, cur quæ uobis perpetuo ſilentio tegenda, quæ diſſimulatione obliteranda fuerant, huiuſcemodi concionibus retegitis, atq; iſtis ueſtris medicamētis Reip. uulnera exulceratis, nocētiore medius fidius, auxilio q̃ malo? Quod ſi nihil in illa eſt, neq; ficti, neq; iniurij, nec inde quicquā negotij aut ignominiæ Populo Romano impendet, ut nihil facile impendet, cur me in capitis & exiſtimationis periculum tam crudeliter uocatis? Næ ſi uos Romanos eſſe homines meminiſſetis, maiorum ueſtrorum hiſce in cauſis exempla ſecuti, declamationem illam riſu aut contemptu excæpiſſetis, non his terroribus & concionibus ueſtris nobilitaſſetis.

Atque plebeijs quidem iſtis facile ignoſcas, qui nec ſe pugnantia loqui, nec facta ſua inter ſe collidi ſatis intelligunt & eandem dictorum, factorum rationem eſſe arbitrantur, putantq; ſe more imbecillium animantium grauiter lædi, ſi uel ſummitus inclamentur, uel etiam leuius contrectentur. At illos quis iam ferat? qui cum ſe præter imperitum uulgus multum ſapere, ſibi uulgoq; etiam ipſi perſuaſerint, tamen quid hodie Roma ſit ipſa, immo quid ſit hominem Romanum eſſe penitus ignorant. Sic enim iſti cenſent, contemni tum à uobis recte puerilem illam orationem potuiſſe, ſi ut olim, ſic etiam hodie Romani imperij opes florerent, quaſi uero barbarorum ſit, non iam Romanorum animis inſitum atque infixum, neque ſecundis rebus efferri, neque aduerſis deprimi, contraq; eo magis erigi & confirmari quo grauior & atrocior tempeſtas urgeat? O uocem auribus ueſtris indignam. O ſententiam adhuc Romæ inauditam. Siccine uero cum fortuna, etiam deponendam cenſes animi uirtutem? qua una freti, omnes fortunæ minas, omnes gentium omnium impetus, Romani & fortiter ſuſtinuerūt & egregie ſemper contuderunt. Bello punico ſecundo, cum iam uobis præter hanc urbem, ex tanto imperio reliquum eſſet nihil, cæſis tot ducibus, tot legionibus, tot conſulibus, tot exercitibus, adeo magno animo ciuitas fuit, ut C. Terentio Varroni ex Cannenſi illa clade, cuius ipſe maxima cauſa fuiſſet, redeunti, & obuiam ſit itum frequenter ab omnibus ordinibus, & actæ gratiæ, quod de Rep. non deſperaſſet. Nunc autem in tanta rerum tranquillitate, in tam longe, lateq; patenti imperio, eſt, (credo) quod iſti ad

Digitized by Google

timorem uobis & terrorem ſtultiſſime proponebant periculum, ut propter illam puerilem oratiunculam, ne aut Germania deficiat, Gallia deſciſcat, atque ut eorum præclara ponam uerba, ne tota ultramontana barbaries cornua erigat, & nouas incurſiones in Italiam aggrediatur. Atqui neque illud ſanè uideo cur de uobis tam male ſentiant, ut Reip. ſtatum, tanquam abiectum & planè euerſum, contemptui nobis fuiſſe exiſtiment, qui nihilo quidem minus ueſtram q̃ maiorum ueſtrorum fortunam ſemper admirati ſumus. Imperarunt illi (fateor) multo maximis terræ partibus, uos autem, an non omnium gentium uel clariſſimis uel fortiſſimis ius dicitis? quando præter Italiam, Siciliam, Sardiniam, Gallos item, Hiſpanos, Germanos, Pannones, Illyricos, Dacas, Sauromatas, & Europæos Scythas, hinc etiam iura petunt, toto diuiſi orbe, Hyberni, Britanni, atque felices illi fortunatarum inſularum incolæ Canarij. Nam Thulem olim exiſtimatam, Orchadum ultimam religionis quidem imperio ſociam adhuc tenetis. Domuerunt illi (ſcio) ſumma uirtute pleraſque omnes Africæ, Aſiæq; nationes. At uobis plurimæ ultro parent, plurimæ pontificis, principiſq; Romani legibus utuntur. In Græcia quidem & Aſia Epidaurus, Alycarnaſſus, Cyprus, Rhodus, Creta, Chius, Corcyra, breuiter quotcunque inter Aſiam, Africam, Europam toto mari uiſuntur inſulæ, hæ omnes nutum ueſtrum intuentur. In Africa uero ſacro iure reguntur Maſſeſſyli, Tripolitani Cæſarienſis Mauritania, Tyngitana prouincia. Non me quidem fugit multis illos gentibus imperitaſſe, quarum nulli hodie ius dicitis. Atqui uos multarum in animos, quod quidem ſummum eſſe ſummi imperij argumentum reor, hodie dominamini, quarum illi nomen haud ſcio an unquam audierint, uel etiam omnino legerint, regiones certe nunquam adierunt, mores ne ex negociatoribus quidem notos habuerunt. Profecto Gothis ipſis, Danis, Sclauis, Pomeſanis, Boruſſys, & qui uſq; ad Rhiphæos montes, ſconcretumq; oceanum latiſſimis finibus protenduntur Litalanis ac Liuonibus imperatis. In aduerſa uero mundi parte, & extima Africæ ora, quæ à Gaditano freto, per utroſque Aethiopas, uſque ad mare rubrum in immenſum procurrit, uobis parent tot populi, tot gentes, tot nationes, tot Principes, tot reges, ut ſanè nomenclatore opus ſit aliquo, ſi quis eos omnes recenſeri hic cupiat. Quid? quod præter Indum & Gangem, ac nobiliſſimas illas Orientis inſulas, orbis alter ab occaſu, iſq; hoc noſtro nihilo penè minor, ac maioribus item noſtris ne fama quidem notus, Principis Pontificiſq; Romani imperio obtemperat?

Digitized by Google

An non hodie etiam (ut olim) in Africam, Europam, Aſiam, ad ſolis ortum, & occaſum, in Meridiem, & Septentrionem, immo uero ultra ipſas quoq; ſolis, anniq; uias, mutatis quidem nominibus, ſed pari poteſtate cum imperio mittitis, aut illic probatos creatis Quæſtores, Prætores, Præſides, Proconſules, quos præpoſitos, Epiſcopos, Archiepiſcopos, primates appellant? Quorſum hæc? quorſum? ut iſti intelligant nihil eſſe quod aut maioribus ueſtris tantopere inuideatis, aut puerilem illam de laudibus Francorum dictionem in tanta imperij magnitudine, in tam alto feſtæ pacis ocio non facile contemnatis. Quæ ſi uobis deeſſent omnia eſſet tamen profecto à Po. Romani dignitate longe alienum uerbis commoueri, ne muliebri ingenio, cum imperio (quod in manu fortunæ ſemper fuit) uirtutem quoq; amiſiſſe, atq; à priſca illa maiorum ueſtrorum conſtantia, animiq; magnitudine prorſus degeneraſſe uideamini. At enim Po. Romano turpe fuerit, unius in Chriſt. Longollij poteſtate poſitum uideri, ut is arbitratu ſuo, res Romanas modo extollat, modo deprimat. Non in unius Longolij poteſtate collatum iſtuc eſt P.C. ſed nec in mortalium cuiusquam arbitrio, ſi omnem humanam laudem, rerum geſtarum magnitudine multum ſuperaſtis, omnem inuidiam gloria longe uiciſtis. An non hic manifeſtam aduerſariorum meorum & calumniã & iniquitatem perſpicitis? qui eandẽ obſeruãtiæ contumeliaq; pœnã ſanciunt? & laudem uituperationis loco ponunt? Si me ciuitate ueſtra indignum ducitis, quod eam puer uituperare ſum uiſus, cur non eadem quoq; dignum, quod uir factus omni laudum genere ornarim? Sed hoc nõ poſtulo, illud miror, cur laudibus ueſtris à me optima fide conſcriptis & ſummam ineſſe infamiam & maximam pœnam conſtituendam iudicetis, cum & uſu frequens ſit, nec ſummæ nunquam prudentiæ attributum, è quo ſis fonte leuiter aſperſus, ex eodem laudes tuas haurire? Quidnam illud tandem ſibi uelle exiſtimamus, ut à poetis fortaſſe confictum, ſic certe in rem mortalium ſapienter excogitatum? Steſichorum uatem egregium, ſimulac in Helenam illam dixiſſet, oculorum uſum amiſiſſe, ſtatim ut recantaſſet, recuperaſſe. Quidnam aliud P.C. niſi conuitia laudibus tolli, maledicta benedictis emendari? uerborum iniurias bonis uerbis penſari? Si in Romanos ſcripſiſſem, re uera peccaſſem, ſed eo ſanè delicti genere, quod ſequens laudatio facile corrigeret. Atqui in uos iuſta oratione, aut conſulto inuectus ſum nunquam. Quæ tandem igitur inuidia eſt, ſi rerum ueſtrarum ſtudio incenſus, de laudibus ueſtris orationes quinq; q̃ potui ornatiſſime & copioſiſſime conſcripſi? & eas haud ita pridem Romæ in frequentiſſimo doctiſſimorum hominum cõuentu apud Io. Matheum Gibertum ſtudioſiſſime recitaui? Neq; uero ullam in

Digitized by Google

lam in eo leuitatis famam mihi pertimeſcendam eſſe exiſtimaui, quaſi priſtinas meas actiones ipſe uoce mea damnarem. Primum enim ſapientis hominis eſſe iudicabam ita grauitati ſuæ conſtare uelle, ut conſiliorũ ſuorũ rõnes interdum commutandas putaret. Deinde illud mihi in mentem ueniebat, quod id ætatis neque mea uoluntate, neque meo iudicio ſatis uſus eſſem. Poſtremo nihil haſce conciones, illi declamationi, quatenus res Francorum ornaſſem, aduerſaturas uidebam. Sic enim Populi Romani laudes prædicaui, ut omnium ſententia ipſe à me non deſciuerim, ideſt ut Francis conſtãtiam, hiſtoriæ fidem, uobis quam debeo pietatem præſtiterim. Incubui quidem uehementius in cauſam ueſtrã, atque oẽs animi ingnijq; mei uires in eam profudi, ſed nõ alia ſanè de cã atq; ut ne quis ea in uos ſerio et bona fide à me dicta eſſe ſuſpicaretur, quæ tũ ſ.tpibus dediſſem, tũ uero ut me in Frãcicarũ rerũ cõmemorationẽ officij fructum, in his quinq; cõcionibus etiã pietatis laudẽ quæſiuiſſe homines aliquando intelligerent. Abſit uerbo inuidia, P.C. ſedita res habet, quẽadmodum Lælius Maximus uir fortiſſimus, et idem ciuis optimus, uobis hoc loco nuper teſtabatur, cum paulum deflagrante nominis mei inuidia, abſentis cauſam ageret et huius conſpirationis fontes aperiret. Non illud mihi potiſſimum obeſt, quod in primis crimini datur, ſed uel laudi uel nouitati inuidetur meæ, quod poſt habitas quinq; illas conciones, eruditorum hominum conteſtatione, res ueſtras eo celebraſſe dictus ſim modo, quo ante me mortalium nemo. Hinc illæ inuidiæ tempeſtates, hinc illæ tragœdiæ, hinc ego Italiæ inimicus, hinc Chriſt. Longolius huius Reip. hoſtis, hinc ſi quic q̃ iſtis creditis, ego dijs hominibusq; iuxta inuiſus. Intererant enim concioni tres illæ faces, immo tria illa huius tumultus incendia cum inquilino ſuo Sinone, quem ante tum eum diem cũ tantũ laudis ex laudibus ueſtris retuli, tum mihi à uobis ius ciuitatis delatũ, ſemper inuidia pallentem mirabamini nunc autem magno uel ueſtri de me indicij ſplendore incenſum, uel repulſæ ſuæ dolore inflammatum et ardentem uidetis. Aderant igitur illi, quando tam illuſtre teſtimonium, haud ſcio an ipſorum etiam conſenſu perhonorificis certe omnium uerbis retuli. Sed ſi res ueſtras ſcriptis meis tam acerbe q̃ iſti mentiuntur exagitaſſem, quanto iuſtius à me ornandi fuiſſetis? Nec enĩ uideo ut aliter uiolata Populi Ro. dignitas expiari potuerit. Si nihil in uos dedita opera ſcripſi, ut nihil profecto ſcripſi, ne mihi, rogo, fraudi ſit, quod uos pro uirili mea parte celebraui. Scio equidem res ueſtras nec tam obſcuras eſſe ut teſtimonio cuiuſquam illuſtrari, nec tam dubias, ut noſtro iudicio confirmari deſiderent. Ne multa, ſcio quidem nomini Ro. nihil eſſe opus externorum (Quos iſti barbaros appellitant)

Digitized by Google

ſcriptorum monimentis, ſed nec Deo etiam mortalium ſermonibus. At il le cum ſua ſponte ſatis & laudatus ſit & beatus, tamen gentium omni um linguis atq; literis laudes ſuas celebrari facile patitur, atq; (ut credi bile eſt) etiam gaudet, cum in officio ſumus, idq; pie ac religioſe colimus, quod ſupra omnem mortalium conditionem longiſſime extollitur. Pari ego res ueſtras ratione dilaudaui P. C. non ut eas prædicatione noſtra amplificarem, nec enim habent quo iam progrediantur, quandoquidem ut ille ueriſſime cecinit, Imperium terris, animos æquaſt is olympo, ſed ut omnibus mortalibus, non ſolum uobis teſtatum planumq; facerem. quã tum id eſſet quod de Italiæ felicitate, urbis huius præſtantia, Populi Ro. uirtute, imperij ueſtri maieſtate iam olim perſuaſum habuiſſem. Nã quod iſti ad ſerendos quidem rumores & ad conijciendas in aliquem ſuſpicio nes appoſitiſſimi, ad explicationẽ uero criminis longe ineptiſſimi, mul tis ueſtrum Senatum ingreſſuris, in aurem quidem, ſed ita ut amicorum meorum nonnulli exaudirent, inſuſurrarunt, periculum eſſe ut ſi ſecun dum me iudicetis, ne ſtatim in Gallias ac Germanias tanquam à me Ro mæ ſuperatis tranſalpina dicendi facultate Romanis, ad triumphum de uolem, atq; illinc, ea immutata, quam nunc erga uos præ me fero uolun tate, uobis ſtultitiam ueſtram ipſe exprobrem quod me ciuitatis iure non ſpoliaueritis, in quos olim tam acerbe inuectus eſſem. An non hic etiam ſentitis P. C cum innocentiæ meæ, tum iuſtitiæ ueſtræ, inſidias nouo & ſingulari quodam artificio tendi? Scripſiſſe me in uos dicunt. At id me operis nunquam habuiſſe oſtendi. Gloriaturum me apud Gallos & Ger manos aiunt quaſi conturbatos dictionis noſtræ uiribus Romanos in ipſa urbe Roma ſuperarim. At quàm nõ ita multum in hac latine dicẽdi lau de proceſſerim, magis ſanè magis q̃ cauſæ noſtræ expediat, uidetis, niſi cui fortaſſe ueſtrum ſummam eloquentiam ſumma innocentia libeat de finire. Qua quidẽ ratiõe, nõ Po. ipſum Ro. quicũ mihi bene conuenit, nul lum quidem planè certamen unquam fuit, ſed accuſatorum meorum fa ctionem ueſtro iudicio, approbante Populo Ro. à me Romæ uictam eſſe, per uos quidem mihi uti ſpero & opto gloriari aliquando licuerit. Ad debant me, ſi deo placet, uecordiam uobis exprobraturum eſſe. At quod nam rei huius argumentum attulerunt? quo id demum ſigno ſibi ducũt? quod ne leui quidem coniectura quiſquam doceat. Nam ſi me tam in gratum libeat fingere, tam ſtultus certe non ſim ut uel tanto ſtudio colle ctam in me beneuolentiam temere effundã, uel quid de eo iudicaturi ſint homines non uideam, & quã magnam perfidiæ ſceleriſq; infamiã mihi ſtruerem, non proſpiciam. Verum quis me uobis inimicum fore cre dat, ob acceptum, & hoc ueſtro iudicio comprobatum (uti ſpero) dupli

cauumq; mihi ciuitatis beneficium, qui ſola ciuium Romanorum conſuetudine uel anteq̃ ueſtra de me tam præclara iudicia extarent, ducerer atq; delectarer? qui huiuſce retinendi patriæ iuris ſim appetentiſſimus? urbis Romæ amantiſſimus? literarum ueſtrarũ cupidiſſimus? Religionis Romanæ & Chriſtianæ ſtudioſiſſimus? deniq; ingeniorum ueſtrorum admirator etiam nimius? Siquid modo hoc in genere ſociorum multis credendum putarem. Omnino niſi me ex aduerſariorum meorum ingenio atq; natura fingitis, nunquam planè odioſis eorum ſuſpitionibus criminibusq́; fauebitis, quæ cum à moribus atq; inſtitutis noſtris multũ abhorrere uobis polliceor, tum uero commodis atq; exiſtimationi meæ plurimum eſſe aduerſatura, iam uos quoq; animo cernere arbitror. Cum boni uiri & mente & fama nihil unquã duxerim antiquius, eaſq́; mihi nihilo mendas minus res q̃ uitam ipſam ſim arbitratus, equidem fidem meã apud optimos quosq; labefactarem, neq; adeo ipſe me hominem iam putarem, ſi humanitatem, ſi æquabilem ueſtram in dicendo iure rationem incuſarem, id uobis uitio ingrate uerterem, quo uno potiſſimum nomine, non dico ipſi me uobis in perpetuum deuinxiſſetis, ſed uos ad Dei immortalis numen proxime acceſſiſſetis. Ego clementiam uobis exprobrẽ? ego liberalitatem obijciam? ego animi ueſtri altitudinem accuſem? Ne P. C. ne (quæſo) uanis iſtorum ſuſpicionibus uobis indulgendum putetis, quin eis hoc magis reſiſtite, quo minus Populi Ro. magnitudinẽ decet, cuiusquam ſermones reformidare, nedum illius, qui ſi munificentiã æquitatemq́; ueſtram reprehenderet, eodem ipſe tempore, & uos ſummopere laudaret, & ſua ſe uoce ingrati crimine condemnaret, quod quid aliud ſit niſi cum ſe omni munificentiæ & iudicij ueſtri fructu ſtultè priuare? tum omnium mortalium odijs atq; execrationibus ſubijcere? Habetis à me quinq; illas noſtras conciones, non modo periculi, quod quidem nullũ eſt, obſides, ac uoluntatis, quæ ſempiterna certe futura eſt, pignora, ſed totidem etiam perpetuæ meæ in nomen Ro. obſeruantiæ monumenta. Sed nec ſanè diu ignotum ſocijs & prouincialibus eſſe poterit q̃ hoc in loco apud uos enixe contenderim ut bonus tum uir, tum ciuis omnium uel opinione haberer, uel etiam ſententia iudicarer.

Digitized by Google

CHRISTOPHORI LONGOLII CIVIS RO. PERDVELLIONIS REI POSTERIORIS DIEI DEFENSIO.

I quanta ſit apud æquos iudices innocentiæ uis atq; poteſtas, in aliorum periculis nunquam didiciſſem P. C. id mihi certe de capite atq; exiſtimatione mea, heſterno die dicenti experiri licuiſſet, qui cum in iudicium tanta, quanta poſt homines natos haud ſcio an nemo, inuidia preſſus deſcendiſſem, idq; nulla dicendi facultate munitus, ſed una cum innocentia mea tectus, tum fide ſapientiaq; ueſtra fretus feciſſem, tanto tamen ſim à uobis ſilentio exauditus ut non modo idem nunc ſperem, uerum etiam, ex hoc frequenti ueſtro conſpectu, oculorumq; & animorum in me liberali contuitu, mihi perſuadeam, heri atrociſſimum illud, habitæ in Po. Romanum concionis crimen à me diſſolutum atque grauiſſimas eodem pertinentes iſtorum ſuſpitiones diſcuſſas fuiſſe. Quo nunc ſcilicet, in eam quoq; ſpem facile adducor, ut iudicij huius exitum nobis ex animi ſententia hodie proceſſurum exiſtimem. Reſtat enim ut ijs criminibus reſpondeam, quibus non tam peccatum meum ullum accuſatur, q̃ ueſtrum P.C. factum reprehenditur quaſi contra legitimum Quiritium ius, homini Gallo, ignobili, ac literarum ueſtrarum planè experti ciuitatem Romanam ſitis elargiti. Quæ omnia cum falſa ſint & uana, idq; me uobis hic ſtatim oſtenſurum confidam, peto à uobis ut uos mihi in communi crimine tam faciles hodierno die impertiamini quàm heſterno, aduerſum me, cum unus ego reus ab iſtis agerer, æquos diſceptatores præbuiſtis. Quid ais ingenioſe adoleſcens? hominem Gallum ciuitate donari non potuiſſe? Quid ſi me Senatus ſciens & prudens quaſi Gallum in ciuitatem accerſiuit, an ampliſſimum ordinem ut iuris ciuilis moris maiorum, rei denique publicæ imperitum tu coargues? tu ad decretum publico conſilio factum turpiter reſcindẽdum compelles? An aduocatis tuis, cum hæc tibi diſputanda ediſcendaq; proponerent, illud in mentem nunquam uenit? me, quem contra ut diceres, comparabare, huiuſmodi argumentatione laudatum, eos apud quos dicturus eras, ſummopere uituperatum iri? Etenim ſi a condita urbe ego Gallorum omnium unus, Patrum decreto dignus ciuitate Romana ſum habitus, quid me lautius, atq; honeſtius? Quid Senatu ipſo, ſi me contra ius omne atq; fas accerſiuit, fœdius atq; turpius? Atqui nolo hinc tibi inuidiam apud eos conſla-

Digitized by Google

te, quorum abs te & dignitatē & authoritatem oppugnari non ſatis intelligis, dum id mihi publico conſilio decretum eſſe, quod neq; licebat neq; decebat, impudenter affirmas. Quin etiam illud omittam, quod quidem eſt totius noſtræ defenſionis firmamentum & robur, non licere priuato cuiquam, nec niſi Po. Romano in Senatuſc. inquirere. Eſſe duodecim tabularum legibus nominatim cautum, populi iuſſu comprobatum, imperatorum conſtitutionibus ſancitum, iure atq; more maiorꝝ adhūc usq; diē uſurpatum, ut ampliſs. ordinis authoritas rata habeatur, Patrum decreta legis uim ſortiantur. Res igitur mecum tibi poſthac erit. Quid porro fieri potuiſſe negas? homini Gallo ciuitatem communicari? At quis tibi ius iſtud deſcripſit? Verum illud prius de te quæro, eſſe me Gallum tibi qui cōſtat? Nam ſi & C. Plinium, & Aug. Cæſarem orbis terræ deſcriptores diligentiſſimos conſules, Germanum me eſſe reſpondebunt. Sunt enim eis Germaniæ populi quicunque Scalden inter & Rhenum flumina habitant, in eo eſſe terrarum tractu (Vnde nos ſumus) Macliniam (ſi neſcis) Germanos ipſos percuntare. Idem ab eis, quod de me audies, quin illud præterea cognoſces, Macliniam non linguæ tantum ſi no ad Germaniam pertinere, ſed etiam Cæſarum eſſe ditionis, atq; adeo uetus Romani imperij municipium, ut me fortaſſe communi illa & municipali lege, non iam ullo priuilegio ciuem Romanum appellare fas ſit. Sed ſim ſanè Gallus, quando ita tu uis, idq́; etiam C. Cæſari & Cn. Straboni placuit, qui Galliam ulteriorem Rheno & Pyrene, Alpibus & Oceano diffinierunt. Non mutet lingua cœli conditionem, nō mutet ius dicentis imperiū, ſoli naturam, non occuparint Germani quicquid inter Rhenum & Scalden terrarum iacet. Vnde tamen Senatui planum facies, homines Gallos in ciuitatem recipi non poſſe? Non ſanè ex capitibus, ad Municipales & incolas, ubi cum omnia quidem omniū ciuitatum iura accuratiſſime deſcribantur, tamen nullum inde Senatuscon. protuleris, nullum Plebiſcitum, nullum Principis edictum, nullum Prætoris decretum, nullum iurisperiti reſponſum, quod Gallis hac ciuitate interdixerit. Ac quoniam te neq; à iure ciuili, neq; ab rerum Romanarum memoria, neq; ab iudiciorꝝ conſuetudine ullo modo inſtructum eſſe aut paratum uideo, hic te monitum uelim, falſi pœna eum teneri qui in iudicio legem in caput alterius recitet, quæ neq; inſtitutionibus ciuilibus, neq; quinquaginta illis digeſtorū libris, neq; Iuſtiniani duodecim codicis uoluminibus, alijs'ue principalibus edictis contineatur. Illud item te neſcire nolim, legum ueſtrarum decretis diligenter comparatum, & ſancte cautum eſſe ut qui alterum capitalis criminis poſtularet, ei legum ignorantia ne prodeſſet, quo minus talione in ipſum uindicaretur, ſi eum, cuius nomen detuliſſet, nō condemn-

Digitized by Google

naſſet. Quod cum ita ſit, inferaſq; innocenti periculum, non modo nulla lege, ſed nec ullo more, inſtitutóue maiorum, atq; etiam ſine ullo exemplo. Ecquis enim unquam ciuitate pulſus eſt, quod Gallus eſſet? quod indoctus? quod ignobilis? quonam confugies, ſi & legis Corneliæ ſpiculum in te intorſero, quod falſis in me legibus, nullo authore inuehebaris? & ab ampliſſimo ordine petam, ut pro Senatuſcon. Turpiliani decreto accuſatoris temeritas lege Rhemia uindicetur? quod non ad te modo, uerum ad iſtos etiam, qui tecum in eadem ſunt cauſa, omneis pertinere uelim intelligas. Quo confugies inquam? nimirum ad iſtos tuos ſubſcriptores, ad magiſtros, qui te nouo aliquo commento, tot legum periculis irretitum, tot iaculis confoſſum, incolumen uidelicet ſeruaturi ſunt. Vix mihi perſuadere poſſum P. C. ingenioſos quidem, atq; uehementes hoſce adoleſcentulos, ſed ad forenſem uſum parum ut uideris eruditos, ad hanc accuſationem deſcenſuros fuiſſe, ſi hoc ipſum omnino ſciuiſſent, quid ſit aliquem iudicio capitis arceſſere, aut cum deſcendiſſent, in ſententia iam tot dies permanſuros fuiſſe, niſi de quo ſe etiam iactant, magnis & occultis nonnullorum clàm nos oppugnantium opibus niterentur. Quare per me quidem habeant excuſationem licet, aut pietatis, aut neceſſitatis, aut ætatis. Si ſponte ſua me accuſarunt, donetur in patriam pietati, cuius ſe iniurias hoc iudicio ulciſci arbitrantur. Si à parentibus ſuis iuſſi, neceſſitati, ijs enim pareant neceſſe eſt. Si quam eloquentiæ laudem temere ſperarunt, adoleſcentiæ, quæ ut confidentia plena eſt, ſic ob fori humanarumq; imperitiam rerum, uenia in primis digna. Subſcriptoribus autẽ & aſtipulatoribus eorum, hoc eſt huius tumultus & ſeditionis authoribus quibuſcum ſub iſtorum nomine, uehementius interdum litigo, non modo non ignoſcetis, ſed etiam temeritatis pœnas, eaſq; Populo Rom. dignas, ſed non faciam, ut cuiquam, parum aut modeſtus uideri poſſim, ſi uobis pœnarum modum præſcribam, qui hic non legitimo iudicio, ſed libere diſceptationi præſidetis, aut chriſtianus, ſi uos ad ſumendũ de iſtis ſupplicium acerbius cohorter. Itaq; res tota, arbitratu ueſtro diiudicetur. Verum quam ipſi uobis ex iure publico legem expromunt, quæ Gallos ciuitate Romana arceat? Nullam puto. Neq; enim ulla, quod quidem memoriæ proditum ſit, hac de re lata eſt. Quod ut prius fuerit aliqua, quam Galli in Populi Romani poteſtatem perueniſſent, audebuntne iſti propterea, legem tot exemplis antiquatam, tam nobili q̃ mox dicetur Patrum decreto obrutam, poſt tot ætatum ſecula in iudicijs recitare? cum in Senatuſcon. Libeniani pœnam, non minus is incidat, qui lege uel tacito conſenſu uel aliter abrogata q̃ qui, nunquam rogata, ſcitáue in alterius

perniciem utitur? Haud equidem ſatis uideo P. C. iſtorum'ne magis uo
bis coërcenda ſit improbitas, an mihi capitalis eorum deploranda ſe-
curitas. Sic enim mecum apud uos agunt, quaſi uel Senatum ludibrio ha
berent, uel me animi cauſa friuolis & nugatorijs calumnijs inſectaren-
tur. Quid dicitis homines à rerum Romanarum cognitione longe remo
tiſſimi? Gallos in ciuitatem recipi non poſſe? Quanam id demum in urbe
diſputatis? Nonne in ea quæ integras Gallorum legiones à C. Cæſare Di
ctatore, etiam equeſtri & cenſu & ordine, non ſolum ciuium Romano
rum iure donatas uidit? Sed quando id armis oppreſſa, aut perturbata
certe Rep. factum uideri poteſt. Heus tu, recita Orationem, quam poſt cō
ſtitutum Reip. ſtatum, & Galliam propemodum totam ciuitate donatā,
de admittendis etiam in Senatū Gallis Claudius Cæſar habuit. ORA-
TIO. Recita item Senatus conſultum mox in ſententiam Principis factū
Aul. Vitellio, Lu. Viſpano Coſs. SENATVS CONSVLTVM. intellexi
ſtis P. C. q̃ grauiter ipſe Populi Romani princeps, hoc ipſo loco iā tum,
Galliam tutatus ſit aduerſus iſtorum calumnias, quas in Gallos, quo me
etiam in ſummum inde apud imperitum uulgus odium adducerent, nu
per effuderunt? Mirum eſt enim q̃ intemperanter ubiq; Gallorum nomi
ne ad cauſæ noſtræ inuidiam abutantur, cum ego planè Gallus non ſim,
nihil certe de Gallorum laudibus unquam ſcripſerim. Itaq; in eorum
quibus ego ſanè inimicus non ſum, defenſionem nihil à me, præter hoc
unum audietis, habuiſſe urbem Romam, Gallos non ſolum ciueis, ab ur
be condita innumerabileis, ſed etiam tum Imperatores, tum Pontifices cō
plures, neq; imperio ueſtro parum utiles, neq; perſuaſione chriſtiana in-
dignos. Quod uero ad cauſam noſtram pertinet, id eſt nulla poſt Sena-
tuſcon. illud lege cautum eſſe, ne'ue Gallos ne'ue Francos homines in ci-
uitatem ueſtram uobis aſciſcere liceret. Neque uero me hic oblitum pute-
tis eorum P. C. quæ accuſatores mei, ex illa M. T. Ciceronis oratione,
quam is pro L. Cornelio Balbo habuit, in me magno imperitæ mul-
titudinis plauſu atq; clamoribus attulerunt. Memini, uerum me pudet
cum illorum, qui illa, nulla literarum ueſtrarum cognitione inſtructi di
xerunt, tum meimet ipſius qui in quæſtione legitima, & in iudicio pu-
blico, ad puerilia ſtudia reuocer, cogarq; in Senatu Populi Romani, non
iam de iure legibuſq; maiorum noſtrorum ſed de controuerſia, in ludo
apud Rhetores aut Grammaticos potius declamanda uerba facere. Ve-
rum qñ ſe liti tam cupide offerunt, geſtiūq; ipſo id à me etiā improbe exi-
gunt, nec uos quidem in eo repugnatis, dicatur ſanè, ſit eis per me impu-
ne, quod legem nuſquam ſcriptam, tot exemplis, etiam ſi extaret,

Digitized by Google

antiquatam, tam memorabili Senatus con. penitus ſublatam, in caput meum recitarint. At quid dicunt tandem? Extare uerba apud M.T. Ciceronem, quibus colligant, olim legem fuiſſe, tranſalpinarum gentium odio latam, qua Galli ciuitate Romana prorſus arcerentur. Quid ſi ex eadem illa oratione, atq; adeo ex iiſdem illis uerbis doceo, neq; Gallos à nobis ciuitate prohiberi, neq; eorum odio quicquam fuiſſe decretum? Recita M. T. Ciceronis uerba, quibus iſti Gallos homines ciuitate excludi contendunt. Sed nihil eſt opus, uideor enim mihi illa memoriter eſſe complexus. Quædam (inquit Cicero) fœdera extant, ut Germanorum, Inſubrum, Heluetiorum, Iapidum, nõnullorum item ex Gallia barbarorũ, quorum i fœderibus exceptum eſt ne quis à nobis ciuis recipiatur. Hæc ille quidem totidem uerbis ſcripta nobis reliquit. Verum hic mihi primum illud uelim accuſatores mei reſpondeant, quonam nobis pacto planum facturi ſunt M.T.C. aut illius potius fœderis authorẽ, id de illis neſcio quibus barbaris, qui Maclinienſes hodie uocentur intellexiſſe? quos quidem eſſe populorum illorum omnium longe humaniſſimos, ac maiorum noſtrorum moribus multo ſimillimos, ne cæteri quidem Belgæ negant. Nullo id ſanè modo oſtenderint, quare nec me illa ſua futili coniectura ciuitate pepulerint, cum non omnes omnino Gallos, ſed eorum dumtaxat nõnullos exceperit, quos in ciuitatem ueſtrã recipere non poſſitis. Quod ſi me hic Germanum eſſe exclamabunt, cui ex fœdere ciui Romano eſſe nõ liceat, haud quaq̃ tamen imitabor quaſi deſultoriã hãc iſtorũ leuitatem, neq; ad Gallos ſtatim transfugiã, quod partim meo iure, partim eorũ improbitate compulſus facere poſſum, ſed illud eos interrogabo, ea exceptione utris nam cautum putẽt, Germanis an Romanis? Romanis reſpondebunt uidelicet, quorum ſemper fuit conditiones ferre non leges accipere. Quid, ſi uerba ipſa, et res, et in eadem oratione M.T.Cicero teſtimonio ſunt, ea pactione tranſalpinis gentibus proſpici? Romanis præſcribi? Num cui dubium poterit eſſe, quin iſti ad nos oppugnandum impudentiam cum ſtultitia & imperitia coniunxerint? quæſo animum hiſce uerbis P.C. aduertite. Germanorum (inquit) fœderibus exceptum eſt, ne quis á nobis in ciuitatem recipiatur. Si ea fœderis conditione ſuperiores Romani fuiſſent, dixiſſet opinor, Romanorum fœdere exceptum, ne Germani in ciuitatem reciperentur, quid ita? Nempe quod Syllani & Carbonis lege, fœderatis populis omnibus ciuitas dabatur. Quod cum dicat Germanorum fœdere exceptum eſſe, ne quis á uobis ciuis recipiatur an hoc dubitabit quiſquam omnium, Germanos cum maioribus ueſtris fœdus ea præſcriptione iniuiſſe, ut ne popularium ſuorum quenquam i ciuitatem ueſtram aut priuilegio aut Syllani, Carbõis

Digitized by Google

ue lege recæperitis? cur id ſecerint, mox dicetur. Nunc mihi demonſtraſſe ſatis eſt, uerba ipſa cum Germanis facere, nequicquam in eorum contumeliam, iiſdem fœderibus eſſe expreſſum. Iam uero cum ſtatim à condita urbe, ea ſemper fuerit Populi Romani, næ omnibus ſeculis commemoranda celebrandaq́; conſiliorum ratio, ut una tandem eſſet in toto orbe terrarum ciuitas, idem ius, idem ſermo, eoq́; nomine cunctis mortalibus ciuitatem largirentur, admitterētq́; nullo diſcrimine ſtipendiarios, hoſtes, ſeruos. Nam Stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris item prouincijs multos ciuitate donatos ſcitis, & qui hoſtes ad nos perfugiſſent ciuium numero habitos, ſeruos deniq;, quorum conditio etiam turpis eſſet, uindicta manumiſſos, non ſolum libertatem ſed ciuitatem quoque Romanam adeptos fuiſſe ſatis conſtat. Si iſtuc inquam in maiorum ueſtrorum animis inſederat, ut cunctos mortales ad huius Reipub. communionem conuocarent, quis eos credat ſe tanto robore, tot fortiſſimis ciuibus quot eis Germania ſuppeditare potuiſſet, ſua ſponte priuare uoluiſſe? Lydos (opinor) Phrygas, Cilicas, Aegyptios, Cappadocas, Syros, et firmiſſima illa reliquæ Aſiæ auxilia, in ciuitatem aſciſcebant, Germanos uero, Gallos, Inſubres, Heluetios, tanquam leueis atque imbelleis gētes aſpernabantur. Ne mihi graue aliquod hic intendant odium, quod in tranſalpinas gentes nullum quidem eſſe tantum potuit, quanto in Pœnorum perfidiam flagrarant, quos tamen nullo maiore negotio in ciuitatem admiſſos eſſe, nemo qui paulum modo in annalium ueſtrorum lectione uerſatus ſit ignorat. Deinde quæ eſt hodie chriſtianorũ hominũ in perſuadēdis, & ad bene beateq́;, ex Chriſti inſtituto, uiuendum traducendis barbaris omnibus ratio, ea ſcilicet maiorum noſtrorum fuit in communicando cunctis gentibus ciuitatis iure ſententia. Et quoniam M. T. C. aut iſtorum potius inſcitia, ex unius M. T. C. ſcriptis negotium mihi exhibet & memoria uobis referam P. C. quid ille idem M. T. C. in eadem pro Lu. Cor. Balbo oratione, tam aduerſus iſtos aperte quàm in ſententiam meam diſerte ſcripſerit. Defendo (inquit) rem uniuerſam, dico nullam eſſe gentem ex omni regno terrarum neq; tam diſſidentem à Populo Romano odio quodam atque diſſidio, neq; tam fide beneuolentiaq́; coniunctam, ex qua nobis interdictum ſit ciuem aſciſcere. Verba igiour ipſa, & res, & ille cuius authoritate hic oppugnamur, M. T. Gicero nobis patrocinantur, oſtenduntq́; nihil tranſalpinarum gentium odio, eo fœdere ſanctum atque perſcriptum quominus eorum aliquis in hanc ciuitatem ueniret. Age potro, quandoquidem apud iureconſultos inurbanum & iniquum haberi uideo niſi tota lege perſpecta iudicare, uel reſpondere, quo magis eam conditionem à Germa

Digitized by Google

nis non ab Romanis fœderi adiectam fuiſſe cognoſcatis. Heus tu, recita Ciceronis uerba, paulo altius repetita. CICERONIS VERBA. *Animaduertiſtis P.C. ut in percutiendo fœdere moris fuerit eorum qui uobiſcū paciſcerentur, interdum cauere, ne quem ſuorum ciuitate donaretis, idq; Gallis authoribus adſcriptum, ac de Germanorum ſententia tum adiunctum fuiſſe, non à Po. Romano additum? qui Germanos in ciuium ſuorum numerum nihil grauate admiſiſſent, ſi per tranſalpinas gentes, id eis licitum fuiſſet. Afferant nunc iſti noſtri magiſtri cauſam (ſi poſſunt) immo hic diſcant, quando hoc primum diſcendi tempus ſunt nacti, cur Germani ſtudio quidem, ſed nullo in uos odio, ciuitate ueſtra ſibi interdixerint, quam reliqui penè mortales uoto petebant. Tuebatur libertatem ſuam Germania P.C. uel potius regno quiſq; ſuo proſpiciebat Germaniæ principum, ueriti ne ſi popularibus ſuis ſi ciuitatis ueſtræ iura tranſeundi poteſtas fieret, cunctis ad uos cupide migrantis, ipſi tandem regno caderent, nec ullos quibus dominarentur iam haberēt. Nam in ciuem Romanū præterquam Po. Romano nulli mortalium ius erat. Hæc illa eſt uera & Germana priſci illius fœderis ratio, ne hac tempeſtate quidem Heluetiis, Inſubribus, Allobrogibus & ſuperioribus Sequanis ignota. Verum cum Germani, de iure ſuo iam olim deceſſerint hodieq; ſoli propè mortalium, pari uobiſcum animo Ro. imperij maieſtatem tueantur, iiſdem ſacris, iiſdem legibus utentes, an non iſti Populo Ro. inſcitiam ſuam omnibus modis declarant, dum obſoleta & carioſa illa ſua fœdera, in Germanorum inuidiam tam imperite celebrant, quos conſtat neque animiis neque ditione, quibus inter nos honeſte nobis conuenit ſed ſolo terrarum ſpatio diſſidere? O peracutos iuris interpretes. O egregios antiquitatis uindices. O ſeueriſſimos ciuitatis Romanæ emendatores, qui hac ſua cenſura maximum atq; nobiliſſimum liberalitatis ueſtræ inſtrumentum uobis auferre conantur, atq; Po. Rom. interdicere ne Gallis, ne Germanis, ne Heluetijs, ne Inſubribus, ne Iapidibus, ciuitatem communicet. Eodem pertinet P.C. quod mihi de Germanæ patriæ eiuratione, credo, ut ſe non minus argutos dialecticos quàm prudentes iureconſultos oſtenderent, ſcite admodum hiſce uerbis obijciebant. Ante natali ſolo nū ciuem remittas oportet quàm urbem Romanam indipiſcaris, illi nondū ceſſiſti, hanc ergo nondum indeptus es. Obſecro uos uiri diſertiſſimi per diuinam iſtam ueſtram eloquentiam, per admirabile iſtud ingenij ueſtri acumen, quid hoc rudius? quaſi obſcurum ſit, nec ipſa res planè cogat, ſi alterutra carendum ſit, huius aſſumptione illam deponi? Sed cuiuſnam legis authoritate nitebantur homines loquaciſſimi ut me ad reijciendam*

naturæ patriam, ſi Quiritium ac ciuium Romanorum numero haberi uellem, compellerent? Nullius, quod equidem meminerim. Quid ais? laudaſſe te M. T. Ciceronem eius quoq; ſententiæ authorem? Eſto. Sed nec me Cicero authoritate ſua ut iuuare, ſic etiam damnare poteſt, nec tu (ſi uelim) legis Corneliæ pœnam uitare, qui contra principum Romanorum conſtitutiones, ſola priuatorum hominum præiudicia in perniciem meam adduxiſti. Hoc ipſum illud eſt P. C. de quo modo conquerebar, magno mihi eſſe pudori accuſatores meos, aduocatosq; eorum, ac meipſum quoque mihi iuris ſit, cum eo hominum genere, quos non tam ætate forenſiq; exercitatione tyrones, quàm literarum cognitione pueros & planè ruſticos uideatis. Equidem cum hæc ab illis tanquam grauia, & quæ refutari non poſſent, longa oratione & maxima uoce diſputarentur partim ridebam eorum ſtultitiam, partim etiam ueſtram mirabar patientiam, quod ineptas & ieiunas haſce eorum argumentationes tam diu perpetremini. Sed quid deniq; aiebant? M. T. Ciceronem, ea eſſe in opinione ut loci & originis patriam tenere poſſit nemo, qui ſe in hanc dicauiſſet? At certe nuſquam id ſcriptum reliquit, uerum fac alicubi ſcripſiſſe. Quid tum? etiam ut ius & authoritatē legis Ciceronis ſententia habeat? Num me propterea, non ciuem Romanum eſſe, continuo uiciſtis, quod à communi patria exceptus, illam, quæ me genuit amiſerim? Hic mihi uix impero P. C. quin iſtorum inſecter flagris dignam, urbeq; ueſtra multo indigniſſimam, ac planè capitalem inſcitiam, aut intolerabilem potius execrer perditiſſimorum hominum calumniam, qui quæ in ſalutem alicuius luculente deſcripta ſunt, ea in exitium eius ſcelerate detorqueant. Diſcant igitur tandem quod profitentur, uel quod fraudulenter inuerterunt, id ſibi reſtitutum audiant. Ciceronis uerba ſunt hæc P. C. Cæteræ (inquit) ciuitates omnes non dubitarent noſtros recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri, ſed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis & cuiusuis præterea, cæteris conceſſum eſt. An non hiſce uerbis aperte & planè indicatur, Romanis, iure Quiritium haudquaquam licuiſſe, hanc ciuitatem retinere, qui ſe alij dicauiſſent, cæteris mortalibus ſuam cum ueſtra patriam habere licitum fuiſſe? Huius autem rei cauſam, quis aliam eſſe ſuſpicetur, niſi quod prouincialibus honorificum ſit, conditionem ſuam communis omnium patriæ acceſſione facere meliorem? Ciui Romano turpe, huius ſolum humilioris ciuitatis cauſa uertere? Nimirum ciuitate ueſtra indignus eſt, qui Romanæ maieſtatis, & illius urbis, in qua ſit orbis terræ imperij domicilium, oblitus, in alterius iura quæſtu aliquo

Digitized by Google

pellectus ſeſe contulerit. Quod quidem accuſatorum meorum uni & alteri paucos ante annos uſuueniſſe omnes cum ſciant, ridiculam eorum uel imperitiam, uel impudentiam ſatis demirari non poſſum, qui cum primum in aliam ciuitatem ſunt aſcripti, hanc ſe perdidiſſe neſciant, aut ſi ſciunt, quo mihi ore, peregrinitatem tam inſolenter exprobrare audeant? preſertim cum ne in ciuitates quidem ipſi ullas, ſed in ignobilia quædam oppida, immo uero in agreſtia nec deſerta minus q̃ remota quædam & deuia atque uaſta caſtella, ſordidum ſcilicet neſcio quod lucrum ſecuti commigrarint. Verum quis hæc eius eſſe generis crimina non uidet, ut reſponſione indigna, & contemptu magis, quàm grauiulla oratione refellenda ſint? Itaque ad illam accuſationis iſtorum partem aggredior, qua mihi ignobilitatem tam acerbe exprobrarunt ſummaq; uerborum ui oſtendere conati ſunt, ſolis quidem ad hanc ciuitatem nobilibus hominibus aditum patere. Poſſem hic ego P. C. perinde ac idoneum nactus locum aut omnino quaſi aduerſariorum meorum procacitate coactus, de Longoliorum nobilitate multis apud uos agere, commemorare familiæ uetuſtatem, nominis antiquitatem, gentis ſplendorem, maiorum noſtrorum imagines, laudare eorum qui etiam nunc uiuunt fortunas, dignitatem, honores, magnam apud omnes ciuitatum ſuarum ordines gratiam. Ad hæc etiam, ſi qua uulgus alia in eis fortunæ bona miratur, ea prædicare omnia. Verum cum non ſine magna mea meorũq; inuidia hæc à me celebrari, ſed ne nudis omnino uerbis hic dici poſſint, illud à me unum audietis, atque id ipſum magis, ut uobis de iſtorum impudenti mendacio liqueat quàm quod magnopere cauſæ meæ conducere exiſtimem, eſſe me non obſcuro, quod iſti mentiuntur, ſed honeſto loco & ea gente natum, ex qua Quintus Nicolaus Pont. Max. cum de ſupplendo collegio ampliſſimo agitaret, Richardum Longolium Cõſtantienſem Antiſtitem delegit, quem in Romanorum ſacerdotum numerum referret, relatum Petrinis ſodalibus flaminem daret. Quod ab eo factum eſſe, ut publicis Populi Romani monumentis conſignatum eſt, ſic etiam palàm arguunt ædes illæ, quas Richardus poſt ſuam in eum ordinem cooptationem, in Vaticano ad Petri magno ſumptu marmoreas exædificauit. Atqui ne non hic etiam aliquid liberalitati noſtræ accuſatores mei acceptum referant, dabo illis ſordido me atque infimo genere natum, dabo terræ (ſi ita uolent) eſſe filium. At non propterea hanc mihi ciuitatem eſſe clauſam docebunt, quæ nullo perſonarum diſcrimine, non ciuitatem modo, ſed ſummos quoque honores, uirtuti potius quàm fumoſis ullis imaginibus ſemper detulerit. Tullus hoſtilius, quamuis agreſti tugurio natus,

Digitized by Google

paſcendo pecori adoleſcens occupatus, Romano tamen à uobis imperio donatus eſt. Tarquinius priſcus, quem negotiatio contemnendum, patria faſtidiendum, fortuna miſerum, pater erubeſcendum reddiderat, nonne hic iuſſu ueſtro regnauit? Quonā Seruius Tullius, uerna huic urbi natus, ueſtro beneficio proceſſerit, titulus ipſe abunde teſtatur, ſeruili cognomine, et regia appellatione perplexus. Porcius Cato Tuſculi obſcurus, quid inter tot honorum inſignia clarius q̄ ſe auctorem habuit? Quàm multos ab aratro ad conſulatum? q̄ multos a ſtiua ad dictaturam uocaſtis? Quis enim ignorat Attilios? Fabricios? Cincinnatos? Calatinos? Marios? quos nullo natalium ſplendore, nullo diuitiarum fulgore, contraq; cum multa paupertate, tum uero ſumma ignobilitate Remp. illuſtraſſe pariter ac locupletaſſe conuenit. Quod ſi cui hæc duriora uideri poſſunt q̄ ut florentibus imperij rebus tolerari potuerint, Ælium certe Pertinacem Opilium Macrinum, Philippos, Aemilianum, Probum, Galerium, Conſtātinum deniq; ipſum, cognomento magnum, non ex obſcuris modo, ſed etiam ſordidis incunabulis, imperij Romani faſces, ne dum ciuitatis ueſtræ iura adeptos eſſe nemo neſcit. Vt non poſſint quidem huiuſce urbis planè hoſpites non haberi, atq; hic tanquam in aliena ciuitate peregrinari uideri homines, qui diſciplinæ conſuetudinisq; ueſtræ ignari, me ea demum de cauſa hac ciuitate indignum cenſeant, quod necdum in dignationē ampliſſimorum uirorum uenerim, nec ullis maiorum meorum imaginibus uobis commender, cum Populus Romanus cunctis mortalibus dignitatis fores ſemper aperuerit, nobiliſſimos eos eſſe ratus, non quos generis atq; familiæ gloria, ſed ſua uirtus commendaret. Nec id ſanè ab re. Decet enim in ea ciuitate, quæ cæteras uirtute ſuperauit, atq; uno hoc nomine, orbis terræ imperio prius digna habita eſt q̄ tantæ poteſtatis compos facta, uirtutem non generis claritatem plurimum poſſe, tametſi aduerſariorum meorum unius tantum fumoſas imagines, reliquorum nullas, aut certe ſubitas aſpicio. Nam maiorum aut omnino minorum gentium patricium inter eos nullum facile reperio. Sed quid eſt tandem in hac recenti lege, eos demum in ciuitatem hodie excipi, quos ſpectata perſonæ dignitas illuſtret? Tu uero, quē eſſe me dicis? Ignobilem, opinor, quod gentilium meorum neminem hic nominare habeā. Atqui diſcite homines indoctiſſimi, primum ridiculum eſſe, gentiles hic a uobis requiri meos cum trās Alpeis ſim natus. Deinde, neminem (quod Lucillius auctor grauiſſimus dicere ſolebat) ex bulga matris illuſtrē prodiſſe, nec ſi illuſtrem eum eſſe oporteat qui in ciuitatem ueſtram ſuſcipi poſtulet, nobilem quoq; eum eſſe oportere. Naſcimur nobiles parentum maiorumq; gloria, eorum autem quos uel noſtra uirtute, uel principū

Digitized by Google

liberalitate adepti ſumus honorum ſplendore illuſtramur. At uidete P. C. in quod me neceſſitatis fretum aduerſariorum meorum aſtus agat, qui mihi humilitatem crimini, dignitatem inuidiæ, utramuis conditionem calamitati fore ſperarunt. Enim uero eſſe me uirum illuſtrem atque clariſſimum, ſi dixero, non deerunt qui me continuo ut arrogantem incuſent. Sin modeſtiæ cupidus, obſcurum fatebor, unà me ciuitate ueſtra indignum profitebor, ad quam iſti plebeios aſpirare non poſſe, tantopere contendunt. Itaq; ne quod moderatio noſtra uulnus accipiat, ſi quod à patrono honeſte, uereq; dici poterat, id ipſe dixero, modice de me loquar, doceboq; paucis, me clariſſimam quidem ſuſtinere perſonam, atq; adeo quouis iſtorum, qui me accuſant, honoris gradu eſſe ſuperiorem. Verum id nullo meo merito, neq; enim id refert, uti legi fiat ſatis, ſed eorum qui plebeios ſuis natalibus reſtituendi, & obſcuros illuſtrandi ius habent beneficio. Heus recita Ludouici, qui duodecimus dictus eſt Francorum Regis decretum, quo me is, non unius aut alterius ſuæ ditionis urbium, ſed planè uniuerſi regni ſui iuribus uno edicto donauit. DECRETVM. *Iam cognoſcite publicas Gaſparis Turnouij, urbis Valētiæ antiſtitis, atq; Cauarum principis literas, quibus ille mihi teſtimonio eſt, ut ipſe me, cum producente & auſpice Philippo Decio, tum pro eorum qui Valentiæ iuris numerarentur interpretes, omnium ſententia conſultorum inſignibus decorarit.* LITERAE PVBLICAE. *Sub hæc audite centumuiralis illius quod Lutetiæ Pariſiorum cogitur, concilij decretum quo me uiri illi ſanctiſſimi atq; ſapientiſſimi etiam tum iurati ſummo conſenſu in collegium ſuum cooptarunt, habiturum in perpetuum ius uitæ & necis, ac ſummam fortunarum omnium poteſtatem, non in plebem modo, ſed in omneis etiā eius regni proceres.* DECRETVM. *Quod ſi hos mihi habitos honores iſti pro nihilo putandos dixerint, ac tantorum taliumq; principum authoritati ſibi ſtandum eſſe petulanter negarint, homines ſua tantū admirari, aliena contumelioſe aſpernari ſoliti, Decimi certe Leōtis Pont. Max. iudicium nequaquam aſpernabuntur, in quo ſummam ſapientiam, cum ſumma potentia tandem coiuiſſe omnes fatentur. Proinde huius quoq; nobis lege non codicillos quidem illos, quibus à ſe quina in annos ſingulos ſeſtertiorum nummum millia, tuendis ſtudijs noſtris expēſa ferri pronunciat, nec illud quidem diploma, quo me omnibus ferè pontificijs legibus ſoluit, quamuis nos, uel hoc ſolo nomine, ſatis ornatos reddidit, quod multitudinis numero exemerit. Verū illud recita, quo me Prætoribus primum deinde proconſulibus dignitate æquauit, cum me in Palatinum, & ſacroſanctæ lateranenſis Aulæ comitatum ſponte ſua cooptaret, ac Rom. Pontificatus ſcribarum principatu cohoneſtaret, quo ſanè*

Digitized by Google

munere non clariſſima nos modo perſona ornauit, ſed alios etiam quoſcunq; quos uel ſingularis doctrina, uel excellens animi uirtus nobis commendaret, iuſtos liberos faciendi, natalibus ſuis reſtituendi, aureorum annullorum iure donandi, in ſacram cohortem aſciſcendi poteſtatem nobis fecit. DIPLOMA. Sine P. C. tot ac tantorum principum teſtimonia beneficiaq;, quibus illi me, quanquam hominem alienum, tamen honeſtiſſimum apud ſe & ornatiſſimum eſſe uoluerunt. Si tot ac tantorum honorum radij illuſtrare non poſſunt, non uideo planè quid iam poſſit, ſin clarum ſatis atq; illuſtrem reddiderunt obtritam atq; perditam obſcuritatis calumniam putatote. Nam de mea diſciplinarum omnium & dicendi in primis mendicitate (libet enim hoc preſertim loco præclara iſtorum uerba uſurpare, quo plenius intelligatis, hanc ipſam mihi tanta aſſeueratione eo uultu, eo ſpiritu, eo ſtrepitu, cũ crebra illa barbariei exprobratione, non debuiſſe quaſi capitale crimen ab eis apud uos obijci.) De eo inq̃ nihil eſt, quod iſtis ueſtrum quiſquam ſibi credendum exiſtimet, quos inimico & infeſto in me ingredi animo uidetis, ut illud interim taceã, q̃ eos minime omnium in dicendo aut graues eſſe aut ornatos, uel ipſorum accuſatio declarauerit, in qua ſi quam uolubilis linguæ celeritatẽ, ſi quem oris preſſum, & ſuauem quendam urbis huius ſonum, ſi uenuſtũ deniq; totius corporis motum eſtis admirati, laus ea profecto ſit adoleſcentium ipſorum qui tam lepide egerunt, tam ſplendide pronunciarũt. Quod autem in oratione eorum nullam dicendi uirtutem, nullum oratorium lumen, nullum deniq; latinæ linguæ, non dico florem ſed omnino ueſtigium agnouiſtis, ea uero ſeptuaginta iſtorum eſt culpa magiſtrorum qui cum tam inquinate et abiecte loquantur, ut à tabula & ab iſtorum qui ſcriptum uulgo faciant commentarijs, uerba magna ex parte ducta ſumant, dicendi tamen artem hic profiteri audeãt. Sed hoc fortaſſe in hoc hominum genere non ſit nouum. Illud autem quo modo accipiendum ſit uos optime ſtatuetis, quod cum ipſi ſe tam incorrupta latini ſermonis integritate & bene loquendi laude religioni atque eloquentiæ ueſtræ ſeruiiſſe & accommodaſſe ſcirent, tamen ab adoleſcentibus his tertio quoque uerbo barbarum me contumelioſiſſime apud uos & aſſeuerantiſſime appellatum eſſe uoluerunt. Atqui, ut modo dicebam, ipſorum oratio ſatis ipſa per ſe oſtendit, mendicitatem dicendi ab iſtiuſmodi hominum genere non fuiſſe mihi in crimine tam acerbe ponendam, preſertim cum nec de eo quiſquam dubitaret, eos pari propè, quot quidem ſunt magiſtri dierum numero ad illam conſcribendam mane atque ueſperi ſtudioſe conueniſſe. Singulis quaſi collecta quadam commune conferentibus, adiecta etiam magna illius orationis

Digitized by Google

parte, quam uirum quendam magnæ magis q̃ bonæ famæ, iam decimũ annum in Gallos commentari audio. In quo quidem nihilo prudentiæ minus q̃ in iſtis deſidero. Nec enim ſi laudes Francorum ornando, ueſtras ego uiſus eſſem deprimere, in Gallos is inuehi propterea debuit de quibus ne litera quidẽ à me ſcripta eſſet, ſed Francos ipſos agitare uel me potius unum eiuſce rei authorem acriter inſectari. Verum ipſe conſilij ſui rationem uiderit. Nam quod ad hoc iudicium pertinet, ſcio equidem non modo à me nullam excellentem latine dicendi ſcientiam magnopere teneri, ſed nec in appellandis omnino exprimendisq; literis ueſtris iſtorum me ſuauitati atq; lenitati reſpondere, qui tamen utrunq; præſtare ut poſſem, multum induſtriæ aliquando poſuerim. In quo ſi non ita multum profeci, hoc quidem certe ut a uobis nunc intelligar nec faſtidioſe audiar, mihi uideor conſecutus. Sed quantuncunq; in diſcendis literis ueſtris operæ nauarim, non tamen uereor ne me ciuium ueſtrorum numero iccirco indignum iudicetis, quod ad ſummam erga uos Populumq; Romanũ obſeruantiam, non ſummam quoq; attulerim dicendi facultatem. Ne quid hic igitur uel de eloquentia uel de infantia ueſtra à nobis diſſeratur, duo illa in accuſatoribus meis ſatis mirari non poſſum. Primum, cur me tanq̃ omnis politioris humanitatis & latinæ expertem elegantiæ hac eſſe indignum ciuitate tantopere contendant, cum hanc in rationem lex nulla ſit à condita urbe neq; ſcita neq; ſanè rogata ut ne'ue parum emendate & pure, ne'ue minus ornate & grauiter loquentes in ciuitatem admitterentur. Hac enim certe ratione præter homines latinos atq; hos ipſos admodum literatos & doctos admitteretur nemo. Deinde, ſi me irridendum ſtatuunt ob prouerbialem neſcio quam dicendi farraginem, cotemnendũ ut barbarum, tollendum de ciuitate tanquam infantem leguleium, cur aut puerilis illius orationis de qua me nunc in capitis iudicium uocant genus tantopere probent, aut me eloquentiſſimi homines oratione tanto ſtudio elaborata, tam diu multumq; à tot artis Rhetoricæ doctoribus elucubrata accuſandum putarint? Aut ſi mihi ingenuarum artium cognitionem non omnino adimunt, cur mihi uel communium literarum imperitiam tam arroganter hic obijciant? Itaq; quantum liberalis doctrinæ ſtudio ipſe profecerim, à me quidem non audietis, eſt enim cum omnis ſui laudatio grauis, tum uero ingenij & doctrinæ prædicatio intollerabilis. Sed nec iſtis etiam credetis P. C. uerum ſi placet, eorum ſtabitis omnium qui hac in urbe ſunt eruditorum hominum teſtimonio atq; iudicio, quod mihi tum abſenti hac inuidiæ flamma ardendi quàm plenum q̃ ingenuum q̃ præclarum eo die darent, cum uno omnes ore ſtudia noſtra ciuitate ueſtra eſſe digniſſima hoc ipſo loco affirmarent, meminiſſe

uos arbitror,

nos arbitror, frequentes enim huc conuenetatis cogniturì, ſtudioſorum ra tio á nobis an ab aduerſarijs ſtaret meis. Quos tum denique patuit euen tito, eius quod hic literis cenſeatur collegii nomine, Academiam Ro iſti appellant, ſenatus conſulto quo me ciuitate ornaueratis, temere interr ceſſiſſe, niſi uero, quæ ſunt uel impudentia uel ſtultitia, illud ſe nobis pro baturos facillime ſperabant, quod ſibi antea ſcilicet perſuaſiſſent penes egregios illos suos magiſtros eruditi ordinis conſenſum exiſtere, ciueis au tem illos ueſtros cum omni aliarum laudum genere florentiſſimos, tum uero doctrina atq; optimarum artium ſtudijs eruditiſſimos Camillum Portium, Baptiſtam Caſelium, Euangeliſtam Magdalenum, huius gẽ tilem Iulianum, Marcum Torquatum, Baptiſtam Palinum, Hierony mum Gotofredum, M. Antonium Alterium, & tanto patre dignum Iulium Alterium, Marium Salomonium, Vincentium Ruſticum, Ste phanum Thebolum, Vincentium Pimpinellam, Ioannem Goritium, ortu quidem Germanum illum, ſed iure ac uirtute Romanum, Lælium ad hæc Maximum, Hieronymum Alexandrinum, alioſq; non paucos nullo eſſe neque in precio, neque in numero putandos, haud ſane ma gis quam ſumma illa duo reliquæ Italiæ lumina atq; ornamenta Petrum Bembum, & Iacobum Sadoletum. Nam quando tantam hoc in loco frequentiam, tantum doctorum hominum ſplendorem, quando tot cla ros poetas, tot graueis oratores, tot prudentes Iuris peritos, tot egregios cæterarũ artiũ interpretes uidiſtis? ut ueſtri ordinis quidã nõ ſine cauſa ſit uiſus diſputaſſe cũ diceret, eo huc die Palladẽ, cũ ſacro illo muſarũ choro acceſſiſſe, urbe pueris, mulieribus, et imperitæ multitudini tradita, ut hac in arce capitolina dignitatem noſtram tueretur atq; defenderet. Ac profe cto ſi quis illius conuentus celebritatem atq; elegantiam pro rei dignitate æſtimarit, is hominum memoria alium neq; frequentiorem omni litera rum genere, neque illuſtriorem omni ingeniorum lumine uſquam con ſediſſe fatebitur. Nam præter eos quos propoſui, adfuerunt etiam, ſi bene meminiſtis, Petrus Paccius, Hieronymus Adornius, Dominicus Saulius uiri non ſolum rectis ſtudijs & ampliſſimis fortunis honeſtiſſimi, ſed tũ ſu is tum maiorum ſuorum uirtutibus longe ornatiſſimi. Adfuerunt An tonius Tibaldæus, Auguſtinus Beatianus, M. Caballus, Marius Catta næus, Fabius Vigil, homines quorum quidem ſinguli, non ſuas modo ciuitates nobilitare, uerum hãc etiam noſtram ætatem ſuis ingeniis il luſtrare poſſint. Quid hic Paulum Iouium commemorem? Angelum Colotium, Antonium Maroſticum? Quid Marium Molſam, Hierony mũ Nigrum, M. Antonium Flaminium, Georgium ſauronianum, Vi ros tum ab omni elegantiore doctrina inſtructiſſimos tum ingenua ani

Digitized by Google

morum probitate optimos, atq; totius uitæ innocentia integerrimos? At qui longum fuerit P. C. nec mediusfidius neceſſarium, hic eos omnes non dico complecti orando, ſed ut inſtitueram commemorare enumerando, qui me cum teſtimonio ſuo non uulgari, tum uero laudatione ſua ſingulari iudicijs ueſtris honorificentiſſime commendarunt, cum iſti me interea nebulonem indoctiſſimum, Italiæ inimicum, huius Reip. hoſtem magno clamore appellarent. O egregiam ſapientiam, præ qua tot ac tanti uiri deſipiũt. O mirificam doctrinam, præ qua ipſi literarum principes literas neſciunt. O intollerabilem ſuperbiam, qua iſti uoce ſua uobis præeunt, qua iudicij exitum ad arbitrium ſuum arrogantiſſime reuocant, & me iam tot dies hoſtem appellant, cum id dum neque Senatus cenſuerit, neque Populus Romanus iuſſerit. Quod ſi tot ac tantorum uirorum teſtimonia, litterarũ mearum auctoritatem fidemq; apud uos non dũ conſtituerunt, nõ recuſo quin quo me iſti, quaſi ex iure manũ conſertum inſolentiſſime uocarunt, continuo deſcendam, ſponſione etiam & iuſto apud uos ſacramento, cum eis contendere paratus, ni uobis planum facio, eſſe me multo labore & induſtria tandem conſecutum, ut in earum omnium quæ quidem libero homine dignæ iudicentur artium intelligentia, non ſim tam rudis & indoctus, ut è ciuitate ueſtra iſtis quidem accuſantibus eijci debeam atque expelli. Sed facite, ut hic recordemini P. C. quonam eos uel inconſtantiæ uel amentiæ cæcus inuidiæ impetus rapuerit, dum me non magnis quidem illis & grauibus ſed multis & uulgi iudicio atrociſſimis criminibus in inuidiam uocare conarentur. Facite inquam in memoriam uobis illud redeat ut poſt mihi exprobratam illa rerum omnium inſcitiam, ſolicita uehementiq; oratione homines prudentiſſimi uos admonuerint, uideretis etiam atque etiam ne quid reſp. detrimenti acciperet. Conſpiraſſe enim tranſalpinas gentes, ut non Romanos modò, ſed cæteros etiam Italos de literarum principatu deturbarent, quo me quoque nomine, huc eſſe miſſum ab Eraſmo Rhoterodamo & Gulielmo Budæo aſſeuerarẽt, quos huius coniurationis authores ducesq; uideri uellent, nimirum ut excuſſis bibliothecis ueſtris oĩbus quicquid hic litterarũ eſſet reliquum, id ego omne mecum trans alpeis auferrem. Eſſe prorſus & de nominis Ro. dignitate, & de latinis litteris actum, ſi uobis conniuẽtibus in earum poſſeſſionem barbari ſemel ueniſſent. Nulla enim ſanè alia iam re, uos cæteris mortalibus præſtituros ſi quæ uobis mancipio & nexu propriæ eſſent artes hæ etiam uſu & fructu barbaris communicarentur. Multo iſtuc minus uobis eſſe tolerandum, quam ſi de occupanda urbis tyrannide cogitaſſent. At quibus argumentis huiuſce conſpirationis fidem uobis faciebant? quibus?

Digitized by Google

tum quod ipſe hoc triennio deſcribenda optimorum authorum monimẽta diligentiſſime & perpetuo curauiſſem, tum quod Gul. Budæũ, & Eras. Rhoterodamũ affirmarent, quibusdã epiſtolis, tanq̃ iam planè à ſe ſuperatis Italorum omniũ ingenijs, de literarum principatu mutuo ſibi gratulari. Scio equidem P.C. hæc quibuſdã riſum mouiſſe, nonnullis etiam ſtomachũ ita feciſſe, ut ad iſtorum ſtoliditatem ingemiſcentes frontem penè ferirent. Verum quid refert? Si nugis iſtiuſmodi, magis quàm certis ullis alijs criminibus, apud quoſdã tñ homines minime malos quidẽ illos, ſed ſceleſte ſuſpitioſos & uehementer iracundos oneror? qui literas nihil oĩno à libris differre putent ſuis? quo planè recepto, non iniuria metuunt, ut ne cũ libris literæ quoq; ſuæ trans Alpes commigrent, aut certe ſi nos librorum copia ſocij aliqñ æquarint, ut ne uobis etiam doctrina pares ad extremum euadant. Verum ne de hoc diu laborẽ, in quo iſtos multa potius miſericordia, q̃ acri ulla refutatione dignos cenſeo, quod ſe nõ uideant huiuſmodi oratione, de inuidia in nos ſua immouero de anguſto, et ipſa maleuolentia ieiuno animo ſuo turpiter & aperte fateri. Conſpirarunt quidẽ tranſalpinæ gentes P.C. ut de optimis artibus & Romanis in primis literis q̃ optime mereantur, atq; etiã (qñ id iſti ſibi dari poſtulant) ut nos Italosq; omneis in hac certaminis ratione ſuperent, ſed ita profecto conſpirarunt, ut q̃q̃ artibus & armis ueſtris, à uobis ipſis inſtructi in aciem deſcendant, uictoriã tñ adhuc cupiant magisq; ſperent. Sed facite aliquem, hanc ſpẽ laudis præcipere, etiã uoti compotẽ aliqñ fieri poſſe, an non hic tñ, ſua uictoria uobis uicerit? ſuo triumpho Capitolium exornarit? ſua gloria urbis pomeriũ ampliarit? Ampliarit certe, ſimillime atq; ſi ſuo quidẽ labore, ſed ueſtris tum opibus, tum auſpicijs imperium Po.Ro. longe lateq; protuliſſet. Quod ſi haud paulo plus ẽ, ingenij Ro. terminos quàm imperij fineis promouiſſe, ueſtra ſanè uobis felicitas, ſui miraculũ potius excitare debet q̃ odioſa uideri Gallorum et Germanorum induſtria quos nomen literis ueſtris certatim dantes ꝓſpicitis, nec ſanè minus ac uos ipſos conniti ut ingeniũ atq; lingua Ro. latioribus etiã q̃ imperiũ ipſum limitibus pateat. Profecto ſi aut ſua, aut alia q̃ ueſtra in optimas artes lingua tã acriter incũberent, eſſet tñ fortaſſe, cur incredibile illud ipſorum in bonis capeſcẽdis literis ſtudiũ aĩos ueſtros leuiter ꝑſtringeret, et ſcrupulũ aliquẽ uobis nõ ſine cã iniceret. Nunc uero cũ patrio ſpreto ſermone, græcas ẽt literas, ſine qbus Ro. ꝑdiſci non poſſe illis ꝑſuaſum ẽ, ad hoc ãplexẽtur unũ, ut dicẽdi ſtipẽdia ſub uobis et in foro ueſtro cõmodius faciãt, tm̃ mea qdẽ ſentẽtia abeſt, ut eo nobis noĩe iuiſi ſuſpectiue eẽ debeãt, ut haud ſciã an par ſit eos, à uobis tanq̃ ingenij ueſtri alũnos pie ſubleuari, collaudari, atq; adeo qd oli militibus

Digitized by Google

ſimulac ſacramento adacti eſſent, dabatur, in ciuitatem aſciſci, quod po
ſitis odijs, poſita ferocia, obliti ſermonis patrij, ne nobis quidem in no-
men romanum amore atq; beneuolentia concedant. Neque uero hæc à
me eo proferuntur P. C. quaſi operam & induſtriam in literis ueſtris
optime poſuerim, qui quemadmodum ante dixi minus ſane & quàm
uellem & quàm tot lucubrationes noſtras deceret, in his adhuc profeci,
nec quod me Gul. Budeus et Eraſmus Rhoterodamus huc legarint, quo
rum mihi alter, præterquam tot præclaris illis ſuis monumentis pror-
ſus eſt ignotus, alter amicus magis quàm familiaris, ſed iccirco à nobis
hæc dicuntur, ne iſti me perinde atq; affectati regni reum à ſe peractum
glorientur, qui nobis bene multos, meo undique ſtudio collectos, & in
Galliam miſſos à me libros oſtenderint. Nec enim id tam occulte
habui, quin & palàm deſcriberentur, & eo à me uulgo tranſmitte-
rentur. Qua profecto etiam in re, non modo mihi (quod iſti ſanè quam
illiberaliter faciunt) P. Bembus uir clariſſimus non inuidit, ad quem
tamen ea iniuria, ſi quem alium, maxime pertinuiſſet, ſed ſuo etiam
ære, aliquot precioſa eademq; iſtorum maleuolentia in tenebris ab-
dita atque compreſſa utriuſq; linguæ ſcriptorum uolumina, mihi per
benigne curauit, hortatus me, ut neq; in tam honeſto negotio ceſſarem,
neque ſi quid eo in genere commodare mihi poſſit, conſilio, operæ, facul-
tatibus ſuis parcerem, uir ipſe cum Italicæ dignitatis tum uero Romanæ
maieſtatis in primis ſtudioſus, ut quo noſtra, patrumq; memoria nemo, li
teras ueſtras neque accuratius, neque ſanè felicius excoluerit. Epiſtolæ
porro illæ (cum in ijs nec à me nec de me quicquam) cur in inuidiam re
citari debuerint meam, planè non uideo, non equidem magis quàm quid
iſtos in eis tantopere offenderit nam hoc doctis inter ſe, hominibus, tacito
quodam eruditorum conceſſu, ſemper quidem licuit, ut modo ſeuerius,
modo blandius etiam quàm res ipſa ferret, per literas colloquerentur. Sed
nec magnopere ullam in eo illi, ut ego quidem ſentio, reprehenſionem
mereantur, ſi aliquot non obſcuri nominis Italos homines, diligentia ſua
ſuperatos uterq; ad alterum ſcripſere. Tam enim fieri poſſe exiſtimo ut ex
tranſalpinis populis, duos aliquos ſingulari uel ingenuarum artium co
gnitione, uel ingenij acumine, uel dicendi copia, admirabileis uiros na
tura nõnunquam proferat, atque hos ipſos etiam non paucis eorum qui
ſolo hic literarum nomine cenſeantur ſuo etiam iure præferat, quàm mul
tis non Græcis hominibus Græciã ipſam doctrinæ ſuæ faſces ſummiſiſſe nõ
ignoramus. Quod ſi ab Romanarum literarum adytis Gallos atque Ger
manos, quaſi alienos & prophanos excluditis, arcete etiam cæteros ab
eis ſocios & Italos, quos olim non minus quàm tranſalpinas gentes, huic

urbi aduerſatos eſſe nemo neſcit. Aboleantur præclara illa P. Virgilij Maronis Æneis, eſt enim ab homine quem citerior Gallia produxerit, condita. Deleantur diuina M. T. Ciceronis monimenta. Arpinas ille fuit, populo uobis quondam infeſtiſſimo. Quàm multos hic commemorare poſſum poetas extra hanc urbem procreatos? quot eloquentes? quot conſultos? quot medicos? quot reliquarum item artium laudibus habitos ornatiſſimos homines, quos tametſi neq; Romæ neq; in Latio natos, in precio tamen habuiſtis, ipſorum ſemper admirati aut doctrinam, aut ingeniũ, aut dicendi facultatem, nunquam facile peroſi prouincialem originem, & externum ſociorum nomen. At enim nos natura Alpium uallo diſterminauit, perinde quaſi eadem natura, non etiam & Apennini iugis Galliam togatam ab reliqua Italia diſtinxerit, aut plus ualere poſſit apud uos, ad excitandas immortaleis inter mortaleis diſcordias, interiectum alicuius montanæ regionis ſpacium, quàm ad conciliandos homines arctiſſima illa ſummæ coniunctionis uincula, idem ſenſus, idem ius, idem ſermo. Enimuero de deo & rerum natura idem ſentimus, adminiſtrandæ reip. formam eandem probamus, matrimonia Romano ritu celebramus, Romano ſacrificamus, Romano iudicia exercemus, Romano priuatimq; publiceq; inſtituimur. Omnino Romana etiam lingua utimur, quotieſcunq; animi noſtri cogitata ſcriptione lectioneq; non indigna ducimus, non modo cum res ad chriſtianam rempu. pertinentes religioſius tractamus. Sufficitis quidem ipſi uos linguæ ueſtræ, atq; orbi terrarũ ſuppeditatis ingenia, in quibus & indolis & eloquentiæ planè Romanæ uirtutes ſuſpicianus. At non propterea tranſalpinis populis litterarum ueſtrarum uſum inuidebitis, quos quaſi uolones quoſdam, & uoluntarios milites, nulla ne prædæ quidem, aut libertatis ſpe, ſed tantummodo uel cõſeruandi, uel etiam propagandi Romani ſermonis gratia, aduerſus inſcitiam, & barbariem, tanta fide, tanta uirtute, tanto proceſſu dimicantes uidetis. Sed quid hæc ego apud uos tam ſcrupuloſe? qui quidem defenſioni noſtræ locum iam tum reliquiſtis nullum? Nam cum iſtorũ hac in parte accuſationem auerſati, num geſtuq; ipſo eos ſtatim damnaſtis, tum latine quæcunq; cuiuis collibuiſſet ut legendi et interpretandi, ſic etiam commentandi ſcribendiq; ius, non Romanum magis aut Italicum quàm ſociale, uel potius gentium, & omnibus æque mortalibus propoſitum eſſe uoluiſtis, nedum uobis nihil unquam timendum duxiſtis, nequãdo externorum ſcriptorum nimia multitudo, aut orationis eorum altitudo Romanæ facundiæ luminibus obſtrueret, atq; uos de litterarum ueſtrarum poſſeſſione deijceret. Equidem de eo potius queri indignariq; debueram, quod me frugi, & religioſiſſimi uiri, tanquam barbarum & ſeditio

Digitized by Google

ſum, & turbulentum hominem execrarentur, quaſi mea unius cauſa, tanta inter ciueis Romanos diſſenſio, ac potius ciuile bellum exarſiſſet, ut alij ſe iam Longolianos dici uellent, alij cauſæ nomen ſequerētur ſuæ. O tempora, o mores, Ego ſeditioſus, qui tam atroci contumelia innocens afficiar? Iſti quietis & ocij authores, qui mihi tam acerbe inſultent? Ego ſeditioſus, qui & publico tam diu abſtinuerim, et uix in iudicio uerbum facere nunc audeam? Iſti ſeditionis uindices, qui tota urbe concitandi, multitudinem in me fictis criminibus concitarint? Ego ſeditioſus, quem uel domeſtici parietes ab iſtorum furore ægre texerint? Iſti ciuilis moderationis ſtudioſi, qui decuriatis deſcriptisq; aliquot ſicariorum cohortibus, nec mihi, nec amicorum meorum multis, tutum quicquam reliquerint? Deniq; ſeditioſus ego quem uix huius uel loci maieſtas, uel conſeſſus amplitudo tueatur, quominus hic ibidem in conſpectu ueſtro indigne trucider? Iſti publicæ tranquillitatis duces, quorum concionibus et armis, iam tot dies Roma tumultuetur, fora turbentur, ſileant leges, idq; propter hoc unum, uti homo quem ipſi alienum, indoctum, obſcurum, exulem, egentem, abiectum, inertem, timidum uideri uolunt, ad cauſam dicendam ne admittatur. Equidem ſi ſeditioſum leges Romanæ eum appellant, cuius caput in mediam contentionem ciuilem inimicorum ſcelere proiectum ſit, cuius ſalutem optimus quiſq; ſibi mendam exiſtimarit, qui legibus pareat, qui magiſtratuum dicto audiens ſit, qui in ius uocatus, ſequatur, qui ſe in Senatus poteſtate & eſſe & fore prædicet, cui nihil, præterq̃ in legum iure, neq; auxilij neque ſpei ſit, ſeditioſus ſum P. C. nec quominus in me tanquam ſeditioſum ſtatim animaduertatis, hic iã deprecor. Sin autem eum leges ueſtræ ſeditioſum ciuem definiunt, & ea, quæ eſt de maieſtate pœna teneri uolunt, qui plebem in aliquem concitarit, qui falſos in alterius inuidiam rumores diſſiparit, qui facta coitione ius ipſe ſibi dicere conatus ſit, qui priuato conſilio manum coegerit, qui conductas operas armarit, qui uim cuiquam aperte attulerit, qui tumultuoſis concionibus, quaſi quibusdam ciuilis belli tubis multitudinem inflammauerit, non quidem à me audietis, iſtos tum quos uocari conueniat, tum etiam quid pati ſit æquum, illud potius à uobis etiam atq; etiam petam, ut ſi nec crimine leuiore nec periculo maiore, nec omnino indignius quenquam petulantiusq; & crudelius in capitis iudicium ab inimicis unquam raptum fuiſſe ſcitis, iuſto meo interdum dolori, iuſtæ ſiquid ſtomacho & iracundia efferueſcens ardentius, aſperius'ue dicere uidear, indignationi ignoſcatis. Scio equidem mea quid ratio poſtulet, quorum accuſationi reſpondeam, & apud quos dicam uideo, ſed contra cum me

uel ciuem eſſe Romanum uel in communi gentium omnium patria, & apud homines chriſtianos cauſam meam agere memini, tum uero tanta eſt P.C. iſtorum non dico inſolentia, hanc enim ferre poſſem, ſed planè immanitas, ut mihi iam cum hominibus negotium eſſe uix putem. Nam ut omittam toties eorum inſidijs uitam petitam meam, ut male mulctatos amicos, ut ferro uiolatos familiares, ut obſeſſam domum, ut nomen deniq; meum, quando in me ſæuire non poſſent, non dico omni genere obſcenitatis aſperſum, ſed ita palàm paſſimq; deſcriptum, ut tum pugionibus confoſſum, tum facibus ſuccenſum, tum neſcio quibus pixidulis circunfuſum ſpectaretur. Illud cuiuſmodi tandem eſſe iudicandum eſt, quod mihi per eos neminem de ijs qui contra me ſtant hic appellare liceat? non mihi quidem ut eorum minis, ad quas ſanè iam obdurui ſim fractus atque debilitatus, ſed certe ut quorundam neceſſariorum meorũ uoluntati, uel timori potius obtemperem, quibus etiam iſti, quæ ſunt impotentia, mortem perſæpe minati ſunt, ſi aut ſe, aut gregalium ſuorũ quẽpiam hic à me nominatim compellatum audiſſent, metuentes, opinor ut quod in actione ſua nudiuſtertius factum animaduertiſſent, in defenſione item mea ne fieret, hoc eſt ne quis orationem meam notis exciperet, quæ magna ipſorum infamia per uniuerſam Italiam, atque adeo Europam totam aliquando circunferretur. Quanquam aliud eſt omnino quod eos audaciſſ. ſuæ formidini prætendere audio, ferendum ſibi uidelicet negant, ut ipſi qui ſe Romanæ dignitatis conſeruatores dici & haberi uolunt, à me quem quaſi hominem barbarum, & huius ciuitatis hoſtem acerrimum inſectentur, in celeberrimo ampliſſimi ordinis conſeſſu, in hac ipſa arce capitolina, inuidioſe ac contumaciter appellentur. Iam uero me, non tam à ſe quàm ab ipſo Po. Romano reum eſſe factum. Præclare mecum agi, quod diluendorum mihi criminum poteſtas, quoquomodo fieret, & lucem in ea urbe adhuc aſpicerem, in qua me, ſiquid Po. Romano priſcæ uirtutis reliquum eſſet, prius omnium manibus diſcerpi, quàm iudicum ſententijs iugulari conueniebat. Deniq; niſi legibus, & iudicio ueſtro præceps ex ipſa ciuitate perturbarer, non defuturos Romæ homines qui pœnas à me ui repeterent, et oppreſſione me, quando diſceptatione non poſſent funditus euerterent. Quid hac, (malum) præſcriptione arrogantius? quid his minis crudelius? quid hac denunciatione immanius? Deus immortalis, ubi nam gentium ſumus? O priſca libertas. O turpem & miſeram iudicij fortunam. Sed quos hic iſtos appellem? audaciſſimos ne? quales iſ ſe maxime dici cupiunt, an ſtultiſſimos? quod minime omnium uolũt. Atqui hoc meum de uobis ſilentiũ,

Digitized by Google

hoc uehementius hominum cupiditates irritarit, quod uos à me tuto nominari non potuiſſe mirabuntur. Quis enim Chryſogonus? Quis Fimbria? quis deniq; eorum, quorum impotentiam atq; furorem omnium ſcriptorum ueſtrorum monimentis toto orbe notam atq; in perpetuũ deteſtabilem eſſe uoluiſtis, immo uero quis unquam uſquam tyrannus ſe ab iis in iudicio appellari uetuit, quos uel crudelitatis ſuæ miniſtris damnandos obieciſſet? Ecquando P. C. auditum? eccubi lectum? eccui tandẽ reo fraudi fuiſſe accepiſtis, quod accuſatores ſuos protuliſſet? quod teſtes palàm refutaſſet? quod aduerſariorum genus, ætatem, educationem, habitum, fortunam, uictum, ſtudia, mores, nomen etiam ipſum excuſſiſſet? quo commodius, & accuſationem illorum debilitaret, & cauſæ ſuæ æquitatẽ iudicibus approbaret? Quod ſi nulli unquã licitum fuiſſet, mihi in iſtos certe permittendum fuerat, qui non me innocentem modo in capitis periculum tam turpiter, tam crudeliter trahunt, uerum etiam neceſſarios, municipes, familiaresq; meos, ac Gallos inſuper omnes, nullis non conuicijs petulantiſſime diuexarunt. Et audent, ſi deo placet, barbariem mihi etiam nunc exprobrare, ipſi tanto Scythis omnibus immaniores, quãto mirabilius eſt, hanc eorum animi feritatem, inter eos homines, apud quos non modo ipſa confirmata ſit & perfecta, ſed etiam à quibus profecta trans Alpeis, & ad nos perueniſſe putetur humanitas, manſuefieri non potuiſſe. At cur mihi Senatus tam frequens datus eſt? cur in iudicium ueſtro præſidio ſum deductus? An ut ſi iſtorum minis territus, taceam hic à uobis ſtatim damner? Sin authoritatem & iuſtitiam ueſtram ſecutus, pro me uerba libere faciam, ab iſtis paulo poſt iuguler? Ergo nec liber dolor, nec liber queſtus, ne in curia quidem, & in hac communi omnium gentium libertatis arce nobis non erit? Inuitus dico P. C. ſed importuna iſtorum audacia atq; iniuria expugnatus, facere non poſſum quin dicam, quanquam uereor ut quo animo dicitur, à multis accipiatur. Quæ res ea eſt? Niſi nomen Romanum proxime atque uos, aut etiam æque amarem, eamq; beneficij erga me ueſtri magnitudinem eſſe ſentirem, quæ nulla cuiuſquam iniuria exhauriri poſſit, mallem profecto in deſertam aliquam inſulam relegari, atque adeo milies perire quàm hic inter iſtos uiuere, ubi tanta ſit gladiorum licentia, tam nulla legum reuerentia, tantus furor, tam nullus pudor. Accuſatores meos in iudicio nõ appellem? Abſolutus per eoſdem Romæ tutus non ſim? Verum hæc tibi quoque indignitas Chriſtophore Longoli deuoranda eſt, ac alia item multa diſſimulanda quando iam inde à primo, tui in eo habita ratio non eſt, ut alterius patrocinium cauſæ tuæ tam inuidioſæ adhiberes. Pa-

reamt igitur iſtorum impotentiæ, dicatur ad inimicorum arbitrium, mittatur inuidiæ ſanguis, detur hoc quorundam neceſſariorum meorum uel precibus, quas aſpernari non debeo, uel timori, quem abſtergere non queo, geratur etiam hac in parte uoluntati meæ mos. Nec enim eos uoce perſequi uelim, quos neque aliter ac nutu atque ſignificatione appellare neceſſe habeo, quod uobis ſint iſtis ſuis moribus ſatis deſcripti, atque noti, neque nomine dignos unquam putaui. Vicerint in hoc ſanè, uti ne à me nominentur. Capiant hunc ex perdita ſua audacia fructum ut per me quidem ſempiterno damnati ſilentio, perinde ſint atque ſi nunquam extitiſſent. Quod me non in hac ſolum cauſa, ſed usque dum uixero ſemper curaturum, eis bona & Romana fide apud uos polliceor. Liceat enim mihi magnifice hic ſaltem dum licet loqui aduerſus iſtos, qui ſe neſcio qua iam de cauſa, Brutos, Caſſios, Halas inter ſe conſalutant, qui ſe Martium quiddam ſpirare gloriantur, quod præter gladios & ſanguinem, præter cædes & ſtrages, nihil ferè loquantur, qui cum nihil neque pudori, neque probitati, neque omnino ſaluti noſtræ loci reliquerint, ita ſe etiam hic gerunt, ut ſi nullam eſſe remp. nullum ſenatum, nulla iudicia, nullam in quouis ueſtrum dignitatem arbitrarentur. Sentiant aliquando fractam uim ſuam, ſentiant contemptum furorem, compreſſam audaciam atque immanitatem. Equidem ſatis mirari non poſſum, quod cum iſti multa à me de turbulento urbanæ multitudinis ingenio ficta eſſe impudentiſſime mentiantur, tamen ea importunitate atque audacia in me graſſentur ipſi, qui ſe multitudinis duces haberi uolunt, ut id non modo comprobare, de quo me nunc acerbiſſime accuſent, ſed furioſiſſimis etiam ſuis actionibus longe ſuperare uelle uideantur. Profecto enim ſiquid huiuſmodi ſcripſiſſem aliquando dixiſſem'ue, non armis & gladijs, nec ſeditioſiſſimis concionibus plebem concitando, ſed iure & legibus & conſtanti illa Romani animi grauitate atque moderatione mecum diſceptando falſum id & inane oſtenſum eſſe oportuit. Et quando ſunt etiam auſi, turpi mendacio, exilium mihi obijcere, cum me paulo ante ab Eraſmo Rhoterodamo, & Gulielmo Budæo Romam eſſe miſſum, ad expilandas bibliothecás ueſtras calumniati eſſent, fateor P. C. me ſolum huc ueniſſe, ſed non exilij cauſa, neque æris alieni, neque ſceleris ullius conſcientia, nec omnino grauioris alicuius pœnæ metu id feci, ſed rerum, literarumq; ueſtrarum plenius cognoſcendarum gratia. Volui nimirum in rem præſentem uenire, oculisq; ea ſubijcere, quæ partim fama & auditione acceperam, partim utriusque linguæ authorũ lectione cognoueram atque didiceram. Quod ſi me, propter aliquod

nitum, delictum patria pulſum uobis oſtenderint, cauſam dicturus non ſum, quin mihi aqua & igni interdicatis, nō ſolum ut donationem ueſtrā qua nuper in ciuitatem ueni hodie reuocetis. Sed cur non criminis ſcelus aliquod proferunt? cur non teſtes producunt? immo, unde iſtud ſuſpicari illis in mentem uenit? Nullis enim idem obijci non poteſt, quicunq; negocij, officij, ſtudiorum'ue cauſa domo abſunt, Romæ degunt. Sed in qua me, per deum immortalem urbe exulem uideri uolunt? An non in ea, in qua nemo exulare poteſt? quod Roma communis omnium gentiū ſit patria. Si exul eſſem, profecto nec Romæ eſſem, nec iſti capitale crimen tam leuiter attigiſſent. Recita legem, qua qui patria ſua pelluntur, Vrbe quoq; Roma expelluntur, LEX, Sed quid ego hæc ſtudioſius refello? quaſi neſciatis P.C. ex legem leguleiū, oratorem barbarū, exulem ſeditioſum, Gallū libidinoſum, ebrioſum Germanū, hibridā tranſalpinū, longum & infelix loliū, atq; alia huiuſcemodi ſexcenta quibus me grauiſſime uulneratum iri arbitrabantur, eſſe moroſam & frigidā & illiberalē ſanè petulantiſſimorū hominū dicacitatē, qui nullū aliud præpoſteri ſui ingenij premium nouere q̃ odiſſe et inſectari optimū quenq;, ac tanq̃ tetris quibusdā inuidiæ dentibus, ipſos dignitatis uirtutisq; flores diſcerpere. Aliud eſt graui honeſtaq; oratione, publicā in ſenatu Po. Romani et cauſam ſuſtinere, & maieſtatem tueri. Aliud odioſa in dicendo ac loquaci procacitate, reo impuris maledictis conuitium facere. Aliud proterua impudentia, in alterius mores petulanter inuadere, quod iſti unum egregie norūt. Aliud in iudicijs reum legitime accuſare. Quod quid ſit prorſus ignorant. Accuſatio enim (quod eos lex Iulia publicorum iudiciorū docuiſſet) libelli inſcriptionem deſiderat, criminis definitionem, hominis notam, loci deſignationē, temporis indicationem, conſiliorum rationes, argumentorum probationem, teſtium confirmationem, quorum iſti nihil omnino præſtiterūt, ſed quicquid in buccam uenit, id in nos omne ſtatim coniecerunt, ignari uidelicet, quantum maledictio ab accuſatione, conuitium à criminatione diſtaret. Qua quidem in parte mirum. P.C. quam diſertus & ſibi & gregalibus ſuis adoleſcens iſte ſit uiſus, ut in eo ſupra omnem ſibi modum ipſe placuerit, ut actionem eius iſti ſubinde exoſculati ſint, ut eum, ſi deo placet, populi principem, idque græce ſtatim conſalutarint, quod in me, non lepide quidem & urbane aut etiam aſtute ſed contra atq; ætatem iſtam decebat, fractis uerecundiæ repagulis, trementi & furioſa uoce debaccharetur, euomeretq; non quæ perſona mea ſuſcipiat, ſed quicquid in nequiſſimis iſtorum ſodalitatibus celebrari fieriq; didicerat. Quo ſanè facto, nihil eſt quod te nunc quidē pulchrū ac beatum putas, aut in eo tibi nimiū poſthac infelix adoleſcēs blādiare

Digitized by Google

quaſi me apud Po.Ro.luculēte caleſeceris,quod neſaria de nobis multa et pernitioſa ſis ꝯcionatus.Infelicē icc irco te appello, qđ nō ſatis aīaduertas,iſtos hic et adoleſcētiā tuā traducere,et pudorē tuū proſtituere,qn ēt ſiniſtrā de te Po.Ro.opinionē ꝯfirmare,cui falſo fortaſſe illo,ſed certo tñ et ꝯſtāti rumore,in ſuſpitionē mētis paꝝ ꝯpoſitæ iā olim ueniſti.Quis.n.te ſanū eē,nec de ꝑtāte exiſſe iā putet,cū annos uiginti natus, Romæ educatus,huius in urbis ſemꝑ ſplēdore uerſatus,et inſtitutus,nō mō nō uideris, qđ uel cæci uideāt,iſtos adhuiuſmodi orationē,ætate tua hic abuti,ſed tibi ēt eoꝝ uerbis ſtulte perſuaſeris,te hominū admiratione in cœlo ſtatim fore,ſi effrenato ore,illoto ſermone,obſcena loquacitate,inuſitata rabie in ꝯſpectu S.P.Q.Ro.ea ad iſtoꝝ maledicendi libidinē,nullo teſte, nullo teſtimonio,nullo authore ,nullo rumore,breuiter ſine ullo ſigno,ſine ulla ēt leuiſſima ſuſpitione impudenter in me conieciſſes,quæ mediusfidius nec in me hærere poſſunt,& tam longe abſunt à moꝝ meoꝝ innocentia,quā ab ætatis tuæ pudore abfuiſſe debuerant.Verebare (credo) ne te parum arcanis illis horis profeciſſe exiſtimaremus,niſi in me laceſſendo hic pate feciſſes,qua te dicendi facultate,religioſi iſti tui doctores inſtruxiſſent , cū tibi aliſq; præterea paucis in illo impudentiæ & impudicitiæ ludo non hieroglyphicas modo illas ægyptiorum literas exponūt,ſed uobis etiam ſolis mortalium iam cognitos perlectosq; myſticos illos . Cuiusnam authoris?Recte admones.Elephantidis libellos eſſe dicebant, Mileſiacos itē Ariſtidis,& Sybariticos Hemitheonis ſermones,quos in operto religioſiſſime iſti enarrarent atq; interpretarentur . Sed certe eſt cur te in culpa agnatorum tuorum excuſem,quos & ætati & moribus & linguæ tuæ moderari ſanè oportuit,quem eo uidelicet eſſe ingenio ſcirent , qui neque mente neq; oratione conſiſteres.Ne mihi quod iſti te docuerunt, declamationem meam,tanquam uobis aliquādo maledixerim ipſe,hic obieceris. Quid ſimile?Ego enim Limini Pictonum & ſemel,& penè puer,tu Romæ,adulta ætate,iteꝝ,ego in ſcholis,tu pro roſtris,ego inter pueros , tu in Po.Ro.concione,ego corām ludi magiſtris,tu apud ampliſſimū ordinē,ego in re ludicra,tu in capitali iudicio,ego hactenus ut reꝝ fidem nō excederem,tu quatenus iſtoꝝ odium & inuidia ſtimularent. Ne multis, ego quaſi aliud agens nec animo accuſatorio,nec obſcene cū iſs pueriliter diſputabā et q chriſtianæ pietatis oīo expertes fuiſſent,et quoꝝ(ut ē apud poetam neſcio quē)flaminia tegitur cinis atq; latina. Tu uero furens & exanguis,nec longa minus ꝙ impudica & falſa & atroci oratiōe,in ciuē tuū & hominē chriſtianū,nulla ab eo iniuria laceſſitus,impetum facis & crudeliſſime irruis.Siquid in illa fuit,quod parum amice in maiorum aliquem ueſtroꝝ dictum uideri poterat,tantum abeſt ut id ego unꝙ

probarim, ut etiam uir factus quinq; ſtatim uoluminibus emendarim, cum tu interim hoc ætatis, in eo nulla quidem uenia pecces de quo me nunc capitali iudicio inſecteris, & hic maledicendi morbum nobis obi/icias, qui hanc potiſſimum accuſationis partem tibi depopoſceris, ut omnes omnium ætatum conuiciatores, protetua iſta tua procacitate longe ſu/peratos oſtenderes. Ego ſanè, quod quidem memini, certos homines, tuis iſtis ſodalibus audacia ſimillimos, ſemel tantum, atque tum etiam ma/gnis de cauſis, & abſq; ulla impudica uoce grauiter accuſaui, præterea neminem, cum multos contra iuſtis ſecretisq; operibus ſummo ſtudio laudarim, atque inter eos, ne quem de ijs qui uiuunt nominem M. Tullium Ciceronem, Cn. Pompeium Magnum, C. Plinium *ſecundum*. *Ad hæc etiam iuris prudentiam, paupertatem, chriſtianam perſuaſionem, denique Italiæ felicitatem, urbis huius præſtantiam,* Populi R*omani uirtu/tem, imperij ueſtri amplitudinem luculentis orationibus celebraui, ut intelligas nihil me unquam prius habuiſſe quàm ut, multorum laudi/bus benedicendi facultatem mihi compararem. Quam quidem uiam, ſi tute ad eloquentiæ famam, ineuntisq; ætatis commendationem tibi muniendam duxiſſes, oratione fortaſſe aliqua tollerabili, laudem, non male/dici & indocti hominis nomen ex criminoſa iſta & petulanti & fu/rioſa accuſatione tua retuliſſes.* S*ed hic fortaſſe adoleſcens non tam grauiter obiurgandus eſt, qui me alieno impulſu, & ſcripto, ſuo autem tan/tummodo ore tam impure criminetur, quàm ſubſcriptorum eius refu/tanda maledicendi licentia, ad quorum tamen probroſas compellationes omnes, hoc unum mihi, puto, dictum ſufficiet.* N*ihil eſſe neque facilius quàm ut qui impure uiuunt, impure etiam loquãtur, neque difficilius quàm ut inſanis quiſquam & furioſis conuicijs fidem apud æquos iu/dices faciat.* A*tque neſcio an uobis* P. C. *mihi certe (quanquam uitu/perationis inſolenti) minime tamen mirum erat, quod omnibus pro/bris ab iſtis tam petulanter perfunderer, quos ſcirem ignauorum canum ritu, non quidem pro ueritate, ſed pro conſuetudine ſua latrare. Iſti enim ſunt* P.C. *non iam pueri, aut qui rerum imperitia, aut nunc primum peccent, ſed quidam ad unguem facti, quiq; ad male tum dicendum tum audiendum, impudens os circunferant homines, quorum famoſos & anniuerſarios libellos ſub ipſum potiſſimum* M*artianarum ſupplicationum diem, ad eã quæ* Circo F*laminio proxima eſt Herculis ſtatuam propoſi/tos, uulgus palàm lectitat, atq; etiam deſcribit. Iſti ſunt quoq; in præclara illa nequiciæ officina, portentoſos illos arcanarum libidinum authores, & laſciuiſſimas ſeceſſus capreenſis* Tyberij *picturas, diligenter conſer/uari, magnoq; paucis adoleſcentibus ibidem explicari perſæpe audiſtis.*

Digitized by Google

Iſti ſunt, qui cum in cœno omnium uitiorum uolutentur ipſi, tamen nulli ſexui, neq; ætati, neque ordini, magno Po. Romani dolore parcunt. Iſti ſunt qui occultato nomine ſuo, eos tantum & hos ipſos quidem nominatim inſigni ad dedecus carmine quotannis inſectantur, quos moribus ſuis multo diſſimillimos, hoc eſt probos, & antiqui moris homines eſſe cognoſcant. Iſti ſunt qui in Petrum Paccium & Marianum Caſtellanum, uiros clariſſimos ſummaq́; & humanitate & ſapientia & integritate præditos, tetram illam ſuam maledicendi licentiam petulantiſſime exercuerunt. Iſti ſunt, qui in Petrum Bembum & in Iac. Sadoletum, at qua dignitate? qua doctrina? qua uirtute uiros? impuriſſima illa ſua uerborum procacitate nuper incurrerunt. Sed quid hos ego colligo, quaſi aut omnes eos percenſere hic habeam, in quos iſti, modo animi cauſa, dum quantum maledicendo ualent experiuntur, modo ſerio, dum furiali rabie conati feruntur, debacchantur? Aut iſtuc iam leue ſit impiæ ipſorum audaciæ teſtimonium, quod ne decimo quidem ipſi Leonti Pont. Maximo unquam pepercerint, idq́; unam planè ob cauſam (nam quænam alia demum eſſe poſſit?) quod incredibilem eius in conſtituenda atq; componenda chriſtiana rep. & uirtutem & felicitatem omni eſſe laude maiorem intelligerent. Inſectatur enim hoc hominum genus, non probros aliquos & nihili homines, id eſt iſtos Epicuri admiratores, uoluptatis laudatores, quibus propter moꝝ ſimilitudinem ultro ignoſcunt, atq; adeo libenter fauent, ſed ſpectatos excellenti aliqua aut uirtute aut dignitate uiros, quoꝝ criminatio nec obſcura, nec uulgo ingrata eſſe poſſit. Siquidē ea eſt multitudinis natura, ut pro ſe quiſq; Principū uiroꝝ obtrectatione in primis delectetur. Prorſus ut, ſi quis hodie apud honeſtos magnosq́; hoīes bene audire cupiat, huic in primis optādum ſit, ut triuiali iſtorum & ſcurrili conuicio uulgo male audiat. O cœnum. O labes ita ne uero, præpoſtero hoc ueſtro ingenio? Verum nolo quenquam in iſtos incitare, quos uideo bonis omnibus, & infami illa ſua, uel ſtultitia uel inuidia, ſatis pœnarum dare, & pondus procaci iſti ſuæ accuſationi perpetuis iurgijs conuicijsq́; detraxiſſe. Proinde nihil eſt quod á me ſuis iſtis moribus dignum quicquam & parem in eo gratiā expectent. Ego enim cum facile patior me eorum petulantia ſuperari, tū uero certe commiſſurus non ſum ut ipſorum inſectando iniuriā, illos imitatus dici poſſim, quos cum mille alijs nominibus nunq̄ probaui, tum quod ore improbo ac perfricta fronte in optimum quenq; canina illa ſua facundia priuatim publiceq́; graſſarentur. Atq; ut ad id ſemel ueniam, quo nos ij qui perorandi locum ſibi ſumpſere, minaci uultu monebant, uideretis etiam atq; etiam, ne me quem Po. Romanus damnaſſet iam ſuo

Digitized by Google

iudicio, ipſi ſententijs ueſtris abſolueretis. Ego uero P. C. ut me Po. Rom. damnarit non uideo, ſi ad cauſam dicendam, magno ciuitatis conſenſu ſum admiſſus, ſi omnium ordinum principes, omnes conſulares, omnes prætorij, omnes ædilitij, omnes quæſtorij, ſi deniq; quicunq; dicendæ in ſenatu ſententiæ ius habent, huc conuenerunt, me ut cauſa cognita, pro animi ſui ſententia, aut retinerent, aut ex ciuitate expellerent. Nã quid attinebat mihi pro me dicẽdi poteſtatẽ facere, ſi triſti illa litera me oẽs iã defixerant? aut cur nobis hæc quoq; ſalutaris data eſt, ſi abſolui non poteram? niſi uero ut iam olim, ſic etiam nunc, uos in incertum euẽtum, authores eorum fieri omnium debere exiſtimant, quæcunq; collectitia aliqua operarum manus, aut theatrali ſignificatione, aut concionali clamore iuſſerit. Atqui longe alia iuris ratione hodie utimur, nec concitatæ plebis ſtudijs, ſed conſtanter Senatus conſilijs reſp. gubernatur, atq; ita deniq; multitudinis ſcita legum uim accipiunt, ſi ea patres authoritate ſua comprobarint. Faciunt iſti nimirum, quod in populari actione factioſi calumniatores ſolent, deſperata uictoria, ad minas conuertuntur, ſpecioſis ſe titulis ornant, reum omnibus probris onerant, iudicum animos, nunc obliqua oratione ſollicitant, nunc apertis minis territant. Nã cum ſub accuſationis ſuæ exitum ſenſiſſent eum non excitatum eſſe animorum motum & aſſenſum, quem initio ſperaſſent (nihil enim huc ſe ſuaq; dignum cauſa, præter os & perpetua conuicia attulerant) mira inquam illa ueſtra animi æquitate, uel aduerſa potius admurmuratione perculſi, in eodem ſtatim ueſtigio, fraudis diuerticulum omnino illud, ſed imperite ſanè ac impudenter nimis excogitarunt, cum propè minitabundi exclamare et iurgio contendere cœperunt, uideretis diligẽter nequid temere aduerſus ſeſe dignitatis Italicæ uindices, Romanæ maieſtatis aſſertores pronunciaretis. Eſſe me Italiæ inimicum, huius reip. hoſtem acerrimum, omnibus uos ciuibus ueſtris, rem tum ingratam tũ inuiſam facturos, niſi me non ſolum è ciuitate ueſtra extruderetis, ſed etiã tota Italia exterminaretis. Sed qui per deum immortalem, hi porro ſunt, quorum præiudicia ciuitatis inſtar haberi contendunt? Quinam hi (inquam) qui me indicta cauſa damnarunt? Non uos P. C. qui cum me ad cauſam dicendam admiſeritis, uos huc religioſiſſimorum iudicum, non accuſatorum animum iratorum attuliſſe mihi perſuadeo, non tot lectiſſimi ciues ueſtri, quos hic de incolumitate exiſtimationeq; mea mirandũ in modum ſollicitos uidetis. Videtis autem Porcios, Fabios, Torquatos, Cincios, uidetis Perleones, Aſcallos, Gottfredos, Salamonios, adſunt Albarini nobis Alteri Pici, Coſſari, Adſunt Ruſtici, Palini Muti, Toma-

roni adſunt Caſclij, Maximi, Magdaleni, Theoli. Deniq; in ſubſellijs noſtris uidetis Caſarellos, Caſtellanos, Nigros, Alexandrinos, quos quidem nulli aduerſariorum meorum, neq; in hanc rempu. charitate, neq; generis nobilitate, neq; uero animi conſilij'ue magnitudine cedere compertum habetis. Quod ſi tot ac tantorum ciuium ueſtrorum conſenſus, ſalutem dignitatemq; noſtram tam negligeret, quàm ut ea incolumi perfruamur, laborat, an non tamen uobis cauſam meam probarent, præclara iſta ampliſſimi collegij lumina, atq; adeo christiani orbis, nedum huius urbis, quaſi quidam adamantini cardines, Pompeius Columna, Alexander Pharneſius, Alexander Cæſarinus, Io. Dominicus Monſalconius? qui, ut moris ſui, ac penè etiam ampliſſimi ſacerdotij decoris obliti, ſic in patriã amore accenſi, cuius eſſe è re ſibi perſuaſerunt, me hac in ciuitate retineri, etiam aduocatorum meorum numero haberi uoluerunt, cũ publici iudicij conſilio, non intereſſe modo, ſed ſuo etiam quodammodo iure præeſſe potuiſſent. Intelligo P. C. quam leuiter hac orationis meæ parte defungar, in quam ſanè par eſſet, ut omnibus ingenij mei uiribus incũberem, uerum meus mihi pudor obſtat, neque ſanè patitur, ut quenquam ob os collaudem, aut præſentium auribus aliquid tribuiſſe uidear, nedum ut huius aduerſus me initæ conſpirationis authores ducesq; (etiam ſi id mihi per eorum audaciam ſolutum eſſet) ſuis hic coloribus depingam, quod tamen iccirco æquum erat, ut ex præclaris eorum perſonis de eximia cæterorũ, qui me de ciuitate tollendum eſſet contendunt, dignitate coniecturam facere poſſetis. Quæ quidem omnia, eo quo dixi conſilio, à me prætermiſſa, non modo mihi apud uos fraudi, ſed etiam omnino laudi fore confido, quod rem tantam animis ueſtris per ſe æſtimandam æquitati ueſtræ dijudicandam prorſus reliquerim. Adijciebant accuſatores mei, nonnullos quidem eſſe, qui cauſam meam publice tutarentur, ſed multo plures numerari, qui me priuatim oppugnarent. Quod ut ita ſit P. C. nec enim negare poſſum aliquos eſſe, ſed ij certe admodum pauci ſint, in quos tanta cadat illiberalitas, erit tamen ueſtræ religionis, in iudicijs eorum rationem habere, non qui more hominum, inuident in conuiuijs, rodunt in circulis, uellicant in ſeſſionibus, ſed eorũ qui me in Senatu Populi Romani teſtimonio ſuo conſtanter & aperte ſubleuant, horum honeſtum iuſtumq; ducere auxilium illorum turpe flagitioſumq; arbitrari cõſiliũ. Palàm fit quicquid honeſte fit preſertim ſi nec metus ullus obeſt, & id tam populare eſt ut in eo per magnam ciuium tuorum gratiam inire poſſis. Flagitiorum conſciẽtia uix unq̃ in apertũ prodit, domi ſe ꝯtinet aut certe inter ſceleris ſui ꝯſcios delitеſcit.

*Quod ſi me propter obſcuras dubiasq́; neſcio quorum hominum obtre-
ctationes, urbe Roma eijciendum cenſetis, quo erit apud uos loco tot ac tã
torum ciuium Principumq́; uirorum authoritas? qui me hic non modo
ut dignitatem meam obtineam, dignum cenſent, uerum etiam ſi ciuis
non eſſem, aſciſcendum ultro in ciuitatem arbitrãtur. Nam quod de prin
cipibus quidem in Rep. uiris, unum nominare ſunt auſi, quẽ cauſæ meæ
palàm aduerſari contenderent, M. Antonium Columnam, cuius uiri iudi
cio tantum equidem ſemper tribui, ut ſi me ciuitate ueſtra indignum hic
hodie cenſeat, ſim protinus de iure meo deceſſurus, credite P. C. iſtuc, ab
accuſatoribus meis impudenter ac callide confictum eſſe, nec quod ita ſe
res haberet, ſed ut ſcrupulum dubitationemq́; aliquam, ex tanti uiri au-
thoritate, animis ueſtris inijcerent de illius uoluntate ac ſententia ſeſe ia-
ctaſſe. Nec enim poſtquam ciuitate donatus ſum, in Senatum ille uenit,
ſed nec multis menſibus hoc in loco uiſus eſt. Verũ demus id eis, de quo
potiſſimum nituntur, preſſiſſe me ſententia ſua M. Antonium columnã.
Vbi? non quidem in foro, non in Senatu, non in concione, ſed domi cum
eum mendacijs ueſtris fallaciſſimis inſidioſiſſime oneraſſetis. Quando?
immo quam pridem? Nempe ſub huius à nobis excitati tumultus exor-
tum. Quid? quod mihi hodie nõ aduerſatur? Quid? quod hac de re conſul
tus, haud ſemel reſpondit, iniquum aduerſum me & nouum ius poſtula
ri? quo nihil eſt cauſæ noſtræ conducibilius à ſolis ignaris literarum me
oppugnari, quo nihil nobis honeſtius à doctis bonisq́; ſubleuari omni
bus, quo nihil mihi gratius, neq; etiam iucundius cadere poſſit. At dixit
ſibi non placere quod, in Romanos olim ſcripſiſſes, nec enim ego bone a-
doleſcens, ſi in Po. Romanum ſcripſiſſem, id uniq; probarem. Dixit eo no
mine, hac te ciuitate eſſe indignum. Iam quibus hoc teſtibus probas, ſi ne
go? ſed ut dixerit tum certe dixit, cum mihi pro me dicendi poteſtatem
Senatus non dum feciſſet, cum ipſum amicorum meorum nemo, cauſam
noſtrã adhuc docuiſſet. Quàm multos reris eorum quos hic mihi adeſſe
uides, ad primam accuſationis ueſtræ famam, contra me inuectos eſſe?
Equidem initio nullius ferè uerbo ſubleuabar, unà omnium uoce non tã
ad iudicium ꝗ ad ſupplicium uocabar. Breuiter tanto eram in odio, ut
& uulgi ſibilis, & honeſtiorum ſermonibus & potentium minis exa-
gitatus nusquam conſiſterem, neq; uero mihi de retinenda ciuitate, ſed de
capiendo quaſi exilio loco cogitandum eſſe uiderentur. Iam tamen uides
magna ex parte & inuidiam illam conſenuiſſe, & tumultum recediſſe,
& bonos omnes, quos in me concitaueratis à ſpe ueſtra ad tuendam ſalu
tem dignitatemq́; noſtram, æquitate cauſæ eſſe traductos, optimamq́; ſi
minus numero, at dignitate ciuitatis partẽ nobiſcum facere atq; ſentire.*

Sed ut

Digitized by Google

Sed ut ad M. Antonium Columnam reuertar (quem honoris amplitudinisq; cauſa ſemper nomino) ſi quid ſub huius tumultus exortum, aduerſus me dicere uiſus eſt, nõ tam eò dixit, rebus meis ut officeret, quàm, ut ne uobis, nominis Romani præpoſtere & abſurde ſtudioſis, parum amans patriæ uideretur. Vir nimirum ut bello inuictus, ſic etiam ſapiẽs & alta quadam mente præditus, ne hodie quidem, in me iuuando, idẽ ſibi quod cæteris licere exiſtimat. Scit me eſſe ſibi amicum, nec id uulgo ignotum. Scit ſe ſumma neceſſitudine Francorum regi deuinctum, qui cũ nos etiam ſumus in gratia. Quid tum? ueretur ut, ſi populari iſtorum affectioni obuiam eat, ſatis in patriam pius, ne nimis in me Francoſq; indulgens exiſtimaretur. Scit alia item multa ſed illud maxime quanuis atrociter à principio dixerit, quanuis nullam reconciliatæ uoluntatis ſignificationem adhuc dederit uos tamen æquiſſime iudicaturos nec ob priuatæ ullius ſuæ opinionis ſuſpicionem, me à uobis damnatum iri, cuius aduocationem tanta ciuium Romanorum nobilitas, tanta omnium ordinum dignitas, ſtudio, frequentiaq; ſua cohoneſtaret. Quid dicitis monitos ab eo clàm conſules, ne ſecundum me litem darent? Ne quid hic de iuſtiſſimorum conſulum ipſorum uirtute atq; conſtantia dicam quos nec à uobis ſceleris & perfidiæ turpiter inſimulari animaduertitis, nec ego in uos per me incitatos hic uelim. An non ſaltem intelligitis homines ſtultiſſimi non tam cauſam meam quam M. Antonij famam, in diſcrimen à uobis uocari? Cui ſic quidem certe uilẽ timidi illiberaliſq; hominis perſonam imponitis? Ita eſt P. C. quemadmodum dici ſolet. Mendacia inter ſe cohærere non poſſunt. Qui dicunt M. Antonium modo hoc, modo illud, modo clàm, modo palàm, reſq; adeo tum inter ſe, tum cum eius quem authorem laudant uirtute pugnantes dixiſſe, ij certe nec quid dicant attendunt, nec eorum quæ afferunt quicquam cum ueritate coniũctum eſſe ſatis oſtendunt. Atq; ne mihi conatus, concurſationeſq; ueſtras, & inita de me conſilia ignota eſſe arbitremini. Scio uos quidem ad M. Antonium nullo non die acceſſiſſe. Scio uos ei nobiles quoſdam homines quotidie allegaſſe, qui ab eo omni ſtudio contenderent ut hoc in iudicio uobiſcũ me oppugnaret. Scio, uerum cum ille nulla ſibi ratione huc ueniendum putarit, an, non eius quidem præiudicio cauſam ueſtrã iam damnatam uidetis? Nam ſi aut uos ius poſtulare, aut id è reipub. uſu fore duxiſſet, profecto nec uobis, nec amicis, nec Po. Romano unquam defuiſſet. Quod ſi præſens ille præſentem me grauiſſime hic accuſaret P. C. iudicaretis tamen, opinor è ueſtra eſſe dignitate illius in me crimen non accipere, ne non tam ulla mea in Po. Romanum iniuria quam ipſius potentia in conſpectu ueſtro proteri atq; conculcari uiderer. Sunt enim

Digitized by Google

hoc iure atq; inſtituto maiores ueſtri uſi, ut reos etiam manifeſtiſſimis indicijs & religioſiſſimis teſtibus conuictos ſtatim liberarent, qui quidē nimis magnis aduerſariorꝫ opibus obruerentur. Lu. quidē Scipio Aemilianus, cū poſt duos inſigneis conſulatus, poſt deletā Carthaginē, poſt euerſam Numantiā, Lu. Cottam apud populū accuſaſſet, reum peragere non potuit. Quid ita? quod uereretur Po. Ro. ne accuſatoris amplitudini, damnatio eius condonata exiſtimaretur. Sic Sergiū Galbā, M. Catoni uiro & conſulari, et triūphali, & cenſorio, & quod caput eſt, ſanctiſſimo, in perniciē eius iuſtiſſimis de cauſis incumbenti, idē Po. Ro. eripuit. Sic Lu. Murena ambitus omniū Iudicio conuictus, Ser. Suplitiū & M. illum Catonem Vticenſem euaſit, florebant hi quoq; ſumma uirtute, ſumma dignitate, ſumma gratia, ſed tamen indignum his qui tum res iudicarent ſua religione uiſum eſt, eo modo quenq̄ in iudicio cadere ut ſummo accuſatoris ſplendore quaſi ui quadā maiore oppreſſus damnatusq; uideri poſſet. Idē de M. Antonio Colūna, ſi qdē ab iſtis contra me hodie ſtaret ſtatuēdū uobis eſſet P.C. ſummæ eius fidei, ſummæ integritati, eximiæ dignitati, tātæ q̄tam his uirtutibus meretur, authoritati, deniq; tot hoſtiū ſpolijs, tot trophæis, tot triūphis locū daretis, ad opē quidem ſupplicibus ferendā, ad excitandos afflictos, ad liberandos periculis innocentes, in diſcrimine autem & exitio miſerorū ciuium, ea omnia repudiaretis, iuberetisq; ut, aduerſus armatos Po. Ro. hoſtes in bello, magnis his ſuis opibus uteretur, in iudicio & in ſenatu reos ueſtros ne inſectaretur. Verum cum me nec ipſe, nec bonorū ferè quisq̄ hodie inſectetur, faciant autem hi mecum omnes propè, quos hic intuemini, non uideo nec quid uos P.C. amplius deſideretis, nec quā accuſatores mei ſpem habere iam poſſint. Si bonorꝫ conſenſus plurimum ualet, omnium à me ſtant ordinum principes, ſi cauſa, ſuperior ſum, tū iure tum æquitate. Intercedunt ſenatus conſulto, ij qui publico in iudicio conſiſtere uix poſſunt. Cauſæ meæ accedunt plebis tribuni, quibus more maiorꝫ ſolis interceſſio conceſſa eſt, atq; ea ipſa tū deniq; cum ſenatuſcō. fiunt, non cum iam perſcripta ſunt. Induci poſtulant publici conſilij decretum adoleſcentes, cū id uim legis habeat, nec de illo, ſed ſecundū illud iudicandum ſit. Reuocari donationem priuilegio contra ius omne atq; fas poſtulant, cum propter ſolum ingrati animi crimen ea reſcindi ſoleat, nec ego ante ingratus eſſe potuerim quàm uos me beneficio ueſtro ornaſſetis, nec poſtq̄ ciuitate donatus ſum quicq̄ contra remp. fecerim, aut etiam dixerim. Orationem quandam obijciunt, quam meā eſſe, cum ipſi nullo modo probare potuiſſent, et ego in tanto capitis mei periculo ignoratione ueſtra ad ſalutem meam iure abuti, poſſim, tamen

cum innocentia meæ conſcientia, tũ æquitate atq; clementia ueſtra fretus agnoſcendam hoc in loco exiſtimaui. Neq; enim eam in uos habui, quod uobis multis argumentis planũ feci neq; mediusfidius emiſi, quod inde uobis liquet, quod me librarij temeritas Pariſienſem inſcripſerit, id haud q̃q̃ facturus, ſi me conſulto eam edidiſſet. Peruulgatam quidem illam iſti oſtendunt, ſed neq; me authore, neq; meo ſanè mandato exiſſe docent, ſi in uos ſtudio animoq; dixiſſem, ſi ſcriptam in apertum protuliſſem, me tñ & ætatis et neceſſitudinis excuſatio defenderet, habita eſt enim à me adhuc penè quidem impubere minime certe idoneo, qui imperantis dicto non audirem. Nam quod odio me ad eam ſcribendam adductum eſſe contendunt, quæ mihi in uos ſcribendi cauſa eſſe tũ potuit, ſi præceptis & artibus ueſtris ad iuſtitiam atq; religionem fingebar? ut in ea aliquid offenſum, & in tranſcurſu temere dictum ſit, quo Po. Ro. nomẽ perſtringi uideatur, id mihi tñ quinq; oratiõibus, de induſtria in urbis, Italiæq; laudẽ uirili iudicio, nõ ut tum puerili ſtudio cõſcriptis uideor redemiſſe atq; compenſaſſe. Quod Gallos ac Germanos ciuitate arcendos eſſe contendunt, ridiculũ id & falſum eſſe oſtendimus. Quod non ſim bonarũ artium tam rudis, loco tam humili natus, tam obſcurus ut ciuitate ueſtra eijci debeam, id partim tot eruditiſſimorũ uirorũ teſtimonijs, partim tot principũ diplomatis demonſtrauimus, Ad ſummam, ſi defenſionis noſtræ ſunt authores, ciues ueſtri omnes, quoscunq; & uirtute optimos, & doctrina eruditiſſimos, & dignitate ampliſſimos eſſe conſtet, nihil uos iam moror P. C. quo minus de me in conſiliũ ſtatim eatur, modo illa omnia ante oculos ueſtros proponatis. Primum uos hic habere ſupplicem reũ nullo odio, multa miſericordia dignũ, & enim qui ob puerilis modo linguæ lubricum periclitetur, cũ tota eius interim uita adeo non improbetur, ut ne accuſatores quidem ipſius, tam petulantes, tã maledici de certo præterea crimine eũ poſtulare ſint auſi. Deinde eũ qui fidem ueſtram ſecutus, & ſe uobis tradit, & in ueſtra manſuetudine atq; clementia cauſam totam repoſuit, nec enim eorũ quẽquã quos ab aduerſarijs meis inflammatos, hic in me conſeſſuros audiebã eiuraui, nec iudicium ueſtrũ cum iſti, à me & ſenatus authoritatem imminutam, & Po. Ro. maieſtatẽ læſã eſſe criminarẽtur, detrectaui. Tũ etiã illud cogitatote, Maiores ueſtros, i obtrectatores Imperij ſui, hac ſemper uſos eſſe animi altitudine, ut eos, non modo quos leuitas eò impuliſſet, contemnerent, quos ſtultitia miſeratione dignos iudicarent, uerum etiam quos malitia & odium commouiſſet, uenia donarent. Idq; cum alijs (opinor) de cauſis multis tum uero illa, ne Po. Ro. magnitudo uerbis lædi poſſe uideretur, ſi uerbis aut offenderetur, aut omnino commo-

ueretur. Profecto ſi Camillos, Catones, Curios Marios, ſi eos deniq; omnes quos ab aduerſarijs meis ad cauſam in me tragice perorandam, ab inferis excitatos nuper audiſtis ipſi ſententiam hic rogare poſſetis, opinor, non modo mihi libenter concederent quod id ætatis meo iure in ſcholis uſus, libere declamaſſem, ſed iſtos etiam grauiſſime obiurgarent, atq; adeo hac ciuitate nomineq; Romano planè indignos iudicarent, non dico quod tantum turbarum in urbe terrarum principe tam nulla de cauſa concitaſſent, ſed quod de puerili quadam, & ſcholaſtica declamatiũcula uti iudicium apud Senatum Populumq; Romanum exerceretur, omni ſtudio contendiſſent, cum quidem res ipſa uix digna eſſet de qua aliquot ludi magiſtri religioſius cognoſcerent. Sed quando iſtorum artificijs & audaciæ tantum excitatum eſt incendium, ut id niſi ueſtro iudicio extingui non poſſit, ipſe quidem certe in ſummo uerſer diſcrimine, quaſi de Senatu populoq; Ro. olim & male ſenſerim & peſſime ſim locutus, qui quidem de ciuitate ueſtra tanquam de generis humani parente ſemꝑ tum cogitaui optime, tum uero ſcripſi & uerba feci honorificentiſſime. Facite ut & illud quoq; uobis in mentem ueniat P. C. neminem eſſe hodie neq; ſuperſtitioſoꝝ Arabum, neq; pertinacium Iudæorum, neq; planè Turcarum nobis infeſtiſſimorum hoſtium quin ſi ad nos tranſiẽs hac in urbe nomen Chriſto dederit, ſit tamen & chriſtianæ reip. & ciuitatis ueſtræ honoribus nemine reclamante perfuncturus, etiam ſi chriſtianam perſuaſionem omnibus probris perfudiſſet, bellum Italiæ terra mariq; intuliſſet, omni calamitatis genere ſacram hanc urbem affeciſſet. Quod quidem maioribus quoq; ueſtris ſolenne fuit, etiam tum cum non dum ueræ pietatis cultum accepiſſent, à quibus pleraſq; gentes, eodem die, hoſtium loco & ciuium numero habitas fuiſſe non neſcitis, cum ego interim in uos conſulto nunquam ſcripſerim, nullam cladem uobis intulerim, nomen Romanum quantum in me fuit celebrauerim, hanc urbem tam cupide incoluerim, ſola penè ciuium Romanorum conſuetudine ſemper oblectatus, ſuper hæc omnia, illud uos ad extremum monitos, et per liberorum ueſtrorum indolem qui aut nunc primum ad percipiendam dicendi rationem ſunt ingreſſi, aut ea etiam inter æquales ſuos iã florent, obteſtatos uelim P.C. ne me ex hoc corporis habitu hic æſtimetis, ſed animo atq; cogitatione efficite ut eo uobis ante oculos ore nunc uerſer, quali tum eram cum illa à me impubere declamarentur, atq; ita uobis in mentem ueniat, me qui uix è pueris exceſſiſſem, ea de cauſa in capitis diſcrimen uocari, quod oratione mea pluſculum rebus Ro. inuidiæ quam ueritas ipſa & res concederet aſperſum eſſe exiſtimetur. Nã cum alienum certe ſit ab æquitate ueſtra & hanc ætatem, quæ non mo-

Digitized by Google

do nihil in uos peccauit ſed ēt de nomine Romano benemerita uideatur, ſamæ capitisq; damnare, & immaturæ illius nullam rationē ducere, cui omnes leges ueſtræ preſertim in linguæ lubrico, uti ſubueniretur decreuerunt, tū uero periculū eſt, ne ſiquid ea de cauſa grauius in me decernatis, eodem ipſi tempore nouū & acerbū in liberos ueſtros ius conſtituatis, quos ea credibile eſt uel ſua ſponte, uel à magiſtris ſuis iuſſos & dicere & interdū ſcribere, quibus in apertum prolatis hoc à uobis introducto iure capitis iudiciū aliquando ſubire cogantur. Non poſſum hic ego uobis P.C. pro capitalium iudiciorum more, parentes, fratres, propinquos affineſq; meos adhibere qui ignominiā hanc una mecū à uobis deprecentur, rogentq; ne hanc generi, nominiq; noſtro notam inuratis, ut me, quē nuper ciuitate frequēti ſenatu poſt hominum memoriā munificentiſſime ornatiſſimeq; donaſtis, hodie ab eadem turpiter expulſum, Italiæ inimicum, huius reip. hoſtē iudicetis, longe enim abſunt gentium infelices, non huius modo mei periculi omnino ignari ſed fortaſſe inter ſe, abſenti mihi ciuitatem ueſtrā adhuc gratulantur, cum hic interea ex beneficio ueſtro exitiū mihi cōparetur. O miſeram & celerem fortunæ commutationem, o præproperam amicorum meorū gratulationem, quàm ſubito illa omnia ex gaudio & lætitia, in mœrorem triſtitiamq; obitura ſunt? quam præter omnium bonorū ſpē futurū ut qui ueſtro iudicio heri ſociorū unus quaſi excellenti quadam uirtute & doctrina præditus ciuis Romanus haberer, retineam hodie nullum non dico ciuitatis ueſtræ, ſed ne priſtinæ quidē dignitatis noſtræ ueſtigiū. Cur me infelicisſimi parentes miſerrimum romanis literis inſtituendū curaſtis? An ut ob ingenuā eis nauatam operam, urbe Roma contumelioſe aliquando eijcerer? O ſtudia, o literæ, ſiccine male uertiſtis, ut inde mihi capitis periculum impendeat, unde ingenij laudem, & uigiliarum mearū fructum aliquem cæpiſſe par fuerat? Ita ne uero ex ultimis terris, à meorum complexu, omnibus inuitis, multis retinentibus tot prætermiſſis publicorū, tot ſpretis priuatorum cōmodorum facultatibus, ſolo urbis ueſtræ uiſendæ colendæq; ſtudio, huc properaui demens ut poſt celebratam urbis Romæ & Italiæ laudem atque gloriam, per ſummum dedecus hinc tandem ipſe expellerer. Sed quo me iam conferam? Ad meos ne, quos præ uobis contēpſi? Ad amicos, quos neglexi? quibus ut placatis uti iam poſſim, ſuſtinebó ne tamē ut ij me ſpoliatum à uobis omni dignitate conſpiciant, qui me nuper à ſenatu Po. Ro. omni honore cumulatum audierant? ſed poſſim ſanè ciuitate ueſtra cū multis æquo animo carere, ab ea tamen ipſa ſummo cū dedecore eiectus, ubinam hodie gentium honeſte conſedero? Atq; ita eſt profecto P.C. non tam de reti

Digitized by Google

penda ciuitate, quam tñ & germanæ patriæ, & multorū Regum ſollicitationibus anteposui, nunc laboro, ꝗ ut ne me aliquis huius reip. hoſtem eſſe ſuſpicetur, cum ego in uos optimo & fuerim adhuc & ſemper futurus ſim etiam damnatus animo. Et qñ eos ad quoſcunq; profugero, non leuiter miraturos eſſe certum eſt, eā mihi à uobis ademptam eſſe ciuitatē quā tū in ore ſemper & in amore à nobis haberi uidebunt, tum etiā ingenij noſtri monumentis decoratam eſſe compluribus aſpicient, quid illis me de iudicij huius ratione, atq; calamitatis meæ cauſa interrogantibus, reſpondere uultis? An uos de meo in Po.Ro. animo iſtis credidiſſe, q cum mihi tam crudeliter ſint inimici, paucas tñ quaſdam, eaſq; ieiunas, & frigidas & falſas ex declamatorio ac planè puerili neſcio quo libello coniecturas ſibi duxerunt, mihi quantumuis aſſeueranter id deteſtanti, & execranti, amicum me Po.Ro profitenti, innumerabilia eius rei non iam argumenta, ſed planè indicia tot impreſſa ueſtigijs proferenti, nihil omnio credidiſſe? Quàm hæc acerba ſint ꝗ dura, ꝗ ab æquitate, à clemētia, à dignitate ueſtra aliena & remota uidetis P. C. A propinquis nudus, nulla cognatione munitus, omni meorum præſidio deſtitutus, nullius patrocinio defenſus, inuidorum obtrectationibus irretitus accuſatorū calumnijs circumuentus, inimicorū conſpiratione oppreſſus, inter optimā conſcientiam, & iniquiſſimā fortunam deſtitutus, peto à uobis ut cū ſanctiſſimorū iudicum religione, tum cōſtātis ſenatus grauitate ac ueſtra potius omnino ratione quàm concitatæ plebis impetu moueamini, ne me, nō ullo quidem meo in hac certe cauſa, crimine, ſed iniquo multitudinis odio in urbe Roma afflictum ſocij & fœderatæ & externæ gentes omnes ſibi perſuadeant, conſeruate ueſtrum P.C. beneficium. Reddite urbi ciuem, ciui patriam, patriæ dignitatem. Date hoc ſi non meæ innocentiæ at Longoliorū generi & familiæ, quorū præclara hac in urbe monumenta uiſitatis. Date hoc, ſi non tot doctiſſimorū hominū erga me ſtudijs, at horū clariſſimorū ciuiū ueſtrorū precibus, at horum ampliſſimi collegij Antiſtitum commendationibus. Poſtremo date hoc Decimi Leōtis Pont. Max. Principiſq; Ramani iudicio, ad quem cū ſummam rerū omnium poteſtatem, magno Deus homineſq; conſenſu detulerint, qua tamen is eſt in ſummo rerum faſtigio modeſtia, monere uos atq; adeo comiter rogare ſuſtinuit, ne mihi puerilis illa declamatio fraudi eſſet, quominus ciuitatem hanc, qua me frequenti Senatu liberaliter donaſſetis, iudicio etiam ueſtro tueri atq; retinere poſſem.

DIXI.

Digitized by Google

CHRISTOPHORI LONGOLII AD LVTERIANOS QVOSDAM IAM DAMNATOS ORATIO.

ſI ea eſſet apud me cauſæ ueſtræ ratio, ut neq; uobiſcum iam agi fas eſſe ducerem, & uos perpetuó quodam uolũtatis ueſtræ iudicio, ita de reip. Chriſtianæ ſtatu perſuaſos putarem, ut nulla cuiusquã oratione ab iſta ſententia deduci poſſetis, non equidem committerem, id ut negocij nunc deniq; ſuſcæpiſſe uideri poſſem, in quo nec à uobis, quibus maxime conſultum uellem, ullam eſſem omnino gratiam initurus, & eos, quorum potiſſimum ſequerer auctoritatem, etiam grauiſſime offenſurus. Vos enim conſiliorum ueſtrorum conſcientia freti, aut laborẽ hũc meum quaſi inanem & ſuperuacaneum aſpernaremini, aut me nõ tam rebus ueſtris conſulere, q̃ temporibus ſeruire, ac etiam potentioribus me uenditare ſtatim iudicaretis. Illi contra, ſtudium erga uos meum condemnarent temaritatis, qui uobiſcum diſceptatione & conſilio adhuc agerem, quos nulla ad ſanitatem redeundi facta poteſtate, & Pont. Maximus de ampliſſimi collegij ſententia impietatis iam damnaſſet, & Cæſar ipſe ex Senatus authoritate etiam hoſtes iudicaſſet. Verum cum ego uos, neq; ea eſſe arrogantia putem, ut cuiusquam conſilium temere deſpiciatis, & quodam humanæ mentis errore magis eſſe prolapſos arbitrer, q̃ ut, quod ipſi ducatis impiũ, id ad extremum pertinaciter tueri uelitis, neq; de eo ſanè dubitem, ſic ueſtrum de rep. iudicium adhuc eſſe damnatum, ut matura errati confeſſione, relictum deprecationi locum reperturi ſitis, nihil me ab hominis chriſtiani liberalitate alienum facturum puto, ſi me uobis hoc ueſtro tempore conſiliarium obtulero, & quæ mihi de rationibus ueſtris etiam atq; etiam cogitanti in mentem uenerunt, ea uobis accuratiſſime omnia fideliſſimeq; hic expoſuero. Etenim uobis omni aſſeueratione confirmare poſſum, me neq; cuiusquam beneficijs auctum, neq; alicuius iniurijs compulſum, neq; ſpe alia niſi uos reip. reconciliandi adductum, neq; omnino officiũ aliud, atq; boni uiri ſecutum, huc deſcendiſſe. Chriſtianæ enim me ciuitatis eſſe ciuem memini, quẽ ex Chriſti Opt. Max. inſtituto nõ modo neceſſarios ſuos & ciueis, ſed alienos ẽt, & hoſtes omni beniuolentia cõplecti oporteat, nõ ita quidẽ ut eorũ uitijs

Digitized by Google

indulgeamus (id enim ab amici hominis officio eſt longe remotiſſimum) ſed ut eos ab omni errore diligenter, amiceq; abductos ad bene beateq; uiuendi rationem traducamus. Quæ quidem una ſi uobis ſatis iuſta officij mei cauſa eſſe uidebitur, ut certe apud homines è religione Chriſtianos iuſta exiſtimari debet, & pia, æquum eſt etiam illud nos à uobis impetrare, ut ſicubi à ſententia ueſtra abhorrere uidebimur, ne uos mihi propterea in odio eſſe ſuſpicemini, qui uobiſcum inimicitias nullas unquam geſſerim, & caſum iſtum ueſtrum ſemper ſim miſeratus magis quàm uel oderim, uel grauioribus malis premendum cenſuerim. Sed nec ſanè rationibus ueſtris aliter commode proſpicere queam, niſi cauſæ, cur à uobis hoc in genere diſcrepem, paulo interdum liberius à nobis explicentur. In quo, ſi cum aliquo doloris ſenſu uulnera ueſtra tractari nonnunquam continget, ſuccurrat uobis ſtatim, eum eſſe me, qui nec illa fecerim, & facta uehementer doleam, & ut aliquando curentur, medicamenta unus hoc tempore adhibeam. Quod ipſum ſi feceritis, nec me ulla animi contentione, ſed ſola opinionis diſſenſione à uobis diſſidere exiſtimabitis, ſimul utrunque (opinor) fiet, tum ut ea, quæ à me uobis ad ſalutem fidiſſime atque amantiſſime proponentur, in eam ipſi, in quam ſpero & opto partem accipiatis, tum uero, ut neque uos ullo tempore huius ueſtri ſilentij, neque me impertiti uobis hodie conſilij magnopere pœniteat. Atque ut inde potiſſimum orationis noſtræ ducatur initium, unde tota nobis cauſæ huius ſuſcipiendæ ratio eſt exorta. Quo loco ſint res ueſtræ, uidetis. Et quanquam ex imperita multitudine nonnulli, rerum ſcilicet nouarum cupidi magis quàm uobis amici homines, de eo uos laudare uideantur, quod præclarum quoddam aduerſus paucorum potentiam facinus ſitis aggreſſi, tamen urgemini undique, & quod inuitus dico, ſed neq; diſſimulari iam, neq; negari poteſt, & uos à me, ſi non libenti, at æquo certe animo dictum audiatis oportet, omnes aditum ueſtrum boni defugiunt, omnes ſermonem auerſantur. Iudices poſtulantibus uobis ius denegant, principes nullum honorem communicant, ſacerdotes uos à templis & ſacris arcent. Ad quæ quidem ſi obfirmato animo iam obduruiſtis, quod ipſum mihi facile perſuadere non poſſum, quis enim ullo Chriſtianæ probitatis pudore, tam graue ciuium ſuorum de ſe iudicium tam diſſolute negligat & aſpernetur? Sed tamen ſi ea uobis omnia contemnenda nunc putatis, nec uos fortunæ ueſtræ etiamdum pœnitet, & quemnam tum ratio ueſtra exitum habitura eſt, cum uos & Pont. Maximus, tanquam perpetuos religionis hoſtis, diris omnibus defixerit? & Cæſar etiam

Digitized by Google

bello acerrime perſequi cœperit? In Bohemiam, credo exulatum confugietis, eorum præſidio extremis temporibus uſuri, quorum uos in cauſam deniſiſſe opinamini. Quid autem, ſi duriorem illi, ut eſt profecto, conditionem ueſtram quàm ſuam arbitrati, noua ſe & aliena inuidia premi nolent? Nam cum ipſi alijs atque alijs inter ſe partibus ſint infecti, nec leuius ſecum quàm nobiſcum diſſideant, tum uero ſe neque incredibili omnium mortalium odio ardere, neque bonorum clementia uel miſericordia potius adhuc uiuere neſciunt. Quod ut uoluntario exilio uos à legum ſeueritate apud eos uindicare poſſit, ſuſtinebitis'ne tamen, ut præter miſeræ atque ſolicitæ fugæ calamitatem, non iam diuinæ ciuitatis ciues, & Chriſtiani, ſed aut Huſſiani, aut Valdenſes, aut quo uos in numero quidam iam ponunt, exules Luteriani, & ſitis & numeremini? Ego quidem quoſnam uos potiſſimum appellarem, & in ipſo orationis meæ aditu ſtatim quæſiui, & hic nondum ſanè reperio. Ciues? qui à chriſtianæ ciuitatis conſenſu deſciuiſtis. Hoſtes? qui Chriſti perſuaſionem adhuc profiteamini. Chriſtianos? qui chriſtianæ pietatis concordiæ aduerſamini. Luterianos? qui nondum ita puto inſaniſtis, ut tam graui ignominia à nobis afficiendi ſitis. Neque enim certe uos in ueterem reip. gratiam reſtituendos ſuſcæpiſſem, ſi de uobis, quemadmodum de cæteris, qui in eadem ſunt cā, penè omnibus omnino deſperaſſem. Sed quocunq; uos dici nomine conueniat, & adhuc appellare fas ſit, equidem nec quæ uobis apud Hermunduros Quadosq; ſubſidij ſpes oſtēdatur, ſatis uideo, qui uos ibi quoque firmiſſimis reip. præſidijs interclusum iri perſpiciatis, ſemperq; inuiſos Sarmatis, Sauromatis, Pannonibus, Gallis, Italis, Germanis, & cunctis ijs, quæ Hercinium ſaltum accolunt nationibus exoſos fore nō ignoretis. Nec enim ſolum infeſtos habetis domi bonos omnes, ſed exteras etiam gentes omnes inimicas. Quo non enim terrarum, quæ non maria grauis iſtius ueſtri erroris fama iam peruaſit? Aduerſantur ſcilicet cauſæ ueſtræ Hiſpaniæ, aduerſantur Britanniæ, oderunt eam Dacæ, oderunt Illyrij, damnant denique illi ipſi, quos paucis annis ad religionis imperium adiunctos eſſe audiſtis. Afri, Aethiopes & Indi. Atque hæc ipſa cum talia ſint, ut nihil mea ſententia acerbius aliud fingi poſſit. Mortem mihi equidem ipſe optandam putarem, ſi tam graui, non dico uel gentium uel ciuium meorum omnium, ſed eorum quibus cum domi uiuo hominum iudicio damnarer. Tam afflictæ, inquam, res ueſtræ cum ſint, ne illud quidem uobis ſolatio ut ſit, etiam uereor, quod tuendæ reipub. cauſa in orbis terræ & iniqua ciuium ueſtrorum odia incurratis, niſi fortaſſe ſic ueſtram ipſi cauſam probatis, ſic uos

Digitized by Google

amatis, ſic uobis placetis, ut cæteros mortales, qui tamen auguſtæ illius neq; perſuaſionis, neq; ſpei, neq; charitatis religione uobis concedant, omneis præ uobis inſcitiæ, uecordiæq; condemnetis. Quod quàm ſuperbum ſit, & à chriſtiana modeſtia alienum, ipſi profecto intelligitis. Atque hoc fieri quidem poſſe non negem, ut uos recta ſapere & uera ſentire ipſi exiſtimetis. Sed unde illud tandem uobis conſtat, uos in eo ſolos bene ſentire, in quo totã remp. deſipere iudicetis, ſi tot maiorum noſtrorum ætates, tantus hodie gentium conſenſus, ſi ad unum deniq; omnes quicunq; ulla uel doctrinæ uel iudicij uel ſanctitatis laude floruerunt, magni & clari homines, in re toties decertata, & in eandẽ ſemper rationem dijudicata, errare potuerunt, uos non decipi, uos non falli, qui tandem poteſtis? An uobis modo Deum eſſe propitium, cæteris, à quibus colatur, omnibus iratum atq; infeſtum putatis? Non tam credo male neq; de genere humano, neque de natura illa ut præſtantiſſima, ſic etiam optima & certe mortalibus amiciſſima, iudicabitis. Sed ut illum à nobis ſcelera noſtra alieniorem reddiderint, cauſam nihilominus tamen, quare uos unice cõplectatur, & quaſi in delitijs ſolos habeat, nullam ſanè reperio, quos ne quid grauius dicam, nec nobis eſſe meliores, & de eo etiam ipſo peſſime ſentire omnibus ſit perſuaſum. Nam quod uos, chriſtianæ legis atque hiſtoriæ uerbis cum in iſtum ſenſum perduci, tum in hunc reip. ſtatum niti contenditis, atq; ita deum immortalem, quaſi conſilij ueſtri authorem, laudare ſoliti eſtis, nos uero ea ipſa uerba non modo aperte nobiſcum facere, uerumetiam cauſam ueſtram funditus euertere contendimus, neq; ſanè interim ſatis mirari poſſumus. Vos cum ea non uidere, quæ reliqui mortales aperte uideant, tum uero uel tanta eſſe confidentia, ut quia quid ſequamur non perſpicitis, iccirco conſilium noſtrum reprehendatis, ueſtra ualere uelitis, uel tam anguſti animi, ut ea demum, uel potius ea ſolum uera eſſe credatis, quæ ipſi cogitatione comprehendere, & animo cernere poſſitis, reliqua tanquam uana & falſa repudietis. Quod quidem cum facitis, mihi nimirum ſimiliter facere uidemini, ac ſi luſcioſi aliquot homines, ſe ſolos lucis uſura commodiſſime perfrui, cæteros qui acutiſſima oculorum eſſent acie, in altiſſimis tenebris uerſari affirmarent. Nam quis uos (dicetur enim libere, quod res ipſa loquitur) quis uos aut inani prudentiæ opinione, aut alicuius certe præſtigijs occæcatos eſſe neget, qui cũ numero ſitis adeo pauci, nec ita multũ in liberali ingenuarũ artiũ ſtudio uerſati, neque ulla diuini iuris cognitione ſatis inſtructi, neque ullo tractandarum literarum ſacrarum uſu exercitati, audeatis tamen notum,

Digitized by Google

teſtatum, perpetuum Populi Chriſtiani conſenſum, hoc eſt, ut ego interpretor, Chriſti ipſius legem atque uocem præ opinionis ueſtræ errore arroganter contemnere, & quaſi de explorata ſententiæ ueſtræ ratione inſolenter gloriari, quam tot ſeculorum præiudicijs omnium gentium teſtimonijs, omnium eorum, qui unquam in ciuitate noſtra uel ſanctiſſimi, uel ſapientiſſimi, uel eruditiſſimi ſunt habiti, authoritate damnatam eſſe non ignoratis? Sed hæc poſtea demonſtrabuntur à nobis ſubtilius & copioſius. Hic enim mihi planum quoquomodo feciſſe ſatis eſt, ne apud nos quidem ulla ratione, certa ea eſſe poſſe, quæ nec diuino ullo ſigno probentur, & apud omnes mortales pro falſis conſtantiſſime habeantur. Relinquitur igitur, dubia ſaltem adhuc ut ſint. Quod ſi ita eſt, uidete (quæſo) qua fronte, qua ueritatis conſcientia, qua Chriſtiani animi moderatione, pro re ancipiti & obſcura, bellum certum & apertum aduerſus reipub. concordiam ſuſcipiatis, qui ſi ulla Germanæ atque ueræ illius modeſtiæ cura tangeremini, non tam ueſtris, etiam ſi iam olim ſæpeq; damnatæ non eſſent, opinionibus duceremini, quàm Populi Chriſtiani iudicio atque conſenſui ſeruiendum uobis eſſe exiſtimaretis. Neque uero illud uos, opinor, ab omni culpa uacuos præſtiterit, quod nonnullos ueſtrum ſubinde afferre audio. Ea uos mente, atque animo in cauſam iſtam eſſe ingreſſos, non ut cuiusquam opes, aut authoritatem deleretis, ſed ut Chriſtianam rempub. quæ grauiter affecta, atque debilitata eſſet, in priſtinam dignitatem aliquando reſtitutam uideretis. Id enim, ut à me contra multorum uoluntatem uobis nihil grauate detur, non continuo tamen laudi uertendum, atque adeo ne tolerandum quidem ſemper fuerit, quicquid uel ab optimo aliquorum animo profectum eſſe conſtabit. Parum prudentes, & in republ. rudes homines ſi pro ingenij ſui natura, temere quidem aliquid & ſtulte, ſed bona tamen fide dixerint, fecerint'ue, quod ad ciuitatis uel dignitatem uel utilitatem arbitrentur pertinere, nemo eos confeſtim ſceleris arguat, nemo impietatis accuſet, uenia, etiam et miſericordia proſequentur omnes. At rurſus ijdem illi inſipientiæ ſuæ priuatim, publiceq; diligenter admoniti, ſi in eo, quod temere miſcere cœperunt, tuendo inſolenter perſeuerent, ſeditioſorum hominum tum infamiam iure ſubierint, tum etiam pœnam recte ſuſtinuerint. Quod enim initio imprudentia & error dici potuit, facit ſcilicet pertinacia, ut ſceleris, contumaciæ, factionis nomen accipiat & ea, quæ

Digitized by Google

eſt de maieſtatē, pœna indicetur ſic cum ipſi omnia Chriſtianæ reip. cō
ſtituendæ cauſa à uobis tum fieri tum dici prædicatis, poſſit ueſtra quidē
laudari oratio, conſilium autem non uehementer ab optimo quoque non
reprehendi, qui cum alia noua & pernicioſa inducitis multa, tum ue
ro ſublato ſummi Pontificatus principatu, rempub. uel ſtultiſſimo cuiq;
perturbandam, uel etiam audaciſſimo cuiuis diripiendam euertendámq;
obiciјcitis. Sed hac imprudentiæ ueſtræ culpa fortaſſe ſuſtinuerit. Il-
lud autem cuiusmodi tandem eſſe dicemus, aut quo nomine appellabi-
mus? quod nihil reueriti neq; maiorum noſtrorum inſtituta, neq; Chriſtianæ
ciuitatis diſciplinā, neq; ſacrorum religionē, neq; ſummi imperij maieſtatē,
neq; ciuiū ueſtrorum iudiciū, neq; adeo eorū, q uos ab iſto errore abducere
conarentur, monita atque præcæpta, à nobis ad impiam Huſſianorum
Valdenſiumq; ſectam nulla neque publica neque priuata (opinor) cuiuſ
quam compulſi iniuria, ſubito defeciſtis? Hoc aduerſus remp. animo
cum diu fueritis mirandum quidem non eſt ſi ab ijs hoſtes aliquando iu
dicati eſtis, quos ipſi prius hoſtium numero habuiſſetis, quàm illi & ſi
bi & Po. Chriſtiano quicquam à uobis, eius modi metuendum eſſe ſuſpi
cari potuiſſent, Sed quando de ſtatus, ſententiæ, ac periculi ueſtri ratio
ne ſatis diſputaſſe nulla uideri iam poſſumus, nunc quidnam uobis
conſilij capiendum ſit, dum ueniæ tempus ad huc integrum eſt, diligen
ter conſideremus. Et quia ſalutis ueſtræ rationem apud homines Chriſtia
nos exploratam eſſe, atque planè explicatam iudico, ſi de ſententia iſta
ſtatim decendentes, eo tandem reuertamini, unde uos nunquam diſceſ
ſiſſe oportuit, quo id uos quidem in manu ueſtra etiam nunc eſt, ma-
turius atque libentius factum uelitis, primum dicam qua facilitatis ue-
ſtræ culpa in fraudem iſtam incideritis. Deinde de eo, quem potiſſi-
mum auctorem ſecuti eſtis, à nobis agetur. Tum quæcunque is contra
reipub. cauſam attulit, ea diluam omnia, falſaq; & inaniſſima pru
dentiæ eſſe oſtendam. Poſtremo quonam uobis modo cum repub. in
gratiam redeundum eſſe cenſeam, ſumma, tum fide, tum diligen-
tia aperiam atque expediam. Culpam enim ueſtram hanc eſſe duco,
quod pluris unius alicuius ſermones, quàm totius reipub. authoritatē
atque iudicium feceritis. Nam & ſi reperiri aliquem interdum poſſe
non dubiū eſt, qui ea ſit ingenij acie præditus, id ut perſpiciat, quod bo
na mortalium pars non ſatis uideat, tamen non continuo ea, quaſi de
cœlo in animum cuiuſquam delapſa, à nobis omnia recipienda ſunt,
quæ ab acutiſſimis fortaſſe quibuſdam hominibus, ſed parum uel
prudentibus, uel etiam bonis quotidie excogitantur, preſertim ſi ad

Digitized by Google

labefactandam reip. christianæ concordiam, in qua nobis eſſe debent om nia, ſpectare atq; pertinere illa uideantur. Nam quænam tandem firman di reip. ſtatus, non iam dico fiducia, ſed omnino ſpes nobis oſtenditur, ſi pro ingenio uel libidine potius & amentia ſeditioſiſſimi cuiuſq; leges, atq; maiorum noſtrorum inſtituta, in diſceptationem uocare cogamur? Neq; enim tam bene cū genere humano agitur, ut aut quæ optima ſunt, eadem quoq; placeant omnibus, aut lex ulla ita deſcribi poſſit, ut omniū rationibus pariter deſeruiat, quod ipſum tamen nullo eorum, qui leges nobis tulere, uitio commiſſum uideri debeat, ſed ita potius natura quodā modo comparatum eſſe, ut infinita rerum temporumq; uarietate, in tam inæquabili hominum ipſorum tum fortuna, tum ſenſu, omnibus peræque conſuli & ſimiliter proſpici non poſſit, itaq; ſemper boni ciuis eſſe duxi, non quid cupiat ipſe, aut quid item alter, qui ſtante Rep. commode ſtare non queat, ſed quod pluribus probetur, & legum ſcriptoribus optimum uiſum ſit, id ipſum æquum ſtatuere et rectum iudicare. Addo etiam illud quod grauiſſimis, atq; ſapientiſſimis uiris placuiſſe audio, ſatius eſſe interdum aliquid à maioribus non omnino optime conſtitutum tolerare, q̃ id multarum ætatum uſu receptum & comprobatum, dum quaſi iniquum tollere uolumus, uniuerſæ ciuitatis ocium atq; pacem perturbare, aut etiam in aliquod ſeditionis diſcrimen eam adducere. Ad hanc enim peſtem, id etiam accedit mali, quod dum leges aliquas, tanquam malas, facile abrogamus, improborum ciuium animos figendis refigendisq; tabulis aſſuefacimus, quo ipſo, nihil planè ſit ciuitatum ſaluti neq; calamitoſius neq; exitioſius. Atq; hanc ipſam, ego ſententiam cum optimi cuiuſq; iudicium ſecutus magis q̃ quid forte rebus meis conduceret, mecum reputans, ſemper probaui, tum uero, ſi nihil de eo iure, qđ ſempiternæ ſalutis cauſa in perpetuum conſtitutum eſſet, mutaretur, laudandam cum primis cenſui. Quod in hac certe cauſa uſu nobis nunc ueniſſe, nec uos ipſi planè ignoratis. Neque enim, opinor, nobis aliud perſuaſum, aliud à duodecim illis uiris qui omnem perſuaſionis noſtræ rationem formula quadam complectendi ius à Chriſto Opt. Max. accæpiſſent, conſcriptum eſſe aut traditum exiſtimatis. Quod cum ita ſit, nec is cuius ſectam ſecuti eſtis, reip. Chriſtianæ ſummam atq; fundamenta publicis moribus conuelli, ſed nouam quandam minimeq; neceſſariam adminiſtrandæ ciuitatis rationem multis iam ſeculis inductam, & quaſi per manus nobis traditam atq; recæptam eſſe initio quereretur, fides ei illico habenda non fuit, nec ſiquid forte probabili, populari ue ratione ab eo diſputabatur, id quaſi ex oraculo editum temere amplecti atque conſtantiſſimo gentium omnium iudicio à nobis anteponi ſtatim debuit, qui ſciretis, à multis,

Digitized by Google

non docendæ quidem ueritatis ſtudio adductis illis, ſed uel odio uel inuidia incenſis, uel etiam, quæ maxime præclara tentantur ingenia, contradicendi, iactandæq́; doctrinæ cupiditate concitatis hominibus, multa in dies ſingulos & uaria ſtudiorum monumenta paſſim conſcribi, atque etiam in apertum proferri. Equidem Neſtorium, Arrium, Iouinianum, Donatum, Vigilantium, ac reliquos ueterum ſeditionum authores, rerum noſtrarum tam imperitos non fuiſſe arbitror, id ut ex animo ad extremum probarint, in quo à cæteris tam impudenter diſſentirent, ſed eos uel oſtentandi ingenij, uel nominis ſui illuſtrandi, propagandiq́; cauſa, uel ſpem aliam huiuſmodi aliquam ambitioſe ſecutos, ad eas excitandas in Rempub. turbas deſcendiſſe mihi nonnunquam penè perſuadeo. Atque ij ipſi tamen cum multo grauioribus tum, quàm nunc Mart. Luterus ſententijs pugnarent, magnaq́; non ſolum uulgo ingenij eruditionisq́; laude, ſed etiam apud quoſdam reipub. principes, ſanctitatis opinione diu concionati fuiſſent, ſunt ad extremum ſummo bonorum omnium conſenſu, tanquam Chriſtianæ paci atque ocio inimici, ex repub expulſi, & in exilium tandem acti, damnata quoque eorum memoria, & publice exuſtis monumentis, quibus turbulentæ ſuæ mentis conſilia commendaſſent. Quæ utinam uobis in mentem tum ueniſſent, cum primum, Mart. Luterus popularibus iſtis ſuis concionibus, & inſidioſiſſimis ſcriptis, iam olim reipub. impoſita quidem illa, ſed uel obducta cicatrice iampridem percurata uulnera refricare eſt aggreſſus, maiorem, credo, reipub. quàm concionum eius rationē habuiſſetis, uobis quidem certe, & rationibus ueſtris commodius prouiſum eſſe hodie intelligeretis. Sed de nimia iſta ueſtra credulitate, & ad cuiuis temere aſſentiendum facilitate hactenus. Non enim uereor ne non quamuis breui admonitione, ſatis tamen edocti iam ſitis, uel ad perſpiciendum quæ uos potiſſimum res in hunc errorem incautos pertraxerit, uel ad cauendum, ne uos poſthac auferant aliorum conſilia, tum uobis, tum etiam reipub. pernicioſa. Proximum eſt, ut de Mart. Luteri, quo quidem uno duce in iſtam opinionem aberraſtis, ingenio atque ſtudijs paulo accuratius agamus, quæ ipſa in eo ſunt nimirum huiuſmodi, ut me quoque culpæ ueſtræ ſocium aliquando fuiſſe confitear, hactenus tamen ut de eo bene ſenſerim, non etiam ut ipſius de Repub. iudicium bonorum ſententiam ſanctius eſſe unquam duxerim. Nam cum mihi interdum uidebatur moneri acriter, tum omnium ordinum mores caſtigare ſeuere, tum uero optimatum ca

Digitized by Google

uſam aduerſus uulgi imperitiam ueri religioſe. Sed quid de me ipſe loquor? qui ut minime omnium ſum ſuſpicioſus, ita ab ijs præcipue, quos mihi aliquod naturæ, religionisue lumen commendet, facillime falli poſſum? Compertum.n.habeo, etiam bonorum pleroſque, qui in dignoſcendis uel ex ipſa, quæ magna ex parte fallaciſſima eſt oratione hominum ingenijs, magni & acerrimi haberentur iudicij, illi initio ualde ſtuduiſſe, atque adeo iurgia, & prælia accuſatorum eius ſuſtinuiſſe. Quem enim ſibi non conciliaret, non dico libellus is, quem de chriſtiana libertate nuper edidit, ſed uel una illa homine planè chriſtiano digna, atque iuſtiſſima indignatio? qua is ſibi amplius ferendum eſſe negaret, ut quorundam theologorum uel ambitione, uel inſcitia, Ariſtoteles religionis noſtræ caput & uertex haberetur, Chriſtus ipſe in ea uix crurum aut etiam pedum munere fungeretur? Et profectò multa ſcriptis ille ſuis, preſertim quæ prima in manus hominum uenerunt, complectebatur, quibus & ætatis noſtræ uitia grauiter inſectando, magnam probitatis ſuæ opinionem excitaret, & res magnas magnæq; deliberationis copioſe tractando, interiorum quoque & reconditarum literarum cognitionem promitteret. Et quãquã iam tum obſcure quædam aciebat, quibus, ut nunc equidem opinor, uel ſaniorum animos leuiter prætentaret, uel turbulentis ingenijs ſpem nouarum rerum aliquam inijceret, tamen ſi qua ratione ſcribendi initium ſibi fecerat, eadem cætera perſequutus fuiſſet, cum uobis, ſibiq; omnino conſuluiſſet melius, tum etiam ipſe inter Chriſtianos ſcriptores locum hodie teneret, neque planè obſcurum, neque ſanè contemnendum. Sed me nihil æque fefellit, atque religioſa illa, & modeſta deprecandæ impietatis, pertinaciæq; cautio, qua paſſim ille uſus, quæcunque de reipub. chriſtianæ ſtatu noua adduceret, tum denique, ſi ea collegio ampliſſimo, Pontificiq; in primis Maximo probarentur, ſibi probatum iri teſtificabatur. Equidem cum iniquum eſſe ducerem, eum à me ex natura mea non fingi, peius'que de eo quàm de me exiſtimare, preſertim cum illa eadem ſæpius confirmaret, non modo bona illum nobiſcum fide agere, & in officio fore credidi, ſed commodius etiam omnia facturum quàm ſcripſiſſet, exiſtimaui, etenim quem non ad excitandos ciuileis motus, iam olim damnatas quorundam factioſorum ſententias ſcelerate inſidioſeq; repetere, ſed doctorum hominum ritu eas diſputando ſcienter atque perite attingere arbitrarer. Nam cui per Deum immortalem, quicquam tale ſubuereri in mentem

Digitized by Google

ueniſſet, preſertim uel in tam alta pace, tantaq́; omnium ordinum concordia, uel ab iſtiuſmodi homine, qui inter nos natus, inter nos educatus, inter nos inſtitutus & doctus eſſet? qui ſe Aurelij Augustini *uiri tum doctrina, tum ſanctitate clariſſimi, & in repu. maximis cauſis, difficillimisq́; temporibus cogniti atq; probati æmulum profiteretur? compluresq́; iam annos inter eius familiæ ſodales iuratus, ſi non aliqua cum laude, ſine ulla certe inſigni ignominia uixiſſet?* Ne *multa, omnia prius arbitratus ſum fore, q̃ ut in eo tantum uel extaret ſceleris, uel reperiretur perfidiæ, quem ego & ſi nunquam à me uiſum, amabam tamen, idq́; tum reipu. quam mihi ex animi mei ſententia capeſſere, uidebatur, cauſa, tum etiam communium ſtudiorum artiumq́;, quibus illum mihi coniunctiſſimum eſſe ſperabam gratia.* Sed *non diu licuit bene de eo ſperare, qui quid animo aduerſus remp. agitaret, nobis occultū eſſe diu noluit.* Alteris *enim ſcriptis, nemo ſuſpicari nō cœpit, quid à primo ſpectaſſet, quid quæreret.* Tertijs *porro editis, nemo tam cæcus fuit, quin omnem illam pietatis exiſtimationem ad confirmandam* Huſſianæ *ſectæ impietatem collectam eſſe perſpiceret.* Veruntamen *eſt quod ei magnam nihilominus gratiā habeamus, qui illum nobis errorem ſtatim eripuerit, & abiecta boni tū uiri, tum ciuis perſona, ſui conſiliorumq́; ſuorum penitus cognoſcendi poteſtatem nobis fecerit.* Vidit *enim tandem, uidit quod omnino futurum erat, neq; dolos poſſe latere diutius ſuos, qui ſe iā primis* Illis *quoq; diſputationibus in ſuſpitionem ſeditionis apud acutiores quoſdam homines ueniſſe intelligeret, neq; quod clàm machinaretur, id eo, quem à principio ſperarat, exitu concluſum iri, paucos enim omnino ea ratione ad cauſam ſuam adiunxiſſet.* Redijt *igitur ad male diſſimulatos mores, cœpitq́; aperte remp. opugnare, quam antea cuniculis euertere fruſtra tentaſſet.* Sed *quid egerit homo religioſiſſimus & idem eo pudore præditus, ut iā unus optimatum nationi conuicium, ſuo quodammodo iure faciat, operæprecium fuerit cognoſcere, tametſi uos non ignoratis, qui ea quemadmodum agerentur, multi ſpectare potuiſtis.* Verum *quia ſic ferè hominum uita eſt, ut quæ non facta nolimus ipſi eadem dum audacter fiant, & ſecunda aliqua fortunæ aura ferantur, neſcio quo modo, rite quoq; et ordine & iure fieri exiſtimemus, quod tum forte, cum* Lutero *conatus ex animi ſententia procedere uidebantur, minus abſurdum in eo uobis eſt uiſum, idem hoc ueſtro tempore uel alio leuiter uos admonente intollerabile & impium fortaſſe uidebitur.* Iam *primum facta manu latus ſuū armatis hominibus ſtipauit is uir, qui chriſtiano homini uel ad arcendā barbarorum uim ferrum aſpicere, religioſum eſſe affirmaret.* Sed *ex quo tandem hominum genere iſtam ille ſibi, quaſi prætoriam cohortem deſcripſit?*

ſcripſit? Nempe ex eo, cui bello ciuili opus eſſe duceret. Sic enim ad nos allatum eſt, ſic etiam conſpirationis iſtius fautores confitentur, ita tamen ut inimicorum potentia metuq; coactum, ad extrema eum conſilia deſcẽdiſſe cauſentur. Sed quacunque ratione ad nouiſſimum auxilium deſcenderit, et ſe militari manu ſepſerit homo Chriſtianus, quiq; ſibi nihil unq̃ magiſtratuum imperio antiquius fore, ſolemni ſacramẽto pollicitus eſſet, neque ſe pro tuendis Chriſti præceptis ullum mortis genus recuſaturum ſemper prædicaſſet, certum eſt omnes eius prouinciæ damnatos, omnes ignominia notatos, omnes ære alieno oppreſſos, omnes exilio infamiaq; dignos multa ſpe & promiſſis ab eo teneri. Præfectos autem tam numeroſæ cohortis eum habere duos, atque hos ipſos concordiæ Chriſtianæ multo inimiciſſimos, Alterum ſummo quidem loco natum illum, & ualentem ſanè hominem, ſed tamen audacia magis & ſæuo inter eas gentes latrocinio, quàm generis nobilitate inſignem. Alterum equeſtris ordinis, at non item cenſus, quem pridem deuorarit, nudum planè, neq; tamen aut infantem, aut infacetum equitem. Illius eum bona militiæ opera uti audio, ob ſæpe ſpectatam hominis tum in ſpoliandis iugulandisq;, qui illac iter facerent, negociatoribus, tum in depopulandis finitimorum agris, uirtutem atque diligentiã. Huius glorioſa domi exquirere conſilia, quippe quem conſtet animo eſſe tam ſeditioſo, quàm iã ſit multis acceptis uulneribus ad bella gerenda corpore infirmo & prorſus ineptο. Noſtis puto hominem, altero crure claudum, humero ſtrumoſum, oculo captum, ac morbo tum comitiali, tum eo, qui libidinem eius obſcœnis puſtulis indicet, fœde miſerèque confectum. Scurram illum dico equitem, qui cum miros uel ſcriptis ſuis riſus uulgo facere conetur, non minus tamen crudeliter bonis omnibus interim minitans bellum reip. indicit atq; denunciat. His itaque ille præclaris duabus, quaſi duabus incendij ſui facibus fretus, neque tamen interim ignarus, quàm apud ociosã perditamq; plebem grata eſſet futura fortunarum bonorumq; omnium adæquatio, ac iucũda in primis principum uirorum exagitatio, munire ſe hac quoque ratione cœpit, hoc eſt eodem tempore & plebis uicem miſerabiliter deplorare, & principes ipſos in crimen inuidiamq; abſentes uocare, & in bonos omnes quo iure qua iniura nominatim declamare. Quod cum apud populares ſuos ſibi non omnino incommode cadere uideret, ſimul et graui illa denunciatione incenſus, qua ſibi homo modeſtus aliquando tandem edictum freueret, niſi ab ea mente deſiſteret, atq; improbis concionibus finem faceret, fore, ut neque ampliſſimo collegio conſilium, neque Pont. Maximo authoritatem, neque bonis omnibus ad cohercendos ſeditioſorum conatus facultatem uirtutemq; deeſſe intelli

geret. Ea inquam quaſi atroci contumelia incitatus, animum ſtatim ad
arma & uim adiecit, nihil iam niſi atrox & crudele cogitans, nihil niſi
monſtra loquens, Pontifici, Collegioq́; iratus, & ijs omnibus qui remp.
ſaluam uellent, infeſtus atq; intolerabilis. Hinc crebræ illæ turbulentæq́;
conciones, hinc tot propoſiti paſſim famoſi eius atq; ſacrilegi libelli, hinc
toti Europæ diuiſa tot impia impij hominis ſcripta atq; monumenta, qui-
bus eos, qui à ſolitudine nomen induiſſent, uoluntarios chriſtianæ reip. ſer-
uos, omni ſacramenti religione exolutos, ad libertatem uocaret, exulibus
reditum pararet, tabulas nouas induceret, ac redacto in ordinem Pont.
Max. itemq́; cæteris ampliſſimis ſacerdotibus omnibus, publici conſilij
authoritatem, ſacrorum curationem, religionum interpretationem, uni
uerſum deniq; cerimoniarum ius, non modo ad plebem transferret, ſed
prophanis etiam hominibus communicaret dicam, an contaminandum
uiolandumq́; proponeret? Omitto ea, quæ contra ſancta maiorum noſtro
rum inſtituta, de diuinæ hoſtiæ ratione, de religioſa illa & luſtrica ſcele-
rum confeſſione, de pontificia criminum abolitione, de manium expia-
tione, de ſacris maritandis ordinibus, infirmandis iudicijs, abrogandis
legibus portenta inuexerit, quæ & ſi leniores quædam ad euerſæ reip.
mala acceſſiones uideri poſſunt, ſunt eius tamen generis, ut non minus q̃
illa peſtifera ſint, & ad animorum noſtrorum inſaniam perniciemq́; ſce
lerate excogitata. Quorſum igitur hæc commemoratio? quorſum? ut quod
aliqua fortaſſe animi perturbatione impediti adhuc facere non potuiſtis,
aliquando perſpiciatis, aut quanto ueſtro periculo iſte inſaniat, aut quan
tum eius ingenio tribuendum ſit, qui non modo de priſca illa Heroico
rum temporum maieſtate inſtaurãda nihil ſincerum cogitet, ſed ad mi
ſeras illius reliquias, quæ una conſentientis ciuitatis concordia niterentur,
delendas noua quadam atq; importuna audacia graſſetur. At enim ita
affecta ſunt pleraq; omnia & debilitata reip. membra, ut ciuis planè nõ
ſit, qui iſta uel probet, uel etiam tacitus ferre poſſit, quaſi uero, quoniam
cæteris ferè ornamentis ſuis reſp. orbata ſit, ocio quoq;, & pace, & in
qua hodie una acquieſcimus ciuium cõſenſione à nobiſmet ipſis eã ſpo
liari conueniat. At iam pridem ueram illam & germanam cum pacis
atq; ocij, tum etiam gubernandæ reip. rationem ita amiſimus, tantaq́; eſt
perturbatio rerum omnium, & confuſio, ut bono cuiquam diſſimulan
dum iam non ſit. Quis uero hoc negat? quis non uidet? quis priſcam il-
lam uel naſcentis uel adoleſcentis religionis chriſtianæ ætatem non deſi-
derat? quis non deniq; bonorum in extrema hæc tempora ætatem ſuam
incidiſſe, uehementius dolet, & interdum etiam ingemiſcit? Ego quidẽ
ipſe, qui ſacerdotum, uel potius reip. cauſam hic uideor agere, quã ſi ago,

Digitized by Google

ueſtra certè potiſſimum cauſa nunc ago, ego ille inquã q me ſacerdotum nationi fateor eſſe amiciſſimum, cum reip. caſum atq; orbitatem uobiſcum lugeo, tum uero multa in plurimis eorum qui publico conſilio præſunt, deſidero, idq; præ me ſemper tuli, mihi non ſatis probatos eſſe ne antiſtitum quidem ipſorum mores, quos pugnantibus illis inter ſe uitijs, luxuria & auaritia, ignauia & ambitione haud leuiter infectos eſſe negare nemo poteſt. Sed cum remp. non icirco odiſſe, quod deformior ſit, ſed potius eius uicem dolere debeamus, & miſerari, quod huc calamitatis reciderit, tum etiam alia eſt omnino improbandæ cauſæ, alia uitæ hominum improbandæ ratio, aliud reip. chriſtianæ ſtatum damnare, aliud malos magiſtratus accuſare, quãquam ſi uerum fateri uolumus, huiuſce mali cauſa non tam in principibus & magiſtratibus, q̃ in nobiſmet ipſis tota reſidet, qui cum ſciamus quid factũ ſit optimum, eoq; nos leges et patrum decreta uocent, neſcio quo tamen modo malumus in eos qui remp. gerant, culpam omnem ſemper transferre q̃ uel noſtram ipſi quandoq; agnoſcere, uel etiam legibus ipſis parere. Illud quidem ſanè inficiabitur nemo, aliquanto eſſe adhuc tolerabiliores eorum mores, quorum nunc in poteſtate ſunt omnia, q̃ noſtra ipſorum hodie uita mereatur. Nec enim dubium eſt, nos multis noſtris peccatis in hãc reip. noctem iam pridem incidiſſe. Sed quid uitijs noſtris molliore oratione blandior? ipſi nos, ipſi ſcilicet, uel ambitione, uel commodo, uel alia quauis cupiditate noſtra ducti, principes ſua ſponte haud ita malos, uel etiam omnino bonos ad hoc genus uitæ ſolicitamus, dum eos modo inter ſe committimus, modo in priuatos concitamus, modo obiecto falſæ gloriæ ſplendore deprauamus. Quid multa? ſtet in ſtatione, quam quisq; fortius ſit, & in uigilia ſua pars ciuium optima, ſtatim fungentur officio uel inuiti ſuo, & magiſtratus omnes, & reip. principes omnes. Neque uero hæc à me perinde dicũtur, quaſi principum flagitia priuatorum ſcelere excuſata eſſe uelim, ſcio enim quantum ij cæteris omni uirtutis genere præſtare debeant, qui omnibus imperant, ſed ut iſta labes hominum, omnia omnium delicta in ſolos principes tam acerbe conferentium, in ſeſe aliquando ipſi deſcendant, atque profligatæ reip. cauſas tum ſibi, tum ſui ſimilibus magna ex parte acceptas referendas eſſe cognoſcant. Sedentes ne igitur, & per ocium tam perditorum temporum curſus ſpectabimus? Minime nos quidem, ſed huic tanto malo pro ſe quisque ſtudioſe opitulabimur. Quonam iſtuc modo? Non ſeditioſis quidem concionibus tumultus excitando, non exitioſis ſcriptis bonos territando, non improbis ſeceſſionibus ſpem ſceleratis oſtendendo, non frameis & gladijs fidem de foro, ius de tribunalibus, authoritatem de repub. auferendo, non eo denique auxilij

Digitized by Google

genere, quod ipſo morbo multo ſit grauius atque pernicioſius, huic peſti ſuccuremus, ſed ijs planè remedijs, quibus Benedictus, Franciſcus Dominicus, Bernardus, ac cæteri ampliſſimi, perſuaſionisq; noſtræ amãtiſſimi uiri, ſuis quisque temporibus labenti atque inclinatæ reip. opem ferendam ſapienter indicarunt. Quibus nam iſtis? Precibus, lachrymis, ieiunijs, ſumma totius uitæ innocentia à Chriſto Opt. Max. ſuppliciter contendendum ẽ, ut pro cuius reip. ſalute ipſe ſe deuouendum putarit, hanc ægrotam, ac prope depoſitam aliquando reſpiciat, eiusq; principibus eam det mentem, atque facultatem, ut quæ ſuſtineant munera, ea ipſi rite atque ordine tueantur & obeant. Nec interea tamen nobis ceſſandũ arbitror, ſed quibus hominem Criſtianum armis ſine ſuo ſcelere alij uim afferre licet, ijs nimirum rem geri placet, hoc eſt, tum priuatim tum publice cunctos ad leges ſeruandas admoneri, ad uirtutem cohortari, ſtudioſe doceri, ſeuerius etiam interdum obiurgari, ſed ita ut uitia, non homines odiſſe uideamur, atque nos in primis tales præſtemus ipſi, qualeis eſſe cæteros & cupimus & æquum cenſemus. Mutationem uero reip. Cuius & fundamenta Chriſtus ipſe iecerit & ædificationi ſemper fauẽs præſensq; numen eius adfuerit, me quidem authore molietur nemo, etiam ut uulgo in ea grauiter peccetur. Nullis enim hoc, opinor legibus, nulla inſtitutione, ut ne qui peccent, hoc quidem tempore præſtare poſſis. Nam erunt uitia, ut quidem eſt in prouerbio, donec homines, ut uero nobis ſancte perſuaſum eſt, quoad iã ſeneſcente, & ad exitum tendente mundo, genus humanum omne diuinitus reſipiſcat, & ad Chriſtum Opt. Max. unum amandum, colendum, uenerandum toto pectore incumbat. Interea ſi qui ſunt animo tam tenero, ut quæ fiant neque ferre, neque uidere, neque etiam audire poſſint, licet abſtrudant ſe, uel in remotas aliquas, & ab omni arbitro liberas, uel ſequantur has ipſas, quas in medijs ſpectamus oppidis cum religioſis clauſas ſeptis, tum ab omni prophanorum hominum uſu uacuas ſolitudines, in quibus uiros bonos innumerabiles, & olim tranquillam ætatem egiſſe, & etiam nunc optimæ ſuæ mentis conſcientia fretos atque beatos, confidere non ignoramus. Sit hæc igitur nobis quidem conſtituendæ, corrigendæq; reip. Chriſtianæ adumbrata atque informata ratio, quæ ipſa nec à diuinis præceptis eſt aliena, & ſanctiſſimorum uirorum exemplis multarumq; ætatum uſu comprobata. Sed ut ad eum, de quo nobis inſtituta eſt oratio redeamus, obſecro uiri optimi, quale nobis ſpectaculum illud uiſum eſt? cum Mart. Luterum inter perditos illos, & ſceleſtos homines medium, regio ſpiritu incedentem, atque ex deſperata illa plebis fece in concionem cenſorio ſuperćilio conſcendentẽ intueremini? cũ uero

Digitized by Google

eundem in reip. principes nominatim apertéq; incurrentem, cum in uirorum ſanctiſſimorum memoriam petulantiſſime perorantem, cum tot ſummorum Pontificum decreta, tot Po. Chriſtiani ſcita furioſe & impie comburẽtem, breuiter cum illum inflãmato ore, ardentibus oculis, Põt. Maximo ſacris interdicentem, Italiæ uaſtitatem, urbi Romæ excidium crudeliter & immaniter minitantem audiretis, uenit'ne unquam uobis in mentem de Ieſu Chriſti conſeruatoris noſtri, & generis humani parentis pudore atq; patientia quicquam cogitare? Qui cum ea eſſet uirtute ornatus, ut diuinitatis exempla ederet omnibus admiranda, ea doctrina inſtructus, ut doceret, quæ eſſent ad animorum ſalutem, immortalitatemq; optima, ea poteſtate præditus, ut poſſet non dubie omnia, nullum tamen aduerſus eius ætatis principes inſolentius uerbum protulit, ac ne tum quidem, cum ad ſeruile ſupplicium ab importuniſſimis hominibus indigniſſime raperetur, quicquam queſtus eſt. Quid nihil eſſe queſtum eum dico? quem in crucem ipſam iam actum, & omni adeo cruciatus genere laceratum, eis ipſis, qui illam ſibi fixiſſent, bene precatum eſſe conſtet? Atqui nouus iſte noſter legum ſcriptor, ſe ad illius unius innocentiam & ſanctitatem uitæ ſuæ ſtatum omnem direxiſſe apud uos interim magnifice gloriabatur. Eo quidem certe nomine cæteros ciueis, etiam eos qui iam olim de rep. Chriſtiana optime ſunt meriti, faſtidit & aſpernatur. Aſpernatur autem? immouero contumelioſiſſime ubiq; illos exagitat, & inſectatur. Anacletum quidem, qui & Romæ pontificatum ſummum geſſerit, & pro Chriſti perſuaſione impij ferri crudelitatem non dubitanter ſubierit qua porcum, qua belluam idẽtidem appellat. Iſidorum uirum religioſiſſimum, & quod ante Luterum nemo negauit ſacrarum literarum peritiſſimum, nunquam ferè niſi canem cognominat. Eum uero qui Leonis nomẽ ex Romanis Pontificibus princeps ſecutus ſit, nec literis minus & eximiæ cuiuſdam doctrinæ gloria q̃ ſingulari quadam morũ grauitate atq; pietate floruerit, quaſi ambitioſum & uanum ubiq; compellat. Bonauenturam ex Franciſci Aſſiſiatis familia, at quẽ uirum? planè diuinum, tanquam nihili & ineptum hominem paſſim deridet. In Thomã uero Aquinatem uirum ampliſſimum, quo quidem ætas illa neq; doctius aliud tulit, neque religioſius quicquam uidit, modo quaſi in præſtigiatorem & ſophiſtam ingreditur, modo tanquam in imperitæ multitudinis mancipium atque uulgi adulatorem inuadit. Sed quid ſingulos colligo? quaſi aut melius iſta ipſe norim q̃ uos, qui omnibus penè eius concionibus interfuiſtis? aut tantam illius in uiros optimos atque clariſſimos quorumq; uirtutes iam conſecratæ ſint & in diuorum numero collocatæ feritatem, ſine ſummo animi mei dolore commemorare poſſim? Sed

Digitized by Google

tamen, qualia uobis, per deum immortalem, uiſa ſunt conuicia illa quæ ex impuro illo & ſacrilego ore in homines de rep. ita meritos euomerentur? Mihi quidem eadem modo legenti, eam orationis ſpeciem præbuerunt, ut nō eius qui ſe hodie unum omnium Chriſti ſtudioſiſſimum eſſet prædicet, uerba mihi uiderer agnoſcere, ſed barbaram potius & immanem in nomen Chriſtianum graſſantis, uel Celſi cuiuſdam, uel Porphyrij, uel Mahumetis ipſius uocem exaudire. Ne hic eos à me probari exiſtimetis qui unum uel Io. Scotum, uel Thomam Aquinatem ſemper in manibus habeant, ament, dilaudent, Paulum uero Tarſenſem atq; quatuor illos chriſtianarū rerū authores religioſiſſimos, aut penitus ignorent, aut quaſi non ſatis exquiſitos in diſputando atq; accuratos Theologos negligentius legant, aut etiā aſpernentur. Nā ſiqua unquā in re mihi Luterus minime uiſus eſt deſipere, in eo ē certe, quod hoc ipſum hominum genus acrius à ſe & ſæpius obiurgatum eſſe uoluerit. Verū non idcirco neq; Scotum neq; Thomam neq; illius ordinis cæteros quaſi teterrimi alicuius ſceleris reos perpetua oratiōe inſectari debuit, quos & ſumma uitæ integritate, & admirabili quadam diuinarū humanarūq; rerū cognitione optimi cuiusq; iudicio commendatos eſſe non ignoraret. Neq; uero ſum rerū humanarū tam rudis, quin ſciam eos, quos quaſi diuinis quibusdam & artibus inſtructos, et moribus ornatos admiramur, homines tamen fuiſſe, hoc ē tales, qui potuerint tum aliquid neſcire, nam qui etiā facile ſummā doctrinæ laudē ſunt ꝯſecuti, multa ſciuerūt nō oīa, tū à sūma illa recte uiuendi ratione nōnunq̄ aberrare. Vni enim adhuc Ieſui Chriſto uirtus ꝑfecta perpetuaq; ꝯtigit, ſed illud item certo ſcio, cū probi eſſe exiſtimatoris, et in cenſendis magnorū uirorū ingenijs haud quaq̄ iniq uitia penſare uirtutibus, tum ubi maior uitæ atq; ingenij pars ſteterit, eò nos animi noſtri iudiciū atq; ſententiā oēm ingenue ac liberaliter ꝯferre oportere. A qua qdem recte exiſtimandi æqtate q̄ longe Mart. Luterus abfuerit illud uobis ſatis indicarit, quod in oēs ferè ſacros ſcriptores ſed in hos potiſſimū quaſi minorū gentiū perſuaſionis noſtræ interpretes furēter inuectus, alios indoctos & ineptos, alios nugas et barbaros, alios ſcenicos & poeticos, alios impoſtores & impios, alios belluas, canes, porcos, aſinos uocitarit, atq; his etiam multo fœdioribus ſexcentis uocabulis ſibi in perpetuū notādos defingendosq; duxerit. Eſto nullā illi politioris humanitatis partē attigerint, nullā rerū externarū memoriā tenuerint, nullos tēporū ordines, nullos ætatum gradus cognouerint. Deniq; literas quidā planè neſcierint, iuſta ne tn̄ ea tandē ſit cauſa, ut homines ſanctiſſimi, & quod ꝯſtat, è diſciplina chriſtiana doctiſſimi, qui ſiquid delquerunt, non in religione, nō in rep. peccarunt, ſed in leuiorū tantummodo ſtudiorū cognitione ru-

Digitized by Google

des extiterunt, ab iſto neſcio quo ɔtumelioſiſſimis noibus petulātiſſime di uexentur? Et miratur adhuc quiſq̃ ueſtrū, Lute℞ apud bonos omneis male audire, qui tam maledicus ſit, uel ab ijs, ferreū ipſius os graui interdū conuicio uerberari, qui ſibi perpetuā iuſtamq́; pro tanto℞ uiro℞ ornamentis propugnationē ſuſcæpere, aduerſus eū hominem qui oīs humanitatis oblitus neq; ſacræ mortuo℞ memoriæ unquā pepercit, neq; qcquā habeat deliberatius q̃ in eo℞ ſtudia, literas, uitā contumelioſe increpando, oīum nomini uel perpetuas tenebras offundere, uel ad poſteros infame id et notatum tranſmittere. Sed alio prorſus, alio, atq; tu ſperes, homo amentiſſime exitu res tota concludetur. Nā & illi quam adhuc apud oēs mortales dignitatis uirtutisq́; ſuæ gloriā obtinuerunt, eam apud oēm quoq; poſteritatem auguſtiſſimo℞ monumento℞ ſuo℞ religione facile tuebuntur, et tu, quod unū potiſſimū præpoſtere ambis, quoq; ut potiare omnia diuina & humana iura peruertis, aſſequere quidem illud, et fortaſſe uiues, ſed in pœnā, mihi crede et in ignominiā nobilitatus uiues, nō ſanè aliter ſcelere tuo ſempiternæ hominū memoriæ cōmēdatus ac Iudæ perfidia, Arrij inſania, Dioſcori arrogantia, cætero℞q́; ſeditioſo℞ impietas hodie cōmemoratur, et ab optimo quoq; deteſtata uulgo etiā execratur. Vos autē ne hæc à me acriore ullo in hominem odio aſperius dici exiſtimetis, quo et ſi digniſſimus is eſt omnino, qui non modo aperte, ue℞ etiā gratis libenterq́; cum rep. ſuſcæptum bellū, impie gerat, tamen ita Chriſtū propitium ipſe habeā, uoſq́; ſaluos uideam omnes ut eū quoq; ſaluū et incolumē nobiſcum eſſe iam pridem ſtudui et etiā nunc exopto. Atqui reip. deeſſe nō poſſum, cui tam ſum amicus q̃ qui maxime, neq; uos ab iſta mēte deducere niſi fontes ſceleratiſſimi eius conſilij aperiam, & qualis is ſit, quo duce à recta religionis uia, in Huſſianorū ſectam aberraſtis. Vobis hic planum faciā, idq́; paulo q̃ uelim nonnunquā ſeuerius, ne nos uidelicet cauſæ noſtræ pa℞ confidere exiſtimetis, ſi cum hoſte multo leuius q̃ ille cum ciuibus ſuis egerit, ſemper agere uideamur. Sic enim uos ab eo perſuaſos eſſe audio, ut quiſq; ſentiat optime, ita improbos inſectari acerbiſſime. Qua quidē ratione & ſi in neminem iuſtius quàm in illum ipſum qui hāc legem tulerit, eamq́; contumelioſiſſimis ſuis etiam ſcriptis ſanciuerit, inuehi nos & declamare oporteat, tamen erit apud me antiquius quid uel cauſæ noſtræ dignitas poſtulet, uel etiam hoc in genere natura mea ferat, q̃ quid petulantia eius atque odioſa peruerſitas mereatur, niſi ſiquando fortaſſe importuna eius audacia uictus atque expugnatus, ab hac animi æquitate deijciar. Quod ſicubi caſu aliquando contigerit, par erit, opinor, ut iuſto meo dolori ignoſcatur, nec ego me indigna dicere exiſtimer, cum illo digna quædam dicere, interdum uidebor qui

*me eo neceſſitatis pertraxerit, ut modeſtiam meam ſine ſumma præuarica/
tionis ſuſpitione tueri non potuerim. Quare uos ne in ea quidem opinio
ne diutius errare patiar, ut eum ſi non ſatis neque prudentem, neque in
ſcribendo moderatum, bonum ſaltem uirum & frugi eſſe arbitremini,
quem quaſi continentem & integrum hominem nonnulli uulgo commē
dare non deſinunt. Ego enim ſi quem ea integritate prædium eſſe certo
ſciam, ut nullis auaritiæ ſordibus capiatur, ea grauitate & pudore ſe/
ptum, ut omnes corporis uoluptates ſeuere excludat, laudē qdē ijs nomi
nibus hominē, ſed non propterea tamen eum eſſe uirum frugi continuo
iudicem. Maius eſt omnino & ſplendidius probitatis nomen, q̃ ut dua/
bus hiſce uirtutibus amplitudinem ſuam tueri poſſit. Atq; ut hic omittā
quamq; incertum ſit id, de quo eum uno iſti dilaudant, neq; enim ea res
cuiq̃ explorata eſſe queat, quemq; abſtinentia iſta in illo uirtutum choro
locum obtineat, obtinet enim, credo, infimum, bonum eum tu mihi iu/
ſtumq; hominem appellas, qui cæteros præ ſe impotenter aſpernetur? qui
meliores calumnietur? qui defunctorum innocētiam inſectetur? qui odio
æſtuans, iracundia ardens in contumeliam præceps feratur? quem perfi/
dia inſidioſum, leuitas ſeditioſum reddiderit? quem cæca uel dominandi,
uel nominis ſui in honorem adducendi cupiditas ad legum reiq; publi/
cæ interitum ſtimulet atq; propellat? Omnibus neceſſe eſt, omnibus, non
uno aut altero uitio careat is, qui ſe frugi & bonum uirum hac in rep.
& dici & eſſe cupiat. Neminem ſuperbe contemnat, neminem falſò cri/
minetur, non in alterius exitium iracundius incurrat, non inimicitias li
benter gerat, datam fidem ſancte præſtet, ſacram mortuorum memoriā
religioſe colat, humanitate & beneuolentia quoad eius fieri poteſt, com/
plectatur omnes, poſtremo nihil ciuium ſuorum pace atq; concordia ſibi
ducat antiquius. Hæc qui faciat, etiam ſi aut ad rem paulo uideatur aui
dior, aut à uoluptatibus interdum non alienior, poſſit fortaſſe uir bonus
dici, atq; id ipſum tamen uulgi adhuc & populari tantum opinione, non
item ex perſuaſionis chriſtianæ formula atque ſententia, ad cuius quidem
præſcriptam uiuendi religionem ſiquis Mart. Luteri actam uitam & fa
cta nunc dirigat, quiduis certe potius quàm è religione chriſtianus eſſe re
perietur. Quid enim tam alienum ab hominis chriſtiani inſtituto, atq;
præ gloria potentia'ue ſua chriſtianæ reip. ſtatum non modo ſeditioſis con
cionibus & famoſis libellis, ſed barbaricis etiam minis & armorum ter
rore oppugnare? Neque enim ignota ſunt, quæ ille de cogendo impiorū
exercitu molitus ſit, quæ de ijs omnibus, qui à ſe in rep. diſſentirent, con/
ſilia inierit, quæ & ſi in eum ipſum, eiuſq; ſectatores ſtatim nō uertiſſent,
ſunt ea nihilominus tamen eiuſmodi, ut eum eſſe mente minime omniū*

chriſtiana, fidem uobis aperte facere iam tum potuerint. Age uero ſenſerit ipſe de rep. unus ex omnibus optime, qui quidem omnium iudicio ſentiebat peſſime, nũ plus tñ hominem modeſtum, & ciuilis officij non ignarũ quàm nobis probare poterat, contendere oportuit? Neq; enim ſi reſp. priuatos aliquot, quos ipſa perſuadendo regere non queat, poteſt ſuo iure cogere, idcirco paucis liceat, cum perſuaderi populum poſſe diffidãt, uim reip. atq; bellum ciuibus ſuis inferre? Eadem eſt enim, ſi forte admonendi eſtis, patriæ in ciueis, quæ patris in liberos poteſtas, neq; ſanè magis priuato cuiquam reip. arma intentare fas eſt, q̃ filio ius, parenti manus ulla ratione afferendi. Vnam porro eſſe chriſtianis omnibus communem et patriam & ciuitatem, et remp. quæ nos ſacris illis liquoribus delibutos atq; perfuſos exceperit, quæ ſalutareis initiatis leges, ad quarum præſcriptũ uiueremus, deſcripſerit, neminem ueſtrum dubitare arbitror, haud profectò magis quàm de eo bonorum quenquam ambigere ſi quem unquam Mart. certe Luterum hodie in ſeditioſis & perditis ciuibus, ſi modo iſtiusmodi homines ciues appellandi ſunt, omnino numerandum atq; habendum eſſe, qui compoſita iam olim legibus & conſtituta patrum decretis rep. omnia per uim et oppreſſionem turbare, miſcere, euertere tentarit. Atqui neq; eo magis uir bonus exiſtimandus eſt, quod nullum eius certum præterea ſceleris crimen in priuatum aliquem hic à me proferatur. Nam neq; ad accuſandum hominem huc deſcendi, niſi quatenus uos à uera religione ad impiæ iſtius ſententiæ opinionem abſtraxit, neque qualis in quotidiano & domeſtico eſſet uſu, mihi magnopere quærendum putaui, qui qualis in communi uitæ conſuetudine et in rep. eſſet uiderem, neq; uero ſiquid crudeliter, libidinoſe, fraudulenter'ue priuatim eum cõmiſiſſe alicunde reſciſſem, id quoq; mihi commemorãdum hic ducerem, qui cum uos non aliter ab iſta ſententia deduci poſſe uideam, niſi ſceleſtum hominis animum hic patefaciam, tamen inuitus illius in uos, remq; publicam et fraudes et crudelitatem attingam, mihi planè interim conſcius et q̃ ob eas res intimis ſenſibus angar, et quàm nõ libenter in hoĩem, qui ſe chriſtianũ eſſe affirmet, quantumuis iuſta de cauſa, dicã. Quare tantum habetote, alijs inflãmari cupiditatibus uulgi animos, alijs ambitioſorũ mentes hominũ facibus incẽdi. Ab his, qui inanis modo laudis opinioni et regno ſuo ſeruiunt, plebeia iſta & popularia uitia omnia aſtute cõpeſci, ut ẽt cũ maxime fallant, boni uiri habeãtur. Ab illis quos nulla neq; principatus, neq; propagandi nominis ſui cura tangat, præſentẽ modo et reformidari pœnã, et ꝯſectari uoluptatem. Ac profectò humilioris atq; anguſtioris eſt animi, ullo uel ſordidæ pecuniæ, uel effœminatæ uoluptatis ſtudio teneri, eius aũt q uulgi ſermonibus ſit deditus, uilio

ta iſta ꝯtēnere, aut certe diſſimulare, dū sūma multitudinis admiratiōe amplisſimū nomē ꝯſecutus, id ēt aliqñ aſſequatur, ut omni imperio et honore dignus tandē iudicetur. Quod porro ſe Mart. Luterus hæc oīa quæ faciat, reip. cā facere dictitat. Primū, qs ei hoc ipſum credat? quē priuato ꝯſilio tā multa aduerſus bonorū omniū ꝯſenſum turbulēte miſcere uideamus? Deinde ut ēt ex ſacris literis aliqd afferat uel potius ad cauſæ ſuæ cōmodū ex ijs aliqd detorqueat, quo conatus ſuos quaſi diuinos nobis probet. Ecquem unꝗ̄ ſeditioſū tam ſtulte arrogantē fuiſſe putatis, quin et è religione ea eſſe affirmarit, qbus ſibi ad res nouas uiā muniret, et actionibus ſuis diuinoꝝ in primis libroꝝ authoritatē prætenderit? Nā qua tandē ad ꝑturbandā rēp. fiducia acceſſiſſent, niſi ea à ſe afferri cōfirmaſſent, quæ cū eſſent oībus utiliſſima, tū uero diuinis ꝓcæptis tradita? atq; uel Petri, uel Pauli, uel alicuius de duodecim illis Chriſti legatis authoritate iā olim comprobata? At ea eſt Mart. Luterus tum integritate tum ꝯtinentia, ut ijs nominibus apud populares ſuos bene in primis audiat. Quid? quaſi uero factioſoꝝ quenquā tam profligatis moribus unquā fuiſſe exiſtimetis, ut nulla omnino aliquaꝝ uirtutum uel expreſſa uel adūbrata ſigna habuerit? Nā quid Manichæo? quid Apollinari? quid Macedonio? qd Porphyrio? quid Nouatiano obiectum putemus? Auaritiam'ne, an impudicitiam? Neutrū certe, cū eos ne leuiſſima quidem huiuſmodi uitiorum ſuſpitio attingeret, et ſancta rectiſq; ſtudijs dedita uita uulgo etiā cōmēdaret? Nullū igitur criminandæ uitæ ſuæ locum reliquerunt? Nullum omnino, quod quidem memoriæ proditum ſit, ſed cauſæ damnandæ ſuæ occaſiōes dederunt plurimas, atq; ea una re damnati ſunt, etiā ab ijs, apud quos in moribus diu fuiſſent. Quid ita? quod impiam ipſoꝝ mentem, et ſuperbā, contra totius reip. conſenſum, peruicaciam omni priuato crimine grauiorem ducerent. Quo pacto? qa peruulgata et quotidiana iſta delicta, & ſi diligenter uindicāda eſſent, tñ uel impune plurimū cōmitterentur, uel ad paucos omnino uenirent, uel ſuos ēt tantum ſequerētur authores. Quid tum? leuius id eſſe rati ſunt maleficiū, quo pauci temere, ꝙ̄ quo multi de induſtria grauiſſime læderētur. Eos aūt qui de Deo, de religione, de rep. male palàm ſentirent, non tam priuatis aliquibus aduerſari quàm cum ſuperis ipſis bellū impie gerere, tum ēt imperitæ multitudinis animos ad eandē ſectandam impietatem, euertendamq; religionē nefarie ſollicitare. Quo id tandē illos modo? tum probabili ſcilicet diſputationū ſuaꝝ rōne, tum uero magis aliqua probitatis uirtutiſq; opinione. Nuſꝗ̄.n. pronior eſt religiōis lapſus, ꝙ̄ ubi quis magna religionis doctrinæȷ̃; fama, impiæ rei ſanctitatis pondus et eruditionis authoritatē afferre uideatur. Eadem eſt igitur nimiꝝ Mart. Luteri cauſa, ꝙ̄ꝙ̄ illis iure quidē optimo damnatis, inſignē omnino facio iniuriā, q eos huic peſti atq; labi nūc ꝯferā. Quid

Digitized by Google

enim in illís uel prӕter ſanã mentẽ quiſq̃ deſiderauit? uel prӕter ꝑtinaciã grauius aliud accuſauit? cũ nihil iſte interim cũ eoꝝ ornamentis atq; laudibus cõmune habeat? pertinaciã tantum & ſeditioſӕ eoꝝ mentis ſenſum imitetur? ita tñ ut illoꝝ ſinguli, alijs atq; alijs tẽporibus, unũ quiddã, idq; tum, cũ nondũ reip. ratio plane conſtituta eſſet, obſtinatius tutati ſint, iſte quicqd unq̃ à quouis in religionẽ excogitatum ſit, ac reip. ipſius iudicio palàm dãnatum, hoc tẽpore contumaciter et petulanter defendat. Breuiter, cũ illoꝝ cauſӕ prӕter cauſam defuerit penè nihil, huic aũt hodie prӕter illam latronũ manũ nihil omnino adſit, eatenus illis cõparatus exiſtimetur, ut ſi nõ aliã ob cauſam, idcirco qdẽ certe uir bonus neq; eſſe neq; dici poſſe intelligatur, quod ſuperba tum mente tum oratione Po. Chriſtiani iudiciũ non modo ludibrio habuerit, ſed ſe ẽt illud ui & armis, qñ aliter non poſſet, correctuꝝ pronuntiarit. Neminẽ .n. ueſtrũ latere puto, qdnã Pont. Maximo reſponderit, humaniſſime per legatos ſuos monenti, ut ſi quid uel in quo de religione addubitaret, uel quod reip. ſtatui ꝯducere arbitraretur, haberet, id ne in ultimis apud imperitam plebẽ terris ſeditioſe iactaret, ſed Romӕ in ipſa hoĩum luce, in ampliſſimi collegij uel potius in ipſius reip. ſacrario religioſe exponeret, fidẽ publicã ſi poſtularet, ſe hãc ei bona fide daturoſ, pecuniã in uiaticũ ſi peteret, hãc quoq; ei ſe liberaliter curaturoſ. Hic ego uos iudices ipſos planè ꝯſtituo, credo fuerit ne hominis chriſtiani, mitto nõ parere, uerũ ad ea ſic reſpõdere, ut diceret ſe nõ ſolũ ſũmo Pontifici dicto audientẽ nõ futurũ, quod certe ipſum, cuiuſmodi eſſe dicemus? ſed cũ ſibi uideretur cõmodũ ſe ad euertendã eius tyrãnidẽ, cũ maximis gregaliũ operarũq; ſuarũ copijs Romã uenturũ. Quid? quod Cӕſari ſenatuiq; ad ociũ et ad pacẽ eũ comiter adhortantibus, ꝯtumaciter ob os, et impie gladiatorioq; aĩo reſpondit, ac planè prӕ ſe tulit, geſtire ſe, quod diſcordiarũ & armorũ author generi humano eſſet, idq; ſe Chriſti exẽplo facere homo religioſiſſimus ibidẽ prӕdicauit. Perinde uero cũ Chriſtus bellũ à ſe nõ ociũ terris allatũ diceret, terrarũ noĩe barbaros et oẽis à uera pietate alienos hoĩes nõ ſignificaret, quos aduerſus perſuaſionis chriſtiãӕ religionẽ nefariũ et inexpiabile bellũ ſtatim geſturos eẽ prӕuiderat. Suӕ certe diſciplinӕ alũnos, atq; eos ipſos chriſtianӕ religiõis Antiſtites mox futuros ẽt tũ cũ in cœlũ ſeſe ipſe iã reciperet ſumma illa orõne nullius rei diligentius admonẽdos putauit, q̃ ut pacẽ mutuãq; iter ſe charitatẽ colerent, atq; earũ rerũ cura nihil antiquius unq̃ haberent. Hic uero q ſe hodie unũ Chriſti Opt. Max. ӕmulũ, et diuinũ ſacroꝝ librorũ interpretẽ, quaſiq; Eſdrã atq; adeo Paulũ alterũ eſſe glorietur, non Turcarũ, non Arabũ, nõ Perſarũ, non cӕterorũ itẽ barbarorũ, quos ẽt armis noſtris uexari fas eſſe neget, ſed chriſtianorũ planè omniũ, ſed Põt. in primis Max. ſed ſenatus atq; Cӕſaris etiã ipſius religioſiſſimi principis hoſtem ſe aper

te profitetur. Quod cum ita ſit, & ſi talem Luterus etiam aduerſus eos
geſſerit, quibus ſemel Po. Chriſtianus, ac potius Deus opt. Max. ne quid
reſp. detrimēti acciperet, negocium dedit, nemini iam, puto, mirum
uideri debet eum ab altero, qui pontificio iure in impios uteretur, quaſi
male de religione ſentientem, uel potius contra eam multa machinantē
ex ſacra hominum communitate exterminatum eſſe, ab altero qui rēp.
armis tueretur, etiam maieſtatis damnatum, & in hoſtium proſcripto
rumq; numero habitum. Quid enim illi facias, aut quæ nobis cum eo
homine ſocietas iam eſſe poſſit, qui nec legibus obtemperet, nec magi-
ſtratibus pareat, nec melioribus morem gerat? nec quicquam magis q̃
ciuium ſuorum ocium & pacem metuat? qui denique ad excitandos
Po. Chriſtiano funeſtos tumultus omnem ingenij ſui uim atque impe-
tum contorqueat? Profecto uti peritiores medici, ea membra ſtatim uel
adurere uel amputare ſolent, quæ ipſa cum putribus corrupta ſint ulce
ribus, etiam integris corporis partibus uitium & labem afferunt, ſic
iſtiuſmodi hominum peſtes, quauis ratione à communi tanquam huma
nitate corporis reſecandas eſſe ſapientiſſimus quiſque ſemper iudicauit.
Verum non id à nobis hic agitur, Mart. Luterum dici quem conueniat
quoue affici tādem ſuplicio ſit æquum, id enim nec dubium eſt, & le-
gibus, opinor, ſatis definitum, ſed num in eo tanta eluceſcant uirtutū
ornamenta, ut ipſius unius ſententiam, totius reip. authoritati à nobis
antelatam eſſe oportuerit? Atqui duas tantum, atq; illas ipſas eiuſmodi
ut iis caruiſſe omnino ſit turpius, quàm eas habere præclarum, in eo nā
nulli uirtutes admirantur, nimirum ignari, quàm iſtæ illi cum multis ho
die ſint communes, quos tamen præ Lutero ſuo contemnāt omnes, nec
in eo ipſo ſatis exploratæ, in quo tamen ex tanto uirtutum numero ſolæ,
tam ambitioſe laudentur. Quis enim ſe uel pudicitiæ uel integritatis eius
periculum diligenter feciſſe, affirmare audeat? Neq; enim facile id eſt,
neque ſemel & iterum, neque modicis in rebus iſtiuſmodi hominum
animos tentaſſe ſatis eſt. Multos annos in magna occulte peccandi tum
facultate, tum licentia, innocenter uixerit, opus eſt is, quem mihi ſingu
lari uel pecuniarum uel uoluptatum contemptu commendatum eſſe cu
pias. Nec enim cuiquam qui aliquo ſit tractandarum rerum uſu, obſcu
rum eſſe poteſt, quāta ſit humanæ uitæ uanitas, quāta etiam in pleriſq;
naturæ imbecillitas, ut ne poſſint quidem multi, aut etiam ſi uelint pec-
care tamē audeant, quam deniq; flexibilis ſit hominum, ad ſuſtinēdam
oēm tū uirtutū ſimulationē, tū uitioꝝ diſſimulationē, frons, oculi, uul-
tus, oratio, ſiquis experiēdo nō ſatis cognouit, ſtudio, qdē ac uetꝝ certe
uolutādis mōumētis didiciſſe potuit et ꝑcæpiſſe. Tāet ſi haud dū ipſe ſanè

uideo, ut opes iſte in minimis ponat, qui nulla de re, tantas ubiq; tragœ-
dias, quàm de Pontificum auaritia concitet, quas quidem diuitias ſi tan-
topere contemnendas eſſe iudicat, cur apud Populares ſuos hoc unum tā
dem penè ſemper habet in ore, & magna uoce queritur? iā ferè exhau-
ſtam eſſe illorum ſordibus & flagitioſiſſimis nundinis prouinciā uni-
uerſam. Nolo equidem cuiuſquam inſeruire auaritiæ, nec enim debeo,
nec ſi uellem poſſem, ſed tamen neq; quicquam ab inuitis exigi ſcio, neq;
ſatis mirari poſſum, haud paulo plura hac de re q̃ de cæteris ſacerdotum
flagitijs ab eo uerba fieri. Vobis id quid ſignificet, quid'ue de eo alij ſu-
ſpicentur, neſcio. Ego quidem, eius q pecuniā deſpiciendam omnem iu-
dicet, eſſe puto, nec illam cuiquā omnino inuidere, nec eorum qui ea ca-
reant, uicem magnopere dolere. Optare autem, ut locupletes fortunis ſu
is recte utantur, pauperes ipſi, uti ne quo earum deſiderio unq̃ teneātur.
Atq; ut ſemel, quod ſentio hac de re dicam, mihi quidem perſuaſum eſt,
nihilo ferè turpius eum facere, qui cum paupertatem profeſſus ſit, tamē
alterius auaritiam ferre non queat, eo qui turpi pecuniæ ſtudio & infini
ta lucri cupiditate palàm ducatur. Sed ſit ſanè mirus diuitiarum contem
ptor Luterus, quas tamen ita ille aſpernatur, ut mendicitatis, non dico
onus, ſed ne nomen quidem ipſum tolerare poſſit. Scitis enim quæ de tol
lendis uel etiam è rep. Chriſtiana penitus exterminandis ſacris illis qua
tuor mendicorum ſodalitatibus, cum ſæpe concionatus ſit, tum uero nu-
per ad Fabianum Felicem conſcripſerit. Vt etiam in eorum peras, atque
manticas petulanter ille quidem, ſed planè etiam frigide & inſulſe luſe-
rit, non puto etiam nunc uos ignorare. Atqui bonorum omnium iudicio
ſi quo in hominum genere priſcæ religionis & ſanctitatis decus adhuc
ſpectatur, in eorum profecto quorum ille ſportulas ipſa paupertate odit
peius erumnis potiſſimum & inſtitutis hodie apparet, atq; adeo eluce-
ſcit. Verum hac de re poſterius, aliud enim in alio de iſtius moribus mi-
hi dicendum ſemper occurrit, ſit igitur eo ſanè ingenio Luterus, ut om-
nes omnibus opes libenter concedat, ipſe mendicitatem æquo & hilari
animo unus toleret. At eundem eſſe hominē frugi, & quod iſti iactant,
rarum quoddam ueteris parſimoniæ exemplū, mihi perſuadere qui poſ-
ſum? quem ex uoluptario Iouiniani inſtituto, nulla magis de re laboran-
tem uideam, quàm ut à maioribus noſtris indicta ſtatis anni diebus, atq;
temporibus ieiunia, quaſi non ferenda ſumptuariæ alicuius legis decreta
antiquentur? interdictus pariter quadrupedum, & auiū in menſis uſus,
omnibus omnino reſtituatur? Quod ſiquis hoc illi cum popularibus ſuis
commune eſſe uitium contendat, quos natura uentri obedientiores finxe-
rit, illud quidem planè ipſius fuerit proprium hoc tempore, quod facere

*dos cũ ſit, & in Auguſtinianã ea lege ſodalitatem, cooptatus ut reliquũ
ætatis ab omni muliebri congreſſu alienus degeret, cœlibẽ tamen agere
uitam unus omnium apertiſſime hodie recuſet. Certe enim in ſacro-
ſanctam Niceni cõcilij authoritatem, quam ipſe ſanctiſſimam eſſe perſæ
pe teſtatus ſit, uel ob hoc unum totus aliquando fertur, quod illius decre
to ijs, qui ad rem diuinam faciendam conſecrati eſſent, ducendæ uxoris
ius omnino, denegaretur. Sed hæc quoque poſtea, ubi diſputationis
eius rationes putabimus, tractabuntur à nobis accuratius, quæ mihi ta
men hic quaſi in tranſcurſu leuiter attingenda exiſtimaui, ut cum dome
ſtica eius uita nihilo uobis quàm mihi eſſet exploratior (nemo enim ue
ſtrum ipſo familiariter ẽ uſus) ex præclaris eius ſententijs atq; præceptis
qualis ſit, aut certe eſſe ſtudeat, homo antea obſcurus, & hac ſola repẽ
tina inſania nobilis magis quàm adhuc planè notus, coniecturam face
re poſſemus. Nam quod quidam etiam nunc nulla eum obſcœna corpo
ris uoluptate capi inſolentius hic admirantur, doleo equidem iſtos de cu
piditatis ſuæ turpitudine tam aperte fateri. Nemo enim in alio quicquam
admodum admiratur, quod aut habeat ipſe, aut etiam ſe conſequi poſſe
ſi paulum conniti uelit, non diffidat. Sed admirentur ſanè, ſi cum tur
pi intemperantia flagrantem illum, & in Venerem pronum eſſe ſciãt,
tamẽ aliqua ſingularis contiẽntiæ exempla ab eo edita proferre poſſint.
Sin autem uel nihil eiuſmodi habent, deſinant nobis mẽdacijs ſuis uelle
imponere, uel etiam ille infirma fortaſſe eſt ualetudine imbecillus, uel
honoris potentiæ'ue cupiditate ſua inflammatus, neſciunt profecto ne-
ſciunt neque quid animi uirtus, à corporis uitio differat, neque quantam
etiam ex inani uirtutis laude, uoluptatem homines ambitioſi percipiãt.
Et enim quemadmodum libidini auaritiæ'que deditum animum, nul
lam omnino dignitatis rationem habere conſtat, ſic uix unquam fieri po
teſt, uel nunquam potius fit, ut cuius mens tota in gloriæ cupiditate oc
cupata ſit eius ad obſcœnas corporis uoluptates aut ad infame pecuniæ
ſtudium ſenſus facile detrahatur. Neque uero hæc a me eo conſilio ita di
ſputantur, ut aut quenquam laudum ſuarum fructu coniecturis ſpolia
ri cupiam, aut duas iſtas puſillas Mart. Lutero uirtutes inuideam. Non
ſum tam iniqui, non tam ieiuni, tam anguſti animi, qui bonam certe ei
mentem, atque omneis omnium generum uirtutes optare non deſino,
ſed eo ſcilicet hæc à nobis coarguuntur, ne inſidioſas aliquas & magno
multis malo, exitioq; tandem omnibus futuras, eius hominis lau-
des temere admittatis, in quo maximum cæterarum uirtutum ſplen-
dorem deſideretis. Sic enim ipſas inter ſe colligatas implicitasq;, & qua*

Digitized by Google

ſt in diſſolubili quodam nexu reuinctas eſſe uirtutes audio, ut unam ea-
rũ qui habeat, omneis habeat, una qui careat, omnibus omnino careat.
Vere an ſecus, non mihi magnopere hic diſquirendum arbitror, cum de
eo dubitare poſſit nemo, quin ab illo abſit omnis uitæ dignitas, omne uir
tutis decus, qui neq; ſocietatem hominum ſanctè tueatur, neq; ueritatem
rerum perſpicere, ac rationem expedire queat, neque eorum quæ fiant,
quæq; dicantur ordinem & modum teneat, neq; gloriæ imperiiſue cupi
ditati caſte moderari poſſit. Quod cum dico, an non unà, quæ in Mart.
Lutero requirantur uirtutum inſtrumenta, ea à me perſtringi cognoſcitis
omnia? Quis enim in eo uel mediocrem prudentiam non deſideret, qui
dum ſibi nomen & imperium molitur, ſtultitia ſua tantum ſibi tantum
nobis, malorum contraxerit? quis nõ tẽperãtiam quoq; & modeſtiam,
qui in omnibus etiam mortuis acerbiſſime exagitandis ſit omnium mor
talium longe intemperãtiſſimus? At iuſtitiam, quæ omnes una uirtu-
tes ipſa contineat, nemo in eo deſiderarit. Credo equitiem, quia ut ea iam
nulla ſit, dies ac noctes ille moliatur. Quid enim eſt aliud res iudicatas
infirmare, iudicia tollere, leges antiquare, damnatos reſtituere, ſacra pro-
phanis communicare, eos quibus reſp. regendam eam commiſit, in ordi
nem cogere, omnia denique armis perturbare, niſi cuique ius ſuum non
modo non tribuere, ſed contra ius ac fas omne, id uiolenter auferre, &
unicuique crudeliter eripere? Talis ergo reliqua Mart. Luteri uita cum
ſit, non ab re mihi ſuſpicari uideor, ea quæ à conductis iſtis & emptis
eius laudatoribus prædicantur, dici nullo modo poſſe, quæ uero dici poſ-
ſint & debeant ea omnino non dici & ſumma diligentia occultari. Ni-
hil tu igitur eorum, quæ de ſingulari ipſius continentia atque opum
deſpicientia narrantur, accæperis? Nihil planè duntaxat ut has una
honeſtatis cauſa uirtutes ab eo complecti exiſtimem. Nam quin am-
bitioſe delitiarum omnium & pecuniarum cupiditatem tegat, ni-
hilq; uerbo publice probet, quod non cum laude & dignitate ſit con-
iunctum, de eo non modo non dubito, ſed ei etiam ad ea quæ molitur
cum primis neceſſarium eſſe iudico. Quis enim Chriſtianum ferat ho-
minem, preſertim nouandarum rerum authorem, qui uoluptate ſua uti-
litateq; omnia metiatur? Seditioſus ante omnia oportet bellum diuitijs
palàm indicat, palàm ab omni luxuria abhorreat, palàm omne uolup-
tatum genus defugiat, inceſſu tardior, amictu obſolentior, corpore incul-
tior, ſupcilio triſtior, uocis ſono, aut ſummiſſo lenior, aut ꝯtẽto atrocior,
aut inclinato grauior, aut inflexo miſerabilior, mire. n. hæc ad pullatũ ꝑ
tinẽt circulũ, breuiter hãc unã ad uulgus nullo negotio capiẽdũ tenẽdũq;

Digitized by Google

niam ſeditioſus habeat, ut ſe cum omnia reipub. cauſa facere dictitet, tum plebei cupiditatibus plurimum indulgeat, tum uero ſe ſanctiſſimorum uirorum inſtitutis deditum eſſe ſtudioſe diligenterq; aſſimulet & fingat. Sic enim tum ipſe fidem imperitæ multitudini facillime fecerit, tum niſi prudentiores, melioresq; primis eius conatibus mature obſtiterint, ad extremum armis quoq; ad labefactandam remp. aperte aggredietur. His enim certe profectos initijs Arrianos, his Manichæos, his Donatianos in remp. impetum olim fecisse accæpimus, & Luterum ad præſentem euertendum ciuitatis ſtatum graſſari uidemus. Sed cum de eo neminem ueſtrum dubitare iam poſſe confidam, quin qui Mart. Lutero ſit moribus ſimillimus, idem neq; uir bonus ſit, neq; à Chriſtianæ diſciplinæ pudore nō alieniſſimus, illud nihilominus tamen uereor, ne uos nullo grauiore ſcelere obſtrictos eſſe arbitremini, quod eius contra remp. hominis ſecuti ſitis partes, qui cum animi altitudine maxima ſit prædimus, tum uero doctrina quadam ſingulari & eximia eruditione ornatus eſſe uideatur. Ego uero quænam in iſto exiſtat animi magnitudo, non ſanè diſpicio, niſi fortaſſe fortem uirum uobis appellare libeat eum, qui uaſtæ & impotenti opinionis ſuæ perſuaſione ſublatus, ſe plus unum q̃ uniuerſam remp. poſſe cupiat, qui ius omne & fas extinguat, omnes aſpernetur, nulli pareat, ne magiſtratibus quidem ipſis ullum honorem habeat, deniq; qui nullum laborem recuſet, nullum periculum defugiat, quo uel perturbata, uel etiam oppreſſa rep. nomen ſuum immortalitati commendet. Quod ſi ita eſt, & hominem qui ſic omnes omniaq; deſpiciat, quaſi magnum & fortem uirum uobis pleno ore laudare permittitis, nihil planè afferetis, quamobrem non etiam inſignes latrones, & tyrannos et prædones omneis & quicunq; usq̃ unquam fuerunt factioſos ciueis admiremini, quos elato cupidoq; ad maximas ſibi comparandas opes animo, nihil non auſos fuiſſe, manifeſtius eſt q̃ ut id uobis hic à me demonſtrari neceſſe ſit. Nos contra excelſi atq; tranquilli ingenij uirum, eum demum eſſe cenſemus, qui cum et libidinem pudore uicerit, et furorem ratione depulerit, tum neq; imperia appetat, neq; gloriam concupiſcat, qui fortuna contentus ſua quiete uiuat, et quencunq; caſum Deus tulerit, fortiter hūc atq; placate ſufferat. Eos autem qui uel metu franguntur, uel à cupiditate uincantur, uel imperium pati non poſſint, uel etiam alia quauis ægritudine perturbentur, longe ab illa uiri fortis conſtantia dignitateq; abeſſe iudicamus. Quorum quidem eſſe in cauſa et numero Mart. Luterum, quis hic i im neget? primum qui tam timidus ſit, ut cum ſe et chriſtianæ pietatis defenſionem unum ſuſcæpiſſe glorietur, et de ſummo inter gregales ſuos mortis contemptu iactitet, nunquam tamen niſi aut accæpta

publica

publica fide, aut militari illa manu ſtipatus, ſit auſus ex ea in quam ſeſe abdidit munitiſſima latronum arce in publicum prodire, profecturus ſcilicet infrequentior, etiam in aliena præſidia ſolus et quocunq; uocaretur, niſi & cauſæ ſuæ diffideret, & ſcelerum ſuorum conſcientia territus de ſe uehementer timeret, & miſeram illam anxiamq; & precariam uitam pluris q̃ omnes Chriſti rationes duceret, pro quibus rationibus, quas tamen ille quantum in ipſo eſt, conturbat, quoduis homini chriſtiano ſupplicium libenter eſſe ſubeũdum cum ipſe quoq; profiteatur, quidnã aliud ſuſpicari poſſumus, niſi nobis eſſe negocium cum eo homine qui ad maledicendum & conuicium ex tuto cuiuis faciendũ ſit longe audaciſſimus, ad periculum aliquod uel pro Chriſti religiõe, cuius ſe cauſam agere mẽtitur, adeundum multo timidiſſimus? Deinde cum diuinis mãdatis perſæpe moneamur, cum ut eorum quorum ſumus in poteſtate & tenemur imperio, rationem in primis habeamus, tum ſacrorum Antiſtitibus dicto audientes uti ſimus, quàm bene iſtum legibus parere credamus, qui ne imperio quidem ulli præclaris illis ſuis decretis locum relinquat, nimirum impunitatem ſibi cæteriſq; coniuratis infinitam licentiam pollicitus, ſi qui tumultuantes ciueis, pro poteſtate cohierceant, nulli omnino exiſtant, hoc eſt ſi æquabili iure utamur, uel inter nos potius ſine ullo ordinum diſcrimine, ſine duce, ſine magiſtratu, ſine lege ferarũ more tumultuemur. O hominem cautum, & in conſtituenda rep. prudentia ſingulari præditum. Iam quàm inuictum aduerſus omnes cupiditates ſedatumq; gerat animum, cum ex concionibus & ſcriptis, infandiſq; ipſius conuicijs, tum etiam hinc perſpicere poteſtis, quod homo, uel monſtrum potius ex diuerſiſſimis, ac inter ſe maxime contrarijs uitijs conflatum, dubiumq; maleficij magnitudine timidius, an intemperantia audacius, inani doctrinæ perſuaſione arrogantius, an ſordium ſuarũ conſcientia abiectius, natura leuius, an opinione pertinacius, ſtultius deniq; apud prudẽtes, an aſtutius apud ſtultos, tam incredibili nominis ſui nobilitandi cupiditate ardeat, ut quo aliquid apud imperitam multitudinem eſſe uideatur, non dubitet conſtans & perpetuum generis humani iudicium, præ opinionis ſuæ errore faſtidioſe contemnere, in ſanctam eruditorum omnium uirorum conſpirationem petulanter inuadere, deniq; mortuos & uiuos præ ſe omnes inſcitiæ, uecordiæq; acerbiſſimis uerbis condemnare. Nã ut dominandi libidine tam multa turbet, mihi equidem perſuadere interdum uix poſſum, preſertim cum uel tot firma reip. præſidia, uel extremã poſtremi hominis in ſummis uitæ ac fortunæ ſordibus conditionem atq; cauſam conſidero. Rurſus cum uel minaces eius conciones lego, uel inita de inferendo Italiæ bello conſilia audio, uel numeroſam illã quaſiq; præ-

toriaam impiorum cohortem atque hominis ipſius amentiam furoreq́; mihi propono. Qui neque in diſceptationem deſcendere, neque cauſam dicere, neque publico ullo aut legitimo iure ſecum agi uelit, & omnem cæcæ mentis impetum ad euertendum hunc reip. ſtatum contulerit, facile nonnũq̃ in eam opinionem adducor, ut id quoque illi deliberatum à principio decretumq; fuiſſe exiſtimem. Labefactata enim rep. quemnam alium potius rerum potiturum ſperare debuit, niſi eum qui priorem ciuitatis ſtatum euertiſſet, ſeq; perditæ plebi aduerſus optimates ducem audaciſſimum ſemper præbuiſſet? Et quiſq̃ hunc aut optandum nobis Principem iudicat? aut bonum & fortem uirum mihi adhuc appellatur? qui iuſti atque excelſi animi ne umbram quidem unquam uiderit? qui nos primum quaſi uulpecula fallaciſſima fraudibus & inſidijs ſuis circumuenire tentarit? deinde etiam truculenta criſtati draconis ſpecie territos frangere conatus ſit? qui paci atque ocio inimicus ad agendã, rapiendam remp. cum ſceleratiſſimis latronibus ſocietatem coierit? qui gentes feras armatas ad delendam pulcherrimam, & eam certe unde omnis ad nos humanitas, omnis religio profecta ſit, orbis terræ partem adducere cogitarit? qui hominis Chriſtiani fortitudinem nõ parendi facilitate, non clementia, non beneuolentia, ſed contumacia, odio uindicta, maleuolẽtia definiat? At quàm hunc in reip. poſſeſſione tolerabilem futurum fuiſſe putemus, qui priuatus & inops tantam diſſimulare non potuerit inſolentiam & immanitatem? O nunquam ſatis intellectam uulgo, Chriſtianæ pietatis quietem, fortitudinis uim atque ſimplicitatem. Ego illum nec in ſumma imperij licentia commodum fore ſperem, qui in hac tam tenui fortuna, intolerabili iã ſit ſuperbia? uel nunc iuſtum & magnanimum eſſe putem, qui magiſtratuum imperia ſuperbe detrectet? qui ius omne, è Rep. Chriſtiana tollere conetur? cui ſint ignaui & puſillanimes, quicunque iniuriam patientia infringunt? longe autem ignauiſſimi, qui ita ipſi ſe uincant, ut planè Chriſtiana illa animi inductione, bene uelint male uolentibus, bene precentur male precantibus, bene mereantur de male merentibus. O hominem, ſiquidem ita ſentit, amentem & miſerum, ſceleratum autem & impium, ſi cũ nobiſcũ ſentiat, ea tamen crudeli ambitione incitatus cõcionetur, ſcribat, edat, paret, meditetur, quæ uel cogitaſſe non modo non chriſtiani ſit hoĩs ſed efferati alicuius & immanis barbari omnem humanitatem proculcantis. Furem ſcilicet & adulterum, quorum iniura ad unius aut ad alterius famam rem'ue perueniat, quaſi ſceleratos execrabimur, aut etiã ultimo dignos ſupplicio iudicabimus, eum uero qui cum ſe Chriſtianum hominem numerari uelit, tamen ſimul tot populorum, tot gentium,

tot nationum non modo corporibus, quod ipſum, per ſe intolerabile, uerumetiam animis peſtem & interitum machinetur, qui funeſta iſta ſua face tantum iam in Germania incendium excitarit, qui tanta auda ciſſimo cuique propoſita ſeditionis materia, eandem inteſtino pernicio ſoq; bello in ſe ipſam iam armarit, quo authore tot iam uiri boni, tot hoies Chriſtiani, tot adeo ſacerdotes ante ipſas Chriſti Opt. Max. aras indigniſſime trucidati ſunt, hunc nos hominem caſtum, hunc nos ſan ctum appellabimus? huius, ſi Deo placet, pictam imaginem, quaſi ille cœlo conſecratus iam ſit, radiato quoque capite conſpicuam circumgeſta bimus? Quæ (malũ) amentia hæc eſt? Quã ego hanc Dei irã eſſe dicam? uos hæc ſcitis, uos hæc uidetis, uos hæc cũ fierẽt, ipſi ſæpe interfuiſtis, nec modo nulla adhuc ab eo inexpiabili religione obſtrictos uos putatis, ſed hominem tam nefarium tam dirum quaſi ad modeſtiſſimæ & clemen tiſſimæ illius Chriſtianæ naturæ laudem aſpirarit, diuino cultu etiam nunc ueneramini? Quid? iſtá ne ſanguinolenta rabie Petrum & Paulũ cœlo dicatos fuiſſe iſtius ne modi feritate Ioannẽ & Iacobum eodem uoca tos eſſe? Tam ne cruenta uictoriæ palma innumerabileis illas tot ſanctiſſi morum, tot fortiſſimorum diuinæ ciuitatis militum legiões aditum ſibi ad ſuperos comparaſſe credemus? Age facite multorum in rep. principũ intollerabiles eſſe mores, facite multorum etiam ciuium haudquaquã diſſimulanda eſſe flagitia, num eorum tamẽ odio, illa, quam nobis Chri ſtus ſecuit, muniјt, patefecit, uia deſerenda ſic fuit? immo adeo, ut uera ſint quæ dicitis, num illorum tamen imitandi fuere mores, quorum à uobis tolerari amplius poſſe uitia negabitis? Nam quod illis crudelita tem crimini interdum datis, ego uero hac nullos planè eorum in quẽ quam ueſtrum adhuc uſcs uideo, ſed ſi tamen in aliquem more maiorũ ſeuerius animaduerſum eſt, ijs ſupplicijs quæ à legibus proficiſcantur in eum, ſcio, & ob priuatum aliquod publicumùe crimen à prophanis hominibus eſſe iudicatum. At uero Luteriani ueſtri, quonam iure, qua lege, quo tandem Chriſtianæ pietatis exemplo, tot ſacerdotes, ea ſola de cauſa, quod Luterianam ſectam non ſatis probare uiderentur, inter ipſas Chriſti aras ſuis pſi manibus crudeliſſime iugularunt dicam, an macta uerunt? Quo iure inq̃ tot Chriſti ſacerdotes, quos ille & ſacroſanctos eſ ſe uoluit, & delitias ſuas appellauit, iſti indictn cauſa ſuis ipſi manibus iugularunt & immaniſſime mactauerunt? O cœlum, O terra, ſed non faciã, ut aut acerbiſſimũ eorũ interitũ hic deplorẽ, quos iã ĩmortaleis & beatiſſimos eſſe iudico, aut ferinã eorũ ĩmanitatẽ hic deteſter, quos de pote ſtate et mẽte ſua Luteri cõcioĩbus exiſſe, et ĩ rep. immiſſos eſſe, mihi facile perſuadeo. Tantum uos admonitos uelim, ne eum quaſi diuinum & for

tem uirum uobis commendatum poſthac admiremini, qui ſanguinarios iſtiuſmodi, atq; ex ultima repetitos barbaria ſacrificandi ritus inſtituat, & iam multis ſeculis ſalutari perſuaſionis noſtræ exortu funditus ſublatos, in Germaniam ipſam, Galliamq́; & uniuerſum terræ orbem quaſi poſtliminij iure quodam, reuocare conetur. Quanquam, ſi uera ſunt quæ audio, non ſacerdotes tum & innocentes, ſed ex prophano potiſſimũ uulgo ſontes quidam homines immolabãtur, ut à Mart. Lutero ueterem illam ueræ pietatis expertium immanitatem gentium, non æquatam modo uerum etiam longe ſuperatam eſſe uideamus. Quod ſi hæc ille inſectatorum ſuorum furorem atq; crudelitatem trãſfundat, uidete (quæſo) uel quænam ſit eius hominis doctrinæ uis, qui quos à ſe ab omni ſuperſtitione ad ueræ pietatis cultum traductos eſſe glorietur, eoſdem tamen ea re impios eſſe & paricidas negare non poſſit, uel in quonam hominum genere illic regnet, quod quidem tam efferatum ſit & barbarum, ut impiam & immanem ſuam crudelitatem, quàm ne humana quidẽ æquitate quiſquam tueri poſſit, ſanctiſſimæ religionis loco ponat atque conſtituat. Quod ſi (ut aiunt) ex diſcipulorum moribus atq; eruditione, de doctoris ipſius uita & literis iudicium facere, aut certe coniecturam ducere poſſumus, licet ſanè ex præclaris iſtorum actionibus, & factis, de Mart. Luteri natura atq; ingenio iudicemus uel omnino qualis ſit coniectura aſſequamur. Atqui taleis nunquam neq; Chriſti ipſius, neq; legatorum eius, neq; facile Benedicti, neq; Auguſtini, neq; Hieronymi, neque Franciſci, neq; Dominici, neque Bernardi familiares fuiſſe legimus. Sed non cogatur ſanè ſuorum culpam præſtare Luterus, tam& ſi iſtos nunquam tantum facinus admiſſuros fuiſſe conſtet, niſi tumultuoſis illis concionibus in reip. defenſores ab eo concitati extitiſſent. Sit etiam per me quidem omni alia uirtute ornatus, ſit continens, ſit abſtinens, non repugno, modo ne quam in eo nonnulli ad cœlum laudibus efferunt, Chriſtiani animi fortitudinem illi ineſſe uobis perſuaderi ſinatis. Quam quidem certum eſt, non in regerendis conuitijs, non in referenda iniuria, nõ in elato contumacis animi ſpiritu, non in mortis omnibus uitandæ modis conſilio conſiſtere, ſed in deſpicientia ſui, ſed in ea potiſſimum caſti animi probitate, quæ uoluntaria mentis demiſſione, atque ingenuo quodam ac liberali pudore totam ſe diuinæ poteſtati commendatam tradat, & pro Chriſti perſuaſione deuotam hoſtium minis atque terroribus intrepidam obijciat. Hac itur ad æternam gloriam uia. Hac proceres iere Chriſtiani. Hac heroes noſtri omnes in cœlum peruenere, quorum etiã iam uita defunctorum gratia, & mortuos reuixiſſe & cæcos oculorũ uſum recæpiſſe, et uarijs ex morbis laborantes, furijsq́; etiam exagitatos

Digitized by Google

mortaleis multos poteſtati ualetudiniq; ſuæ reſtitutos eſſe exploratum habemus. A Mart. autem Lutero num tale quicquam adhuc factum uidiſtis ipſi, aut ab alio etiam accæpiſtis? Num exanimes ab eo ad uitam reuocatos? Num multorum linguas in ſermonem ſolutas? Num ſurdorum aures ad audiendi uim patefactas? Num claudis liberam gradiendi datam facultatem? Num ijs, qui omnibus membris capti eſſent, totius corporis firmitatem? Num fanaticis ſuam mentem? Num deniq; aliquod cœleſtis uirtutis indicium nobis edidit? At qui aliquod ſaltem unum diuini ab eo numinis ſignum allatum eſſe oportuit qui ſe contra publici concilij authoritatem Deo authore res nouas moliri, atq; tanta inter chriſtianos ipſos diſcordiarum ſemina iacere diceret, preſertim cum nec ullam nobis legationis ſuæ fidem faceret, & ea quæ in rep. ſequimur, à maioribus noſtris diuinitus inſtituta eſſe nobis religioſiſſime perſuaſum non neſciret. Verum fruſtra huiuſmodi quicquam ab eo exquiras, qui ſit à uoluntaria illa humilitate deuotioneq; alieniſſimus, & omnium qui unquam fuerunt ſeditioſorum hominum non modo timidiſſimus, ſed etiam longe arrogantiſſimus. At quid illud eſt tandem, quod luciferum de cœlo deiecit? ſuperbia. Quid Mariam in cœlũ extulit? animi demiſſio. Quid Adamum et Euam ex illa ſacrorum hortorum amœnitate exturbauit? quod dicto audientes non fuiſſent. Quid Heliam & Moſem eò, unde illi deturbati eſſent, poſtea euexit? quod diuinis mandatis ſemper paruiſſent. Quid Chriſtũ ipſum ſummi regis honore, ſummi iudicis poteſtate, ſummi dei nomine adornauit? nempe illa animi demiſſio, quæ quidem omnium uirtutum ſit mater & altrix, ut omnium contra ſcelerum parẽs et nutrix ſuperbia. Videte igitur, quænam uobis Mart. Luterus caſti & humilis animi exempla adhuc dederit, qui cum ſe hodie unum Chriſti uirtutes recte imitari glorietur, eo tamen ſit ore atq; animo ut cũ omnibus ijs, qui uſquam erga principes contumacia, erga pares faſtidio, erga humiliores contemptu inſignes unquam ſunt habiti, de arrogantiæ principatu ſumma contentione certare uideatur. Sed cum ſatis multa de hominis moribus, nunc de ingenio & doctrina eius pauca ſunt dicenda, in quibus quidem ita ille ſe iactat, ut uulgo penè perſuaſerit, unum ſe omniũ uim religionis atq; Chriſtianæ doctrinæ ſcientiã tenere, qui de rebus tam obſcuris & abſtruſis tam ſubtiliter copioſeq; diſſerat. Perinde quaſi cæteros qui ad perturbandam remp. acceſſerunt, neq; à natura neq; ab literarum noſtrarum cognitione ullo inſtructos modo fuiſſe exiſtimemus, aut homini chriſtiano facile non ſit, de religione loqui, quod ab omnibus ſeditioſis factitatum uidemus, lõge uero difficillimum è religione uiuere & pie ſancteq; ſcribere, quorum alterum à Lutero non fieri ignorare iã

Digitized by Google

*non poteſtis, alterum ab eo minime adhuc factum eſſe, ut cognoſcatis,
mox operam dabimus. Sanè enim tempus quoddam fuit, cum ego qui
nunc ab eius conſilijs tantopere abhorrere uideor, non ſecus ac uos de ipſi
us religione atq; conſtantia iudicarem, quippe cuius leuitatem non prius
coniectura quàm ipſius certiſſimis moninentis teſtatam cognoui, impie
tatem uero non ante opinione quàm clariſſimis librorum eius ueſtigijs
exſpreſſam perſpexi. Itaq; de eo (quem ex primis ipſius ſcriptis, quāq̃
iam tum eorum genus nō nemo quaſi ſordidum, uulgare, horridum im
probabat, ego tamen neq; indoctum eſſe hominem, neq; ineptum, neque
contemnendum exiſtimaui, ex alteris, iam male ſanum & audacem ra
bulam putaui, ex poſtremis etiam impurum & ſceleratum cognoui)
ita nunc quidem ſentio, ut uehementi quidem ingenio illum & acri &
magno eſſe iudicem, ſed cuius commendationem omnem, importuna a
nimi prauitate euerterit, doctrina uero ciuſmodi quæ neq; ſanè liberalis
ſit, neq; ex ipſis diuinorum librorum hauſta fontibus, neque adeo ī ipſius
etiam parta ingenio, ſed ea planè quam partim, ex Huſſianorum, par
tim ex Valdenſium, ac cæterorum item factioſorum iam olim damna
tis atq; eò abditis & reconditis commentarijs corrogaſſe uideatur. Neque
enim certe tertio quoq; ferè uerſu ſecum ipſe pugnaret, & extra monſtra
atq; portenta, homine chriſtiano dignum aliquid ſæpius afferret, ſi ratio
nem, cum ſacris chriſtianæ hebraicæq; hiſtoriæ monumentis ſibi religioſe
habendam putaſſet. A quibus quidem ille, quaſi omnium ſermone decan
tatis, & uulgaribus rebus abhorrens, optima ſui ocij opera in lectitandis
quibusdam ingenioſis omnino illis, ſed planè perditis, ac nullius iudicij
conſilij' ue authoribus ijsq; haud ita uulgo notis, peruerſe abuti maluit,
ſpe non dubia ductus uidelicet, ſe in cœlo imperitæ multitudinis opinio
ne ſtatim futurum, ſi cum barbara illa declamandi licentia, ipſos religio
nis chriſtianæ principes maledictis petulantiſſime nominatimq; figeret,
tum uero quæ apud præclaros illos eruditionis ſuæ magiſtros in tenebris
didiciſſet, ea in lucem ambitioſe & magno uerboꝝ ſtrepitu omnia quaſi
miſteria quædam proferret atq; enunciaret. Quæ quidē ſpes, ut eũ omni
no falſum nō habuerit. Dedit enim ei locum nō ipſius quidē ſingularis ul
la uirtus aut eruditio, quā ſanè nullā adhuc eſſe uideo, ſed flagitioſa mul
toꝝ ubiq; ſacerdotum uita atq; inſcitia, quā quidē uel accuſare uel uince
re nullius planè ſit negocij. Sed ut ea ſpes eũ non omnino fefellerit, illud
quidē certe non uidit, ſic uſu eſſe cōparatum, ut qui indoctis eruditi, ma
lis boni, ſtultis ſapientes uideri uolunt, ijdē indocti eruditis, ſtulti ſapien
tibus, mali bonis eſſe uideantur. Veꝝ de Luteri literis, atq; ipſius in ſacris
etiā rebus intelligentia, & ſi ex ijs quæ ad perſcriptas et ab ipſomet edi*

Digitized by Google

tur, agnitaſq; diſputationes à nobis deinceps aſſerentur, uobis pleniſſimè
liquere poterit, nihil me tamen ab re factuꝝ hodie puto, ſi qualis eius do
ctrina exiſtimari debeat, tum ex abſurdis illius præceptis, tum ex ſenten/
tiaꝝ ipſius inter ſe diſcordia uobis hic ſummatim indicaro. Nihil .n. aſtu/
te agere, nihil accuſatorie dicere cōſtitui, tantum pauca quædā, ut adhuc
ſrcā eaq; planè atq; latine uobis agnoſcenda proponā, quæ cū cunctis fa/
cile ſunt obuia, tum uero eā Mart. Luteri indolē ſignificāt, ut quātū eius
authoritati tribuendū iā ſit, per ſe ipſa cuiuis planū ſtatim facere poſſint.
Atq; ut ea hic mittā omnia, quæ aliqua uel reꝝ obſcuritate excuſari, uel
iſta diſtinctionū calliditate elabi poſſe uideantur, quàm in eo grauiter et
præclare illum ſibi conſtare arbitremini? qui cum ſe in primis illis diſpu/
tationibus hominē eſſe, uere modeſteq; eſſet faſſus, hoc eſt eū qui ignoratio
ne reꝝ et labi et decipi perſæpe poſſet, tamē arrogantiſſime poſtea uaniſſi
meq; identidē ſcripſerit, neq; falli ſe, neq; omnino errare iā poſſe, impiam
credo, Aetiani ſecutus ſententiā, qui hominem chriſtianum ulla in re poſ/
ſe falli negaſſet. Idē initio ſcriptoꝝ ſuoꝝ ſæpe teſtatus, ſiquid noui de rep.
cōſilij caperet, afferet' ue, de eo ſe in ipſius reip. poteſtate futuꝝ, tantumq;
ſibi quantum illa ſuaſiſſet, eſſe perſuaſuꝝ, tamen dictu tandē multa reip.
& conſilioꝝ eius authoritati ſalute, ſe nihil ipſius iudicium atq; ſenten/
tiam morari audaciſſime pronunciauit, quippe qui à ſe, diuinitus illa oīa
excogitata eſſe, exploratum ſibi eſſe diceret. Hac enim etiā flagrat ambi
tione homo uentoſiſſimus, ut quæ ab ipſo quaſi dictata quædam ſeditioſo
rū redduntur, à magiſtris ne unquā, aut doctore ullo didiciſſe uideatur.
Illa uero quàm inter ſe bene cohærent? Neminē naturæ impulſu peccare
utpote quæ ſit optima, ſed omneis nos ſpōte noſtra, ſtudioq; delinquere.
Rurſus pro Floriani inſanis, omnem humanæ mentis culpam, unius eſſe
naturæ uitio attribuendam, quæ perpetuo furore exagitata, nos ſecum
præcipites ageret atque raptaret. Iam illud, neminem eſſe unum neque
tam moribus ſanctum, neque Deo tam accæptum qui non mortem incre
dibiliter horreat, an non cum illo ipſo acriter pugnat, multos hodie poſſe
reperiri, quos diuina charitas ita inflammet ut ea quaſi armati, nullo pla
nè mortis terrore teneantur? Eiuſdem eſt inconſtantiæ uelle à nobis pecca
toꝝ noſtroꝝ conſcientiam, ſacerdotibus omnem aperiri, & iterum nolle
omnia, ne exitialia quidem ſcelera perferri atq; indicari. Quid, quod Pe
trum cæteris duodecim uiris honoris gradu modo ſuperiorē facit, modo
parem, modo inferiorem? Quid, quod eundē ad illuſtria illa Chriſti roga
ta, tum de ſua tum de omnium collegaꝝ ſententia reſpondentē inducit?
Quid, quod eidem in nobili illa prouinciaꝝ ſortitione hic Iudæā tantū,
illic ſolam Italiam obtigiſſe affirmat? Quid, quod ſummi Pontificatus

principatum alibi delendum eſſe argumentatur, alibi religioſum & nefas id eſſe contendit? Nam de reſtituendæ nobis innocentiæ ratione, quàm turpiter ſecum ipſe totis uoluminibus digladietur, qui alias nullum pōtificia liberalitate animi crimen extingui poſſe iudicet, alias nos eadem indulgentia noxæ eximi & ſcelere liberari poſſe omnī defendat, ſuo commodius à nobis oſtendetur loco. Atq; ne in iis tantum, quæ ad ſuperos maxime pertineant, leuitatem illum ſuam propalam efferre contentum fuiſſe exiſtimetis, pergit porrò, eorum quoq; quæ apud inferos geruntur, cōſcius, neq; ſanè internuntius indiſertus. Sed quid ait tandem? iiſdem omnino tum nondum expiatos bonorum manes, tum impiorum laruas illic exerceri pœnis, nec tamen iiſdem omnino, quod hæ, quibus non modo nulla ſpes oſtendatur, ſed ea etiā omnis præciſa ſit, deſperatione quoq; ipſa excrucientur, illi exploratam ſalutis rationem habeant ſuæ, atq; ea leuiore pœna defungantur. Non hoc prorſus adhuc inconſtantiſſime, ſi eodem in loco addubitans ille nec diſcretis operibus res tam diuerſas docens attuliſſet. Illa uero quàm ipſum ubiq; ſui ſimillimum eſſe declarant? Manes, cum non dubia ſalutis ſpe teneantur, tamen æternis addici poſſe ſupplicijs. Eoſdem dum expurgantur ſemper ſperare, immouero deſperare. Iam ſperare quidem illos, ſed ſpei ſuæ eſſe ignaros, deſperationis autem certos. Nam quod terreri eos uult & torqueri cum æternorum ſuppliciorum metu, tum uero diuini uultus contuitu, quem quaſi mirifica quadam iracundia inflammatum & horribilem & intolerabilem ſpectare cogantur, nec ſuſtinere queant. Recte hoc fortaſſe, ſed quod ipſe tamen ad extremum funditus euertat, qui alio loco manes, neq; ſempiternæ pœnæ formidine ita affici & affligi oſtendere conetur, ſed eos partim ex ea quam ſubitus diuinæ maieſtatis conſpectus nobis excitaret admiratione conſternari atq; confundi, partim quod incredibili ipſius amore incenſi, incredibiliter ſemper timeant, ne Deum immortalem non ſatis ipſi uenerentur, & colant, quem omni honore, laude, gloria digniſſimum eſſe iudicent atq; perſpiciant. Quid ego ut cæteris in rebus totus turpiſſime erret nec ſibi ipſe unquam conueniat hic commemorem? Iſtius profecto modi [illegible] collidentibus ſententijs tum conciones plurimæ, tum poſtrema eius opera ita æſtuant omnia, ut ſi uel quemadmodum inſtitueram, nudis uerbis turbidos eorum quaſi fluctus perſequi uelim, multis mihi ſit & horis opus, & Luteriano planè ſtomacho, quo tot profundiſſimæ leuitatis inſaniæq; euripos ſine grauiore ulla nauſea poſſim tranſmittere. Qua quidem leuitate, eam ille cauſam ueſtram certe conſtituit, ut etiam ſine ullo alio uitio, ſine aduerſario languentibus bonis omnibus ipſa per ſe ſtatim ruitura ſit. Quid enim ad eam ſubuertendā oppugnatione ulla opus eſt

Digitized by Google

*quæ & ipſa ſuis ſeſe telis labefactet apertiſſime, & authorem ſuum ha
beat hoſtem unum omnium infeſtiſſimum? Neq; enim iam diſputatio,
nis modo gratia, quod à doctiſſimis uiris factitatum cognouimus, in u-
tramq; iſte partem de re dubia dubitanter uerecundeq; diſſerit, ſed utrobiq;
fidenter, nec inſolenter minus & barbare Deum ſemper obteſtans adiu
rat, aut nihil omnino eum ſentire, qui contra ſentiat, aut etiam ſe nihil
recuſare, quin teſtificandæ comprobandæq; eius quancunq; ullo tempore
tueatur ſententiæ cauſa, in ardentem rogum nudus ſtatim inſiliat, mortē
illic & incendij pœnas libenter perpeſſurus ni uera ſint quæcunq; nobis
contra ſancta maiorum noſtrorum inſtituta perſuadere conetur, quod cum
facit, an non illum aut planè furere aut conceptis uerbis peierare ſuſpi
cari licet? Verum ut ridiculam & impudentem & immemorem homi
nis ſtultitiam facile perpeti atq; perferre poſſimus & illi quod iam pri
dem ſibi ſumpſit, permittamus, ut effluente mente huc illuc curſitans quic
quid alicubi uerum eſſe poſuerit, idem alibi ſuo iure falſum eſſe ponat et
conteſtetur. Nihil enim ferè ne contra remp. quidem adhuc attulit, quod
non ſuo ipſius more, in dubium uocarit, et idem ipſe alio loco infirmarit.
Sunt enim hæ ſeditioſorum fraudes, hæc artificia quæ in Mart. Lutero ni-
hilo inſaniæ et imperitiæ minus et flagitioſæ obliuionis quàm uel malitiæ uel
fallaciæ mihi nunc uideor perſpicere. Sed ut iſta, quemadmodum dicere cœ
peram, à nobis diſſimulentur omnia etiam ne portenta illa æqui boni fa
ciemus? Penes Ieſum Chriſtum, quem nos non modo ciuitatis noſtræ au-
thorem, et reip. præſidem agnoſcimus, uerum etiam Deum Opt. Max.
eſſe prædicamus, nunquam neq; diuini neq; humani imperij ius, aut po
teſtatem ullam fuiſſe. Veritus eſt ſcilicet uir religioſiſſimus, ne ſi Carpo
cratianorum et Abionitarum impietatem ipſe non comprobaſſet, ſummi
pontificatus authoritas funditus deleri non poſſet. Sed in hoc magnum
quiddam ſpectauit, maximi enim ſacerdotij principatum, quod Huſſia
ni nunquam potuiſſent, à ſe facile euerſum iri hac recepta ſententia ſpe
rauit. In eo autem, quod à Chriſto duriores nobis impoſitas eſſe leges quàm
ut ijs quiſquam parere queat, Mahumete uidelicet, authore conqueſtus eſt,
quidnam illum tandem intuitum putemus? Scelerum ſuorum impunitatem?
an chriſtianæ diſciplinæ euerſionem? an uero ſimul utrunq;? Ego enim
certe quidnam potiſſimum hic quærat, dicere non habeo, haud ſanè magis,
quàm cur arbitrio noſtro nihil, neq; liberum neq; integrum à Deo relictum eſſe de
fendat. Niſi hoc fortaſſe agit, ut quæcunq; uel contra ipſam remp. impie mo-
liatur, ea omnia diuinæ aſcribens prouidentiæ à ſe reijciat et quaſi fatali
quidam neceſſitati aſſignet. Nam quod omnes ingenuas artes, et cuius-
cunq; generis uirtutes execratur, quas tamen neq; apud nos, quatuor illi*

principatum alibi delendum eſſe argumentatur, alibi religioſum & ne/
fas id eſſe contendit? Nam de reſtituendæ nobis innocentiæ ratione, quàm
turpiter ſecum ipſe totis uoluminibus digladietur, qui alias nullum põ/
tificia liberalitate animi crimen extingui poſſe iudicet, alias nos eadem in
dulgentia noxæ eximi & ſcelere liberari poſſe omni defendat, ſuo com
modius à nobis oſtendetur loco. Atq; ne in ijs tantum, quæ ad ſuperos ma
xime pertineant, leuitatem illum ſuam propalam efferre contentum fuiſ
ſe exiſtimetis, pergit porrò, eorum quoq; quæ apud inferos geruntur, cõ/
ſcius, neq; ſane internuncius indiſertus. Sed quid ait tandem? iiſdem om
nino tum nondum expiatos bonorum manes, tum impiorum laruas il/
lic exerceri pœnis, nec tamen iiſdem omnino, quod hæ, quibus non mo/
do nulla ſpes oſtendatur, ſed ea etiã omnis præciſa ſit, deſperatione quoq;
ipſa excrucientur, illi exploratam ſalutis rationem habeant ſuæ, atq; eo
leuiore pœna defungantur. Non hoc prorſus adhuc inconſtantiſſime, ſi eo
dem in loco addubitans ille nec diſcretis operibus res tam diuerſas docens
attuliſſet. Illa uero quàm ipſum ubiq; ſui ſimillimum eſſe declarant? Ma
nes, cum non dubia ſalutis ſpe teneantur, tamen æternis addici poſſe ſup
plicijs. Eoſdem dum expurgantur ſemper ſperare, immouero deſperare.
Iam ſperare quidem illos, ſed ſpei ſuæ eſſe ignaros, deſperationis autem
certos. Nam quod terreri eos uult & torqueri cum æternorum ſupplicio/
rum metu, tum uero diuini uultus contuitu, quem quaſi mirifica quadam
iracundia inflammatum & horribilem & intolerabilem ſpectare co/
gantur, nec ſuſtinere queant. Recte hoc fortaſſe, ſed quod ipſe tamen ad ex
tremum funditus euertat, qui alio loco manes, neq; ſempiternæ pœnæ for/
midine ita affici & affligi oſtendere conetur, ſed eos partim ex ea quam
ſubitus diuinæ maieſtatis conſpectus nobis excitaret admiratione conſter
nari atq; confundi, partim quod incredibili ipſius amore incenſi, incredi
biliter ſemper timeant, ne Deum immortalem non ſatis ipſi uenerentur,
& colant, quem omni honore, laude, gloria digniſſimum eſſe iudicent
atq; perſpiciant. Quid ego ut cæteris in rebus totus turpiſſime erret nec
ſibi ipſe unquam conueniat hic commemorem? Iſtius profecto modi ſẽ
collidentibus ſententijs tum conciones plurimæ, tum poſtrema eius opera
ita læſtuant omnia, ut ſi uel quemadmodum inſtitueram, nudis uer/
bis turbidos eorum quaſi fluctus perſequi uelim, multis mihi ſit & ho/
ris opus, & Luteriano planè ſtomacho, quo tot profundiſſimæ leuitatis
inſaniæq; euripos ſine grauiore ulla nauſea poſſim tranſmittere. Qua q́
dem leuitate, eam ille cauſam ueſtram certe conſtituit, ut etiam ſine ullo
alio uitio, ſine aduerſario languentibus bonis omnibus ipſa per ſe ſtatim
ruitura ſit. Quid enim ad eam ſubuertendã oppugnatione ulla opus eſt

Digitized by Google

quæ & ipſa ſuis ſeſe telis labefactet apertiſſime, & authorem ſuum habeat hoſtem unum omnium infeſtiſſimum? Neq; enim iam diſputationis modo gratia, quod à doctiſſimis uiris factitatum cognouimus, in utramq; iſte partem de re dubia dubitanter uerecundeq; differit, ſed utrobiq; fidenter, nec inſolenter minus & barbare Deum ſemper obteſtans adiurat, aut nihil omnino eum ſentire, qui contra ſentiat, aut etiam ſe nihil recuſare, quin teſtificandæ comprobandæq; eius quancunq; ullo tempore tueatur ſententiæ cauſa, in ardentem rogum nudus ſtatim inſiliat, mortē illic & incendij pœnas libenter perpeſſurus ni uera ſint quæcunq; nobis contra ſancta maiorum noſtrorum inſtituta perſuadere conetur, quod cum facit, an non illum aut planè furere aut conceptis uerbis peierare ſuſpicari licet? Verum ut ridiculam & impudentem & immemorem hominis ſtultitiam facile perpeti atq; perferre poſſimus & illi quod iam pridem ſibi ſumpſit, permittamus, ut effluente mente huc illuc curſitans quicquid alicubi uerum eſſe poſuerit, idem alibi ſuo iure falſum eſſe ponat et contendat. Nihil enim ferè ne contra remp. quidem adhuc attulit, quod non ſuo ipſius more, in dubium uocarit, et idem ipſe alio loco infirmarit. Sunt enim hæ ſeditioſorum fraudes, hæc artificia quæ in Mart. Lutero nihilo inſaniæ et imperitiæ minus et flagitioſæ obliuionis quàm uel malitiæ uel fallaciæ mihi nunc uideor perſpicere. Sed ut iſta, quemadmodū dicere cœperam, à nobis diſſimulentur omnia etiam ne portenta illa æqui boni faciemus? penes Ieſum Chriſtum, quem nos non modo ciuitatis noſtræ authorem, et reip. præſidem agnoſcimus, uerum etiam Deum Opt. Max. eſſe prædicamus, nunquam neq; diuini neq; humani imperij ius, aut poteſtatem ullam fuiſſe. Veritus eſt ſcilicet uir religioſiſſimus, ne ſi Carpocratianorum et Abionitarum impietatem ipſe non comprobaſſet, ſummi pontificatus authoritas funditus deleri non poſſet. Sed in hoc magnum quiddam ſpectauit, maximi enim ſacerdotij principatum, quod Huſſiani nunquam potuiſſent, à ſe facile euerſum iri hac recepta ſententia ſperauit. In eo autem, quod à Chriſto duriores nobis impoſitas eſſe leges quàm ut ijs quiſquam parere queat, Mahumete uidelicet, authore conqueſtus eſt, quidnam illum tandem intuitū putemus? Scelerum ſuorum impunitatem? an chriſtianæ diſciplinæ euerſionem? an uero ſimul utrunq;? Ego enim certe quidnam potiſſimū hic quærat, dicere non habeo, haud ſanè magis, quàm cur arbitrio noſtro nihil, neq; liberum neq; integrū à Deo relictum eſſe defendat. Niſi hoc fortaſſe agit, ut quæcunq; uel contra ipſam remp. impie moliatur, ea omnia diuinæ aſcribens prouidentiæ à ſe reijciat, et quaſi fatali cuidam neceſſitati aſſignet. Nam quod omneis ingenuas artes, et cuiuſcunq; generis uirtutes execratur, quas tamen neq; apud nos, quatuor illi

Digitized by Google

conſtituendæ doctrinæ Chriſtianæ uiri Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius, Gregorius, neq; apud græcos, Baſilius, Chryſoſtomus, Origenes, Athanaſius, in poſtremis habuere, ſed quod hæc animi ornamenta atq; lumina mera ipſa ſcelera & cæcas quaſdam humani ingenij peſteis appellat, nihil omnino ab re ſua facit alienum, homo ſibi nimirum conſcius, quàm ſit ipſe nulla prorſus uel illuſtri optimarũ artium cognitione inſtructus, uel ſingulari præſtantiſſimarum laudum dignitate ornatus. Quod autẽ cum Arrianis negat, iuſta mortuis ulla perſolui à nobis oportere & quæcunq; de parentandi ſanctitate Po. Chriſtianus iam inde ab initio religionis recæpit, ipſe planè repudiat, quis hoc illi non facile concedat & ignoſcat homini qui nunquam litarit ipſe, atq; icirco tralaticia illa & peruagatiſſima temere arrepta ſine fine impudentius neſcias an imperitius iactitet? Cum preces noſtras, & omne ſacrificiorũ genus, deo eſſe inuiſum & ingratum, tum uero in nobis nihil ineſſe neque conſilij, neq; mentis, neq; rationis, neq; opis, aut ſiquid tale omnino ſit, id nobis in exitium, & apertam perniciem noſtram tributum eſſe & à deo datum. Quo quidem etiam pertinet illud, quod de Dei opt. Max. in genus humanum tum inuidia tum odio firmiſſime comprobabat. Et enim cum inſanis eius ſententijs, uel furori potius, opponeretur Anacleti, Leontis, Thomæ, Bonauenturæ, ac item cæterorũ quorum conſecratæ iam eſſent pridem & literæ, & uirtutes, ampliſſimorum uirorũ authoritas, nec ille hæſitationis ſuæ exitum alium, credo, reperiret, non dubitanter auſus eſt affirmare homo omnium mortalium, hic iam non inuenio dignum eius importuna audacia & imperitia nomen, non exhorruit, inquam homo ſacrilegus & paricida nefarius affirmare, quid dicam? horreo enim ipſe totus, cum quid ex eius ſententia dicturus ſim cogito, nihil dubitauit igitur affirmare diuina plerunque fieri uoluntate, ut reluctantes & inuiti ipſi peccemus, id q; adeo eorum potiſſimũ accidere miniſterio, quos propter ſummam uitæ integritatem atq; innocentiam deus opt. Max. chariſſimos haberet. Rogatis quo id tã dem fieri modo pronunciet? dicetur id quoq; quando hucusque progreſſi ſumus. Ait uir diuinorum conciliorum particeps, ac idem eorum interpres unus & enarrator religioſiſſimus, ſolere à deo immortali, cum homines ſua ſponte non ſatis inſanire uideat, eos præcipue de ſua mente deturbari, aut illorum certe animis tenebras ſtatim offundi, quorũ mores atq; ſtudia mortalibus ad bene beateq; uiuendum exemplo eſſe uoluiſſet. Ex eo fieri ut quicunq; talium uirorum ſequãtur authoritatem, hoc eſt ut optimus quiſq; imprudentes in fraudem, in ſcelus & impietatem turpiter à deo opt. Maximo & illo generis humani conſeruatore inducti.

Digitized by Google

impulſi, coniecti, tum de deo ſentiant & meteãnt peſſime, cũ ſe illius numini atq; uoluntati morem putant gerere ſanctiſſime atq; religioſiſſime. Non confutabo hic equidẽ barbaram hominis impuri impietatem, quæ cum ipſa per ſe ſua incoſtantia ſatis ſit labefactata, tũ uero tam eſt abſurda, & ab omni communi ſenſu aliena, ut neminẽ hic quãtumuis rudẽ & durũ eſſe putem, quin ſi modo Chriſtianus ſit ea cõmemorata totus ſtatim exhorruerit, uicemq; ſuam uehementer doluerit, quod ad hæc animũ antea non aduerterit, & aliqua humanæ mentis perturbatione oppreſſus, portentorũ huiuſmodi atq; monſtroſarũ opinionum ſuaſorem conſtantiſſimo atq; ſanctiſſimo reip. iudicio antepoſuerit. Ac profecto cũ hæc Mart. Luterus de ſumma illa diuinæ naturæ bonitate tã impie pronunciet, ut iam nõ minus uerbo quã antea re oẽm funditus religionẽ tollat, cũ homines deo acceptiſſimos, uel deũ potius ipſum opt. Max. malorũ geniorum furiarumq; ipſarũ partibus fungi confirmet, non ſanè uideo, neq; quemadmodũ ipſe ſe omnis erroris expertẽ eſſe, de quo tamẽ uno omniũ apud nos gloriatur, compertũ habere poſſit, qui uiros planè diuinos à deo ipſo denſa quadã & tetra impietatis caligine occæcari iudicet, neq; quomodo contra religionẽ ſentire nõ dicendus ſit, & facere qui deũ immortalem ex damnata Manichæi ſententia malorũ authorẽ conſtituat atque defendat. Neque uero interea homo cæteris in rebus memoria planè nulla & ſtultus nec tam cæcus ẽ nec perditi illius conſilij ſui tam immemor, quin quod plurimis mortalium & gratum & iucundum fore ſperet, id his monſtris callide, neque tamen non portentoſe ſemper admiſceat. Cuius quidẽ generis ſunt illa, ut interdictum certis anni diebus, ouorũ, quadrupedum, auium, lactis cæterorumq; eodẽ pertinentium in menſis uſum omni ſublata religione, repetamus, ne ſolẽnia ieiunia obſeruemus, ne nos ipſi ſacerdotibus Chriſtiano ritu deſtramus, qua tamen ex re, cum ſe in magna apud omnes ſacerdotum ordines offenſa futurum uideret, alia ſtatim ratione ab ijs.qui incõtinẽtiores eſſent, gratiam inire inſtituit. Multis enim ante omnia uerbis execratus eorum ſententiam, qui ſacerdotibus cælibatum indixiſſent non curionibus modo & ſacrificulis omnibus, ſed ipſis etiam ſacrorum Antiſtitibus neſcio an multarum etiam nuptiarum, ducendæ certe uxoris ius atque poteſtatem fecit. Verum nihil facile apud impios popularius ea diſputatione apparuit, qua ille improbis omnibus probare conatus eſt, neminem unum a Ieſu Chriſto Chriſtianæ ciuitati eſſe præfectum, ſed pari omnes in adminiſtranda rep. iure atque poteſtate Chriſtianos eſſe uoluiſſe. Quod quid aliud tandẽ eſt, niſi ſeditioſiſſimo uel etiã ſtultiſſimo cuiq; ſummam perturbandæ,

atq; adeo impune euertēdæ reip. facultatem dare? Sed huiuſmodi ſermo reiïciatur in eũ locum à nobis totus, ubi cum Luteri ſententia quaſi pedē collaturi ſimus. Nunc enim, qualis eius eſſet doctrina, uobis breuiter ſignificandum à me fuit. Atq; ita certè, ut mea quidé fert opinio, tota ſe res habet, à primis illis diſputationibus, in quibus neſcio q̃ rectè (nam illas etiam uehementer à quibusdam improbari iam audio) ingenioſe certe & argute nonnulla mihi quidem tractare eſt uiſus, nunquam aliud in alio ſceleratus miſcere deſtitit. Nam primum uel ſumma illa Pont. Maximi denunciatione incitatus, uel operarum ſuarum audacia & manu irritatus atq; elatus, ruere ſtatim cœpit, & ita inſanire, ut optimũ quēq; totis uoluminibus conſcinderet, ſummum ipſum Pont. græco uerbo Chriſti hoſtem appellaret, Conſtantienſem illum conuentum, impiorum conciliabulum diceret. Sanctam heroum noſtrorum memoriam contumelioſiſſime exagitaret, non priuatis parceret, non magiſtratibus, non principibus nullius deniq; ordinis, ne ipſius quidem reip. ullam omnino rationem duceret, id ipſum interim ubiq; confirmans, omneis nos deſipere, omnes delirare, omnes dementes eſſe. Vnum ſe in rectam religionis uiam ingreſſum, & recta ſolum ſapere & errare iam nullo modo poſſe. Deinde quæcunq; à ſeditioſiſſimo quoq; iam olim turbulente excogitata eſſent, ea omnia undiq; colligere, collecta impudenter explicare, explicata quaſi diuinitus probata perdite defendere atq; tueri inſtituit. Exiſtimans, opinor, ſi ſingulos inſigne aliquod & audax facinus nobilitare potuiſſet, ſe quidem fore omnium poſt hominum memoriam factioſorum longe notiſſimum, qui omnes unus omnium ſeditionum cauſas tam lōgo interuallo repetitas audaciſſime retuliſſet. Quæ quidem omnia eo parum diligenter adhuc à uobis conſiderata eſſe arbitror, quod ille animos ueſtros rerum præſentium odio iam per ſe non nihil commotos, feruidis ſuis etiam concionibus ita incenderit & inflammarit, ut non quid ipſe de Deo, de religione de rep. de maiorum noſtrorum inſtitutis ſentiret, ſed q̃ uehementer q̃ nonnunquam etiam uere, juſteq; in mores, in uitia, in tempora peroraret, ſemper animaduerteritis. Hoc enim habet aſperum illud & in criminando uolucre atq; incitatum & uibrans orationis genus, ut ſi in cauſam preſertim Principum quorum neſcio quomodo ſemper grauamur imperia, aut etiam minime popularem & inuidioſam apud homines minime malos exerceatur, audientium animos facillime rapiat, plurimumq; illi & qui dicat, admirationis conciliet, & quem contra dicatur, odij maleuolentiæq; ſtatim concitet. Quod ipſum uobis hac in re uſu ueniſſe profecto iam uidetis. Eſt enim ut probe ſcitis, cum ipſe Martinus Luterus homo mire criminoſus, quiq; in dicendo, uerba celeriter

Digitized by Google

multa uoluens atq; profundens ſtomacho ſæpe iracundiaq; quaſi iuſta quadam indignatione efferueſcat, tum uero ea hominum ubiq; ferè improbitas atq; ſacerdotum etiam multorum indignitas, ut qui ſe in eorũ acriter inſectandis uitijs exerceat, is non modo flagitia ſua alienis criminibus facile tegat atq; occultet ſed quadam etiam ſanctitatis ac religionis opinione uehementer probatus, eo potiſſimũ nomine uulgo commendatur. Itaq; dum Mart. Luterum nec ſine ingenio, nec ſine cauſa, nec ſine cupiditate tum uero ſingulari quadam audacia & uultu in primis atq; amictu ad popularem concionem compoſitum cum ciuitatis noſtræ moribus ſolute & acerbe rixantem, dum quorundam in repub. principum turpitudinem & infamiam publico odio ſubijcientem, dum atrociſſimis uerbis & contenta uoce, de ariolis, de maleficis neſcio quibus mulierculis oſtenta facientum attoniti miramini, dum uel in eũ mirificas quaſdam pugnas, & tragicas ſuas commumorantem ſtrages ſtupefacti inmue mini, uel ad certos eius commentarios in eandem ferè rationem feruentiſſime conſcriptos quaſi ad ſaxa quædam adhæreſcitis, deniq; dum graui & cæco eorum qui reip. præſunt, odio ducti, in Luteri impietatem editos à doctiſſimis optimiſq; uiris libros negligitis, aut ſiquando in manus inciderunt ueſtras lente ac faſtidioſe nec ullo eos ordine legitis. Sic eius quem unum adhuc diligenter & attentis animis exaudiſtis tum orationis impetu & nouitate, tum ſcriptorum aſſiduitate quotidiana capti, uincti, abducti fuiſtis, ut de ipſo exiſtimaretis ſanctiſſime, qui de Deo ac rep. chriſtiana ſentiret peſſime, & eos aduerſaremini quaſi ſceleſtos, quos ne ille quidem adhuc negarit eſſe chriſtianos. Atqui chriſtianum eſſe hominē, hoc eſt tum de deo tũ de religiōe noſtra bene exiſtimare. Satius eſt ēt ſi non ab omnibus humanis uitijs planè ſis liber, quàm ſi cum libidinis atq; omnis auaritiæ ſis expers, tamen de deo ſentias impie, de perſuaſione chriſtiana loquare impure, de rep. ipſa conſilia meas ſceleratiſſime. Verum ante quàm ad conuellendam omnem Mart. Luteri diſputationis rationem aggrediamur, uos etiam atq; etiam admonitos uelim ne hoc difficilius excolendos uos nobis ſanandoſq; præbeatis, quod à uobis qui quidem hic eſtis omnino pauci, alios item complureis in ſententiam ſuam perduxiſſe ille uideatur. Neq; enim decet, neq; certe cōuenit uos quos ego minime omnium agreſtes eſſe ſcio, minimeq; pertinaces fore iudicaui, leuiſſime atque perditiſſime prouinciæ illius plebis multitudine temere cōmoueri, quæ cum omnium rerum & ſacrarum in primis ſit imperitiſſima, tum uero nihil habeat in optatis prius quàm ut præſens reipu. ſtatus quauis ſemper ratione commutetur. Hi enim ſunt iam olim deſcripti et à ſapiētiſſimo quoq; notati multitudinis mores. Laudare præterita, odiſſe

præſentia, cupere futura, idq; eos ipſum optare, etiam ut nulla melioris ſpes ſtatus eis oſtendatur. Quid illam igitur non facturam uel auſuram certe cenſendum eſt, ſiquis infinitæ licentiæ ac ſummæ impunitatis ſpem, hancq; ipſam quaſi deo authore uulgo afferat? Nam quod aliquot etiam non omnino peſſimos neq; poſtremæ ſortis homines cum Lutero facere, nulloq; negocio ab eo perſuaſos in iſtam ſententiam protinus iſſe admiramini Ego uero aliquando ſum miratus tantum in chriſtianorum hominum nonnullis ineſſe leuitatis, ut cum tanta de re etiam atq; etiam deliberandum eſſet, ſtatim tamen & temere pluris ſibi furioſi iſtius nebulonis ſomnia & optata q̃ perpetuum reip. conſenſum atq; iudicium faciundum exiſtimarent. Verum poſtea q̃ circunſpectis rebus omnibus atq; etiam repetita ex litterarum monumentis ueterum ſeditionum memoria, eoq; in primis mihi propoſito, quod et Chriſtus ipſe, et legati eius de concordia ſanctæ ciuitatis ſæpius diſſoluēda, ſarciendaq; prædixiſſent, ipſe me collegi equidem neq; rem ſecus adhuc cecidiſſe cognoui q̃ par fuerat, neq; alium atq; ciuiles ſuperiorum temporum motus exitum habuiſſent, partes iſtas finē habituras eſſe iudicaui. Etenim cum hæreſes illæ alijs atq; alijs temporibus non præfecturā modo aliquā ut hæc, aut etiā prouinciam, ſed uniuerſum penè terrarum orbem ſummo plauſu peruagatæ eſſent, perfectum eſt tamen cum ampliſſimi collegij conſtantia, atq; ipſorū Pontificum uirtute, tum bonorum conſenſu atq; ſumma cauſæ ipſius æquitate ut omnes tandem multitudinis quoq; iudicio damnatæ & ad nihil redactæ prorſus extinguerentur. Quis Neſtoreo quodam tempore uulgo gratioſior? quis Arrio aliquando etiam potentior? quis Dioſcoro popularior? quis Montano ſectatorum copijs munitior? quis Appollinari iuniore uel in diſſerendo acutior? uel in ſacrorum librorū lectione diligentior? uel principum in rep. uirorum amicitijs illuſtrior? quid? an cæterarum factionum ducibus authoritatem initio & multitudinis conſpirationem defuiſſe arbitramini? Floruerunt omnes opibus, floruerunt artibus, uiguerunt ingenio, eloquentia, induſtria. Ab omnibus deniq; uel naturæ, uel fortunæ, uel ſtudiorum ornamentis inſtructiores illi cum fuiſſent & paratiores q̃ Mart. ipſe Luterus quantumuis ambitioſus, hodie uel optare audeat, iacuerunt tamen ad extremum omnes, obſoletisq; & extinctis tandem eorum partibus recuperauit ius ſuū reſp. atq; ita recuperauit ut ſummi Pont. & ampliſsimi collegij decreta quanquam minime omnium popularia, ſed ſeuera & improbis triſtia, ualerent tamen, eamq; inter mortaleis omnes quam etiam nunc habent authoritatem aſſequerentur & obtinerent. Et quia nonnullos ueſtrum repentina unius aut alterius municipij imperitæ multitudinis defectio, quaſi diuinitus facta religioſi-

Digitized by Google

us commouere uidetur, tantum abeſt ut id bonis, diuinæ uoluntatis ſignificationem det aliquam, ut etiam maleſuadæ noxæ fraudibus factũ eſſe iudicetur. An non uidetis ita multitudinis ingenio comparatum eſſe, ut uulgus deterrima quæq; celerrime amplectatur? ad ea quæ ſint optima cunctantius ſemper & diffidentius accedat? Ecquid priſco illo Deorũ cultu turpius fuit, flagitioſius, ſceleratius? attamen mortales omnes extra Iudæos & paucos de cæteris gentibus ſapientiores quoſdam, nulla neq; ſanè cauſa adducti, neq; ui maiore coacti eum ſtatim cupidiſſime complexi quaſi legitimum ac etiam de cœlo in terras demiſſum diu probauerunt. Ecquid contra Chriſti Opt. Max. uel doctrina diuinius, uel uita ſanctius, uel potentia illuſtrius unquam extitit? Ab eo tamen ipſo ex omni populo hebræo cui quidem ille omnium uatum oraculis promiſſus eſſet, & expectatus, uix duodecim quos ad diuinam cauſam adiungeret, repertos eſſe uiros nõ ignoratis, atq; hos ipſos tam infirme animatos ut unius eorum perfidia proderetur, à reliquis metu deſertus & deſtitutus in ſceleratas ac crudeles hoſtium manus miſerabiliter deueniret. Conferte (quæſo) aliquando Iouis hominis contaminatiſſimi, conferte ſi lubet etiã Mahumetis impuriſſimi ſuperſtitiones cum ſacroſancta & diuina Chriſti Opt. Max. religione atq; pietate, deſinetis enim, ſcio, iſtam deſertorum uel transfugarum potius multitudinem tantopere admirari, quæ tamen ipſa ſi nobis qui non humana & externa ſeditioſorũ uocabula induimus ſed unum Chriſti nomen ſequimur chriſtianiq; et dicĩ & eſſe uolumus. Si nobis inquam multitudo iſta comparetur ne exiguæ quidem priuati alicuius familiæ rationem ad celeberrima ciuitatis frequentiam habere reperietur. Atq; ut inſtitutæ orationis exitum aliquando expediam quoties nobis in mentem ueniet, Luterum paucis annis populariũ ſuorũ multos in ſententiam iſtam adduxiſſe, facite ut eodem reſpiciatis tempore, primum quodnam hominum genus cum eo in temp. coniurarit, occurrent nobis ſcilicet præter eos quos hic bene paucos honeſtiores uideo, caupones tantum, ſtabularij, muliones, lanij, fartores, cupediarij, ganeones, belluones, decoctores, fures, ſicarij, percuſſores, latrones, ac reliqua iſtiuſmodi hominum turba atq; colluuio, & quaſi quoddam ſeditionũ ſeminarium, quos quidem ille inſtitutis ſuis non ad bonam frugem traduxerit, hoc enim & bonis omnibus optandum fuit et ab eo certe, qui ſe hodie chriſtianæ uirtutis æmulũ unũ eſſe gloriaretur præſtandũ, ſed ad oẽm magis petulantiam, audaciã, immanitatem ſuis ꝯcionibus et ſcriptis inflammarit. Deinde nobis proponite q̃bus uoluptatũ illecebris q̃bus licentiæ et impunitatis pollicitatiõibus miſerã ac perditã illã plebis fecem allexerit & hodie uinctam teneat homo apud ſobrios quidem &

intelligentes rerum exiſtimatores indocta arrogantia ſtultiſſimus, ſed ad capiendos imperitæ multitudinis concitandosq; uulgi animos appri- me eruditus & longe poſt homines natos ueterator improbiſſimus atq; audaciſſimus. Tum uero cogitatote, turpiſſimas quasq; ſeditioſorum cau- ſas ſubitis incrementis quidem prouectas illas proceſſiſſe, ſed nullis omni- no radicibus nixas, ad triſteis ſemper exitus atq; fœdiſſimos caſus prope- raſſe. Rei uero publicæ & proceſſus initio tardos fuiſſe & ſtatum grauiſ- ſimis ſæpe tempeſtatibus iactatum multa diſcrimina ſubiiſſe ſed euentu tamen eiuſcemodi ut uictrix ad extremum pietas, & uictoriam de im- pietate iuſtiſſimam ſemper retulerit, & glorioſiſſimum ſuperisq; homi- nibusq; plaudentibus triumphum egerit.

Quatuor ſubſecuturas orationes immatura morte non abſoluit.

Digitized by Google

CHR. LONGOLIVS P. BEMBO S.

ſ

*Iquid hic eſſet, quod te ſcire oportere exiſtimarem;
ſcriberem id ad te cum libenter, tum pluribus etiã
uerbis diligenter. Nunc omnino eiuſmodi res no-
ſtræ ſunt, ut quid tibi literis meis ſignificem, pla-
nè non habeam. Niſi illud fortaſſe ſcire uis, me ad
hunc diem tuas ad nos literas expectaſſe, ut Pata
uium proficiſcens, aliquod ſcribendi argumentum
inde colligerem. Scripturus eras tu quidẽ Piſauro, ſed nihil adhuc illinc.
Suſpicabantur tui, cum has exararent, te iam Florentiam, ſiquidem Pi-
ſauro eò recta profectus eſſes, ueniſſe. Ego autem has tibi Romæ redditũ
iri, ubi uelim negocia noſtra ita cures, ut & ego ſemper ſperaui, & tu te
facturum mihi recæpiſti. Illud uero an epiſtola magnopere dignum ſit,
haud equidem ſcio, non mihi tamen prætereundum exiſtimaui, ut cogno
ſcas quo par ſit animo, nos abſentiam tuam tuliſſe, cum uel beſtias diſceſ
ſum tuum luxiſſe uideamus. Scito Bembinum delitias tuas deſiderio tui
penè extinctum eſſe, certe dolorem, quem ex abſentia tua contraxerat, no
bis & bidui inedia, & perpetuo ululatu, diſcurſuq; teſtatus eſt. Nunc
& ſi ad cibum, nondum tamẽ ad priſtinam illam ſuam alacritatem re
dijt, mœſtus ſemper, & ad contrectationes blanditiasq; noſtras ſub-
ringens. Tu cura ut ualeas, id enim & nos facimus, ac ſimul operã da-
bimus, ut ne fruſtra conſuetudine, conuictu, conſilijs tuis uſi unquam ui-
deri poſſimus. Saluta mihi communes amicos, ſimul & illud quidnam
ſit fac intelligam, quod me nonnulli comminiſcuntur de ingenijs Roma-
norum interrogatum, reſpondiſſe, non crepare montes. Ego enim cum id
nunquam dixi, tum uero cuiuſmodi ſit, intelligere non poſſum. Vene-
tijs proficiſcens. xiiij. Cal. Maij.*

CHR. LONGOLIVS P. BEMBO S.

l

*Iteras, quas ad me Florentia quinto Cal. Mai. dediſti, accæ
pi ad ix. Cal. Iun. perbreueis quidem illas, ſed mihi ſanè
longe gratiſſimas, ut cui nihil optatius eſſet, quàm de te, ex
te ipſo aliquid tandem audire. Nam poſtq̃ Venetijs profe-
ctus eras, nihil neque à te, neque de te in eum diem, ad me quidem perla
tum fuerat, neq; uero poteram tibi à nauigationis, itinerumq; difficulta-*

Digitized by Google

tibus non magnopere timere, qui te, cum tuapte natura haud ita firmũ tum ex uetere illo & difficillimo morbo nondum planè confirmatum, in uiam dediſſes. Leuaſti itaq; tu me magna ſollicitudine, liberauit autem planè nuper frater tuus, qui te Prid. Non. Mai. Romam ſaluum incolumemq; ueniſſe affirmaret, quo planè nuncio tanta ſum lætitia affectus, quanta par eſt eum, qui te cum naſcentis laudis ſuæ fautorem agnoſcit, tum ſperatæ dignitatis authorem fore confidit. Profectò niſi me fidelißimis atq; amantiſſimis conſilijs tuis iuuiſſes, ut cætera diſſimulentur, quæ & maxima & innumerabilia ſunt, tua erga me merita, non modo is adhuc eſſem, qui anno ſuperiore eram, hoc eſt uiæ, qua ad bene dicẽdi facultatem iter eſt, omnino ignarus, ſed ne ſperare quidem ullum mihi ſtudiorũ meorũ fructũ unq̃ licuiſſet. Quod eò quidem pertinet, ut intelligas quàm mihi ſalus tua curæ uel ſit, uel eſſe debeat, ſi modo is ego ſum, ut planè ſum, qui officium meum, memoremq; erga benemeritos animũ libenter præſtare ſoleã. Bolduus hic aliquot dies nobiſcũ fuit nobiſcũ inq̃, quod domum noſtrã familiariter uentitarit, horaſq; multas ſuauiſſimo ſermone nobiſcum conſumere ſit ſolitus. Is cũ me ſæpe inuitatum, ad cœnam aliquando tandem perduxiſſet, lautèq; ac ſplẽdide accæpiſſet ad extremum à me etiam contendit, ut opibus ſuis, perinde atq; tuis uterer, quod quidem utrum ille ſua ſponte, an commendatione tua adductus fecerit, haud equidem ſcio. Vtrocunq; modo, ſiue etiam utraque de cauſa id fecerit, uelim per literas tuas intelligat, cum humanitatem ſtudium, officiumq; illud ſuum mihi fuiſſe gratiſſimum, tum uero me ſibi mirificas apud te gratias egiſſe. Pari liberalitate nobis & animum & domum ſuam patefecit Nauagerius noſter, qui nos hic etiam Cal. Mai. uiſit, atq; ut te ſuis uerbis ſalutarem magnopere rogauit. Proſequebatur Lud. Foſcarum Vincentiam, eodem itinere Veronam profecturus, atq; ſi res ferret, illic cum Turrianis fratribus æſtatem cõſumpturus. Ego uero cum ad Id. Mai. Venetias nauigaſſem, & ſi Octauiani Grimoaldi hoſpitio ſum uſus, fui tamen domi tuæ, atque apud te eſſe, ut uolumus, id eſt rectiſſime omnia cognoui, de quo, & ſi tuorum literis, multorumq; nuncijs crebro ſis certior, putaui tamen mearũ eſſe partium ea de re aliquid ad te ſcribere. Dedi ad te epiſtolã Venetijs proficiſcẽs, ſub id ferè tempus cum tu Florentiam aut iam aduentaras, aut certe appropinquabas, ea tibi reddita fuerit nec ne, ſi ad me ſcripſeris, gratiſſimum mihi quidem feceris. Nos hic interea dabimus operam, ut, quam de nobis prædicatione tua concitaſti expectationem, hanc ſuſtinere, ac tueri aliquando poſſimus. Vale. Patauij iiij. Cal. Iunij.

CHRI. LONG. P. BEMBO. S.

P Er paucis diebus ad eas, quas tu ad me Florentia literas de-
diſti, reſcripſeram, cum mihi alteræ abs te Romæ ſunt red-
ditæ, in quibus me illa mirifice delectarunt, cum quæ in
eandem quidem cum ſuperioribus rationem, ſed multo me
hercule ſubtilius, luculentiusq; ſcripta erant, tum quæ de amica Pont.
Maximi erga me uolũtate ſignificabas. Illud uero mihi tam gratum fuit
q̃ minime expectatum, quod eum meis uerbis ueneratus eſſes. Nam
cum ad ipſum nihil oĩo literaꝝ dare ſim auſus, ne ſummas eius occupa-
tiones interpellarem, cuperem autẽ me illi & gratum & memorem
probare, nec qua id ratione aſſequerer mihi in mentem ueniſſet, reperiſti
tu uiam, immouero confeciſti ipſe per te, ex ſententia mea negocium,
cum nihil facile minus ſperarem, aut omnino iam cogitarem. Sed hoc
planè tuum eſt mi Bembe, non ita denique amicoꝝ rationibus cõſulere
ſi admoneare, ſed omneis eoꝝ cogitationes officijs tuis præuenire atq; ſu-
perare. Nam ut etiã pecunia ex Principis Fiſco mihi prærogaretur, cura-
ſti, quod quidem ipſum ſanè ſum admiratus, neq; tamen ex ea, quam tu
fortaſſe ſuſpicaris, parte, quod nihil huiusmodi poſtularam, uel etiam
ſperaram, ſed quia non hoꝝ eſt neq; temporum neq; morum, æs alienũ
ad diem diſſoluere, ne dũ grauitã penſionũ pecuniã repræſentare. Pari
te diligentia in ijs uſurum eſſe confido, quæ tibi de me cũ Io. Pino Regis
Frãci legato ſunt cõmunicãda. Aderit ipſe ultro, ita enim pollicitus eſt.
Incũbite (quæſo) in eã rẽ, atq; inter uos cõmẽtemini, qua ratione fortu-
nã noſtrã ſubleuare, et pontificijs me beneficijs ornare poſſitis. Ego.n. ab
omni alia cogitatione auerſus, curas, ſtudia, ſenſus deniq; oẽis meos, ad
excolendũ ijs literis animũ, te authore traduxi, in qbus, ſi qcq̃ profecero,
potero tua quidẽ ſentẽtia, amicoꝝ meoꝝ nõ ſuſtinere modo gratiã ac tueri
officia, ueꝝ etiã remunerare atq; illuſtrare beneficia, ut ego uero ſuſpicor
mihi deſperãdũ nõ erit, quin eis tũ magno ſim aliqñ ornamẽto q̃ ipſi mi-
hi pſidio extiterint. Aduẽtu tuo refrigeratos eẽ iniquos leuiſſimoꝝ hoim
de me ſermões, ex literis. M. Antonij Michaelis nuper itellexerã, ex tuis
hoc amplius cognoui, cuiusmodi id tãdẽ eſſet, qđ i me ꝯtuliſſent. Res pla-
nè ridicula, ſed meo tamen neſcio quo fato, ex iſtiuſmodi nugis tragœ-
diæ nobis iſtic quotidie excitantur. Atqui non tam ſum nãratus homi-
nes ſui ſimillimos iſta aduerſum me comminiſci, quàm uiros quoſdã pluri-
mis atq; optimis artibus ornatos huiusmodi rumoribus commoueri atq;
in me etiam incitari. Sedaſti tu quidem hoſce rumores tuo aduen-
tu, ſed quid mi Bembe, ſi tu aut Romam omnino non ueniſſes, aut
mihi parum amicus eſſes? Iterum opinor, in inuidiam crimenq; ab-

ſens uocaret, uel indicta potius cauſa innocens dānaret? Scis enim, quod etiam apud te frequenter ſum queſtus, fortunam cum natura mea pugnare, huiuſmodi ratione fieri, ne mihi quicquā aſſumam, quod iure poſſit, non dico boni, ſed omnino maleuolentiſſimi cuiuſq; animum offendere. Illius iniquitate mihi uſu uenire, ut uitæ meæ curſus aut potius hic noſter ſeceſſus, quamlibet obſcurus, minime certe inuidioſus maleuolorum obtrectationibus facile pateat. Si Italos odiſſem, nunquam profecto relicta domo, patria, breuiter meis omnibus reclamantibus huc properaſſem, ut cum Italis in Italia uiuerem. Si de Romanis male ſentirem, ciuis Romanus neq; eſſe neq; numerari ſanè uellem. Verum quoniam de his cū eodem Michaele, eo conſilio nuper pluribus egi, ut eos meis uerbis doceret atq; commonefaceret, ne ſibi quicquam de me temere perſuaderi finerent, ſuperſedeo ea ad te ſcribere, quæ mihi nunc in mentem ueniunt, ueniunt autem, mihi crede, q̄plurima. Sed nolo tibi moleſtus eſſe. Tantum te rogo, ut tuam in me defendendo conſuetudinem, mihi præſtes, & iſtorum criminibus, quod te facturum oſtendis faciſq;, reſiſtas. Quod de P. Paccio ſcribis, id huiuſmodi eſt, ut ea quidem uir ille noſtri amantiſſimus, dixerit, quæ & ipſe fortaſſe cupiat, & ex re mea fore exiſtimet, non autem quid ego ſtatutum habeam. Statui autem (quod quidem inter nos liceat dicere) niſi quid aliud accidat, hoc ipſo, cuius mihi poteſtatem Pont. Maximus liberalitate ſua facit, ocio perfrui, idq; uel ut tibi morem geram, q hoc noſtrum inſtitutum mihi probare ſemper es uiſus, uel quia ipſe ego huius conſilij maiorem in dies ſingulos, neſcio an fructum, uoluptatem certe percipio. Hinc porrò in eum ſermonem Paccium ueniſſe opinor, quod Mariano Caſtellano, ut Florentinorum conditiones acciperem, à me uehementer etiam atq; etiam petenti, per literas reſpōderim, nihil me tanta de re prius eſſe conſtituturū quàm affines meos conſuluiſſem, ijs autem rem aut non probantibus, aut etiam extrahentibus, me meo conſilio eſſe uſurum, atq; in amicorum, quos mihi in Italia comparaſſem, poteſtate futurum, fac (amabo te) legas, quam in hanc ſententiam ad Marianū epiſtolam ſcripſi, nam ad Paccium ea de re ne uerbum quidem, quando nec ipſe ad me quicquam. Videbis me eo cōmento uſum, ut ſi præciſe & ſine ulla exceptione, quod petebatur negaſſem, ne illi me aut ſuperbum, aut inſanum ſuſpicarentur, qui tanta, eaq; amicorum opera mihi confecta commoda, premiaq; inſolenter repudiarem. Ad collegam tuum omnino ſcripſiſſem, niſi conſtans fama iam multos dies hic percrebuiſſet, cū ſimul atq; tu Romam ueniſſes in prouinciam ſuā eſſe profectum, cuius rei (ſi tibi non eſt moleſtum) uelim me facias certiorē. Vale.
Patauij. iiij. Id. Iun.

Digitized by Google

CHR. LONGOLIVS P. BEMBO S.

Piſtolæ argumentum ad te nullum prorſus haberem, niſi
id mihi Flauius noſter ſuis ad me literis præbuiſſet. Ad hūc
enim cum mihi omnino literæ dandæ eſſent, quæ quidem
niſi per te commode ei reddi non poſſunt, effecit ſanè, ut ad
te etiam eo nomine ſcriberem. Leue (inquies) argumentum. At quod ad
te ſcribam aliud planè nō habeo, niſi tu fortaſſe illud ſcire uis, ut certe uis,
quo modo hic æſtatem traducamus. Traducimus autem, mihi crede, ſum
ma cum uoluptate. Diem enim ita conſumo, ut matutinas horas latinis le
ctiunculis tribuam, prandium trigonali pila condiam, non quo noſtræ
eiuſcemodi ſint menſæ, ut hoc condimenti genere magnopere indigeant,
nec enim multum uel ſplendore, uel lautitia ueſtris cedunt, ſed ita uale-
tudini noſtræ libenter conſulimus. A cibo tempus uarijs ſermonibus duci
tur, poſtea dum ſe calor frangat, leuiter meridiamur, quietem græcæ, &
interiores literæ excipiunt. Sub has eadem pila in cœnam exercemur, ſed
meo ſanè arbitratu, id eſt uſque ad ruborem, citra ſudorem. Reliquas diei
partes ueſpertinæ ambulatiunculæ, eæq; aut propter aquaꝝ decurſus ali-
quos, aut ſpacioſis in campis lentæ ſibi uendicant. Quod ſiquando maio
re æſtus ui urgemur, admiſſis equis concurſantes urbē obimus. Simulac
me in cubiculum abdidi, reputo ſtatim mecum, quid eo die memoria, q̄d
ſcientia comprehenderim. Noctem à prima ſtatim uigilia ſomno damus,
cum ſole ad eaſdem uices ſacris operati redimus. Quid quæris? Vtor li
teris, quantum ſemper optaui, fruor ocio, quantum nunquā ſperaui. An
uero tantæ felicitatis fructus mihi conſtet, niſi forte tam felix ocium ocij
eſt fructus uberrimus, ſenties aliquando fortaſſe tu, quem mihi fortuna de
dit ſtudiorum meorum adiutorem, tanti ocij authorem, multarū & cla
riſſimaꝝ amicitiaꝝ conciliatorem, deniq; non inimicoꝝ modo meoꝝ ul-
torem, ſed etiam obtrectatorum uindicē, ut alteros tandem ſtultitiæ ſuæ
puderet, intemperantiæ ſuæ alteros pœniteret, laſciue nimis. At certe ali
ter gaudium meum gaudere non poſſis, nec ego tibi laſciuientis ocij ſpe-
cimen præbere. Quod ſi tu, ne hac quidē in ratiōe, exultans dicēdi genus
admittis, ecce ad illud ueſtrum me confero. Vellē de me ad Marinū Ge-
orgiū diligentiſſime ſcriberes, hoc eſt me de meliore nota ei cōmendares.
Nec.n. neſcis, cū quanta hic in ſolitudine uerſer, qui cū pedē domo extuli,
quē de facie, aut omnino nomine norim, offendo neminē, tū quam mihi
propemodū opus ſit, nō modo expediat, ut in alicuius principis authori
tatis uiri uel fide, uel amicitia eſſe exiſtimer. Quanq̄.n. ut dixi, à domeſti-
cis nemo planè eſt, quem ego hic cognitū habeā, eoꝝ tñ, qui ſtudioſi nu-

rantur, nemo ferè eſt, qui me non norit, Certe uix unquam prodeo, quin his mihi uocibus paſſim aures perſonent. Hiccine Gallus ille, qui in Italiam? Qui Romæ? Quem Po. Romanus? noſti cætera. Diſſiparunt enim egregij noſtri illi ciues, me ideo Patauij eſſe, quod mihi Romæ tuto eſſe non liceat. Eo ſanè fit, ut in tanta gladiorum licentia mihi interdum timeam, præſertim cum aduerſus hominem Gallum, non minor ſcelum ſit facinoris uerecundia, ſed in mea iniuria popularis etiam quædam laus præpoſita eſſe uideatur. Equidem cum hæc mihi in mentem ueniunt, euolare hinc nonnunꝗ cupio, atq; Lerinum cogito, ubi Sicariorum neq; facta uideam, neq; nomen audiam, non qui ſalutem literis unquã ſim dicturus, ingraueſcit enim in dies ſtudium, ſed ut illic ocio non tantum honeſto & magno, uerum etiam tuto perfrui nobis liceat. Eſt mihi quidem Marinus Georgius Venetijs proficiſcenti & ſtudium et authoritatem ſuã pollicitus, uerum ruſtico neſcio quo pudore deterritus, nondum animum inducere potui, ut me ei offerrem. Itaq; mihi gratiſſimum feceris, difficile eſt loqui, & ſcis quid uelim, ſed dicatur ſanè. Vellem is me ſua quaſi ſponte accerſiret, atq; omnem in partem tuendum ſuſciperet. Quod quidem ille unus omnium maxime poteſt, uel iure & poteſtate, quam hic habet maximam, uel conſilio, & authoritate, qua ubiq; ualet plurimũ. Collega tuus iſtic adhuc ſit, an uero (quod quidem audio) in prouinciã ſuam profectus, nondum me certiorem feciſti, cum id tamen, ut faceres, à te ſuperioribus literis petierim, & me ſcire, mea plurimum interſit. Non enim ignoras, & quanti hominem faciam, & ꝗ de me idem bene ſit meritus. Vereor equidem ne à me literarum officium requirat, quod quidem ille pro multis ſuis in nos beneficijs, ſtudiorumq́; & cauſæ coniunctione deſiderare non debet. An idem tibi in rationibus noſtris cum Io. Pino Regis Franci legato complectendus ſit, tui eſt conſilij. Ego enim & ſi eũ omnia mea cauſa & uelle & cupere exploratum habeo, quid tamẽ hac in re ualeat, neſcio. Sed nec certe quid uos in eo genere præſtare poſſitis, ipſe ſatis intelligo, earum rerum iam planè rudis, & in huiuſmodi actionum uſu minus ꝗ nunc quidem uelim, olim uerſatus. Itaq; quid efficere poſſitis, ueſtrum eſt ſtatuere. Meum, quodcunq; mea intereſſe duxeritis, uos ualde rogare, tam & ſi id forte nec humanitas tua expectat, nec facile amicitia noſtra patitur, ſimul enim atq; me in fidem, amicitiamq́; tuã contuli, me non tuendum modo ſed augendum etiam atq; ornandum ſuſcepiſti. Atqui illud etiam, atq; etiam uidete, ne cum Principem habeatis cum omnium liberaliſſimum, tum uobis amiciſſimum, tum eũ etiã, qui me beneficijs ſuis ornatum uelit, ipſi uos mihi defuiſſe uideamini. Ex-

Digitized by Google

trenuum illud eſt, ut omnium, quas ad te dedi, epiſtolarũ exempla mihi cures. Rides? Atqui tam ambitioſus non ſum, ut eas in honorem adducere, aut in uolumina referre uelim, ſed mehercule ſcire cupio, cum quid adhuc ad te ſcripſi, tum ecquid meas ad te literas omneis acceperis. Scripſi autem penè ſemper non tam quicquid in mentem, q̃ quicquid in buccam ueniſſet. Quod quidem ipſum uſu mihi etiam nunc uenit, nam cum initio nihil omnino haberem, quod ad te ſcriberem, dum tecum libenter quaſi colloquor, iuſtum penè uolumen meorum ad te ſermonem conſcripſi. Vale. Patauij Pridie Id. Iul.

CHR. LONGOLIVS P. BEMBO S.

g Ratiſſimæ mihi fuerũt tuæ literæ, quas Patauij paucorum dierum interuallo accæpi eodem exẽplo binas. Vidi enim quantopere laborares, ut epiſtolæ ad nos perferrentur tuæ, niſi me fortaſſe ſchedula illa tua adductum eſſe putas ut credam, eo te conſilio uſum, quod ſuperiorum genus tibi non ſatis probaretur. Mihi uero ita placuerant, ut ex poſterioribus nihil nouæ uoluptatis perciperem, niſi quod me quaſi repetita ipſarum lectio haud mediocri uoluptate afficiebat, ſed hanc ex cæteris quoq; tuis literis communiter capio. Omnes enim per ocium accuratius relegere ſoleo, ductus nimirum incredibili quadam earum ſuauitate, atq; elegantia, quibus quàm me afficias non dici poteſt. Nam quod ſtudiorum meorum rationes, ita probas, ut nos etiam de ijs uehementer laudare uidearis, agnoſco humanitatem tuam. Ego enim quod ad te proxime quoque ſcripſi, ne fundamẽta quidem tanti operis mihi adhuc ieciſſe uideor, nedum in abſoluenda, adornandaq; ſuperficie occupatus adhuc non ſum, quamquam in eo potius laboro ut ueteris eloquentiæ ſpeciem aliquam, aut colorem ſcriptis noſtris illinam q̃ ut neruos eius ac uires in lucem reuocem, præſertim hoc tempore, nulla Rep. ſublato prorſus latine loquendi uſu.

De aduentu tuo quod ſcribis, eſt ille quidem in expectatione hic maxima, neque mihi ſanè non gratiſſimus futurus, ut qui me ſperem te adiutore id poſſe conſequi, quod te authore uelle cœpi. Sed uide per fortunas, nunquid prius quam iſtinc te commoueas de nobis confici poſſit. Nam cum profectione tua omnem ſpem meam debilitari, uel potius concidere uideo, niſi quid in Io. Pino & collega tuo præſidij fore ſperas, quod ego planè deſperaui. Nam ad alterum

es de re nunquam ne uerbum quidem. Alter q̃ parum efficax ſit, uides. Quod mihi de Nicolai Leonici familiaritate gratularis, potes id tu cui-dem iure optimo, quippe qui ſuauiſſima hominis doctiſſimi, & mehe-cu le optimi conſuetudine perfruar. Is tibi ſalutem per me referri uoluit plurimam. Tu contra uelim meis uerbis ſaluere iubeas Alexandrum Capellam, quem non modo ex tuis literis, uerum etiam ex Leonici noſtri collocutionibus cum noſtri eſſe ſtudioſum cognoui, tum etiam uirum bonum et eruditum, et multo tractandæ Reip. uſu Senatui Veneto apprime gratum. atque hoc ipſum à me tibi ſcriptum eſſe, in ſermone, ſiquando res feret, ei ſignificabis. Quid etiam? Quid? apud te eſt ut uolumus, & migrationem hanc tibi, tuisq; bene & feliciter euenire optamus. Erogauit Flauius noſter in puerum meum octingentos, puto, ſeſtertios nũmos, eos ſi à te petierit, cures ei quamprimum meo nomine. Nec enim ignoras unde eos. ad Cal. Mai. poſſis auferre. Vale Venetijs. Cal. Apr.

CHR. LONG· FLAVIO S.

PEr gratum mihi feciſti, quod puerum meum uiatico proſecutus es, neque id uero ipſum tam pueri cauſa, quem planè perditũ uideo, & iſtic adhuc eſſe audio, ad me quidem nondũ uenit, quàm quod in eo quanti me faceres re oſtendiſti. Verum ne impenſam cum opera perdidiſſe rideamur, age, amabo te, cum Fr. Beraldo, ut pecuniam, qua puerum ab eo ſpoliatum ſcribis, tibi reſtituat. Sin erit in eo durior, ſcis unde tibi ad Cal. Maias octingentos ſeſtertios nummos auferre poſſis. Tum enim decretæ nobis à Pont. Maximo in annuũ ſumptũ pecuniæ dies cedit, in qua exigenda, quod adhuc feciſti, uelim mihi operam naues tuam. Quod ſi longius tibi interuallum uidebitur, interim per me quidem uerſuram facias licet, niſi quis modo iſtic eſt, ut certe Bembus noſter eſt, à quo mea fide gratuito poſſis ſumere, numeraturum confido, ſpero quidem certe. Extremum illud eſt, ut has literas non epiſtolæ, ſed nominis cautionisq; uim habere exiſtimes. Nam quo ſit erga nos animo puer, non ualde laboro. Multum quidem in eo tuendo diligentiæ poſitum uolui, non quo is de me ita eſſet meritus, ſcis enim in iſtam uel ætatem uel fortunam nihil huiusmodi cadere, ſed ne cum à Io. Pino, cui illum diligẽtiſſime commendatum tradideram, me inſciente diſceſſiſſet, perditiſſimorum hominum conſuetudine exceptus iſtic corrumperetur. Id enim ad fidem exiſtimationemq; meam pertinere ſum arbitratus. Sed quando officio noſtro perfuncti ſumus, operaq; à nobis ut ne quid ei deeſſet, data eſt, abijciamus iam omnem de eo curam atque ſollicitudinem, quicquid pec-

Digitized by Google

cauit ſibi peccarit, me quidem neque laudatore, neque adiutore poſthac utetur. Vale. Venetijs Cal. Apr.

CHR. LONG. HIERONYMO FONDVLO S.

Legi epiſtolam tuam ſtomachi & querelarum plenam, in qua multis mecum uerbis expoſtulas, quod ita ceſſatioẽm meam puſilla quadam epiſtola apud te purgarim, ut ſcriptorum tuorum rationi interea non pepercerim. In extremo autem me ad literas tuas reijcis, iubesq́; ut pro ingenio meo iudicem, ecquid in illas præter inaneis uoces, & ieiuna quædam uerba conieciſſes. Ego uero mi Fondule, nihil unquam huiuſmodi me neq; ad te ſcribere, neque in epiſtolis tuis notare memini, genus earum ſemper probaui, pure enim loquebantur, officij, diligentiæ, humanitatis plenæ, ut mihi nunc quidem mirum ſit, tibi homini non inepto, in mentem ueniſſe ſuſpicari, iccirco me tibi rarius ſcribere, quod literas tuas quibus reſpondeam indignas exiſtimem. Ipſe de te quàm tu bene ſentias, neſcio, me quidem parum noſti, qui te à me contemptum putes. At enim dixi, literas tuas nullam mihi ſcribendi materiam attuliſſe, hoc ipſum illud eſt ſcilicet, quod tibi ſtomachum fecit, quod tantum bilis commouit. Equidem cum ad ſingulas tuas epiſtolas cuperem, ſed uel neceſſe non eſſet, uel quid reſponderem non ſatis occurreret, deſideraui nonnunquam in eis pleniorem reſcribendi ſententiam, ſed quæ tandem tua in eo culpa? non ulla profectò magis quàm mea, qui me argumenti penuria excuſarim, præſertim cum tu me negligentiæ tam grauiter accuſares. Non audeo equidem tibi homini occupatiſſimo oneris quicquam imponere, ſed ſiquid puſillæ illi meæ & ueteri epiſtolæ commiſi diligentius attendes, uidebis nihil cauſæ fuiſſe, cur tu uerba mea durius quàm uel animi mei ſimplicitas, uel naturæ tuæ moderatio poſtularet, interpretarere. Quod ſi eorum quæ tum tibi miſi, non ſum planè oblitus, culpam profectò omnem literarum mearum ſilentij in me unum contuli, tantum à te petij, ut ſi crebriores à me uel uberiores etiam uelles elicere, ipſe tu mihi iſtinc aliquod ſcribendi argumentum ſuppeditares. In quo ſi te tam grauiter, quàm quidem literæ tuæ oſtendunt, offendi, quid iam mihi faciundum ſit, non ſanè habeo. Taceam? at eo tu me nomine accuſas. Excuſem? at tu non modo excuſationem meam non accipis, ſed de eo ipſo peracute quereris, quod me purgem. Expoſtulationi tuæ reſpondeam? at uereor, ne ſatisfactione mea offendare, qui tam facile indigneris morem tibi ſtatim non eſſe geſtum. Omnino ignoſci mihi abs te, uel in aliena culpa, peterem, niſi id ſuperio-

Digitized by Google

ribus literis fruſtra tentaſſem. Sic igitur puto faciam, obiurgabo ipſe te, qui prudentiæ, humanitatisq́; tuæ oblitus, hominis tibi amiciſſimi animum ſine cauſa abs te alienes. Sed profecto non alienabis. Qua enim ſum in tuendis amicitijs conſtantia, querelas iſtas, uel delitias potius tuas omneis humaniter feram, nec ſi tu iniquior in me eſſe perges, ego te amare ea re deſinam, tantum uicem meam dolebo, qui cum te tanti faciam quanti haud ſcio an neminem, iniuſtiorem te tamen quàm mea erga te beneuolentia mereatur, experiar.

Dolenter hæc ad te magis (mihi crede) q̃ iracunde ſcribebam, cum ecce tibi à P. Bembo literæ, quibus ille me de tuis in nos ſtudijs & officijs certiorem faceret, ſimul & iuberet, ut gratias tibi per literas agerem, quod Io. Pinum, currentem quidem ſua ſponte illum, ſed tuo etiam iudicio tribuentem plurimum, ad complectendam cauſam noſtram incitaſſes. Itaq; mihi gratiſſimum fuiſſe officium tuum ſcito, idq́; ut ipſe tu aliquando intelligas operam me daturum tibi uelim perſuadeas. Sed non faciam, ut tibi gratias ambitioſius egiſſe hic uidear, q̃ uel tua expectet humanitas, uel noſtra patiatur amicitia. Tantum habeto, præſtaturum me tibi re melius quàm uerbis memoriam, beneuolentiamq́; quam debeo. Impertire meis uerbis multum ſalutis & Quint. Lælio Maximo, & Fur. Mario Molſæ noſtro. Vale.

Patauij xij. Cal. Mai.

Obſignata iam diu epiſtola, atq; propter repentinum Bembi noſtri ab urbe diſceſſum, multos à me dies in manibus habita, accepi literas tuas, ad iiij Cal. Mai. Romæ datas, in quibus quod ſcribis de P. Briſſoo noſtro eiusque aduentu mirifice delectatum eſſe, equidem ualde gaudeo. Quod autem eum communibus etiam amicis notum commendatumq́; eſſe uoluiſti, in eo uero mihi tam gratum feciſti, q̃ quod eſt gratiſſimum. Spero enim & mihi tanti uiri amicitiam iſtic amplam fore & illi ipſi ueteres noſtras neceſſitudines, quæ à nobis tantopere celebrarentur uiſum iri non indignas. Tu quas ad eum Hier. q; Alexandrinum do literas, ſtatim reddendas curabis, ſimul & Pino noſtro de iſta fortunæ dignitatisq́; acceſſione meis uerbis gratulabere.

Iterum Vale.

CHR. LONG. PETRO BRISSOO S.

q

Vanta me læticia affecerint, Fonduli noſtri litteræ, quibus ille te Romam ſaluum ueniſſe ſcriberet, tu pro ueteri noſtra & arctiſſima ſtudiorum, animorumq; coniunctione exiſtimare potes. Ego certe quicquid ex iucundiſſima alterius conſuetudine fructus percipi poſſit, id omne ex humanitate tua & olim percæpi, & me poſthac etiã laturum confido. Sed tu tamen mi Briſſoe, huic tanto meo gaudio nonnihil moleſtiæ aſperſiſti, qui ut aliorum prius literis q̃ tuis de aduentu tuo fierem certior, commiſeris. Sed hoc ipſum tu facillime apud me purgaris, ſiquid ad nos ſtatim ſcripſeris, aut ipſe potius ueneris. Venies enim, mihi crede, expectatus. Exponerem hic tibi omnem ſtatus noſtri rationem, niſi te ex Fonduli, Bembiq; noſtri ſermone ea iam omnia cognoſcere exiſtimarem. De tuis autem rebus, quando nihil niſi ex tuis literis certo ſcire poſſum, uelim tu de ijs ad me diligenter, accurateq; perſcribas. Vale. Patauij Cal. Mai.

CHRI. LONG. P. BEMBO. S.

c

Vm ante diem tertium Id. Apr. Patauium ueniſſem, redditæ mihi ſunt à te literæ, & cum ijs etiam exempla tum codicillorum, quibus nos Pont. Max. Francorum Regi commendaſſet, tum epiſtolæ quam tu de me ad Gul. Budæum ſcripſiſſes. Quid quæris? non potuit amicius quidem agi, nec ſtudioſius q̃ actum eſt à te de commodis noſtris, ſed quo me tamen in genere Pont. Maximi liberalitate cumulatum potius q̃ ipſius commendatione ab alio quouis auctum iri ſperabam. Nam in gallicis rebus, quas ego non tam benignas nobis, q̃ copioſas eſſe perſpexeram, nihil unquam ſanè ſpei ponendum exiſtimaui. Noui eius gentis principum ingenia, cum literis noſtris ſua ſponte parum tribuentia, tum uero mihi, quod relicta Gallia, in Italiam me contulerim, parum amica, ut multo ſcilicet maiorem ex tuis erga me officijs uoluptatem capiam, q̃ ex illius Regis liberalitate fructum expectem, preſertim cum ad eam, quam tu mihi oſtendis ſpem, parati nihil omnino uideam. Equidem cum de complectendo in cauſa noſtra Io. Pino tecum commẽtabar, id uidelicet agebã, ut ab utroq; ueſtrũ res noſtræ Pont. Max. nõ Regi Gallorũ commendarentur. Neq; n. neſciebã q̃ ſtultum eſſet, me quicq̃ ab eo petere, cui operam ipſe denegaſſem meam. Quid enim nobis ab ipſo Rege, quid ab eius tandem matre, ad quã

etiam de me Pont. Maximum ſcripſiſſe ais. Quid ab ijs ipſis inquam no
bis ſpei iniectum non eſt, quo nos uel apud ſe uel etiã in Gallia retineret?
Atqui pluris apud me fuit, & eſt mehercule etiam nunc, earum ad quas
tu me uocabas literarum conſcientia quàm omnis Regia illa fortuna.
Hoc tibi (credo) notum non erat mi Bembe, cum pontificios codicillos
in eam ſententiam conſcribendos curares. Sed ea quidem mea certe culpa
eſt, qui rem tibi non planè aperuerim. Tu uero nimio quodam noſtri ſtu-
dio atq; amore prolapſus es, qui me, ſaltem de ratione codicillorum, non
conſulueris. Potuiſſes enim, in mea preſertim cauſa, nonnihil à me com-
moneri, quo artificio, neq; enim ſatis erat pugnare conſilio, ea in re nobis
utendum eſſet. Nunc commiſſum eſt, non modo ut tu in eo fruſtra elabo
raſſe, ſed ut ego ijs, ad quos miſſi ſunt, & ridiculus, & impudens uide-
ri poſſim. Equidem mihi eorum ſermones audire iam uideor, qui me hoc
biennio nihil niſi Pont. Maximi beneficentiam, nihil niſi P. Bembi in
me ſtudia magnificcia ctantem audiſſent. Sed quando nihil nobis in eo
iam integrum eſt. Mutari enim res non poteſt. Da (quæſo) operam, ut
quod eſt, quodq; tuis ad Budæum literis uerißime commiſiſti, hæc me in
ſciente omnia à uobis confecta eſſe intelligant, ſic enim profecto, & illu-
ſtriorem induſtriæ tuæ laudem retuleris, quaſi quæ tu ad me pertinere
arbitrarere, ea tua ſponte feceris, & me magna ſanè moleſtia liberaris,
qui non mediocriter uereor, ne illi me iam conſiliorum meorum turpiter
pœnitere exiſtiment, cum ego me in hac inſtituta uitæ ratione magis
magisq; in dies ſingulos confirmem, uel etiam oblectem. Atque in his
cum mihi ſint omnia mi Bembe cariſſime, ea tu & pro tua prudentia ſa
pienter conſiderabis, & in eam partem, quam ſumma uel mea in te ob-
ſeruantia, uel tua erga me beneuolentia poſtulat, accipies. Scripſi ex tuis
literis ad Hieronymum Fondulum, idem facturus ad Io. Pinum, & Al-
bertum Carporum principem, cum tibi maturum uidebitur, iubes enim
nequid feſtinem. Nam quod etiã ad Antoniũ Pratianũ dãdas nobis eſſe
cenſes literas, poſſit ille quidẽ, magno rebus noſtris eſſe adiumento, &
eſt, ut quidem audio, non alieno à nobis animo, probaſſe enim illi conſi-
lium noſtrum aliquando tandem uidemur, ſed uide num ex dignitate
noſtra ſit, me ſupplicem ad eum nunc accedere, cuius ego neque uolun-
tati, neq; promiſſis reſſerim, cum ipſe mihi de ſe prolixe polliceretur om-
nia, ſi depoſito profectionis conſilio mallem apud meos in Gallia q̃ in Ita
lia uobiſcum uiuere, ſed nihil certe mihi conſuetudine ueſtra, literisq; no
ſtris fuit antiquius, quibus omne meum ita do ſtudium, ut mihi in
mentem nihil ueniat minus quàm cuiquam horum inuidere. Sed quid
eſt, quod in extrema tua epiſtola iacis obſcure? ad eã, quæ nobis à Pont

Digitized by Google

Maximo in annuum ſumptum decreta eſt, pecuniam, acceſſurum quiddam. Id cuiusmodi ſit, aueo ſcire, ſiquidem res eſt in manibus. Sin minus incumbe tamen in eam curam, ut à te non ſtudiorum modo meorū ſed etiam fortunarum omnium ornamenta profecta eſſe omnes intelligāt. Nec enim eſt quod te primus iſte conatus deterreat, quaſi non ex ſententia noſtra proceſſerit. Nam & ego falli poſſum, eſt enim fortaſſe tam diligens commendatio maximi apud Regem ponderis futura, hoc preſertim tempore, cum is maiorem Pont. Maximi q̄ noſtri rationem habeat neceſſe eſt, & tu aliam facile nobis uiam munieris qui apud Principem iſtū, pontificiamq; cohortem omnem tanta uel gratia uel authoritate polleas, q̄tū te iſta doctrina, uirtute, ſplēdore uitæ poſſe atq; ualere par eſt. Vale. Patauij. xij. Cal. Maij.

CHR. LONG. P. BEMBO S.

Adem mihi nunc ad te ſcribendi cauſa eſt, quæ proxime fuit hoc eſt ut literas, quas iſtic do, illis, quibus aſcriptæ ſunt, ſtatim reddendas cures. Neq; uero eſt, quod me in eo uel patiētia tua, uel facilitate abuti exiſtimes, quando id certe non facio, ut aut oneris aliquid tibi imponam, qui id nutu conficere potes, aut ea in re opera tua libenter utar, quæ parum ex dignitate tua eſſe uideatur, ſed ut omni tempore tecum quoquomodo ſim, quando aliter conſuetudine tua frui non poſſum. Equidem tum deniq; erga te cum meo amori ſatisfacere, tum etiam officio fungi mihi uideor, cum ad te, quocunq; dato uel etiam quæſito argumento, ſcribo, quod quidem in eam te partem accepturum eſſe confido, quam & ſumma tua humanitas, & iam planè confirmata amicitia noſtra poſtulat. In rebus noſtris nihil eſt ſane noui, niſi quod me ceruicis rigor (τέτανον appellāt) aliquot dies exercuit, idq; cum pauloante ex pleniore inteſtino laboraſſem, ſed non tam grauiter, ut à litteris omnino abducerer. Sic enim me tuis monitis atq; præceptis, illarum ſpe, ad laudem uocaſti, uel inflammaſti potius, ut ſi in illis uita mihi ponenda ſit, præclare mecum actum putem. Omnino in hoc uno ſum totus, ut neq; tu, neq; collega tuus quicquam de me cæteris uel temere polliciti, uel fruſtra recæpiſſe uideamini. Quod ſi fidem in eo ueſtram planè liberare non potuero, ſtudio quidem certe, opera, aſſiduitate ſingulari perficiam, ut nobis fortunam potius inuidiſſe q̄ meum laborē authoritati ueſtræ defuiſſe æqui & iniqui aliquando intelligent. Menſe proximo ſum partim Veronæ, partim Vincentiæ animi cauſa quidem ſed non ſine libellis noſtris futurus. Quare ſi forte longius interuallum

Digitized by Google

literarũ medium fuerit, id ne ſis admiratus. Nauagerium noſtrum unà nobiſcum uenturum ſpero. Sed ſi res feret, faciam te anteq̃ hinc proficiſcar de tota itineris noſtri ratione certiorẽ. Vale. Patauij Cal. Aug.

CHR. LONG. IO. AVRELIO AVGVRELLO. S.

IVcundiſſimæ mihi fuerunt tuæ literæ, idq́; ipſum ſanè multis de cauſis. Primum quod tuæ, hoc eſt uiri omnium ſententia optimi atq; doctiſſimi, deinde quod elegãtiſſimis numeris, uerſibusq́; contextæ eſſent, poſtremo quod mirificam quãdam tuæ erga me uoluntatis ſignificationem habebant. Addo etiã, quod defenſionum noſtrarum librum in ijs ita laudares, ut me eo plurimum aſſecutum putarem, qui te ſola illius lectione, ad cauſam adiunctũ eſſe perſpicerẽ. Neq; uero adhuc conſtitutum habeo, quid mihi inter hæc ampliſſimum fuiſſe putem. Nam quod tu, qui in hac ſumma uirtutis, doctrinæq́; fama uiuas, ad me prior ſcripſeris, eſt id omnino magnum, ſed non eo ſanè maius, quod ſingulare quoddam literarũ genus, in conſtituenda amicitia noſtra tibi uſurpandum duxeris. Illud autẽ, in mea preſertim cauſa, quanti? quod nihil ueritus iniquorum ſermones, & uictoriam nobis tam amice gratulari, & res noſtras graui tuo teſtimonio, iudicioq́; adornare es auſus? Ego uero mi Aureli, & ſi te ea eſſe intelligo cũ natura, ut diſſimulare quicquam nolis, tum fortuna, ut tibi ſimulare neceſſe non ſit, cum tamen ipſe me ab eo longe abeſſe ſentiam, ut tuis etiam nunc laudibus reſpondeam, facile in eam ſententiam adducor, ut me nõ tam illis tuis uerſibus laudare uolueris q̃ ad ſuſtinendam illam, quam de me excitatam uides, expectationem amanter fideliterq́; cohortari. Id ſi ita eſt, quod quidem ex ætate tua, meaq́; mihi facile perſuadeo, bene uelim de me ſperes. Dabitur enim à nobis opera, ut neq; tu quicquam de me falsò prædicaſſe, neq; ego tantam uidear opinionẽ fruſtra concitaſſe. De mutuo meo erga te amore, nihil eſt quod hic ad te pluribus uerbis ſcribam. Eſſem enim ijs literis ſtudijsq́;, quibus me à pueritia dedi, omnino indignus, & planè inhumanus, niſi tibi in eo non reſponderem modo, ſed etiam cumulate ſatisfacerem, quod & ſi quàm difficile ſit, uideo Id me tamen exim tibi præſtaturum confido. Tu me, ut inſtituiſti fac diligas, ac ualeas. Patauij. xiiij. Cal. Septemb.

CHRIST. LONGOLIVS HIERONYMO ALEXANDRINO S.

Digitized by Google

l Iteræ, quas te ante xvi diem Cal. Ian. ad me dediſſe ſcribis, redditæ mihi ſunt Venetijs ad iij. Non. Apr. quod quidem te idcirco in primis ſcire uolui, cum ne tu longius huius epiſtolæ interuallum negligentiæ meæ aſſignares, tum uero ut qu[illegible]nus literæ recte darentur, poſthac uideres. Nam quod ceſſationem tuã tam religioſe excuſas, facis tu quidem humaniter, ſed nihil ſanè, ut te mihi purgatum uelles, opus fuit, qui mihi negligentiæ noïe ſuſpectus nunquã fueras. Nihil enim eiuſmodi iſtic accidiſſe ſcio, quod à te mihi perſcribi mea intereſſet, niſi quod de Alexandri fratris tui obitu ſignificas, ex quo quantum doloris traxerim, tu pro mea erga tuos omnes, ſed illum in primis beneuolentia iudicare poſſis. Verum quid agas? recuſandum nobis non eſt, quominus iure ſuo natura in nos utatur. Dederat illa fratrem tibi ſingulari quidem & ingenio, & uirtute adoleſcentem, ſed ea profecto lege dederat, ut ſuo arbitratu eum à nobis repeteret. Repetijt, citius quidem quã expectaramus, ſed non quã illi licitum eſſet maturius. Feramus igitur, quemadmodũ gratos, minimeq́; ſtultos homines decet, placate, quod neq; accuſare, neq; uitare quiſquam poteſt. Equidem de Rubemontio homine de me tam benemerito, mihi tam amico tuli ut debui, idem tibi etiã de Volũnio faciundũ cenſeo, quos uno die ambos nobis ereptos eſſe ſcribis. Nã de Gonzaga noſtro quod iſtic auditum eſt, falſum ẽ. Philippi cuiuſdã nobiliſſimi adoleſcentis Mãtuani miſerabilis cædes fabulæ locum dedit. Quod de Alcyonio & Statbio ſcribis, ego uero cum altero nullas unquã inimicitias geſſi, cũ altero, quod ad me quidem attinet, bona fide in gratiã redij. Sciſcitatus ſum autẽ per literas de Lælio Maximo, cuias is eſſet, quòd ſe Romanũ diceret, multi negarent, ego interrogatus de eo quid reſponderem non haberem. Reſcripſit quidẽ mihi Lælius Calabrũ eũ eſſe, quod etiam ipſe de te mihi audiſſe uidebar, ſed quoniam non deſunt, qui in diſceptatiõem id adhuc reuocent, tu me uelim, ſiquid exploratius habueris, facias certiorem. Turpe enim mihi duco, non poſſe me alienos à ciuibus meis diſtinguere. Gratularer hic tibi de noua iſta honoris acceſſiõe, ſi quàm lautus quoq; ſplendore ſis eques ad me ſcripſiſſes. Sic enim huc affertur, complures iſtic eſſe nudos equites, eosq́; ipſos prius equeſtri cenſu exhauſtos quã in iſtum ordinem receptos. Qua quidem certe de cauſa, Lælio Maximo nondum ſum eo nomine gratulatus. Siquando intellexero quæ ſit in iſto ordine dignitas, quæ nobis in eo tuendo facultas, tum quidem ea de re ad utrunq; accuratius ſcribam. Sed hoc iocati ſumus. Illud ſerio. Iſtam uobis emptionem bene ac feliciter euenire uolo, ueſtrumq́; in ea re iudicium uehementer probo. Vale.

Patauij. iiij. Cal. Mai.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

a Vdio Bapt. Egnatium, *quæcunq; ipſe loca in ſcriptis noſtris animaduerſione digna iudicaſſet, ea tibi cum ſuis ad me literis notata, deſcriptaq; iampridem tradidiſſe, cuius quidē rei authorem habeo* Romulum Amaζæū, *qui id ſe de eodē* Egnatio *iſtic audiſſe diceret. Quod ſi ita eſt, ſatis mirari non poſſum, ea ad me nondum eſſe perlata, præſertim cum tuam in me uel fidem uel diligentiam nunquam deſiderarim. Equidem cum multa mihi, quæ uerear, in mentem hoc loco ueniunt, tum nihil æque metuo ac ne illa animaduerſionum ratio in alienas manus peruenerit, quod non accidiſſe, q̃ mea interſit, non ignoras. Tota de re ſi me certiorem q̃primum feceris, & me magna ſanè moleſtia liberaris, & mihi tam gratum q̃ quod gratiſſimum feceris. Saulius noſter* Genuam *proficiſcitur ad fratrē, aqua ſubter cutem fuſa grauiter laborantem. Reditus ſui ſpem nobis facit ad hiemē proximā. Ego reditum non puto.* Vale. Patauij Cal. Maij.

CHR. LONG. GVLIELMO BVDAEO S.

e Tſi cum Iac. Sadoleti *literis, meas quoq; nuper ad te dedi, tamen cum* Nicolaus Deius Samarobrinus, *iſtuc proficiſceretur, homo tibi quidem minime notus, ſed tui tam cupidus q̃ ſtudioſus mei, non potui ei, id etiam atq; etiam à me uehementer petenti, nihil ad te literarum dare, q̃q̃ mehercule quod ſcribam non ſatis occurrit, niſi tu hoc mihi permittis, ut te pro incredibili meo erga te amore, ad eam, quam de uirtute tua concitaſti, ſuſtinendam tuendamq; expectationem iterum cohorter. Neq; enim uti ceſſes, iam tibi aut integrum, aut omnino poſtulandum eſt, qui cauſam tua ſponte ſuſceperis, ac te reip. in ueterem dignitatem libertatemq; uindicandæ principē, bonis omnibus profeſſus ſis. Neq; uero, eo fides tua liberata eſt, quod ille ad recuperandam libertatem exercitum comparaſſe uideatur. Comparauit enim copias, numero quidem magnas illas, ſed genere, & uſu exiguas, ideſt tyronum & collectitias, haſq; ipſas leuibus prælijs q̃ ſtatariæ pugnæ aptiores. Iam ſi, ut nunc quidem eſt, bellum ducendum fuerit, cum tu ſumptui in rem militarem faciendo parem fore putas, qui ne rem quidem familiarem ære ſuo tueri poteſt? Quod ut animo ad conferenda ſigna paratus uenerit, non tamen ignoras, quantum in acie tyroni committendum ſit, eo præſertim duce, qui neq; ſcientiæ rei militaris, neq; authoritatis, neq; ſanè felicitatis ſatis attulerit. prorſus ut hoc nomine hominē laudare*

dare

Digitized by Google

dare poſſimus,quod nec de Rep.*deſperarit,& ad afflictæ auxilium,ma
gna cũ ſpe, ac uoluntate optima acceſſerit,in eo fortaſſe non nihil repre
hendere,quod neque uiribus,neque facultatibus ſuis,neque rei magnitu
dine difficultateq́; ſatis explorata,in ſpecioſis quibuſdam honorum no-
minibus,& nudo bonæ mentis animo ſatis eſſe præſidij exiſtimarit.* Sed
*non propterea cuiquam ſtomachũ facere, aut te ab inſtituto opere abdu
cere debuit.*Id *enim perinde ſit,ac ſi tu, grauiter ægrotanti amico, ea re
opem afferre nolis,quod alius quiſpiam uel cunctatione tua offenſus,uel
diutina abſentia inuitatus,morbo,quem tu nondum omnino depuliſſes,
mederi fruſtra tentarit.*Poſſis *huic forte ſuccenſere,quod eam,in qua non
ſatis ſcientiæ habeat,artem exerceat miſero illi propterea deeſſe nõ poſſis,
cui etiam hoc te maturius ſuccurrere decet,quod iam perſpectum habeas,
niſi tu medicinam unus feceris,illi ſtatim pereundum eſſe, idq́; medico-
rum partim inſcitia,partim iracundia,quorum utrum crudelius ſit,tibi
dijudicandum relinquam.*Quod *ſi de prouincia,quam necdum obiſti,
et in qua tibi ſummo bonorum omnium conſenſu,imperium prorogatũ
eſt,homini nobiſq́; iratus,eo deceſſurus es,quod eam ille ſibi tecum eſſe
communem putarit,nec quæ geſſiſti omnia comprobarit,uide ne eandem
in te animi equitatem deſideremus, quam tu anno ſuperiore in* Eraſmo
Rhoterodamo *requirebas.* Meminiſti *quã tu illum grauiter abs te obiur-
gatum eſſe uolueris,quod non ſatis placate* Iac.Fabri *ſentẽtiam(qua ille
eum,tãquam de religione male exiſtimantẽ corriperet)tuliſſe uideretur,
cum tu nunc tam acerbe feras,auſum eẽ aliquem,non de ſumma rei qui
dem tuam,ſed de belli gerendi ratione à te paulum diſſentire?* An *tibi in
cauſam ingredienti,illud in mentem non ueniebat,nequaquam defutu-
ros homines,qui partim maleuolentia partim imperitia res tuas inique
æſtimarent? ac te in eo potiſſimum damnarent,in quo induſtriam tuam
nemo ſatis neque laudare,neque ſanè admirari poſſit? hoc ſi neſciebas,et
tuam profecto, & imperatorum omnium cauſam ignorabas.* Verum
*quod ad rem pertinet,tantum abeſt,ut ille de laude tua quicquam deliba
rit,ut eo quidem facto, & ſtultitiam ipſe ſuam prodiderit, & uirtutem
tuam,claram illam omnino & ſua ſponte nobilem,ſed illuſtriorem ta-
men reddiderit.*Sic *enim omnibus perſuaſum eſt,illa tua proxima uicto-
ria,immo uero glorioſiſſimo triũpho,in* Po. Romani *ærariũ,iam planè
tot ſeculis exhauſtum,illatas eſſe abs te omnes omniũ ferè gentium opes,
idq́; nulla cuiuſquam iniuria aut omnino querela, quo quid uel admi
rabilius,uel certius dici poſſit,non ſanè uideo.*Reſtat *bellum aliud,quod
ſi ex ſententia,ut ſpero & opto,confeceris,eſt enim abs te iampridem in-
cubatum,& ut uere dicam affectum,debebit tibi* Po.Romanus *ciuitatẽ*

ſuam, non maximis modo opibus beatam, ſed optimis etiam legibus & inſtitutis fundatā, atque ſtabilitam hic tu mihi delitias facis, quaſi ea exceptione, operam tuam reip. ſis pollicitus, ut ne alius quiſquam manus operi admoliretur. Id ſi ita eſt, & (ut interſionibus tuis tecum agam) te initio unum huiusce ædificationis redemptorem, uel dominum potius fuiſſe contendis, cur non aut illi nouum opus ſtatim nunciaſti? aut interdicto, quod ui aut clàm, cum eo ad reſtituendum opus experiris? potius quam ipſe nunc boni uiri officio non fungaris? Planè ſi profiduciæ formulæ, inter bonos bene agier oportet, ac tu id nobis bona, nec aliena fide recæpiſti, ſarctum etiam tectum opus nobis præſtes oportet. Nec enim, ut ille ſe expromiſſorem ultro obtulerit, illud certe planum feceris, populū illius fidem ſequi maluiſſe quàm tuam. Nam quæ tu mihi narras prædia, ea optimo eſſe iure omnes negant, ſed nec prædes omnino locupletes eſſe cēſi res ipſi contendunt. Equidem neminem conueni, conuenio autem quotidie plurimos, qui non & illi hanc operam libenter remittat, & te unū eſſe fateantur, qui poſſis extrema cum primis contexere, addo etiam, qui non te, hac de re multum accuſet, mecumq́; quaſi tecum expoſtulet, qui hominum expectationem tam diu ſuſpenſam teneas, in eo preſertim exoluendo nomine, cuius cum optima iam pars ſit abs te expuncta, tum reliqua tibi expeditu eſt facillima. Quid multa? iuſtas eorum querelas ſuſtinere iam non poſſum, qui te non dico appellant, ſed planè flagitant, idq́; ſuo iure, quando fidem ipſis tuam priore expeditione obſtrinxiſti, poſteriore etiam confirmaſti, te ad aſſem exoluturum eſſe, quicquid unquam Populo ſpopondiſſes. Et re uera ſatius eſſet nihil initio mouiſſe, quàm tanta excitata expectatione, non modo hominum opinioni non reſpondere, ſed etiam ſui diſſimilem euadere, fidemq́; ſuam nulla de cauſa labefactare, ne quid hic dicam, quàm ſuperbum ſit, tot hominum deſideria aſpernari quàm ſtultum, cum id nullo poſſis negocio, nolle de Rep. ſumma cū tua laude optime mereri, in cuius quidem adminiſtratione, ſi te ille non nihil interpellaſſet, atque adeo offendiſſet, eſſet tamen tuæ cum prudentiæ, tū etiam modeſtiæ, atque humanitatis, maiorem omnino Reip. quam priuatarū ſimultatum rationem ducere. O mi Budæe, ſi uera ſunt, quæ de ceſſatione illa tua ſcripſiſti, et in ea, quam mihi ſignificaſti, ſententia permanſurus es, parum te ſcilicet noſti, qui de alijs tam ſapienter iudices. Tu iſtam igitur ſpem, immo uero hanc, quam in manibus habes, gloriam tibi uel turpiter eripi, uel turpius etiam perire ſines? Nō ſines opinor ſi tuos ſenſus bene cognitos omneis habeo. Scio enim & quàm officio conſtātiæq́; tuæ deeſſe nolis, & quibus nomen tuum uirtutibus atque ornamentis immortalitati commendare uelis. Noui animi tui grauitatem, noui altitudinē,

quæ nec ad inferendam iniuriam ullo modo poſſit adduci, neque ad referendam facile impelli. Quod ſi illius odio in nos durior eſſe perges, uide ne probabilem noſtri ſermonis materiam homines, ut cuique commodum fuerit, dicant, aut tibi bonam mentem, iracūdiæ tumore ablatam eſſe, aut te non quidem iudicio uigiliam tuam alij tradidiſſe, ſed metu territum relicta ſtatione fugiſſe, aut (ut optime tecum decidat) ſocium laudis ferre nō potuiſſe. Cupio enim te, pro ea quam mihi tecum intercedere uoluiſti neceſſitudine, non omni modo culpa, ſed omni etiam iniquorum crimine carere. Quod ſi cauſa, ſuadendoq; parum proficimus, iam uero precibus & gratia contendimus, ut uel noſtra, uel tua, uel ipſius reip. cauſa, exitus principijs conſentire uelis, ideſt, ut cuius magna ex parte ſalutem per te recuperauimus, eiusdem per te quoque & ornamenta, & iura aliquando recæpta conſpiciamus. Sic enim certe fiet, ut Po. Romanus intelligat, Gallos olim nunquam tam hoſtili animo urbem diripuiſſe, q̄ ijdem nunc ſtudio ad eam ipſam, quam alij euerterunt, inſtaurandam reſtituendamq; incumbūt. Tumodo caue ut quod tāta tua, tanta patriæ tuæ laude opus facere cœpiſti, id incohatum & rudeijs perficiendum expoliendumq; relinquas, quos forte ut fabros aliquis, nemo certe ut architectos ad iſthusmodi ædificationem adhibeat, Tuum eſt hoc munus, tuæ partes à te hoc omnes, qui uel remp. ſaluam eſſe uolūt, uel dignitati tuæ fauent, uel ocio ſuo conſulunt, non expectant ſolum, ſed etiam poſtulant, q̄quam enim tantas rebus ſuis tum fortunæ tum dignitatis acceſiones conſilio, uirtuteq; tua factas eſſe fatentur, quantas in mentem uenerat optare neminī, tamen contenti non ſunt, atque cum pro illa, qua quōdam florebant, gloria rerum omnium maxima, tum pro opum, animiq; & beneficij tui magnitudine incredibili, abs te maiora deſiderant, nec quicquam eſſe tantū ſibi perſuadent, quod non à te perfici atq; facillime præſtari poſſit, Quod uero in Gallia natus es, non tam eo iam quidem uulgo mouentur, quàm bonis omnibus perſuaſiſſimum eſt, Romanos eos eſſe & numerari debere omneis, qui nec ſermone, nec animo, nec religione, nec legibus à Po. Romano diſſideant. Extremum illud erit, ut ſi nobis in eo morem gerere non poſſis, uelle enim te certo ſcio, officium meum arrogantiæ ne condēnes, quod iiſdem de rebus, & uerboſius fortaſſe quàm par fuiſſet, & uehementius quàm tua, meaq; patiatur ætas tecum agere ſim auſus. Verum alterius cauſam, meus erga te amor ſubſtinebit, cuius teſtificādi gratia, magis quàm ut prudentiā tibi oſtentarē meā ſæpius in eandē ſententiam ad te ſcribo. Alterius cupiditatem, rerum abs te geſtarum præſtantia tuebitur, quarum equidem ſtudio incenſus, facere non poſſum quin ut de reliquo optime ſpero, ſic tibi interdum ſuccenſeam, quod cum nobis tam

tam felicitatem tam diu inuideas, tum nõnullis hanc ligurientibus laudem tam facile concedas, quam tibi mehercule totam uni et deberi, & reſeruari integram ſummopere cupio, ut idem tu nobis remp. in priſtinum ſtatum reſtituas, qui primus in ſpem libertatis ingreſſus ſis, unusq; tanti operis & fundamenta ieceris & princeps eius authorq; extiteris. Qui ſit rerum mearũ ſtatus, & ſi ex proximis meis ad te literis cognoſcere potuiſti, ex hoc ipſo tamen qui tibi has reddidit, planius omnia & uberius intelliges, in primisq; illud, cur uicena illa quina in annos ſingulos ſeſtertiorum nummum millia, quibus me Po. Florẽtinus inuitat, non tanti faciam quanti multorum opinione fiunt. Cur cõmentationes noſtras de animalium, plantarum, mundiq; & cœli natura, quas ſuperiore hieme in apertum proferre conſtitueram, in aliud tempus repoſuerim, quibus me literis tum Pont. Maximus, tum. S.P.Q. Romanus in ciuitatem accerſierint, tum uero quodnam ſecutus conſilium huc me contulerim. Quid quæris? in tota uitæ noſtræ ratione nihil ſanè eſt, cuius te is certiorem facere non poſſit, ita eſt homo & prudens & rerum noſtrarum curioſus, ea porrò doctrina atque animi magnitudine, ut cum ipſum iureconſulti, principatu ſtudioſæ iuuentutis abeuntẽ, omnibus ſui ordinis inſignibus ornandum, ob rem in eo magiſtratu præclare geſtam, decreuiſſent, non ante illo ſibi honore utendum duxerit, quàm tyrocinio, ſuæ in iure & ſcientiæ authoritatem conſtituiſſet, & memoriæ fidem apud omnes feciſſet, ut iam non poſſis hominem multis nominibus commendatum non habere, ſed illo maxime, quod tum tui, tum ſcriptorum tuorum tanto teneatur ſtudio, ut in eo quidem uix mihi cõcedat, qui me huiuſce rei principatum obtinere arbitrabar. Sic tamẽ uelim ut eum honoris mei cauſa omni tua humanitate beneuolentiaq; complectare, atque ad id quod ipſius cauſa uelle debes, cumulum meæ commẽdationis adijcias. Hoc ſi feceris, erit mihi tam gratum quàm quod gratiſſimum. Salutẽ Ludouico Ruzæo, & Fr. Deloino, quorum alterum citerioris Galliæ prætorem expectabamus, alterum offenſiore in nos animo eſſe audiebamus, quæ res planè fecit, ut ei literis obſtrepere non ſim auſus. Placa mihi, quæſo, hominem, quẽ minime omnium uelim habere iratum. Ita eſt de me meritus, ut nihil ei meo nomine abs te pollicendum nõ cenſeam, quo quidem uoluntatẽ eius recuperemus. Quicquid promiſeris, bona id ego fide præſtabo, modo ne me iſtò reuocetis. Vale. Ex urbe Patauio pridie Cal. Septembr.

Obſignaturo epiſtolam, mihi uenit in mentem, te admonere, quanto meo periculo, huiuſmodi literæ, niſi abs te diligenter reconderentur, in alienas manus peruenturæ eſſent. Quare tum has, tum eas, quas ad te proxime dedi, ſi modo ſalus mea tibi curæ eſt, ſtatim conſcindes, aut ita certe,

ne quando emanent, comprimes. Vix credas quàm hic omnia mea ſcripta, dicta, facta in ſuſpicionem ueniant, tanquam id unum mihi ſit operis, ut de Italiæ dignitate, quàm poſſum plurimum detraham, cum ſi quis unquam de noſtris hominibus, huic nationi fauit, ego & faueam multū, & tribuam mehercule plurimū. Non temere hoc ſcribo, qui ſingulari quodā hac in re ſum fato. Nec enim neſcis, quas mihi Romæ turbas concitarit, illa noſtra de Galloꝝ laudibus declamatio. Quàm item à me abalienarit Eraſmū Rhoterodamū, epiſtola quadā, de uobis ad Iac. Lucā conſcripta, quā etiam (ſi deo placet) idē Eraſmus, cū nec ab ipſo, nec ad ipſum miſſa eſſet, in uolumina referendam & unà cum ſuis edendā curauit. Pari temeritate prolatus eſt in Italia, ab amicis quidem noſtris illis, ſed me non conſulto tamen, defenſionum mearum libellus. Valentiæ autem quædam mea in iuris prudentiæ laudem Oratio, cum quicquid huiuſmodi nugarum commentor, id non ad ingenij doctrinæ'ue famam cuius quidem illæ capaces non ſunt, ſed uel ad præſentem modo uſum, uel ad comparandam aliquam dicendi facultatem mihi perſcribam. Equidem non facile dixerim, iſta ne me ſcripſiſſe pœniteat iam magis an pudeat, tametſi non tam mea infantia, quàm iſtorum, qui & contra uoluntatem & præter opinionem meam nugas illas in apertum protulerunt, culpa traducimur. Atqui facilis ſit huiuſce exiſtimationis iactura, illud omnino non ferendum, quod me uulgo hominum opinio ex ſcriptis meis in crimen inuidiamq́; adhuc uocat. Itaque, niſi me ſtyli pœnas hic dare uis, neque enim obſcurum eſſe poſſit, ad quem ἀλληγορίαι illæ noſtræ pertineant, inſcindes utranque epiſtolam, aut ſic eas aſſeruabis, ut nunquam exeant, quanquam enim nulla equidem maleuolentia in hominem ſuffuſus hæc ad te ſcripſi, qui ſanè ab ingenio eius nec ſtudio nec uoluntate abhorreo, & egregium illum ac præclarum ad ius ciuile nobis reſtituendum animum cum laudo magnopere, tum mehercule etiam exoſculor, ea tamen mea hic eſt cauſa, ut mihi uel de cuius uis ingenio libere pronūciare ſolutum non ſit, neque adeo interrogato tacere, integrum. Si laudo blandiri, ſi uitupero, odiſſe, ſi taceo, inuidere me ſuſpicantur. Cur te igitur inquies ad nos nō recipis? apud quos tibi uel planè tacere, uel etiam aperte quæ ſentias, dicere liceat? Primum, quia & ſi imperitam multitudinem partim obſcurius iniquam, partim non diſſimulanter infeſtam experior, tamen omnes omnium ferè ordinum principes ad cauſam adiūctos habeo. Deinde eorum hic mihi & iam facta eſt, & ut ſpero fiet, græcorum libroꝝ poteſtas, ſine quibus inſtituta à nobis opera nunq̃ neq; ex ſententia neque ex dignitate noſtra abſolui potuiſſent. Poſtremo, ne quid hic de P. Bembi & Iac. Sadoleti erga me uoluntate dicam, qui ſibi nullum

mei ornandi finem faciunt, à Pont. Max. honeſte diſcedere qui poſſum? cũ me is non ſolum in illa temporum meorum nouitate, ſua authoritate ſaluum & urbis compotem præſtiterit, ſed etiam nunc ocium meum liberaliſſime tueatur, pollicitus ſe fortunam meam ſuis quoq; beneficijs honeſtiſſime ornaturum, ſi in eas toto pectore literas incumberem, quarũ ſpe ad ſummam laudem, omnium expectatione, me uocari ipſe ſibi perſuaſiſſet. Sed hæc ſubtilius cum magis uacabit. Illud te uehementer etiam atque etiam rogo, ut Ruzæ noſtri animum mihi recolligas atq; reſtituas, ſimul & ut in omnibus tuis epiſtolis, quas ad Bembum, aut ad Sadoletum mittes, legitima quædam neq; ea uulgaris noſtri commendatio accedat, quanquam enim mea cauſa nihil non ultro facturi uideantur, tamen rebus meis multum conducere arbitror, ut per literas tuas me meaq; omnia tibi curæ eſſe intelligant. Id ſi feceris, & ex intima tua arte mirificum quoddã cõmendationis genus deprompſeris, faciã ut aliqñ intelligas, te officiũ tuũ apud hominẽ memorẽ minimeq; ingratũ poſuiſſe. Iterũ Vale.

CHR. LONG. P. BEMBO S.

POllicitus ſum tibi ſuperioribus literis, quod commendatione tua profectum eſſet, id primo quoq; tempore ad te ſcribere. Nihil igitur, ut nunc quidem eſt, adhuc profecimus, neq; id ipſius tamen culpa, qui ſe nihil tua cauſa non facturum Bolduco recæpit, ſed mea quodammodo ignauia, qui nondum hominem conueni, ueritus primum, non accerſitus ad eũ, qui occupatiſſimus eſſet, accedere, deinde ne ſi literis tuis fretus, quas ille à me nõ accæpiſſet, ultro accederem, contra atq; inter nos conuenerat, idq; ipſum neq; loco neq; tempore facerem. Poſtremo metui, ne me multam græcis literis operã aliqñ dediſſe, alicunde reſciſſet. Eſt enim eo in græcos animo, quo ille, qui ad uillam ſuã græca uia ut iret, animum inducere nunq̃ potuit. Iocari me putas? ſerio tecum ago, ſiquidẽ uera ſunt quæ audio. Audio autem hominẽ ſibi pſuaſiſſe, ut quiſq; optime græce ſciat, ita eẽ nequiſſimum, neqſſimũ aũt? immo uero etiã indoctiſſimum. Itaq; ſi cõmendationẽ tuam renouandam eſſe mea cauſa putabis uelim eum cõmonefacias, nihil me minus q̃ optime græce ſcire. Quod ſi diligenter feceris, & uerũ mehercule ſcripſeris, et me magna inuidia liberaris. Atqui nec te itẽ illud lateat uelim, quod mihi hoc ipſo in genere perquam ridiculum accidit. Poſtridie eius diei quàm Bolducus literas tuas illi reddiderat, deſcendebam in forum & ſpei & animi plenus, cum ecce tibi incurro in præturem ipſum & urbis præfectum, purpuratos ambos, ac magno comitatu ad eam quam

incolimus urbis regionem proficiſcentes. Ego qui me cum mea ſponte illi antea ſatis eſſe commendatum arbitrabar, tum uero commendatione tua gratioſiſſimum iã eſſe iudicabam, ſtatim ſuſpicatus ſum eos ad me, quo uel beneuolentiam ſuam erga nos teſtatiorem, uel commendationem tuã illuſtriorem facerent, officioſe uenire, tamen cum neq; pudor meus ferret, ut cum tantis uiris temere congrederer, & mihi etiam honorificentiſſimum fore ducerem, ut ij domum meam uentitaſſe dicerẽtur, de uia paululum ad læuam deflecto M. Antonium Flaminium, qui mihi unus comes hærebat, identidem num quonam illi? rogitans. quo negante. Quin igitur, dum hi cum toto abſint comitatu curiam ſpectatum imus nondũ à me per ocium uiſam? Id eo conſilio commentabar, ut ibi fabulæ exitum expectarem. Redeunt illi tandem, ego me in litigantium turbam cõijciẽs abdo, iam enim me & meæ ambitionis pudebat, & quod eis domi præſto non affuiſſem, pœnitebat. Quo ad ædes noſtras accedebam propius, eo magis tacitus mirari, neminem nobis occurrere, qui rem tantam nunciaret. Ingredior, ſcilicet ubiq; ſilentium, percunctor, nullum de prætore uerbum. Quid multa? cœpi ipſe aliquando mecum & ſtultitiam meam ridere, & quod erat ſtatim coijcere nihil illi minus q̃ res meas eſſe curæ, quod quidem pro animi noſtri facilitate æqui, boniq; fecimus, & ſi res coget, poſthac etiam facturi uidemur. Paucis ante q̃ has ad te darem diebus, rumor hic erat, te rem tuam bene geſſiſſe, ſed is etiam raucus factus eſt, & ad me non ſatis conſtanter perlatus. Tu ſiquid erit, quod amicis tuis iucundum fore iudicabis, aut ſcribes ipſe, aut aliorum certe literis id nobis quoq; ſignificandum curabis & ualebis. Nos enim ita ut cum maxime & ualemus & ſtudemus. Cum has ad te ſcriberem, cogitabã Venetias animi cauſa, unde ad te literarum aliquid fortaſſe dabimus. Ex urbe Patauio Idib. Octobr.

CR. LONG. FVRNIO MARIO MOLSAE S.

Xercebar trigonali pila domi cum M. Antonio Flaminio, cum Nicolaus Machælus ſalutem utriq; noſtrum tuis uerbis attulit. Quem cum rogaſſem, ecquid à te aliud? Nihil ſanè, inquit. Aderit enim propediem ipſe. Sic tamen literarum aliquid à uobis interim expectat. Quid ita? inq̃, ſiquidem continuo congreſſuri ſumus? nec ille, præter ſalutẽ quicq̃. Hic cũ ille ↄticuiſſet, ego ad M. Antoniũ. Tu Flamini qd tibi ſit licitũ uideris. Ego ad iſtũ ſcripturus nõ ſũ, qui neq; me literis ſuis dignum unq̃ iudicauit, et accuſatoris noſtri nomẽ imortalitati ↄmẽdauit. Scripſi has tamen ſtatim cũ paulũ à luſione reſpiraſſem mi Furni, ne uel tu id à me ſerio dictum exiſtimares, uel

ego te in eo imitarer, de quo te potiſſimum ſubaccuſare ſoleo, quanquam mehercule, quod ſcriberem nihil planè erat, niſi nobis aduentum tuum in ſumma eſſe expectatione, cuius quidem rei me primum ſuis literis certiorem fecit Fl. Chryſolinus, deinde Q. Lælius Maximus, quem Quinti prænomen ſecutum eſſe arbitror quod Quintiæ alicuius, ut tu Furniæ, cõſuetudine iſtic teneatur. Sed hæc & noſtro more iocati ſumus, & corãm liberius ridebimus. Tu modo fac uenias, uenies enim expectatus, non mihi modo, qui quàm libenter multas horas tecum ponã atque ſuauiter traducam, ipſe meminiſſe potes, ſed familiaribus etiam noſtris omnibus, in primiſq; St. Saulio & M. Ant. Flaminio, quorum alter per me ſalutem tibi aſcribi, alter referri uoluit. Tu ſi ante quintumdecimum cal. Nouẽbr. diem ad nos exieris, fac omnino Venetijs iter facias. Nos enim ibi offendes qui cras, ad ſummum perendie, illò animi cauſa cogitabamus. Vale. Ex urbe Patauio prid. Cal. Octobr.

CHR. LONG. DIONYSIO MONAGHO LERINENSI S.

VTinam eius eſſent generis meæ literæ, ut te, quemadmodum ſcribis, delectare poſſent, crebras omnino, nec eas ſanè minus longas quàm optare uideris, à me acciperes. Verum cũ nec ipſe tu, quanta ex ſermonis Latini paupertate laborem, ignores, & egomet mihi planè ſim conſcius quanta difficultate, præſertim ad homines doctos tuiq; ſimiles ſcribã, ne mirere ſi uel rariores uel breuiores q̃ expectas à me tibi reddantur. Nam etiam cum nihil unquam ferè eſt quod tibi mittam, niſi te à me fieri plurimi, ſed de quo ipſe non dubites, tum uero ſi quid aliquando eſt, deeſt penè ſemper, cui id recte dari poſſit. Sodales igitur tui, quoties iſtuc proficiſcentur, eius me rei certiorem faciant neceſſe eſt, & ipſe tu ſcribendi argumentum aliquod nobis præbeas oportet, ſi modo meas elicere uoles. His enim ad tuas beneuolentia magis erga te mea adductus reſpondi q̃ quid reſponderem occurreret, niſi forte in eo epiſtolæ materiam à nobis quæſitam eſſe putas, ut me tibi tum de præterito, tũ ẽt de futuro ſilẽtio excuſarẽ. Vale Patauio. iiij Cal. Iun.

CHR. LONGOLIVS GRÆGORIO CORTESIO S.

QVod poſteaq̃ in Italiã redij, nihil ad te literarum dedi, id profecto neq; obliuione tui factum eſt, qui etiã ſi uelim, tui tñ obliuiſci non poſſim, ita frequens & iucundus nobis hic eſt de te quotidie ſermo, neq; ſanè quin eſſet quod per literas tecum agere uellem, ſed

Digitized by Google

quod ea erant in manibus, quæ nec literis, nec ciuiis recte cõmitti poſſent.
Rem tenes, genus tabellariorum noſti. Nunc autem cum rationem ad te
tuto ſcribendi inierim, ſcito mihi magis magiſq; quotidie de rationibus
tuis cogitanti, non iam placere ad rem, ea, quam tibi iſtic oſtenderam, uia
aggredi, ne ſiquid offendatur, iniquorum ſermonibus detur locus, quos
uel minima re ad deridendum contentos fore uideo. Sin ut uolo & opto
cadat, ne rem mali exempli inſtituiſſe, nec tam doctrinæ ſtudio, q̃ religio
nis odio eò confugiſſe exiſtimemur. Quinetiam non poſſint multorum ſu
ſtineri cauſæ, ſi tibi quod poſtulas à Pont. Max. uni concedatur, nec tu nõ
temere de iudicio principum tuorum aut iudicaſſe aut deſperaſſe, qui rẽ
tam honeſtam ab eis non petendam eſſe duxiſſes. Huc accedit grauis illa
inter nos & Pont. Maximum controuerſia, ut ne ſi exploratum quidem
ſit illius nos compotes fieri poſſe, tamen uelim hoc tempore, ne ordinem
deſeruiſſe, uel etiam data occaſione turpiter transfugiſſe potius q̃ ſtudijs
noſtris præſidium quaſiuiſſe ullum uideamur. Equidem cum noſtra plu
rimum intereſſe arbitror, grauitatem ut tueamur, neq; tam docti q̃ boni
uiri hominum opinione habeamur, tum uero te non omni ſolum cupidi-
tate, ſed omni etiam cupiditatis ſuſpiciõe carere uelim. Nec enim neſcis,
tam & ſi uoluntatem ea in re tuam quaſi ambitioſam & inanem bonus
nemo reprehendere poſſit, quàm tamen difficile ſit his preſertim moribus
conſiliorum noſtrorũ rationes uulgo probare. Atq; ſi Romæ nunc eſſem,
ipſe tibi negocium nullo maiore negocio per me conficerem, operam qui
dem profecto ſtudium, conſilium, fidem, rem deniq; meam in eo tibi dili
genter nauarem. Abſens rem tantam per interpretes moliri ſine periculo q
poſſum? Itaq; ne per Sadoletum quidem noſtrum quicquam mihi conan-
dum arbitror, preſertim cum crebris amicorum & ipſius maxime Sado
leti literis Romã uocer, quo ſi me aliquando contulero, omnes uias perſe-
quar, quibus ad id quod cupis peruenire poſſe putem. Sed audi caſum
planè diuinum, ſcribente me hæc ipſa anxie, repente nuncius. Rem in cõ
uentu ueſtro ex ſententia noſtra confectam eſſe, habere iam te omnium
munerum uacationem, tantum ſodalitatis tuæ ſtudioſis omnibus ocij pu-
blico patrum decreto impertitum, q̃tum tu uix uel per nos, uel à Pont.
maximo conſequi potuiſſes. Quid quæris? Suſtuli manus, meq; à conſilio
& deliberatione ad gratulationem totum conuerti, preſertim qui eam rẽ
non modo facultatem apud tuos habuiſſe, quod uel ipſum planè deſpera-
bam, ſed ſummo etiam totius conuentus aſſenſu comprobatam fuiſſe per-
ſpicerẽ. Quapropter fruere iſto mi Corteſi ocio, quo nihil neq; tibi accom-
modatius, neq; ſodalitati tuæ ornatius, neq; nobis amicis tuis iucundius
contingere potuiſſe iudico. Vale. Ex urbe Patauio quart. Cal. Iun.

CHR. LONG. AVG. GRIMOALDO PONTIFICI. S.

Q Vod magnum, cum tuæ in Chriſtianam religionem pietatis, tum in optimarum artium ſtudia animi, Lerina tua priſcæ dignitati reſtituta, ideſt doctiſſimis atq; ſanctiſſimis uiris dicata, fructum cæperis, nec ipſe quidē dubito, & pro mea erga te obſeruantia ualde etiam lætor & gaudeo. Nunc enim deniq;, nō fortunam quidem ipſam, quæ nihil hiſce in rebus iuris haberet, ſed Ieſum optimum maximum optatis tuis reſpondiſſe uideo. Quod quidē tu, quaſi ita futurum præuidiſſes, cœperas etiam (uti audio) ad amœniſſimas illas fontium ſcaturigines magnificum opus facere, loco, mea quidem ſententia, ſtudioſorum hominum habitationi perq̄ accommodato, hanc quoq; ædificationem bene tibi ac fœliciter euenire cupio, ſed non mea minus q̄ tua cauſa, qui mihi illic nonnihil loci atq; ocij ad recolenda ſtudia noſtra abs te aſſignatum iri ſperem. Litteræ, quas ad Gr. Corteſium do, eius ſunt generis, ut eas in alienas manus peruenire nolim, qua planè de cauſa cū tuis complicatas, & in tuarum faſciculum coniectas obſignaui, ueritus, ut ſi illi nominatim deſcriptæ eſſent, ne quem ſodalium eius ad lectionem ſui inuitarent. Itaq; mihi gratiſſimum feceris ſi eas ipſe tu illi reddideris, quod ut facias te uehementer rogo. Mitto ad te defenſionum noſtrarum librum, non quo hæ mihi magis probentur illis quas tibi iſtic legendas tradidi, ſed ut intelligas quid acerbæ illi aduerſariorum meorum accuſationi reſponderim, qua me abſentem & iam Roma profectum in crimen inuidiamq; apud Pont. Maximum uocaſſent. Vale.

Ex urbe Patauio quarto Cal. Iun.

CHR. LONG. STATHIO S.

N Arie ſum hodie tuis literis affectus, quæ enim officia in me tua commemorabas, fuerunt mihi non inſuaues, quæ uero ad te eſſe allatum ſignificabas, mihi epiſtolam neſcio quā tuam non ſatis probari, haud mediocrem moleſtiam mihi attulerunt. Illud autem in eis odioſiſſimum, neq; mediusfidius uel pudore uel ætate tua dignum fuit, quod propè minitabundus me ad inimicitias uocare ſis auſus. Ego Stathi, quod ſcribis te, tum iſtic tum in Gallia probitatem, doctrinamq; noſtram prædicare ſolitum, q̄q̄ id nunc primū audio, tamen facile credo, atq; de eo tibi gratiam etiā habeo. Quod aūt iniqui cuiuſdam mihi hominis, eiuſq;, quem tu uel indignatione tua indignum profiteris, ſermonibus adductus, inimicitias mecum gerere non

recuſas, in hoc planè modeſtiam tuã requiro. Nã prudentiam qdẽ aut cõſtantiam dicere non auſim, quando nihil huiuſmodi in hanc ætatem cadit, fuerat tamen tuæ iſtius præclaræ indolis, primum, hominis, qui illa in me conferret, æſtimare ingeniũ, deinde naturæ noſtræ moderationem, deinde ecquid de te in eo quidem genere detrahi poterat, poſtremo non ſtatim tibi in animum inducere, te mihi diſplicere, ſi epiſtola quædã tua mihi non ita placuiſſet. At cognoſce expoſtulationis tuæ æquitatem, fac me dixiſſe illud unum, de quo quereris, illam tuam in Salmonium Macrinum epiſtolam uiſam eſſe mihi ſatis neq; elegantem neq; copioſam. An hæc tibi tandem iuſta ſuſcipiendarum inimicitiarum ratio uidetur? At erat (inquis) tui officij me admonere. Quaſi uero tu eam mihi legendam tradideris, aut ut ea in re operam tibi nauarem meam unquam poſtularis. Vide quàm inania ſint, & quàm tu temere ea, quæ ad te delata ſunt, credideris. Ego enim, neq; elegantiam neq; copiam in ijs litteris me deſiderare tum dixi, quanquam utrunq; deſiderabã, ſed humanitatem tuã, qui nulla iniuria laceſſitus ſimultates tibi uel uſq; trans alpeis cum homine utriq; noſtrum amico gerendas putares. Quod quidem ſi à me ne communis concordiæ quidem cauſa dictum oportuit, tibi in communem amicum gratis ſcribere qui licuit? Sed nolo tecum accuratius agere, neq; ſanè quæ mihi in mentem aduerſus te ueniunt, ea hic perſcribere, multo uero minus illa tibi commemorare, quæ te non modo in literas ſed in mores etiam meos iſtic in dies ſingulos euomere audio, purgare me tibi tantum hoc tempore uolui, non te accuſare, quod de me temere credideris, atque tam nulla prorſus de cauſa, non Romano quidem (ut tu arbitraris) ſed planè gladiatorio more, inimicitiæ ac amicitiæ teſſaram contemptim mihi propoſueris, adiectis quoque inſolentiſſimis illis uerbis, quibus te mihi acerbiſſimum infeſtiſſimumq; hoſtem fore pronuncias, niſi te mihi amicum deligerem. Quid ſi nolim? Atqui ea ſanè tua eſt cũ ætas, cui facile ignoſci poſſit, tum rerum humanarum imperitia, ut multa potius miſericordia, quàm ullo inſigni odio dignus uideare, ea autem noſtra humanitas, ut iſtiusmodi ineptias facile concoquamus, is animus, ut minas fortiter contemnamus, ea religio, ut inimicitias fugiamus, & iniuriarum facillime obliuiſcamur. Quare amicitiæ teſſaram libens accipio, atque te interim pro inſtituta inter nos amicitia moneo, ut neq; in laceſſendo poſthac ſis tam procax, & cæcum hunc animi impetum, ſi omnino tollere non potes, certe refrenes atq; cohibeas. Nec enim tibi mecum ſemper erit negocium, qui cum meæ facilitatis rationem libenter habeo, tum etiam indoli tuæ plurimum faueo, cuius ſi ardorem non ad ſuſcipiendas uel gerendas inimicitias, quod planè

barbarum eſt, & homine chriſtiano indignum, ſed ad bonarum artium ſtudium traduxeris, ſpero te non tibi modo, ſed ciuibus etiã tuis magno aliquando ornamento futurum. Hæc ad te paulo quidem triſtius atque ſeuerius q̃ mea natura ferat, ſed fideliter mehercule & amanter ſcripſi, non qui amicorum tuorum iudicio, literæ tuæ tam contumelioſæ tam minaces dignæ eſſent, ad quas tam humaniter reſcriberem, aut omnino reſponderem, ſed ne me tu tibi iratum exiſtimares, ſi in eo, quo me ad reſcribendum inuitaras morem tibi non geſſiſſem. Quod quidem etiam mea ſponte facturus fueram, tum ut animum tibi aperirem meum, tum ut te monerem, uideres etiam atq; etiam diligenter, quid tibi expediat, quid te deceat, aut ſi per te ipſe id perſpicere non poſſis, adhiberes in conſilium uiros probos & homines amantes tui, quorum ex ſententia nihil tibi facile minus licebit, quàm ut cum ætate, dignitate, fortuna, noſtra deniq; erga te beneuolentia depugnes. Quod ſi aliter tibi faciendum ipſe ſtatueris, non tamen perficies, ut te omnino oderim. Illud fortaſſe aſſequeris, ut cum operam dederim, ne mihi quicquã conſilia tua noceant, in utrã partem noſtrum de te iudicium accipias, non magnopere laborẽ. Vale.

CHRI. LONG. P. BEMBO. S.

Moris erga me tui ueſtigia, nullis opinor literis uel plura uel illuſtriora imprimi potuerunt, q̃ iis quas abs te proxime accepi. Sic enim quocunq; me uerti leniſſimis atq; amantiſſimis uerbis expreſſa apparent, ut etiam cum me obiurgas, magnam quandam tuæ erga me uoluntatis ſignificationem perſpiciam. Illud uero q̃ non iam ſignificat, ſed me meaq; omnia tibi curæ eſſe planè declarat, quod tot ac tantis, quas tu copioſe quidem & eleganter collegiſti, ſcribendi difficultatibus affectus, tamen tibi ad me ſcribendum duxeris. At quas literas? q̃ uberes? q̃ ſuaueis? q̃ ſubtiliter luculenterq; omnia, quæ ad nos pertinerent, explicantes? ut facillime animaduerterem, quantum in eo mea cauſa laboraſſes, qui maiorem meæ omnino q̃ tuæ quietis rationem habuiſſes. Atqui nolim uir optime mihiq; chariſſime Bẽbe, tantum mihi poſthac tribuas, aut omnino quicquã meo nomine in ſcribendo induſtriæ ponas, ſiquidem interim tibi cum huiuſmodi literarum ſacietate, uel etiam (quod minime omnium uelim) cum ualetudine tua pugnandum eſſe cognoſces. Mihi quidem certe ſatisfactum putabo, ſi ex literis tuis, meas tibi redditas eẽ, intellexero. Neq; n. dubiũ mihi eẽ põt, qn ſi eas legeris, pro ea quã mihi tecũ eẽ uoluiſti neceſſitudine, mãdata ẽt noſtra diligẽter curaris. Itaq; te oĩ iſta accuratius ſcribendi moleſtia libero,

quanquam mehercule in literarum tuarum lectione, quaſi in aurea illius ætatis ſpecula quadam libenter acquieſco. Verum non id mihi ſumo, ut uoluptatem meã commodo tuo anteponi uelim. Quod autem te negocia noſtra cum Io. Pino, Regis Franciæ legato procuraturum ſcribis, de eo ſic uelim ipſe ſtatuas, ut omnia tibi putes ex re & tempore conſtituenda, neq; uerbum à me in poſterum hac de re expectandum eſſe. Primũ quia nihil certi, ad quod literas meas accomodem, habeo. Deinde quia ſiquid in his prouideri poteſt, uos id melius. Quare uelim quidem à uobis factũ egregium aliquod prius audire ꝙ id futurum ſperarim, ſed quãdo id nõ tam in ueſtra ꝙ fortunæ ipſius manu poſitum uideo, non equidem ipſe uos ne mihi deſitis rogabo, ſed Deũ potius immortalẽ ne ſtudio diligentiæq; ueſtræ deſit, comprecabor. Illa porrò mea, tuorum in me beneficiorum commemoratio, non eò quidem ſpectabat, ut uel auribus tuis aliquid darem, qui ſim unus omnium (ut noſti) minime blandus, uel locum mihi apud te quærerem, qui me fratris habes loco, uel te in me amando confirmarem, qui de conſtantia tua nunquam dubitaui, ſed quo me tibi memorem atq; gratum probarẽ, tam&ſi iſtuc mihi modice, uel intra modũ potius & raro uideor feciſſe, qui nullum eiuſce rei locum ſine nefario ſcelere potuerim prætermittere. Sed quando ea es animi modratione, ut tibi ne gratias quidem ab amicis agi uelis, erit mihi poſthac tua uoluntas officio meo antiquior, preſertim cum ineptum ſit, me, qui tibi uix re ſatiſfacere poſſum, uerbis gratiam referre conari. Quod autem me ad omnem abijciendum timorem, graui illa tua diſputatiõe cohortaris, atq; interea etiam amanter ſubaccuſas, quaſi ſaluti meæ diffidere hic deniq; incipiam, qui Romæ tam fortiter atq; intrepide imperitæ multitudinis impetum ſuſtinuiſſem. Ego uero mi Bembe non tam magno animi motu perturbatus ſum, quàm aut tu quidem exiſtimas, aut pars etiam quædam mearum ad te literarum ſignificare uidebatur. Sic autem tecum egi, ut mecum interdum ſoleo, cum illa mihi propono, quæ homini, cuius ea ſit, quæ mea eſt cauſa, accidere & poſſunt & ſolent. Equidem ad neminem, præter te, in eam rationem ſcripſi, cum domeſticis ne uerbum quidem feci. Neq; tamen magna iuſti metus cauſa non fuit. Nam ſi ad uos undiq; proferuntur omnia, audiſtis ſcilicet aliquid de indigna illa, quorundam ex Gallia procerum, nonnullorum item & ſtudioſa iuuentute adoleſcentium cæde, quos hic per eos, quibus illa ad te ſcripſi dies, crudeliter trucidatos eſſe conſtabat. Accedebat eodem, quod ex nequiſſimis illius Sinonis noſtri gregalibus emiſſarij quidam, partim me literis minaciſſimis contumelioſiſſimisq; ad inimicitias uocarent, partim non bellos de me rumores diſſiparent, alij Lazarum noſtrum iniquis ſermo-

Digitized by Google

nibus in me incitare conarentur. Quibus equidem rebus commotus, non ego quidem, ut meæ firmitudinis eſſem oblitus, ſed certe ut te improbitatis iſtorum facerem certiorem, ſcribendum ad te putaui, idq; magis ut me tuis conſilijs aduerſus impendentia mala munirem, q̃ præſentibus, quæ caueo magis quàm timeo, perterrefierem. Solutus enim ab omni grauiore cura tum eram, cui quidẽ rei argumento uel epiſtola illa mea eſſe poſſit, quam ſummam animi mei lætitiam, non modo tranquillitatem, optima ſui parte præ ſe tuliſſe non ignoras, & ſi mehercule non eadem hic eſt tẽporum meorum ratio, quæ anno ſuperiore iſtic erat. Tum enim conſilio & authoritate de iure publico diſceptabatur, eoq; mihi forte parcebatur, quod aduerſarij noſtri uictoriam ſibi deſpondiſſent. Nunc uero non ea ſolum ſpe deturbati, ſed etiam turpiſſime uicti, ad extrema conſilia deſcendunt, nec ex iure manu conſertum, ſed pilis & gladijs rem repetitum ueniunt. Iam mihi iſtic cum Po. Romano erat negocium, qui me iudicio et legibus, q̃ ui atq; oppreſſione uinci maluiſſet. Hic mihi res eſt cum portentis neſcio quibus, quos neq; S.P.Q. ipſius Romani iudicium, neq; pudor ullus, neq; ius aliquod ad æquitatem animi traducat, ſed ſuus furor, ſua immanitas ad latronum gladiatorumq; conſilia præcipites agat. Eo ſanè factum eſt, ut non ad te modo & M. Antonium Michaelem pluribus uerbis ſcripſerim, ſed Venetias etiam ipſis obtrectatoribus meis in eandẽ ſententiam reſcripſerim. Nec enim aliam profecto, quemadmodum me ab iſtorum calumnia uindicarem, rationem inire potui, niſi tu forte à me nullum meæ in nomen Italum beneuolentiæ ſignum datum uelles, ne tum quidem, cum me iſti in crimen inuidiamq; iterum uocarent. Atq; ocium tuum huiuſmodi cogitationibus perturbari nollem. Sapienter hoc tu quidem & amiciſſime præcipis, uerum non me tam ſolicitum ea res habuit, q̃ tu tibi perſuades. Ita enim uitam meam iam pridem inſtitui, ut mihi nihil magnopere metuendum, neq; adeo in malis numerandum, quod quidem à culpa abſit, exiſtimem. A qua culpa, cum abſim, hac certe in re, q̃ qui longiſſime, non tam moleſte iſtorum calumnias accipio, q̃ tibi nonnunquã uideor ferre. Omnino eo ſum animo, quo tu eſſes, ſi te in eum fortuna caſum demiſiſſet, ut aut iniuriam ferendo impius, aut crimen diluendo timidus querulusq; haberere. Quæ ſanè cauſa fuit, ut iſtos de me impune concionari nollem. Equidem in cæteris cauſis facile tacere poſſum, ſimulac uero quis uoluntatem meam, tanq̃ à uobis alienã, atq; (ut iſtorum uerba ponam) Italiæ infeſtam, populari odio ſubijcere conabitur, non diſſimulabo contumeliam, neq; ſanè committam, ut taciturnitatem meã iniquus interpres conſciẽtiæ aſſignet. Quid.n. ſiquis me, quaſi de religione male ſentientem, publicæ inuidiæ obijciat, tacendum mihi

Digitized by Google

putabis? Non putabis opinor, quare nec iſti, cum me contra Italiæ digni- tatem omnia tum facere tum dicere calumniantur, id quidem tacitum ue- lerint. Scitum eſt.n. illud iureconſultorum. Qui tacet, fatetur, confeſſus pro iudicato habetur. Purgatum me tibi quidem, immo uero ne in ſuſpitionẽ omnino neq; apud te, neq; apud tui ſimiles unq̃ ueniſſe certo ſcio. Sed nõ aliter tamen exulceratis cæterorum animis mederi poſſum, q̃ ſi aut falſa ea eſſe oſtendam, quæ in me conferuntur, aut iſtos, qui ſe Italiæ dignita- tem atq; Po. Ro. maieſtatem aduerſum me tueri gloriantur omni cura diuturnaq; ſolicitudine liberaturus Lerinam commigrem. Quo circa à te peto, ut te meo uel dolori, uel ſi mauis timori, æquum iudicem præbeas, ſi & me olim Romæ temeritatis damnare ſolebas, quod imperitæ multitu- dinis minas inſidiasq; fortiter contemnerẽ, & ea noſtra eſt cauſa, ut piũ meũ ſilentium in contrariam partem facillime rapi poſſit. Neq; tamẽ eſt, ut ſupra ſcripſi, quod ſtudia mea his contentionibus interpellari me tuas, quando nullam in eo iacturam, nonnihil etiam forte lucri, in exercendo ſtylo, facimus, cuius ego te rei teſtem laudare poſſum, ſi modo uera ſunt, quæ de acceſſionibus in ſcribendo noſtris, epiſtolæ tuæ conſignaſti. Quod ſi me non tam præſenti iudicio, q̃ reliqui temporis expectatione adductus, ad ſummã cohortari uoluiſti, tñ mihi bene ſperandũ eſt, ut.n. illa literarũ tuarũ particula, qua te mihi fortitudinis præceptorẽ præberes, omnẽ ani- mi mei metum, ſi timidus eſſem abſtergere potuiſſet, ita admonitio & ad- hortatio illa tua ταύτην τὴν γραμμὴν urge, rem non habere modo fa- cultatem, de quo quidem dubiũ mihi diu fuit, ſed nobis etiã ut uolumus & optamus aliqñ proceſſurã oſtendit atq; pollicetur. De Mariano Caſtel- lano quod feciſti, eſt id mihi tam gratum q̃ quod gratiſſimũ. Sed maximo me certe gaudio cumularis, ſi hominẽ mea cauſa, omni humanitate comi- tateq; tua q̃ honorificentiſſime complectendũ ſuſceperis, id eſt re, uerbis, uultu deniq; expreſſeris, & quanto tibi ſtudio dignitatem eius curàm cõ- mendarim, & q̃ tu illũ meis etiã literis habeas cõmendatũ. Pari uelim li- beralitate Lælium Maximũ cõprehẽdas, uirũ mihi et familiariſſimũ, et illa meorũ temporũ nouitate probatiſſimũ, de quo tecum hoc breuius ago, cum quod de homine tibi non prorſus ignoto ſcribo, tum quod, ſi quoſum in ho- minibus amiciſq; deligendis iudicio, ꝯfido eũ ſe tibi ſua ſponte ſatis eſſe cõ- mendatum, uel iã potius eſſe cõmendatiſſimũ. Quod ſi ita eſt, peto à te, ut ad id quod ipſius cauſa iam uis, addas cumulum commendatiõis meæ, ſin autem tibi aut propter uerecundiam ſuam, aut propter occupationes tuas, nondum ſatis eſt cognitus, ſic eum tibi commendo, ut uirum opti- mum, hominem honeſtiſſimum, eundemq; neq; à ſtudiis noſtris abhorrẽ- tem, neq; amicitia tua indignum, ab homine perneceſſario commendari

par ſit. Cum has ad te dabam & conſilium peregrinationis, de qua ad te antea ſcripſi, depoſueram, neq; Marinum Georgium adhuc conuene-ram, quem tamen ex Bolduci oratione, nihil non tua cauſa in rem meam facturum intelligo, ſed id erit alterius epiſtolæ argumentum. Flauio noſtro & Fondulo literas, quas in eundem cum tuis faſciculum conieci, reddendas curabis, & meis uerbis ſaluere communeis amicos iubebis. Vale. Ex urbe Patauio xvi. Cal. Octobr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

CRebras aduentus tui expectationes Lazarus Bonamicus nobis commouit, qui te, quotieſcunq; iſthinc rediſſet, redibat autem ſeptimo quoq; ferè die, huc animi cauſa propediem exiturum nunciabat. Qua quidem opinione, me iuſtum iam menſem Patauij continuiſti, Venetias ſtatim cogitantem. Nunc uero cum tu minus ad nos, nos ſcilicet accurremus ad te calendis, aut poſtridie. Tu fac ſint omnia ad eum diem parata, ſed non ut antea, cum te morũ magiſtro, atq; etiã medico utebar. Iá enim, ſi neſcis, & morbũ olim depulimus, et in aduerſarij noſtri Epicuri caſtra trãſiuimus, explorator, an trãſfuga? nondum habeo dicere. Sed tamen hoſpitem expecta, qui tibi domi tuæ nihilo minore indulgentia tractandus ſit, q̃ Vibius Pacciacus M. Craſſum Cirmanis temporibus in ſpelunca deliteſcentem accepit. Rides? Atqui certe ſpero hoſpitium tibi noſtrum non minus glorioſum aliquando fore, quàm illi, quod exulem ſuſcepiſſet Craſſum, fructuoſum fuiſſe ſuſpicamur. Hoc aſperſi, ut me Epicuri epiſtolas quoq; perſidenter imitatum intelligeres, qui ad Idomenæum Regis Perſarum præfectum græce quidem, ſed in hanc ſententiam ſcripſit. Si gloria tangeris, nobiliorem te epiſtolæ meæ reddent, quàm omnia iſta quæ admiraris, et propter quæ te uulgus ſuſpicit. Sed ut ad id, quod inſtitui redeam. Decreui paucis iſtis, quibus tecum futurus ſum, diebus, omni prorſus abiecta literarum cura, animiq; ſollicitudine depoſita, cum natura in gratiam redire, id eſt genio, quem quinq; ipſos menſeis miſere defraudaui, aliquando tandem indulgere, quod me ita demum ex animi mei ſententia facturum confido, ſi tu nobis quàm libenter cœnas facere ſoles, tam diligenter etiam lauteq; cubile inſtruas. Sed hæc coràm liberius, liceat mõ iſtò uenire. Vale. Ex urbe Patauio v. Cal. Octobr.

CHR. LONG. HIERONYMO FONDVLO S.

Digitized by Google

q Vod nihil ad te iamdiu ſcribo, caue id aut obliuione mi fieri putes, qui mihi hæres in medullis, aut contemptu, quem ui rum eſſe bonum & doctum ſemper iudicaui, ſed uel certe mea pigritia, quã in hoc ocio contraxi, uel nimia inter nos familiaritate, qua me, pluſq̃ mihi per te quidẽ liceret, uſum perſpicio, uel certe quod eius generis tuæ ſunt literæ, ut nullum mihi epiſtolæ argumentum ſuppeditent. Equidem eo ſum ingenio, ut non temere literis utar, niſi quid eiusmodi mihi occurrat, quod aut mea, aut ipſius ad quem mitto, ſcribi interſit. Itaq; cum de pueri mei diſceſſu, certiorem me feciſſes, ſtatim quidem reſcripſi, ad cæteras tuas non item, quod nullam mihi reſcribendi materiam aut ſententiam attuliſſent, neq; uero in rebus meis quicquã eſſet noui. Atq; tuas equidem lego libentiſſime, ſed me planè pudet, meas ad te inanes remittere preſertim plebeis & quotidianis uerbis contextas. Sic tamen, quod minus amice à me factum quereris, id mihi abs te amice ignoſci uelim. Non committam poſthac ut in hoc genere officium meũ deſideres. Tu modo da operam, ut quod ſcribam ſemper à uobis habeã. Hinc enim nihil expectes, quod ſit aut ſcriptione aut lectione magnopere dignum. Vale.

CHR. LONG. GVL. BVDAEO S.

q Vàm ſis occupatus, & ſi tu nihil ea de re ad me ſcripſiſſes, id tamen profecto uel tuarũ literarũ breuitas, uel locus ipſe unde illa mitteres mihi ſatis ſignificaſſet. Memini enim q̃ multis mecũ ſis agere ſolitus, ſiquando ocioſus ex Merliano tuo, aut etiam Pariſiorum Lutetia, ad me ſcriberes. Itaq; uelim ipſe quidem occupationum tuarum rationem habere, ſed nondum mihi planẽ iudicatum eſt, graturer ne tibi genus iſtud uitæ, an artium potius noſtrarum, ſtudiorumq́; uicem doleam. Eodem enim tempore, & tibi præclarum eſſe uideo, ſingularem iſtam tuam tum uirtutẽ tum doctrinam nõ iam latere in tenebris, ſed illuſtri & excelſo loco ſitam in luce Galliarũ ac regni clariſſimi oculis auribusq; uerſari, & literis noſtris multum præſidij ornamentiq; detrahi, cum te ab iis auerſum, ad gerendam remp. traduci intelligo. Poteris tu quidem, qua es apud principem tuum uel authoritate uel gratia, doctos aliquot & literatos homines ſubornare, ſtudia noſtra, quæ per te illuſtratum iri ſperabamus, non item certe tueri poteris. Sed quando nec quidnam potiſſimum ſecutus regiam fortunam literarum conſcientiæ prætuleris, nec quid iſtic muneris ſuſtineas, nec quàm diu in regio comitatu ſis futurus adhuc ſcio, erit hæc nobis alterius epiſtolæ argumentum, diſputatio. Facere tamen non poſſum quin gaudeam, te

Digitized by Google

talem uirum à tanto Rege in amicorum cohortem eſſe accerſitum. Spero enim uel confido potius te, qui cum natura ipſa ſis prudentiſſimus, tū etiā doctrina multa atq; optimarum artium ſcientia egregie eruditus, & liberis tuis conſulturum, & dignitatem tuam apud iſtum obtenturum eſſe. Nam de animi tranquillitate atq; illo, cui à pueritia aſſueuiſti ocio, nihil facile auſim affirmare, niſi forte per Principem ipſum artem tibi deſinere aliquando licebit. Enimuero, ſi bene te cognitum habeo, non ſanè poſſis etiam ut uelis, ſine literis uiuere, quarum cū nobis uberrimos fructus proferre cœpiſſes. Sed tum demum ad te de meo ſenſu perſcribā, cum tu me hoc de genere toto, & iſtius tui inſtituti ratione certiorem feceris, nō equidem, ut ipſe tibi conſilium dem, quo tu planè abundas, quodq; tibi ſapiētiſſime captum eſſe ſcio, ſed quia mihi tum deniq; tecum eſſe omnino uideor, ſi aut literas tuas lego, aut aliquid ipſe ad te ſcribo. Interea quod inter nos agi, & ex ſententia mea (ut ſpero) per te confici poteſt, agam. Fr. Rubrius miſſus à Rege Francorum ad Venetos legatus, Principi ſuo concinnandas curauit tabulas, quibus uia iſtinc Byzantium usq; docte deſcripta, egregieq; depicta continerentur, id eo fecit, opinor, conſilio, ut ille quē Græciæ Regem à Pont. Maximo appellatum eſſe contendit, regionum illarum quaſi conſpectu admonitus, Græciam ſibi prouinciam aliquanto maturius, quàm id futurum ſperetur, decerneret. Res eſt quidē, ut uides, cum ad tantum bellum imperatori in primis neceſſaria, tum mehercule, ut audio, etiam per ſe cognitu aſpectuq; digniſſima, ſed multo tamen Principi iucundior futura, ſi teſtimoniū iudicij tui acceſſerit. Quod quidem ille proſpiciens, neq; ſanè dubitans quantū mea cauſa uelles, egit mecum per literas, ut ſe tibi eo potiſſimum nomine commendarem. Nec Venetijs quiſquam eſt Fr. Rubrio mihi amicior mi Budæe, nec ſanè alius, qui me æque tueri & authoritate ſua, ſiquid accidat, ſaluum incolumemq; præſtare poſſit. Quare mihi gratiſſimum feceris, ſi in ea re homini ita commodaris, ut intelligat hanc commendationem magno ſibi uſui fuiſſe. Id autē facillime aſſequeris, ſi munus eius uerbis tuis ornaris, ipſiq; etiam aliquod uocis tuæ teſtimonium dederis. Hoc ut facias, non mea tātum cauſa ſed tua etiam, te uehementer rogo. Summo enim ſplendore hominem, eundemq; gratiſſimum, nec à ſtudijs noſtris abhorrentem, et neceſſitudine tua digniſſimum tibi non multo tuo labore in perpetuum deuinxeris. Lazarus Baiſus, quem in iſto comitatu frequentem iam eſſe ſcribis. Is eſt quem tibi olim, græce commendabam. Adoleſcens noſtrarū artium ſtudio mihi tum quidem coniunctiſſimus, ſed nunc ualde lautus qui grauetur ad me ſcribere. Parum ſcilicet diuturno Aulæ uſu profecit, qui diligentiæ urbanitatiſq; ſuæ inter eos homines ſit oblitus, apud quos

cæteri uel natura tardiſſimi, non impigri modo & humaniſſimi reddũtur, ſed nullo etiam maiore negocio ad aſſentationem nonnunq̃ erudiũtur. Atq; id in ipſo eo magis ſum miratus, quod cum unà Romæ eſſemus præclaras illas, quas tu in Aſſe tuo iſtiuſmodi hominum generi deſcripſiſti leges, ita probabat, ita te de ijs laudabat, ita nunq̃ de manibus ponere atq; conterere, ut ad earum omnino præſcriptum iſtic uicturus uideretur. Ego certe eum præcepta illa tua iam explicare, atq; ita exprimere arbitrabar, ut te, quo tum magiſtro utebatur, diſcipulum redderet. Extra iocum mi Budæe, aut tu de rationibus eius ad me aliquid mittas oportet, aut facias quidẽ ut ipſe quemadmodum rem ſuã gerat nobis ſignificet. Cum enim à te diſceſſi, quẽ iſtic pluris faciam habeo planè neminẽ. Ille porro epiſtolarum tuarum nuper editus liber, quantum me diligis, uel potius quantum te à me ſcis obſeruari, tantum quæſo cura, ut ad nos primo quoq; tempore perferatur. Caue ſumptui eã in rem parcas. Ego enim cum quicquid tabellario dari iuſſeris numerabo, tum uero etiam magnũ abs te beneficium me accæpiſſe iudicabo. Io. Fratris tui filium, atq; huius ipſius conſobrinum Mauricium Buliodum, non expectabo dum uel tu uel parentes eorum mihi commendent, diliguntur à me propter ſummã eorum humanitatem, & obſeruantiam, Budæus etiam, quod earum literarum ſtudioſus eſſe cœperit, quas tu maxime probas, hoc eſt græcarum, nec id ipſum tamen meo hortatu, aut ijs horis, quas iuriſprudentiæ ſtudiũ ſuo ſibi quaſi iure uendicat, ſed tum ſua, mihi crede, ſponte, tum eo tempore, cum cæteri feriantur & ceſſant. Veritus eſt, credo, maximi & planè ingenui animi adoleſcens, ne tu unus fuiſſe diceрere, qui nouum hoc decus in familiã tuã intuliſſes, in familiã autẽ? immo uero in ciuitatẽ, atq; adeo Galliã uniuerſã. Nã quin primas omniũ ſententia oẽm in partẽ teferas, nulli iã neq; itegrũ ẽ, neq; dubiũ. Ambos igitur omni rõe hic tueor et ſi qd opus erit eorũ quoq; tenuitatẽ, facultatũ mearum anguſtia ſubſtẽtabo, hoc te icirco latere nolui, ut parentes eorum per te ſciant, me beneuolentiam memoriamq; quam ipſis debeo liberis eorum præſtare. Volo enim mi Budæe, ſi quis alius & eſſe & haberi gratiſſimus. Vale. Ex urbe Patauio Non. Decembr.

CHR. LONG. ANT. MARCILIO S.

INſtitueram feralibus ad te ſcribere, cum mihi in mentẽ ſtatim uenit, eum diem etiam maioribus noſtris religioſum fuiſſe. q̃q̃ mehercule, ne tũ quidem, quod ſcriberem occurrebat niſi te mihi eſſe cariſſimum, quod te, uel tacente me, certo ſcire non dubito. Scribebam tamen, idq; eadem omnino qua etiam nunc

de cauſa, ut uel in eo, quod tibi iſtinc proficiſcens ſum pollicitus, fidem me
am liberarem, ſum autē pollicitus ſimulatq; Patauium, appuliſſem, me
aliquid literarum ad te daturum. Vel te quoq; ad exolutionem promiſſo
rum, quibus te mihi obſtrinxiſti cohortarer, non quo de conſtantia tua du
bitem, ſcio enim te hominē eſſe certiſſimū, ſed quia incredibili cupiditate
ardeo eiuſce rei, quā tu mihi & tantopere cōmendaſti, et te ex animi no
ſtri ſententia confecturum affirmaſti. Venies igitur ad ꝯſtitutū, neq; prius
tamē quàm mandata noſtra iſtic diligenter curaris, immouero quod agis
perfeceris, perficies autem, ſi cum quanti te faciam memineris, tum uero
tantum in eo induſtriæ quātum mihi coràm recæpiſti, poſueris: quod ut
facias, non es tu mihi quidem uehementer rogandus, qui te omnia mea ca
uſa & uelle & cupere exploratum habeo. Illud tamen tibi uelim perſua
deas, ſi te mihi in eo morem geſſiſſe intellexero, te inde nihilo minorē q̃
ipſum me uoluptatem eſſe capturum. Omnino ſi officia in me tua cumulo
iſto auxeris, & me planè bearis, & hominē gratiſſimū tibi deuinxeris.
Cura ut ualeas, nos enim ita ut cum maxime & ualemus & in ſtudia
noſtra incumbimus. Ex urbe Patauio. iiij. No. Nouembr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO. S.

e Tſi ſtatueram nihil ad te literarum dare, niſi tu mihi epiſtolæ
argumentum aliquod ipſe præbuiſſes, tamē cum ad Ant. Mar
cilium hominem utriuſq; noſtrum ſtudioſiſſimum ſcriberem,
putaui aliquid etiam ad te literarum eſſe dandū, ne ſi nihil tibi miſiſſem,
pluris à me inſtitutam nuper cum eo amicitiam fieri exiſtimares, quàm
tuam, haud ita multis quidem annis illam, ſed innumerabilibus certe tu
is erga me officijs confirmatam, itaq; breuitati mearum literarum igno
ſces, & ſi pleniores elicere uoles, ſcripto me aliquo laceſſes, ſum enim eo
ingenio, ut ipſe multo libentius faciliusq; reſcribam, quàm alios appel
lem, quod quidem & iſtic & per literas me tibi teſtari memini. Saluta
meis uerbis Ioan. Maclinienſem gemmarium, atque ut ſignatorium an-
nulum, quē ei faciendum locaui, q̃primum mihi curet, commonefacito.
Vale.

CHRI. LONG. P. BEMBO. S.

i Am pridem nihil ſcribo, quod multo auidius nummorum ali
quid iſtinc expectem, q̃ uos ullas hinc literas, ſed quando deſi-
derium tui diutius ferre non poſſum, quod quidem mihi tum
deniq; lenire uideor, cum ad te ſcribo, nec tu quicquam tam longo inter
uallo ad me, ego ſcilicet ad te aliquid mittam. Fui Venetijs dies amplius
quindecim, quos ipſos partim cum Octauiano Grimoaldo in urbe, par

tum cum Andrea Nauagerio noſtro Murani ſumma cum uoluptate traduxi, huius in ſuburbano, cum hortus ipſe grato nobis ſpectaculo fuit, ita dimenſus & deſcriptus ut omnes tum pomarij tum ſeminarij arborum ordines in quincuncem dirigantur, & exquiſitiſſimo ambulationū topiario opere latera eius decumaniq; limitis cameræ cōueſtiantur, tum uero omnē expectationē meā uicerunt mali aſſyriæ plurimæ, ſuis quæq; interuallis diſcretæ, & in certū quoq; ordinē digeſtæ, quas eundē Nauagerium noſtrū paucis ante menſibus ſeuiſſe audiebā, atq; incredibili quadam celeritate ſolertiaq; ad frugem perduxiſſe, fructu mehercule latiſſimo, etenī cuius aſpectu nihil ſit pulchrius, odore ſuauius, guſtatu iucundius, uarietate autem atq; magnitudine admirabilius. Delectatur enim etiā agricolarum uoluptatibus, ſed his honeſtioribus, & qua diligentia artes noſtras colit, eadem profecto, cum horto ſuo rationem habet. Sed ut ad coniunctiora nobis ueniam. Scito ut primum Patauiū ueni, perſpexiſſe me, quātum uel gratia uel authoritate apud Marinum Georgiū ualeres. Accepit enim ille me ſtatim honorificentiſſime, opeſq; ſuas in tuenda uel ſalute uel dignitate noſtra omneis mihi pollicitus eſt liberaliſſime, facturū puto, nam de te mirifice & ſentit & loquitur, neq; à ſtudijs inſtitutiſq; noſtris tam abhorret q̄ uulgo hominum opinione exiſtimatur. Amoris erga me ſui argumenta non obſcura cum iam dederit, tum certe ab intimis & neceſſarijs eius ita obſeruor, ut & me amari putem, & ipſius merito hic tibi gratias omnino acturus fuerim, niſi omnem ex noſtra neceſſitudine gratiarum actionē ſublatam eſſe uoluiſſes. Velim tamen illum certiorem facias, cum mihi officium ſuum fuiſſe gratiſſimū, tum me etiā ſibi gratias apud te egiſſe diligentiſſime. Atq; ne tu quicq̄ rerum mearum ignores, eadem hic nunc eſt uitæ ocijq; noſtri ratio, quæ æſtate proxime fuit, niſi quod aliquot noctis horas aſſumimus, ac per anni quidē tempus iā & liberalius exercemur, & in ſtudia noſtra acrius incumbimus, quæ quidem ſtudia, quo etiam alacrius tueri poſſimus, da (quæſo) operam ut pecunia nobis curetur, aut certe ut intelligam, quare ad eam Flauius nōdum peruenire potuerit. Iam quartam hanc epiſtolam ad te do, cum tu adhuc ne ſchedulam quidem, quinta ſi te oppreſſerit, næ mihi longi temporis uſurā lōgiore epiſtola depēdes. Vale. Ex urbe Patauio. Cal. Decēb.

GHR. LONG. BERNAR. SANDRO S.

I uales bene eſt, ego quidē ualeo. Pluribus uerbis tecū agam cū
s plus ocij nactus fuero. Nunc Nicolao tuo ſatiſfacio, qui mihi literas tuas hodie reddidit. Is enim ſimulatq; nobis opera ſua nihil iam eſſe opus intellexit, iſtuc ſe ſtatim recipere uelle oſtendit, cum in

ipſum planè ſtudiorum meorum curſum incidiſſet, quem quidem ut ſcribundis literis interpellarem nulla unquam ratione adduci potui. Nam, ſi neſcis, ita ocij mei rationem inſtitui, ut ſeptimo quoq; demum die exarãdis, dictandisue epiſtolis latinis uacem, reliquum tempus omne, græcis & grauioribus literis conſumam. Itaq; epiſtolæ noſtræ breuitatem ne ſis admiratus, multo uero minus inelegantiam, quando neq; accurate ſcripta eſt, & plebeio ſermone tecum agimus. Quare autem Nicolaus cõmendatione tua apud me uti non potuerit, ex ipſo cognoſces. Reliquum eſt cum ut ſalutem meis uerbis referas plurimam & Fr. Bragadeno, et cæteris communibus amicis, tum uero ut has ſtatim ab earum lectione conſcindas, aut certe ne committas, ut à quoq̃ legi poſſint, qui de ingenio doctrinaq́; ſtudioſorum ex unius alicuius epiſtolæ lectiuncula pronunciare ſoleant, difficile eſt loqui, Etiam ſuſpicari potes quos ſignificẽ. Vale. Ex urbe Patauio Non. Nouembr.

Inſcribendæ epiſtolæ, qua tu ad me uſus es, mihi quidem non ſatis probatur ratio, etiam ſi ea Alcyonium noſtrum perſæpe uſum eſſe exploratũ habeo. Sed hæc coràm.

CHRI. LONG. LÆLIO MAXIMO. S.

f

Ecerunt P. Bembi literæ, quo minus te mei prorſus oblitum eſſe exiſtimarem. Salutem enim mihi tuis uerbis attulerunt. Tu'ne uero, qui usq; in ultimam Britanniam, anno ſuperiore literas ad me ſæpe dabas, iã grauaris aliquid mihi mittere? idq; cum ego Venetijs, iterum diligenterq́; ad te ſcripſerim? & nunc in ipſis penè incunabulis tuis uiuam? Equidem poſtquam in Italiam redij, nihil à te, uel etiam de te prœterquam ex P. Bembi, & Hier. Alexandrini literis accœpi. Quod ſi noſtri obliuione commiſſum eſt, curabo ut prius iſtuc aduolem q̃ totus tibi excido. Sin te ſcribẽdi argumentum aliud deficit, perſequere res urbanas, non illas quidem quæ ad Pont. Maximũ, aut pontificij Senatus aliquem pertineant, multarum enim literis, nuncijs, rumore deniq; ipſo ea nobis haud obſcure nunciantur quotidie, ſed planè ciuium Ro. & eorum, qui docti iſtic numerentur, actiones perſcribe. Nec enim neſcis q̃ ſim curioſus, q̃q́; omnibus peregrinantibus iucundum ſit, etiam minima, quæ domi gerantur, cognoſcere. Ante menſes quinque legit mihi quidem binas tuas ad ſe literas Hier. Alexandrinus, græcas alteras, alteras latinas, in quibus cum alia de rerum tuarum ſtatu diligentiſſime ſcriberes, tum tibi duas à me Venetijs redditas eſſe epiſtolas ſignificares. Verum id ad me ſcribi oportuit, cuius maxime intererat

de rebus noſtris abs te certiorem fieri tum preſertim cum Marianus Caſtellanus mihi diplomata illa, quibus in ciuitatem aſciſcebar, mitteret. Sed planè ad inimicos olim noſtros, nunc meos defeciſti, ac prodita cauſa, quam tanta contentione egeras, ex patrono factus es accuſatorum ſubſcriptor, quod cum alijs indicijs multis facile perſpicio, tum uero quod et adhuc tam pertinaciter taceas, & delatoris noſtri mortem lachrymis carmineq; tuo adornaris. Sed iam ſatis iocati ſumus. Illud ſerio uehementerq; à te peto, facias ſciam, quid iſtic rerum agatur, quã tu rationem uitæ meæ inſtitueris, quod ſanè ſine ſumma ſollicitudine neſcire non poſſum. Nam de me ex P. Bembo cognoſces, qui cum ſenſus meos tenet omnes, tum à me de rebus meis q̃ ſæpiſſime fit certior, de te uero, quẽ hic rogem, habeo planè neminem. Saluta mihi Corytium, cui quod quidem potui in hac defenſionum meaꝝ editione teſtimoniũ dedi. Vale, & me, ut facis ama.

CHR. LONG. FLAVIO CHRYSOLINO S.

ſ

Alutem mihi hodie tuis uerbis Fr. Capoliſtius dixit, ſimul & q̃ multi, q̃q; illuſtres de me ſermones ſumma mea cum laude abs te iſtic habiti eſſent, commemorauit. Id ego ei cum ſummæ nobis eſſe uoluptati oſtendiſſem, neq; tamen aut nouum tibi, aut inexpectatum mihi eſſe ſignificaſſem, ut tu de me amantiſſime uel ſentires, uel honorificentiſſime loquerere, egit idem mecum, ut ſibi officij ſui teſtimonium aliquod apud te darem. Qua quidem in re q̃ ei morẽ à nobis geſtum eſſe uides, uelim contra illum ſcire ex te, me id diligenter feciſſe. Nam ad exiſtimationem noſtram magnopere pertinere arbitror, ut homines me uel minimis in rebus & memorem eſſe & gratum intelligant. Quod ut facias te uehementer etiam atq; etiam rogo.
Vale. Patauij Non. Febr.

CHR. LONG. FL. CHRYSOLINO S.

u

Ellem æque facile ex meis literis, quanti apud me ſis perſpicere poſſes, atque ego ex tuis quàm me ualde amares cognoui, complecterere, quod ipſe quidem de te feci, abſentem animo, hanc uero epiſtolam etiam exoſcularere. Nec enim eo es ingenio, ut aut in amore te uinci uelis, aut quando amicum coràm non potes, animum certe eius cogitatione complecti nolis. Equidem exponere tibi nõ poſſum, quãtum uoluptatis ex literaꝝ tuaꝝ lectiõe cæperim, neq;

Digitized by Google

ſanè reperies. Atqui hoc in genere, ea mea cauſa eſt, ut quid ipſe ſentiam, libere exponere non poſſim. Quare quod ad te attinet, illud tibi perſuadeas uelim atq; exiſtimes, habere te fortaſſe multos aut beneficiorum magnitudine, aut aſſiduitate, aut uetuſtate tecum coniunctiores q̃ me, ſtudio, beneuolentia, amore neminem, idq; non tam propter tuas, quas ad me tum humaniſſime tum honorificentiſſime ſcripſiſti litteras, q̃ quod planè ingratus ſim & mei diſſimillimus, niſi te mea ſponte amẽ plurimũ, qui cum me ſemper feciſti plurimi, tum nihil ad excolendã ꝯſirmandãq; amicitiã noſtrã reliqui. Cura ut ualeas. Patauij pridie Id. Iul.

CHR. LONG. IAC. SADOLETO S.

m Iſſurus tibi Gul. Budæi epiſtolã, facere nõ poſſum q̃n ipſe quoq; dem aliquid ad te literarum, quanq̃ quod ſcribam non ſatis occurrit, niſi hic tibi fortaſſe uis, tua in me beneficia ut ꝯmemorẽ. Atqui huius commemorationis te, ut puto, iam cæpit ſatietas, me quidem iam pudet, in ea toties habenda gratia elaboraſſe, quã ne cogitatione quidem ulla conſequi poſſum. Simul & illud uereor, ne hoc tibi nomine in aſſentationis ſuſpicionem ueniã, quaſi frequens hæc tuoꝝ erga me meritoꝝ prædicatio non officio ſed tempori tribuatur. Non cõmemorẽ? quid igitur ſcribam? aut qua me tibi nũc quidem uia memorem gratumq; oſtendã? Sic ſcilicet faciam, poſthac tum demũ ſcribam, ſiquid erit, cuius te certiorẽ per me fieri oporteat. Nam quin tibi ſtudium, beneuolentiam, obſeruantiam quam debeo uel abſens præſtem, te non dubitare certo ſcio. Scribo equidem ad nonnullos iſtic, etiam cum nihil eſt opus, ſed ad eos omnino, quibuscũ mihi aut domeſtici uſus, aut familiaritatis aliquid intercedit. Te iſta grauitate, dignitate, doctrina uirum, iſtis occupationũ quaſi fluctibus obrutum hominem crebrioribus literis interpellare non audeo. Tu modo fac me ames et ualeas, nos enim ita ut cũ maxime tum te amamus & obſeruamus, tum uero ualemus & literis noſtris utimur, eo ẽt ſanè ꝯſilio ut tibi ocij noſtri rationem per ocium aliquando reddamus.

CHR. LONG. P. BEMBO S.

q Vod ſuperioribus literis futurum prædixeram, id nunc ſcilicet accidit, quinta te iam epiſtola oppreſſit, nec tu litteram adhuc, aut omnino nummum. Atqui ad te ſcribendi nuper mihi in eo prora (ut aiunt) & puppis fuit, ut aliquid uel literarum elicerem, uel pecuniæ exprimerem. Nunc quando utrunq; adhuc deſidero, quo hic me tandem animo eſſe cenſes? præſertim qui neq; utrum literas meas

Digitized by Google

accæperis, neq; de penſione Cal. Nouembr. quid actum ſit ſciam. Verũ poſtremum hoc leuius ferendum, illud mihi nulla ratione diſſimulandum, quod hac tua ſcribendi intermiſſione de ſalute tua ſollicitus eſſe cœpi, quæ quidem ſalus, quæ mihi pecunia non antiquior? Vale & ſi me amas, cura ut me Flauius quemadmodum tecum agatur, primo quoque tempore faciat certiorem. Reſcripſit iam tandem Budæus ad collegæ tui literas, eius epiſtolam ad te mitto, fac ut ea Sadoleto noſtro q̃primum reddatur. Salutem Colæ noſtro. Lazarus Bonamicus, quo Steph. Saulius tum in latinis tum in græcis literis uno utebatur, migrauit Bononiam, ſtudiorum'ne cauſa, quod quidem ipſe affirmat, an uero ut Laurentij Campegij liberos inſtituat, nondum planè exploratum habeo. Hic mihi tu uelim memineris eorum, quæ ad te xvi Cal. Octobr. ſcripſi, non quo quicquam timeam, confirmaſti enim tu me, & planè ſum cum animo magno tum etiam ſpe bona, preſertim cum firmiſſima domeſticorum noſtrorum beneuolentia muniti ſimus, ſed ut me id non temere tum ſcripſiſſe cognoſcas. Illud item fac cogites, annum quidem iam ferè eſſe, cum monitis tuis atq; præceptis adductus, earum literarum ſtudioſus eſſe cœpi, quas tu maxime probas, ſed me quid profecerim omnino neſcire, hũc laborem alteri delegare nõ poſſis. Itaq; longiores tuas expectabo, uel exigam potius cum te ualere & uacare intellexero. Iterum Vale.

Obſignabam epiſtolam hanc, cum mihi à fratre tuo redduntur eodem tempore & literæ & ſeſtertiorum nummum circiter duo millia, quæ me planè recrearũt, ac rõnes meas iſtic abs te diligenter explicari oſtenderũt.

DECIMO LEONI PONT. MAX. PRINCIPI'QVE RO.

eT ſi apud me dubium nũq̃ fuit Pr. Optime, quin pro tua in omneis quidem mortaleis illa, ſed mihi priuatim etiam perſpecta humanitate, munus iſtuc noſtrum qualecunq; eſſet boni conſuleres, putaui tamen mearum eſſe partium, nõ id quidem uerbis exornare, quod ſi facerem, nihil ab re fortaſſe facerem, ſed in eo conſilij mei rationes tibi breuiter exponere, ne quis me uel facilitate tua ambitioſe abuſum, uel nullam omnino officij mei rationem duxiſſe exiſtimaret. Ego Pr. optime, ut primũ Gallicos hoſce canes duos nactus ſum, omnium quos unq̃ mihi uidere contigiſſet cum eximijs corporis uiribus præſtantiſſimos, tum ſingulari in dominum amore fideq; admirabileis, tum uero uenandi uſu exercitatiſſimos, rem ſtatim omnino eſſe exiſtimaui, non priuata modo conditione maiorem, ſed quæ etiam eum maxime deceret principem, qui tanto cæteris dignitate hominibus præſtaret, quanto

bi reliquas ſui generis animantes & decora corporis ſpecie, & generoſi ſpiritus uirtute anteirent. Neq; uero illud me deterruit, quod res parum digna tanto principe uideri poterat. Legeram enim Indiam petenti Alexandro, ab Albaniæ Rege canem unum, inuſitatæ quidem magnitudinis illum, ſed unum tamen, & in quo præter uel ſegnem immanis corporis molem, uel inſigne robur nihil facile mirarere, dono miſſum, nec minus liberaliter, quaſi dignum, quod ab Rege ad Regem tā longe mitteretur munus, acceptum, cum in ijs quos ad te mitterem, non corpus tātum ad ualentiſſimas quasuis proſternendas beſtias ualidum ſpectaretur, ſed agilitas etiam ad eas omneis quæ uelocitate cenſeantur conficiendas egregia. Sed nec certe ineptiarum crimen extimui, tanquam Pontificiæ dignitatis rationem in eo parum haberem. Ego enim cum uenandi artem ab optimo quoq; & doctiſſimo ueterum in primis probatam, cæteriſq; exercitationum generibus omnibus longe prælatam eſſe exploratum habeo, tū uero te nō tā quaſi Pont. Max. quàm ut principem Romanum, ideſt Regum omnium planè Regem, nobiliſſimo honeſtiſſimæ exercitationis inſtrumento digniſſimum iudicaui. Idq; Chriſtianiſſimi Francorum Regis, à quo huc ad S. P. Q. Venetum legati miſſi ſumus, exemplo feci, cui quidem etiam hac in re me plurimum gratificatum iri certo ſcio. Nam is cum nihil tua cauſa non uult, tum etiam te à ſuis ubiq; plurimi fieri iubet & cupit. Quo ſanè ēt minus iā mirabere, quid mihi in mentē uenerit, ut ego q nec magna familiaritate, nec ulla ſanè præclara fortuna apud te ↄmendor, & regio te munere donare, & tā familiariter ad te ſcribere ſim aggreſſus. Donandi cauſa ea eſt, quā ſupra poſui, & quod Rex meus quæcunq; tibi uel grata uel iucunda eſſe intelliguntur, ea non à ſe modo præſtari omnia, uerum etiam à ſuis ſtudioſiſſime diligētiſſimeq; curari cupiat. Scribendi porrò fiduciam attulit, primum coniunctiſſima illa, quæ ei tecum intercedit neceſſitudo, deinde uero etiam, re mihi iam probata incredibilis illa tua humanitas, qua me ab eodem Rege, atq; religioſiſſima eius uxore ad te olim legatum, iſtic ita accepiſti, ut ex eo tempore te nō ſolū Pontificatus, quo appellaris, nomine Maximum, ſed etiam ſingulari & planè quadam diuina bonitate optimum ſemper iudicarim, nihilq; antiquius duxerim, q̄ ut quoquo itelligeres modo, me tibi memoriam beneuolentiamq;, quam debeo, adhuc præſtare.

CHR. LONG. FLAMINIO TOMAROTIO S.

Vcundiſſimæ mihi tuæ litteræ fuerunt, quæ & ſummam tuæ erga me uoluntatis ſignificatiōem haberent, & perbelle ſcriptæ, ſpem mihi afferrent non dubiam, talem te aliquando fore, quā

lẽ ego te uel ingenio uel diligentia mea fretus, multis ſitusq; prædicaſſem. In ijs quod me rogas, ad quem diem nos expectes, ego uero id, ut nunc quidem eſt, conſtituere non queo, ita multis & magnis negociorum fluctibus obruor, de quibus ad te aliquid ſcriberem, ſi eius eſſent generis, ut litteris recte committi poſſent. Siquid tamen coniectura augurari licet, Nonis, aut certe ante diem tertium Id. Apr. uobiſcum ero. Tu uero, quod te in uiam des hoc tempore nihil eſt. Nam neq; religioſis hiſce diebus ſatis honeſta ſit cuiquam peregrinatio, neq; planè uideo, ſi uenetis, quos ex cõſuetudine noſtra percæpturus ſis fructus, qui tantis occupationibus diſtinear, ut uix huic tantulæ conſcribendæ epiſtolæ ſpacium habuerim, ſed nec certe quod tibi mitterem aliud occurrebat. Cum hæc maxime ſcriberẽ, ecce tibi altera tua epiſtola, ſed in eandem cum ſuperiore rationem conſcripta, niſi quod te uehementer mirari ais, nihil tibi litterarum à me adhuc eſſe redditum. Eius autem rei cauſam, ex ijs quæ paulo ante propoſui facile collegeris. Vale. Venetijs. Palmaribus.

CHR. LONG. STEPH. SAVLIO S.

Qvod nihil adhuc literarum ad te dedi, non id quidẽ cauſa fuit, quod ſcribendi argumento deſtituerer, quo planè abundabã, ſed quia eius erant generis res, quæ litteris recte committi non poſſent, & ipſe quotidie uel potius in dies ſingulos me ad uos recipere cogitabam. Nunc uero, cum necdum à regijs negocijs ſim planè uacuus, & ea iam dies inſtet, quam hic omnino traducere conſtitueram, uolui tibi conſiliorum meorum rationem per literas breuiter ſignificare, ne tu me uel ceſſationis nomine ſuſpectum haberes, uel diutius etiã quàm par eſſet iſtic expectares. De re tua nihil adhuc conſtitutum. Tantum enim negocij regiæ literæ & nobis & Decemuiris exhibuerunt, ut priuatorum poſtulationibus operam dare per hoſce dies neutris uacarit, ſed tamen, ut ſpero, res ex ſententia noſtra conficietur, non ulla quidẽ citerioris Galliæ præfecti commendatione, qua ille inſulſa et planè gallica eſt uſus, ſed & conſilijs noſtris & ipſius cauſæ æquitate pugnabimus. Experiemur quidem certe omnia, ut antequàm hinc proficiſcamur, tibi factum eſſe ſatis intelligas. Cogitabamus autem iſtuc aut Non. aut circiter quartum diem Id. Apr. interim uide, amabo te, ut quoad in montibus Euganeis commorabere, nequid abſentia noſtra rebus noſtris detrimenti afferat, quod quidem facillime conſequere, relicto domi Antonio tuo, cuius & fidem & amorem erga te ſingularem mihi perſpexiſſe multis in rebus ſum uiſus. Sed certe γλαῦκας εἰς ἀθήνας, qui tibi conſilium dem.

Digitized by Google

Libellos, quos quaſi itineris comites mecũ detuleră, ſcito nulli nobis adhuc uſui fuiſſe, ſed ſarcietur tamen ocioſis his diebus ocij noſtri iactura. Rem nos eo perducturos ſperamus, quo te iam aduentare ſuſpicamur:, ſic fiet, ut cum rediero, pari iugo in eadem ſtudia incumbamus. Vale. Venetijs Viiij Cal. Apr.

CHR. LONGOLIVS P. BEMBO S.

n Vnq̃ fore putaui, ut aliorum prius literis de aduentu tuo q̃ abs te ipſo fierem certior, quod tamen quando præter opinionẽ meam commiſſum eſt, Venetias te ſaluũ ueniſſe immortaliter gaudeo, da modo operam, ſi me amas, ut ſtatim intelligam, Hic ne te, & quando expectemus? an uero nos iſtuc aduolare, an in Patauino tuo tibi malis occurre. Multa sũt quare tecũ eſſe uelim hoc tẽpore, ſed illud potiſſimũ rationes noſtras conturbat, quod Saulius noſter heri Genuã, pertriſti, neq; tñ non uero, fraternæ ualetudinis nuncio excitus, accurrit. Rediturũ ſe quidem ille ad hiemem proximam affirmauit. Sed hæc coràm. Liceat modo nobis propediem congredi. Vale. Patauij. iij Non. Mai.

CHR. LONGOLIVS FLAMINIO TOMAROTIO. S.

p Erſuaſi tãdem Bembo noſtro, ut me uobiſcum eſſe mallet q̃ ſecũ, cras igitur, ad ſummum perendie, nos iſtuc uenturos ſperamus. Tu interim da operam nobis cubiculum ea, quam tibi iſtinc diſcedens oſtenderam, ratione inſtructum ut ſit. Interius conclauis ueſtibulum ſi nondum illi faciundum curarint, admonebis eos meis uerbis, id primo quoq; tẽpore uel ſtatim potius, extruendum ut locent, Res eſt nec multi negocij, nec ocio noſtro parum idonea. Lectus è regione ueſtibuli uelim collocetur. Pluteum ad deſtrum ingredientibus parietem ſtatues. Bibliothecam inter feneſtras duas mediam explicabis. Reliquam inteſtini operis ſupellectilem q̃ poteris aptiſſime totam honeſtiſſimeq; diſpoſitã uoles, quicquid in eo genere ſumptus feceris, id ego tibi omne ſimulac uenero diſſoluam. Saluere uelim à me iubeas hoſpites meos, quibus etiam puerũ meũ, dũ abſum, cõmendatum eſſe cupio. Vale Venetijs Id. Mai.

CHR. LONG. ANT. MARCILIO. S.

e Xpectabam auidiſſime tuas multis de rebus litteras, cum mihi epiſtola tua reddita eſt, feſtiuitatis plena quidem illa & urbanitatis, ſed multo mihi iucundiſſima ſanè futura, ſi quod ſperabã

Digitized by Google

ad me ſcripſiſſes, quemadmodũ ſacrum Martino diem, quo ueteres etiam dolia relinebant traduxiſſetis. Scis enim condictum nobis fuiſſe, conſtitutumq; ut eo ipſo die apud Egnatium noſtrum, iniuriarum iudices ſederetis dicam an accumberetis? Equidem & ſi non dubito, quin aurificem noſtrum ocioſum omnino reddideris, iudiciũq; & conuiuiũ ipſum facetiarum tuarum lepore, docte exhilararis, uelim ad me tamen de tota cœnæ illius ratione diligenter perſcribas, ut quo me, haud ſcio quàm laudabile, pertinax certe artium noſtrarum ſtudium, ſpectaculo abduxit, id mihi ſuauiſſimæ tuæ literæ exhibeant. Scio quam tu unus omnium huic rei cõſcribendæ ſis aptus, ego certe tantum me ſcire arbitrabor, quantũ ex tuis literis intellexero. Nam quod te huc noſtra cauſa uenturum ſcribis, eſt id mihi quidem in optatis, ſed quando te expectemus fac planè ſciam, quanquam mi Marcili chariſſime cum hoc in genere toto, tum in cæteris huiuſmodi quidem rebus, ita mihi commodes uelim, ſi tibi ut id libenter facias prius in animum induxeris. Sic enim amicis uti ſoleo, ut tantũ ab eis contendam, quantum eorum uel fert dignitas, uel etiam patiũtur rationes. Quare ſi, quod te facturum oſtendis, ueneris, nobis gratiſſimũ feceris, qui ſuauitate tua perfrui cupimus. Si non ueneris, æquo id animo feremus, etenim qui tibi in primis conſultum uolumus, & alterũ quidem te, amori erga me tuo tribuiſſe, alterum rebus tuis negare non potuiſſe iudicabo. Itaq; nec te pluribus, ad eam iſtic conficiendam rem, quàm literæ tuæ abs te iam affectam eſſe ſignificant, ipſe cohortabor. Scio enim eam tibi eſſe curæ, ſed tamen urgebis opus, mihiq; ad diem promiſſa repræſentabis. Quod ſi ut ſpero & opto feceris, omnia me per te conſecutum putabo. Quod de Elephanto aſcripſiſti, planè non probo. Indicum quidem aut Afrum inedia & uerberibus domueris, iſte nobis cum multo uuæ ſucco mitificandus eſt, tum etiam gloria potiſſimum alendus, ſed ita ne ſtudium illi ueſtrum in ludibrij ſuſpiciõem ueniat. Nec enim ignoras, tametſi omnium terreſtrium animalium ſit longe maximum & gloriæ cupidiſſimum elephas, quàm tamen ſuſpicioſus idem ſit, quamq; hominis animaduerſo ueſtigio, ſtatim ſubſiſtat, circumſpectet, iras proflet, noſti cætera. Vale. Ex urbe Patauio oct. Cal. Decembr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Aius atq; omnino aliud q̃ ſperabam nactus es ex literis meis epiſtolæ argumentum, qui cum uel tuo more, breui reſpondere, uel me etiã authore tacere potuiſſes. Scis enim ita tibi mecũ cõuenire, ut tũ deniq; ſi res cõget, tamen uberrimas mihi literas remiſeris,

ſed nõ eius generis, quales abs te quidem expectaſſem. Voluiſti ſcilicet mihi morẽ gerere, & me ſcripto aliquo tuo laceſſere. Id ſi ita eſt, non tu quidem expectatione tua fruſtratus es, prouocaſti enim me, ſed ita me hercule quẽadmodum crabrones irritari ſolent. Equidem niſi maiorem facilitatis meæ quàm calumniarum tuarum rationem ducerem, facerem intelligeres quo cum tibi ſit negocium, qui me accuſandi anſam inde tibi ſumpſeris, unde te nobis gratias egiſſe maxime oportuit. At uide quàm planè & latine, minimeq; aſtute tecum ago, ni quæ tu copioſe quidem et eleganter in me collegiſti, ea ipſe duobus uerſiculis refuto omnia, cauſam haud dico, quare mihi hoſpitiũ ſtatim non renuncies, accuſationis tuæ ſumma hæc eſt. Vituperandum eſſe me in amicitia tua, quod non aliter ad te ſcripturus fuiſſe uidear, atq; ſi quid ad Ant. Marcilium ſcripſiſſem. Hic igitur primum mihi memineris, quidnam de ſcribendarum inter nos literarum ratiõe conſtitutum habeamus, deinde illud tibi ſuccurrat uelim, cum mihi opus omnino non fuiſſe tum ad te ſcribere, tum uero me, etiam cum nihil eſſet quod darem, tamen ad te ſcripſiſſe. Ad Marcilium autem eo potiſſimum miſiſſe, & quia id me facturum ei fueram pollicitus, & quia omnino habebã, quod illum ſcire mea plurimum intereſſet, his tibi cauſam meam ſi non probaui, æquis certe iudicibus approbabo, Tu uero, qui te excuſes, qui me, quod officioſus erga te gratis fuerim, accuſare es auſus? Extra iocum mi Octauiane, cum literas tuas legi libenter, tum ingenio tuo ſum delectatus mirifice. Tu, quanquã admonitione nõ eges, qui me hortaris & eodem ipſe uocas, tamen fac ſtilum exerceas, & crebris me literis appelles. Ego enim cum ex ea re maximã uoluptatem capero, tum te, quantum ſtudiorum noſtrorum rationes ferent, hac in exercitatione continuero. Saluta meis uerbis communes amicos, nominatim Bapt. Egnatium, quẽ cum ſcriptorum meorum κανόνα eſſe uoluerim, auidiſſime iudicium eius expecto, hortare hominem ut me aliquãdo hac ſolicitudine liberet, & per me quidem, opus totum, unà litura emendet. Vix enim credas, q̃ mihi iam parum in eo placeam. Aſſem tuum Saturnalibus ad aſſem tibi præſtabo. Vale. Ex urbe Patauio viij. Cal. Decẽb.

CHR. LONG. ROGERIO BARMAE S.

NIhil unq̃ minus futurũ exiſtimaui, q̃ ut tibi aliquem hinc cõmendare neceſſe haberem, qui cum iſtic eſſem, & tu oĩa mea cauſa uelle uiderere, tamen id ut facerem, nunquam adduci potui. Nũc etſi me præter ſpẽ, de uetere illa mea ſententia, depulſum eſſe uideo, facile tamen patior, nactum eſſe me tempus, in quo & de beneuolentia et

gu me tua periculum tam longe gentium facerem, & quantum ſtudijs noſtris ingenijsq; adhuc fraueres, experirer. Vidum Brelæum optimum & ſummæ ſpei adoleſcentem uehementer diligo. Nam me & Lutetiæ Pariſiorum, cum primum forum attigi, obſeruare cœpit, et hic tam conſtanter ſemper coluit q̃ qui maxime. Is cum patris literis, quaſi ex ſummo ſtudiorum ſuorum curſu, domum reuocetur, intelligatq; ſe nondum eos percæpiſſe ex legitimis literis fructus, quos ſi ad metam perueniſſet, ſeſe inde laturum ſperarat, uellet ſibi ſtudiorum tempus inuenientem quoq; annũ prorogari. Id uero cum ſe ſuis literis conſequi poſſe diffideret, neq; de patris ſui in te, atq; tua in me uoluntate dubitaret, egit mecum, ut ea de re ad te q̃ diligentiſſime perſcriberem. Nec ego boneſtius quicq̃ à te petere mi Barma, nec tu illi hoc tempore gratius poſſis facere. Conficiendi negocij ſpem nobis afferunt, cũ reiipſius æquitas, tum uero ſumma tua apud adoleſcentis parentem uel gratia uel authoritas, quibus illum facile ceſſurum eſſe confidimus. Neq; uero patri metuendum eſt, ut iccirco tarda filium deceſſio delectet, quod adoleſcentibus omnia peregre ſolutiora ſunt q̃ domi. Noſcis enim hominis ingenium, ego ſtudium & diſciplinam, quæ mihi ſanè eum eiuſmodi uirum fore pollicentur, qui ueſtris paucorum laudibus aliquando reſpondeat. Non ſoleo temere quicquam de altero affirmare, preſertim adoleſcente, qui qualis futurus ſit præſtari non poteſt, ſed ſi quo tamen ſum in dignoſcẽdis hominibus deligendisq; amicis iudicio, ſpondeo uobis annum item unum additum patris deſiderio, ſi ij ſtudio, alteri multorum annorum lætitiam, alteri ſempiternam laudem eſſe allaturum. Quare quantum me amas, uel te potius ipſe ſcis à me obſeruari, tantum enitere, & contende, ut à patre eius tertij quoque anni acceſſionem impetremus. Hoc te uehementer etiam, atq; etiam rogo. Vale. Ex urbe Patauio Idib. Ianuar.

Digitized by Google

CHR. LONG. P. BEMBO S.

Cœpi tuas literas ad quat. Non. Ianuar. in quibus occupationum tuarum ſignum mihi fuit uel maximum, quod tum aliena manu, tum patria etiã lingua, ad me ſcriberes. Sic tamen cum mihi iucũdiſſimæ fuiſſent, hoc certe aſperſerunt moleſtiæ, quod unam quinque mearum ad te epiſtolarum periiſſe ſignificabant. Nam ad quatuor duntaxat poſteriores reſcripſiſti. In illa & ſi nihil planè eſſe uideo, quod uel te ſcire alterutrius noſtrum iam interſit, uel te magnopere delectare poſſit, faciũdum mihi tamen putaui, ut eam ad te eodem exemplo mitterem, nõ quo mea mihi maxime placeant, ſcis enim ut me tu, calumniatorem mei ſis appellare ſolitus, ſed ne me quicquam de quinta illa epiſtola mẽtitum eſſe exiſtimares. Quod ſcribis poſteriores quaſq; meas ad te literas, tibi prioribus magis probari quidem, & inſequentis quodq; epiſtolæ genus, propius omnino antecedente ad illius, cuius nos imitatione erudimus, ſcripta accedere, ſed me nõdum eos ex ſtudijs noſtris percœpiſſe fructus, quos me aliquando laturum eſſe tibi perſuaſiſſes. In hoc tibi equidem aſſentior mi Bembe chariſſime. Neq; uero ego ſententiam ea de re exquirebam tuam, quaſi patauinenſes hoſce dies, ad ea quæ te authore molimur, ſatis eſſe arbitrarer, qui ne fundamenta quidem tanti operis mihi adhuc ieciſſe uiderer, aut ut aliquod tuarum literarum teſtimonium elicerem, qui me ſcilicet una ſtudiorum meorum conſcientia ſuſtentare ſoleam. Sed eo illa, mihi crede, ſcripſi, ut de te intelligerem, tantum ne me ſuperiore anno ſtudijs noſtris operæ nauaſſe iudicares, quantum initio ſperaras, an uero expectationi tuæ non reſpondiſſem. Id autem ipſum eo potiſſimum rogabã, ut ſi me eius temporis operam bene poſuiſſe iudicares, pergerem ut cœpi. ſin minus, ut uel commutata itineris ratione, uel correcta curſu tarditate, eò aliquando peruenirem quo tu me & coràm uerbis & abſens literis uocare nunquam deſtitiſti. Sic igitur facies, & ſi quidem id, quo nos adhuc uſi ſumus, inſtituendi genus probaris. (Non enim ignoras in quamnam diſciplinæ uiam ſim ingreſſus) authoritate nos tua confirmabis, ſin aliquod eruditius & ad diſcendum expeditius habueris, conſilio tuo nos adiuuabis. Io. Pinum, quem à Pontifice Max. ſacra Apameæ præfectura ornatum eſſe audio, & mehercule etiam gaudeo, facile patior ſua commoda noſtris anteponere. Neq; uero ab ijs, quæ mihi Venetijs oſtẽdebat pro-

miſſis, unquam pependi, quod uel ex eo poſſis coijcere, quod ad eū ut ſcriberem, animum inducere adhuc nō potui. Hominis dignitatem atq; doctrinā ſemper ſuſpexi; in iuuandis amicis ſtudium aut diligentiam ab eo nunquam uehementer expectaui. Tu, & ſi fortunæ noſtræ ratio nihilo etiam nunc informatior eſt, q̄ cum Venetijs eſſemus, prænſabis tamē, ſi tibi uidebitur, hominem, ideſt eum meis uerbis & crebro ſaluere iubebis, & appellare non deſiſtes. Nihil minus uelim q̄ ut ſe in amicitia noſtra uimperandum eſſe exiſtimet, idq; ne ſi officium ſuum à nobis deſiderari intelligat, animum ad nos oppugnandum aliquando traducat. Sed hoc deus aliquis uiderit. Ego enim ad cæteras meas curas, hanc quoq; ex iſtius negligentia ſollicitudinem acceſſiſſe uideo, ut me iā abs te uno mendum ornandumq; exiſtimares. Adoleſcentem qui has tibi reddidit literas, mea cauſa commendatum habeas uelim. Nam & Germanus eſt, et honeſto apud ſuos loco natus, nec à literis noſtris abhorrens, & quod caput eſt, nos hic etiā in primis & colit & obſeruat. Excurrit autem Romam, non quo ei quicquam iſtic ſit negocij, ſed ut, dum cæteri, ocioſis hiſce Saturnalium diebus, à literis feriantur & ceſſant, ipſe urbem, & eodem itinere Ethruriam agrumq; Picenum uiſat, quicquid eo in genere et commodaueris erit mihi gratiſſimū, nec apud adoleſcentem ipſum non optime collocatum. Vale. Ex urbe Patauio Idib. Ianuar.

CHR. LONG. ANDRAEAE NAVAGERIO S.

a ccæpi literas tuas heri poſt meridiem, qui dies Id. Ianuar. fuit. Ad eas reſcripſiſſem, illa ſtatim ipſa, quemadmodum poſtulabas, qua mihi ſunt hora redditæ, niſi ſcripta tua eius eē generis indicaſſem, ut mihi non feſtinanter, et in tranſcurſu, ſed diligenter & per ocium accurate legenda eſſent, preſertim cum tu me eorum Ariſtarchum conſtitueres, qua quidem in re irrideri me abs te profecto putaſſem, niſi animum tuum planè perſpectum habuiſſem, quem cum mihi ſtudiorum noſtrorum ſocietate coniunctiſſimum, tum uero ab omni illiberali ſimulatione alieniſſimū eſſe certo ſcio. Faciam igitur quod iubes, neq; id uero ipſum tam libenter q̄ neceſſario, etenim qui mihi conſcius ſum nullo eſſe me prorſus ea in re uel ingenio uel iudicio. Veruntamen ut me maiorem uoluntatis meæ q̄ pudoris mei rationem habuiſſe intelligas, pauca quædā hic notabo, quæ ſanè cum tu legeris, indicabis eā eſſe lucubrationum tuarum rationem, ut monimenta tua calumniam potius à quouis pati q̄ à me limari perpolirique poſſint. Atq; ut ſupra cœpi, dam aliquid ſtatim audias, ſcito in ipſo protinus principio deſiderari à

me Sadoleti prænomen, idq; cum quod ea res dignitatis quiddam habere, tum etiam quod ipſa epiſtola iuſtæ orationis inſtar mihi quidem eſſe uideatur. Eadem adiectionis formula uellem abs te & Bembi, & meum ēt ubiq; nomē ſubornari. Nā quod ais latinam linguam, florentibus imperij Ro. opibus, intra Italiæ limites conſtitiſſe, ego uero eam cum alijs gentibus communem fuiſſe arbitrabar, tum uero in Gallia maxime, Hiſpania, & Tingitana prouincia uiguiſſe exiſtimabā. Adduxerat me autem in eam opinionē non leue argumentum, quod earum gentium quotidianus ſermo haud ita multum ab Italico uel hodie diſſideret. Sed non is ego ſum, qui in hoc ſententiam meam anteponi uelim tuæ. In eo quidē certe admoneri te patiere, ut cum aut totum quiddam, aut generatim omnia complecti uoles, aut etiam mentis tuæ ſenſus aientibus uerbis confirmare, duplicatis negatiōibus aliquāto parcius utare, cuius quidē generis ſunt illa. Nemo nō, nullus nō, nihil nō, quæ ut orationi modicæ aſperſa iucūditatis afferunt plurimū, ſic crebrius repetita & frequentata ſatietatem pariunt atq; faſtidium. Nam quin totidem uerbis ex M. T. Cicerone tibi tam multa impune ſumere non liceat, ne tu quidem ipſe, puto, negas. Sed non animaduertis ſcilicet, qui aſſidua ſummi illius oratoris librorū & accurata lectione hoc conſecutus es, ut etiam imprudenti tibi & inuito integræ ipſius non modo ſententiæ, ſed multi ſimul interdū uerſus excidant atq; effluāt. Quod ipſum ut mihi ſummæ eſt admirationi, ſic haud ſcio an illis probaturus ſis, qui Aeſopi Gracculum nobis obijcere non deſinunt, nec Pub. Vergilij authoritatem atq; iudicium hac in re accipiunt. Equidem quod ad me attinet, ita ſtatuo. Dirigendam quidem eſſe nobis et formandam ſcribendi rationem putaui, ad illius dicendi genus, ſed ita, ut uirtutes eius oratione noſtra exprimere conemur, non item ut paſſim omnia ab eo mutuemur, aut quod multos facere iam uideas, quaſi centones quoſdam ex Ciceronis uerbis conſuamus. Sed hoc toto de genere alias. Nunc tantum habeto, dandam tibi eſſe in primis operam, ut quæ in manus hominum à te peruenient, planè tua eſſe, non aliena, & aliunde corrogata uideantur. Quod quidem hoc tibi magis faciundum cenſeo, quod tu hodie unus ex omnibus commentationes tuas literis commendare potes optime atq; elegantiſſime. Habes ferè mi Andræa, quæ ſtudio tuo obſequutus in eo libello animaduerſione digna exiſtimaui, cætera ſunt eiuſmodi, ut mihi quidem magnopere probentur. Quæ porrò de meæ erga Iac. Sadoletum uoluntatis ſignificatione aſcripſi, ita denique proferri ea uelim, ſi id ut libenter facias animum induxeris. Sin autem à te ſententia quidem probabitur mea, locus autem ipſe, aut eloquendi ratio non item placuerit, tu ea de re quod tibi uidebitur conſtitues, & ita ſpero com

ſtiues, ut me tamen ille gratum memoremq́; ex tuis literis ſit cogniturus. Tantum hæc ad te perſcripſeram, ecce ab eodem Sadoleto litteræ, quibus ut te ſuis uerbis ſalutarem, atq; tibi etiam ſuo nomine gratias agerem, rogaret, quod ſibi tam præclarum, opinor in illa uel ad Pont. Maximum, uel ad P. Bembum epiſtola, id enim cuiuſmodi ſit non explicat, teſtimonium dediſſes, quod me feciſſe ſi per literas tuas ei ſignificaris, erit id mihi tã gratũ q̃ q̃d maxime. Vale. Ex urbe Patauio.

CHR. LONG. FLAVIO CHRYSOLINO. S.

PErbreueis quidem ſed iucundas tamen abs te literas accepi in quibus illud mihi fuit gratiſſimum, quod Iac. Sadoletum & eſſe in urbe adhuc, neq; hoc tempore quoquam exiturũ ſignificabas. Sic enim iniecta mihi ſpes eſt non dubia fore ut ille toties à me inuitatus aliquando reſcribat. Equidem non facile cãm reperio, cur cum ego & Bembus iſtinc abeſſemus longius ille crebras ad me daret litteras, ſimul ut collega eius Romam aduentarit, ſtatim ſcribere intermiſerit, uel deſtiterit potius, preſertim cum eũ multis literis non prouocarim modo, ſed etiam epiſtolæ argumentum ei de induſtria perſæpe dederim. Venit mihi interdum in mentem ſubuereri, ne plus apud eũ quotidianæ inuidorum meorum, qui & multi & callidi ſunt, calumniæ potuerint, q̃ ualuerit mea in ipſum obſeruantia. Longe enim gentiũ abſũ neq; iniquorum ſermonibus abſens reſpondere poſſum, contra cum mihi hominis grauitatem atq; prudentiam propono, nihil eum huiuſmodi potuiſſe aut fallere aut de ſentẽtia depellere mihi perſuadeo. Omnino male me habet tam diutina hominis ceſſatio, minime omnium ceſſatoris, et (quod ſæpe ſum expertus) uel in ſummis occupationibus officioſiſſimi. Tu ſi me amas, inueſtigabis huiuſce rei cauſam, ut ſi qua offenſiuncula, nõnullorum peruerſitate in illius animo facta ſit, huic malo ſtatim medeamur. Sin iccirco taceat, quia ei non uacet deſinamus quandoq; & de immutato illius erga nos animo temere ſuſpicari, & hominem occupatiſſimum literas improbe flagitare. Quod uero te, ſi q̃d unq̃, nactus eris ocij, ſuperioribus meis literis abunde ſatisfacturum polliceris, nihil eſt mi Flaui, quod in eo, mea quidem cauſa, labores. Satis enim uel etiam omnia à te habuero, ſi, ut es, res meas iſtic procuraris. Quod ne me ſine cauſa nũc ſcripſiſſe putes, ſcito mihi decretæ à Pont. Maximo, in annuum ſumptum pecuniæ diem, ad Cal. Nouembr. cedere, atq; magna ex parte in diligentia tua eſſe poſitum, ut eo tempore ad nummos perueniamus. Quod ne mihi fruſtra perſuaſerim, te uehementer etiam atq; etiam rogo. Vale. Ex urbe Patauio xvi Cal. Octobr.

Digitized by Google

Scripta epiſtola ſuperiore, redditæ mihi ſunt abs te litteræ, quas ad yi. Id. Septembr. te dediſſe ſcribis. Ad eas, ut nunc quidem eſt, nihil reſcribo, per ocium reſponſurus, ſiquid huiuſmodi occurrat, quod tibi non iniucundũ fore indicaro. Ex literis Hier. Fonduli, *quas unà cum tuis accæpi, cognoui puerum meum, quem* Io. Pino Regis Franci legato Romam proficiſcenti *commendatum tradideram, nuper diſceſſiſſe, quod ſcilicet ut debui, multis de cauſis moleſte tuli, ſed quando adoleſcenti uel puero potius deeſſe non poſſum, qui me relicta patria non in Britanniam modo, Germaniam & Italiam duriſſimo anni tempore eſt ſecutus, ſed fidem etiam ſuam mihi & operam & obſeruantiam magis omnino q̃ ab iſta ætate poſtulandum erat, præſtitit, ſi ad remanendum nullis conditionibus adduci poteſt, numera, quæſo, illi tantum pecuniæ, quãtum ad ſumptum itineris hucusq; ſatis eſſe uideatur. Quicquid mihi eo nomine expenſum tuleris, id ego tibi omne bona fide uel permutandum iſtic curabo, uel ſi ex penſione noſtra deducere malis, accæptum ſtatim feram.* De tota hac re, *uelim me q̃ celerrime facias certiorem.* Iterum Vale.

CHR. LONG. HIER. FONDVLO S.

C*Omplicaram meas ad* P. Bembum, & Fl. Chryſolinum *literas, cum mihi tuæ, quas te prid. id.* Septembr. *dediſſe ſignificabas, ſunt redditæ, & cum ijs item eodem exemplo alteræ, quibus dies aſcripta erat, yi.* Id. Iun. Ad *utrasq; plus propediem nactus ocij reſpondebo.* Nunc *quod me in poſterioribus commouit, accipe.* Doleo *equidem* Io. Balleuium *commendatione noſtra diutius uti aut noluiſſe aut non potuiſſe, ſed me illud magis excruciat, quod eum à ſe leuiter hominem abalienarit, cuius ei beneuolentiam meis & uerbis & literis conciliaueram.* Verum *ea eſt adoleſcentuli tum ætas tum ingenium, cui nemo non facile ignoſcat, itaq; ſi eo cõſilio ſe ſubduxit, ut tantiſper abeſſet dum* Pini *noſtri iracundia deferueſceret, quæſo te ut puero communẽ amicum placatum reddas.* Sin *nunquam rediturus diſceſſit, nec ſpes melioris uitæ ulla ei iſtic oſtenditur, cura ut ad nos quacunq; ratione remittatur.* Nam *ad officium, dignitatemq́; noſtram pertinere arbitror, ut is qualiscunq; nunc eſt, in* Italia *ne egeat, qui domo & ſeruus nis relictis, eſt enim honeſto apud ſuos loco natus, me authoritatemq́; meam per tot maria per tot terrarum tractus hucusq; libenter ſit ſecutus.*
Quare *hominem conquires, uiaticoq́;, quod à* Flauio *noſtro accipies, proſequere.* Ego *autem & quancunq; tu ei fidẽ dederis, præſtabo, & ut ad ſuos honeſte liberaliterq́; à nobis tractatus redeat, diligẽter curabo.* Vale
Ex urbe Patauio xyi. Cal. Octobr.

Digitized by Google

CHR. LONG. IAC. SADOLETO.

e

Tſi ſanè non habeo, neq; quod ad te ſcribam, ſcis enim mihi iam literas tuas expectandas potius eſſe, quàm meas tibi, neq; omnino quo literas mittam, audio enim te iã diu trans alpeis profectum, cum tamen ad P. Bembum collegam tuum ſcripſiſſem, facere non potui, quin ad te quoq; literarum aliquid darem, quod ille tibi ubiuis gentium eſſes reddendum curaret. Itaq; ſi forte adhuc in Italia es, hoc tibi planè nomine gratulor, nec enim neſcis quanti apud me ſit Italiæ genius. Sin Carpentoracti, gaudeo equidem, ſed nõ tam mehercule tibi, qui in prouincia ſis cum imperio, quàm ciuitati ipſi atq; prouincialibus tuis omnibus, quos quidem te præſide ſacrorumq; antiſtite beatos ſemper quidem iudicaui, ſed anno potiſſimum ſuperiore, cum non ſolum ex eorum oratione, uerum etiam ex uultu & oculis & fronte cognoui cum q̃ tu illis charus eſſes, tum ut omnem felicitatis ſuæ ſpem in te contuliſſent unum. Optima enim, mea quidem ſententia felicitatis pars hæc eſt, ut quis ſe felicem eſſe putet, aut certe futurum ſperet. Equidem cum illac iter Lutetiam Pariſiorum facerem, tanta erat in expectatione aduentus tuus, ut pro eo ab omnibus certatim ordinibus uota fierent, comitumq; meorum nonnulli, qui te planè non noſſent, interdum ſubuererentur, ut tu tantam expectationem ſuſtinere ac tueri poſſes, quoad à me plenius edocti, qui ipſe tandem eſſes, quod erat, ſentire cœperunt, te non modo inſigni ad laudem uirtute tua hominum opinioni reſponſurum, ſed prædicationem etiam meam facillime ſuperaturum. Atq; ego mediusfidius non dubito, quin & integritatis tuæ famam, & doctrinæ gloriam, & ſanctitatis opinionem aduentu tuo confirmaris, eoſq; uirtutum tuarum admiratione omneis ita in te conuerteris, ut ſe non ab urbe Roma miſſum aliquem, ſed hominem planè diuinum atq; de cœlo Lapſum intueri exiſtiment. Quod autem ad me attinet, illud tibi perſuadeas uelim, neminem eſſe mortalium, quem ego pluris faciam quàm te, neminem quem magis amem, neminem cui uel plus uel libentius debeam, de quo, & ſi te, nihil etiam ſcribente me, non dubitare certo ſcio, ſcribendum tamen ad te putaui, atq; omnino in eam partem peccare malui, ut in eo inaneis potius q̃ nullas à me literas acciperes. Quod tibi ante quintum menſem ſcripſi, me ſimul atq; neceſſarios meos de Florentino negocio conſuluiſſem, ex illorum ad te ſententia atq; authoritate ſtatim ſcripturũ, ſcito illos poſtq̃ in Italiam redij nihil ad me neq; literarum neq; omnino pecuniarum miſiſſe, ut equidem accuſatores meos mihi infeſtiores eſſe nõ putem, quod in ciuitatem tanto bonorũ conſenſu ſim receptus q̃ illos quod

Digitized by Google

contra uoluntatem ſuam in Italiam reuerti. Sed facile ſpero ut cum iſto-rum improbitas tuis cæterorumq; amicorum meorum conſilijs infringa-tur, tum uero illorum cogitationes uel officijs noſtris uel ipſa die debilite-tur. Siquid tamen aliquando tandē reſcripſerint, ad id meas accommodās literas, ex illorum ſermone ad te ſcribam. Neq; tamen ſi iniquiores in me eſſe pergent conſilijs eorum ſteterim, ſed ipſe mihi planè conſulam, modo res nobis integra ad redium tuum reſeruari poſſit. Quod ſi nihil omni-no ſcripſerint, non multam quidem ipſis & Galliæ uniuerſæ ſalutem di-cam, ſed faciam profectò ut intelligant me & nouarum amicitiarum cō iunctione aduerſus ueterum iniquitatem munitum eſſe, & quam in par tem meum in Italiam reditum accipiant non magnopere laborare. In-terea curabo, ut mihi fructus ocij mei conſtet, eiuſq; tibi ratio aliquando de me reddi poſſit. Vale. Patauij Prid. Id. Iul.

CHRI. LONG. LÆLIO MAXIMO. S.

b Inas hic à te, haud ita lōgo interuallo, literas accepi. Vnas Paulus frater tuus mihi reddidit, alteras idem cum Vene-tias iam migraſſet, ad me perferendas illinc curauit. Priori-bus excuſationem intermiſſionis literarum tuarum affers, quam quidem ita accepi, ut magno interim dolore afficerer, cum quod P. Paulus Caſtellanus immatura morte nobis ereptus eſſet, tum quod ea res & Iuliano noſtro & tibi tantum negocij moleſtiarumq; attuliſſet quā tum tu uix literis complecterere tuis. Verum cum ea lege atq; conditione nati ſimus, ut nobis hæc atq; alia iſtiuſmodi innumerabilia uelimus noli mus ſubeunda ſint, meminerimus nos eſſe homines, feramuſq; ſi non li-benter, at toleranter certe, quod nullo conſilio neq; uitare neq; mutare poſ ſumus. Sed γλαῦκας εἰς ἀθήνας, qui hæc ad te. Itaque quod de Peruſi-na illa tua peregrinatione addidiſti (cur enim mihi non liceat te authore iucunda triſtibus miſcere?) eſt id quidem mihi nō iniucundum, ſed fuiſſet omnino multo iucundiſſimum, ſiquid de delitijs illis tuis nominatim aſcri pſiſſes. Vix enim credas q̄ ſcire cupiā, ut tui tibi amores illic proceſſerint. Nam tecum Romæ q̄ diu fui, fuiſti tu certe ſemper εἰς τὰ ἐρωτικὰ ἀνα-φρόδιτος. Quod autem tibi per rei familiaris occupationes, nihil ad do-ctrinæ ſtudiū ocij relictum eſſe doles, ego quoq; tua cauſa doleo, ſed ſi me audies, aut iſta ſtudia nō tanti facies, aut facile deſiderio tuo ſatisfacies, ſi & noctibus abuti, & matutinas horas, cū neq; tibi quiſquam moleſtus eſt, neq; tu cuiq̄ negocium exhibes, lectiunculis dare uoles. Defenſio-num noſtrarum librum iſtic tantopere probari, magis equidē gauderē,

ſi uel aduerſariorum noſtrorum iudicio talis eſſet, qualem tu eum eſſe ſi-
dicas, uel optima laudum illarum pars ad te cæteroſq; amicos noſtros
non traſfunderetur. Explicaui quidem in eo, quicquid tum habebam cũ
artis tum conſilij, ſed non eo ſanè conſilio, ut dicendi peritus, à quo quidē
etiam nunc q̃ longiſſime abſum, ſed ut uir bonus ueſtraq; aduocatione nō
indignus, haberer. Vni epiſtolæ reſpondi, uenio ad alteram, in qua qđ
ſcribis prælia te mea cauſa ſuſtinere, facile oſtendis, amorem erga me tuũ,
ſine cauſa in ſuſpcionē ueniſſe. Atqui nunq̃ id mihi ſubuereri in mentē ue-
nit, ſed cũ intermiſiſſes literas ad me dare, nec eiuſce rei cauſam ullā om-
nino reperirē, uolui ſcilicet leuiter te pungere, ut tuas quoquomodo elice-
rem, quod eo ſanè commento me conſecutum eſſe & uideo & planè tri-
umpho. Eſt igitur mihi pergratum obtrectatores meos à te refutari, ſed
ita mehercule ſi id ea facis moderatione, quā me tibi anno ſuperiore Lug-
duno præſcribere memini, ideſt ſi eorum improbitatem, non regerendis
conuicijs, nec enim digni ſunt quibus tu quidē maledicas, ſed animo for-
ti & graui, quaſi fluctum ſaxo infringas. Contēptu mi Læli, contemptu
opus eſt, ne ſe homines leuiſſimi aliquid eſſe putent, ſi te de conſtantia tua
depulerint, aut omnino commouerint. Sed hac de ratione ulciſcendi ini-
micos tota, quid ſentiam, nihil attinet pluribus dicere, cum appareat,
quodnam ipſe in defenſionibus meis ſim ſecutus conſilium, qui eos mihi
nunquam appellandos cenſui, neq; id tam propter illas quas ibi tum at-
tuli cauſas, q̃ ut ſe, mea quidem ſententia, prorſus indignos eſſe intellige-
rent, quos uel cum honoris præfatione quiſquam appellaret. Pari uelim
animi æquitate feras, ſimiolum illum in ciuitatem irrepſiſſe. Nam in eo
aut nullum graue uulnus Reſp. accæpit, aut ſi quid omnino admiſſum
eſt, inimici quidem noſtri, eiuſce flagitij culpam ſuſtinebunt. Neq; tamen
eſt cur ſe ille nobis eo nomine tam arroganter conferat. Ego enim ta-
metſi homo tranſalpinus, ac idem multa flagrans inuidia, tamen inuitis
omnibus ipſius amicis, & multo q̃ ipſe prius, ſumma honorum omni-
um doctorum'q; hominum ſuffragatione, uel potius ſingulari S.P.Q.
Romani iudicio in ciuitatem ſum aſcitus. Ornamenta enim uirtutis &
doctrinæ indocti complures ſceleratiq; homines adepti ſunt, tanta bono-
rum ſtudia, talia doctorum uirorum iudicia ſine literis & probitate aſſe-
cutus eſt nemo. Equidem ipſe tam graue omnium ordinum de me iu-
dicium, pluris facio quàm uel omnia ampliſſimorum honorum nomi-
na, nedum ciuitatē ipſam, in quam utinam hic unus, ea indigniſſimus
immiſſus eſſet. Sed tu quem Ro. ciuem appelles, neſcio. Mihi quidem ci-
uis è Rep. is deniq; aut etiam is ſolus eſt, nō qui ciuitatis ius oſtentet, ſed
qui tanti nominis dignitatem uirtute animi'q; magnitudine tueatur &,

ſuſtineat. Eadem eſt hirci illius cauſa, quem quidē ab ijs tāti conductum eſſe non magnopere miror, ſiquidem tales ſunt, quales abs te depinguntur, id ſcilicet miſeri tanta mercede conſequentur, non modo ut nihil ſapere, ſed uti doctis etiam inſanire uideātur. quanquam aliud omnino, quo me ducat coniectura, habeo. Vlciſcentur enim ſui mores, atq; iiſdem illis flagitiorum ſuorum pœnas dabit, qui eum nunc in honorem adducere uidentur τὰ ἐκ τρίποδος. Premia porrò illa, quæ tu mihi haud paulo plus q̃ par ſit, admirari uidere, uir autem ſapiens in minimis poſuerit, noſtris non modo non æquanda ſed ne comparanda quidem ſunt cōmodis, ſiue illa æſtimare libeat, quæ ex Pont. Maximi liberalitate ad nos perueniunt, ſiue illa quibus à Po. Fluentino inuitamur, quæ quidem cur à me nō magni putentur, ſcribam ad te alias, nunc tātum habeto, me multo plus ex hoc ocio uoluptatis capere quàm ex quinis illis uicenis ſeſtertiorum nūmum milibus utilitatis conſequi potuerim. Omnino, ut nunc quidem eſt, malo dignitatis meæ q̃ commoditationem ducere, tametſi maiorem aliquem fortaſſe fructum tāta contempta pecunia nobis aliquādo attulerit, quàm accæpta, in præſens afferre potuiſſet. Graculum illū, quem laudibus noſtris confici ſcribis, contemnas cenſeo. Neq; enim aſſurperetur alienis, niſi & diffideret ſuis, & ſe planè ῥαψῳδὸν eſſe intelligeret. Equidem (quanquam tu aliter ſuſpcari uideris) tamen hominem eſſe poetam nūquam putaui, uerſificatorē quendam et μουσοπάταγον ſemper iudicaui, minimi iudicij, nullius ingenij, græcarum literarū prorſus expertem, latinarum planè rudem, ingenuarum artiū omnino imperitum, ambitioſum adhac, & ſupra quam dici poſſit, gloriæ cupidū, atq; eo laudis alienæ ſimul & furem improbiſſimum, & obtrectatorē aſſiduum. Quæ de Hier. Fondulo, fuerunt ea mihi omnino gratiſſima ſed minime noua. Iam enim olim penitus hominem cognitum habeo, cum pluribus atq; optimis artibus ornatum, tum uero nulla in cæteros inuidia ſuffuſum, contraq; ſingulari quadam & eximia tum probitate, tum etiam, quam in multis hodie ſtudioſis deſideres, urbanitate præditum. Petri Zancæi ſuauitatem, ex bucolico illo carmine, quo accuſatoris noſtri mortem deplorauit pridem facile cognoram, hominis autem per adoleſcentis poema eſſe neſciebā. Gratulaberis igitur ei meis uerbis uel de tam generoſo ſpiritu, uel de tam præclara indole, ſimul & hortaberis, ut qua cœpit ire uia, pergat, fore enim niſi & ipſe ſibi deſit, hoc eſt ſi extrema cum primis contexet, & ego præſenſione multum fallar, ut & ſuum & eorum quos celebrarit omnium nomen immortalitati aliquando commendet. Literas quas te iſtinc ad me ſcripſiſſe commemoras, omneis accæpi. Tu uero meas non omneis, hoc eſt illas, quas Iccio portu &,

Lutetiæ Pariſiorum ad te dedi. Neq; ſanè tā moueor, quod in alienas mā
nus inciderint aut ēt interierint, q̄ quod iā oīo neſciā, q̄d illinc ad te Ma/
rianūq; ſcripſerim, quæ quidē cauſa fuit, ut mihi omniū meaꝝ ad uos epi
ſtolarum exempla mitti poſtularem. Quod eas autem Marianus in uolu
mina referendas curauit, eſt id quidem magnum illius erga me amoris ar
gumentum, ſed ad eam ſuſtinendam quam tu cæteriq; amici noſtri de me
prædicatione ueſtra opinionem excitaſtis, ualde periculoſum. Nam criti-
cis iſtis epiſtolas meas probari poſſe, qui ſperē? ſi ne mihi quidem proban
tur ipſi? quod eas non ſolum non accurate ſed quotidianis etiā uerbis &
plebeio ſermone contexere ſoleam? Equidem mallem eas omnes conſci
diſſet ὡς μή τινα τοῖς αὐτόθι ἀριστάρχοις τοῦ διαβάλλεσθαι,
μᾶλλον δὲ τοῦ ὀβελίζειν ἀφορμὴν παρέχοιμεν. *Audio enim iſtic*
quoq; multos eſſe, qui de ingenio & doctrina ſtudioſorum, ex alicuius
unius epiſtolæ lectione ſtatim pronuncient, quaſi uero ea noſtra ſit ratio,
ut tantundem fortunæ debeamus quantum conſilio, aut ij qui epiſtolas ſu
as ediderunt, eas nō prius per ocium diligenter recognouerint, q̄ in aper
tum protulerint. Multum quidem nobis in ſcribendo induſtriæ ponendū
eſſet, ſi aut res ſerias grauiter tractaremus, aut omnibus ſcriberemus, aut
ad ingenij commendationem aliquid commentaremur. Nunc autem cū
amicos familiariter doceamus, ſiquid ſit, quod illos ſtatim ſcire aut noſtra
aut ipſorum interſit, maiorē profecto officij q̄ in ſcribendo diligentiæ ra/
tionem nobis habendam exiſtimo, ne uel quid epiſtolam deceat neſciuiſſe
uel amicitiæ libertatem ignoraſſe uideamur. Sed hac de re ſatis, uel etiam
nimium multa, preſertim cum mihi in hanc rationem alias uidear non-
nihil ad te ſcripſiſſe. Proinde ad literas tuas redeo, quarum quidem extre
ma pagella, tantam gladiorum licentiam, tot indignas numasq; ciuiū
Ro. cædes continebat, ut facillime animaduerterem, nihil iſtic eſſe præ/
ter te ac paucos item amicos, quod me delectare poſſit. Quis enim tantā
immanitatem ſpectare ſuſtineat, quam etiam ij qui longiſſime abſint,
ſine horrore audire non poſſunt? Non ita certe maiores noſtri, non ita Ro
mani. Verum ea, mea eſt cauſa, ut quid ſentiam nolim aperte ſcribere.
Tantum dico, iſta me audire malle quàm uidere, ſanè quidem illud multo
libentius legi, quo Io, Corytio, homini gratiſſimo, officium meum gra/
tum fuiſſe ſignificares. Equidem dabo operam, ut neq; ipſum, neq; aliū
quenquam ſuſcæpti negocij unquam pœniteat. De eodem Corytio, illud
mihi uelim diligenter perſcribas, ecquid ſacrum Annæ diem, anniuerſa/
rio illo ſtudioſorū hominum conuētu epuliſq; celebrarit? an uero propter
anni ſuperioris diſſidium, cœnas facere omnino deſierit? an ſodalitatem

Digitized by Google

potius illam, ſcis quam dico, non uocarit? reliquis cœnam dederit? Neq; uero quàm eos laute ſplendideq; acceperit, quæro, noui hominis magnificentiam, ſed quid dictum, quid actum, quamq; frequens conuiuium eo hominum genere fuerit, qui ſe academicos & eſſe & numerari exiſtimant. Subuereor interdum, ut cum illis in gratiam redierit. Contra cũ mihi in mentem uenit, iſtis & cœnas & hortos Epicuri mirum in modum probari, hunc autem menſas non ſumptuoſe minus quàm libenter inſtruere, iam nihil inimicitiarum reliquum eſſe ſuſpicor. Tu me uelim de tota diei illius ratione certiorem facias. Nam quod ad me attinet, uiuo hic in ſtudijs noſtris cum St. Saulio, uiro ea erga me liberalitate & beneuolentia, ut in re familiari ſua, nihil ſuum eſſe malit quàm meum, ea animi moderatione, ut cum me hoſpitio receperit, inde magnam ſe arbitretur, atque etiam præ ſe ferat exiſtimationem accipere, ea porro in literis uel induſtria, ut non multum ingenio, quo tamen ualet plurimũ, debere uideatur, uel fœlicitate, ut incredibile ſit, quo iam proceſſerit, & paucis annis peruenturus exiſtimetur.

Stathius Simioli noſtri diſcipulus quidam, Hier. Alexandrino non ignotus, homo Romanus ſit an Calaber, fac planè ſciam.

De Flaminio noſtro uelim ad me aliquid ſcribas, eundemq; meis uerbis ſalutes ac etiam roges, cur nihil adhuc ad me literarum? Ego enim nihil ad eum ſcripſi, quod neque ſcirem ut cum ipſe ageretur, neque certi quicquam haberem, ad quod literas meas accommodarem. Quod ingenio, induſtria, uirtute æquales ſuos omneis longe ſuperarit, planè nõ dubito, ne fortuna tantæ indoli maligne reſponderit, etiam atque etiam timeo. Sed tamen uelim ut animo maximo ſit, optetq; ſemper ſecunda, cogitet aduerſa, ferat qualiacunque acciderint, neque ſibi præſtandum quicquam præter culpam exiſtimet, à qua ſanè tam longe abeſt q̃ ab ea ætate quæ uel culpam adhuc præſtare debeat.

Tu uero mi Læli, te P. Bembo dabis, & Iac. Sadoleto, quos quidem uel mea, uel tua, uel ſua etiam humanitatis cauſa te complexuros eſſe certo ſcio. Sed iam modum, uel finem potius ſcribendi facio. Modum enim epiſtolæ iam diu multumq; exceſſi. Vale & me ama. Patauij Cal. Aug.

CHR. LONG. M. ANT. MICHAELI. S.

Annon epiſtolam tuam legeram, cũ me Nicolaus Delphinus per literas certiorem fecit, nihil eſſe, quod iam laborarent. Curaſſe enim ſe tibi orationes illas, quas ad te Romam ut mitterẽ,

tu à me tantopere contendiſſes. Egit tamen idem mecum, ut tibi omnino reſcriberem, quod quidem mea ſanè ſponte facturus, non ſolum in eo, quod de me petebas, tibi morem libenter geſturus eram. Quanquam illæ huiuſcemodi ſunt, ut ne mihi quidem niſi lente ac faſtidioſe probentur. Edendas autem putaui, non quo dicendi facultatem aliquam, quæ quidem in nobis uel nulla uel certe perquam exigua eſt, oſtentarem, ſed ut de innocentia mea toti Italiæ liqueret, apud quam me perpetua illa & planè hoſtilis inimicorum meorum accuſatio in ſummam inuidiam adduxiſſet. Iam cum in ea oratione, quam amici quidam mei, & contra uoluntatem & præter opinionem meam, Romæ emiſerant, ea tantummodo diluerêtur crimina, quæ nobis illi partim in Senatu, partim uulgo obieciſſent, nihil autem ferè eorum diſſolueretur, quæ coràm Pont. Maximo in abſentem dixerant, faciendum mihi putaui, ut eorum calumnijs maledictisq́; abſens quoquomodo reſponderem, & nouo quodam defenſionis genere cauſam meam apud omneis Italos agerem. Quæ quidem conſiliorũ ratio, quàm nobis iſtic commode ceciderit, haud dum planè exploratum habeo, hic certe & Venetijs, atq; adeo in tota citeriore Gallia multorum uoluntates partim recuperauimus, partim etiã ad cauſam adiunximus. Verum de his ad te ſcribere, nihil initio conſtitueram, ſed tecum potius expoſtulare, quod amicitiæ noſtræ nihil tribuiſſes, qui me cum tuis literis tam religioſe rogandum, tum uero per Nicolaum Delphinum adeundum putaſſes, quaſi uero aliqd omnino ſit, quod tu à me per te ipſe impetrare non debeas, aut ego tam immemor ſim tuorum erga me meritorum ut ſine ſummo meo dolore à te rogari poſſim. Ego enim ſi neſcis, ex quo primum tempore inter nos ſalutauimus, te ſemper dilexi, & me à te diligi ſtatim iudicaui. Acceſſit eodem tempore tuum erga nos nec obſcurũ nec uulgare ſtudium, paulo etiam poſt beneficium, cum ſalutem dignitatemq́; noſtram, uel aduerſus ueteres quoſdam tuos amicos, tuendam ſuſcepiſti, idq́; nullo meo merito prouocatus, neq; adeo à nobis inuitatus feciſti, putabã enim tibi propè neceſſe eſſe, eas parteis agere, ſed tua ſponte, quod alienum ab hac ingenua animi tui probitate duceres, ut te ſedente homo innocens, à neceſſarijs tuis nefarie opprimeretur. Secutum illud tempus eſt, cum me rationes meæ in Galliam Germaniamq́; domum reuocarunt, & ijdem illi quos nutu ſignificationeq́; ſemper appellaui, abſentem tam aſpere & acerbe inſectati ſunt. An mihi ignotum eſſe putas, quàm multos & illuſtres cũ ſumma mea laude ſermones tũ de me habueris? Veni tandem Venetias, an me oblitum exiſtimas? ut Bembum noſtrum confeſtim monueris, quos illi de me rumores diſſiparent, quibus ab

Digitized by Google

ſentem calumnijs premerent, qua tu ipſe deniq; uia ijs occurrẽdum cenſeres, quorſum hæc quod miratus ſum, cum hæc noſſes, tibi ĩ mentem ueniſſe, ut ad me, tanq̃ ad hominem prorſus alienum & natura difficilem minus libere ſcriberes, cui quidem tuo quaſi iure imperare poſſis, preſertim ea in re, quæ non tam ad fidem tuam liberandam, quàm ad expectationem noſtri tuendam pertineret. Sic mihi tamẽ literæ tuæ iucundiſſimæ fuerunt, tum quia probitatem, humanitatem ac elegantiam tuam præ ſe ferebant, tum quia ipſe mihi tacitus gratulabar, cum de P. Bembi noſtri cõfirmata ualetudine atq; ipſius erga nos beneuolẽtia per te fierẽ certior, non quo nouum mihi ſit aliquid audire de eo, quod pro noſtra dignitate amanter atq; honorifice dixerit aut fecerit, id enim illi uſitatũ eſt & propè quotidianum, ſed quia intelligebam maturo eius aduẽtu atq; ſermone, iniquorum improbitatem infringi, irritatos certorum hominum animos leniri, quos in me non meum quidem ullum aut dictum aut factum, ſed inimicorum meorum calumniæ incitaſſent. Equidem facere nõ poſſum mi Michael, quin cum iſta ad me deferuntur, eos interdum accuſem, nõ qui iſta comminiſcuntur, homines enim ſunt ſui ſimillimi, id eſt animo ſemper puſilli, & ipſa maleuolentia ieiuni atq; inanes, uerum quoſdam nõ indoctos homines, quorum aures iniquorum ſermonibus facilius patere audio, q̃ eorum aut dignitas ferat aut ætas omnino poſtulet. Profecto ſi ſe uiros bonos eſſe meminiſſent, me quoq; ex natura ſua fingerent, nec ſtudijs ſuis indignum, eaq; doctrina, cui me ab ætatis initio dedi, propter obſcuras quaſdam & dubias hominum mihi infeſtiſſimorum criminationes iudicarent. Quod ſi me callidum libeat fingere, quid poteſt eẽ ſtultius quàm ſi homo tranſalpinus, atq; idem tantus, quanta poſt homines natos alius nemo inuidia preſſus, de Po. Romani dignitate, ĩ media Italia apud Italos ipſos palàm detrahere conetur? hoc certe qui de me credunt, multo ſtultiores ijs ſunt, qui talia diſputant. Iam quid minus in hominem ambitioſum (quod unum præcipue iſti mihi obiectant) cadere poteſt, quàm illorum exiſtimationem occultis ſermonibus priuatim oppugnare, quorũ laudes in publico orbis terræ domicilio, hoc eſt Romæ celebrarit? Quod cum me minimi neq; animi neq; conſilij eſſe fateantur, qui minus eſt, non eius dico, qui & in foro, & Romæ, & multorum Regum comitatu ſit uerſatus, ſed hominis planè qui domo pedem nunquam extulerit, quàm eam rem ad nocendum deligere, quæ ad excitandas inimicitias ſit grauiſſima, ad lædẽdum leuiſſima? Atq; ut hic omittam, quàm id mihi neq; tutum ſit, neq; honeſtum. Quid eſt tandem, cur de Romanorum ingenijs male, nunc demum ſentiam, qui de ijs uel tum optime iudicarem, cũ ab imperita multitudine Romæ depoſcebar? Quã uero illi ipſi, quoq; ma

xime conſilijs, capitis reus agebar, nobiſcum ad extremum ſenſerint, atq; ita ius meum obtinuerim ut dijs hominibusq; probantibus uictor ex inimicorum dolore triumpharim, hoc eſt ſecundum me S.P.Q. Romanus litem dederit, miſeritq; ad me, etiam Venetias usq;, conſignata publice diplomata duo, quorum alterius Senatuſcōſulto, alterius plebiſcito in ciuitatem ſingularibus uerbis aſciſcebar, cum hæc inq̄ ita eſſent, ne ſuſpicioni quidem locum relictum arbitrabar. Equidem ciuium Romanorum ingenia damnare iam non poſſum, quin me, conſiliorumq; meorum rationes omnes eodem tempore condemnē, quando nihil planè non feci facturusq; fui, quo ea ciuitate dignus aliquando & eſſem & haberer, quæ una omnium optimo cuiq; ſemper patuiſſet. Quare ſiquando in eos, qui obtrectatoribus noſtris tam libenter fauent, incides, fac eis cum illa quæ paulo ante propoſui explices, tum uero P. Paccium, Bapt. Caſalium, Camil. Portium, Iac. Sadoletum, P. Bembū imitandos proponas, quos cum mendacijs multis, homines leuiſſimi quidem natura illi, ſed opibus gratiaq; florentiſſimi, onerarent, tamen ea fuerunt grauitate atq; animi altitudine, ut non modo maleuolorum ſermonibus nō crediderint, ſed me etiam conſilio, authoritate, opibus deniq; ſuis texerint. Ita eſt profecto. Nemo ſibi quenquam detrahere facile credit, qui uirtuti ſuæ confidat, ſed quo quiſq; eſt à uera laude alienior, hoc eſt ad temere credendum pronior. Quod ſi amici illi tui, quos tu uiros doctos & nobiles, in tua ad P. Bēbum epiſtola uideri uolebas, iſtiuſmodi ſermonibus non credūt quidem ſed delectantur, libenterq; hoc genus rumoris admittunt, ut cum aliquos inter ſe commiſerint, contentionibus eorum tanq̄ aliena inſania per ociū ipſi fruantur, uide ne uel rem peſſimi exempli etiam aduerſum ſe ſtatuant uel ſe nomine Ro. prorſus indignos reddant. Sic enim ſemper accæpi, homines planè Romanos neq; naſcendi fortuna, neq; ciuitatis honore, ſed animo cum multis alijs uirtutibus ornato, tum magno & excelſo tum uero ſimplici & aperto cenſeri. Sed de his fortaſſe plura quàm par fuiſſet. Quod autem ad te pertinet, in eo ero breuior. Sic enim fac exiſtimes, me uel mea ſententia hominem non futurū, niſi tua iſta erga me ſtudia, meis ſummis in te officijs aliquando æquata ſentias. Vale.

GHR. LONG. GVL. BVDAEO. S.

QVod mihi affines hoſce tuos uel noſtros potius tā diligenter commendas, probe tu qdē facis, q propinqui amiciq; hominis officio libenter fungaris, ſed ſi proximas meas ad te literas accæpiſti, ſcis te currentē, quod aiunt, incitare. Iā. n. ante in ære meo erant q̄ tu eos huc aduē

Digitized by Google

tare audiſſes. Dabitur à nobis opera, ut apud eos ſemper recte ſit, nunc q/
dem eſt ut uolumus. Nam cum ſtudioſe diſcunt, & erudiuntur egregie,
tum uero ualent, & eam præ ſe ferunt indolem, ut ſi nulla neq; me neq;
te affinitate, aut etiam ſtudiorum neceſſitudine attingerent, ſim eos tamen
omni meo ſtudio atq; beneuolentia complexurus. Epiſtolæ tuæ non modo
recentis, ut ais, editionis, ſed ne cuiuſquam omnino generis hic etiānū
reperiuntur. Cura amabo te, eas nobis, ſed q̃primum, incredibili enim
earū ſtudio tenemur. Pro uectura ſoluetur quicquid aſcripſeris, plus etiā
quàm uel tu iuſſeris, uel tabellarius ſperarit. De Bibliotheca Nicena con
feciſſem, ſi id tibi tam gratum fore putaſſem. Nunc quando breui nobiſcū
futurus es, & hic aliquid etiā temporis poſiturus, ſuperſedeo eius tibi li/
brorum indicem mittere. Literas tuas auidiſſime expectamus, ſed cum
illo epiſtolarum tuarum libro, cuius deſiderio ita ſanè efferimur, ut ſi nos
ames, abs te ſtatim in eo adiuuandi ſimus. Nā quod in epiſtola tua ſcrip
tum erat, amicum illum noſtrum tibi litem intendere de eo quod tu il/
li de me recæpiſſes, nec ego præſtitiſſem. In eo equidem nobis ſatisfeciſſem,
ſi uel ex ſententia uel ex dignitate noſtra inſtituta à me opera in apertum
proferri potuiſſent, q̃q̃ illi pro me, tu quid ſpoponderis nō ſatis intelligo.
Scis enim orationes illas præter uoluntatem meam exiſſe, in quibus tamē
uideor mihi præclarius, atq; adeo maius q̃ uel res ferret, uel tempus poſtu
laret, ipſius in me liberalitati teſtimonium dediſſe, cum dixi unius Ludo
uici Ruzæi opibus ſtudia mea foueri. Tu qui κατὰ συλλογισμὸν am
plificādi rōnem tenes, demonſtrabis hoc homini, ſimul & illud oſtendes,
dum liber ille extabit, ipſius in me beneficium nec obſcurum nec ignotū
eſſe poſſe. Quod ſi in eo tantopere adhuc laborat, ut aliquod amicitiæ no
ſtræ monumentum extet, iube illum meis uerbis ſpe eſſe optima. Perfici/
am enim ne quem uni lateat, ſi modo is ego ſum, cuius opera ad poſte-
ros peruentura ſint, quemadmodum ipſe me Lutetia abeuntem cum alijs
premijs retinere tentarit, tum uero ſuburbani fundi munere ad remanen
dum etiam atq; etiam inuitarit, atq; id ipſum ita teſtatum relinquam;
ut qui intelligent minus ſanè iam C. Mecænatis erga Horatium Flaccū
in tantis illis opibus liberalitatem admirentur. Quod de animaduerſio/
nibus tuis, integrum eſſe tibi, negas. Ego uero te uel in medijs iſtis nego
ciorum fluctibus huic rei parem eſſe arbitrabar, nec modo poſſe abſolutū
iamdiu opus perpolire, ſed etiam à capite, ſi res cogeret, ordiri, ſed aliter fa
cio atq; conſtitui, decretum enim mihi eſt, uerbum hac de re nullum am
plius tecum facere. Verumtamen ſi me audies, & liberalitati tuæ conſta
re, uel conſtātiam potius tuam reip. præſtare uoles, primo quoq; tēpore
te promiſſis exolues.

Mitto ad te Nicolai Leonici epiſtolam, uiri mehercule optimi, & doctiſſimi, & quod caput eſt, tui etiam ſtudioſiſſimi. Is cum ſibi in animũ omnino induxiſſet, ut primum huc ueniſſet, tecum amicitiam inſtituere, autor ei fui ut ea in te literarum bono uteretur, obuiasq; tibi literas q̃primum mitteret, quod eo quidem conſilio feci, ut congreſſus ſermoq; ueſter, nõ iam ignotorum inter ſe, ſed planè amiciſſimorum hominum fructũ uoluptatéq; haberet. Tu quæ tuæ ſint partes, iam uides. Res tibi eſt cum uiro, quem & ſacerdotium ſacroſanctum, & canicies ſpectabilem, et morum elegantia amabilem, & multæ ac reconditæ literæ nobis admirandum præbent. Vale. Ex urbe Patauio oct. Cal. Febr.

CHR. LONG. VIDOBALDO ROVZERIO S.

SI uales bene eſt, ego quidem ualeo. Cognoui ex tuis literis, quas ad me luctus & lachrymarum plenas dediſti, & q̃to te mœrore parentis tui obitus affeciſſet, & quanta te uitæ iſtius ſacietas iam teneret, quorum quidem alterum uel in medio dolore, quem ex moleſtijs tuis traxeram, gratum ac penè etiam iucundum mihi fuit, ex eo enim in ſpem ueni, te aliquando ad nos rediturum eſſe. Alterum pro eo ſanè ac debui grauiter admodum & ægre tuli. Accæpiſti enim tu omnino uulnus, ſed mea quidem ſententia eiuſmodi, cui tu facillime mederi poſſis, niſi fortaſſe eum uel longa iam die, uel etiam præſenti animi ratione eluxiſti, quem te amiſiſſe tum quidem grauiter querebare. Amiſiſti autem parentem, uirum optimum omnino illum, ſed parentem tamen, hoc eſt eum, cui te lege atq; rerum naturæ ordine ſuperſtitem eſſe oportuit. Vt is quidem non tam tibi ereptus q̃ diẽ ſuum obiiſſe putandus ſit, preſertim cum ea ætaæ deceſſerit, cum iam ſatis tum naturæ tum etiam uirtuti feci, ſe uideretur. Neq; enim eius hominis mors quaſi immatura nobis acerbius ferenda eſt, qui quam diu opus fuit, uixerit, & ita uixerit, ut eum nõ perijſſe ſed in æternam illam domum uitamq; migraſſe credendum ſit, q̃q̃ qui cum loquor? An non cum eo, qui cum ſe chriſtianum hominem eſſe meminit, tum uero in literis diligẽtiſſime ſemper uerſatus, nullam tamen adhuc cuiuſquam ad filium de morte patris conſolationem legit? Itaq; cum neq; ij, qui animas unà cum corporibus noſtras interire exiſtimarunt, lugendos liberis parentum obitus duxerint, quod eorum morte non eſſe mœrendũ arbitrarentur, qui ſuo fato functi eſſent, neq; uero chriſtiana nobis perſuaſio hominem chriſtianum lugere ſinat, quod præpoſterum ſit illorum nos morte dolere, quos tum deniq; uiuere ſciamus, cum uixerint, tuliſti tu quoq; opinor, caſum iſtum huma-

Digitized by Google

mitti nec quæ tu ad me de eo ſcripſiſti, tam eo ſcripſiſti, ut mihi luctus uel acerbitatem ſignificares, q̃ ut cum te hominem oſtenderes, tum literas etiam meas quoquomodo eliceres. Id ſi ita eſt, habes tu quidem meas, ſed non eius certe generis, quales maxime expectabas, aut illa omnino tua ad me literarum aſcriptio poſtulabat, qua quidem tantum mihi tribuis quantum equidem, nec ipſe agnoſco, nec ſi pudẽtiuſculus ſim, optare audeam. Quare ſi me amas mi Vidobalde, ne me poſthac tam honorifice, ne inuidioſe dicam, uel contumelioſe potius ſalutaueris. Sic enim Therſitem Achillis laudibus ornamus. Quod ut ex animo, et bona plané fide id feceris, me tamen authore in poſtrum non committes, ut tu aut pudori meo parum conſuluiſſe, aut certis etiam hominibus inepire uideare, tametſi, ſi me audies, nihiliam ſcribes, ſed te potius ipſe nobis et literis q̃ primum reddes. Quod ſi ea adhuc eſt rerum tuarum ratio, ut te huc ſtatim recipere non poſſis, abijce tamen interim omnes iſtas moleſtias, nec tibi tam aliena uitia ſtomachum faciant, q̃ tuæ te uirtutes delectent. Id uero ipſum facillime conſequere, ſi te ad artium noſtrarum ſtudia referes, ad quæ ita te uoco, ut te imbecillioris iſtius tuæ & ualetudinis & naturæ rationem habere in primis uelim. Dabis igitur operam, primum ut ualeas, deinde ut tibi conſtet ocij tui ratio, denicq; ut nos tuis literis nõnunq̃ appelles. Vix credas quantum ex earum tum elegantia tum ſuauitate uoluptatis capiamus. Galeacium Gõzagam meis uerbis ſaluere uelim iubeas. Vale. Ex urbe Patauio, iiij. No. Ian.

CHR. LONG. P. BEMBO S.

EX literis quas mihi à te, Flaminius Tomarotius attulit, cognoui, eas quas ipſe adoleſcenti cuidam Germano No. Ianuar. ad te dederam, Non. Febr. tibi nondum redditas fuiſſe, cum enim diẽ Nonarum litteris tuis aſcripſiſti, neq; mearum omnino meminiſti, ut in hanc facile ſuſpicionem ueniam, aut illũ Romam non ueniſſe, aut ei epiſtolam in uia excidiſſe, quare eam eodem tibi exemplo mitto, unà cum illa, quam ad te cal. Augu. ſcripſeram, neque te adhuc accepiſſe, ex literis tuis colligo. Quod te de intermiſſiõe literarum excuſas, facis tu quidem humaniter, ſed nihil, mihi crede, opus fuit, ut te apud me eo nomine purgares, qui & quantis occupationibus diſtinearre, noui, neque de tuo in me amore quicquam dubitaui. Tantum illud uelim fixum animo maneat tuo, me hæc ſtudia te potiſſimum authore ita eſſe complexum, ut cũ nullã neq; patriæ, neque meorũ, neque adeo mei ipſius rationẽ duxerim, tũ uero te unum iã eſſe, in quo totius fortunæ noſtræ ſpes omnis nitatur. Sic enim certe fiet, nõ ut tu me q̃dem ames ma

n

Digitized by Google

gis, nec enim potes, cum me in oculis feras, ſed ut rebus noſtris curã maiorem adhibeas q̃ Io. Pinum adhuc adhibuiſſe audio. Atq; hoc ſanè loco mihi in mentem uenit, ad quam ille me ſpem Venetijs proficiſcens uocaret, cum tu interim haud ita magnam oſtenderes, ego autem multo languidiora omnia, etiam quàm tu proponeres, expectarem. Sed quando ea eſt rerum humanarum conditio, ut nihil temere neq; ſperandum ſit, neq; deſperandum, ſuſtinebimus nos, & quantulãcunq; tu nobis ſpem etiã nunc affers, ſequemur, preſertim cum ad eam alendam illud multum pertineat, ita uel ingenio uel fortuna tua comparatum eſſe, ut amicis officiũ tuum non tam promiſſis quàm re & exitu declares. Flaminium cum mihi commendas, ſcis te currentem incitare. Diligitur enim à me iampridem propter egregiam eius probitatem, & planè Romanam indolem, quæ mihi eo quidem maiori curæ futura eſt, quo in ipſo magis elucet uno omnium, ſpemq́; mihi dat non dubiam hunc unum eſſe, qui maiorum ſuorum laudibus aliquando reſpondeat. Iam quintum hic menſem uere perpetuo fruimur, atq; alieniſſimo anni tempore illud Homeri recte uſurpare poſſumus, quod ille de olympi tranqllitate cecinit. Οὔτ' ἀνέμοισι τινάσεται οὔτε ποτ' ὄμβρῳ δεύεται οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται ἀλλὰ μάλ' αἴθρη, πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη. Quod eo quidẽ planè ad te ſcribo, ut animo perſpicias, quãta ſit huius noſtri ocij felicitas, quæ ne anniuerſarijs quidem hiemis frigoribus interpelletur. Vale. Ex urbe Patauio vi. Cal. Mart.

CHR. LONG. AVG. BEATIANO S.

Etſi mihi dubium nunquam fuit, quin eo erga me abſentem animo adhuc eſſes, quem tu mihi iſtic meo tempore præſtitiſſes, non potui tamen uehementer non gaudere, cum illud idem literis tuis mihi ſignificares, quanquam enim perſpecta amicitia, officiorum commemorationem minime deſiderat, habet illa tamen, mea quidem ſententia, quiddam neque inſuaue neq; iniucundũ, preſertim cum ab homine amico, nihil ambitioſe ſtudia ſua iactante, ſed officium ingenue declarante ſuum proficiſcitur. Quo quidem conſilio cũ tu ad me nuper ſcripſeris, teſterisq́; te eum erga me ſemper fore, qui difficillimis illis temporibus in dignitate noſtra uel tuenda uel etiam augenda fuiſſes, neq; adeo te uel Bembo ipſi in me amando ceſſurum, ſim planè barbarus niſi tibi eo nomine gratias agam, quamq́; id mihi gratum fuerit te per literas meas certiorem faciam. Quod autem orationes noſtras M. T. Ciceronis actionibus comparare es auſus, τοῦτο μὲν μα-

ἀπολιτικῶς feciſti. Ego enim me (quod mihi uellem affirmanti credas) tantum ab illa planè diuina eloquentia abeſſe reor, quantum ab hominis ipſius ætate diſtamus, nec ſanè magis ſcripta noſtra illius monumentis, quàm hæc tempora planè aureo illi ſeculo ꝯferri poſſe iudico, niſi tute fortaſſe illud mea cauſa tibi ſumis, ut ſummam eloquentiam ſumma innocentia definias, qua quidē ratione ne Ciceroni quidem ipſi bene dicē difficultate ceſſerim. Atq; mehercule nulla ſum alia re adductus, ut defenſionum noſtrarum librum ederem, quàm ut me cauſamq; meam toti Italiæ approbarem. Equidem ſi dicendi genus in eis probaſſem, non ſine noſtro de re tota iudicio, in apertum prodijſſent, ut mecum omnino præclare actum putem, ſi uir bonus exiſtimor. Nam dicendi peritiam atq; eloquentiæ nomen, tibi tuiſq; ſimilibus totum mendum relinquo. Verum de hoc genere toto pluribus tecum agam, cum plus ocij nactus ero. Quod me ad extremum mones, ut te diligam, ſi me à te diligi & credo & cupio. Ego uero mi Beatiane utrunq; præclare facio, feciq; quo te primum die cognoui. Nam & te, quem ipſe amarem dignum ſtatim iudicaui, & ut tu me inter tuos haberes uehementer exoptaui. Nunc uero cum tuam erga me beneuolentiam, maximis ſtudijs officijsq; cumularis, certe hominem ipſe me non putem, niſi te & faciam plurimi, et omnes in partes enitar, ut aliquando intelligas, me tibi memoriam beneuolentiamq; quam debeo, cumulatiſſime præſtare. Steph. Saulius, qui cum hic ſuauiſſime coniunctiſſimeq; uiuimus, me tibi ſalutem ſuis uerbis aſcribere uoluit. Vale. Patauij iiij. Id. Iun.

CHR. LONG. HIER. NIGRO S.

t

V uero Niger adeo neq; humanitate neque urbanitate à me uictus es ulla, quod tibi ſalutem in meis ad communes amicos literis ſemper aſcripſerim, ut me tibi uel propter literas tuas plenas officij, ſtudij, diligentiæ, etiam plurimum debere confitear, qui tanquam in eo parum tibi ſatis feciſſes, quod & præſentis & abſentis cauſam incredibili ſtudio atq; ſingulari induſtria defendiſſes, ſcribendum etiam ad me excuſandumq; ceſſationem tuam honorificentiſſimis literis putaris. Quaſi uero tu quicquam in eo deliqueris, in quo ſi quid flagitij eſſet, meum certe totum id eſſet, qui neq; tibi pro maximis tuis erga me meritis gratias egiſſem, neq; te rerum mearum certiorem pro mutua inter nos beneuolentia feciſſem. Atqui utrunq; pridem tibi cumulate præſtiti, idq; cum mea ſponte quidem, tum P. Alcyonij hortatu feci, quē tibi ſingularis mei erga te animi, ſcriptaq; ad te epiſtolæ teſtem fero,

nec enim certe mei cupidior eſt, q̃ tui ſtudioſior. Voluit ſcilicet homo noſtri amantiſſimus atq; meorum in te ſtudiorum maxime conſcius epiſtolam prius legere q̃ eam ad te mitterem. Miſi autem cum ijs litteris, quas ad Iac. Sadolenum, P. Paccium, Marium Caſtellanum Romam proxime dedi. Equidem cum tuas legerem, ſatis mirari non poteram, quorum aut negligentia aut improbitate ad te perlata non fuiſſet, præſertim cum ſuas reliquis redditas eſſe certo ſcirē. In ijs cum alia ad te multa ſcriberē, tum uero te hortabar, ut orationem illam, qua cauſam noſtram defenderas, aliquando ederes. Eſſe enim ex re mea, aut etiam totius Italiæ dignitate, ut tranſalpinæ gentes omnes intelligant, non defuturos fuiſſe innocētiæ noſtræ patronos, ſi per aduerſariorum meorum impotentiam res legitimo Quiritum iure tractari potuiſſet. Id autem ut faceres, eo magis à te contēdebam, quod de eodem P. Alcyonio intellexeram, eandem orationem, quæ tibi ſuperiore anno exciderat potius q̃ conſcripta fuerat, abs te politiſſima arte nunc eſſe perfectam. Quod ſi ita eſt, hortor te etiam nūc, & per amicitiam noſtram obſecro, ut eam, ſi qua de cauſa hoc tempore minime edendam cenſeas, ad me tamē q̃primum mittas. Hoc ſi feceris, maiorē ſanè opinione tua gratiā à me inieris. Extremū illud ē, ut tibi perſuadeas me, daturum operam, ut ne te ſuſcæpti patrocinij unquam pœniteat, etiam ſi orationem illam à te recognitam mihi non miſeris. Ea enim quæ in manibus habetur iamq; olim uel apud ultimos hominum Morinos, aut etiam in ultima Britannia à doctiſſimo quoq; legitur & mehercule probatur, ea eſt præſcriptione, ut dum extabit, non poſſit tuorum in me officiorum memoria non extare. Quid enim uel de me honorificentius uel in aduerſariorum noſtrorum impotentiā contumelioſius dici potuit? Vale. Patauij iiij. Id. Iun.

CHR. LONG. ALEXANDRO PACCIO S.

Nondum plane conſtitutum habeo, plus'ne uoluptatis an doloris ex tuis litteris traxerim, uoluptatis, quod incredibilē tuā erga me beneuolentiā præ ſe ferrēt, doloris, quod me humanitate abs te uictum, nec mihi iam integrum eſſe uiderē, ea aduerſus te uſurpare officia, quæ tu amice quidem, ſed magno mehercule meo pudore præripuiſſes. Etenim cum tu iſta doctrina atq; dignitate uir, ad me non amandum modo, quod ipſum ſanè per ſe maximum eſt, ſed etiam abſentem ſcriptis tuis defendendum, tua ſponte acceſſiſſes, par certe fuerat, aliquod me grati in te animi ſignum dediſſe. Nec enim neſciebam quid tu anno ſuperiore, ad Iulium Medicem, qui à Pont. Maxi

mo unus, uel potẽtia uel authoritate plurimum in Italia etiam nunc poteſt, cum in mei commendationẽ amiciſſime, tum in cauſa noſtræ defenſionem elegantiſſime, illo etiam meo tempore ſcripſiſſes, cum propter uehementẽ aduerſariorum noſtrorum accuſationem, magna non tam apud S. P. Q. Romanum quam apud omneis Italos inuidia arderem, ut una nimirum epiſtola, rebus noſtris cum magno tum inſperato fueris et præſidio & ornamento, idq́; cum me de facie nihil dum noſſes, nec ego ſanè quicq̃ minus q̃ tam præclarum patrocinium iſtinc expectarem. Volui equidem eo tibi nomine ſingularibus uerbis gratias agere, uerum ſiue me beneficij tui magnitudo i ipſo conatus articulo ſemper oppreſſit, ſiue digna ad id quod moliebar oratio deſtituit, teſtificari tibi literis meũ erga te amorem nunquam potui. Curaui tamen (quod proximum erat) ut per P. Bembum, uirum ſingulari tum ſapientia tum eloquentia præditum, intelligeres, eo me in te eſſe animo, quo planè debeo, hoc eſt lõge optimo. Hic tu, quaſi parum in eo tibi ſatisfeciſſes, quod ad me amandum prior acceſſiſſes, quod abſentis cauſam tanta grauitate cõſtantiaq́; egiſſes, quod dignitatem noſtram tuendam ac augendam potius ſuſcepiſſes, ſcribendum etiam tibi ad me putaſti literas, quibus me ad firmandam inter nos amicitiam tum amantiſſime tum honorificentiſſime inuitares. Iam perſpicis opinor, quo me (niſi planè ſim impudentiſſimus) pudore affici par fuerit, cum te partes meas antetuliſſe uiderem, atque ea præcepiſſe officia, quæ à me ſine nefario ſcelere, aut certe ſine ingrati animi ſuſpicione prætermitti non potuerunt. Et ſanè commiſſum facinus admiſſumq́; dedecus eſſet, niſi cum mihi uerba, ad rem tantam explicandam defuiſſent tum me ad id tempus reſeruaſſem, quo me tibi & gratias agere & gratiam referre ſimul poſſe ſperabã. Quod cum ita ſit, patrocineturq́; mihi aduerſus hæc omnia partim conſiliorum meorum ratio, partim meæ erga te obſeruantiæ conſcientia illud etiam tibi perſuadeas uelim, me non potuiſſe literarum tuarum lectione non magnopere delectari, neq; id eo ſolum, quod plenæ officij, diligentiæ, humanitatis eſſent, ſed quia ipſe mihi planè, non tibi modo gratulabar, cum ea in te, homine mihi tã amico, eſſe perſpiciebam, quæ de inſigni ad laudem doctrina tua multorum literis ante cognoram, & ſimul quod perſpiciebam me, aliquam apud te expurgandi ſilentij mei occaſionem eſſe nactum. Atqui ut ad id ſemel ueniam, quod literis tuis cupere uideris ſic habeto, atq; exiſtimes, te non illud modo eſſe aſſecutum, ut inter nos perpetuo amemus, quod quidẽ ipſum cum tua nihil referat, mea certe plurimũ intereſt, uerum me etiã daturum operam, uti ne te huius ad me amandum inductionis animi uoluntatiſq́; unquã pœniteat. Polliceret hoc tibi prolixius, niſi in animo

haberem, re non uerbis me tibi approbare, omneisq; uel cogitationes tuas officijs meis ſuperare. Quod ne me temere ſcripſiſſe arbitreris, has uelim literas apud te ſyngraphæ non epiſtolæ uim habere, ut mecum quaſi obſignatis tabellis agas, ni quæ tibi hic recæpi, ſanctiſſime oīa obſeruaro, hoc ē opinionē tuā, ī tuēda amicitia noſtra ſtudijs meis uicero. Vale. Patauij.

CHRI. LONG. STATHIO. S.

e

Tſi cum ſuperiore epiſtola, ſcribendi ad te finem mihi fecisſe arbitrabar, uel quia mihi ad hoc quidē literarum genus, non ſatis eſſe ocij intelligebam, uel quia te epiſtolam illam, in eam quam uolebam, & optimam partem accæpturū cōfidebam, commotus tamen proximis tuis literis, quibus ſubuereri uideris ut parū ſyncera fide in gratiam tecum redierim, ſcribēdum iterū ad te putaui, tum ut literas tuas mihi non iniucundas fuiſſe cognoſceres, tum uero ut tibi ſignificarem, gratiam noſtram, & quam de præclara tua indole ſemper habui opinionem, iniquorū ſermonibus nunq̄ labefactatam fuiſſe. Tuli equidem moleſte, quod uel illis de me tā facile credidiſſes, uel ob non ſatis probatam à me quandam epiſtolam tuam, inimicitias mihi denunciares, ut te autem odio meo dignum exiſtimarem, adduci certe non potui. Nec enim neſciebā, quid ætati, quid ingenio, quid facilitati tuæ tribuendum eſſet, preſertim cum te non tam tua ſponte q̄ inuidorū meorū impulſu, eò progreſſum eſſe perſpicerem. Itaq; egi tecum paulo quidem ſeuerius, fortaſſe etiam aſperius q̄ & tu expectaras, et ego mehercule uelim, ſed nulla, mihi crede, iracundia permotus id feci, ue tum aut plenioris inteſtini, ex quo tum grauiter laborabam, dolore concitatus, aut ne me tu remiſſum ac diſſolutum, immo uero tibi parū amicum arbitrarere, ſi in eo te leuiter admonuiſſem, in quo ipſe amicitiam noſtram grauiter læſiſſe uidebare. ἀλλ᾽ ἤτοι ταῦθ᾽ ὑποείξομεν ἀλλήλοισιν, σοὶ μὲν ἐγώ, σὺ δ᾽ ἐμοί. Ego. n. cū nullas cuiusq̄ inimicitias mihi ſuſcipiendas exiſtimo, tū neminē mihi nō amicum eſſe cupio, qui ea quidē, qua tu es, indole ſit præditus. Atq; ut ſtatim intelligas, q̄ te mihi iam non amicum modo, ſed familiarem etiam hac ſcribendi conſuetudine factum putem, accipe quid ego in literis tuis deſiderarim, non qui eas magni eſſe momenti res ducam, ſed cum ut te ad eandem in ſcriptis meis libertatem uſurpandam ſubinuitē, uel potius tuā in ſcribēdo ipſe imiter, ſic enim accipio, tum ut in eo, quod me prioribus tuis literis non feciſſe querebare, tibi morem geram, queſtus es autem, quod eorum, quæ ad ſtomachū meum parum facerent, te officioſe non admonuiſſem. Iam primum, Salmonium amicum tibi atq; hominem gratum eſſe ſcribis, id ſi ita eſt, cur in eum tam acerbe inueheris?

Sin tibi hoc permittis, quod is de te atq; nomine latino peſſime ſit meri/
tus, cur hunc eundem in eadem epiſtola, amicum tibi & gratum homi/
nem eſſe prædicas? preſertim ſi cum eo in gratia nunq̃ fuiſti, aut certe his
interpellantibus, quas tu quidem cauſaris, iniurijs, hodie eſſe non poſſis?
Quod ut ita tibi tuo iure loqui liceat, illud quidem certe reticere non debui
ſti, ſed omnino aperte ſcribere, quid tandem ſit, quod ille nomini latino,
uitio uerterit. Neq; enim id eſſe mihi facile perſuadeo, quod te iſtic dicere
memini. Solere ciuium tuorum multos, recte loquendi rationẽ negligere.
Nam ut homo grãmaticus, cum tu illũ fortaſſe barbarorum appellares id acer
bius dixerit, nulla ſanè tamen inſigni contumelia nomen latinũ affeciſſe,
ſed pro linguæ latinæ dignitate potius egregie diſputaſſe uideatur, qui ab
ijs latinum ſermonẽ ſolœciſmi fœditate interdũ pollui ægre tulerit, à qbus
maxime caſtum incorruptumq; ſeruari oporteat. Niſi tu fortaſſe in ea ſen/
tentia es, uos ut literas non multo doctrinæ ſtudio, ſed ſola naſcendi condi
tione conſequi exiſtimes, atq; eos q longe à latio orti ſunt in ijs capeſſendis
operam perdere, latinos autem homines ſimul ac nati ſunt in cunis etiã
diſerte numeroſeq; uagire. Atqui certe non negabis ciuiũ tuorũ pleroſq;,
ne latine quidem ſcire, nedum Romani ſermonis puritatem in poſtremis
habere. At in Iani Laſcaris, hominis tibi amici, carmine uerſum, aut uer
bum potius quoddã non probauit. Quid tum? an ideo tibi ſtatim (ut uer
ba tua ponam) arma ſumenda credidiſti, tanquam de re latina prorſus eſ/
ſet actum, ſiquid ille in eo hominis preſertim græci uerſu improbaſſet?
Vide mi Stathi ne huiuſcemodi patrocinio, tranſalpinis gentibus riſum,
Italis ſtomachum moueas. Nam quod ad Ianum Laſcarim attinet, eſt
ille omnino mihi maiore & quaſi ſanctioris cuiuſdã neceſſitudinis uin/
culo coniunctus q̃ tibi, quod eius mihi optima Romæ opera uni in græ/
cis literis uti licuerit, ſed nõ minus tamen Salmonio q̃ nobis amicus, nec
mediusfidius indignari ſolet, ſi quis ſcripta ipſius etiam liberius q̃ par ſit,
cenſeat. Quod autem in eadem epiſtola braccatum quendam contumelio
ſe appellas, in eo quid tibi uelis planè neſcio, niſi tu fortaſſe in te luſiſti,
quem quidem cum Romæ tum Lutetiæ Pariſiorum, atq; nuper Venetijs
nunquã togatum, raro penulatum, ſemper ferè braccatum conſpexi. Atq;
ut illud omittam, quo tranſalpinarum gentium in Italos iniquitatem
perſtringis, nec enim te id ex animo dixiſſe reor, cum tu certe eos ita in
uos animatos eſſe haud quaquam ſis expertus, iſtud cuiuſmodi tandem
eſt, quo me ſanè grauiter repunctum iri exiſtimaſti, ſi de puerili illa mea
concione mihi obieciſſes? de qua nihil amplius dicam quàm quod S. P.
Q. Romanus iudicauit, qui me non ſolum ab huiuſmodi calumnia Dijs
hoibusq; approbãtibus abſoluit, uerumetiam triũphum ex inimicorum meorum

dolore iuſtiſſimum agere uoluit, quando me, quod quidem nulli adhuc mortaliũ contigit, abſentem uirtutis doctrinæq; ergo ciuitate Romana donauit, miſſis etiã ad me Venetias uſq; publice conſignatis diplomatis duobus, quorũ me altero Senatus, altero Tri. plebis, ciuitatis iure ſingularibus uerbis digniſſimũ iudicaſſent, idq; cũ alijs, uti teſtantur, de cauſis, tum certe, quod Italiam et urbem Romã eo laudaſſem mõ, quo ante me mortaliũ nemo. Quod eò ſanè pertinet, ut intelligas S. P. Q. Ro. ideo mihi maximum honorem habuiſſe, quod ſe maximũ quoq; à nobis accæpiſſe duceret, quorũ quidem ſecutus authoritatem Populus Fluentinus, mihi non ciuitatem modo ſuam, ſi me illuc ad inſtituendam bonis artibus iuuentutem conferrem, ſed uicena prætærea quina in annos ſingulos ſeſtertiorũ nũmũ millia, ex ærario publico decreuit, quod etiam mihi adhuc noſtra patrũq; memoria uni datum eſſe inficias nõ ieris. Tranſeo præclara illa et in cauſam noſtram perq; honorifica tot doctiſſimorũ hominũ, tot principũ uirorũ teſtimonia, ipſius deniq; decimi Leonis Pont. Max. de ꝯtentione itẽ illa, quæ mihi cũ nonnullis ueſtris amicis anno ſuperiore Romæ interceſſit, iudiciũ, etiã poſt q̃ ille nominis noſtri delator, in me abſentem tanto plauſu tantaq; auditorũ admiratione dixiſſet, ut eloquentia Romana cum eo et reuiuixiſſe et rurſus extincta eſſe à pleriſq; credatur. Quo qd manifeſtius, plus ualuiſſe apud æquos iudices abſentis innocentiam q̃ accuſatorũ gratiam atq; eloquentiam? quos id mihi potiſſimũ tum obieciſſe nõ ignoras, quod tu mihi nunc in epiſtola tua uitio dabas. Quod niſi hoc in genere, ea mea eſſet cauſa, ut quid ſentiam nolim explicare, oſtenderem alijs rationibus, cur orationem illam mihi exprobrare non debueris. Equidem inuitus hoc ulcus refrico, ſed ueritus ſum planè, ut ſi tacerem, ne & crimen ipſe agnoſcere & tibi parũ ſatisfacere uiderer, qui à me, ſiquid eſſet, quod me in literis tuis offenderet, uti te monerẽ petijſti. Quare ſiquid contra in his erit, quo te ipſe læſum putabis, poſtulo à te meo quoq; iure, ut in tua mihi culpa ignoſcas, qui id mihi fecisse uideor, quod & ratio, & ipſe tu mihi præſcribebatis. Vale, & te mihi chariorem eſſe tibi perſuade q̃ ijs ſis qui nos committere tentarunt. Patauij.

CHR. LONG. MERLINO GELASIANO S.

Cribam ad te cum uacabit, uberius. Nunc enim eo tantum ſcri-
s bo, ut mihi non ſatis eſſe ocij intelligas. Nam qui tuas attulerũt literas, ij cum lõgo poſt interuallo q̃ eas abs te accæpiſſent, mihi reddiderunt, tum eo certe ipſo temporis puncto cum hinc proficiſcerentur, nunquid ad te uellem petierunt, quo quidem etiam factum eſt ut neq; ad tuos quicquam omnino miſerim, in quo tibi tamen propediem

& cumulate ſatisfecero, ſed non in eam planè quam tute cupere oſtendis ſententiam, ut tibi pecuniam in ſumptum ſuppeditent. Si enim annũ item unum aut alterum impetrabimus, pecuniã quoq; impetrabimus. Sin illud teneri non poterit, fruſtra nummorum meminerimus, quanquã tibi ſi fortunis noſtris uti uoles, tibi deſuturi non ſunt. Nec enim aut tam parũ locupletes ſumus aut tã pecuniæ cupidi quin ſtudia tua libenter ac liberaliter tueri poſſimus. Sed hoc tui etiam, non ſolum mei fuerit cõſilij. Orationem quam tantopere deſideras mitto ad te, non ſatis quidem multis facturam illam, ut quæ ne mihi omnino placeat, ſed hæc tamen ipſa illa eſt, cuius admiratione commotus Po. primum Romanus, abſenti mihi ciuitatis diplomata ſtatim expedierit quæ præſenti denegaſſet, deinde Florentinus uicena in annos ſingulos quina ſextertiorum nummum millia ex ærario publico mihi decreuerit, quod ipſum non tam mirantur Itali, ob pecuniæ magnitudinem, tametſi ea per ſe in eo docendi genere eſt planè admirabilis, quàm quod inſolens ſit & adhuc inauditum tranſalpeis accerſiri hominem qui in media Italia latinas litteras conſerat. Sed hæc quoq; per ocium. Salutem Belleio, de quo non ſanè belli nec quales expectabamus rumores ad nos perferuntur, ſed quos tamen falſos eſſe ſperem, cupio quidem certe. Vale. Ex urbe Patauio 7. Cal. Mai.

CHR. LONG. SIMONI VILLANOVO S.

P Ergratæ mihi fuiſſent tuæ litteræ, ſi quàm nobis luculente ingenij tui elegantiam expreſſerunt, tam iucundum de uitæ tuæ rationibus nuncium attuliſſent. Sed id & antiquum eſt, et haud ſcio an etiam fato litterarum quodã comparatum, ut quo quis ingenuas artes cõplectatur ſtudioſius, hoc fortunæ fluctibus iactetur acerbius. Hæc enim, ne forte neſcias, mihi tecum eſt communis querela. Nam & ſi ipſe nulla inſigni, ut nunc quidem eſt, rei familiaris inopia premor, illud tamen eiuſdem fortunæ iniuria commiſſum eſſe uideo, ut ea ſit rerum mearũ tenuitas atq; anguſtia, ut tibi iſta ſpe, iſta probitate adoleſcenti, auxilium meũ imploranti, nõ dico nõ opitulari, quod ipſum per ſe miſerum eſt, ſed uix benigne quicquam polliceri poſſim. Ego enim, quod te ſatis intelligere exiſtimo, pari litterarum ſtudio incenſus et afflictus procul à patria uitam ago, non meis iam, aut quod par erat, meorum, ſed planè alienis opibus caſus meos ſuſtentans. Verum quãdo nemini uni omnia deus cõceſſit, nec ego quicquam ocio noſtro eſſe ducam uel iucundius uel honeſtius, facile patior apud cæteros plus opum reſidere. Mihi certe nunquã in mentem uenit, iſtorum cuiquam inuidere, quorum abs te inſolentiam et

iactationem ferri poſſe negas. Idem ipſe de te cenſeo ſtatuas, nec te inanibus iſtis curis conficias. Paruo tibi ad tuenda ſtudia tua ſumptu opus eſt. Is autē nu..q homini ſtudioſo & frugi deeſſe poteſt. Sed ad epiſtolā tuā, in qua quod te mihi de literarum tuarum ſilentio tam multis uerbis purgares, nihil ſanè neceſſe fuit. Quam enim ipſe mihi in eo ſcribendi genere legem dixi, hanc cæteris quoq; omnibus dictam uelim, ut tum deniq; litteris, cum id uel noſtra uel amicoꝝ intersit, utamur. Reliqua epiſtolaꝝ genera, & ſi me non parum delectant, preſertim quas homo neq; ſtultus neq; infans conſcripſerit, ea tñ ab amicis non magnopere exquiro, quorū officium ad mutuam animoꝝ uoluntatem nō ad inania hæc ſtudia, ſemper referendum eſſe iudicaui. Sic igitur facies, & per me quidē, taceb is cū uoles, & quam diu uoles, ita tamen ut mihi litteraꝝ tuaꝝ ſermo, ceſſatiōe gratior ſit futurus, ſed ea, ut dixi, conditione, ne tu in eo parem à me uel gratiam expectes uel diligentiam. Vix enim credas q̄ mihi in tanto ocio ſcribundis literis parum uacet. Quod porro te nobiſcū uiuere uelle oſtendis, eſt id mihi quidē gratiſſimum, ſed quid te ea in re iuuare poſſim hoc tempore, non planè uideo. Perſequar tamen uias omneis, ut mihi conſuetudinem tuam in optatis maxime fuiſſe aliquando intelligas, quanquam id te iā intellexiſſe literæ tuæ ſignificabant, & certe ita eſt. Amaui te quo primum die cognoui, ſpectauiq; ex eo tempore ſemper, quemadmodum nobis de ſtudiorum noſtrorum rationibus inter nos commentari ſæpius liceret. Verum neſcius quid tu ea in re animi haberes, curaui id ſcilicet adhuc lentius q̄ animorum noſtrorum coniunctio poſtulare uideatur. Nunc & ſi mihi conſiliorum tuorum rationes ſignificaſti magis q̄ explicuiſti, tamē uidebimus diligenter aliquid, in quo ſit tum certa tuendi ocij tui fides, hoc enim mecum agere uideris, tum eius quam mihi tecum intercedere uelim conſuetudinis explorata facultas. Tu fac interim animo ſis magno, nec quicquam eſſe putes tanti, quod ſtudiorum tuorum iter interrumpat. Quæ nunc iacet afflicta, emerget, mihi crede, aliquando uirtus. Vale. Ex urbe Patauio ix. Cal. Iun.

Scripta iam diu epiſtola, nec eo data, quod cui recte committeretur non eſſet, accæpi alteras abs te literas, multo miſerabilius quidem & triſtius q̄ ſuperiores, ſed in eandem taman rationem conſcriptas. Itaq; hic mihi tantum admonendus es, ne te ægritudini dedas, quæ nec rationibus tuis quicquā profutura eſt, & ſtudijs tuis multum etiam obfutura. Sed nec tā acerbus iſte, quem impendere oſtendis, caſus uideri poteſt, ut cum eo tibi omnem libertatis & dignitatis ſpem abijciendam eſſe exiſtimes. Iam primum ea ſeruitus, ſiquidem ſeruitus dicenda eſt, alios mercede docere, tibi cum omnibus ferè tui ordinis hominibus communis futura eſt. Deinde

ſi ſapis, nec ipſe te nunc proijcis, uberes etiam inde fructus percipies. Deniq; nõ tã iuſtas abs te quęquã ſuis muſis operas exacturum puto, quin ti bi cum tuis rationem habere liceat, ſi non quatenus cupias, certe quantum homini, qui & meditationis bono uti norit, & in rectam diſciplinæ uiã iam olim ingreſſus ſit, ſufficiat. Poſtremo uelim te mihi hominem eſſe memineris, qui iamprident, non cum natura tua, quæ quidem tibi contigit optima, ſed cum fortuna, quæ tamen omnino non ſit peſſima, luctari cœperis. Id ſi diligenter feceris, nec ſpe fueris nulla, & iſta qualiacunque ſunt humaniter tuleris. Agerem his de rebus tecum & certius & ſubtilius, ſi quibus conditionibus uiuitere, & quo ipſe ſis ſtatu mihi aperte expoſuiſſes. Nunc in rerum omnium ignoratione ſumma, ad quidnam potiſſimum literas meas accommodem, aut quid tibi conſilij dem nõ planè habeo. Sit tamen id caput, ſeruiendum tibi eſſe tempori. Ego enim ne diu ſeruias, perficiam, operam quidem certe ac ſtudium meum omne in eo tibi q̃ diligentiſſime nauabo. Extremum illud erit, quod & ſi minimum præſidij affert, eſt tamen omniũ certiſſimũ. Perſuade tibi in re familiari mea eſſe nihil, quod tibi nõ cõmune mecũ eſſe uelim. Iterũ Vale. iiij. No. Iun.

C. LONG. ST. SAVLIO ET M. ANT. FLAMINIO. S.

Etſi conſtitueram nihil ad uos literarũ dare, niſi me uel ſcriptis ueſtris ipſi prouocaſſetis, uel hic certe aliquid epiſtola dignum nobis occurriſſet, tamen cũ iſtuc P. Alcyonius proficiſceretur, homo noſtri ita ſtudioſus, ut ſe ſine meis literis hinc diſceſſurũ eẽ negaret, ſcripſi has ad uos, pro ſumma ueſtra inter uos cõiunctione, cõiter, q̃bus id à me unũ intelligeretis, eoſdẽ nos adhuc eẽ, quos hic reliquiſſetis, dũtaxat ut pro re nata neq; priſtinæ uitæ ſplendorẽ, neq; ocij quietẽ, neq; ſingularẽ eorũ q̃bus cũ uiuo, erga me beneuolentiã deſiderẽ. Nã illã conſuetudinis ueſtræ iucunditatem, illã ſermonũ, in quibus mihi erant ferè oĩa, ſuauitatem ita requiro, ut nõ in uicinã aliq̃ domũ, quod quidẽ fore, initio putarã, ſed in ipſam planè ultimam Britanniã cũ hoſpitibus meis demigraſſe mihi uidear. Suſtẽtat me tñ una & conſolatur maturi ueſtri ſpes reditus, cuius expectatione ne me dicta die lõgius ſuſpendatis uos ẽt atq; ẽt rogo, q̃q̃ enim nobis iam integrum non eſt eodem ut poſthac tecto utamur, ea tamen locorum uicinitas futura eſt, ut totos dies iuncti ſimul eſſe poſſimus.

Quid etiam? quid? quod ſcilicet in medijs iſtis curis ridere nobis liceat, ego certe rideo, nõ ea quidẽ ipſa quæ nobis proponuntur, ſunt.n. magnæ deliberatiõis, ſed qđ ad me aliqñ tandẽ uentũ ſit. Solicitor crebris ex Germania literis ut M. Luteri cãm ſuſcipiã. Ab urbe Roma nũcijs, ut hoiem

ſtylo perſequar. Miſſi ſunt utrinq; ad me commentarij pleniores, pollicitationesq́; eiuſmodi ut omnino ſcripturus ſim, ſi id ſine inſtitutæ ſtudiorum noſtrorum rationis incommodo præſtare poſſim. Cauſa me interdum mouet, qua quidem neq; illuſtrior neq; grauior alia unq̃ reperiri queat. Contra me deterret negocij magnitudo, nec enim difficilius quicquã eſſe puto q̃ non dico tantis de rebus copioſe grauiterq́; dicere, ſed eas uel latinis literis illuſtrare, quod à nobis tamen perfici poſſe nondum planè deſpero. Commentabimur quidem aliquid, ne ſoli ceſſaſſe uideamur. In utram partẽ? In utranq; ſcilicet, quo certius tota de re iudicare poſſimus, quanquam quo me uel grati animi officium, uel tot ætatum gentiũq; conſenſus uocet non ignoratis. Et certe durior eſt Martini cauſa, quem & Pont. Maximus diris omnibus iam defixerit, & Cæſar ipſe nuper hoſtem iudicarit, ſed nõdum tamen bonorum omnium iudiciũ perdidit, Germania certe ad eã hodie mendã multo erectior eſt q̃ antea unquã fuiſſe exiſtimetur. In Põtificis cauſam ſi deſcẽdo, id periculi eſt, ne me potentioribus uidear uenditare, atq; eorum etiam flagitijs authorem præbere. In Lutheri, ne contra religionem ſentire, & facere aliquid exiſtimer, qui hominem damnatum defendam. Sed cum primum conſtitutum aliquid habuero, faciam uos fortaſſe certiores. Salutem communibus amicis, nominatim autem Do. Saulio & Hectori noſtro. Nam de Io. Saulij ualetudine ita ſum ſolicitus, ut hoc in genere nec quid ſcribam, nec quid à uobis petam ſatis reperiam. Vereor enim ne, quod audire nolim, reſcribatis. Sed hoc ueſtri fuerit cõſilij, ſit ne de eo aliqd ad me mittendũ. Ego. n. quod unũ abſens poſſum, ſaluti eius uota facere non deſino. Valete. Patauij prid. Id. Iun.

CHR. LONG. STEPH. SAVLIO S.

c Vm ad xvij. Cal. Iul. triſtem illum de Io. fratris tui obitu nuncium accepiſſem, ſcripſi ad te ſtatim pro tempore pauca quædam, eaq́; ipſa ne mihi quidẽ tum ſatis probata, quippe qui beneuolentia magis erga te mea adductus, teſtificaturusq́; tibi dolorem meum eò feſtinanter deſcendiſſem q̃ quod aut te uirũ fortiſſimũ, caſum iſtum tam acerbe ferre exiſtimarẽ, aut ſi tu eo quaſi grauiſſimo accepto uulnere frangerere, ipſe me tibi mederi poſſe confiderẽ, qui ſanè conſolãdus erã, propterea quod fratris tui morte moleſtius nihil iãdudũ tuliſſem. Verum lectis hodiernis literis, qbus mihi reſcribẽdũ putaſti cũ magnũ ex officij mei ꝯſciẽtia fructũ cæpi, tũ uero ad minuendũ luctũ tuũ puſillã illã meã epiſtolã multũ ualuiſſe cognoui, qui uniuerſum tibi tuũ dolorẽ à me exhauriri potuiſſe ſignifices, ſi certã tibi ſpẽ, bñ cũ eo, q

Digitized by Google

nobis occidiſſet, agi, attuliſſem. Ego uero, quanquam nonnulla in eo mea eſt culpa, quod tanta de re ſubito & exigue ſcripſerim, tamen te ſingulari prope prudentia uirum, iſtiuſmodi rerum, preſertim quas in ore atq; in animo ſemper haberemus, minime admonendum exiſtimaui. Arbitrabar enim tibi homini è religione chriſtiano, nihil æque in mentem tuam ueniſſe, atq; de illius manibus cogitare, quos quidem nõ modo miſeros nõ eſſe, ſed in æterna illa ac beata domo ætatem agere, acta hominis uita te docere poterat. Quod ipſum etiam tibi à me ſatis ſignificari tum putabam, cũ ea illum probitate floruiſſe teſtarer, ut Probi cognomine merito nobilitatus eſſet. Atq; ita eſt profecto mi Stephane, ſi cuius unquam pietas atq; ſingularis innocentia ab impiorum pœnis tuta cœloq; digna mihi uiſa eſt, Ioannem certe tuũ ab hac rerũ humanarũ perturbatiõe, in diuinas illas ſedes migraſſe nõ dubitanter affirmare auſim. Non faciam ut hic ſingulas eius uirtutes atq; ornamenta commemorem, quibus illum et beatum fuiſſe dũ uixit, & hodie beatiſſimum eſſe iudicem, uereor enim nedũ diuinæ eius bonitati teſtimonium dare cupio, deſiderium tuum refricem, uel dolorẽ potius augeam, ſed tamen ſi quemadmodum oſtendis, & certe par eſt, ſimplex illa tibi de dolore ipſius cura relicta eſt, ualde iubeo ſperare te, immouero planè confidere, non poſſe non optime cum eo illic agi, qui nobiſcum hic optime ſemper & ſanctiſſime uixerit. Atq; hæc quidem de Io. fratris tui manibus, quorum apud me tam explorata eſt ſalus, ut eos mihi ueneratione potius q̃ miſericordia proſequendos putaui, atq; etiam propitios iam exoptem. Reliquum eſt, ut humana iſta omnia qualiacunque ſunt ſapienter tibi & fortiter ferenda eſſe ducas, qui præ cæteris uni ſapiẽtiæ ſtudio ſis deditus, & eo animi robore præditus ut quæcunq; uulgus admiratur aut timet, ea ipſe tu, ſi animum induxeris, contemnere poſſis atq; deſpicere. Induces autem facillime, ſi quod te facere arbitror, philoſophiam ipſam nihil aliud eſſe niſi perpetuam mortis commentationem ſemper memineris. Vale. Ex urbe Patauio. iiij. Cal. Sextil.

CHR. LONG. STEPH. SAVLIO S.

s Iquid unquã ex hominis mihi neceſſarij morte doloris cæpi acerbiſſimum certe nobis de Io. fratris tui obitu nunciũ fuiſſe, tu pro meo in te tuoſq; omneis, ſed illũ in primis amore exiſtimare potes. Tanti enim ſemper hominem feci, quanti apud me is eſſe debuit, quem & tu faceres plurimi, & ego mihi amiciſſimum eſſe iudicarem, tum uero ea probitate præditum cognoſcerem, quæ illum Probi cognomine merito nobilitaſſet. Verum quid agas?

ſic nobis hunc caſum ferendum eſſe cenſeo, quemadmodum decet eos ho-
mines, qui nec de animorum immortalitate quicquam dubitent, & illũ im-
mortalem hic fuiſſe, & ſe non diu ſuperſtites ei fore ſciant. Profecto cum
mihi una ſententia, genus humanum, iam inde à condito orbe damna-
tum eſſe in mentem uenit, cum omni ſpe præciſa nos ad ultimum ſuppli
ciũ oẽs quotidie rapi uideo, cũ nullã oĩo ullius aut fortunæ aut ætatis aut
uirtutis rationem haberi perſpicio, facit ipſa ſcilicet ſalutis deſperatio, nõ
qdẽ ut omni doloris ſenſu careã, hoc .n. nobis in tantis malis, ſit fortaſſe
optandum magis quàm ſperandũ, ſed ut quadã animi æquitate me ſuſten
tans, cum amicorum exitus humanius feram, qui eodem ipſe me duci ui
deam, tum uero ut de me præcipue cogitem, & hoc ipſo uno me conſo
ler, quod ſolatio relictum loci nihil intelligam, duntaxat quin nobis ue-
limus nolimus pereundum ſit. Nam ut iſta quæ uulgo acerbiſſima putã-
tur, non tam horreamus, quàm multitudinis opinione timenda ſunt, hoc
nobis ipſum cum perſuaſionis noſtræ certa fides, tum etiam animus ipſe
præſtare poteſt, quem quidem tu, cum & natura ſis nactus optimum, &
multarum rerum uſu, multaq; doctrina, & quod caput eſt, religionis
Chriſtianæ pietate inſtructiſſimum, feras ea moderate oportet, quæ nec ui
tari nec accuſari à quoquam poſſe conſtet. Hac enim lege in uitam ingreſ
ſi ſumus, ut aut ſtatim occideremus ipſi, aut diutius uiuendo, eos non ſine
dolore aliquando amitteremus, quos uel plus, uel aliter atq; par fuerat,
charos habuiſſemus. Scriberẽ plura, aut his etiam leniora, niſi tum ea te
adhuc meminiſſe certo ſcirem, quæ in hanc tecum rationem multa nu-
per diſputaui, tum uero eam eſſe animi tui firmitudinem, ut ne his quidẽ
remedijs magnopere indigeas, facere tamen propter beneuolentiam non
potui quin tibi hoc tempore meum uel officium per literas præſtarem,
uel amorem quacunque ratione teſtificarer. Vale.

CHR. LONG. M. ANT. FLAMINIO S.

IVcundiſſimæ mihi fuerunt tuæ literæ, quibus cum alia mul
ta nobis non ingrata, tum uero diſerti illius philoſophi uani
tatem atque ineptias facete admodum exequebare. Eſt is
tamen mi Flamini eo ingenio, ut non modo à bonis omni-
bus irridendus ſit, ſed peſſime interdum accipiendus, uel potius quaſi pe
ſtis quædam omnino cauendus, qua in ſententia & ſi iam olim eſſe cœ-
peram, tamen nuper ab eo ipſo in ea ſum planè confirmatus. Nam cum
poſt diem tertiũ q̃ ſuperiores ad uos literas dediſſem, ad me reuertiſſet, nec
dum deliberatum habere ſe diceret, utrum inſtitutum iter perſequeretur,

Digitized by Google

an uero ſe hinc Venetias, ad eos quos ibi ægrotos multos reliquiſſet, curā
dos referret, cohortatusq; eſſem hominem, ut ſi non aliam ob cauſam, certe
quo conſuetudine ueſtra per ocium aliquando frueretur, iſtuc ire perge/
ret. Hic tibi non auſim uir optime mihiq; chariſſime, quæ homo impurus
in te, patremq; tuum euomuerit, commemorare. Nam Hectorem noſtrū
quaſi hominem imperitum & indoctum longe aſpernabatur. Stepha/
num uero, etiam ut auariciæ ſordibus inquinatum execrabatur, qui à ſe
Lazarum Bonamicum tam facile dimiſiſſet, quem duplicato operæ pre
mio retinere potuiſſet. Tu uero, ſed talia ſunt, quæ ne literis quidem hone
ſte committi poſſunt. Tantum habeto, peſſime illum de te & ſentire & lo
qui. Ego qui tum intimis ſenſibus angerer animi æquitatem uultu ægre
ſuſtinerem, ſed ſimulatione tamen eam mihi tuendam arbitrabar, rogo
hominem, undenam illa quæ in te conferret, reſciuiſſet, qui te uix de facie
idq; paucos ante dies noſſet, me quidem, qui tecū annum amplius unū
familiariſſime uixiſſem, nihil in te quod non homine ingenuo, & ijs qui
bus à puero deditus fuiſſes, optimis artibus dignū uideretur animaduer/
tiſſe. Hic ſimiolus ille cum aliquandiu hæſitaſſet, nec impudentiæ ſuæ exi
tum alium, credo, reperiret. Erras inquit Longoli, erras, ſi quod te uel
ingenij uel uirtutis lumen in eo perſpexiſſe putas, qui & ipſe pædagogus
ſit & pædagogo patre auóq; natus. Quid quæris? riſi equidem ipſe ho-
minis amentiam, ſed eiuſdem quoq; petulans mendacium flagris coher/
cendum iudicaui. Atqui uides, quæ ſit hic meæ, preſertim aduerſus iſtiuſ/
modi homines, cauſæ libertas. Itaq; totum me, ad ſanandam ſi qua ratio
ne poſſem eius ſtultitiam conuerti, uerbisq; ſatis multis oſtendi non modo
q̄ præpoſterum eſſet & à boni uiri officio alienum, alienæ uirtutis detre/
ctatione ſibi laudis aliquid quærere, ſed etiam q̄ illiberale in alienis uel
iuſte inſectandis uitijs libenter occupari. Qua quidem oratione hactenus
ille commotus eſt, ut fateretur me recta quidem ſentire & monere, ſed ſe ta
men neſcio cuius tuæ epiſtolæ tam cito obliuiſci non poſſe. Verum indi/
gnus eſt, de quo tam multa, quæ nec ipſa ſanè tamen ſcripſiſſem, niſi te
pro mutua noſtra beneuolentia admonendum putaſſem, ut etiam atq;
etiam uideres quantum illi tribuendum committendumue eſſe iudicares
qui cum te ob os ita, quemadmodum ſcribis, dilaudet, abſentem tamen
tam acerbe diuexet, et quaſi reū perpetua oratiōe inſectetur, ne illud om
nino ueritus apud quē te accuſet, ſed hoc quoq; ſingularis eius ſtultitiæ
ſit argumentū. Quod mihi de literis à me tibi ſcriptis gratias agis, facis
tu abundantia quadam humanitatis tuæ, ut ea quoq; grata habeas, quæ
niſi tibi libenter præſtarem, is ego certe non eſſem, quem tu me eſſe ſemper
prædicaſti, quanq̄ illas non tam tua q̄ uel P. Alcyonij uel etiā mea ipſius

Digitized by Google

cauſa tũ ɔſcripſi, qui & tuas elicere profecto cuperẽ, et ita mihi tecũ quo quomõ loq uiderer. Qđ ſi rarius à me adhuc factũ ẽ ꝙ neceſſitudo famĩ liaritasq; noſtra poſtulare uideatur, uelim cũ mihi id ĩ primis moleſtũ eẽ iudices, tũ uero me poſthac nõ cõmiſſurũ credas, ut ullo uel tẽporꝝ uel locorꝝ ĩteruallo iter amoris noſtri et officij mei facile interrũpi poſſit. Tu mõ fac, ut quã mihi tuis ipſe literis diligentiã nauare cœpiſti, eam mihi in reditum ueſtrum nihilominus praſtes, ideſt ut de rebus iſtis omnibus me ꝙ accuratiſſime certiorem facias. Nec enim neſcis ꝙ ego ſim iſtiuſmodi rerum curioſus, neq; ſanè à me dici poteſt ꝙ mihi in eo quod de principum iſtorum conatibus ſcripſiſti gratum feceris. Itaq; res eorum geſtas uel euẽtum belli potius à te expecto, qua quidem expectatione ne me diutius torqueas uehementer à te peto, & ſi patris etiam te rogo. Salutem Do. Saulio, & Hectori noſtro. Vale. Ex urbe Patauio iiij Calen. Sextil.

CHR. LONG. M. ANT. FLAMINIO. S.

Cripſeram nudius quartus communeis ad te & Ste. Saulium literas, daturus eas P. Alcyonio, qui cum iſtuc iter haberet, ſe tamen profectionis ſuæ conſilium abiecturum potius quàm ſine meis literis ad uos uenturum eſſe oſtenderat, ſed noſti hominis ingenium, ille enim & cœnæ, quam ei opiparam hic dederamus, & laudum, quibus à nobis ornatiſſimus diſceſſerat, & literarum, quas ſumma contentione ut feſtinanter ſcriberem peruicerat oblitus, profectus eſſe dicitur. quod uos icirco ſcire uolui, ut meis uerbis hac de inhumanitate cum eo expoſtuletis, ꝗꝗ id ipſum de quo queror, non omnino incommode nobis cecidiſſe uideri poſſit, ea enim ijs literis incaute commiſeram, quæ illum in primis celatum eſſe cupiebam. Perfecerat ſcilicet priſtinæ noſtræ conſuetudinis uſus ut magis quibus cum agerẽ in mentem mihi ueniret, ꝙ cui literas daturus eſſem ſatis meminiſſem, eas porrò ipſas, cum aliter initio ſtatuiſſem, tibi tamen uni inſcripſi, quod eodẽ ferè tempore de Io. Saulij obitu ſum à Caſare Fulgoſio factus certior. Itaq; uiſum eſt faciendum, ad Ste. Saulium pracipuas & iſti tempori accommodatiores mittere. Tu ſi grauabere mihi latine ſcribere, ſcio enim ꝙ hoc in genere tibi nunquam ſatiſfacias, qui cæteris, mihi crede, ſatiſfaceres, ſi quantum in eo ualeas tantum auderes, per me quidem Italice ſcribas licet, idq; ita denique ſi quid habueris quod me ſcire noſtra interſit, ſi minus, tacebis quoad uoles, uoles autem tãdiu me authore, quam diu nihil erit quod ſcribas. Saluere à me iubebis Do. Saulium & Hectorẽ noſtrum. Ex urbe Patauio. xvij. Cale. Iul.

De ludorum

De ludorum apparatu, & tota decurſionis ratione, hoc eſt quis cui commiſſus eſſet, qui rem ſtrenue geſſiſſent, qui palmam deniq; tuliſſet, item qui in harena corruiſſent, qui & quot & quatenus haſtas infeſto curſu confregiſſent, breuiter ſingulorum dierum acta & caſus ad te diligentiſſime, ut pollicitus eram perſcripſiſſem, niſi Bernardini contentione perfectum fuiſſet, primum ut res ad Id. reijceretur, deinde etiam ut S.C. tolleretur. Itaq; ſcito legitimos ludos à nobis nullos ſpectatos eſſe. Tantum uoluptatis modo quantum, cum tu hic aderas percœpiſſe.

CHR. LONG. SIMONI VILLANOVANO S.

e Tſi minime dubitaram, quin meæ tibi apud Fr. Rubrium literæ magno eſſent adiumento futuræ, quem mea cauſa omnia & uelle & cupere ſciebam, gratiſſimum mihi tamen feciſti quod quàm is te liberaliter complexus eſſet ad me diligenter ſcribendum putaris. Perfeciſti enim tuis literis cum ut rebus tuis bene conſultum à nobis eſſe intelligerem, tum uero ut tibi quaſi præſens ſumma cum uoluptate gratularer. Iſtam igitur urgebis facultatē mi Villanouane, & quantum tibi ſemper optauimus ocij, tâto nunc perfruere. Tu modo fac, ut eius tibi ratio diligenter conſtet, & nos ſcriptis aliquando laceſſas tuis, preſertim ſiquid erit, quod ad me de rep. ſcribas, q̄q̄ enī nullam eius mihi partem attingendam putaui, qui nihil hoc ocio ducā neq; ſanctius neq; ſuauius, tamen non dici poteſt quàm quid in ea geratur, miſceatur, turbetur ſcire cupiam. Suaue eſt enim mari in magno, noſti cætera. Neq; uero multum uelim in eo ſcribendo ponas induſtriæ. Plebeis aut etiam Gallicis uerbis per me quidem ea exequare licet, modo ut ne quid eorum, quæ literis recte committi poſſunt, me lateat, etiā ſi ſine capite, rumore, nuncio, ad te delata fuerint, quibus tamen notam aliquā ad caput ueli affigas, q̄ certa ab icertis diſcernātur. Id ut facias te tā rogo uehementer q̄ qđ uehemētiſſime. Vix eni credas q̄ ſim eius generis rerum curioſus. Velim meis uerbis Vercellano noſtro ſalutem refferas. Vale. Ex urbe Patauio Cal. Iul.

Sed heus tu, ita ne uel arcæ noſtræ confidis, uel tanti tuas epiſtolas facis, ut in ſingulas binos ſeſtertios tabellario aſcribas. Aſſe tantum opus erat, eſtq; is legitimus uel in pleniores literarum faſciculos ſumptus, niſi tu fortaſſe proximis δι' ἀγγελία deberi putaſti. cuius quidem rei te non mea magis q̄ tua cauſa certiorem faciundum putaui.

CHR. LONG. FR. RVBRIO S.

o

n On putaui me tibi, quàm de Villanouano noſtro mihi gratū feciſſes, aliter poſſe oſtendere, niſi in eo declarando, nouo literarum genere & latine tecum agerem qui gallice adhuc egerim, & quanq̃ in eo nihil à ſingulari tua uel in ſtudioſos omnes liberalitate nouum, uel erga me beneuolentia alienum feciſſe uideare, tamen ſcito me tantum ex iſto tuo in ipſum beneficio uoluptatis cæpiſſe quantum literis exprimere nō ſanè poſſim. Scripſit enim is ad me qua abs te humanitate accæptus eſſet, quid tu ſibi mea cauſa promiſiſſes, quid etiam iam præſtitiſſes, quibus de rebus primum tibi, ut debeo, maximas gratias ago, qui tanti literas meas feceris ut iis lectis non ſolum opera, qua quidem fuiſſemus contenti, ſed opibus etiam tuis hominem adoleſcentem, optimum quidem illum atq; doctiſſimum, ſed fortunæ iniuria abiectum tuēdum tibi ornandumq́; ſuſcæperis. Deinde tibi recipio, te ex iſta liberalitate tua maiores ī dies ſingulos fructus percæpturū eſſe, is .n. apud te iā eſt q cū magno tibi quotidie uſui multis in rebus eſſe queat, tum uero eas colat & tractet artes, quibus nominis tui dignitatem & ſi domi foriſq; claram ſatis illam illuſtriorem tamen poſſit reddere, ſed hæc illum præſtare malim q̃ à me prædicari. Extremum illud eſt, quanuis hominem ſua iā cauſa commendatum habeas, ſisq; in eo quod ei pollicitus es uel conſtantiæ tuæ cauſa permanſurus, nihilominus tamen abs te maiorem in modum peto, ut, quemadmodum cœpiſti, eum tu omni tua beneuolentia atq; liberalitate complectare. In Britannia qui tumultus adhuc ſint à te uehementer expecto, ecquid item Inſubres rerum nouarum moliantur. Mera hic enim nobis narrantur monſtra, copias noſtras in Pyrenæis montibus omnes ferè cæſas eſſe. Franciſcum ex Eburonibus ſeſe in regnum trepide recæpiſſe. Pont. Maximum noua conſilia capere. Mediolani res male pacatas eſſe. Barrenſem cum magna Germanorum manu aduentare. Heluetios cum Cæſare ſentire, quæ & ſi magna ex parte uel omnia potius falſa eſſe non dubito atq; à Cæſarianis ipſis conficta, facies tamen ſi me amas & ſiquid explorati habes de omnibus certiorem. Vale. Ex urbe Patauio Cal. Iul.

CHR. LONG. SIMONI VILLANOVANO S.

a Ccæpi hodie tuas literas poſt horam octauam, quæ mihi iucundiſſimæ cum fuerint, eos enim quos in primis expectaram de rep. nuncios attulerunt, hoc tamen aſperſerunt moleſtiæ, quod me tibi calumniæ nomine ſuſpectum eſſe ſignificarent. Ego uero mi Villanouane tantum abeſt, ut te, quem multis de

cauſis facio plurimi in crimen uocare uelim, ut ne calumniam omnino grauem à te paſſus, tecum ſim unquã expoſtulaturus. Iocari ſcilicet tecũ tum uolui, atq; te interim hominem planè hoſpitem improbitatis tabellariorum, quibus nos prædæ eſſe dolebam, leuiter admonere. Nam qđ epiſtolas tuas ne minimi quidẽ abs te putari ſcribis, agnoſco equidẽ modeſtiam tuam, ſed tamen ſcito eas à nobis ĩ maximis poni, neq; à te quicquam mihi hoc tempore fieri poſſe gratius quàm ſi talibus de rebus crebro me & diligenter certiorem facias, ita tamen ut ea demum literis committas quæ prolata tibi fraudi futura non ſint. Malo enim aliqua neſcire q̃ te mea cauſa quicquam periculi adire. Percrebuit hic rumor atrocior quidem ille q̃ ut libeat credere, ſed conſtantior q̃ ut omnino contemni debeat, Tactam de cœlo Mediolani Iouis arcem nuper conflagraſſe. Tu ſi quid exploratius iſtic erit, de eo ſtatim ad me ſcribes. Vale. Ex urbe Patauio No. Quintil.

CHR. LONG. FRANC. RVBRIO S.

Simon Villanouanus certiorem me hodie per literas fecit addubitare te, num epiſtolam quam ad me nuper latinam dediſſes, acceperim. Ea uero mihi reddita eſt fuitq; gratiſſima, &, qđ inter nos dictum liceat multo etiam q̃ expectaram elegãtius conſcripta. Sed Vercellani ſcilicet noſtri atq; ipſius Villanouani conſuetudine ĩam factus eſt orationis tuæ cultus nitidior, q̃ tibi per noſtrorum iurecõſultorum literas adhuc licuerit. Ad eam autem nihil reſcripſi uel quod neceſſe non putabam, uel quod te mea cauſa ab Regijs negocijs abduci nollem. Scio quàm hoc preſertim tempore laborioſam obeas legationem, quàm item hoc ſcribendi genus ocioſorum ſit hominum, non eorum qui in magnarum nouarũq; rerum deliberatione totos dies uerſentur. Sed tamen ſi quo literarum noſtrarum ſtudio teneris, faciam ut in eo officium noſtrũ poſt hac ne deſideres. Tu mihi modo fac epiſtolæ argumentum ſemper præbeas, hinc enim nihil eſt quod expectes, iſtuc omnia undiq; ad te perferuntur. Sed ne planè ſit inanis epiſtola. Scito quæ de copijs noſtris in Pyrenæo conſciſis ad te nuper ſcripſi & tu uera eſſe negas, ea hic omnia in dies ſingulos magis ac magis confirmari, legi equidẽ heri epiſtolam Venetijs miſſam quæ duas noſtras legiones cum aliquot equitum turmis et decem Germanorum cohortibus ſubito Hiſpanorum aduentu oppreſſas eſſe nunciarent, quod quidem ut credam, & ſi adduci non poſſum facit tñ iſtorꝝ uel cõſtantia uel pertinacia ut etiã nũc aĩ pẽdeã. Tu mihi hunc, q̃ſo, ſcrupulũ eripe, atq; ea tota de re paulo me accuratius certiorẽ faciẽdũ curato. Tibi.n. ad hoc ipſũ nõ ſatis eẽ ocij ĩtelligo. Vale. Ex urbe Patauio. iij. Id. Quintil.

CHR. LONG. SIMONI VILLANOVANO S.

Accepi binas abs te paucorũ dierum interuallo literas, eaſq; & officij & rerum nouarum plenas, quod ipſum cum dico, non iam expectas, opinor, ut illas mihi gratas quoq; fuiſſe adijciam, id enim te, uel tacente me, certo ſcire potes. Tu modo fac, ut quam mihi adhuc iſtic nauaſti diligentiam, in ea mihi præſtanda pari ſtudio atq; aſſiduitate perſeueres. Neq; uero te ceſſatio mea deterreat, ſcis enim quàm ſim i ſcribendo natura piger, ſed ſi me amas, hoc ſæpius mecum agito, quod ad excitandam ignauiam noſtram crebrioribus literis opus eſſe perſpicis. In eo etiam mihi ueniam abs te dari uelim ut mea poſthac cauſa ſis paulo q̃ adhuc fueris iſtiusmodi rerum curioſior. Ego enim qui à ſpectaculis et ludis nõ ualde abhorream, principum noſtrorum turbas & motus quaſi ſcænam aut theatrum aliquod πολιτικὸν mihi libenter propono. Sed hæc tuo tamen commodo omnia. Nunc ad literas tuas, in quarum poſterioribus quod ſignificas exercitus noſtri cladem maiori nobis eſſe infamiæ quàm fuerit rebus illis detrimẽto, paucos enim omnino in ea pugna cecidiſſe, uelim ita ſit, ſed tamen hic pro certo habetur, cum copiarum noſtrarum ducem in hoſtium manus uiuum deueniſſe, tum uero regnum uniuerſum ab Hiſpanis eodẽ uictoriæ curſu recuperatum eſſe. De Pompelona quidem, quæ ipſa Vaſconum caput eſſet, quin in hoſtium poteſtate ſit hic dubitat nemo. Fanum autẽ Ioannis, quod eſt in ſaltus Pyrenæi faucibus oppidum munitiſſimum, à noſtris adhuc teneatur nec ne nondum exploratum habemus. Ea igitur de re certiores nos q̃primum feceris, ſimul & qua pace quibusq; præſidijs Mediolanum firmatum teneamus. Nam ne illac quidem quæ uellemus afferuntur, tametſi Lautrecum cum non contemnendis Aquitanorum & Heluetiorum copijs in Italiam aduentare audimus. De militari Bellæi noſtri tribunatu, bene uelim ominere, quanquam enim Marti cũ Muſis haud ita belle conueniat, ſunt ea tamen illæ uel prudentia, uel ſuauitate, ut ferociam eius nihil difficulter in poteſtate ſua habituræ uideantur. Mitto tibi literarum faſciculum, quem uelim Lutetiã diligenter perferendum cures. Id autem facillime ex ſententia noſtra confeceris, ſi in eo Rubrij noſtri uel opera uel authoritate uti uoles, quod ut facias, & ut ei plurimam meis uerbis ſalutem impertias à te uehementer peto, & ſi pateris, etiam rogo. Quotieſcunq; à me tabellas, cuiuſmodi hæ ſunt, exteriore ſui parte rubrica oblitas, accipies, ſcito tibi nihil earum nomine tabellario perſoluendum eſſe, me quod opus erat hic erogaſſe. Vale. Ex urbe Patauio xi Cal. Sextil.

Digitized by Google

CHR. LONG. SIMONI VILLANOVANO S.

NIhil erat,quod te mihi de literarum itermiſſione excuſares, quam nullam adhuc fuiſſe uideo, etiam ſi tu in formiano quodam tibi relegatus eſſe uideare,tum uero omnia ſic ſuſpenſa eſſe intelligo,nihil omnino ut ſit, quod ad me pro certo ſcribere potueris. Duas illas,quas te mihi miſiſſe ſcribis epiſtolas,accæpi,fueruntq; mihi iucundiſſimæ,nec tamen eiuſmodi,ut reſpondendum illis quicquam fuerit,præter illud magnam me ex earum lectione uoluptatem cæpiſſe,ſed quotidiana huiuſce rei teſtificatio,ex amicitia noſtra ſublata iam eſſe debet. De Antonij Pratiani ad Iccium portum profectione,iam pridem hic audieramus. Quæ uero de Lautreci equitatus legionumq; numero prid.Cal. Sextil.nunciaſti,nemo hic credit,contraq; oia quæ nolim huc afferuntur.Illum cum tyrone et collectitio exercitu,tum parua nec ea ſatis fida Heluetiorum manu Mediolanum ueniſſe.Pontificis copias & genere & numero firmiſſimas,iam in hoſtico caſtra poſuiſſe.Exercitum noſtrum oppidorum munimentis ſe tueri. Sex Rhetôrum millia in Mantuanum agrum ex germania peruaſiſſe. In ulteriore autem Gallia Cæſaris copias in dies ſingulos magis ac magis augeri.Regi decretum eſſe bellum ducere,nec niſi ex occaſione ſumma manum cōſerere,qua in ſententia ſi ille perſtiterit,planè uicimus.Sin minus, ut etiā ſuperiores diſcedamus,uereor tamen ne magno nobis cōſtet uictoria. Sed hoc deus aliquis uiderit.In Hiſpania. Audio eas ciuitates,quæ ſe in libertatem uendicarant,ui expugnaſſe oppidum,ī quo Ioanna Regina à pricipibus adſeruaretur,atq; eo caſu liberatum eē Gallorum præſidiū,quod in arce Pompelonenſi ab Hiſpanis obſideretur.Soluta enim obſidione recurriſſe illos ſtatim in intimam Hiſpaniam,Reginæ opem laturos, quæ in plebis poteſtatem iterum ueniſſet. Quod ſi ita eſt,ducesq; noſtri tāto fortunæ beneficio ſunt uſi, non dubito quin omnis iam Vaſconum regio, ad imperiū redierit. Tu ſi quid hac de re exploratius iſtic erit,facies mihi notū id ut ſit,itemq; illud, quanam in Galliarum parte Cæſaris Regisq; exercitus paruo flumine diuidantur.Mirum enim nihil de eo certi nobis adhuc eſſe allatum. Illud penè præterij quod minime omnium uelim, Regi ſtare ſub ſignis in Gallia, equitum quidem millia circiter quindecim,legiones uix ſeptem,ſed eas uirtute fideq; præſtantiſſimas, Cæſarem uero in cogendo exercitu adhuc eſſe occupatum,ſperari autem ut prope diem equitatu nos æquet,peditatu longe ſuperet. Tu de his omnibus, & ſi q̄d præterea noui,ad nos curioſius ſcribes, atq; mea cauſa res huiuſmodi oēs ſagacius aliq̄n odorabere.Cum enī oſtēdas te ea tātū ſcribere quæ ex p̄terēūte excæperis.uenit mihi ī mētē ſuſpicari te par̄ mea cauſa labo-

rare. Sed nō plus tñ cōtēdo q̃ rōnes tuæ patiātur. Vale Ex urbe Patauio Sext. Id. Sextil.

CHR. LONG. IVLIO TOMAROTIO S.

NOn commiſiſſem ut tua me epiſtola prius opprimeret q̃ tu à me literarum aliquid accepiſſes, ſi uel ubi eſſes certum habuiſſem, uel quid ad te potiſſimum ſcriberem mihi in mentem antea ueniſſet. Scis enim eam temporum tuorum rationem adhuc fuiſſe, ut neq; tu, propter uarios nauigationum tuarũ curſus, certo loco conſederis, neq; ego, propter caſus tui acerbitatem, ullo tecum ſcribendi genere agere potuerim, qui nec quo te conſilio iuuarem, nec quod tibi pollicerer, haberem, nec te uirum fortiſſimum omnino conſolari auderem. Itaq; & ſi ad literarum tuarum lectionem erubui, quæ ceſſationem quodammodo mihi exprobrarent meam, liberarunt me tamen eædem ipſæ magna moleſtia, quod & te Romam ſaluum ueniſſe ſignificarent, & eam præ ſe animi tui ferrent magnitudinem, ut gratulandum potius uirtuti tuæ q̃ te cuiusq̃ oratione confirmandũ iudicarent. Sic enim certe me tu, in tanto rerũ tuarũ naufragio, cum de te ſpe iubes eſſe maxima, tum uero ne tuorũ incommodorum nuncijs quicq̃ perturber cohortaris, ut & priſcam illam uel in te uno, Po. Romani fortitudinem mihi uidear agnoſcere, & in eã interdũ etiam ſpem ueniam, ut te fortuna aliquando complectatur unice, quem illa iam aliquot annos terra mariq; iactatum inſectata ſit acerbiſſime. Sed hoc ipſa uiderit, te quidem certe apud mortaleis omneis plus ex iſta tua conſtantia laudis relaturum perſpicio q̃ illa aut tibi iam ademerit, aut etiam in poſterum rebus tuis nocere poſſit. Quare fruere iſto tuo mi Tomaroti inuicto animi robore, & quod iam ſumma omniũ noſtrũ admiratione facis, ſperes omnia ſemper optime, & quencunq; fortuna tulerit caſum, hunc tu excelſo atq; elato animo perfer ſapientiſſime. Flaminiũ tuũ, uel noſtrũ potius, quod mihi commendandum non duxiſti, id quidẽ & ipſe facile paſſus eſt, & tu mea ſententia recte auguratus. Neq; .n. ulla cuiusq̃ commendatione illi apud me opus fuit, quem uel eximia ſua uirtus, uel ſuauiſſimi mores atq; ſingularis probitas mihi ita commendet, ut neq; chariorẽ eo neq; coniunctiorẽ hic planè habeã neminẽ. Certe nullũ à me bene de eo merendi tempus amittitur, quod ipſum hoc facio libẽtius, quod quotiescunq; eum uideo (uideo autẽ nullo penè non die) expreſſiſſimã q̃dam animi corporisq; tui imaginẽ mihi uideor intueri. Tibi autem quantũ debeã, ipſe mihi locuples sũ teſtis. Sed de meis in eũ officijs ſpero te iã & malo ex aliorũ, uel ex ipſius etiã literis cognoſcere. Quod ãt me ad ætatẽ noſtrã ſcriptis meis illuſtrandã adhortaris. Ego uero me abs te

magnopeirrideri putarē,niſi iſta te cū ſimplex & aperta animi tui altitu do,tum uero pſpecta mihi iāpridē tua erga me beneuolētia ab omni eiuſ-modi illiberalitate uendicaret. Nā q ego tandē ſum? ſed nihil faciā inepte, nec cōmittā ut me authore,quiſq̄ de me male exiſtimet. Tm̄ habeto,à me nō modo id nūc quidē nō agi,ut ætas noſtra,ſed nec oīo ut nomē, de quo etiā me admonuiſti,illuſtretur meū. Vides tu quoq; opinor,quo ſint hodie loco Romanæ & artes & literæ,quas tantum abeſt ut ſtudiosis ſui aut honorificas eſſe,aut fructuoſas putē,ut ſemper quidē fidem illæ, ſæpe etiam exiſtimationē noſtrā labefactent. Quid in ijs igitur,inqes,operā tuā po-nis oēm & induſtriā? dicā tibi, & uere mehercule dicā,ſed ea lege,ut tibi hoc dictū arbitrere uni. Teneor incredibili earū uoluptate, atq; ea eius ſanè modi,ut etſi ipſas de re,de ualetudine,de dignitate ēt noſtra plurimū in dies ſingulos detrahere ſentiā,nō poſſim tn̄ neq; adeo uelim ulla oīo ratione ab illis abduci. Iā iſtuc,mera eſt,inqes,inſania? Mera prorſus, ſed q̄ me tn̄ interim omni iſtorū ſapientia magis delectet. Verū de his plura,cū ex te intellexero q̄ uacuo ſis et parato ad has nugas accipiēdas aīo. Val.

CHR. LONG. P. BEMBO S.

REddita mihi ſunt hodie tuæ literæ, & cū ijs à Pont. Max. Lute-rianæ cauſæ cōmentarij, quod ad ſummi qdem Pontificatus rōnem attinet,pleniores oīo illi, in eo autem in quo maxime urgemur planè nudi et inanes. Nihil enim facile in ijs reperias quod uel ad maniū expiationem uel ad luſtricam uiuorū confeſſionem,uel ad innocentiæ reſtitutionē, uel ad cætera quæ ille in diſceptationem uocans multa miſcet,quicq̄ pertineat. Quin etiā ad maximi ſacerdotij confirmationē alia ibi ferè afferuntur nulla niſi quæ in Pontificū libris, & in peruulgatis iſtis theologorū diſputationibus iactantur. Ea autem eſſe eiuſmodi omnia,ut cū per ſe infirma ſint & imbecilla, tn̄ uero ab aduerſarijs iamdiu exploſa,nec tu ipſe quidem ignoras. Sic tamen dabimus operam,ut ne qs à nobis boni ciuis officium recte deſideret,quanquā hac in re, nouo quodam & adhuc inaudito moleſtiæ genere diſtrahor, qui nō poſſum, neq; iſtorum,quorum & probo & ſcripturus ſum cauſam, ita laudare mores,neq; illorū quorū odi parteis et improbo conſilia,uitā quoq; magnope dānare. Quid .n. illis præter cām deeſt? qd nobis præter ius à maioribus traditū ſupeſt? Pro eo tn̄ iure,quod ego planè diuinū eſſe mihi perſuadeo, nobis nō mō ſtylo, uerū etiā, ſi res cogat,pilo & haſta dimicandū eſſe cēſeo. Sic igitur ad ſcribēdū deſcēdo ut oēis facile bonos intellecturos ſperē, me nullis i hūc ſenſū neq; bñficijs eē allectū, neq; cuiuſq̄ iniurijs cōpulſū, tametſi mi Bēbe iā nūc aīo pſpicio,ut neq; iſtis pugnādi cupidis,ullo ſim

modo ſatisfacturus, ardentius enim me (ſcio) & cõtumelioſius uellent ſcribere, neq; ab ijs quoꝝ potiſſimum ſalus agitur, ullã omnino gratiã relaturus, neq; .n. me ſua unq̃ cauſa huc deſcendiſſe, ſed temporibus ſeruire uoluiſſe exiſtimabunt. Verum hoc Deus uiderit. Ego enim, qui quam perſonã ſuſtineã nõ ignoro, cũ chriſtiani hominis officio functuꝝ me confido, tum uero quicunq; fuerit exitus, conſilioꝝ meoꝝ ꝯſcientia me ſuſtentabo. Quod me in Patauinum tuum non inuitas, facile patior. Nec .n. fortaſſe tibi iſtic ſatis eſt tecti, & quædã ẽt hic à nobis perpoliũtur opera, iã olim inſtituta, ſed tñ te propediẽ uidebo. Vale. Ex urbe Pat. prid. cal. Quintil.

C. LONG. FLAMINIO TOMAROTIO. S.

b

Reuitate literaꝝ, qua mihi tecum per te uti licet, eo nunc utor libentius, quod nihil eiuſmodi poſſim ad te ſcribere, quale & tu expectabas & ego meherculè optarem. Nam cum mihi δυστυχία illa mea liberum nihil adhuc reliquit, tum uero hominem tam grauiter ægrotantem offendi, ut mandata tua ei exponere alienum putarim, preſertim cũ de anguſtijs eius ex Grimoaldo noſtro aliq̃d odoratus eſſem, & mihi in ſermone inieciſſet, nihil eſſe quod uel ipſe hoc tempore à Leõ te expectarem, quem quidem tanta pecuniarũ anguſtia premi conſtaret, ut ne ſuis quidem parceret, & pontificatui iam olim conſecrata prædia proſcriberet, & factum argentum omne aurumq; in ſtipendium militare iam ſignaſſet. Itaq; mihi Limacum ritu, meo uictitandum eſſe ſucco uides, tibi uero polyporum modo brachia tua circumrodenda, atq; adeo niſi te Deus aliquis reſpexerit, planè deuoranda. Non ſunt hæc ridenda omnino quæ ſtudijs & ocio noſtro tam ſunt inimica, ſed noſti ingenium meũ, qui malim oĩa ridere q̃ flere. Vale. Venetijs yi. Cal. octobr.

CHRI. LONG. STEPH. SAVLIO. S.

I

Egit mihi Nicolaus Leonicus literas à te ſibi nuper miſſas, neq; tam, opinor, eò legit ut quam tu iſtic rerum tuarum rationem inſtituiſſes, inde fierem certior, id enim paucis omnino uerbis ipſe commodius expoſuiſſet, quàm ut ex ijs, quantum priſcæ ac germanæ illius eloquentiæ ſtudio profeciſſes, cognoſcerem. Ac mihi profecto genus earum tum quidem eiuſmodi uiſum eſt, ut quanquam te iſta tum natura, tum induſtria præditum nihil non facile conſecuturum ſperaram, uinceres tamen expectationem meam, ſimul & Leonico ipſi ſubinuiderẽ, quẽ tanta ſcriptorum tuorum elegantia beares, tibi uero tacitus ſuccenſerem,

qui nihil ad me prorſus ſcriberes, hominem (ut cætera omittantur) tibi uel ſtudiorum ſocietate coniunctiſſimum, uel multis etiam et magnis de cauſis amiciſſimum, diſſimulabã tñ dolens, expectabamq́; ut de maturo tuo ad nos reditu aliquid tandem aſcriberes, cum ecce in extremo earum uerbo, quo repente in uenientem annum reiecti ſumus. Quid quæris? ex re, niſi te facerem plurimi, haud ita magna, magnum (mihi crede) accæpi dolorem, qui & Leonicum elatum uiderem, & me non ſolum literarũ tuarum fructu orbatum, uerumetiam, qua me una adhuc ſuſtentaram, aduentus tui ſpe planè deſtitutum perſpicerem. Itaq; tibi has ſtatim, dolẽter quidem ſed amanter ſcriptas, miſi, ut quando mihi ſuauiſſimæ tuæ cõſuetudinis uſu tamdiu carendum eſſet, ſaltem literarum tuarum iucunditate deſiderium noſtrum lenires, atq; adeo non nihil aſcriberes, quo nos tibi adhuc curæ eſſe communibus amicis fidem facere poſſemus. Quod enim à diſceſſu tuo & ipſe ſtatim ad regium hunc adoleſcentem me contuli, & tu ad me niſi ſemel, & breuiter, & nulla tuæ erga me uoluntatis ſignificatione, idq́; ſæpius à me prouocatus, ſcripſiſti, adduxit ea ſcilicet res in hanc opinionem certos homines, ut te mihi immutatum eſſe ſuſpicarentur. Ego qui te ex animo meo metior, & à me amicitiæ noſtræ fidem ſanctè cultam eſſe mihi ſum conſcius, non quidem iſtorum ſermonibus omnino commoueor, ſed admonendum tamen te puto, ut aliquid des hominum opinioni, neq; cõmiſſum uelis, ut taciturnitas tua in eam quam minime decet partem à nonnullis interpretari poſſit. Hoc ſi feceris, & conſtantiæ tuæ conſulueris, & mihi certe gratiſſimum feceris, qui non modo abs te amari, uerum etiam tuum erga me amorem omnibus notum atq; teſtatum eſſe cupiam. Vale. Ex urbe Patauio xi. Cal. Nouembr.

CHR. LONG. M. ANT. FLAMINIO S.

Accipio tuam de intermiſſione literarum excuſationem, ſed ea demum lege, ut me tibi eodem nomine purgatum eſſe uelis. Neq; enim ulla negligentia mihi officio defuiſſe uideor, qui cũ quod ſcriberem nihil planè haberem, tum uero uel te, uel a te aliquid, unde mihi ſcribendi argumentum naſceretur, in dies ſingulos expectarem. Quod autẽ me iniurias tuas ambitioſe magis q̃ uere doluiſſe exiſtimas, in eo certe grauem amicitiæ noſtræ facis iniuriam. Nihil eſt in me uanũ, neq; eſſe debet, preſertim cum ad te ſcribo, quem omnium cogitationum mearum, non ſolum actionum participem eſſe ſemper uolui. Sed de iſta tua ſuſpicione malo tecum corãm expoſtulare, tantum interim habeto, eum eſſe me, qui & amicorum iniurias nihilo feram leuius quam meas,

Digitized by Google

& me cuiquam uenditare neq; ſciam, neq; ſi ſciam omnino uelim, et ad
quoſcunq; ſcribam, cum ijs plebeio ſermone nō libenter agam. Quod ais
uereri te, ne uobis iſtic hiemare neceſſe ſit, ego uero id Stephano noſtro de
cretum iam eſſe intelligo, ſiquidem uera ſunt quæ de Leonico & de Ful-
uio hic audio. Ac profecto tui ad nos itineris ratio, hoc quidem tempore
nulla iniri poteſt, obſeſſis, trium exercituum caſtris, cis Padum uijs om-
nibus, nec ipſa ſanè Aemylia ab ardore belli etiam nunc uacua. Quare
eodem quo tu me, ipſe te nunc ſcilicet uoco, ut quādo amicitiæ noſtræ fru
ctus præſentes percipere non poſſumus, ad leniendum utriusq; noſtrum
abſentis deſiderium, bono literarum utamur. Et quoniam nō ſemper ſcri
ptione dignæ res nobis occurrent, tu ſi nihil erit aliud, uel de ratione ſtu-
diorum ad me tuorum ſcribito, idem enim ego facturus ſum, ſi modo in
eo genere officium meum non aſpernabere, non aſpernari autem illud mi
hi uidebere, ſi tu eiusmodi aliquid prior mihi miſeris. Sed hoc tui fuerit ꝯ
ſilij, illud equidem interea neſcire te nolim, ſcriptam eſſe à me eam cau-
ſam, quam ut ſuſciperem, crebris me ab urbe Roma nuncijs, urgeri, ti-
bi aliquando ſignificaui. In ea (ſi quæris) eiuſmodi P. Bembo & Andr.
Naugerio uiſi ſumus, ut eas à nobis res non modo latinis literis comple-
xas eſſe iudicarint, quod ipſum ne fieri non poſſet multum certe uereba-
mur, ſed noua etiam quadam tum rerum, argumentorumq; ui, tum uero
dicendi ratione ita illuſtratas atq; ornatas, ut me unum omnium & in
arcem Luterianæ cauſæ inuaſiſſe affirmarint, & theologiā ipſam ex ſcho
lis in concionem & forenſem aciem eduxiſſe. Plus omnino illi mihi tribu
unt, q̄ uel induſtria noſtra mereatur, uel ego quidem ipſe agnoſcam, (ue-
nit enim mihi quoq; in mentem ſuſpicari, teſtimoniū illud plus habuiſſe
cohortationis ad ſperatam uirtutem q̄ ueræ & plenæ laudis ad præſentē
gloriam) ſed tamen facere non poſſum mi Flamini, quin & tali tantorū
uirorum ſiue iudicio ſiue conſilio delecter, & quod ex eo delectationis
percæpi, id ad te per literas quoquomodo deferam, quem quaſi alterum
me, ac fortunarum mearum omnium ſocium eſſe uolui. Salutem Do.
Saulio & Hectori noſtro. Vale. Ex urbe Patauio x. Cal. Nouembr.

CHR. LONG. THOMAE LINACRO S.

PErgratum mihi fuit munuſculum tuum, quod quaſi quoddā
coniunctionis atq; amicitiæ noſtræ monumentum Reginaldus
Polus hodie mihi reddidit, ſed quo nihil facile, ad eam quidem
rem, opus fuiſſe iudico, ego enim qui cæteros, preſertim amicos homines
ex natura mea ſoleo fingere, eam quam ipſe tibi abſens præſtarem memo
riam atq; beneuolentiam, abs te mihi præſtari non dubitabam. Quod ſi

Digitized by Google

tuæ erga me uoluntatis pignus aliquod apud me eſſe uolebas, qui tam multa in ipſa Britannia anno ſuperiore dediſſes, miſiſſes potius literarum aliquid, quæ nobis cum omnibus uiriolis & annulis iucundiores certe fuiſſent, tum uero certius de tuo in me animo uberiusq; teſtimonium attuliſſent. Nunc aurum miſiſti, ἄριστον μὲν quidē illud πῦρ ἅτε, ſed quo neq; tu homo philoſophus planè abundas, neq; ego magnopere capior, literas non miſiſti, quas & tibi conſcribere fuit facillimum, & mihi legere longe iucundiſſimum. Atq; ut intelligas ea me ſentire quæ ſcribā, ego uero contra ad te mitto pro annulo epiſtolam, ſimul & defenſionum noſtrarum libellum nunc primum ex ſententia noſtra editum, de quo ſi tu ad me quid ſentias libere perſcripſeris, erit id mihi nihilominus quā ipſum munus tuū gratum atq; acceptum. Vale. Ex urbe Patauio, No. Mai.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

CVm iam ſextum diem literas tuas expectaſſem, calamumq; ſumpſiſſem, ut te ad promiſſorum exolutionem inuitarem, redditæ mihi ſunt epiſtolæ à te duæ, officij ſcilicet & rerum nouarum plenæ. Gallos eam accæpiſſe cladem & doleo & mehercule etiam lætor. Doleo, quod eius turmæ fortiſſimum quemq; cecidiſſe reor, & inter eos Montanum Gronium, hominem mihi non ſolum uetuſta neceſſitudine, ſed etiam quadam literarū ſocietate coniunctiſſimum. Lætor, quod haud ita magna mercede iam didicerint, non eſſe temere oppugnanda hoſtium caſtra, preſertim loci natura & hominum ingenio munitiſſima. Itaq; Heluetiorum probo conſilium & Venetorum, qui ſe Gallo ſocios ad eam oppugnationem adiungere noluerint. Sedunenſis Antiſtitis copias eſſe collectitias mihi facile perſuadeo, pugnaturas autem aduerſus Gallos, & decem eſſe millium numero, non item. Qua enim aut fiducia aut etiam ſpe Gallus eodem ſe loco contineret? niſi ſe uel numero parem, uel illos contra ciuitatis ſuæ decretum, ciuesq; ſuos minime pugnaturos eſſe certo ſciret? Mediolanum præſidio tum externo tum domeſtico firmatum eſſe audieram. Carolum Cæſarem & Franciſcum Regem ſigna collaturos minime putaram. De eiuſdem Cæſaris anguſtijs iam olim exploratum habebamus. De Grolerio gratum feciſti, utq; in eo quemadmodum cœpiſti, diligentiam tuā mihi præſtes, te etiā atq; etiā rogo. Nā ut nummaria res noſtra tibi curæ ſit, te ne admonendū quidē puto. De Bembi noſtri ualetudine aliquid ſcribes, nonnihil item de mira iſta proluuiæ, qua & forum Marcianum et urbem penè totam aquis obrutam eſſe audio. Hic certe flumina alueos ſuos egreſſa agros totos inundarunt, ac propediem futurum ſperatur, ut cum aſſiduis hymbribus, tum ipſo anni tempore

Digitized by Google

domita utrarumq; partium pertinacia, exercitus aut dimittantur, aut in hyberna certe deducantur. Tu cui litteras tuas des, poſthac uideto, proximas enim, ſiquidem illis diē recte aſcripſiſti, longiore multo q̃ par erat interuallo accæpi. Quod ad me attinet, ſtudeo quidem ut cum maxime, ſed nunquam neq; mihi pituita moleſtior fuit, nec aſtricta aluus plus negocij exhibuit, credo quod te authore, ac duce abſtemius eſſe cœperim, quanquam id non tam ea cauſa quàm uel temporis intemperie, uel puteanæ aquæ cruditate accidiſſe arbitror, quare uereor ad uinum mihi redeundum ut ſit, aut pluuia certe decocta ue utendum. Vale.
Ex urbe Patauio ad viiij. Cal. Nouembr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Ex ijs litteris quas à te heri & hodie accæpi, cognoui id ſcilicet, quod coniectura quadam ductus futurū prædixeram. Non igitur deſcendet cis Padum in aciem aduerſus Gallos Heluetius, ſed neq; Parmam (niſi me fallit opinio) circunſedebit. In Ferrarienſes, opinor, tota belli moles uertetur, nec tamen quid illic, hoc quidem tempore, ſpei iſtis oſtendatur, facile diſpicio, contraq; omnia ipſis infeſta uideo. Paludes, Flumina, hiemem, urbem deniq; ipſam cum ſua ſponte munitiſſimam atq; copioſiſſimam, tum uero omni bellico apparatu inſtructiſſimam. Addo ducem uigilantiſſimum, & rei militaris ſcientiſſimum, aperta Gallorum auxilia, occulta Venetorum ſubſidia, quos ipſos quiduis potius quàm ut ea urbs in Pontificis poteſtatem deueniat, perpeſſuros eſſe mihi perſuadeo. Quod ut tam magnis copijs obſideri Ferraria poſſit, trahatur tamen obſidio neceſſe eſt, idq; alieniſſimo anni tempore, nam ab oppugnatione, infelix ad Parmam conatuū exitus eos deterrebit. Sed unde interea in tantis Cæſaris Pontificiſq; anguſtijs, tot legionibus, tanto equitatui ſtipēdium redditum iri putas? Dilabetur, mihi crede, miles Italicus, partim hiemis difficultatibus uictus, partim non perſoluto ſtipēdio iratus, Heluetius autē uel ad Gallos trāſibit, uel etiā ducibus ſuis manus afferet. Noſti eius gentis inſolentiam, maxime ſi pecunia qua deliniatur, præſto non ſit. Omnino eorum aduentum Pontificis Cæſariſq; exercitui exitio tandem futurum arbitror, grauem quidem certe iam nunc eſſe non dubito, cum & duorum menſium ſtipendia ſibi repræſentari poſtulent, & ſe Gallorum rebus hoſteis fore pernegent. Atq; hæc quidem de citteriore Gallia, nam quod in ulteriore, omnia Frāciſco Regi ſecūda Carolo Cæſari aduerſa eſſe narras, ſunt eadē hic quoq; nobis audita, ſed fama obſcuriore, nec.n. quæ oppida Gallus in poteſtatem redegerit, quaſue Germaniæ

prouincias inuaſerit, huc affertur, tantum ferro & flamma ab eo omnia longe lateq; uaſtari. Ciuitates partim ſponte, partim ui coactas deditionē paſſim facere. Eadem eſt nimirum hiſpanienſis belli ratio. Nam ibi quoq; acciſas eſſe Cæſaris res, captamq; à Gallis Pompelonam cum tota Vaſconum regione & Cantabria, ſed nec ubi, nec quo modo, nec quo euentu pugnatum, aut etiam an omnino pugnatum ſit, adhuc intelligo, tu ſi me amas, ut certe amas, iſta exquires, & facies me κατὰ λεπτὸν de ſingulis rebus certiorem. Vix enim dici poteſt, q̄ mihi iucundum ſit eiuſmodi ſpectaculū, in quo ſine ullo noſtro periculo, tam uarios tot ſtultorum Regum caſus, tot populorum inſanias contemplari liceat. Cogita Nauarræ regnum ab hinc menſem tertium, nullo à Gallis negocio captum, idem paulo poſt ab Hiſpanis recaptum, idem nunc iterum Gallorum teneri imperio. Cogita totidē ante menſibus preſſos in Aquitania Gallos ab Hiſpanis, in Belgarum finibus à Germanis, in Italia à Thuſcis, Appulis, Siculis, & ab ijs etiam ipſis quibus imperarent, Inſubribus. Rurſus propone tibi eoſdem Gallos nunc longe ſummotis hoſtibus depopulari intimam Hiſpaniam, uexare Germaniam, imminere Æthruriæ & Appuliæ, fideliſſimis amiciſſimisq; uti ſocijs, & delectu prouinciali niti. Hæc cum integro ubiq; adhuc bello ſpectare liceat, an non magnos & quaſi gladiatorios quoſdam à fortuna nobis edi ludos iudices? Verum ut ad coniunctiora mihi ueniam. De ualetudine noſtra diſputas tu quidem diligenter & mehercule peramanter, ſed nondum tibi tamen aſſentior, quāq̄ enim à ſummis medicis, deſtillationi accommodatum eſſe aquæ uſum, traditum ſcio, non ſemper tamen eius potum probandum exiſtimo, preſertim in ea quæ me adhuc exercuit, grauedine. Nam cum craſſiore pituita nares obſtruantur, extenuandam illam omni ratione cenſeo, idq; potiſſimū uino, eoq; meraco & copioſiore, quod ſua ui cum inteſtinum calorem excitare poteſt, tum uero pituitam ipſam tenuiorem reddere. Sin uero aut in fauces, aut in pulmonem deſtillet humor, neſcio an tum frigidā dare conueniat, ea certe & caput perfundere, & os ſubinde fouere non inutile arbitror. Hæc eſt enim frigoris natura, ut quod fluxum ſit, eius ui cogatur atq; concreſcat. Sed hæc huius non ſunt loci. Sic tamen habeto, depulſum eſſe ſtatim à me repetito uini uſu morbum, ſed non item ſolutam aluum, cui tamen malo nihilominus medebimur, ſi corinthiā uuā paſſam ſaccaro accurate conditam mihi miſeris. Confirmata autem planè ualetudine uel ad aquam redibimus, uel multo quàm ante dilutiore uino utemur. Salutem Ant. Marcilio, qui cur in medio mari Vulcanum iratum timeat, Neptunum ſibi propitium fore putet, non ſatis perſpicio. Vale. Ex urbe Patauio. Prid. Cal. Nouembr.

Digitized by Google

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

C Onſumpſi heſternum diem ferè totum cum Fr. Charegato, uiro, qui nec à literis noſtris abhorreat, et multis magniſq; de rebus à Pont. Maximo ad Cæſarem ſæpe legatus ſit. Is cum mihi multa de Cæſaris imperij magnitudine, atq; opibus narraſſet, oſtendit ad extremum monſtrificas quaſdam rerum ſpecies, quas ab Indorum regibus ad Cæſarem miſſas, atq; ſibi ab eodē Cæſare donatas eſſe affirmaret. Eæ magna ex parte gemmæ quadā amplioreſfuerunt, tam confuſis metallorum generibus, ut neq; diſcretum quicquam in eis appareret, & multarum etiam animantium ſimulachra exprimerent, eaq; non tam fortuito linearum colorumq; concurſu q̃ ipſa extantis materiæ mole conformata. In ijs erant anatum roſtra, gallicorum canum capita, pauonum pennæ, atq; alia id genus pleraq;. Verum omnium admirationem facile uicit, eius quæ apud Indos religioſiſſime colitur, Furiæ perſona, non natiua quidem illa, ſed hominum ingenio precioſe & affabre deformata. Audiſti enim, puto, mira ijs gentibus ſuperſtitione eſſe perſuaſum, Deum & Furiam ſic Mundi imperium inter ſe initio diuiſiſſe, ut ille cœlitibus, hæc inferis & manibus iusdiceret, atq; ita fieri, ut dum hanc unam ſibi placatam trepido metu cupiant, eā omni etiam diuini cultus honore proſequantur. Lignea igitur eius eſt perſona, ſed cui tenuiſſimum uermiculati operis, emblema ita inductum ſit, ut penicillo depicta, non gemmeis teſſellis ornata uideatur. Mentum, ſuperiusq; & inferius labrum Cyanei lapilli ſegmentis enitent. Naſus, genæ, malæ, buccæ ſaphiri micis ſplendent. Supercilia à fronte tenui ex iaſpide tenia diſtinguuntur. Frontem latior è ſmaragdo faſcia præcingit, quæ ſecundum aures leuiter demiſſa ad mentum uſq; utrinq; porrigatur. Superiora rutilo iaſpidis nitore colluſtrantur. Os hians dentes oſtentat quatuor, latos, continuos, candidos, ac item duos, qui rictum hic atq; hinc claudant, exertos, nec aprunis abſimiles. Eburnei quoq; oculorum orbes, ex electro ruffa feneſtrantur pupilla, ſpeculi uim tam abſolutam reddente illa, ut totam hominis imaginem exprimat atq; repræſentet. Quæ ad ſuperciliorum & naſi cōmiſſuras ſubſidet lacuna, ea uero eburneola bulla expletur. Tempora autem ijſdem quibus oculi, electrinis ſpeculis illuſtrantur, ſed teretibus ijs non orbiculatis. Auriculæ pro perſonæ modo grandiores ex iaſpide effulgent. Omnino res uiſenda quidem illa, ſed ſtructura potius & opum magnitudine q̃ ulla liberalis faciei dignitate. Mihi quidem ut primum eius ſpectandæ poteſtas facta eſt, Furiam uidere ſum uiſus, aſpectu barbaro tetram & horridam, ore hianti, exer-

Digitized by Google

tis utrinq; dentibus, colore partim cœruleo, partim uiridi, partim rutilo, nec eo tamen uſquam ſatis florido, ſed uel auſtero, uel diluto, uel pingui, uel etiam quod umbrarum concurſu euenit, obſcuriore et ingrato. Vale. Scripſeram iam, ecce tibi rumor, Gallos à Mediolanenſibus in urbem receptos eſſe, nec eo contentos ciueis, Cæſariana quoq; illinc expulſa factione, conſtituiſſe cum Gallis omnia circunſeſſionis incommoda perpeti. Si uerum, ducetur hieme tota bellum, & quàm ſperabã diutius iſtorum inſania fruemur. Verum metuo ne repentina illa Mediolanenſium beneuolentiæ oſtentatio Gallis magno tandem conſtet. Ex urbe Patauio xij. Cal. Decembr.

Obſignata iam epiſtola, redditæ mihi ſunt tuæ literæ, quibus ad ſuperiores meas binas diligenter & peramanter reſcribis, ac ſimul ut te de mea ualetudine certiorem faciam, petis. Eſt ergo apud nos, ut te cupere uideo, idq; uuæ paſſæ tuæ acceptum refero. Tu etiam cura ut ualeas, & quam cæteris in rebus prudentiam adhibes, hanc in depellendis iſtis capitis doloribus adhibe. Excuſationem tuam de literarum intermiſſione accipio, nam altera minime neceſſaria fuit, nec enim præter aptiorem firmioreq; in ea re capſulam, quicquam deſideraui. Vale.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO. S.

Cœpi heri munuſculũ tuũ, & cum eo literas, ex quibus te mihi alteras miſiſſe cognoui, quæ quidem ad me nondũ ſunt allatæ. Animum tuum circa ualetudinis meæ curam, non ignotum quidem illum mihi, ſed tamen dulcem & optatũ, perſpexi etiam in eo, quod uuam non modo accurate conditam, ſed cuius te nihil admonueram, prius etiam uino diligenter elotam ad me miſeris. Res mihi planè grata, ut cuius uim præſenti remedio ſim hodie expertus. Neq; enim antea licuit. Quare & illa & conſilijs tuis poſthac utemur libentius, ſimul &, ut nos memores gratosq; aliquando intelligas, operam dabimus. Quod autem legatus iſte omnia tum in Hiſpania, tum in Germania commodiora eſſe affirmat, q̃ ut hic erat nunciatum, eſt id omnino iucundum nobis, ſed memento hominem & Hiſpanum eſſe, & à Cæſare iſtuc miſſum, ut etiam ſi mentiatur, ratio officij illi conſtare ſui poſſit. Nam eorum, quæ ad te nudius tertius de induciarum conditionibus ſcripſi, luculentos habeo authores. Ex illorum enim, quos Veneti in Gallia miſſos ad Reges, atq; in Britannia legatos habent, literis conſcripſi. De citerioris Galliæ rebus mirum hic ſilentium, tu ſiquid habes, facies ſciam. Vale. Ex urbe Patauio Id. Nouembr.

Digitized by Google

CHR. LONG. FR. CHAEREGATO S.

Eddita mihi ſunt hodie tuæ literæ, & cum ijs item epiſtolæ
duæ, quarum alteram ad te Eraſmus Rhoterodamus, al-
teram ad Car. Cæſarem Emanuel Rex Luſitanorum dediſ-
ſet, ex tuis duplicem cæpi uoluptatem, quod & ſignificatio-
nem tuæ erga me uoluntatis haberent non obſcuram, & id ſcribendi ge-
nus nobis exprimerent, quod haud ſcio an tui ordinis alius quiſquam
ſit adhuc conſecutus, mihi quidem certe ita probatur, ut nullum facile ma-
gis. Omnino puræ ſunt, faciles, ac ſumma elegantia præditæ, quam qui-
dem tibi in iſto ſcribendi impetu conſtare ſum admiratus. Sed hoc ſcilicet
naturæ debes tuæ ab omni liberali doctrina inſtructiſſimæ, quæ ipſa ut
ad dicendum, ſic etiam ad cogitationes ſuas ſcriptis eleganter commen-
dandas eſt aptiſſima. Ex Eraſmi epiſtola cognoui, primum id quod mi-
hi dubium nunquam fuit, eſſe illum optimo erga Pont. Maximum &
ampliſs. collegium animo. Deinde, quod ab hominis ingenio nõ abhor-
reat, tanti te ab eo fieri, quanti literarum ſtudioſi omnes facere te debea-
mus. Emanuelis Regis literæ, nihil non planè regium, & Luſitana illa
pietate dignum mihi polliceri atq; etiam ſpirare ſunt uiſæ. Velim quàm
ille grauiter & religioſe Carolum noſtrum ad cohercendos Mart. Lute-
ri conatus eſt cohortatus, tam bona & conſtanti fide in opprimendo reli-
gionis hoſte Cæſar Pontifici Max. authoritatem ac uires ſuas præſtet. De
citerioris Galliæ rebus, noui nihil penè quod ad te pro certo ſcribam, ha-
beo. Galli ſe oppido etiam nunc continent. Exercitus Pontificis ad ſepti-
mum ab urbe lapidem caſtra poſuit. Gallus ſpem omnem in delectu pro-
uinciali habere dicitur, neq; tamen eiuſce rei cauſam ullam ſanè reperio,
qui ſciam Inſubrum & reliquorum ſociorum auxilia propter acerbita-
tem atq; Gallicæ dominationis iniurias non eſſe aut ita magna, ut eis
præſidio eſſe poſſint, aut ita firma & fida, ut ijs quicquam temere ſit cõ-
mittẽdum. Sed hoc ipſi uiderint. Audio duodecim illas, quæ in agro Mã-
tuano conſediſſent, Heluetiorum cohortes, aliquando tandem ut cũ Gal-
lis manus conſerere uellent, perſuaſas, Parmam, aut certe Placentiam uer-
ſus iter feciſſe, ibiq; illis omnia Aemyliæ Flaminiæq; præſidia præſto affo-
re: Contra non deſunt, qui affirment, Heluetios omnes, qui quidem Ponti-
ficis copias trans Abduam ſecuti eſſent, dilabi, ac ſeſe domum recipere.
Tu ſi quid exploratius uel ex caſtris, uel ab urbe, uel etiam aliunde ha-
bes, fac, amabo te ſciam. Vale. Ex urbe Patauio xi. Cal. Decemb.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

St omnino quemadmodum ſcribis, fugerunt turpiter Galli, amiſſis penè impedimẽtis omnibus, amiſſis magna ex parte tormentis, ſed multo mehercule turpius ſociorum perfidia ſunt proditi. Fidem in ijs nullam fuiſſe, in quibus eſſe debuit maxima, & quibus Galli confiderent maxime, literæ quoque tuæ declarant. Ita non tam Galli quos tu accuſas, quàm fides ipſa & æquitas in fugam actæ ſunt. Neq; uero hæc eo dico, quaſi Gallos ab omni errore uindicare uelim, quos cum ſemper flagitioſe imparatos hic uidi, tum etiã ſtulta quadam arrogantia præditos cognoui, qui à ſe unius ſemiplenæ legionis, & mille equitum præſidio, contra penè totius Italiæ conſenſum, uniuerſæ certe Hiſpaniæ et Germaniæ conſpirationem, prouinciam retineri poſſe confiderent, ſed ne eos ſua ignauia Mediolano pulſos eſſe arbitrere, hæc nunc diſputo. A quibus nec illud omnino commiſſum eſſe oportuit, ut alieni potius auxilij ſpe, q̃ copiarum ſuarum numero & uirtute niterentur. Nam quod aſcribis ob ſumptum de Chriſt. Palauicino, & Feder. Borromæo ſupplicium, alienatum à Gallis populum ad hoſtes defeciſſe, poſſit in eo quoq; fortaſſe Gallorum reprehendi conſilium, ſed occaſio (mihi crede) illa fuit defectionis, non cauſa. Ex cõpoſito acta ſunt oĩa, & repentina illa ſtudij ſimulatio ad opprimendos improuiſo malo Gallos nuper colligebatur. Ac Cæſarianos quidem illorum cædem ſpectaſſe puto Pontificem uero eo rem ſenſim perduci uoluiſſe, ut conſternati fugere potius cogerentur q̃ dimicando aut uincere aut uinci. Ne me hic oblitum putes ſpectaculi noſtri, fruor illo, & ſi non magna cum uoluptate, fruor tamen etiam cum ij cadunt quibus maxime faueo. Doleo tantum id nobis hac hieme eripi, & trans alpeis totum transferri, ſed non transferetur profecto, ſiquidem uera ſunt quæ huc afferuntur. Audio enim Gallũ prorſus hominem cecidiſſe nullum, fuga ſibi ſtrenue ſanè conſuluiſſe oẽs, etiam militem uelocitate equitem æquaſſe. Lautrecum & fratrem cum equitibus quadringentis & cohortibus octo iam Bergomi eſſe. Valierianum Cremæ cum quatuor equitum turmis. Alios aliò ſed in pacatum tamen omnes incolumes ſeſe recepiſſe. Firmo teneri præſidio Cremonam, firmiore Parmam, Magnam cogi ligurum, magnam Gabienorum, & Forouibienſium manum, maxima aduentare ex ipſa ulteriore Gallia auxilia. Alphonſum Ferrarienſem omni bellico apparatu inſtructiſſimum Gallis ſuppetias ferre, deniq; Venetos ipſos ad eas quas ſub ſignis habent copias duas cõſcribere legiões, leuis ãt armaturæ equites mille q ex Epiro recens uenerant, Gallis ſubſidio iam miſiſſe. Ni falſa ſunt hæc, & tantum uictis ſupereſt uel animi uel cõſilij, ut Agathoclis & Scipionis exemplo aliena, cum ſua tueri non poſſint, audeant inuadere, non modo cũ Gallis

Digitized by Google

In Italia debellatum non eſt, uerumetiam periculum, ne Tuſci & Apuli pro focis & aris propediem pugnare cogantur. Ad ſuperiores meas literas quid reſcripturus ſis, expecto, ſed multo magis de rebus tranſalpinis aliquid, & quidnam uictores uictosq; conſilij in Italia capturos ipſe conijcias. Vale. Ex urbe Patauio. vij. Cal. Decembr.

CHRISTOPHORI LONGOLII EPISTOLARVM LIBER TERTIVS.

C. L. IAC. SADOLETO EPISCO. S.

On icirco breuius q̃ conſuetudo mea ferat, tecum nunc ago, quin ualde multa habeam, quæ abs te sciri diligenterq; curari mea plurimum interſit, ſed quia eum mihi uideor nactus hominē, qui illa ad te multo commodius perlaturus ſit, q̃ ipſe ullis literis tibi explicare queam. Itaq; cum literarum mearum ignoſces breuitati, preſertim cum tam longo interuallo ſcribā, tum uero quæ M. Caballus noſter ad te mandata mea detulerit, ea ſic tibi erunt curæ, ut & ſumma mea erga te obſeruantia, & ſingularis tua in me beneuolentia hoc tempore poſtulat. Scis quarum tu me ad rerum laudem ſemper excitaris, ſcis quo conſilio huc ipſe me contulerim, nec de eo, opinor, etiam dubitas, quin dies ac noctes hoc unū hic adhuc egerim, ut quam tua prædicatione de me concitaſti expectationē, hanc ego tueri ac ſuſtinere aliquando poſſem. Atqui nunc periculum eſt mi Sadolete, ne tantus ſtudiorum ardor in ipſo conatu, uel in ipſo etiam proceſſu planè extinguatur. Quod ne fiat, & ſi in alterius poteſtate id ē poſitum, quia tamen apud illum, penès quem iam ſunt omnia, multum authoritas tua ponderis habitura eſt, da, quæſo, operam ut is etiam atq; etiam intelligat, eſſe præcipuam quodammodo meam iſtis in anguſtijs cauſam, qui nec magnū quiddā ab eo qui rerū potiatur, poſtulem, et is poſtulē qui fidem eius ſecutus, Italiā patriæ & propinquis & fortunis illis omnibus antepoſuerim. Deniq; recentis huius uictoriæ gloria poſſis animum eius ad priſtinæ liberalitatis memoriam reuocare. Nam de ſperato ſtudiorum noſtrorum fructu, ſi quam modo ea de re ſpem habes, aut etiam ſi nullā magnopere habes, nonnihil ſubijcere nō inutile fuerit. Sed pluribus q̃ conſtitueram, preſertim ad te qui cum hoc artificij genus tenes unus omnium optime, tum etiam poſtquam me in fidem atq; amicitiā recæpiſti tuam, nullum mei non modo tuendi, ſed augendi etiam atq;

Digitized by Google

ornandi locum prætermiſeris, quare finem facio, ſi illud addidero, quod utinam addere nihil eſſet neceſſe, non quo nolim tibi omnia debere, cui quidem penè debeo omnia, ſed quod graue ſit homini pudēti, ab eo, cui, cum de te ſit optime meritus, nullam tamen poſſis gratiam referre, magnum præterea aliquid petere. ſic igitur habeto. Eſſe te iā unum in Italia in quo tuendi ocij noſtri ſpes omnis ſit poſita, quæ ne me ſpes fallat te etiā atq; etiam rogo. Vale. Ex urbe Patauio. vij. Cal. Decembr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO. S.

q Vi tibi has litras reddiderunt, Galli ij ſunt homines, quos tibi ut coràm commendarem, ad te nudius quartus ueni. Alteri eorum Carolo Bracheto ē nomen, Maturino Galliardo alteri. Docui eos quid iſtic facto eſſet opus, facturos non dubito. Omni cautionis genere tibi cauebitur, chirographis, iuriſiurandi religione, factis ad tabulam nominibus. Tu uero, & ſi iam rogandus non es, qui uel conſtantiæ tuæ cauſa eos ſis complexurus, fac tamen oro, tantum ſibi à te commodatū eſſe intelligant. quantum & ego ex tuis uerbis ipſis ſum pollicitus, et tute mihi humaniſſime liberaliſſimeq; facturum recepiſti. Hoc ſi à te impetrabimus, cum mihi, qui quantum eorum cauſa laborem non ignoras, pergratum feceris, tum etiam tibi homines gratos ac memores in perpetuum deuinxeris. Ludouici Viues ſomnium, quod cum iam pridem iſtic reliquiſſem, nuper apud te adhuc eſſe ſum miratus, alterutri iſtorum ad me perferendum dabis. Et quoniam ſomni mentio facta eſt, ſcito me ea nocte, cum iſtinc ſolui, nihil omnino cepiſſe ſomni. Coarctatus uectorum multitudine, & æſtuans, neq; ſedendi, neq; iacendi, neq; ambulandi, neq; adeo reſpirandi facultatem liberam habui. Quid quæris? nec moleſtius quicquam adhuc ſum hoc anno perpeſſus, nec uero poſthac committam, ut quo poſſim interdiu, eo noctu nauigem. Vale. Ex urbe Patauio. iiij. Non. Decembr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

m Iror nihil adhuc abs te, de Decimi Leontis obitu, mihi eſſe miſſum, præſertim cum iam quartū hic diem conſtanti rumore fama percrebuerit, oppreſſum improuiſo morbo illum Cal. Decembr. Romæ concidiſſe, &, è uita poſtridie eius diei exceſſiſſe, Grimanum antiſtitem ad comitia iſtinc eo iam deuolaſſe. Equidē ſtatim, accepta à Gallis illis epiſtola tua, ipſe ſcripſiſſem, niſi mihi, dum tu aliquid tāta de re ſcriberes, expectandum duxiſſem, q(ut ſcis) tantum me huiuſmodi rerum ſcire puto, quantum ex litteris tuis cognitū

Digitized by Google

habeo, Quantum autem mea interſit ſi uerus eſt is nuncius, ut de rebus
meis tecum deliberem, ignorare te non arbitror, quanquam mihi ſic non
tam conſilio q̃ auxilio tuo eſt opus. Quare per Deum ſcribe, & ſi quidẽ
ille obijt, cum Petr. Bembo de nobis communica, cauteq; quid is de me
futurum ſperet, exquire. Scriberem ad eum, ſi aut quid certi haberem,
aut ab eo literas meas libenter uel hoc tempore, uel tam infirma ualetu-
dine legi poſſe exiſtimarem. Car. Braccius, & Mart. Galiardus incre-
dibiles mihi, nec minus tamen tibi apud me gratias egerunt. Nec libera-
lius ſe, nec humanius à quoq̃ tractari potuiſſe affirmant, qua quidem ex
re cum ego quoq; maximam capio uoluptatẽ, qui eorum cauſa uolo, tũ
uero etiam ipſe tibi, ut debeo, gratias ago maximas, qui mea commenda-
tione adductus, homines tibi planè ignotos, & prorſus alienos, non mo-
do officijs tuis ſis complexus, ſed hoc difficillimo tempore in tantis angu-
ſtijs, re etiam familiari tua prolixe iuueris, idq; uulgari tantum adhibita
cautione. Hoc ſanè neq; horum eſt temporum, neq; morum, ſed propriũ
tuum. Expecto abs te aliquot uuæ paſſæ pondo, eius enim quã mihi ſupe-
riore menſe curaſti, iam ne acinus quidem reliquus eſt. In eo illud quoq;
uidebis, paulo firmior capſula ut ſit, & uua ipſa aliquanto liberalius con-
dita. Nam ut plenior ſit, atq; recentior, à me ne admonendus quidem es,
qui abs te ea de re ſum admonitus. De diligentia quam in permutanda
pecunia noſtra adhibuiſti, multum, te amamus, ſed tamen ſcire uelim,
cuinam illam ſcribendam curaris, ut cum dies uenerit, niſi reſcripta tũ
ſit, à quo argentum petatur, habeamus. Quæ porro ſit in rationibus ue-
ſtris perſcriptionis & numerationis differentia, uelim, cum uacabit, ac-
curatius me doceas, non quo neſciam aliud eſſe omnino & facilius per-
ſcribere pecuniam, aliud & difficilius numerare præſentem, ſed in faciẽ-
da uerſura quantum collybi & uſuræ prætera ratione numeratam ſumẽ-
tibus decedat, cognoſcere cupio. Aſcribes illud item, quot ſit unciarum
iſta ueſtra Marca. Nam librã eſſe unciarum duodecim, Vnciã quatuor
& uiginti ſcrupulorum, ſcrupulum rurſus oboloꝝ duoꝝ, obolũ deniq;
in ſemiobolos, quos caratos uulgus appellet, diuidi, nemo ignorat. Co-
mum ab Hiſpanis & Germanis magna ui bis oppugnatum fuiſſe, ſed
aliquanto maiore à Gallis defenſum, hic quoq; audieramus. Lautrecum
in Vincẽtino agro hybernaturum minime putaram. Fœder. Gonzagã
Boſulanum Cremonæ præſidio fore non deſpero. Fulgoſios in retinenda
Genua perſeueraturos uideo, preſertim ſi quæ de Pont. Maximi obitu nũ-
ciantur, uera ſunt, de quo ut me q̃ primum facias certiorẽ, à te uehemẽ-
ter peto. cætera per ociũ. De Villanouano noſtro, Egnatium appellato,
dignus eſt adoleſcens, cui etiam tu, non modo ille & ego, plurimum fa-

Digitized by Google

ueas. Nos, & ſi in tanta rerum omniũ perturbatione, atrociſſimo quoq; hoc nuncio ſumus perculſi, tamen in ſtudijs noſtris libenter uiuimus, atq; ea ipſa tueri à nobis poſſe ad annos quinq; non deſperamus. Tu modo fac, quemadmodũ cœpiſti, ut rationes noſtras tibi curæ eſſe intelligã. Vale. Ex urbe Patauio. vi. Id. Decembr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Capio ceſſationis tuæ cauſam, ſed ita, ne quid eiuſmodi qđ mea ĩterſit, ad me ſcribere poſthac uereare, ne ſi permoleſtũ quidem id mihi fore uidebitur. Satis erit rem ad me pertinere, ut mihi officium tuum gratum ſit, ut etiam iucundũ, tu quidem præſtare non potes, neq; uero debes, qui non quod uis ipſe, ſed qđ res cogat, id meo mandato ad me mittas. Itaq; ſi nõ quàm cupis iucundos qualeſcunq; certe poteris mihi afferto nuncios, etiam ut eos non ſatis exploratos habueris. Nec enim quod ureris, temere commouebor, preſertim ſi nihil affirmaueris ipſe, & in omnem partem rebus meis maturius conſuluero, ſiquid modo tale fuerit, cui conſilio prouideri poſſit. Ex Leontis Pontificis morte magnum accepi dolorem, magnam plagam, qui cum authoritatem promiſſaq; eius ſecutus contra meorum omnium uoluntatem in Italiam redierim, nunc me planè deſtitutum hic uideam, illic etiam ludibrio fore intelligam. Sed his malis aut non ſuccumbemus aut etiam aliqua ratione medebimur. Omnino nihil iamdudum tã præter opinionẽ meam accidit, quàm ut ille ætate optima, ualetudine firmiſſima, ratione uictus exquiſitiſſima, ſub ipſum brumæ tempus idq; ſaluberrimũ repentino morbo extingueretur, atq; tum maxime nobis eriperetur, cum ut uiueret ei quoq; maxime expediret, ſiue remp. compoſiturus fuit, ſiue etiam hac recenti ſua uictoria fruiturus. Scilicet ad hac ludibria naſcimur ut tum potiſſimum nulli ſimus, cũ nos maxime florere arbitramur. Atq; hoc ipſum eſt, mihi crede, quod me conſolatur. Nihil eſſe in iſtis, quæ uulgus admiratur, certi. De uua paſſa ualde te amo, uerumtamen cum capſulam, in quam illa conijceretur, firmiorem uellem, non funiculo multiplici arctius uinctam illam, quod à pueris tuis diligentiſſime factum ſimul & riſi et meherale probaui, ſed materie ſolidiorem atq; aptius cõpactam deſiderabam. Sed redeo ad remp. Trans alpeis, ut uideo, frigent omnia, tametſi non deſunt, qui Tornacum arctiſſime obſideri etiam nunc contendãt, & cohortem Heluetiorum unam à Belgis illic eſſe conciſam. Francorum Regem in hac tanta gerendarum rerum occaſione minime ceſſaturum puto, niſi forte is quoq; tranſalpino frigore congelauit. Comum à Põtificijs copijs captum eſſe, hic auditum eſt, ſed uine an

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Congelarunt (opinor) iſtic quoq;, non modo trás alpeis, omnia. Nos tamen hic magna ſumus in expectatione, qua de comitijs Pontificijs, qua de Sfortiæ Barriani aduentu, qua de Cremonæ obſidione, quam tamen nullam fore tibi affirmo. Nam Balliones, Roboreanos, Aeſtenſes, Bentiuolos etiam conglaciaſſe uideo. Te uero neſcio quo ueterno torpere, qui tam diu taceas, neq; hoc ſaltem, an tibi Gallorum eodem exemplo ſint redditæ litteræ, ſignifices. Ego enim ſtatim ab accepta una corynthia reſcripſi, ſimul & quemadmodum poſtularas, illas tibi miſi. Si nihil erit quod ſcribas aliud, de eo certe me uelim certiorē facias, Gallorum literas acceperis nec ne. Vale. Ex urbe Patauio ix. Cal. Ian.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO. S.

Accepi binas à te litteras, alteras ad xvij. Alteras ad x. Cal. Ianuar. datas. Superioribus ſtatim nō reſpondi, quod tu uni meæ epiſtolæ nihil dū reſcripſiſſes. Nūc igitur ad ambas tuas. Tornacum in Cæſaris poteſtatem ueniſſe iam ſciebamus, ſed id mihi tamen ex tuis litteris factum eſt notius, qui etiam quibus illi conditionibus deditionem fecerint, aſcripſeris. Verum ea res non tam Francorum rebus aduerſa eſt, q̄ Belgis commoda, qui Tornaco & Morino quaſi quibusdam cō pedibus uincti tenebantur, q̄q̄ de capta Morinorum Terrauana nihil adhuc ſcriptum. In eo potius magnam accepiſſe plagam Franci uidentur, quod in ipſo ardore belli medio illic quoq; Heluetiorum perfidia proditi eſſe dicuntur. Quod ipſum ſi uerum eſt, quo iam militum genere ſint uſuri, planè non uideo, preſertim aduerſus Germanum & Hiſpanum peditem. Nam ut ex ſuis legiones conſcribant, nulla ratione adduci poſſunt, neq; uero ſi tutum iam ſit, ſatis in ijs fuerit præſidij, quos neq; militaris diſciplina, neq; uſus armorum ullus aptos bello reddiderit. O' ſi fortuna ſua Carolus Cæſar uti ſciat, ſed neſciet profecto, niſi quis fortaſſe Deus omnia ad ueteris imperij formam reuocare conſtituit. Verum hoc optare licet, hiſce temporibus ſperare non licet. Nummariæ permutationis ratio, ſpiſſior eſt & operoſior, quàm ut ea per litteras aut à te ſatis expediri, aut etiam à me percipi poſſit, digitis tantum opus in ea eſſe putarant, ut iam uideo, non modo oculis, ſed acutiſſima etiam mentis acie præſtet is neceſſe eſt, qui æſtimationes tam ſubtileis, aliaq; & alia ſubinde ſe facie pro temporum conditione oſtentantes animo complexurus ſit, quare in cōgreſſum noſtrū tota reijciatur. Habes ad priorem

Cum epiſtolam hác natalibus ſcriptam, duos poſtea dies in manibus habuiſſem, mira huc quædam allata ſunt de incredibili Gallorum apparatu, atq; etiam inopinato tumultuoſoq; eorum in Italiam aduētu, ſed quæ tum deniq; pro compertis habiturus ſum, ſi ea, ipſe tuis literis confirmaris. Iſtinc enim miſſa dicuntur. Verumtamen ne dubites, ſubieci codicillorum exemplum, quos ea de re Marinus Becichemus ad me hodie dedit.

CHR. LONG. ANT. MARCILIO S.

n E te noſtri planè oblitum exiſtimarem, factum eſt hodie Bapt. Leonis nuncio, qui me tuis uerbis ut ſalutaret ad me domum officioſe uenit. Extremum hoc, ſua ne ille ſponte, an uero ex tuis literis fecerit, neſcio, maluiſſem tamen, id quod par erat, ipſe mihi ſcripſiſſes aliquid, aut de ijs etiam, quæ mihi pollicitus es, aliqua præſtitiſſes. Scilicet tibi uiluimus, quos nec promiſſis, nec literis tuis iam dignos putas, neq; uero huiuſce rei cauſam ſatis exputare poſſum, niſi nos forte quaſi barbaros & calamitoſos homines iã aſpernaris. Feremus iſtud quoq; tui ſtomachi faſtidium, ut cæteras triſtiſſimo, hoc noſtro tempore fortunæ iniurias toleramus, uerum ſcito tibi rem cum eo eſſe homine, qui nec amicorum taciturnitate quicquam ducat grauius, & eorum ceſſationem pertinaci ad extremum ſilentio ulciſcatur. Hoc quanti à te fiat, propediem facile cognoſcam. Remoto ioco. Peto à te mi Marcili ſuauiſſime, ut quãdo coràm non licet, utiq; per literas me tuorum leporum atq; facetiarum participẽ interdum facias, de Elephanto & iſtiuſmodi hominum genere, ſiquid noui habes, fac ut ſciam. Id ſi abs te impetraro, erit mihi tam iucundum quàm quod iucundiſſimum. Vale. Ex urbe Patauio, Natalibus.

CHR. LONG. OCTAVIANO CRIMOALDO S.

q Vid ego te, quem eſſe dicam? qui dies ipſos ſedecim, crebris à me tum nuncijs tum literis ad ſcribendum prouocatus etiam nunc taceas? Si nihil eſt quod mittas, hoc ipſum ſaltem ſignifica, modo ne totidem uerbis, quàm quàm nondum contrita ſunt ea omnia quæ uel borũ ſunt temporum, uel etiam ad me maxime pertinent. An hoc ais? ferri abs te Marcilium Aenulum non poſſe ad quem nuper literas dederim? Iam iſtæc tua culpa eſt, qui quod nobis iucundiſſimum eſſe non ignoras, et tibi quidem factu facillimum, id me ab illo quàm abs te ſperare malueris. Ego uero iam, ſi tacere perges, uel ad Galceranum & ad Elephantum. Video te commoueri, reſcribe igitur, ne tibi poſthac uni omnium literæ meæ conquieſcant. De Villanouano noſtro inſtabis apud Egnatium noſtrum. Vale. Ex urbe Patauio vi. id. Ianuar.

Digitized by Google

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

D Eus Hiſpanos iſtos male perdat, homines qui cum litterarum tuarum iter mihi tam diu interclуſerunt, tum uero in diripiēdis ſociorum rebus tam ſunt perfide rapaces atq; importuni. Sed ea (ut ſpero) aliquando recuperabis quæ amiſiſti, uel etiam aliunde damnum reſarcies, ego quidem de Lugdunenſis mercati prolatione, q̄q̄ ea res magnam exigendis nominibus noſtris moram afferat, tamen tuli ut debui, hoc eſt, quemadmodum abs te quoq; rei familiaris iacturas ferri uelim. Mēſem quidem meo incommodo quaſi intercalatum perſpicio, ſed in eo id mihi uideor percæpiſſe commodi, quod poſthac cautius negociabimur, neq; temere commiſſuri ſumus, ut pro Regis cuiusquam arbitratu uel potius libidine ratiōes noſtræ conturbētur, tametſi in eo tuæ præcipuæ ſunt partes. Sed de his corām. Fr. Roboriani diligentiam & uirtutem ſatis admirari non queo, Alphonſi uero Aeſtenſis ocium ac formidinem potius hic omnes quidem accuſant, ego autem nihil ab eo neq; timide neq; temere fieri puto. Iulium Medicem à Pompeio Columna tam male accæptum eſſe doleo, neq; id uero ipſum tam Iulij cauſa, quem quidem ſuam in eo ordine dignitatem facile obtenturū ſpero, q̄ Chriſtianæ reip. gratia, quæ ne turbulenta iſta comitiorum ratione labefactetur, ualde timeo. Tornacenſem arcem Francorum præſidio etiam nunc teneri neſciebam. Mediolanenſes in armis eſſe, hic iam auditum erat, ſed quantū urbanæ multitudini in acie committendum ſit, non ignoras. Quantæ ſint Francorum opes, magnus iſte, & repentinus, & alieniſſimo anni tempore inſtructus, & in Italiam miſſus eorum exercitus declarat, conſilio autem & uirtute ecquid ualeant, gerendi belli ratio propediem docebit, tametſi ne illud quidem mihi iam probatur, quod eius gentis adhuc ſequātur fidem, quam eſſe perfidiſſimam omnium, magno ſuo malo uel nuper didicerunt, ſed planè ſtultus ſum, qui Gallos ſui diſſimiles nunc denique eſſe cupiam. De Adorniorum conatibus ſemper abs te aliquid expectaui, nec tu adhuc ea de re uerbum. Villanouani noſtri lentum eſt negociū, ſed quando tu aliquid de eo ſperas, mihi non deſperandum arbitror.

A' Marcilio nihil adhuc litterarum, quod tibi homini qui annulum ferre non poſſis, iucundiſſimum eſſe non dubito, atq; ea re ſcilicet tibi ſignifico. Cum hæc maxime ſcriberem nunciatum eſt Polo noſtro Thomam Vulſenum, Eboracenſium illum dico Antiſtitem Britannum, Pontificem Max. eſſe factum. Id, ſi ita eſt, nihil profecto neq; noſtra, neq; patrum, neq; adeo auorum noſtrorum memoria accidit mirabilius. Habitam eſſe Romæ in tanta ampliſſimi collegij frequentia eius hominis rationem, qui non mo

do & nouus, & Britānus, & abſens, ſed omnino in Italia nunquam uiſus eſſet, nec ulli penè eorum à quibus creatus eſt, de facie notus. Tulit ille nimirum conſiliorum ſuorum fructum, maximum quidem illum ſed planè debitum, utpote cuius ferè unius hoc tempore actiones omnes & cogitationes ad Chriſtianæ reip. ocium atq; pacem pertinuerint. Extremum illud erit, quod fortaſſe primum omnium eſſe oportuit. Ego & ſi mihi de te pollicebar omnia, quæ ab homine amiciſſimo expectari ſolent, tamē incredibilem ex illa literarum tuarum particula capi uoluptatem, in qua facultates tuas omnes mihi liberaliſſime detuliſti. Itaq; ne te iſtius erga me uoluntatis unquam pœniteat, dabitur à nobis opera, eaq; mihi crede, optima. Vale. Ex urbe Patauio Prid. Id. Ianuar.

His perſcriptis litteris redditæ mihi ſunt tuæ, ex quibus non Thomam Vulſeum, ſed de noſtris hominibus Hadrianum florentium Traiectenſem Pont. Maximum renunciatum eſſe cognoui. Ea res quàm mihi iucunda ſit, et forte aliquando grata futura, tu ſatis per te exiſtimare potes. Summum apud nos imperium, ſummum Pontificatum uideo. Quid iā nobis optandum ſit planè non intelligo. Pax inquies, ne huius quidem ſpem adhuc abieci, eo preſertim Pontifice, qui cum Britanno illi, ocij cupiditate nunquam conceſſit, tum etiam ingenio atq; natura eſt multo mitiore, tum uero omnibus pacis artibus longe inſtructior. Omnino nihil tam neq; præter ſpem, neq; ex animi mei ſententia cecidit, q̃ ut is Pontifex Romanus declararetur, de quo hoc toto comitiorum tempore, nihil mihi in mentem uenerat cogitare, ut qui longe gentium abeſſet, nec Romæ unquam fuiſſet. Nam de Thoma, neſcio quid obſcure initio iactum fuerat. Non hoc ſine numine diuum. Reliqua exquires, qua & quando in Italiam uenturus ſit, an uero ad ſe ampliſſimum collegium in Hiſpaniam accerſiturus. Quod ipſum ad ſedandos ulteriores Hiſpaniæ motus Cæſari commodiſſimum eſſe intelligis. Quod de Francorum rebus te iam deſperare ſignificas, ego uero, hoc Pontifice difficiliora illis omnia fore uideo, actum de illis non uideo. Tantis opibus ſi mediocrem modo prudentiam adiunxerint, pares nobis erunt, preſertim accedentibus eodem Venetis, & Heluetijs, & fortaſſe Britannis, quos hoc accepto nuncio, nunc deniqueſocietatem coituros cum Gallis firmiſſimam auguror.

De Marcilio riſi, ſed tamen ſi tibi uidebitur, cubicularе iſtud negocium me is uerbis ei granlabere, & ad rerum noſtrarum procurationem eum adhortabere. Habes ad omnia.

Digitized by Google

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Theatrum noſtrum, ut ex literis tuis perſpicio, non modo clauſum adhuc non eſt, ſed nunc primum frequentari atq; celebrari magis incipit, idq; maxime ſingulari propè uirtute & Caeſariana quadam Franc. Roboriani tum celeritate, tum uigilantia, qui cum nuper exul, egens, abiectus eſſet, euaſit repente maximarum copiarum imperator, tot populorum uictor & princeps, totius Aethruriae terror et fulmen. Omnino mira ſunt quae de eo narrantur, illud preſertim, ui captā eſſe Peruſiam, tanto militum, tanto equitum praeſidio firmatam, tam munitam, tam copioſam. Quosnam uero potiſſimum exules Senam reducat haud equidem ſcio, non magis hercle quàm quid in tanta gerendarum rerum occaſione Veneti & Aeſtinſes ocioſi etiam nunc deſideant. Nam de Bergomo hic omnes ualde timent. Vnus eſt Sallaſſorum reguli frater, qui quadringentorum Gallorū equitum praeſidium illuc iam ueniſſe affirmet. Si ita eſt, res ab Hiſpano & à Germano tuta eſt. Sin aliter, uereor ne plagam Veneti accipiant, & ſe pacis praeclaras illas inducias iuuare ſero cognoſcant. De Heluetiorum aduentu rumor hic iā nullus. Nā Gallos copias ſuas parare, armare, iſtruere audio, nec quid tamē ſine Heluetijs aggreſſuri ſint intelligo, nec ſi ij uenerint, an eis quicquam committendum ſit proſpicio. De Pompeio Columna & Alex. Caeſarino, quos ab ampliſſimo collegio ad Hadrianum Pont. Maximum legatos eſſe miſſos ſcribis, gratum mihi fuit cognoſſe. Homines ſunt nobis amici, quiq; triſtiſſimis illis meis temporibus cauſae noſtrae propugnatores Romae extiterunt acerrimi. De iſto armamentarij incendio, tuli ſcilicet ut debui, hoc eſt moleſtiſſime, uix enim credas quàm iſti ciuitati faueam. Nam praeter dānum quod in praeſentia ab ea factum eſt, portendere etiam aliquid res ipſa grauius uidetur. Deus omen auertat, ſed ſuperioris belli mala haud ita diſſimilem caſum conſecuta ſunt, nuper uero paucos ante menſes q̄ Galli Mediolano pellerentur, arcis turris quadā munitiſſima de coelo tacta conflagrauit. Sed redeamus domum, tametſi ne hic quidem eſt quod magnopere ſcribam, niſi me opinione mea celerius ad nummos eſſe peruenturum. Quas enim ego in Cal. Mar. regis edicto collatas arbitrabar ſolutiones, has tu in Non. Februar. tantum ſuſtentatas eſſe ſignificas.

De Pont. Maximo bene conijcis. Rationibus noſtris accommodatior alius creari potuit nemo. quanquam nec hoc ipſum cuiusmodi futurum ſit planè intelligo, ſed tamen comitiorum exitus mihi optatius cadere non potuit. Valebit, puto, apud eū aliquid patris mei memoria, ualebit quod ego ipſe cum Philippo Caroli patre uixerim. Deniq; cōis linguae uſus,

patriæ uicinitas, ciuitatum noſtrarum communio, ſtudiorum ſocietas ſpē mihi afferunt non contemnendam. Verum hoc fortuna uiderit. Ego enim eum, in quo nunc ſum, tam diu tenebo curſum, quoad me ingenuarum artium cognitione, Romana dignum ciuitate præbuero. Quo utinam ſemper ſint animo & Hadrianus ad tuendam Chriſtianæ religionis pietatem, & Carolus ad conſeruandam augendamq; Romani imperij maieſtatem. Rides? Atqui ſcito, neutri de his, deliberatius eſſe, aut etiam facilius, Romanæ reip. ſtatum conſtituere q̃ mihi ea, quæ orationis lumine adhuc indigeant, ſtudia Romanis literis illuſtrare & perpolire. Reſpondi duabus tuis epiſtolis. Vale. Ex urbe Patauio xiiij. Cal. Febr.

CHRI. LONG. STEPH. SAVLIO. S.

q Vantum ex tuis literis uoluptatis ceperim, ex eo poſſis conijcere, quod nullas adhuc neq; diutius auidiusq; expectatas acceperim, neq; amantius elegantiusq; ad me ſcriptas iam diu legerim. Verum uix tantum earum mihi lectio iucunditatis afferebat, quantum interim priſtinæ noſtræ conſuetudinis refricabat deſiderium, preſertim tot rebus, in dies penè ſingulos nouis, præter omnium ſpem atq; ſententiam conſecutis. Dij immortales, quæ tempora, quos riſus, quantam ſermonum, coniecturarum, iocorum, amiciſſimarũ atq; ſuauiſſimarum inter nos concertationũ facultatem amiſimus. Quod ipſum hoc moleſtius tuli, quod nemo ferè hic fuit, qui cum his de rebus familiariter communicarem. Nam Polus noſter, eſt quidem ille ingenioſus et mehercule doctus, et elegantiſſimi iudicij adoleſcens, ſed qui neq; iſtiuſmodi diſputationibus ac nuncijs magnopere capiatur, et mira quadam etiã tum modeſtia tum taciturnitate ſit præditus. Cum Leonico quidē, ſum ſeptimo quoq; die his de rebus aliquid commentatus, ſed ei magna ex parte gerendus eſt mos. Noſti autem q̃ plena & familiaris me delectet libertas. Sed hoc mihi ferendum eſt, qui ſingulari quodam in hoc ſum fato, ut ab ijs ſemper abſim longe gentium, quorũ conſuetudine delecter uel unice uel plurimum. Ac ſi nos aliquando tandem reuiſurus es, cum abſentiam tuam tolerabimus interim fortius, tum præteriti temporis incommoda aduentu tuo facile, uti ſpero, ſarciemus. Quod de tota uitæ atq; ſtudiorum noſtrorum ratione certior à me fieri cupis. Ea uero, excæpta collocutionum noſtrarum ſuauitate, eadem ferè etiam nunc eſt, quæ tecum hic fuit. Ab hora diei quinta ad ſextam pila ludimus. Pranſi, Flaminio Tomarotio comite urbis partem aliquam obimus. Sub ueſperam, domum nos recipimus. Hora noctis altera accumbimus. Cœnati ocium

pictis tabellis aut etiam ſcrupis ad quintam oblectamus. Noctis reliquũ ſomno & quieti datur. Menſæ, ſi hoc etiam forte quæris, tuas ciborum lautitia exæquant, uini gratia & ſuauitate longe ſuperant, quod quidem uinum uel usq; ab ultima Venetiæ ora magna cura acceſſitur. In cubiculo tantum laboramus, quod planè æſtiuum eſt, & ijs ſanè ad Septentriones luminibus, ut non modo frigora, quibus maiora non meminimus depellere, ſed ne uentos quidem ulla ratione excludere poſſimus. Quod autem unum contra tãtam hiemis aſperitatem adhiberi poteſt remedium, luculento nos camino tuemur, & brumæ incõmoda æſtatis ſpe lenimus. Nihil enim hoc loco æſtate tota optari poſſit neq; alſius neq; amœnius.

Imitarere grues, inquies. Licuit hoc hiemis initio. Nam hyberni elegantiſſimi tum nobis facta eſt poteſtas, ſed me fefellit cœli huius natura, quam à tam horribili diuturnoq; frigore, et ab aquilonum ſæuitia remotiſſimã putaui. Veruntamen ualetudine multo firmiore q̃ anno ſuperiore ſumus uſi, & Dei benignitate adhuc utimur, ter quaterue ad ſummum aluus nobis ſuppreſſa eſt autumno, & pituita negocium exhibuit, reliquis tẽporibus ne commotiunculam quidem ullam, aut etiam tentationem ſenſimus. Vulneri, quod ex morte Leonis accæpi nec opinatum & grauiſſimum, medebitur, uti ſpero, Hadriani noſtri pontificatus. Noſtrum enim meo mihi iure appellare uideor eum, quem nobis uel commune municipiorum noſtrorum uinculum, uel linguæ uſus, uel quædam etiam literarum ſocietas coniungit. Huc accedit neceſſitudo, quã cum patre meo conſtitutam ille quondam habuit, & quod ipſe quoq; apud Philippũ Caroli parentem aliquando uixerim. Omnino is unus eſt ex omnibus, quẽ Pontificem rebus meis maxime conſentaneum fore arbitrer. Attamen ne me omnem in eo tuendi ocij noſtri ſpem habere exiſtimes, audi quodnam mihi ſubſidium ad eam rem compararim. Coactis nummulis noſtris negociari cœpi, quo authore? Octauiano Grimoaldo, quo inſtitore? eodem quo ille ſcilicet. Miraris? illud uero magis mirabere. Cæſarianum me iã eſſe factum. Omnino dilabor in eam cauſam cum incredibili gentium penè omnium conſenſione uictus, tum etiam Francorum ſtultitia de priſtinis meis illis ſententijs deiectus. Sed tu fortaſſe de ſtudiorum meorum curſu aliquid audire malles. Eum igitur ijſdem horis, et eodem adhuc in cãpo tenemus, in quo cum tu hic adeſſes, induſtria noſtra deſudabat. Quotidie commentamur aliquid & legimus. Thucydidis hiſtoriam ad exitũ ferè perduximus, quod item tu cur non feceris, cauſa abs te nulla affertur. M.T. Ciceronis Topica, Partitiones, de inuentione rhetorica libros duos confecimus, de oratore item uolumen primum, priusq̃ hæ tibi uenerint, perlectum à nobis fore putamus, idq; nihilominore q̃ epiſtolas eius euol-

Digitized by Google

uimus ſtudio atq; diligentia. Nam cum antelucanis horis uti iam didici, tum uero nulla me fortunæ iniuria ne tranſuerſum quidem unguem ab inſtituto itinere diuellere potuit. Itaq; tantum & ſcripſi & legi quantum uix quisquam facile credat, & ipſe, tu aliquando ſenties. Habes ferè ad omnia. Nam quod rogas, quo ſim erga te animo, de eo ſcribendum mihi uix puto, tu quidem certe dubitare non debuiſti. Sim enim mei diſſimillimus, niſi te tanti faciam, quanti ab homine memore, minimeq; omnium ingrato, is qui bene de eo meritus ſit, & fieri debet & ſolet, addo etiam, quod an tibi probaturus ſim, neſcio, ſed ita ſeſe res habet. Auctus eſt abſentia tua, meus in te amor, nec quo id ſanè modo acciderit, ſatis exputare poſſum, niſi forte qui quotidie præſentis tui aſſiduitate explebatur animus quia te iam caruit diutius, eo nunc te requirat ardentius. Sic enim certe nati ſumus, ut quæ in oculis poſita ſunt bona, eorum uim non admodum animaduertamus, atq; adeo plerunq; ſenſim obrepente ſatietate faſtidiamus, quæ uero longius abſunt ea uehementer & anxie expetamus, quorum mihi certe poſterius uſu nunc ueniſſe ſentio, atq; eo magis, quod iam ne te mihi in perpetuum carendum ſit, timere incipio. Nam neq; tu de aduentu tuo quicq̃ ſcribis, & ipſe Italiam eo uideo ardere bellorum incendio, quod multis annis reſtinctum iri non puto. Vale.

Ex urbe Patauio xiiij. Cal. Februar.

CHR. LONG. M. ANT. FLAMINIO S.

CVm mihi à Steph. Saulio literæ ſine tuis eſſent redditæ, ſanè quã commotus ſum, ſed tum multo mehercule magis conturbatus, cũ in extremis illis, quæ tibi non ſcribendi cã fuiſſet, legiſſem, effecit tamẽ officiũ tuum, quo te mihi per eius literas excuſatum eſſe uoluiſti, ut dolori, quem ex iſta tua ualetudine traxeram, nonnihil uoluptatis aſpergeretur, preſertim cum nec periculum grauius ullum denunciaret, & ipſum anni tempus ſaluberrimum ſpem mihi nõ mediocrem oſtenderet. Itaq; mihi officium tuum ſcito fuiſſe gratiſſimũ ſed ita ut, neq; ſalute tua quicquam mihi poſſit eſſe antiquius, nec modo literas te iam ullas non flagitem, ſed ut, de iſto tuo potius in bonas artes ſtudio aliquid remittas etiam atq; etiam rogem. Noui naturæ tuæ infirmitatem, noui incredibilem tuam in omni percipienda humanitatis ui aſſiduitatem. Quare ſi mihi quicquam credis, homini quem tute ſcis tibi eſſe amiciſſimum, & in alienis quidem dijudicandis cauſis minime ſtultum, da aliquid corpori, ſerui ualetudini ſatis tibi ſit, earum quas quærimus. rerum noſſe fontes & capita, rationem earum & uias

Digitized by Google

ingenio tuo authore & cogitatione haud ita multa, modico certe ſtudio conſequere, preſertim qui puer in leuioribus illis artium ſtudijs operam optime poſueris, & nunc in grauioribus extrema iſta tua adoleſcentia iam tantum profeceris. Infinitam iſtam diligentiam, & immenſam lectionem nobis relinque, qui quo minus natura atq; ingenio ualemus, & in rectam diſciplinæ uiam tardius ingreſſi ſumus, eo cum nos appropertare opus eſt magis, tum uero euigilare in ſtudio diligentius, & labores omnes ſufferre poſſumus facilius. Volo enim mi Flamini chariſſime, ut cum homines ingenium, induſtriam, doctrinam tuam admirabuntur, laudent etiam prudentiam, qua te bene uſum eſſe omnes iudicabunt, ſi ocio pariter & ualetudini tuæ conſulueris. Non temere hoc ſcribo, et ad quem ſcribam, uideo. Cura igitur primum, ut ualeas, hoc enim nihil mihi facere potes gratius, deinde ut de tuo ad nos reditu aliquando cogites, & Saulium noſtrum eodem uoces, poſtremo ut Do. Saulius, ſiquando te uiſet, & Hector noſter, quem tibi ſemper aſſidere non dubito, plurimā hic ſibi à me ſalutem aſcriptam eſſe intelligant. Sed tibi plus omnino oneris impono, quàm per ualetudinem tuam mihi liceat. Itaq; reliqua abijce, unius tuæ ſalutis rationem habe. De rerum noſtrarum ſtatu, ſiquid ſcire uoles, Saulium noſtrum percunctator, ad quem uberes de eo litteras miſi. etiam atq; etiam mi Flamini Vale. Ex urbe Patauio xiiij. Cal. Feb.

C. LONG. BAPT. EGNATIO. S.

S Imonem Villanouanum quanti faciam, quantumq; eius cauſa laborem, te iam tum, cum eum tibi præſens commendarem, perſpexiſſe arbitror, quid autem tu de eo mihi humaniſſime receperis, meminiſſe te non dubito, id quod etiam ex Grimoaldi noſtri literis cognoui, qui de ea re tibi curæ eſſe mihi ſæpe ſignificauit. Tamen quia lentius adhuc negocium proceſſit q̃ initio ſperaueramus, quodq; ea eſt Villanouani ipſius fortuna, ut niſi abs te rationibus eius maturæ conſulatur, ſit ei in Galliam remigrandum, & hac ueſtra omnium bonarum artium altrice atq; parente Italia carendum, peto abs te. Hic uero mihi uerba deſunt, quibus eum tibi commendem, quicquid enim uel à me dici poteſt, id tum dixi, cum hac de re tecum coràm agerem, uel adhuc fieri abs te & tentari potuit, id etiam facturá eſſe certo ſcio, ſed gerendus eſt adoleſcenti mos, qui renouatam meam per litteras commendationem plurimum apud te ponderis habituram eſſe ſibi perſuaſit. A te igitur peto, ut pro ſingulari tua erga ſtudioſos omneis beneuolentia & liberalitate, hominem ſummo ingenio, incredibili ſtudio, iudicio elegantiſſimo

elegantiſſimo, doctrina uero tanta, quantam penè extremi adoleſcentiæ anni capiant, ornatum, in Italia per te retentum uelis. Scio quàm tu unus omnium ad eam rem cõficiendam ſis aptus, quantum gratia & authoritate iſtic ualeas uideo, neq; uero quantum mea cauſa uelis Villanouanus ipſe dubitat, ut ſi iam expectationẽ ſuã fruſtretur, non te mihi, ſed me ſibi defuiſſe indicaturus ſit. Quare uelim mi Egnati, rẽ agi arbitrere meã, & quicquid in eũ ſtudij, officij opæ, diligentiæ cõtuleris, in me collatum eſſe putes. Magno tibi aliquando erit ornamento, ſummæ ſpei adoleſcentẽ ope tua ad ſummam laudem perueniſſe. Magnæ in præſentia uoluptati eius uel eximia probitas uel ſuauiſſima cõſuetudo. Mihi quidem certe ipſi cui plurimum cupis, gratiſſimum feceris. Illud uero haud ſcio an addendum ſit, adiciam tamen, Non minus tibi ab eo debitum iri gratiæ, apud quencunq; Villanouanum collocaris q̃ ipſe tibi Villanouanus eſt habiturus, qui cum cæteris animi uirtutibus ſit in primis ornatus, tum uero minime oĩũ eſt immemor atq; ingratus. Vale. Ex urbe Patauio x. Cal. Febr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Et ſi quod tibi mitterem non habebam, ſcis enim me ex tuis ferè literis ſcribendi argumenta ſolitum eſſe ducere, nec te poſteriori meæ epiſtolæ adhuc reſpondiſſe, tamen cum Villanouani noſtri rogatu, ad Bapt. Egnatium ſcripſiſſem, non potui nihil ad te dare literarum, quibus cum tuas elicerem, tum uero mihi gratiſſimum fore intelligeres, ſi cum ipſe tu Egnatio ſuas reddidiſſes, commendationem meã oratione tua ſubſequerere, hoc eſt, ſi communem amicum ad id quod iã pridem, etiam te authore ſuſcæpit, conficiendum negocium excitaſſes. Non dici poteſt q̃ de Villanouano laborem, nec eo tam amicitia noſtra, quæ quidem ſumma eſt, adductus moueor, q̃ humanitate & natura mea, qui tam præclarum ingenij lumen tam miſere extingui doleam. Ocium illi ad aliquot annos eſt opus, non quo uel cum Budæis uel cum Eraſmis noſtris, quos iam elegantia dicendi & ſubtilitate uicit, ſed cum ueteribus illis aliquando contendat. Ocij porrò in Italia hoc tempore ſpes ei nuſq̃ niſi iſtic oſtenditur, nec iſtic omnino ulla, ſine Egnatij noſtri opera atq; diligentia. Sic igitur facies, literas meas Egnatio cum dederis, hominem ad id quod uolumus diligenter cohortabere, & ad nos aliquid etiã ipſe ſcribes, ſiue quid noui habes de Regum noſtrorum inſania, ſiue quemadmodum te ad hæc munieris frigora, quibus ſanè maiora non meminimus neq; nimium diuturnitate & frequentia, neque uentorum aſſiduitate & ſæuitia. Vale.

Digitized by Google

Egnatius cũ de Villanouano cum ipſo agerẽ, uolebat adoleſcentẽ apud ſe eſſe, dum quid offerretur in quo ſpes eſſet. Liberalitate eius tum non ſumus uſi, quod nihil neceſſe eſſet. Nunc conditionem libenter complecteremur. Res enim urget. Quare quid in eo etiam nunc habeat animi Egnatius uidebis, & me q̃ primum certiorem facies, etenim celeritate opus ẽ. Ex urbe Patauio. x. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCT. GRIMOALDO S.

q

Væ mihi ad te ſcribendi cauſa nuper fuit, eadem certe nunc ẽ. Cupio tuas elicere, ſed multo mehercule magis ut de Villanouano cum Egnatio abs te conficiatur. Plus oneris ſuſtineo q̃ tute putes. Viuit is enim ſumptu meo, & q̃ paratus ipſe ſim à pecunia, uides. Veruntamen à nobis aletur quoad uel poterimus, uel à nobis ei conſultum fuerit. Quare in eam curam incumbe, & rem tuam agi putato, ne mihi quoq; cum ipſo Villanouano ad te propediem confugiendum ſit. Iocari me putas? Peream, ſi quicquam unquam moleſtius tuli, neq; uero id ipſum tam mea q̃ omnium ſtudioſorũ cauſa. Tantam talis adoleſcentis idolẽ nõ modo nullis ornari aut certe inuitari pręmijs, ſed ipſo ẽt quotidiano uictu carere? Si minus familiaris mihi fuiſſet & notus, leuius forte caſum eius ferrem. Nunc quo me tandem animo eſſe cenſes, qui cũ illius ingenij uim atq; ornamenta planè cognita habeã, ei tamen opitulari diutius non queam, & qua tandẽ in re? Num ut honores aliquos adipiſcatur? Nũ ut ſericatus ſpectetur? Nũ ut lautus & beatus obãbulet? Debentur hæc quidẽ tantæ uirtuti, modeſtiæ, ingenio, iudicio, ſtudio, Sed hoc non agitur. Illud, me miſerũ, ne nobis inſpectantibus turpiter mendicet, agitur. Eſſet in his locis Steph. Saulius, non laboraremus. Sed indignatiõe debilitor et dolore. Proinde quo loco res eius ſit, tu fac ſtatim ſcribas. Vale. Ex urbe Patauio. viij. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO. S.

n

Arro tibi, ceſſationem tuam amplius ferre non poſſum, neque uero cauſam eius ullam reperire, niſi hoc ipſum fortaſſe ais, reſcriptum eſſe mihi à te. Si ita eſt, uide quibus tuas literas dederis. Ego enim iam dies ferè quindecim ne ſchedulam quidem abs te. Sin eo taces, quod de Villanouano ex animi noſtri ſententia conficere nõ queas, at hoc ipſum ſcribito. Inibitur forte noua à nobis tuendi iuuenis ratio. Sed tamen ſiquid adhuc ſperas, urge quæſo Egnatium, de quo nihildum ſpem abieci. Noui hominis humanitatem & in ſtudioſos omneis libera-

litatem. Omnino tanta ſum hac de re in ſollicitudine, ut quiduis potius q̃ literarum tuarum ſilentiũ uidear perlaturus. De rep. Audio neſcio qd̃ de Mantua à Gallis proditione tentata, quod ipſum nihil eſſe reor, item de Alexandria ab Hiſpano capta, quod non difficulter credo. Nam Cortonam & ſancti ſpiritus fanum, duo copioſa & munita Florentinorum oppida, à Franc. Roboriano direpta eſſe iam diu huc eſt allatum. Quod autem nihil neq; à Germania, neq; à Gallia, neq; de Pont. Maximo, neq; adeo de Heluetijs, quos Gallis ſubſidio aduẽtare nuper audiebamus. Alpeis in cauſa eſſe arbitror, quas hac hiemis aſperitate clauſas eſſe ſimile mihi uero uidetur. Vale. Ex urbe Patauio .v. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

d E tuo iſto ſilentio, quid tibi ſtatuendum cenſeas, tute uideris, me quidem certe, ipſe hominem non putarem, ſi tam crebris quàm ego tecum egi literis, adſcribendum abs te inuitatus, etiam dũ tacerem. Nam meas tibi non eſſe redditas epiſtolas, mihi perſuadere qui poſſum? qui ſciam neq; me cuiquam earum ullam dediſſe, cui tu probe notus non eſſes, & ipſorum etiam tabellariorum in perferendis literis commoda fructusq; omneis conſiſtere? At enim fortaſſe nihil epiſtola dignum tibi occurrit, quaſi uero de re uel mea uel publica, uel Villanouani uel etiam de ipſo Egnatio oratio tibi deeſſe poſſit, preſertim homini tam diſerto & alias ſemper ad ſcribendum impigro. Verum non audeo te accuſare, qui ſi humanitati atq; prudentiæ diffidam tuæ, ſim mei diſſimillimus. Angor tantum animo & queror, nec de quo ſanè conquerar ſatis exploratum habeo. Facit tuus erga me amor & acre iſtud tuum omni in re iudicium, ut nihil abs te neq; temere neq; iniuria fieri putem. Rurſus tam inſolens & diuturna taciturnitas, in tanta maxime ſcribendi materia, animum meum uehementer ſollicitum habet, ne quid grauius acciderit uel tibi, ita ut ſcribere non queas, uel rebus meis, ſic ut non audeas. Tu ſi, quod minus uelim, ualetudine impeditus ceſſas delega (quæſo) eum laborem tuorum alicui, qui me de omni ſtatu tuo faciat q̃primum certiorem. Sin forte rationum noſtrarum cõturbatione aliqua cõmotus, taces, nihil eſt quod uereare. Scis enim quonam apud me ſint iſta fortunæ bona loco, quidq; ego aduerſus omneis fortunæ iniurias iam pridem habeam animi. Sed me iã uerba deficiunt, fac igitur ſi me amas ut aliquid perendie uel à te uel de te accipiam, ne cum me literarum tuarum fructu diu priuaris, earum quoq; expectatione diutius torqueas atque excrucies. Vale. Ex urbe Patauio. iij. Cal. Februar.

Digitized by Google

Egnatius cũ de Villanouano cum ipſe agerẽ, uolebat adoleſcentẽ apud ſe eſſe, dum quid offerretur in quo ſpes eſſet. Liberalitate eius tum non ſu mus uſi, quod nihil neceſſe eſſet. Nunc conditionem libenter complecteremur. Res enim urget. Quare quid in eo etiam nunc habeat animi Egna tius uidebis, & me q̃ primum certiorem facies, etenim celeritate opus ẽ. Ex urbe Patauio. x. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCT. GRIMOALDO S.

Quæ mihi ad te ſcribendi cauſa nuper fuit, eadem certe nunc ẽ. Cupio tuas elicere, ſed multo meherc ule magis ut de Villanouano cum Egnatio abs te conficiatur. Plus oneris ſuſtineo q̃ tute putes. Viuit is enim ſumptu meo, & q̃ paratus ipſe ſim à pecunia, uides. Veruntamen à nobis aletur quoad uel poterimus, uel à uobis ei conſul tum fuerit. Quare in eam curam incumbe, & rem tuam agi putato, ne mihi quoq; cum ipſo Villanouano ad te propediem confugiendum ſit. Iocari me putas? Peream, ſi quicquam unquam moleſtius tuli, neq; uero id ipſum tam mea q̃ omnium ſtudioſorũ cauſa. Tantam talis adoleſcen tis idolẽ nõ modo nullis ornari aut certe inuitari premijs, ſed ipſo ẽt quo tidiano uictu carere? Si minus familiaris mihi fuiſſet & notus, leuius forte caſum eius ferrem. Nunc quo me tandem animo eſſe cenſes, qui cũ illius ingenij uim atq; ornamenta planè cognita habeã, ei tamen opitula ri diutius non queam, & qua tandẽ in re? Num ut honores aliquos adi piſcatur? Nũ ut ſericatus ſpectetur? Nũ ut lautus & beatus obãbulet? de bentur hæc quidẽ tantæ uirtuti, modeſtiæ, ingenio, iudicio, ſtudio, Sed hoc non agitur. Illud, me miſerũ, ne nobis inſpectantibus turpiter mendicet, agitur. Eſſet in his locis Steph. Saulius, non laboraremus. Sed indigna tiõe debilitor et dolore. Proinde quo loco res eius ſit, tu fac ſtatim ſcribas. Vale. Ex urbe Patauio. yij. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO. S.

Narro tibi, ceſſationem tuam amplius ferre non poſſum, neque uero cauſam eius ullam reperire, niſi hoc ipſum fortaſſe ais, re ſcriptum eſſe mihi à te. Si ita eſt, uide quibus tuas literas dede ris. Ego enim iam dies ferè quindecim ne ſchedulam quidem abs te. Sin eo taces, quod de Villanouano ex animi noſtri ſententia conficere nõ que as, at hoc ipſum ſcribito. Inibitur forte noua à nobis tuendi iuuenis ratio. Sed tamen ſiquid adhuc ſperas, urge quæſo Egnatium, de quo nihildum ſpem abieci. Noui hominis humanitatem & in ſtudioſos omneis libera

litatem. Omnino tanta ſum hac de re in ſollicitudine, ut quiduis potius q̃
literarum tuarum ſilentiũ uidear perlaturus. De rep. Audio neſcio qd
de Mantua à Gallis proditione tentata, quod ipſum nihil eſſe reor, item
de Alexandria ab Hiſpano capta, quod non difficulter credo. Nam Cor
tonam & ſancti ſpiritus fanum, duo copioſa & munita Florentinorum
oppida, à Franc. Roboriano direpta eſſe iam diu huc eſt allatum. Quod
autem nihil neq; à Germania, neq; à Gallia, neq; de Pont. Maximo, neq;
adeo de Heluetijs, quos Gallis ſubſidio aduẽtare nuper audiebamus. Al
peis in cauſa eſſe arbitror, quas hac hiemis aſperitate clauſas eſſe ſimile
mihi uero uidetur. Vale. Ex urbe Patauio .v. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

d E tuo iſto ſilentio, quid tibi ſtatuendum cenſeas, tute uideris, me
quidem certe, ipſe hominem non putarem, ſi tam crebris quàm
ego tecum egi literis, ad ſcribendum abs te inuitatus, etiam dũ
tacerem. Nam meas tibi non eſſe redditas epiſtolas, mihi perſuadere qui
poſſum? qui ſciam neq; me cuiquam earum ullam dediſſe, cui tu probe
notus non eſſes, & ipſorum etiam tabellariorum in perferundis literis
commoda fructusq; omneis conſiſtere? At enim fortaſſe nihil epiſtola di
gnum tibi occurrit, quaſi uero de re uel mea uel publica, uel Villanouani
uel etiam de ipſo Egnatio oratio tibi deeſſe poſſit, preſertim homini tam
diſerto & alias ſemper ad ſcribendum impigro. Verum non audeo te
accuſare, qui ſi humanitati atq; prudentiæ diffidam tuæ, ſim mei diſſimil
limus. Angor tantum animo & queror, nec de quo ſanè conquerar ſatis
exploratum habeo. Facit tuus erga me amor & acre iſtud tuum omni
in re iudicium, ut nihil abs te neq; temere neq; iniuria fieri putem. Rur/
ſus tam inſolens & diuturna taciturnitas, in tanta maxime ſcribendi ma
teria, animum meum uehementer ſolicitum habet, ne quid grauius acci
derit uel tibi, ita ut ſcribere non queas, uel rebus meis, ſic ut non audeas.
Tu ſi, quod minus uelim, ualetudine impeditus ceſſas delega (quæſo,)
eum laborem tuorum alicui, qui me de omni ſtatu tuo faciat q̃pri/
mum certiorem. Sin forte rationum noſtrarum cõturbatione aliqua cõ
motus, taces, nihil eſt quod uereare. Scis enim quonam apud me ſint,
iſta fortunæ bona loco, quidq; ego aduerſus omneis fortunæ iniurias iam
pridem habeam animi. Sed me iã uerba deficiunt, fac igitur ſi me amas
ut aliquid perendie uel à te uel de te accipiam, ne cum me literarum tu
arum fructu diu priuaris, earum quoq; expectatione diutius torqueas at
que excrucies. Vale. Ex urbe Patauio . iij. Cal. Februar.

Digitized by Google

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

D*eum quem ex tam longo literarum tuarum ſilentio percepi dolorem, accedet etiam mittendi ad te pueri mei impenſa, qđ enim aliud capiam conſilij, ſi nec ego aliter de te quicquã poſſum cognoſcere, & tu ſex continuis à me prouocatus epiſtolis mihi ſcribere etiam nunc grauare?* Atq; *utinam is ea de te referat, quæ à nobis libenter uel legi uel audiri poſſint.* Iam *enim tibi ſcribendi onus imponere nullum audeo,* Satis *abs te habebo, ſi me per hunc internuciũ hac ſolitudine liberaris.* Omnino *magnum quiddam ſit neceſſe eſt, quod te hominem tam officioſum, mihi tam amicum tam diu tacere cogat, quod ipſum quoniam cuiuſmodi ſit, coniectura nulla aſſequi poſſum, ſi literis conſignare id noles, puero meo recte commiſeris.* Atq; *ne quibus de rebus certior fieri cupiam ignores, præter taciturnitatis tuæ cauſam, ſcire uelim primum.* Nunquid *apud te ſit, ut uolumus.* Deinde, *quot nam ex xiiij die* Cal. Februar. *meas acceperis epiſtolas.* Tum, *ecquid* Egnatio *noſtro ſuas reddideris, & de* Villanouano *confeceris.* Tum *uero, an deſcriptum* Steph. Saulio *faſciculum* Genuam *miſeris.* Poſtremo, *de rationibus noſtris ſi quid addideris, gratiſſimum mihi feceris.* Nam *de rep. qđ ego te rogem, qui hæc quæ mihi coniunctiſſima ſunt, tam leuiter hic attingam?* Vale. *& mihi puerum meum ſtatim remittito.* Ex urbe Patauio Cal. Februar.

Perſcriptis *his non ſine magna animi mei moleſtia literis, ecce tuæ, breues illæ omnino, & exiguã de* Villanouani *negocio ſpem afferentes, ſed quæ me tamẽ ab eo, qui me debilitarat, ualetudinis tuæ metu liberarunt.* Ita *q̃ pueri iſtuc mittendi cauſa iam nulla eſt.* Nam *cum tu ualeas, nec maiore ullo impeditus ſis negocio, his lectis ad omnia (uti ſpero) reſpõdebis.* Sed *quod ais nihil in* Villanouano, *præter ætatis maturitatem deſiderari, ea uero corroborata eſt, atq;, mea quidem ſententia, eiuſmodi, quæ hoc in genere maxime optanda ſit.* Annos *natus eſt ſex ſupra uiginti, idq; meis ad* Egnatium *literis tum ſignificaui, cum eum dixi ea eſſe eruditione, cuius penè extremi adoleſcentiæ anni capaces eſſent.* Quare *ſi hoc unum adhuc obſuit, facile eſt conficiendæ illi conditionis ratio, ſed celeritate opus ẽ ut ante ad te ſcripſi.* Sumptus *enim tamdui ſuſtinere non poſſum, neq; rurſus eum ab omni alia humana ope deſertum dimittere.* Literas *tuas ſic expecto, ut nihil auidius.* De *flagitioſa* Gallorum *in ſeruanda* Alexandria *negligentia, uel ut tu ſcribis, uinolentia alias uidebimus.* Nũc *enim præ cura libere iocari non queo.* Illud *tantum miror, ſex mõ amiſſis millibus incolume præſidium omne dilapſum eſſe.* Ad reliquas Franc. Ro-

Digitized by Google

boriani uictorias Senam acceſſiſſe gaudeo, & de Florentia ualde timeo.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Vm hodie literas tuas, quas mihi prid. Cal. Februar. miſiſti, de integro legendas in manus ſumpſiſſem, animaduerti in earum extremo eſſe caput quod ad rationes noſtras ſpectaret, nec à me tum lectum eſſet, aut ſatis animaduerſum, cum ad eas reſcriberē. Perturbato ſcilicet eas percurreram animo, quod ipſum ex meis facile cognoſcere potuiſti. Vberior igitur fuit negociatio noſtra q̄ putaram, idque omne & diligentiæ, & tuæ erga me beneuolētiæ acceptū refero. Quod autem aſcribis ut ſi pecuniam ab argentarijs exigi uelim, iſtuc ueniam, Sin minus, quid tibi faciendum ſit per literas demonſtrem. Ego uero, & ſi cum nemine omnium libentius ſim q̄ tecum, tamen ne ſi exigenda quidem ea ſit, cauſam cur mihi iſtuc ueniendum ſit non perſpicio, preſertim cum tibi ſcripta ſit, non mihi. De reliquo, nihil eſt quod ad me referas, quocunq; te rationes noſtræ uocabunt, ſequere, neq; tibi authoritatē meā expectandam putato. Ego enim cū iſtiuſmodi rerum ſum planè rudis, tum uero me in ſinum atq; fidem tuam totum contuli, quem neq; facile diſcingi, & in omni genere prudentiſſimum eſſe ſemper iudicaui. Itaq; exigenda illa ne ſit, an tranſcribenda, an ad aliud negociationis genus transferenda, an permutanda, quanquam deliberationis eſt, tui tamen eſt conſilij, qui quid anguſtiæ noſtræ poſtulent non ignoras, & in quo ſpes ſit ulla exploratum habes. Equidem, quod ad me pertinet, quicquid feceris, id prudenter abs te & fideliter factum eſſe iudicabo, atq; adeo ratum habebo. Ac quia multus in eo es, ut quid te facere uelim omnino ſcribam, geretur tibi mos, ſed uniuerſe, nec enim aliter poſſum. Ducentos iſtos quinquaginta denarios ad ſuperiorem ſummam adijcito, totamq́; pecuniam ita tractato ui tuam, ſed hoc diligentius & cautius, quod in paucis iſtis nummulis mihi ſunt omnia. Non ſit ocioſa, nec in eo item uerſetur negocio, quod ſit hominum uel fraudibus uel calamitatibus opportunum. Hoc ſi praſtiteris & ocio noſtro optime conſulueris, & me hominem memorem gratumq́; aliquando experiere. Vale mi Grimoalde ſuauiſſime, & ſi quid eſt de Villanouano ab Egnatio confectum, facies me q̄primum certiorem. Non dici poteſt q̄ me hoc onus premat & grauiter urgeat. Ex urbe Patauio, prid. Non. Februar.

CHR. LONG. BAPT. EGNATIO. S.

ſCripſi ad te nuper de Simone Villanouano q̃ potui diligentiſſime, non quo memoriæ tuæ conſtantiæ'ue diffiderem. Sciebam enim quàm tu grauitati tuæ ſeruires, & in amicorum preſertim rebus minime eſſes obliuioſus, ſed id tum Villanouano ipſi à me dabatur, qui ut ſe tibi per literas quoq; accuratiſſime commendarem, mecum egerat. Quod autem nunc in eandem rationem de integro tibi ſcribo, id ſcilicet mea ſponte facio, qui cum te currentem incitare cupio, tum uero quibus ille in malis iaceat uideo, & tantũ ex eo dolorem, quantum animo capere uix poſſum, traho. Agitur mi Egnati nõ de honore eius aut dignitate, quod quidem optandũ nobis eſſet, ſed qđ me pudet ſcribere, ne ſummæ ſpei, ſummæ uirtutis adoleſcens in ipſa florẽtiſſima Italiæ parte fame pereat. Huic tu literarum ac literatorum omnium ignominiæ & turpitudini, quando unus hoc tempore mederi potes, aut nemo certe iſtic poteſt, non iam abs te peto, quod prioribus feci literis, ſed per ſingularem illam tuã erga ſtudioſos omneis omnibus perſpectam & à me ſemper prædicatam liberalitatem tuam te obſecro, ut homini ſolo uirtutis ſtudio & fortunæ iniuria calamitoſo quibuſcunq; rebus potes conſulas atq; proſpicias. Ego, quod ad me pertinet, amplius q̃ feci facere nõ queo. Tuæ ſunt iam partes ut quem officijs tuis multis es complexus, aliquo etiam beneficio tuo benigne cumulatum uelis. Non equidem audeo quicquam tibi iſtiuſmodi oneris imponere, ſed quia tamen dignam iſta tui animi benignitate mihi uideris eſſe conſecutus fortunam, ſine hoc à te petam, quod quidem te libenter facturum eſſe mihi coràm oſtendiſti. Quid hoc ipſum? inquies. Tantiſper tecũ ſit dũ apud aliquem eũ collocas. Hoc ſi à te impetramus, faciam profecto ut apud memores & gratos homines beneficium à te poſitum eſſe cognoſcas. Vale. Ex urbe Patauio. yi. Id. Februar.

CHR. LONG. PETR. BEMBO S.

eTſi nihil erat omnino quod ſcriberem, non potui tamen Flaminio noſtro iſtuc proficiſcenti non uel inaneis ad te dare literas potius q̃ nullas. Sanè enim in rebus meis nihil eſt noui. Verſamur adhuc in his, ad quæ tu me unus omnium ſemper es cohortatus, literarum ſtudijs. De te uero, & ſi minus quàm cupimus, audimus tamen q̃ uolumus. Tam leuem iam accedere quartanam, ut utrum tentatiuncula ſit ea, an febricula, uix ipſe tu ſentias atq; dijudices. Hoc ipſum mihi q̃ gratum ſit, etiam tacente me, ſatis, puto, intelligis. Equidem, quod unũ abſẽs & poſſum & debeo, pro ſalute tua uota facio, & ut te planè confirma-

Digitized by Google

tum hic primò quoq; tempore uideam, etiam atque etiam exopto. Flami nium ipſum à me hic tibi commendandum eſſe non arbitror. Eſt enim iam pridem in aere tuo, ut quem tute mihi ipſe accurate commendaris, teſtimonium modo mei de ſtudio eius atq; induſtria iudicij, ei dabitur. Scito ex omni nobilitate Romana multis iam ſeculis extitiſſe neminem, qui ad ſumma ingenij atq; iudicij ornamenta tantum adiunxerit diligentiæ & in omni liberalis doctrinæ ſtudio aſſiduitatis. Non enim politiorem modo humanitatem & communes literas attigit, ſed etiam ſe utraq; lingua in recta dicendi, diſſerendiq; ratione ita exercuit, ut non credibile ſit neq; q̃ longe iam proceſſerit, neq; quo paucis annis tam pleno gradu peruẽturus ſit. Pertexet enim, ſcio, quod exorſus eſt, niſi aliqua forte temporũ iniuria ab inſtituto curſu aliò rapiatur. Sed de Flaminio nimis multa, preſertim ad te, qui cum de adoleſcẽtis indole ſumma ſemper ſperaſti, tũ uero fortaſſe libentur adhuc legere non potes. Valebis igitur, & à Polo noſtro ſaluebis. Ex urbe Patauio. yi. Id Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Flaminius noſter eo tempore, nunquid ad te uellem, mihi denũciauit, cum quid à te expectarem magis haberem q̃ quid ipſe tibi mitterem. Scis enim te nihildum ad poſteriores meas duas reſpondiſſe. Mihi quidem certe nihil abs te adhuc eſt redditũ, tametſi multarum à me habes epiſtolarum argumenta. Verumtamen nihil urgeo, atque etiam occupationibus tuis faueo. Iam enim ſentio q̃ tibi ſuperiorũ mearum in tuis flagitandis, litterarum crebritas moleſta fuerit. Scripſi hodie ad Bembum & Egnatium, huic, ut Villanouani cauſam aliquãto acrius ſuſciperet, illi, ne me negligentiæ damnaret, ſi ſe Flaminius iſtò & ad eum ſine literis meis contuliſſet. Exitus hiemis cum initijs conſentiunt. Maximis & aſſiduis aucta flumina hymbribus agros totos inundarunt. De Heluetiorũ aduẽtu nonnullus hic ẽ odor, itemq́ue de Frãc. Roboriani & Iulij Medicis coniunctione. Omnino ſunt qui rem inter eos conuenturam ſuſpicentur. Ego nihil eſſe reor, ſed tamen ſi fiet, aut ille ad Gallum, aut hic ad Germanum tranſeat neceſſe eſt. De Frãcis mirum hic ſilentium, quanquam non deſunt, qui treis Hiſpanas cohortes ſtipendij inopia coactas à Cæſare ad Venetos deſciſſe affirment. Sed hoc tu melius ac potius optime omnium. De ſtudiorum noſtrorum ratione, ſi quid ſcire uoles, Flaminium ipſum percuntator. Vale. Ex urbe Patauio. yi. Id. Febr.

Digitized by Google

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Iucundas & gratas literas, quas mihi à te Flaminius noſter at tulit. Sanè nō dici poteſt q̃ me earum ſermo delectarit, atq; illud in primis, quod de rationū noſtrarum procuratione ſcripſiſti. Equidem, & ſi difficile factu eſſe uideo id quod polliceris, tamen tum ingenio, tum induſtria, tum uſu, tum uero etiam ſingulari tuo erga me amore fretus, ſperandum id mihi cenſeo. Tu contra uelim ea à me expectes omnia, quæcunq; ab hac ſtudioſa uita noſtra atq; conſuetudinis parte proficiſci poſſunt. Etenim ſi hoc tu præſtiteris, mihi Leontis liberalitas non magnopere deſideranda ut fuerit, ad quemnam potius omnem ſtudiorum meorum fructum detulero, q̃ ad te, cuius unius opera, fide, diligentia ocium meū honeſte copioſeq; tueri potuerim? Sic itaq; tibi uelim perſuadeas, me, ſiquid poſt hac legendo, audiendo, commentando, ſcribēdo aſſecutus fuero, daturum operam, ut amicitia noſtra haud paulo ſit illuſtrior ea familiaritate, quæ Nicol. Grimoaldo Cebæ auo tuo cum Fran. Philelpho uiro doctiſſimo interceſſit. Non auderem hoc tibi tanta pollice ri fiducia, niſi & eodem apud te eſſe loco bonas artes uiderem, quo apud auum tuum extiterunt, & quam opinionem de ſtudiorum noſtrorum exitu conceperis ex literis tuis perſpicerem, q̃q̃ maior hæc omnino iam eſt q̃ ut ei à me ſatisfieri poſſit. Equidem mihi iam nauaſſe operā uideor nonnullam, quod unum ex omnibus M. T. Ciceronem dicendi magiſtrū mihi delegerim, ſed nondum me tantum profeciſſe ſentio, ut eo tibi nomine ipſe gratulari debeas, atq; te his temporibus natū gaudere, quod quidem uel ex eo comprobari poteſt, quod te, qui tanti eloquentiam noſtram facias, crebris meis literis ad paulo uel diligentius uel ſæpius ſcribendū nihildum potui perducere, nullo id ſanè impetraturus negocio, ſi ut ais, illum conſectando, uim eius affingerem atq; exprimerem. Remoto ioco mi Grimoalde ſuauiſſime, quantum in eo imitando adhuc profecerim, me quidem non pœnitet, ſed tamen tantum abeſt ut me illi parem unquā fore ſperem, ut mecum præclare actum iudicaturus ſim, ſi tenuem modo aliquam diuinæ illius eloquentiæ ſimilitudinem adumbraro Id enim ſcilicet nunc molior & ſcribendo perſequor. Sed hac de re nimis multa. Tantum uelim exiſtimes, ſi ſtudiorum noſtrorum rationi fructus reſpōderint, perfecturum me ut non modo hæc hominum ætas, ſed etiam tota fortè poſteritas quàm bene apud me ſtudium, operam, officia tu.. collocaris, intelligat atq; cognoſcat. Sed redeo ad ſpectacula noſtra, luctuoſa quidē illa ſed quæ hoc tempore eſſent planè nulla, niſi citerior Gallia quotidia

Digitized by Google

no Hiſpanorum latrocinio infeſtaretur. Nã tranſalpinis gentibus ociũ, anni tempus attulit. Certe illinc ne leuis rumor quidem. Tu uero de Hadriano noſtro nihil. Atqui Barcinone de Pontificatu ſuo nuncium accepiſſe fertur, & Gregorij nomen ſecutus, illo uidelicet ipſo nobis indicans nomine, quanta uigilantia in hoc obeundo munere ſit uſurus. Ac profecto ſumma ea ſit oportet atq; mirifica, ſi modo, uti ſpero & opto, is ipſe eſt, qui ſuperiorum Pontificum partim ignauia, partim ſcelere labefactatam chriſtianæ pietatis religionem inſtauraturus eſt & confirmaturus. Deum quæſo Opt. Maximũ, conſilia eius reip. Chriſtianæ ſalutaria ſint, neq; ocio noſtro parum accommodata. Vale.

Ex urbe Patauio. xvi. Cal. Mart.

CHR. LONG. ANT. MARCILIO. S.

Tentari abs te patientiam meam arbitror, qui nec nuncijs, nec literis, nec precibus deniq; commotus meis etiam nunc taceas. Quid enim, contemptum me putem? Non tam (opinor) ſuperbus tu es, nec ego certe contemnendus. Ac uide quàm tu humanitati tuæ conſtes, qui hominem tibi tam amicum, tam familiarem literarum tuarum iucunditate tam diu priues, præſertim ab eo ad ſcribendum laceſſitus. Ego enim mehercule cum omnibus in rebus, quas nobis ipſi præſtare poſſumus, uinci turpe duco, tum uero officijs & amori eorum à quibus prouocere, non reſpondere turpiſſimum. Sed ut initio dixi, tentari abs te patientiam meam arbitror. Quare obdurabitur adhuc hic menſis. Sin autem, ut es, etiam tum ceſſabis, non te equidem ſcriptorum meorum deſiderio excruciare tentabo, uideo enim quàm tu id facile ſis laturus, ſed tum longiſſimis epiſtolarum uoluminibus obtundam, tum uero quotidiano ſumptu in tabellarios faciendo obruam. Sin id quoq; abs te contemni intellexero concitabo in te lucas iſtas boues, de quibus tu nihil adhuc ad me, credo, quod eas indignas exiſtimes, de quibus tu uerbum facias. Veruntamẽ uide utrum malis (utrunq; enim uitare non potes) quotidiano ne iſtarũ belluarum barritu uexari, an de earum ingenio mihi aliquid perſcribere. Equidem poſterius hoc malim, tum quia te ſaluum cupio, tum quod etiam incredibili quodam leporum atq; facetiarum tuarum ſtudio teneor, uel potius ardeo. Quo quidem in genere cum tu longe alijs excellas omnibus quos uel naturæ hilaritate, uel omnis liberalis doctrinæ humanitate uenuſtos & urbanos nouimus, fac, amabo te, ut ſaltem per literas, quando coràm non poſſumus, inter nos feſtiue, doctéq; interdũ rideamus.

Digitized by Google

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

THeatrum noſtrum, ut ex literis tuis perſpicio, non modo clarum adhuc non eſt, ſed nunc primum frequentari atq; celebrari magis incipit, idq; maxime ſingulari propè uirtute & Cæſariana quadam Franc. Roboriani tum celeritate, tum uigilantia, qui cum nuper exul, egens, abiectus eſſet, euaſit repente maximarum copiarum imperator, tot populorum uictor & princeps, totius Æthruriæ terror et fulmen. Omnino mira ſunt quæ de eo narrantur, illud preſertim, ui captã eſſe Peruſiam, tanto militum, tanto equitum præſidio firmatam, tam munitam, tam copioſam. Quosnam uero potiſſimum exules Senam reducat haud equidem ſcio, non magis hercle quàm quid in tanta gerendarum rerum occaſione Veneti & Aeſtinſes ocioſi etiam nunc deſideant. Nam de Bergomo hic omnes ualde timent. Vnus eſt Sallaſſorum reguli frater, qui quadringentorum Gallorũ equitum præſidium illuc iam ueniſſe affirmet. Si ita eſt, res ab Hiſpano & à Germano tuta eſt. Sin aliter, uereor ne plagam Veneti accipiant, & ſe paræ præclaras illas inducias iuuare ſero cognoſcant. De Heluetiorum aduentu rumor hic iã nullus. Nã Gallos copias ſuas parare, armare, iſtruere audio, nec quid tamẽ ſine Heluetijs aggreſſuri ſint intelligo, nec ſi ij uenerint, an eis quicquam committendum ſit proſpicio. De Pompeio Columna & Alex. Cæſarino, quos ab ampliſſimo collegio ad Hadrianum Pont. Maximum legatos eſſe miſſos ſcribis, gratum mihi fuit cognoſſe. Homines ſunt nobis amici, quiq; triſtiſſimis illis meis temporibus cauſæ noſtræ propugnatores Romæ extiterunt acerrimi. De iſto armamentarij incendio, tuli ſcilicet ut debui, hoc eſt moleſtiſſime, uix enim credas quàm iſti ciuitati faueam. Nam præter dãnum quod in præſentia ab ea factum eſt, portendere etiam aliquid res ipſa grauius uidetur. Deus omen auertat, ſed ſuperioris belli mala haud ita diſſimilem caſum conſecuta ſunt, nuper uero paucos ante menſes q̃ Galli Mediolano pellerentur, arcis turris quædã munitiſſima de cœlo tacta conflagrauit. Sed redeamus domum, tametſi ne hic quidem eſt quod magnopere ſcribam, niſi me opinione mea celerius ad nummos eſſe peruenturum. Quas enim ego in Cal. Mar. regis edicto collatas arbitrabar ſolutiones, has tu in Non. Februar. tantum ſuſtentatas eſſe ſignificas.

De Pont. Maximo bene conijcis. Rationibus noſtris accommodatior alius creari potuit nemo. quanquam nec hoc ipſum cuiusmodi futurum ſit planè intelligo, ſed tamen comitiorum exitus mihi optatius cadere non potuit. Valebit, puto, apud eũ aliquid patris mei memoria, ualebit quod ego ipſe cum Philippo Caroli patre uixerim. Deniq; cõis linguæ uſus,

patriæ uicinitas, ciuitatum noſtrarum communio, ſtudiorum ſocietas ſpē mihi afferunt non contemnendam. Verum hoc fortuna uiderit. Ego enim eum, in quo nunc ſum, tam diu tenebo curſum, quoad me ingenuarum artium cognitione, Romana dignum ciuitate præbuero. Quo utinam ſemper ſint animo & Hadrianus ad tuendam Chriſtianæ religionis pietatem, & Carolus ad conſeruandam augendamq; Romani imperij maieſtatem. Rides? Atqui ſcito, neutri de his, deliberatius eſſe, aut etiam facilius, Romanæ reip. ſtatum conſtituere q̃ mihi ea, quæ orationis lumine adhuc indigeant, ſtudia Romanis litteris illuſtrare & perpolire. Reſpondi duabus tuis epiſtolis. Vale. Ex urbe Patauio xiiij. Cal. Febr.

CHRI. LONG. STEPH. SAVLIO. S.

Q Vantum ex tuis litteris uoluptatis cæperim, ex eo poſſis conijcere, quod nullas adhuc neq; diutius auidiusq; expectatas accæperim, neq; amantius elegantiusq; ad me ſcriptas iam diu legerim. Verum uix tantum earum mihi lectio iucunditatis afferebat, quantum interim priſtinæ noſtræ conſuetudinis refricabat deſiderium, preſertim tot rebus, in dies penè ſingulos nouis, præter omnium ſpem atq; ſententiam conſecutis. Dij immortales, quæ tempora, quos riſus, quantam ſermonum, coniecturarum, iocorum, amiciſſimarū atq; ſuauiſſimarum inter nos concertationū facultatem amiſimus. Quod ipſum hoc moleſtius tuli, quod nemo ferè hic fuit, qui cum his de rebus familiariter communicarem. Nam Polus noſter, eſt quidem ille ingenioſus et mehercule doctus, et elegantiſſimi iudicij adoleſcens, ſed qui neq; iſtiuſmodi diſputationibus ac nuncijs magnopere capiatur, et mira quadam etiā tum modeſtia tum taciturnitate ſit præditus. Cum Leonico quidē, ſum ſeptimo quoq; die his de rebus aliquid commentatus, ſed ei magna ex parte gerendus eſt mos. Noſti autem q̃ plena & familiaris me delectet libertas. Sed hoc mihi ferendum eſt, qui ſingulari quodam in hoc ſum fato, ut ab ijs ſemper abſim longe gentium, quorū conſuetudine delecter uel unice uel plurimum. Ac ſi nos aliquando tandem reuiſurus es, cum abſentiam tuam tolerabimus interim fortius, tum præteriti temporis incommoda aduentu tuo facile, uti ſpero, ſarciemus. Quod de tota uitæ atq; ſtudiorum noſtrorum ratione certior à me fieri cupis. Ea uero, excæpta collocutionum noſtrarum ſuauitate, eadem ferè etiam nunc eſt, quæ tecum hic fuit. Ab hora diei quinta ad ſextam pila ludimus. Pranſi, Flaminio Tomarotio comite urbis partem aliquam obimus. Sub ueſperam, domum nos recipimus. Hora noctis altera accumbimus. Cœnati ocium

Digitized by Google

pictis tabellis aut etiam ſcrupis ad quintam oblectamus. Noctis reliquũ ſomno & quieti datur. Menſæ, ſi hoc etiam forte quæris, tuas ciborum lauticia exæquant, uini gratia & ſuauitate longe ſuperant, quod quidem uinum uel usq; ab ultima Venetiæ ora magna cura acceſſitur. In cubiculo tantum laboramus, quod planè æſtiuum eſt, & ijs ſanè ad Septentriones luminibus, ut non modo frigora, quibus maiora non meminimus depellere, ſed ne uentos quidem ulla ratione excludere poſſimus. Quod autem unum contra tãtam hiemis aſperitatem adhiberi poteſt remedium, luculento nos camino tuemur, & brumæ incõmoda æſtatis ſpe lenimus. Nihil enim hoc loco æſtate tota optari poſſit neq; alſius neq; amœnius. Imitatere grues, inquies. Licuit hoc hiemis initio. Nam hyberni elegantiſſimi tum nobis facta eſt poteſtas, ſed me feſellit cœli huius natura, quam à tam horribili diuturnoq; frigore, et ab aquilonum ſæuitia remotiſſimã putaui. Veruntamen ualetudine multo firmiore q̃ anno ſuperiore ſumus uſi, & Dei benignitate adhuc utimur, ter quater'ue ad ſummum aluus nobis ſuppreſſa eſt autumno, & pituita negocium exhibuit, reliquis tẽporibus ne commotiunculam quidem ullam, aut etiam tentationem ſenſimus. Vulneri, quod ex morte Leonis accæpi nec opinatum & grauiſſimum, medebitur, uti ſpero, Hadriani noſtri pontificatus. Noſtrum enim meo mihi iure appellare uideor eum, quem nobis uel commune natiuitatis (?) piorum noſtrorum uinculum, uel linguæ uſus, uel quædam etiam literarum ſocietas coniungit. Huc accedit neceſſitudo, quã cum patre meo conſtitutam ille quondam habuit, & quod ipſe quoq; apud Philippũ Caroli parentem aliquando uixerim. Omnino is unus eſt ex omnibus, quẽ Pontificem rebus meis maxime conſentaneum fore arbitrer. Attamen ne me omnem in eo tuendi ocij noſtri ſpem habere exiſtimes, audi quodnam mihi ſubſidium ad eam rem compararim. Coactis nummulis noſtris negociari cœpi, quo authore? Octauiano Grimoaldo, quo inſtitore? eodem quo ille ſcilicet. Miraris? illud uero magis mirabere. Cæſarianum me iã eſſe factum. Omnino dilabor in eam cauſam cum incredibili gentium penè omnium conſenſione uictus, tum etiam Francorum ſtultitia de priſtinis meis illis ſententijs deiectus. Sed tu fortaſſe de ſtudiorum meorum curſu aliquid audire malles. Eum igitur ijsdem horis, et eodem adhuc in cãpo tenemus, in quo cum tu hic adeſſes, induſtria noſtra deſudabat. Quotidie commentamur aliquid & leginus. Thucydidis hiſtoriam ad exitũ ferè perduximus, quod item tu cur non feceris, cauſa abs te nulla affertur. M. T. Ciceronis Topica, Partitiones, de inuentione rhetorica libros duos confecimus, de oratore item uolumen primum, priusq̃ hæ tibi uenerint, perlectum à nobis fore putamus, idq; nihilominore q̃ epiſtolas eius euol-

uimus ſtudio atq; diligentia. Nam cum antelucanis horis uti iam didici, tum uero nulla me fortunæ iniuria ne tranſuerſum quidem unguem ab inſtituto itinere diuellere potuit. Itaq; tantum & ſcripſi & legi quantum uix quiſquam facile credat, & ipſe, tu aliquando ſenties. Habes ferè ad omnia. Nam quod rogas, quo ſim erga te animo, de eo ſcribendum mihi uix puto, tu quidem certe dubitare non debuiſti. Sim enim mei diſſimillimus, niſi te tanti faciam, quanti ab homine memore, minimeq; omnium ingrato, is qui bene de eo meritus ſit, & fieri debet & ſolet, addo etiam, quod an tibi probaturus ſim, neſcio, ſed ita ſeſe res habet. Auctus eſt abſentia tua, meus in te amor, nec quo id ſanè modo acciderit, ſatis exputare poſſum, niſi forte qui quotidie præſentis tui aſſiduitate explebatur animus quia te iam caruit diutius, eo nunc te requirat ardentius. Sic enim certe nati ſumus, ut quæ in oculis poſita ſunt bona, eorum uim non admodum animaduertamus, atq; adeo plerunq; ſenſim obrepente ſatietate faſtidiamus, quæ uero longius abſunt ea uehementer & anxie expetamus, quorum mihi certe poſterius uſu nunc ueniſſe ſentio, atq; eo magis, quod iam ne te mihi in perpetuum carendum ſit, timere incipio. Nam neq; tu de aduentu tuo quicq̃ ſcribis, & ipſe Italiam eo uideo ardere bellorum incendio, quod multis annis reſtinctum iri non puto. Vale.

Ex urbe Patauio xiiij. Cal. Februar.

CHR. LONG. M. ANT. FLAMINIO S.

CVm mihi à Steph. Saulio literæ ſine tuis eſſent redditæ, ſanè quã commotus ſum, ſed tum multo mehercule magis conturbatus, cũ in extremis illis, quæ tibi non ſcribendi cã fuiſſet, legiſſem, effecit tamẽ officiũ tuum, quo te mihi per eius literas excuſatum eſſe uoluiſti, ut dolori, quem ex iſta tua ualetudine traxeram, nonnihil uoluptatis aſpergeretur, preſertim cum nec periculum grauius ullum denunciaret, & ipſum anni tempus ſaluberrimum ſpem mihi nõ mediocrem oſtenderet. Itaq; mihi officium tuum ſcito fuiſſe gratiſſimũ ſed ita ut, neq; ſalute tua quicquam mihi poſſit eſſe antiquius, nec modo literas te iam ullas non flagitem, ſed ut, de iſto tuo potius in bonas artes ſtudio aliquid remittas etiam atq; etiam rogem. Noui naturæ tuæ infirmitatem, noui incredibilem tuam in omni percipienda humanitatis ui aſſiduitatem. Quare ſi mihi quicquam credis, homini quem tute ſcis tibi eſſe amiciſſimum, & in alienis quidem dijudicandis cauſis minime ſtultum, da aliquid corpori, ſerui ualetudini ſatis tibi ſit, earum quas quærimus. rerum noſſe fontes & capita, rationem earum & uias

ingenio tuo authore & cogitatione haud ita multa, modico certe ſtudio conſequere, preſertim qui puer in leuioribus illis artium ſtudijs operam optime poſueris, & nunc in grauioribus extrema iſta tua adoleſcentia iam tantum profeceris. Infinitam iſtam diligentiam, & immenſam lectionem nobis relinque, qui quo minus natura atq; ingenio ualemus, & in rectam diſciplinæ uiam tardius ingreſſi ſumus, eo cum nos appropertare opus eſt magis, tum uero euigilare in ſtudio diligentius, & labores omnes ſufferre poſſumus facilius. Volo enim mi Flamini chariſſime, ut cum homines ingenium, induſtriam, doctrinam tuam admirabuntur, laudent etiam prudentiam, qua te bene uſum eſſe omnes iudicabunt, ſi ocio pariter & ualetudini tuæ conſulueris. Non temere hoc ſcribo, et ad quem ſcribam, uideo. Cura igitur primum, ut ualeas, hoc enim nihil mihi facere potes gratius, deinde ut de tuo ad nos reditu aliquando cogites, & Saulium noſtrum eodem uoces, poſtremo ut Do. Saulius, ſiquando te uiſet, & Hector noſter, quem tibi ſemper aſſidere non dubito, plurimã hic ſibi à me ſalutem aſcriptam eſſe intelligant. Sed tibi plus omnino oneris impono, quàm per ualetudinem tuam mihi liceat. Itaq; reliqua abijce, unius tuæ ſalutis rationem habe. De rerum noſtrarum ſtatu, ſiquid ſcire uoles, Saulium noſtrum percunctator, ad quem uberes de eo literas miſi. etiam atq; etiam mi Flamini Vale. Ex urbe Patauio xiiij. Cal. Feb.

C. LONG. BAPT. EGNATIO. S.

SImonem Villanouanum quanti faciam, quantumq; eius cauſa laborem, te iam tum, cum eum tibi præſens commendarem, perſpexiſſe arbitror, quid autem tu de eo mihi humaniſſime recæperis, meminiſſe te non dubito, id quod etiam ex Grimoaldi noſtri literis cognoui, qui de ea re tibi curæ eſſe mihi ſæpe ſignificauit. Tamen quia lentius adhuc negocium proceſſit q̃ initio ſperaueramus, quodq; ea eſt Villanouani ipſius fortuna, ut niſi abs te rationibus eius maturæ conſulatur, ſit ei in Galliam remigrandum, & hac ueſtra omnium bonarum artium altrice atq; parente Italia carendum, peto abs te. Hic uero mihi uerba deſunt, quibus eum tibi commendem, quicquid enim uel à me dici poteſt, id tum dixi, cum hac de re tecum coràm agerem, uel adhuc fieri abs te & tentari potuit, id etiam facturã eſſe certo ſcio, ſed gerendus eſt adoleſcenti mos, qui renouatam meam per litteras commendationem plurimum apud te ponderis habituram eſſe ſibi perſuaſit. A te igitur peto, ut pro ſingulari tua erga ſtudioſos omneis beneuolentia & liberalitate, hominem ſummo ingenio, incredibili ſtudio, iudicio

Digitized by Google

elegantiſſimo, doctrina uero tanta, quantam penè extremi adoleſcentiæ anni capiant, ornatum, in Italia per te retentum uelis. Scio quàm tu unus omnium ad eam rem cōficiendam ſis aptus, quantum gratia & autho ritate iſtic ualeas uideo, neq; uero quantum mea cauſa uelis Villanoua-nus ipſe dubitat, ut ſi iam expectationē ſua fruſtretur, non te mihi, ſed me ſibi defuiſſe indicaturus ſit. Quare uelim mi Egnati, rē agi arbitrere meā, & quicquid in eū ſtudij, officij opæ, diligentiæ cōtuleris, in me collatum eſſe put. Magno tibi aliquando erit ornamento, ſummæ ſpei adoleſcentē ope tua ad ſummam laudem perueniſſe. Magnæ in præſentia uoluptati eius uel eximia probitas uel ſuauiſſima cōſuetudo. Mihi quidem certe ipſi cui plurimum cupis, gratiſſimum feceris. Illud uero haud ſcio an adden dum ſit, adiciam tamen, Non minus tibi ab eo debitum iri gratiæ, apud quencunq; Villanouanum collocaris q̄ ipſe tibi Villanouanus eſt habitu-rus, qui cum cæteris animi uirtutibus ſit in primis ornatus, tum uero mi-nime oīū eſt imemor atq; ingratus. Vale. Ex urbe Patauio x. Cal. Febr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Etſi quod tibi mitterem non habebam, ſcis enim me ex tuis ferè literis ſcribendi argumenta ſolitum eſſe ducere, nec te poſteriori meæ epiſtolæ adhuc reſpondiſſe, tamen cum Villanouani noſtri rogatu, ad Bapt. Egnatium ſcripſiſſem, non potui nihil ad te dare litera-rum, quibus cum tuas elicerem, tum uero mihi gratiſſimum fore intelli geres, ſi cum ipſe tu Egnatio ſuas reddidiſſes, commendationem meā ora-tione tua ſubſequerere, hoc eſt, ſi communem amicum ad id quod iā pri-dem, etiam te authore ſuſcæpit, conficiendum negocium excitaſſes. Non dici poteſt q̄ de Villanouano laborem, nec eo tam amicitia noſtra, quæ quidem ſumma eſt, adductus moueor, q̄ humanitate & natura mea, qui tam præclarum ingenij lumen tam miſere extingui doleam. Ocium illi ad aliquot annos eſt opus, non quo uel cum Budæis uel cum Eraſmis no ſtris, quos iam elegantia dicendi & ſubtilitate uicit, ſed cum ueteribus il lis aliquando contendat. Ocij porrò in Italia hoc tempore ſpes ei nuſq̄ niſi iſtic oſtenditur, nec iſtic omnino ulla, ſine Egnatij noſtri opera atq; di-ligentia. Sic igitur facies, literas meas Egnatio cum dederis, hominem ad id quod uolumus diligenter cohortabere, & ad nos aliquid etiā ipſe ſcri-bes, ſiue quid noui habes de Regum noſtrorum inſania, ſiue quemadmo dum te ad hæc munieris frigora, quibus ſanè maiora non meminimus neq; nimium diuturnitate & frequentia, neque uentorum aſſiduitate & ſæuitia. Vale.

Egnatius cũ de Villanouano cum ipſe agerẽ, uolebat adoleſcentẽ apud ſe eſſe, dum quid offerretur in quo ſpes eſſet. Liberalitate eius tum non ſumus uſi, quod nihil neceſſe eſſet. Nunc conditionem libenter complecteremur. Res enim urget. Quare quid in eo etiam nunc habeat animi Egnatius uidebis, & me q̃ primum certiorem facies, etenim celeritate opus ẽ. Ex urbe Patauio. x. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCT. GRIMOALDO S.

q Væ mihi ad te ſcribendi cauſa nuper fuit, eadem certe nunc ẽ. Cupio tuas elicere, ſed multo mehercule magis ut de Villanouano cum Egnatio abs te conficiatur. Plus oneris ſuſtineo q̃ tute putes. Viuit is enim ſumptu meo, & q̃ paratus ipſe ſim à pecunia, uides. Veruntamen à nobis aletur quoad uel poterimus, uel à uobis ei conſultum fuerit. Quare in eam curam incumbe, & rem tuam agi putato, ne mihi quoq; cum ipſo Villanouano ad te propediem confugiendum ſit. Iocari me putas? Peream, ſi quicquam unquam moleſtius tuli, neq; uero id ipſum tam mea q̃ omnium ſtudioſorũ cauſa. Tantam talis adoleſcentis idolẽ nõ modo nullis ornari aut certe inuitari p̃remijs, ſed ipſo ẽt quotidiano uictu carere? Si minus familiaris mihi fuiſſet & notus, leuius forte caſum eius ferrem. Nunc quo me tandem animo eſſe cenſes, qui cũ illius ingenij uim atq; ornamenta planè cognita habeã, ei tamen opitulari diutius non queam, & qua tandẽ in re? Num ut honores aliquos adipiſcatur? Nũ ut ſericatus ſpectetur? Nũ ut lautus & beatus obãbulet? debentur hæc quidẽ tantæ uirtuti, modeſtiæ, ingenio, iudicio, ſtudio, Sed hoc non agitur. Illud, me miſerũ, ne nobis inſpectantibus turpiter mendicet, agitur. Eſſet in his locis Steph. Saulius, non laboraremus. Sed indignatiõe debilitor et dolore. Proinde quo loco res eius ſit, tu fac ſtatim ſcribas. Vale. Ex urbe Patauio. xij. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO. S.

n Arro tibi, ceſſationem tuam amplius ferre non poſſum, neque uero cauſam eius ullam reperire, niſi hoc ipſum fortaſſe ais, reſcriptum eſſe mihi à te. Si ita eſt, uide quibus tuas litteras dederis. Ego enim iam dies ferè quindecim ne ſchedulam quidem abs te. Sin eo taces, quod de Villanouano ex animi noſtri ſententia conficere nõ queas, at hoc ipſum ſcribito. Inibitur forte noua à nobis tuendi iuuenis ratio. Sed tamen ſiquid adhuc ſperas, urge quæſo Egnatium, de quo nihildum ſpem abieci. Noui hominis humanitatem & in ſtudioſos omneis libera-

Digitized by Google

litatem. Omnino tanta ſum hac de re in ſollicitudine, ut quiduis potius q̄ literarum tuarum ſilentiū uidear perlaturus. De rep. Audio neſcio qđ de Mantua à Gallis proditione tentata, quod ipſum nihil eſſe reor, item de Alexandria ab Hiſpano capta, quod non difficulter credo. Nam Cortonam & ſancti ſpiritus fanum, duo copioſa & munita Florentinorum oppida, à Franc. Roboriano direpta eſſe iam diu huc eſt allatum. Quod autem nihil neq; à Germania, neq; à Gallia, neq; de Pont. Maximo, neq; adeo de Heluetijs, quos Gallis ſubſidio aduētare nuper audiebamus. Alpeis in cauſa eſſe arbitror, quas hac hiemis aſperitate clauſas eſſe ſimile mihi uero uidetur. Vale. Ex urbe Patauio .y. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

E tuo iſto ſilentio, quid tibi ſtatuendum cenſeas, tute uideris, me quidem certe, ipſe hominem non putarem, ſi tam crebris quàm ego tecum egi literis, adſcribendum abs te inuitatus, etiam dū tacerem. Nam meas tibi non eſſe redditas epiſtolas, mihi perſuadere qui poſſum? qui ſciam neq; me cuiquam earum ullam dediſſe, cui tu probe notus non eſſes, & ipſorum etiam tabellariorum in perferundis literis commoda fructusq; omneis conſiſtere? At enim fortaſſe nihil epiſtola dignum tibi occurrit, quaſi uero de re uel mea uel publica, uel Villanouani uel etiam de ipſo Egnatio oratio tibi deeſſe poſſit, preſertim homini tam diſerto & alias ſemper ad ſcribendum impigro. Verum non audeo te accuſare, qui ſi humanitati atq; prudentiæ diffidam tuæ, ſim mei diſſimillimus. Angor tantum animo & queror, nec de quo ſanè conquerar ſatis exploratum habeo. Facit tuus erga me amor & acre iſtud tuum omni in re iudicium, ut nihil abs te neq; temere neq; iniuria fieri putem. Rurſus tam inſolens & diuturna taciturnitas, in tanta maxime ſcribendi materia, animum meum uehementer ſolicitum habet, ne quid grauius acciderit uel tibi, ita ut ſcribere non queas, uel rebus meis, ſic ut non audeas. Tu ſi, quod minus uelim, ualetudine impeditus ceſſas delega (quæſo) eum laborem tuorum alicui, qui me de omni ſtatu tuo faciat q̄primum certiorem. Sin forte rationum noſtrarum cōturbatione aliqua cōmotus, taces, nihil eſt quod uereare. Scis enim quonam apud me ſint iſta fortunæ bona loco, quidq; ego aduerſus omneis fortunæ iniurias iam pridem habeam animi. Sed me iā uerba deficiunt, fac igitur ſi me amas ut aliquid perendie uel à te uel de te accipiam, ne cum me literarum tuarum fructu diu priuaris, earum quoq; expectatione diutius torqueas atque excrucies. Vale. Ex urbe Patauio. iij. Cal. Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

D eum quem ex tam longo literarum tuarum ſilentio percæpi dolorem, accedet etiam mittendi ad te pueri mei impenſa, q̃d enim aliud capiam conſilij, ſi nec ego aliter de te quicquã poſſum cognoſcere, & tu ſex continuis à me prouocatus epiſtolis mihi ſcribere etiam nunc grauare? Atq; utinam is ea de te referat, quæ à nobis libenter uel legi uel audiri poſſint. Iam enim tibi ſcribendi onus imponere nullum audeo, Satis abs te habebo, ſi me per hunc internuciũ hac ſolicitudine liberaris. Omnino magnum quiddam ſit neceſſe eſt, quod te hominem tam officioſum, mihi tam amicum tam diu tacere cogat, quod ipſum quoniam cuiuſmodi ſit, coniectura nulla aſſequi poſſum, ſi litteris conſignare id noles, puero meo recte commiſeris. Atq; ne quibus de rebus certior fieri cupiam ignores, præter taciturnitatis tuæ cauſam, ſcire uelim primum. Nunquid apud te ſit, ut uolumus. Deinde, quot nam ex xiiij die Cal. Februar. meas accæperis epiſtolas. Tum, ecquid Egnatio noſtro ſuas reddideris, & de Villanouano confeceris. Tum uero, an deſcriptum Steph. Saulio faſciculum Genuam miſeris. Poſtremo, de rationibus noſtris ſi quid addideris, gratiſſimum mihi feceris. Nam de rep. q̃d ego te rogem, qui hæc quæ mihi coniunctiſſima ſunt, tam leuiter hic attingam? Vale. & mihi puerum meum ſtatim remittito. Ex urbe Patauio Cal. Februar.

Perſcriptis his non ſine magna animi mei moleſtia literis, ecce tuæ, breues illæ omnino, & exiguã de Villanouani negocio ſpem afferentes, ſed quæ me tamẽ ab eo, qui me debilitarat, ualetudinis tuæ metu liberarunt. Itaq; pueri iſtuc mittendi cauſa iam nulla eſt. Nam cum tu ualeas, nec maiore ullo impeditus ſis negocio, his lectis ad omnia (uti ſpero) reſpõdebis. Sed quod ais nihil in Villanouano, præter ætatis maturitatem deſiderari, ea uero corroborata eſt, atq;, mea quidem ſententia, eiuſmodi, quæ hoc in genere maxime optanda ſit. Annos natus eſt ſex ſupra uiginti, idq; meis ad Egnatium literis tum ſignificaui, cum eum dixi ea eſſe eruditione, cuius penè extremi adoleſcentiæ anni capaces eſſent. Quare ſi hoc unum adhuc obſuit, facile eſt conficiendæ illi conditionis ratio, ſed celeritate opus ẽ ut ante ad te ſcripſi. Sumptus enim tamdui ſuſtinere non poſſum, neq; rurſus eum ab omni alia humana ope deſertum dimittere. Literas tuas ſic expecto, ut nihil auidius. De flagitioſa Gallorum in ſeruanda Alexandria negligentia, uel ut tu ſcribis, uinolentia alias uidebimus. Nũc enim præ cura libere iocari non queo. Illud tantum miror, ſex mõ amiſſis militibus incolume præſidium omne dilapſum eſſe. Ad reliquas Franc. Ro-

Digitized by Google

boriani uictorias Senam acceſſiſſe gaudeo, & de Florentia ualde timeo.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Cum hodie literas tuas, quas mihi prid. Cal. Februar. miſiſti, de integro legendas in manus ſumpſiſſem, animaduerti in ea rum extremo eſſe caput quod ad rationes noſtras ſpectaret, nec à me tum lectum eſſet, aut ſatis animaduerſum, cum ad eas reſcriberē. Perturbato ſcilicet eas percurreram animo, quod ipſum ex meis facile cognoſcere potuiſti. Vberior igitur fuit negociatio noſtra q̄ putaram, idque omne & diligentiæ, & tuæ erga me beneuolētiæ acceptū refero. Quod autem aſcribis ut ſi pecuniam ab argentarijs exigi uelim, iſtuc ueniam, Sin minus, quid tibi faciendum ſit per literas demonſtrem. Ego uero, & ſi cum nemine omnium libentius ſum q̄ tecum, tamen ne ſi exigenda quidem ea ſit, cauſam cur mihi iſtuc ueniendum ſit non perſpicio, præſertim cum tibi ſcripta ſit, non mihi. De reliquo, nihil eſt quod ad me referas, quocunq; te rationes noſtræ uocabunt, ſequere, neq; tibi authoritatē meā expectandam putato. Ego enim cū iſtiuſmodi reꝝ ſum planè rudis, tum uero me in ſinum atq; fidem tuam totum contuli, quem neq; facile diſcingi, & in omni genere prudentiſſimum eſſe ſemper iudicaui. Itaq; exigenda illa ne ſit, an tranſcribenda, an ad aliud negociationis genus transferenda, an permutanda, quanquam deliberationis eſt, tui tamen eſt conſilij, qui quid anguſtiæ noſtræ poſtulent non ignoras, & in quo ſpes ſit ulla exploratum habes. Equidem, quod ad me pertinet, quicquid feceris, id prudenter abs te & fideliter factum eſſe iudicabo, atq; adeo ratum habebo. Ac quia multus in eo es, ut quid te facere uelim omnino ſcribam, geretur tibi mos, ſed uniuerſe, nec enim aliter poſſum. Ducentos iſtos quinquaginta denarios ad ſuperiorem ſummam adijcito, totamq; pecuniam ita tractato ui tuam, ſed hoc diligentius & cautius, quod in paucis iſtis nummulis mihi ſunt omnia. Non ſit ocioſa, nec in eo item uerſetur negocio, quod ſit hominum uel fraudibus uel calamitatibus opportunum. Hoc ſi præſtiteris & ocio noſtro optime conſulueris, & me hominem memorem gratumq; aliquando experiere. Vale mi Grimoalde ſuauiſſime, & ſi quid eſt de Villanouano ab Egnatio confectum, facies me q̄primum certiorem. Non dici poteſt q̄ me hoc onus premat & grauiter urgeat. Ex urbe Patauio, prid. Non. Februar.

CHR. LONG. BAPT. EGNATIO S.

ſ Cripſi ad te nuper de Simone Villanouano q̃ potui diligentiſſime, non quo memoriæ tuæ conſtantiæ'ue diffiderem. Sciebam enim quàm tu grauitati tuæ ſeruires, & in amicorum præſertim rebus minime eſſes obliuioſus, ſed id tum Villanouano ipſi à me dabatur, qui ut ſe tibi per literas quoq; accuratiſſime commendarem, mecum egerat. Quod autem nunc in eandem rationem de integro tibi ſcribo, id ſcilicet mea ſponte facio, qui cum te currentem incitare cupio, tum uero quibus ille in malis iaceat uideo, & tantũ ex eo dolorem, quantum animo capere uix poſſum, traho. Agitur mi Egnati nõ de honore eius aut dignitate, quod quidem optandũ nobis eſſet, ſed qđ me pudet ſcribere, ne ſummæ ſpei, ſummæ uirtutis adoleſcens in ipſa florẽtiſſima Italiæ parte fame pereat. Huic tu literarum ac literatorum omnium ignominiæ & turpitudini, quando unus hoc tempore mederi potes, aut nemo certe iſtic poteſt, non iam abs te peto, quod prioribus feci literis, ſed per ſingularem illam tuã erga ſtudioſos omneis omnibus perſpectam & à me ſemper prædicatam liberalitatem tuam te obſecro, ut homini ſolo uirtutis ſtudio & fortunæ iniuria calamitoſo quibuſcunq; rebus potes conſulas atq; proſpicias. Ego, quod ad me pertinet, amplius q̃ feci facere nõ queo. Tuæ ſunt iam partes ut quem officijs tuis multis es complexus, aliquo etiam beneficio tuo benigne cumulatum uelis. Non equidem audeo quicquam tibi iſtiuſmodi oneris imponere, ſed quia tamen dignam iſta tui animi benignitate mihi uideris eſſe conſecutus fortunam, ſine hoc à te petam, quod quidem te libenter facturum eſſe mihi coràm oſtendiſti. Quid hoc ipſum? inquies. Tantiſper tecũ ſit dũ apud aliquem eũ collocas. Hoc ſi à te impetramus, faciam profecto ut apud memores & gratos homines beneficium à te poſitum eſſe cognoſcas. Vale. Ex urbe Patauio. vi. Id. Februar.

CHR. LONG. PETR. BEMBO S.

e Tſi nihil erat omnino quod ſcriberem, non potui tamen Flaminio noſtro iſtuc proficiſcenti non uel inaneis ad te dare literas potius q̃ nullas. Sanè enim in rebus meis nihil eſt noui. Verſamur adhuc in his, ad quæ tu me unus omnium ſemper es cohortatus, literarum ſtudijs. De te uero, & ſi minus quàm cupimus, audimus tamen q̃ uolumus. Tam leuem iam accedere quartanam, ut utrum tentatiuncula ſit ea, an febricula, uix ipſe tu ſentias atq; dijudices. Hoc ipſum mihi q̃ gratum ſit, etiam tacente me, ſatis, puto, intelligis. Equidem, quod unũ abſẽs & poſſum & debeo, pro ſalute tua uota facio, & ut te planè confirma-

Digitized by Google

tum hic primò quoq; tempore uideam, etiam atque etiam exopto. Flaminium ipſum à me hic tibi commendandum eſſe non arbitror. Eſt enim iam pridem in ære meo, ut quem tute mihi ipſe accurate commendaris, teſtimonium modo mei de ſtudio eius atq; induſtria iudicij, ei dabitur. Scito ex omni nobilitate Romana multis iam ſeculis extitiſſe neminem, qui ad ſumma ingenij atq; iudicij ornamenta tantum adiunxerit diligentiæ & in omni liberalis doctrinę ſtudio aſſiduitatis. Non enim politiorem modo humanitatem & communes literas attigit, ſed etiam ſe utraq; lingua in recta dicendi, diſſerendiq; ratione ita exercuit, ut non credibile ſit neq; q̃ longe iam proceſſerit, neq; quo paucis annis tam pleno gradu peruẽturus ſit. Pertexet enim, ſcio, quod exorſus eſt, niſi aliqua forte temporũ iniuria ab inſtituto curſu aliò rapiatur. Sed de Flaminio nimis multa, preſertim ad te, qui cum de adoleſcẽtis indole ſumma ſemper ſperaſti, tũ uero fortaſſe libentur adhuc legere non potes. Valebis igitur, & à Polo noſtro ſaluebis. Ex urbe Patauio. yi. Id Februar.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Flaminius noſter eo tempore, nunquid ad te uellem, mihi denũciauit, cum quid à te expectarem magis haberem q̃ quid ipſe tibi mitterem. Scis enim te nihildum ad poſteriores meas duas reſpondiſſe. Mihi quidem certe nihil abs te adhuc eſt redditũ, tametſi multarum à me habes epiſtolarum argumenta. Verumtamen nihil urgeo, atque etiam occupationibus tuis faueo. Iam enim ſentio q̃ tibi ſuperiorũ mearum in tuis flagitandis, litterarum crebritas moleſta fuerit. Scripſi hodie ad Bembum & Egnatium, huic, ut Villanouani cauſam aliquã to acrius ſuſciperet, illi, ne me negligentiæ damnaret, ſi ſe Flaminius iſtó & ad eum ſine literis meis contuliſſet. Exitus hiemis cum initijs conſentiunt. Maximis & aſſiduis aucta flumina hymbribus agros totos inundarunt. De Heluetiorũ aduẽtu nonnullus hic ẽ odor, item'que de Frãc. Roboriani & Iulij Medicis coniunctione. Omnino ſunt qui rem inter'eos conuenturam ſuſpicentur. Ego nihil eſſe reor. ſed tamen ſi fiet, aut ille ad Gallum, aut hic ad Germanum tranſeat neceſſe eſt. De Frãcis mirum hic ſilentium, quanquam non deſunt, qui treis Hiſpanas cohortes ſtipendij inopia coactas à Cæſare ad Venetos deſciſſe affirment. Sed hoc tu melius ac potius optime omnium. De ſtudiorum noſtrorum ratione, ſi quid ſcire uoles, Flaminium ipſum percuntator. Vale. Ex urbe Patauio. yi. Id. Febr.

Digitized by Google

no Hiſpanorum latrocinio inſeſtaretur. Nã tranſalpinis gentibus ociũ, anni tempus attulit. Certe illinc ne leuis rumor quidem. Tu uero de Hadriano noſtro nihil. Atqui Barcinone de Pontificatu ſuo nuncium accepiſſe fertur, & Gregorij nomen ſecutus, illo uidelicet ipſo nobis indicans nomine, quanta uigilantia in hoc obeundo munere ſit uſurus. Ac profecto ſumma ea ſit oportet atq; mirifica, ſi modo, uti ſpero & opto, is ipſe eſt, qui ſuperiorum Pontificum partim ignauia, partim ſcelere labefactatam chriſtianæ pietatis religionem inſtauraturus eſt & confirmaturus. Deum quaſo Opt. Maximũ, conſilia eius reip. Chriſtianæ ſalutaria ſint, neq; ocio noſtro parum accommodata. Vale.

Ex urbe Patauio. xvi. Cal. Mart.

CHR. LONG. ANT. MARCILIO. S.

Tentari abs te patientiam meam arbitror, qui nec nuncijs, nec literis, nec precibus deniq; commotus meis etiam nunc taceas. Quid enim, contemptum me putem? Non tam (opinor) ſuperbus tu es, nec ego certe contemnendus. Ac uide quàm tu humanitati tuæ conſtes, qui hominem tibi tam amicum, tam familiarem litterarum tuarum iucunditate tam diu priues, preſertim ab eo ad ſcribendum laceſſitus. Ego enim mehercule cum omnibus in rebus, quas nobis ipſi præſtare poſſumus, uinci turpe duco, tum uero officijs & amori eorum à quibus prouocere, non reſpondere turpiſſimum. Sed ut initio dixi, tentari abs te patientiam meam arbitror. Quare obdurabitur adhuc hic menſis. Sin autem, ut es, etiam tum ceſſabis, non te equidem ſcriptorum meorum deſiderio excruciare tentabo, uideo enim quàm tu id facile ſis laturus, ſed tum longiſſimis epiſtolarum uoluminibus obtundam, tum uero quotidiano ſumptu in tabellarios faciendo obruam. Sin id quoq; abs te contemni intellexero concitabo in te lucas iſtas boues, de quibus tu nihil adhuc ad me, credo, quod eas indignas exiſtimes, de quibus tu uerbum facias. Verumtamẽ uide utrum malis (utrunq; enim uitare non potes) quotidiano ne iſtarũ belluarum barritu uexari, an de earum ingenio mihi aliquid perſcribere. Equidem poſterius hoc malim, tum quia te ſaluum cupio, tum quod etiam incredibili quodam leporum atq; facetiarum tuarum ſtudio teneor, uel potius ardeo. Quo quidem in genere cum tu longe alijs excellas omnibus quos uel naturæ hilaritate, uel omnis liberalis doctrinæ humanitate uenuſtos & urbanos nouimus, fac, amabo te, ut ſaltem per literas, quando coràm non poſſumus, inter nos feſtiue, docteq; interdũ rideamus.

Digitized by Google

Vides'ne quantam iocandi materiam ipſe tibi iam præbuerim, qui me quoq; non inſulſum eſſe tibi ſignificarim? Sed uel me tuo arbitratu ludas licet, modo ſalſam aliquam, & lepidam epiſtolam mittas. Quiduis enim potius quam ceſſationem tuam ferre poſſum. Vale.

Patauij xij. Cal. Mart.

CHR. LONG. BAPT. EGNATIO S.

u Ereor ne tu me pudoris mei parum memorem eſſe iudices, qui rogandi finem faciam nullum, præſertim cum nihil abs te loci precibus noſtris relictum eſſe ex Grimoaldi noſtri literis potuerim intelligere, ſed ea eſt Villanouani noſtri tum uirtus, tum, quæ me dies noctesq; excruciat, egeſtas, ut mihi hoc in officio ceſſator eſſe uidear, qui me tibi moleſtum in ſcribendo eſſe iam non dubitem. Audio rationibus eius duo plurimum adhuc offuiſſe, ætatem & nationem. Atqui ea hominis ætas eſt, quæ mea quidem ſententia, ſit huic muneri maxime idonea. Sextum enim ſupra uigeſimum agit annum, ea iam prudentia atq; moderatione præditus, ut hiſce uirtutibus ſenectus ipſa non magnum pondus allatura uideatur, de altero, non me quidem fugit q̃ male Galli in Italia audiant, ſed ego tibi Villanouanum præſtabo, cum ab omnibus Gallicis uitijs, ineptijsq; liberum, tum planè Italica & grauitate, & lingua, & (quod maxime ad rem pertinet) pronunciatione in primis ornatum. Nam quibus potiſſimum gens illa uirtutibus commendatur, fide, probitate, religione, has quidem nemo in eo deſiderarit, non ſanè magis quàm ingenium, iudicium, ſtudium, literas, excellentem deniq; in iure ciuili prudentiam atq; memoriam. Sex enim ipſos annos, ſub optimis præceptoribus, Ticini, in eo ſtudio euigilauit, atq; ita profecit, ut æquales ſuos omnes longe uicerit. Quare à te quæſo, ut ſiquis ad eam uoluntatem & diligentiam, quam in eo iuuãdo adhuc adhibuiſti, cumulus accedere poteſt, is hac mea commendatione accedat. Sin nihil addi poteſt, ne ſedulitatem me iam aut impudentiæ, aut ambitionis condemnes. Non enim liberalitati aut conſtantiæ diffiſus tuæ, ſed tum ijs, in quibus Villanouanus iacet, miſerijs, tum mea etiam humanitate commotus eadem de re tecum ago & ſæpius & accuratius. Vale.

Patauij xij. Cal. Mart.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

Digitized by Google

n Vllum ferè nunc haberem ad te ſcribendi argumentum, niſi neſcio quid litterarum Egnatio & Marcilio exaraſſem. Marcilio? inquis, & iſti quidem uelim epiſtolam ſuam ipſemet reddas, ſed prius à te lectam, ut cum uideris quanti is à me fiat, pœnas mihi des taciturnitatis tuæ, qui litterarum tuarum ſilentio commiſiſti, ut ad illum nulla ſententia ſcriberem, quem tu minime omnium anulum feras. Tacet ipſe quoq; etiam nunc, ſed non hoc diu impune tulerit. Ad Egnatium porro ſcribendi hæc mihi cauſa fuit, quod nec eius etiam literas adhuc potuerim elicere, nec Villanouano ullo tempore, aut loco deeſſe uelim, cui quidem tamen ne iam deſint omnia, ualde metuo. Iſtic enim à uobis lentius curatur negocium, quàm res & fortuna ipſius poſtulet. Sed hoc tu uideris, in quem, niſi mature prouideris, hoc quicquid eſt oneris, totum decidet. Admonitus es à me non nunc primum quare incumbe tu quoque, ſi ſapis, in iſtam curam. Egnatium niſi perfecta re, aut deſperata reſcripturum non puto.

In citeriore Gallia audio Mediolanum ab Hiſpanis & Germanis ſumma ope muniri, pecunias imperari, delectum prouincialem haberi, pontes in Pado ad Placentiam fieri, omnia tumultus & trepidationis eſſe plena, preſertim cum Cares inalpinos Gallis ſuis auxilio uenire dubium iam non ſit. A Gallia & Germania nulla adhuc fama, clauſis ſcilicet etiam nunc alpibus, & noſtro mari, quæ tamen propediem aperiantur neceſſe eſt. Sed tuum eſt iſta ſcribere. Huc enim iſtinc manant, illud quidem meum. Eſſe Bononiæ Hiſpanum hominem quendam, qui à ſe omnia Petr. Alcyonij in faciendo Ariſtotele latino errata collecta eſſe, ac propediem editum iri huc ſcripſerit, de quo ipſo, ſi tibi uidebitur, Alcyonium noſtrum facies certiorem, & ſimul hominem meis uerbis ſalutabis. Vale. Patauij xij. Cal. Mart.

CHR. LONG. MARIANO CASTELLANO. S.

a Cœpi epiſtolam tuam ad ix. Cal. Mart. in qua quod officium deſiderari abs te meum ſignificas, eſt id mihi quidē ſubmoleſtum, ſed nihilominus tamē iucundum, ut qui nulla mea negligentia à me ceſſatum eſſe ſciam, & te iſta litterarum mearum flagitatione mei memoriā adhuc tenere perſpiciam. Nam, ne forte neſcias, ego aliquanto magis, atq; adeo iuſtius à uobis aliquid expectaui q̄ uos a me. Etenim cum iſtuc perferuntur undiq; omnia, tum uero ea quotidie Romæ & fiunt & dicuntur, quæ ſcilicet epiſtola ſunt

digniſſima. Hic contra ſummum ocium, ſummum eſt de rep. ſilentium. Sed quando tantopere literas requiris meas, non committam poſthac, ut in eo genere de me queri poſſis, tu modo fac ut de rebus urbanis ex te aliquid interdum cognoſcam. Lælius enim Maximus noſtri iampridē planè oblitus eſt, eques uidelicet Romanus, & idem uir fortiſſimus, hominis noui, & in ignauo literarum ocio intabeſcentis. Sed hoc fero eadem, quā Leontis mortem, animi æquitate, ex qua etſi mihi grauiſſimum uulnus impoſitum eſſe ſentio, qui me ab omni humana ope deſertum hic nūc uideam, non ſuccumbo tamen, neq; mihi, neq; inſtitutis meis deſum ſtudijs, in quibus eo etiam elaboro diligentius, & euigilo acrius, quo mihi præclarius aliquando fore ſpero, me non modo nulla fortunæ iniuria de ſententia mea deijci potuiſſe, ſed etiam aduerſus omnes ſæuiſſimas eius tēpeſtates rectum curſum tenuiſſe. Omnino Gallia mihi clauſa eſt, quod cōtra meorum omnium uoluntatem Leontis promiſſa ſecutus in Italiam redierim. In ipſa autem Italia, cum Leonte ipſo ſpes mea omnis interijt. Florentia tumultuatur. Bembus lōgo & difficili morbo proſtratus iacet. Abeſt Sadoletus. Abeſt etiam Hadrianus noſter, de quo quidem multa mihi & magna polliceor, ſed ut uides longe abeſt gentium, nec modo de aduentu, ſed omnino de ſalute eius nihil exploratum habemus. In Hiſpania eſſe dicitur, ſed nec in utra, nec an in Italiam uenturus ſit etiā nūc ſcitur. Si uenerit, ſpe ſum optima. Sin Quintum Clementem ſibi imitandum putarit, mihi tamen in Italia, dum ſtudiorum meorum rationem explicaro, manere decretum eſt. Negociari enim iam cœpi ex ea pecunia, quam ad hoſce fortunæ caſus, ſepoſitam habebam, resq; iam ita proceſſit, ut ad multos annos ipſe me ære meo tueri poſſe uidear. Neq; uero eſt quod uereare, ne hoc nouo uitæ genere ſtudia conturbentur mea. Aliena hac in re & opera & fide utimur. Aliena, inquies, fide? prorſus aliena, ſed hominis nobis amici, quid enim faciam, ſi nec literis meis deeſſe, nec ipſe mercanturæ operam dare poſſum? homo cum in omni negociatione planè rudis, tum uero ocij & quietis longe cupidiſſimus? Adhibita eſt tamen ea à nobis cautio, ut nobis fraus nō facile fieri poſſit. Sed hoc fors uiderit. De Panegyricis, præſtabo quod tibi ſum pollicitus, & Romana mihi crede, fide præſtabo, ſed nondum ſatis maturuerunt, neq; tamen à maturitate abſunt longius. Res eſt ardua & operoſa, preſertim cum id mihi ſit cordi, non ſolum ut amicitia noſtra, ſed etiam ut urbe Roma non indignæ habeantur. Itaq; quoties tibi minus in eo maturare uidebor, fac illius tibi in mentem ueniat.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Digitized by Google

Flaminium ex tuis literis equidem accuſare poſſum negligentiæ, quod nihil unquam ad te de me, ſed eum nihilominus à me commendatum uelim habeas. Dignus eſt adoleſcens quem omni tua humanitate liberalitateq; complectare. Vſus es tu quidem aliquando ſumma in eum benignitate, ſed tum cum non tam neceſſe eſſet q̃ nunc eſt, nec ipſe in tantam doctrinæ ſpem adhuc ingreſſus. Caue enim putes quicquam ei iſtic eſſe, aut iam multis etiam ſeculis fuiſſe ſimile uel ingenio, uel induſtria, uel probitate, uel etiam grauitate. Equidem ſic de eo pronunciare ſoleo, ut dicam neq; natura benigniore quenquam hodie uti, neq; cum fortuna duriore conflictari. Quare cum id ei cumulatiſſime adſit, quod nullius beneficio aſſequi poſſit, id autem omnino abſit, quod tu ei cumulatiſſime præſtare potes, ne commiſſum uelis mi Mariane, ut tantæ ſpei, tantæ uirtutis adoleſcenti, & quod conſtat, propinquo tuo, tum deniq; defuiſſe uideare, cũ ad ſummam eruditionem, dignitatemq; pleno gradu contenderet. Perueniet enim quo tendit, & ſi tu paululum modo adiuueris, maiorum noſtrorum gloriæ dignum ſe præbebit. Hoc ut facias uel mea, uel ipſius adoleſcentis, uel etiam honoris tui cauſa te tam rogo q̃ tibi nominis Romani dignitatem curæ & eſſe & ſemper fuiſſe certo ſcio. Ornithiam deliĉias tuas meis uerbis diſſuauiabere, matriq; eius Iuliæ & materteræ Ludouicæ ſalutem referes plurimam. Bernardinæ uero tuæ etiam me diligenter excuſabis. Queſta eſt mecum grauiter de literarum mearum ſilentio, ſed ſatius puto fuerit, ei reſcribere, ne me ſuperbiæ quoq; condemnet, qui per te excuſari maluerim, q̃ literis eius reſpondere. Valebis igitur, et Buſſeios, Torquatos, Alterios, Salomonios, ac reliquos itẽ communes amicos à me iubebis ſaluere. Patauij vij. Cal. mart.

CHR. LONG. ST. SAVLIO S.

Vellem eo epiſtolæ initio tecum agere nũc poſſem, quo ſuperioribus meis ad te literis ſum uſus, ſed facit diſpar tuarum ratio, ut hæ quoq; diſſimile principij genus poſtulent. Scito igitur proximas tuas literas tantum mihi attuliſſe & moleſtiæ & doloris quãtum uel mihi dictu ſit perdifficile, uel tibi, niſi meum erga te perſpectum haberes amorem, creditu non facile. Ergo mihi te, utroq; noſtrum uiuo, in perpetuum carendum erit? cuius ex ſuauiſſima conſuetudine tantum capiebam uoluptatis? tantum in omni genere prudentiæ fructus & utilitatis? Equidem, & ſi tum ex miſerrima horum temporum conditione, tum ex languidiore literarum tuarum ſignificatione aduentui tuo ſubdiffidere cœperam, fruebar tamen interim quadam inanis ſpei uſura libẽter, ſperabamq; aliquando fore, ut expectationi noſtræ reditu tuo tandẽ

ſatisfaceres. Nunc etiam illud, omni præciſa ſpe, litteræ tuæ nobis eripue-runt. Quo me igitur tandem eſſe censes animo? Nempe eo, quo eſſe debeo, orbatus tali uiro, mihi amiciſſimo, familiariſſimo, iucundiſſimo. Polus quidem noſter, non tam eorum commemoratione, quæ à me de iſta tua & uirtute & induſtria perſæpe audierat, quàm litterarum quas tu mihi ſcripſiſſes, elegantia atque prudentia commotus, te unum iam ſibi deſtinarat, qui cum ſocietatem ſtudiorum coiret ſanctiſſimam regiæ ſcilicet indolis, & acerrimi iudicij adoleſcens te, ex paucis epiſtolis tuis, quaſi Leonem ex unguibus, totum facile æſtimauit, dignumque quem unum ex omnibus in omni ſtudiorum ſuorum ratione comitem haberet & ſocium iudica-uit. Itaque cum hunc triſtiſſimum de te nuncium à me accæpiſſet, magnũ etiam mihi uiſus eſt dolorem accæpiſſe, qui ſe de tanta ſpe, & ea quidem unica repente deturbatum uideret. Scis enim qualia hic ſint ueſtri ordi-nis ingenia, & quibus etiam ſtudijs dedita. Verum ille, quidnam ſibi cõ ſilij capiendũ ſit, uiderit. Ego certe qua una amoris memoriæque tui ratio-ne potero, tecum ſemper ero, literas partim legens aut expectans tuas, par-tim ſcribens, aut mittens ad te meas. Hoc enim unum mihi relictum eſſe uideo, quo abſentis tui deſiderium mitigem atque conſoler. Quod ſi tu, quẽ admodum oſtendis, mecum in ſcribendo certaris, cum magna me ſanè leuaris moleſtia, tum uero te amici hominis officio fungi non modo iudi-cabo, uerum etiam ubique prædicabo. Sed uenio ad literas tuas, quas abs te non ſine cura & angore animi ſcriptas eſſe intelligo, nec tamen eiuſce rei cauſam ullam exponis. Tantũ tibi conſilium opus eſſe ſignificas meũ. Quod ſi ita eſt, ut tu homo prudentiſſimus ſine me deliberare non facile poſſis, & tanta res agitur, ut eam literis conſignare non audeas, iam uero abſentiam noſtram longe mihi grauius ferendam eſſe uideo, quàm initio puta ram. Nam quod ad fiduciarij illius ſacerdotij, quo te à Leonte abdicare co actus es, procurationem pertinet, expectandum tibi cenſeo, dum uel res apud Inſubres ex Gallorum ſententia conſtituantur, uel Hadrianus noſter uenerit, aut certe rem Romanã compoſuerit. Nec enim dubito quin apud eum Pontificem ius tuum obtenturus ſis, quem iã multis ætatibus unũ, ſine uitio, ſine obnunciatione, ſine ulla ambitionis uel leuisſima ſuſpitione, ſummo amplisſimi collegij conſenſu, ſacris noſtris omnibus præfectũ eſſe Antiſtitem, omnes & prædicant & admirantur. Ego id profecto diuini-tus factum arbitror. Placet tamẽ interim, ut iſtic ad pontificias aliquot ta bulas teſtere inuitum te, et metu Leontis adductum monaſterij illius pro curationem tum depoſuiſſe, nunc autem conſtitutum tibi eſſe, ut primũ ius dici Romæ cœperit, recuperatorio iudicio experiri. Hæc cautio etiam ſi minus neceſſaria eſt, opus tamen eſt, & ad uitandam tacitæ conſenſio-

Digitized by Google

nis ſuſpicionem hoc tempore non inutilis. Sed hæc tu ſpero melius, uel tua, uel iſtorũ conſultorum prudentia fretus. Vale. Patauij 7. No. Mart.

CHR. LONG. M. ANT. FLAMINIO S.

IGnoſce, quod qui antea ſolitus ſum meà ſponte tibi ſcribere accuratius, nunc diſertiſſima abs te prouocatus epiſtola reſpondeam negligentius, perturbato enim hæc ſcribimus animo. Turbarũt autẽ nos Sauli noſtri literæ, quibus ille mihi ſpem reditus ueſtri ademit omnem. Vix credas q̃ id moleſte feram, quantoq; ueſtri deſiderio nũc ardeam, qui (fatendum eſt enim) digreſſum à me ueſtrum haud ita grauiter tuleram. Nimirum maturæ ueſtræ confiſus reuerſioni, nec dum ſatis animaduertens quantam uobiſcum ſuauitatem à me dimitterem. Iã uero me & res & tempus docuit, quantum in eo amiſerim. Auget hunc meũ dolorem, ſtultitiæ meæ recordatio, qui id conſilij prõficiſcenti Saulio dederim ut iſtic potius q̃ hic. Quod et ſi ne tum quidem mihi erat iucundum, habendam tamen maiorem illius rationem putaui q̃ mei. Ita cum abſentia ueſtra, tum uero etiam magis conſilij mei inſania torqueor. Nam iſtic bellum exortum eſt, hic in ſummo uiximus ocio. Sed huic dolori meo, ſi minus frequentes à uobis literæ, tempus quidem certe ipſum, atq; nouarum neceſſitudinum coniunctio, uti ſpero, medebitur. Nunc ad literas tuas, ex quibus cognoui eas, quas uobis ſuperiore menſe miſi ad iij. Cal. Febr. iſtuc nondum fuiſſe perlatas, atqui his ea complexus mihi uideor omnia, quæcunq; de uitæ ac ſtudiorũ noſtrorum ratione cupis intelligere. Quare eas eodem exemplo uobis mittendas putaui. Conſtituti uero abs te ocij tui conſilium ita mihi probatur, ut eo tibi nomine etiam ualde gratuler, ſed bona mehercule fide, non autem quẽadmodũ tu, qui mihi uere & iure optimo gratulatus, quod ad noſtros homines ſummum perueniſſet imperij ius, ſummus pontificatus, neſcio quid etiam de eloquentiæ principatu adiunxiſti, quem quidem in hominibus noſtris non ſanè uideo, niſi tu fortaſſe illi τῆς μωρίας ἐγκωμίῳ, aut etiam Silenis Scarabeiſq; noſtris tantum in eo genere tribuis, ut perfecti oratoris imaginem ab amico noſtro effictam atq; expreſſam putes. Quod ſi ita eſt, eſt etiam quod te uehementer pudeat, qui eloquentiam ueſtram non tam uberiore ulla rerũ uerborumq; copia, quàm inſigni illa Batatui oratoris ſtultitia uictam eſſe fateare. Sed nunc iocari præ ſtomacho non libet. Vacuo animo ſcribam liberius & diligentius, itemq; de Luteriana cauſa, quod degeſtes, fortaſſe tibi mittetur aliquid. Vale. Patauij. 7. Non. Mart.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

a

Llatæ mihi ſunt heri à Steph. Saulio literæ, ex quibus intellexi faſciculum illum, quem ad te, ut Genuam mitteretur, proxime dederam, ei ad iij. Calen. Februar. nondum fuiſſe redditum, ut illum omnino aut intercæptum eſſe, aut tabellariorum negligentia amiſſum ſuſpicer. Nam perſcriptores tuos accuſare non audeo, qui ſi mea cauſa parum uellent, imperio certe mouerentur tuo. Itaq; da, ſi me amas operam, ut illi etiam nunc deſcriptus faſciculus, ad eum omnino perferatur. Quod tu per literas tuas mutui inter nos officiorum certaminis contentionem tam auide accipis, eſt id mihi pergratum, perq; ſanè iucundum. Tu modo uide, ne dum me officijs tuis uincere contendis, nimia cupiditate prolabare, hoc eſt ne me fortunis ſpolies omnibus, quem induſtria tua mirifice locupletatum cupis. Scis eo conſilio iſtam à nobis negociationem inſtitutam eſſe, non quo rem augeremus, ſed ut Platonis et Democriti exemplo, in hac peregrinatione ocio noſtro præſidium aliquod pararemus. Sit quæſtus igitur minor potius dum tutior & crebrior, q̃ cũ aliquo periculo fructuoſus & rarus. Mare q̃ ſit infidum, uides. Terras hodie penè omneis partim bellorum incendijs, partim militum latrocinijs infeſtas eſſe non ignoras. Iſtic q̃ certa ſit fides, neſcio. Sed ſus Mineruam, qui hæc ad te:, ac ſum etiam profecto timidior q̃ mihi per te liceat, quare quam rationes noſtræ cautionem poſtulent, tute uideris, qui unus omnium certe uides plurimum. Ego enim, ſiquidem tu, ut oſtendis, iſtius tuæ induſtriæ fructum honore metiere, eum tibi habebo, quicunq; ex ſtudijs noſtris proficiſci poterit, honeſtiſſimus atq; uberrimus. Et quoniã de Fr. Philelpho tam multa in literis tuis, equidem cum dixi coniunctionẽ noſtram multo clariorem fore ea cauſa, quæ illi cum Nicol. Grimoaldo Cebæ auo tuo fuiſſet, Philelpho me comparare tum nolui, cuius quidem eloquẽtiæ, atq; doctrinæ tam facile cedo, q̃ tu auum tuũ cũ literarum noſtrarum ſtudio, & totius uitæ ſplendore iam exæquaſti, tum uero exquiſitiore quadam, & mea etiam ſententia expeditiore negociandi ratione lõge uiciſti, qui iſtic in ſummo ocio ea & tractes & aſſequare, quæ ille ut conficeret, ab Italia procul ad extremam ſenectam uixit, non Græciã modo & Thraciam ſummis difficultatibus peragrans, ſed maximis etiam periculis Syriam, Armeniam, Perſidem, Arabiam, ac reliquas Orientis parteis percurrens. Cum igitur de neceſſitudinis noſtræ claritate illa ſcriberem, non tibi immortalem poſteritatis memoriam pollicebar, hoc enim promittere arrogantis eſſet hominis, atq; haud ſcio an etiam multo ſtultiſſimi, ſed id ſignificare uolui, pluribus à me neceſſitudinis noſtræ ueſti

gia/

gia monimentis impreſſum iri, q̃ is aui tui nomen nobis commendaſſet. Scis enim unam tantum & alteram ad Cebam noſtrum extare epiſtolam. Sed de his alias, niſi hæc potius ipſa nimis multa. Veruntamen me pupugit longa illa literarum tuarum de Franc. Philelphi, & Chriſt. Lõgolij eruditione diſputatio. Egnatius noſter quid iam habeat animi, neſcio. Tribus à me ad reſcribendum honorificentiſſime inuitatus epiſtolis, ne ſchedulam quidem adhuc, nec literam. Nihil, inquies, de Villanouano explicat. Ne tu quidem ipſe, attamen ſcribis. Equidem malim cauſam initio non ſuſcepiſſet, aut etiam omnem eius cogitationẽ poſtea abiciſſet, q̃ me literarum ſuarum expectatione tam diu ſuſpendiſſet, Sed ei poſthac moleſti non erimus, ne in ſcribendo quidem. Vale. Patauij. 7. Non. Mart.

CHR. LONG. BAPT. EGNATIO. S.

M Iſit ad me literas tuas hodie Romulus Amaſæus, iucũdas illas quidem mihi & expectatas, ſed eo ſanè tempore ãte ſcriptas, cum hic de Villanouano iam confeciſſemus. Collocatus eſt enim a nobis apud adoleſcentem quendam cum honeſto in primis loco natum, & optimis deditum ſtudijs, tum eo etiam fortunæ ſplendore ornatum, & ſic erga Villanouanum animatum, ut utriq; optime conſultum arbitremur. Quamobrem cum iam nihil eſt q̃d eius cauſa labores, tum uero tibi & meo & ipſius Villanouani nomine gratias ago q̃ poſſum maximas, non de eo ſolum, quod mea cauſa in eũ contuliſti & ſtudij, & officij, ſed de tua quoq; ad eum ſuſcipiendum, ſi res coegiſſet, uoluntate, quam mihi per literas tuas humaniſſime, atque liberaliſſime detuliſti. Equidem, & ſi domo tua non eſt uſus, tamen quia eam illi patere uoluiſti, perinde me tibi aſtrictum iudico, ac ſi apud te uixiſſet. Quod autem in interiore tua epiſtola grauiorem te mihi aduerſarium conſtituis, q̃ ij fuerint ipſi, qui me Romæ indigniſſime diuexarũt iocaris in eo tu quidem acute, nec amice minus q̃ opportune, qui nunc deniq;, lite ſecundum me à Senatu P. Q. R. honorificentiſſime data, in capitis iudicium me tam longo interuallo retrahas, & unus ex omnibus iugulum hoſtiliter petas meum. Sed nihil agis. Veritas multorũ gladijs peti poteſt, iugulari non poteſt. Nec enim, quod tibi quaſi telum acerrimum ſumis, ingratus in patriam uideri poſſum, qui me Machliniẽſẽ ſemper & ubiq; ſum profeſſus, eaq; de Maclinia ornamentis & tum p̃dicaui, & poſtea ſcripſi, quæ perpetuo meæ i patriam charitatis teſtimonio fore non deſpero. At Gallus uideri mauis q̃ Germanus. Ne iſtius quidem unde coniecturam ducas, uideo. Tu quidem certe nihil affers, cur

iſti ratione addidiſti, tametſi nihil ego à Caribus illis bona fide actum iri puto. Nolim, ita ſit, ſed mihi inſignem aliquam cladem, non tam hoſtiũ uirtute q̃ Alpinorum auxiliorum perfidia Franci accæpturi uidentur. Conſilia Proſperi Columnæ eadem planè eſſe iam ſuſpicabar, quæ tu prudenter auguraris. Eſt enim minime ſtultus, neq; in ſubeundis periculis nimium audax. Aliquid ſit omnino oportet, quod eum ad perferenda obſidionis incommoda adduxerit. Sed hoc propediem res ipſa nos docebit, quæ quidem diu duci non poteſt. Noua iſta aleæ ratio planè noſtra eſt, & à nobis Loteria, quaſi uaſculariam dicas, appellatur, ab argenteo ſcilicet uaſorum ad abaci ornamentum apparatu, qui ita inter eos, quorum in ſortem coniecta ſunt nomina, diſtribuitur, ut cuiq; aliquod uas obtigerit. Quod autem eo ludi genere te minime delectari ſignificas, nec committendum putaſti, ut pecuniam tanto periculo exponeres tuam, agnoſco prudentiam & tuam erga me beneuolentiam, q nihil de rationibus noſtris ſtatuas, quod non ſit periculo uacuum. Marcilio uelim res iſta bene & feliciter eueniat, quanquam uereor, ne, ſi ex animi noſtri ſententia ei ludus procedat, ita ſuperbiat, ut nos contemnat. Sin damni aliquid faciat, ne iratus taceat, aut certe triſtius q̃ expectamus reſcribat. Tu modo da operam, ut de exitu negocij primo quoque tempore fiam certior. Sic enim ad id quod ſcripſeris, literas meas accommodaro. Vellem in aliud tempus literæ tuæ incidiſſent, agerem tecũ ſubtilius. Nunc cum & Egnatij literis reſponderim, & hylaribus hæc ipſa ſcripſerim, plus mihi feciſſe uideor, quàm mihi per genialis huius diei hylaritatem liceret. Vale. Patauij. iij. Non. Mart.

CHR. LONG. ROGERIO BARMAE. S.

PVdet me qđ cũ rariſſimas ad te dẽ literas, nullas ẽt mittã niſi cõmendatitias, ſed cũ nihil ferè ẽ qđ ſcribã aliud, tũ uero tua in me beneuolentia uel hic tã nota ẽ, ut ſi cui uel authoritate uel poteſtate tua ſit opus, is ꝑ me potiſſimũ tibi cõmendari uelit. Ego autem, & ſi ea te æquitate atq; animi cõſtantia præditum eſſe exploratũ habeo, ut gratiæ locus apud te non ſit, quicquid res ipſa, & cauſa poſtulet, nõ qđ homines cupiant pro ſingulari tua prudentia atque iuſtitia animaduertere ſoleas, tñ interdũ facere nõ poſſũ, qn neceſſarios meos hoc officij genere proſequar, eos preſertim, quos nec amicitia noſtra indignos, & ſalua dignitate atq; fide tua abs te iuuari poſſe confidam, ut hoc maxime tp̃e. Narrauit enim mihi Leonardus Pomarus medicus, quid Lugduni Petro Pomaro filio ſuo accidiſſet, quem quadruplatorum delationibus oppreſſum & in uincula coniectum, iſtuc tandem indigniſſime raptum

eſſe diceret, capitis apud uos dicturum cauſam, non de ullo quidem ſuo ſcelere illum, quem læſæ religionis nemo inſimularet, ſed quod patrem ſuum impietatis falſò accuſare noluiſſet. At qui nihil neceſſe eſt, omnia ut hic commemorem. Notam enim tibi eorum cauſam eſſe ſcio, q̃ ut pater ipſe tibi ſatis notus ſit, uereor. Eſt autem uir planè bonus & doctus, & in ea quam profitetur, medendi arte longe peritiſſimus, mihi uero tum his de cauſis, tum quod ad me amandum iam olim acceſſerit, ſanctiore quodam neceſſitudinis uinculo ita coniunctus, ut ad meum erga ipſum amorem nihil omnino addi poſſit. Ac quando in caput abſentis patris, miſer iſtic torquetur filius, bonaq; eius quaſi hominis indicta cauſa impietatis damnati, publice iam poſſidentur, dicam tibi uere & ex animo quid de hominis ſenſu atque religione non nunc primum exiſtimarim. Sic enim habeto, tam longe mihi ſemper abeſſe Leonardum ab illa Hiſpanienſi ſuperſtitione uiſum, ut eum etiam cum primis optime de Chriſtiana pietate perſuaſum iudicarem, quam quidem in ſententiam ſũ adductus cum ſingulari hominis doctrina & probitate, tum uero quotidianis & accuratis eius ſermonibus, quibus mecum ille & Lugduni perſæpe, & Venetijs ita ſemper eſt uſus, ut ipſe me præ illo in Chriſtianis literis rudem, in perſuaſione noſtra etiam ſi non repugnantem, aut barbarum, tardum certe & duriorem eſſe arbitrarer. Neque uero me fugit, q̃ non ſit temere de pia alterius uoluntate pronunciandum, ne ex uultu quidem, aut ex oratione ipſa, quæ & ſi quædam eſt animi imago, ſæpe tamen mentiri poteſt & fallere, ſed multo ſanè eſt arrogantius & periculoſius homini Chriſtiano, ſolis ſuſpicionibus commoto de nefaria ciuis ſui cogitatione iudicium facere. Ieſus quidem Chriſtus ipſe ſe unum occultæ hominum impietatis & iudicem eſſe uoluit & ultorem, grauiſſime ijs etiam minatus, qui de huiuſmodi cauſis quicquam ſtatuiſſent, nec eas ad ſe totas, integraſq; reieciſſent. Nam quod Lugduno profectum eſſe Leonardum calumniantur, ne ei dies eo nomine diceretur, qui quidem aliquot ante annis, graſſante illic ſæuiſſima peſte, diſceſſit q̃ in hoc hominũ genus inquiri cœptum eſſet, num tamen continuo impius ſit, ſi cum temporum noſſet ratiõem, nec ſe mediocri ardere neſciret inuidia, quod & Hiſpanus eſſet, & locuples haberetur, ſordidiſſimorum quorundã, & tamen gratioſiſſimorum hominum, à quibus fortunas ſuas certa iam ſpe deuoratas eſſe intelligeret, calumnijs ſeſe ſubtraxit, atq; mature eripuit? Addunt delatores eius id, quod extra Hiſpaniam Hiſpanis penè omnibus uulgo obijci, & quod grauiſſimũ eſt, temere etiam credi uideo. Eiuſdẽ criminis reum ex Hiſpania illũ iã pridem profugiſſe. Quod ipſum ſi tam uerum eſſet q̃ certe falſum eſt, eſſet tamen, mea quidem ſententia, ini

quum, tanto preſertim interuallo, externis eũ præiudicijs damnare, eius
in primis gentis, cuius ipſe odio in inuidiam ac periculum nunc uoca-
retur. Non enim ignoras totam iſtam cauſam inde pendere, quod in Hi-
ſpania ſit natus. Sed fuerit ſanè uel publico iudicio & iure illic damna-
tus. An illi in huiuſmodi crimine, inter homines religioſiſſimos poſtea pœ
nitere non licuit? Profecto enim multis in Gallia annis uerſatus ſic uixit,
ſic liberos Lugduni procreauit, ſic eos in iſto ſtudiorum domicilio, opti-
mis & artibus & moribus inſtituẽdos curauit, deniq; ſic ſe erga omnes
geſſit, ut cum alios pleroſque homines prudentiſſimos atq; ſanctiſſimos
ad amicitiam ſuam adiunxerit, tum uero etiam Iac. Fabrum, & Car.
Bouillum uiros ſumma uirtute, atq; maximarum rerum ſcientia ornatiſ-
ſimos, ita ſibi deuinxerit, ut eum illi dignum iudicarint, quem immor-
talibus ſuorum ſcriptorum monimentis poſteritati commendarent. Ac
uide mi Barma q̃ inique & præpoſtere eorum hodie imitemur mores, q
Chriſtianos homines quondam proſcriberent. Dabant illi operam, ut
quicunq; Chriſtiani numerarentur, non modo ſpe ſalutis, ſed etiam ma-
gnis propoſitis premijs ad priſtinam impietatem reuocarentur. Nos uero
eos qui recte & nobiſcum ſentiunt, ad eiurandum Chriſtum ipſum cogi
mus. Profitentibus quidem certe illis ſe Chriſtianos eſſe, non credimus.
Deteſtantes impietatem, quæſtioni ſubijcimus, tormentorum ui coactos fa
teri, hoſtium numero habemus. Apud illos, ſi quis uerbo Chriſtianum ſe
negaſſet, ſtatim dimittebatur. Apud nos nec Chriſtianæ pietatis profeſſio
nec ulla actæ uitæ innocentia ad diluendum impietatis crimen ſatis eſt.
Adeo quædam hominũ peſtes uel ſuſpicionibus ſuis ſcelerate idulgent,
uel etiam alienæ auaritiæ turpiter crudeliterq; inſeruiunt. Sed quid ago?
cauſam hominis, & uehementius quidem ago, cuius modo religioni te
ſtimonium apud te per literas dare conſtituerã, & filiũ tibi commenda
re, quem iſtic ex uinculis cauſam miſerabiliter dicere, audio. Commouit
me ſcilicet rei indignitas, ſimul & illud ueritus ſum, ut ſi i re minime uul
gari & tanta, uſitato literarum genere eſſem uſus, ne tu hanc meam com
mendationem uulgarem duceres. Itaq; ſiquid unq̃ mea cauſa uoluiſti, ſi
me uirum bonum, ſi minime in rogando ambitioſum, ſi alieni ingenij
exiſtimatorem non ſtultum eſſe putas, peto nunc à te, primum, ut tibi p-
ſuadeas ſic me de Pomaro patre ſentire, ut de eo, qui de perſuaſione no-
ſtra ſentiat optime. Deinde, ut filium eius adoleſcentem optimum, & qđ
conſtat, non ulla quidem ſua culpa, ſed pietate potius & patris fortuna
calamitoſum, ſaluum eſſe, & incolumem per te uelis. Hoc ſi feceris cum
ego te hominis planè Chriſtiani officio perfunctum eſſe iudicabo, tũ abs
te beneficium apud homines humanitate tua dignos & memores præ-

Digitized by Google

clare poſitum eſſe tibi praeſtabo. Mihi quidem ipſi gratiſſimum feceris, qui Leonardi Pomari cauſa omnia tũ uelle, tum cupere debeo. de rebus meis quod tibi ſcribam, habeo prorſus nihil, niſi me in ſumma ſuauiſſimi atq; hōeſtiſſimi ocij facultate ſtudijs meis hic perfrui, ea nimirũ ſpe atq; mente, ut iſta à me omnia non temere eſſe relicta homines noſtri aliquando intelligant atq; cognoſcant. Vale.

CHR. LONG. PETR. BEMBO. S.

On dici poteſt, quãta me hodie Flauius Chryſolinus uoluptate affecerit, prorſus icredibili. Confirmauit enim mihi ex Colae noſtri literis, depulſum eſſe abs te ueterem iſtum, et difficillimum morbum. Equidem et ſi ſuperioribus diebus audieram, primum, quartanae frigus à te prorſus diſceſſiſſe, deinde, calorē q̃ leuiſſime accedere, poſtremo hunc quoq; reuerti deſiſſe, ita ut et tu omnium ſentẽtia febri omnino careres, & ego ipſe mihi his timoribus atq; moleſtijs, in quibus propterea menſes octo iacueram, planè liberatus uiderer, quia tamen longiore circuitu febres interdum redire, atq; omnē uim morbi in ſeptimanam, aut in decumanam etiam conuerti poſſe ex medicorũ libris didiceram, nullam ſum adhuc auſus literis meis gratulationem cõplecti. Nunc autem cum iam bis, ac, niſi me dierum fallit ratio, etiã ter nulla in diem tuum λῆψις incurrerit, ſic ut partim diligentia, atq; temperantia tua, partim ipſo anni tempore, & clementiſſimae huius tempeſtatis beneficio recuperatam eſſe ualetudinem tuam mihi perſuadeam, faciundum putaui, ut meis tibi literis, q̃ iſta mihi res grata eſſet ac iucunda, ſtatim ſignificarem. Scio equidem mihi non neceſſe hoc eſſe apud te, qui pro mea tibi iam pridem perſpecta & cognita erga te obſeruantia id iudicatum habeas & exploratum, ſed meo ſanè gaudio aliter ſatisfacere non queo, niſi laetitiam meam per literas tibi quò quomodo deferã atq; declarē. Quare cum tibi etiam atq; etiam gratulor mi Bembe ſuauiſſime atque chariſſime, tum uero deum immortalē precor, ut te ſaluum & incolumen nobis in perpetuum, conſeruet, &, quando huc iam diu ſpectas, Patauij te propediem firmum atq; ualentem ſiſtat. Vale, Patauij. xiij. Cal. Apr.

CHR. LONG. HIERONYMO SAVORNIANO S.

Enit ad me hodie Conſtantinus tuus, qui cum me & tuis et ſuis etiam uerbis ſanè q̃ liberaliter ſalutaſſet, multaq; à me tum de ſtudijs, tũ de rationibus tuis familiariter rogatus pemodeſte ac ingenue reſpondiſſet, uiſus eſt mihi adoleſcens, ut nihil dicam aliud,

te tali ac tanto patre multo digniſſimus. Tu uero quod in me tā officioſus es, ut moꝝ neminem huc unquam dimiſeres, quin mihi ab eo ſalutem tuo nomine impertiri uolueris plurimam, eſt id quidem mihi apprime gratū, nec ab iſta tua ſingulari humanitate ſanè alienū. Nam qđ me ad Aſopū tuū inuitas, currētem, ut aiunt, tu quidē incitas, feror eni iſtuc iā diu mea ſponte, tum ut cōſuetudine tua, quam unā ex omnibus facio plurimi, per ociū aliqn̄do fruar, tū ut arcē iſtā, quā tua uirtute atq; animi magnitudine defenſam in omne tēpus nobilitaſti, uiſam et ſpectē, ſed nihildum animo meo motem getere potui, neque uero id ipſum tam propter inſtitutam ſtudiorum meorum rationem, quàm nulla peregrinatione conturbari libenter uellem, q̄ quod idoneum ad hoc iter uel ducem uel comitem adhuc non ſim nactus. Nunc uero cum Bembus etiā noſter iſtò ſpectare uideatur, ſic enim de filio tuo audio, non committam ut is ſine me ad te ueniat. De reliquo, dabitur à me opera, ut iſtius tuæ erga me uoluntatis, ne te unquam pœnitcat, quanquam enim ea fortuna mea eſt, ut tecum, iſtius ſplendoris uiro, paria facere non queam, officio quidem, & ſtudio certe, & amore tecum ita certabo, ut in eo amicitiæ genere primas haud quaq̄ laturus eſſe uideare Vale. Patauij. xiij. Cal. Apr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

NIhil tā præter opinionem meam adhuc accidit, q̄ ut in tanta tabellariorū copia, loco tam propinquo, tot nouis in dies ſingulos iſtuc allatis rebus, literas tam diu deſiderarē tuas. Alter certe ē hodie & uigeſimus dies cum nihil abs te, qui me cum alijs de rebus erudire potuiſti multis, tum uero quid uel lucri uel damni ſortes iſtæ Marcilio noſtro attuliſſent, diligenter docere. Hoc enim ut faceres poſterioribus meis ad te litteris nominatim petieram. Itaq; quando tu tacendi finē facis nullum, ego ſcribendi faciam initium, neq; me pudebit à te taciturnitate uinci, modo te literarū mearū officio uictum eſſe fateare. Scis enim cum mihi tecum initio conueniſſet, ut ego ad duas epiſtolas tuas, ſeptimo quoq; die una reſponderem, rem contra omnino cecidiſſe. Tu enim ad binas meas litteras, uix ſingulis, idque maiore etiam interuallo, reſcripſiſti, cum tamen tibi Italica lingua multo ſit uti facilius q̄ mihi aliena et latina. Scilicet nihil eſt quod ſcribas, tanto ardente bello Italia, tanto in Inſubribus partium conatu. Nam ualere te, ex multis qui iſtinc uenirent et tecū multū fuiſſēt, nup didici. At eniſūmis occupatiōibus diſtrigeris. De hoc ipſo ēt Gallos illos homines cū accurate pcūctatus eēm, ocioſum te et admodū hylarē uiſū à ſe affirmarūt. Reliquū ē, ut i eos culpam cōferas oēm, q epiſtolas accipiāt, nec ad me pferāt. Veli ita ſit. Nihil .n. minus uolo

Digitized by Google

CHRISTOPHORI LONGOLII EPISTOLARVM, LIBER QVARTVS.

CHR. LONG. MARIANO CASTELLANO. S.

Vodetriginta circiter diebus ad ſuperiores tuas literas reſcripſeram, cum alteras à te accepi, ſed eodem penè exemplo datas. Tantum enim in his modo de ceſſatione mea quereris, de qua me tibi iam ſatis purgatum arbitror, ſiquidem proxima mea ad te epiſtola, tibi ē reddita. Panegyricos tuos uelim luculentius & accuratius deſcriptos mihi mittas. Quos enim habeo, ne ipſe quidem eos poſſum legere aut etiam itelligere, adeo ſunt mendoſi, & ruſtica neſcio cuius librarij manu, non tam deſcripti q̃ diſcerpti ac planè corrupti. Nam ut omnium, quas ad te et Lælium maximum dedi, litrarum exempla mihi curares, tecum ſæpe egi, nec quicquam adhuc profeci. Quare cum id quoque diligenter curabis, tum uero Lælium ipſum cohortabere, ſi quod mittat, non ſit aliud, hoc ipſum ſaltem ut ſcribat, qui ſit hoc tēpore Auguſti noſtri uultus, quæ oratio, quænam iſtic de Hadriano noſtro expectatio, quæ hominum opinio. Hic enim certe nobis de ipſo pollicemur omnia, quē iam multis ſeculis unum rite atq; ordine, ſine ullo omnino uitio Pont. Maximum factū eſſe omnes prædicant. In eius Pontificatu omnes à me ſpem poni uolunt, nec equidem habeo nullam, ſed non tantam, quantam uulgo uideor debere, non quin apud illum uel commune ciuitatum noſtrarū uinculū, uel linguæ ſocietatem, uel quandam literarum coniūctionem, uel patris mei memoriam, uel etiam quod ipſe apud Philippum Caroli Cæſaris patrē puer uixerim, ualiturum putem plurimum, ſed quod id haud ita laboro, qui, ut probe noſti, cum incredibili quodam tenear ocij & littrarum ſtudio, tum etiam ſi minus natura, iudicio quidem meo, & ratiōne quadam ab omni regali comitatu abhorream. Sed ueniat in Italiam modo. Tum enim quid nobis capiēdum ſit conſilij uidebimus, ac tecum etiam deliberabimus. Bembus noſter etiam nunc Venetijs eſt, rudius deniq; octauus longa illa & graui quartana liberatus. Simulatq; ſe ad nos contulerit, quod quidem paucis diebus futurum ſperamus, ſalutabitur à me tuis uerbis diligenter, quod item officium tu, in referrenda Petr. Caſarello ſalute, mihi uelim iſtic præſtes. Quæ apud Inſubres aguntur, quæq; ſunt acta, multorum ad uos literis & nuncijs perferri non dubito. Quid autē futurum ſit, propter incertos bellorum exitus, dictu eſt difficile, ſed tamen res in proximum diſcrimen uidetur adducta. Nam neq; Mediolani ma-

gnos eſſe commeatus intelligo, neq; eo ſunt Galli ingenio, ut aſſidendo q̃ pugnando malint uincere. Ita fore ſuſpicor, ut alteri fame coacti, finiendi belli cupiditate alteri de ſumma rei prælio decernere feſtinent & appropetent. Quod ſi continget, lugebit, mihi crede, uictor, unus autem communis omnium hoſtis Turca triumphabit. Vale. Patauij xiij. Cal. Apr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

CVm mihi antea minime ſatisfaciebat Marcilius, quod nihil ad literas reſcriberet meas, tum uero lecta epiſtola tua, ei grauiter ſuccenſui, quod ipſe idem tuarum ad me literarum curſum tam diu impediuiſſet. Quid quæris? dabit mihi pœnas. Nondum dico quas, aut quando, ſed dabit tamen opinione ſua & citius & grauiores. Ipſum non ſcribere toties inuitatum. Eundem tibi ſcribere cupienti, eſſe impedimento. Neutrum impune feret, idq; uelim ei meis uerbis denuncies, extra iocum. Tu poſthac non quid alij cupiant, ſed quid ego à te expectem, fac cogites, expecto autem ſeptimo ad ſummum quoq; die tuas literas, etſi ut nihil magnopere ſit quod ſcribas, q̃q̃ hæc eiuſmodi ſunt tempora, ut epiſtolæ argumentum tibi deeſſe non poſſit. Sed de his nimium, & ſæpe, & multa. De rep. Hadrianus igitur noſter in ultima adhuc eſt Hiſpania. Atqui maturo eius aduentu fore ſperabam, ut ſi minus pax oriretur, bellum certe ex Italia depelleretur. Scis enim quantum is apud Cæſarem & gratia ualeat, & authoritate, apud Gallos ſanctitatis opinione, et Pōtificatus maieſtate. Profecto ſiquis eſt, qui extorquere arma poſſit ex manibus iratorum Regum, Hadrianus noſter eſt, qui cum pacis ſit cupidiſſimus, & uir omni laude ornatus, tum uero ea eſt & poteſtate & authoritate præditus, ut eos ipſius arbitratu arma depoſituros eſſe non deſperē. Sed aduentu eius opus eſt, & in ipſo Pontificatus domicilio Romæ commoretur oportet. Vix enim credas quantum tranſalpinæ gentes urbis nomini & dignitati adhuc tribuāt. A principibus iſtis omnes teneri, & iādiu tritas eſſe pecuniæ uias ſciebam, tā immanem iſtic exiſtere ambitū planè neſciebam. Sed hoc commune eſt rerum omnium publicarū uitiū. Inſtruendæ claſſis conſilium ualde probo, nec quid tamen quadraginta triremes aduerſus trecentum profuturæ ſint, uideo, non ſanè magis q̃ qui obſidionis illius futurus ſit exitus, q̃q̃ ſi uera ſint quæ ſcribis, Cæſariani Gallis neq; opibus, neq; copijs cedunt, & ſunt ipſa populorum beneuolētia munitiores, ac ducum ſuorum prudentia, uigilantiaq; multo ſuperiores. Gallos equitatu, & militum genere firmiores eſſe audio, et ad dimicādum paratiſſimos, quibus ſe tamen initia parū proſpere dederunt, amiſſis uno baliſtæ ſaxo, duobus ſimul clariſſimis uiris M. Antonio Columna,

et Camillo Triuultio. Omnino uix tanti Gallis eſſe debuit Proſperũ ipſum capere, & Mediolanum expugnare ut illis in tanta talium uirorũ penuria, & alieniſſimo tempore tam miſere ſpoliarentur. Ego quidem ipſe Columnæ Interitum grauius tuli, quã eorũ quisquam ſibi facile perſuadeat, qui eum male de me meritum eſſe non ignorant. Aduerſatus eſt ille quidem cauſæ noſtræ Romæ, ſed neq; tam uehementer q̃ potuit, neq; tam ullo maiore conatu, q̃ nominis ſui authoritate atq; gratia, quã quidem apud Po. Romanum labefactatum iri putauit, ſi quod mihi pollicitus erat, cauſæ noſtræ patrocinium ſuſcæpiſſet. Itaque ut tum eius ambitioni facile ignoſcebam, ſic eius nunc & acerbiſſimum caſum doleo, & qua una mortuis ratione prodeſſe poſſumus, manibus bene precor & exopto. Camillum Triuultiũ Valentiæ quondam ſalutaui in hybernis, cũ grauis armaturæ equitum alæ praeeſſet, familiaritas mihi cum eo nulla interceſſit, ſed ea uixit modeſtiæ, uirtutis, prudentiæ fama, ut ex eius morte magnũ cæperim dolorem, & theatrum noſtrum in perpetuum claudi optarim. Verum quid agas? non modo libenter & inuitis nobis pugnant, ſed nos etiam pugnarum ſuarum ſpectatores, nec id ſine noſtro periculo, eſſe cogunt.
De Io. Medice longe alia hic narrantur. Circumſideri hominẽ arctiſſime Soncini, quo ẽt Galli finitimos populos ſpe diripiẽdi copioſiſſimi oppidi euocaſſe dicuntur. Certe hic magna de eo ſumus expectatiõe ſuſpẽſi. Frãc. Roborianus bene ĩ præſens qeti ſuæ cõſuluit, quod cum Po. Florentino fœdus percuſſerit, ſed ut ſuſtinendæ parum grati animi inuidiæ, & erupturo aliquando Gallorũ Florentinorũq; odio par ſit futurus, etiam atq; etiã uereor. Eadẽ eſt Æſtenſis Alphonſi cauſa, quem in tanto belli ardore, qd̃ preſertim eius potiſſimum cauſa ſit excitatum, ocioſum eſſe non oportuit. Baleares inſulas à Cæſare defeciſſe huc nihildum allatum fuerat, tantũmodo Cæſarẽ in Hiſpaniam cogitare audieramus, quẽ tu Bruxellis, ſi deo placet, faciundis tum cœnis, tum ludis occupatum eſſe ſcribis. Omnino nihil à principũ noſtrorũ ingenijs facit alienũ, qui imperij ſui rationẽ luxuria, uoluptate, licentia definiunt. Nam Leſcutum aiunt in Gallorũ caſtra cum omnibus ſuis copijs iã perueniſſe incolumem capta in itinere Nouaria, Vigleua, & alijs quibusdã ignobilioribus caſtellis. Quod autem is inter ſcyphos & epulas Apuliæ minatur et Siciliæ et Hiſpaniæ, agnoſco Gallicam fortitudinẽ. Sed hæc, tametſi mala, ſunt nobis tñ iã tolerabilia longo uſu facta. Illud quod de Turcarũ regis terra, mariq; apparatu aſcribis, planè exhorreſco. Nam ſiue in Italiã, ſiue in Pannoniã is ueniet, hoc ẽ ſi uincet, uincet .n. mihi crede, mõ ueniat, ſeruiẽdũ nobis erit, et turpiſſime quidem ſeruiendũ. Verũ hoc Deus uiderit, qui quid nobis maxime expediat, unus & uidet, & dare poteſt. Habes quod optaſti, ad longiſſimam, bene longam epiſtolam. Vale. Patauij. iij. Cal. Apr.

Digitized by Google

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

e

Xpectaui heri die toto auidiſſime, ſi quid à te afferretur hiſtoria dignum. Eadem in expectatione hodie fui uſq; ad horam ſextam, quo quidem tempore ſcis tabellarios munere ſuo iam eſſe perfunctos. Quare cum tu nihil adhuc eorum quæ iſtic, accipe quæ multorũ literis et nuncijs confirmata, hic pro certis habentur, atq; illud in primis ipſum. Falſum id eſſe quod nullo certo authore, ſed ex opinione hominum atq; fama de Io. Medice nuper reſcripſi. Tranſijt enim ad Gallos cum equitibus leuis armaturæ trecentis, grauis quinquaginta, militum uero cohortibus quatuor. Cauſam relinquendæ illi patriæ hanc fuiſſe aiunt, quod Vidonem Rangonium à Florentino Po. ſibi in copiarum imperio prælatum ferre non poſſet. Nam tres illæ, quæ nuper Mediolano ad eoſdem Gallos trãſfugerunt equitum turmæ, eò ſe extrema ſtipendij inopia adductos affirmabant. Nouariam in Gallorum ueniſſe poteſtatem proxime tibi ſcripſi, ſed tum ui captam fuiſſe neſciebã, direpta eſt igitur, & cohortes partim Hiſpanæ, partim Germanæ tres, quæ illic præſidij cauſa eſſent, occidione occiſæ. Viui i uictoris manus deuenere N. Ruſca, & Philippus Torellus eius ciuitatis longe principes, ac Cæſarianarum partium ſtudioſiſſimi. Vigeuum quoq; expugnatum eſt, ſed nondum arx recæpta, in cuius oppugnatione tormenti pila grauiter ictus Cotinus Martinengus alterum oculum amiſit, nec an uulneri ferendo par futurus ſit, etiam nunc ſatis conſtat. Florentinorum auxilia, laborantibus Mediolani Cæſarianis, nulla uentura exiſtimantur. Sunt enim finitimo bello impediti, ducto in Senenſem agrũ exercitu, ad comprimendos Borgheſiorum exulum conatus, q magnis Ballionum, & nonnullorum item Vrſinorum principum copijs nixi, reditum ſibi in patriam moliantur. Alphonſus Aeſtenſis quo Bagnacauallum modo recuperarit audiſſe te arbitror. Iſtinc enim id miſſum eſt. Mediolanum inter & Ticinum quicquid fuit agri conſiti, à Gallis uaſtatũ eſt, cõpletæ foſſæ, æquata omnia, ita ut ab utroq; oppido alterius portã conſpici poſſe affirment. Id eo à Gallis conſilio factum arbitror, cũ ut ſi in aciẽ deſcẽdendũ ſit, equitatu, quo maxime ualent, commodius utantur, tum uero ne ſubitis eruptionibus opprimi poſſint. Non enim ignoras q̃ iniquo caſtra fecerint loco. Inter duo maxima oppida, eaq́; hoſtiũ copijs refertiſſima atque munitiſſima conſcenderunt. Mediolanũ fame urgeri ueriſimile eſt in tanta oppidanorũ multitudine, tamque arcte iam diu obſeſſo oppido, ut nihil, niſi furtim importetur. Conſilia Proſperi quæ iã ſint, exputare non queo, preſertim cum & Heluetij ex animo res

Digitized by Google

Gallorum iuuare uideãtur, nec ſubſidij ſpes ulla circunſeſſo ex Germania oſtendatur, nec re ſrumentaria Galli tã anguſte, quàm initio nũciatũ eſt, utantur. Huc accedit quod pacificator Britannus à Gallo paucorũ menſium inducias iam poſtulat, quo commodius de compoſitione agatur. Id ego ſic interpretor. Summis difficultatibus, atq; rerum Italicarum deſperatione adductum Cæſarem noſtrum, inducias per Britannum tentare. Sed nihil, ſcio, impetrabimus. Nec enim tã ſtulti ſunt Galli, tametſi ſtulti, quin quo iſta ſpectent, aperte intelligant. Vereor etiam ne nos irrideant, qui nos huiuſmodi nugis aliquid profecturos ſperemus. Omnino aut nouis auxilijs opus ẽ, ijsq; pñtibus, aut præclara aliqua ſimul qua Ticino, qua Mediolano eruptione. Tertium nihil uideo, niſi fœdam, omni conſumpto commeatu, deditionem, aut certe fugam, qua iam ſibi nudius quartus aliquot Proſperi turmas ægre conſuluiſſe audio. Nam Rheti & Vindelici, quos ſecum Barrianus adduxerat, ſenſim dilabi dicuntur, & in Germaniam reuerti. Barrianus quidem ipſe quaſi ſpe & animo fractus, ſe iam Placentiam recæpit, inde Mantuam cum eius ciuitatis principe petiturus. Quæ ſi uera ſunt, non modo meliore loco res Francorum ſunt, ſed noſtræ etiam planè deploratæ ac perditæ. Hadrianus noſter cum priuatas ad multos, tum ad ampliſs. collegium literas publice miſit, quibus uerecunde, dubitanterq; ſcriptis, ad extremum tamen ſignificet, ſuſcæptam eſſe à ſe Romani ſacerdotij procurationem, neq; ſibi quicquam fore antiquius quàm ut primo quoq; tempore ad gerendum Pontificatum in Italiam, Romamq; ueniat, oneraria Venetorum triremi uſurus putatur, quam ad Cantabriæ littus neſcio quomodo appulſam, præſidio ſuo inſtruxerit, & ut circumacta Hiſpania ſibi Barcinone præſto eſſet imperarit. Equidem pro mea in eum beneuolentia mallem pedibus ueniret, quàm ſe maritimis periculis & iactationibus id ætatis homo obijceret. Per Narbonenſem prouinciam & tutius & honeſtius iter facturus mihi uideretur, nec ullam abalienati Franciſco animi ſuſpitionem daturus. Mare quàm à prædonibus Gallis ſit infeſtum, cum aliæ ab eis intercæptæ naues plurimæ declarant, tum uero duæ illæ maximæ, quarum altera ſuperiore autumno cum omnibus Valentinæ nobilitatis reliquijs, opibusq; capta eſt, altera nuper, cum principibus Hiſpanis uiris duodecim, qui ad gratulandum Hadriano noſtro in Hiſpaniam proficiſcerẽtur, qua etiam uehebatur fœlix ille Iulij Medicis arcanorum conſiliorum omnium ſcriptor, de quo tu quoq; ad me proxime. De Marcilio. Incidi nuper in epiſtolam quandã Egnatij noſtri, qua illum raræ probitatis uirum appellat, ego uero raræ etiam humanitatis, & ſi tacere pergat, nullius officij hominem ipſum eſſe iudicabo. De elephanti Barritu aliquid à te expecto. Vale.

Patauij vij. Id. Apr.

autem non grauiſſime ferre non poteſt, quod præter damnatæ ſectæ igno
miniam, & in abſentis etiam fortunas quadruplatores iam inuaſerint, et
in ſuũ caput de filio ſuo acerbiſſime iſtic quæratur. Ac filium quidem qui
in Gallia ſit natus, atq; Lugduni ſanctè inſtitutus, tum ipſius probitas,
atq; innocentia, tum uero illa, quæ in eius ore elucet gallicæ liberalitatis
ſimplicitas atq; facilitas, facile ab iſto crimine uindicabit. De patre uero,
quem tibi minime cognitum eſſe reor, ſic tibi uelim me authore perſuade-
as, uirum eſſe planè bonum illum, & doctum, & ab illa, cuius nunc
inſimuletur, ſuperſtitione longe alieniſſimum. Scio equidem non eſſe pru
dentis affirmare de uoluntate alterius, ſed ſi tamen ex uultu, ex oculis, ex
ſermone, breuiter, ſi ex longo uſu, et conſuetudine penè quotidiana cuiusq̃
ſenſus & mens perſpici poteſt, auſim tibi recipere nihil minus in Poma
rum cadere q̃ uanam iſtam, propter quam nunc in periculum uocatur,
ſuperſtitionem. Quanquam niſi me fallit opinio, nõ tam ulla læſæ religio
nis ſuſpicione periclitatur, quàm quod magnam pecuniam Lugduni ha
bere exiſtimatur. Noſti etiam tu, quæ ſit & horum tempoꝝ ratio, & q̃ im
pium hodie iſtic & graue crimen, Hiſpanum eſſe atq; locupletem. Sed
non faciam, ut te aut iſtorum improbitatis accuratius admoneam, qui re
ligionis nomine ad quæſtum ſuum ſceleratiſſime abutuntur, aut q̃ ab ho
minis chriſtiani officio ſit alienum, doceam, eos impietatis, non dico dam
nare, ſed omnino inſimulare, qui ſe Chriſtianos eſſe homines apertè profi-
teantur. Tantumà te peto, ut ſi ullam in me fidem eſſe putas, tantum huic
meo teſtimonio tribuas, quantum de his alicui, qui in Pomari perniciem,
uel ſtultitia, uel cupiditate aliqua occæcatus incumbat. Sic enim certe
de ipſo exiſtimo, ut de uiro optimo, atq; religionis noſtræ ſtudioſiſſimo.
Tum uero illud poſtulo, ut ſalua exiſtimatione, atq; religiõe tua, quibus-
cunq; rebus poteris præſentem filium & abſentem patrem iuuare, iis om
nibus eos mea cauſa diligenter complectare atq; tueare. Nec enim dubi-
to quin uel tu iſti quæſtioni ipſe interſis, uel multos eorum ex quibus con
ſilium iſtud cogitur familiaritate atq; amicitia coniunctos habeas. Ca-
put commendationis meæ hoc eſt, ut uel iudicio & beneficio tuo, uel etiã
gratia & authoritate tua, qua te in iſto ordine ualere plurimum ſcio eni
tare, contendas, ut Pomari nobis ſalui atq; incolumes præſtentur. Quod
ſi feceris, cum eos uiros optimos atq; gratiſſimos cognoſces, tum uero me
ipſum ſingulari beneficio affícies, qui hac de re tam laboro, q̃ qui uehemẽ
tiſſime. Hoc ut uelis te uehementer etiam atq; etiam rogo. De me autem,
ualeo dei benignitate, ut cum maxime. Verſor autem ſumma cum uolup
tate in iis ſtudiis, quibus ego nec ſuauius quicquam nec honeſtius unquã
eſſe duxi. Vale. Patauii v. Id. Apr.

CHR. LONG. OCTAVIANO GRIMOALDO S.

e

Rgo non fugam Barrianus meditabatur, ſed ſtrategema, illud fuit, quo de captis noctu hoſtibus ſe cum Proſpero commodius coniungeret, ego uero quid ea coniunctio illis profutura ſit nō diſpicio. Nam ſi dimicandum eſt, Gallos à tergo & à fronte ancipiti prælio diſtineri fuit ſatius. Sin bellum ducendum, Ticino eis omnia infeſtiora reddi potuerunt. Sanè ne illud quidem mihi probatur, quod ipſe cuius maxime peteretur caput, rebus adhuc dubijs uel aduerſis potius, tanto periculo ſe in tantum periculum coniecerit. Aut Gallos planè cæcos eſſe fateamur neceſſe eſt, aut omnem eos daturos operam, ut ne is è manibus elabatur, quo aut in poteſtatem redacto, aut cæſo belli finem ſibi ſtatim fore non dubitant. Quare non modò omnes præſidiorum ſuorum exitus poſt hac diligentius cuſtodient, ſed maioribus etiam, ſi res coget, animis depugnabunt. Neq; tamen, ſi ſapient, in aciem deſcēderint, non quia Mars ſit communis, ſed quod aſſidendo incruentam uictoriam conſequi poſſunt, niſi fortaſſe eorum caſtra ad extremum oppugnaturi ſumus, quod ipſum à Proſpero minime commiſſum iri certo ſcio. Sed ſi Galli eo quo dixi conſilio, pugnam detrectabunt, qui omni tum copiarum, tum opum genere hoſtibus longe præſtant, quid imperatoris noſtri prudentiæ relinquetur loci? Non tantum, inquies, in Gallos homines cadit, uel conſilij uel cōſtantiæ. Si ita eſt, ſummis utrinq; pugnabitur odijs, idq; inter Heluetios et Germanos, qui de uirtute ſua hoc prælio decretum iri arbitrantur. Quem porro ſit acies habitura exitum dici non poteſt, ſed tamen, niſi quis Panicus exiſtat caſus, magno uictoribus ſtabit uictoria. Nam Aethruſci belli rationem ab eius, quæ hic inſtat, pugnæ euentu totam pendere uideo. Ego certe animi uehementer pendeo, nec quid ad te ſcribam magnopere iam reperio, niſi hic uituperari Hiſpanos in Vigeuanæ arcis deditione, quod cum Italis commilitonibus ſuis non minus ac ſibi conſulere potuiſſent, irati hoſtis arbitrio eos reliquerint. Nam de Alexandria à Gallis recepta hic iampridem audieramus. Vale.

CHR. LONG. STEPH. SAVLIO S.

f

Rancíſcum Deuarium Corcyrenſem, cuius miniſterio in rebus domeſticis biennium ferè ſum uſus, tibi unice commendo. Dimiſi autem illum à me, non quo mihi non ſatisfaceret operis ſuis. Satisfecit enim cumulate & fide, & beneuolentia, & modeſtia, & probitate, ſed quod in animo ſibi eſſe diceret Romam hoc tempore uiſere, &

Digitized by Google

dum per ætatem liceret, multorum hominum mores noſſe, & urbes, quã quidem in opinionem quocunq; ille modo nunc uenerit, eſt tamen à nobis in hoc conatu adiuuandus. Quare per mihi gratum erit, ſi curaris, ut apud uirum aliquem grauem & honeſtum iſtic ei eſſe liceat. Quod ut uelis te etiam atq; etiam rogo. Nunc uenio ad tuas literas, quas hic duabus deinceps epiſtolis accepi. In earum priore paululum me recreaſti, qui ſpem reditus tui nobis aliquam attuleris, obſcure tu quidem illud, ſed (ut opinor) non temere. Itaq; quod me iſtò uocas, idq; mihi das conſilij, quod rationibus noſtris ſit omnino accommodatius q̃ tuis, agnoſco tuũ in me amorem, ſed nihil mihi ſcito uſu atq; conſuetudine tua eſſe iucundius, ut ne ſi iſtic quidem Pontifex ſit Maximus, apud eum malim uiuere, q̃ hic prudentia, & ſuauitate tua aliquando perfrui. Quare ſi tu Patauium uenturus es, nulla me hinc profecto ratio abduxerit. Sin minus, cũ Hadrianus noſter in Italiam aduentarit, tum aut tecum de eo quod ſcribis, per literas deliberabimus, aut conſilium tibi noſtrum ſtatim expediemus. Interea quod prouidendum mihi cenſes, ne nimium operæ in rẽ minime neceſſariam conferam, atq; doctrinæ ſtudio abſtrahar à rebus agẽdis. Ego uero neq; ingenuarum artium tam ſum ſtudioſus, ut eo quidẽ nomine adhuc uituperari à quoquam recte poſſim, neq; ullam ſanè hodie magnopere uideo actionem, quæ literarum noſtrarum uſui, delectationi, honeſtati ſit anteponenda, niſi tu fortaſſe in ea es ſententia, ut principibus iſtis ſeruire, ſit hodie remp. gerere, atq; adminiſtrare. Sed hoc quoq; ipſum alias. Literas, quas Genua proficiſcens mihi abs te ſcriptas ais, nihildũ accepi. Briſſo mecum erat, cum ſuperiores tuæ mihi ſunt Patauij redditæ. Is cum mihi de te alia multa, tum illud etiam, ut domum tuam & rem familiarem ſibi patere uoluiſſes, quod ipſum, & ſi ab iſta ſingulari tua liberalitate non erat alienum, fuit mihi tamen auditu iucundiſſimum. Scripturum eum ex Mutinenſi, quemadmodum tibi pollicitus eſt confido. Nã mihi quoq; ex literis tuis à me appellatus, id ſe facturum recepit.

De Hadriani ad collegium ampliſſimum, & S.P.Q.Romanum literarum exemplis ualde te amamus. Reſpondi priori, uenio ad alteram, in qua illud etiam mihi fuit gratiſſimum, quod ex conſilio noſtro omnia prius à te acta eſſent q̃ literæ meæ tibi uenirent. Ex eo enim iudicaui q̃ conſentientibus eſſemus inter nos ſenſibus, qui quod ipſe hic cogitarem, tu tam lõge à nobis gentium eodem tempore faceres. Nam quod Bẽdinelli fratris tui iniuriam legibus & iudicio perſequi ſtatuiſti, laudo equidem pietatem tuam, ſed tẽporis in eo opportunitatem uehementer deſidero, uereor enim mi Stephane chariſſime ne cum in ſumma inimicorum tuorum potentia, tum in iſta gladiorum licentia tibi non ſatis tutum ſit inermẽ contra ar-

matos contendere. Memento te eſſe Romæ, & quod me maxime commo-uet, in urbe, quæ non ſolum ſine imperio ipſa hodie ſit, ſed magnis aduerſarioꝝ tuoꝝ opibus etiam nunc teneatur. Sed quoniā eò res iam à te deducta eſt, ut honeſte pedem referre non queas, etiam atque etiam diligenter uideto quantum unicuiq; uel tuorum committendum ſit. Quin aduentu Pont. Maximi omnia iſtic tutiora ſint futura, & tibi etiam æquiora, non equidem dubito, ſed ut eo uſq; ſaluum te & incolumem nobis conſerues, cum tuæ cautionis eſt & prudentiæ, tum uero diuinæ, opinor, cuiusdam prouidentiæ. Proinde quanti nos facis, uel te à nobis fieri non ignoras, tā-tum (quæſo) fac in te cuſtodiendo conſilij & diligentiæ adhibeas. Satis maturum & uberem pietatis tuæ fructum tuleris, ſi ſaluti tuæ his temporibus conſulueris. Hector noſter mandata ad me tua nulla adhuc pertu-lit, literas tantum Venetijs reddidit. Ex eius ſermone ſcribam ad te accuratius, ſiquid modo erit huiuſmodi, quod literis recte committi poſſit. Vale. Patauij .iij. Id. Mai.

CHR. LONG. MAR. ANT. FLAMINIO S.

Hectorem noſtrum, qui mihi literas tuas attulit, per ocium non-dum conueni, eo conuento alteras ad te dabo. Interim ain tu periculū eſſe, ne Lælio noſtro non modo equeſtr cenſus, ſed etiā equus adimatur? Atqui cenſu in eum ordinem à Leonte noſtro lectus eſt, et ſtatim ab eius morte, turmæ, ut audio, præfectus. Sanè nudius decimus ab eo mihi ſunt redditæ literæ, quibus non modo tale quiddam mihi uiſus eſt nihil metuere, ſed altos etiam illos decurionis ſpiritus gerere. Sic enim ceſſationem ſuam mihi excuſat, ut me, quod de ea apud Marianum Caſtellanum per literas queri leuiter ſum auſus, etiam acerbiſſime accuſet. Sed hoc nobis humaniter ferendum eſt, illud autem quod de Alexandrino aſcripſiſti equite, minime diſſimulandum. Hominem nobis tam amicum, tam probum, tam doctum, ſpirantem adhuc & uiuum à ſcelerato iſto Chiromante domi ſuæ defoſſum eſſe. Hoc Lælius uidet, nec cum uniuerſo equitatu ſubuenit, equiti preſertim Romano? Nam de agreſti illa, in quam ſeſe abſtruſurum eſſe Furnius Molſa affirmaret, ſpelunca, factus ſū à Briſſone noſtro certior. Ac de Furnio quidem non ualde ſum miratus. Vult enim Furniam ſuam imitari, quam ſeſe in recētem iſtum Luparum furnum iam abdidiſſe intelligo. Briſſonem ipſum ſum miratus eo inſaniæ perduci potuiſſe, ut ab iſta hominum luce in ſolitudinem & tenebras cō-fugeret. Equidem uereor ne tu quoq; quaſi fatali quodam malo, eodē pro-labare, qui à grammatiſtis iſtis tam contumelioſe ſis acceptus, ut ne inter poetas quidem tibi iam quicquam relictum ſit loci, qui etiam in diſertos

rum fueras numero, & utriusq; generis hominum exiſtimator habebare acerrimus. Sed iſtuc tua culpa eſt, qui Academicorum tuorũ inſtitutũ oblitus, auſus ſis aliquid de me certius affirmare non modo q̃ res ipſa, ſed iſtorũ etiã aures paterentur. An neſcis ab Eraſmo noſtro laudatos eſſe Scarabæos & Crabrones? eoſdem à nobis perpetua oratione uituperatos? Quid igitur tibi uenit in mentem, ut me illi non modo & comparares, et æquares, ſed etiam aſſeueranter anteponeres? Ergo aut tibi ſolum uertendum eſt, ne apud iſtos indoctus habeare, qui cum ignorantiæ profeſſoribus iamdudũ uerſeris, aut ex Academiæ ipſius diſciplina commutes orationem, oſtendasq; me Eraſmo non modo non anteferendum, ſed ne conferendum omnino. Quod ſi feceris, cum tu uoluntates eorum facile recuperaris, tũ uero me magna inuidia etiã liberaris. Sed hæc hactenus iocati. Franciſcum Deuariũ Corcyrenſem, qui has tibi reddidit, uelim à me etiã atq; etiam commendatum habeas. Nam cum mihi miniſterio ſuo cumulate ſatisfecit, tum ea eſt probitate, & fide, et pudore, ut tametſi ipſum ſtudijs meis minime accommodatum eſſe intelligam, tñ inuitus eũ à me dimittam. Caput commendationis meæ hoc eſt, ut tantiſper eum ſuſcipiatis & tueamini, dũ aliquid in quo ſpes ſit, iſtic nanciſcamini, quod ipſum nec longum, nec difficile fore ſpero. Hoc te tam rogo q̃ quod uehementiſſime. Vix enim credas quantopere laborem, ut mea commendatione, tuo ſtudio, Saulij noſtri uel officio uel beneficio rebus ſuis non male conſultum probus adoleſcens intelligat. Fuiſſet ad literas noſtras uel ætate, uel natura aptior, profecto non tam facile à nobis diſceſſiſſet. Reliqua enim indoles eius ita mihi probatur, ut nihil ſupra. Vale & communes amicos à me ſaluere iube. Patauij iij. Id. Mai.

His ſcriptis, necdũ datis, accæpi à Mariano literas, ex quibus cognoui q̃d Molſæ noſtro iſtic accidiſſet. O caſum acerbũ. Ait ille q̃dem à medicis hominem nondũ eſſe deploratum q̃q̃ ad ſeptum tranſuerſum uulnus pertineat. Verũ me ſollicitũ habet continens iſta febris, quæ niſi cito diſſoluitur. Sed non queo plura præ dolore ſcribere. Tantum à te peto, ut quicunq; erit exitus, de eo me quãprimum facias certiorem.

CHR. LONG. LAELIO MAXIMO S.

n Ae tu homo mirus es, qui cum in epiſtolæ tuæ initio aperte poſueris, nulla dicendi ui taciturnitatem poſſe purgari tuam, idem tamen ſtatim te mihi de ea ſic excuſare conere, ut me etiam perpetua oratiõe grauiſſime accuſes, quod literas à me tuas deſiderari Mariano ſignificaſſem. Quid quæris? minime miratus ſum me tam longo temporũ locorumq; interuallo, ex animo effluxiſſe tuo, qui ne in breui quidẽ

CHR. LONG. CAMILLO THEOLO S.

m Axima ſum ex tuis litteris affectus uoluptate, non eo ſolum, quod ſuauiſſime atq; perhonorifice ſcriptæ, magnam tuæ erga me obſeruantiæ ſignificationem haberent, quanquam id ipſum mihi pro eo ſanè ac debuit, fuit gratiſſimum, ſed quòd ea etiam uerborum puritate atq; elegantia eſſent belliſſime contextæ, ut illam, quam de ſtudiorum tuorum curſu præceptam animo habebā opinionem planè confirmarent, atq; haud ſcio an etiam uincerent. Omnino mihi non ſolum æqualibus tuis quos quidem norim, præſtare iam uideris omnibus, ſed eò quoq; ſingulari quadam naturæ indulgentia perueniſſe, quo haud ita multos adoleſcentes pari ſtudio atq; diligentia aſpiraſſe exploratum habeo. Quare cum tibi de iſta tui in percipiendis litteris ingenij facilitate atq; proceſſu gratulor, tum uero te hortor, ut quibus artibus operam tuam omnem adhuc dediſti, in ijs ipſis tibi tam diu elaborādum putes, quoad tam uberes atq; maturos ſtudiorum tuorū nobis edas fructus, q̄ pulchros atq; ſuaueis literatæ iſtius tuæ pueritiæ flores iam protuliſti. Quod ſi feceris, cum rationibus tuis optime conſulueris, tum uero & ex induſtria tua magnam aliquādo uoluptatem ceperis, & nomen tuum immortalitati commendatum conſecraris. Quod autem me ad reditum amantiſſimis uerbis inuitas, facis ut in acerba grauiſſimæ iniuriæ recordatione, ſumma tamen delecter orationis tuæ dulcedine. Ne uiuam, ſi quid adhuc hoc in genere ſcriptum legi humanius, uel etiam accuratius. Verum ea eſt, ne forte neſcias, mea cauſa, ut tanta de re nihildum à me conſtitui poſſit. Si quorum tamen uolūtatibus aut precibus unquam in eo ceſſurus ſum, faciam ut intelligas, magnū ad id ipſum litteras tuas pondus attuliſſe. De reliquo ſic tibi uelim perſuadeas, nullum eſſe neque officij, neq; ſtudij genus, quod quidem à me proficiſci poſſit, quo non ego ad te ornandum, extollendum ſim libentiſſime uſurus. Tu modo fac, ut in me amando perſeueres, & literis tuis nos interdum apelles. Hoc mihi, hoc tēpore, facere nihil potes gratius. Saluta meis uerbis fratres tuos, pueros optimos atq; humaniſſimos. Vale. Patauij Id. Maij.

CHR. LONG. STEPH. THEOLO S.

l Egi Camilli tui, pueri humaniſſimi atq; optimi ad me epiſtolam. Vix dici poteſt quantum ex eo percæperim uoluptatis. Equidē, ea lecta facere non potui, quin & puero ipſi ſtatim reſcriberem, & tibi, quo potiſſimum authore in recta ſtudia incumberet,

etiam gratularer. Scito enim neq; ſuauius neq; aptius quicquam, non modo ab iſta ætate, ſed nec à multo quoq; adultiore poſtulandum fuiſſe ijs literis, quas ille ad me nuper dedit. Ne me hoc putes auribus tuis dare. Non uulgare quidem fuit, quod de ingenio eius & induſtria expectaui, ſed uicit tamen opinionem meam, atq; ita ſanè uicit, ut iſtas paucorũ ánnorum acceſſiones non excurrentis alicuius naturæ incrementa, ſed euolantis præclare cuiuſdam indolis proceſſus eſſe iudicem. Tu (quæſo) fac, ut in quam ingreſſus eſt diſcendi uiam, ab ea ne trãſuerſum quidẽ unguẽ. Habeat Ciceronẽ ſemper in manibus, hũc legat ex oĩbus unũ, hũc amet hunc admiretur, ab eodem ipſo ſi quid ſcribendum erit aut dicendum, non dubitanter ſumat & mutuetur. Sors enim, ut ille ait, fit ex uſura. Reliquos, cum erit ocium, & iudicium ipſe facere poterit, tum attinget. Interim hunc nunquã de manibus deponat, ex eo, quaſi ex puriſſimoquodam, atq; uberrimo latini ſermonis fonte, omnem emendate loquendi, copioſeq; dicendi rationem hauriat. Afferrem hanc in rationem, uulgo non ſatis probatam plura, niſi tecum agerem, qui ſcias & uideas q̃ inquinata ſit, & abſurda eorum hodie oratio, qui alio atq; Cicerone ipſo dicendi ſcribendi ue magiſtro ſunt uſi. Illuc igitur redeo. Sic mihi placuerunt Camilli tui literæ, ut gaudium meum ad te continuo per epiſtolam deferendũ eſſe duxerim, idq; cum pro mea in nomen Romanum beneuolentia feci, qui ingenijs ueſtris ſupra omnem fidem faueam, tum uero ut eius, quam tibi debeo, memoriæ, uoluntatisq; ſignificationem nonnullam darem, qui me uobis, ut nunc quidem eſt, ratione alia memorem & gratũ oſtendere poſſum nulla. Nam Camillum ipſum, ſiquid de iſtiuſmodi ætate certi pronunciari poteſt, in eorum certe q̃ paucorum refero numerum, quos parentibus lætitiam, ſibi opes & gratiam, poſteris etiam ſuis gloriam aliquando allaturos eſſe ſperem. Quæ res quoniam ad te uel maxime pertinet, qui eum talem tum procrearis, tum liberali tua inſtitutione finxeris, uide ne quid uel de iſta tua diligentia, uel de ſtudiorum eius ratione in hoc ætatis flexu remittatur. Vale. & uxori tuæ Ludouicæ fœminæ primariæ meis uerbis gratulare. Patauij Idib. Maij.

CHR. LONG. IAC. SADOLETO S.

b Inas ad te iam diu dedi literas, alteras perpaucis ante Leontis noſtri obitum diebus, alteras ſtatim ab eiuſdem interitu. Eas ut acceperis, ſanè uereor. Nihil enim tu adhuc reſcripſiſti, homo cũ cæteris in rebus diligentiſſimus, tum uero in ſcribendo impiger & officioſiſſimus. Sin autem reſpondiſti, uide cui dederis. Ego enim his quinque menſibus nihil neque à te, neque de te. Itaque faciundum putaui, ut

Digitized by Google

eodem exemplo tecum agerem, & hic te, ne me literarum tuarum deſiderio diutius torqueres, rogarem. Nihilo enim meliore etiam nũc loco res noſtræ ſunt q̃ tum erant, cum ſuperiores tibi mitterem. Spes tantummodo quædam ex Hadriani pontificatu, mihi iniecta eſt. Omnino ualiturum apud eum uel commune ciuitatum noſtrarum uinculum, uel quod ipſe cum Philippo Caroli Cæſaris patre in Hiſpania uixerim non deſpero, ſed ut uſque dum ille aduentarit, & nobis ad eum ipſum aditus pateſactus ſit, ocium noſtrum honeſte tueri poſſimus, quoquo enim adhuc modo poſſumus, tui eſt mi Sadolete tum conſilij, tum etiam auxilij. Verum hoc ex re, & cõmodo tuo. Nam illud à te etiã atq; ẽt uehementer peto, ut ſi, quod futurum certo ſcio, ſingulari iſtius tuæ uirtutis, doctrinæq; laude Pont. Maximo commendatus, in familiaritatem eius aut amicitiam ueneris, idem me tibi quadam ſtudiorum ſocietate uel opinione potius cõiunctum atque neceſſarium eſſe intelligat. Hoc ſi feceris, & me uel iudicij uel beneuolentiæ tuæ teſtimonio apud eum ornaris, faciam ut eius te officij ne unquam pœniteat, memorem quidem me ſemper, & gratum certe experiere. Vale. Patauij xvi Cal. Iun.

CHR. LONG. MARIANO CASTELLANO S.

Q Vod tibi Lælius Maximus, de ſcribendo receperat, in eo fidẽ ſuam liberauit. Dedit enim ad me literas, uberrimas quidem illas & elegantiſſime perſcriptas, ſed in quibus me grauiſſime accuſet, quod de ceſſatione ſua apud te familiarius queri ſim auſus. Hoc eo pertinet, ut tibi poſthac literas meas uni miſſas exiſtimes, preſertim ſi quid ijs huiuſmodi conſignaro, quod homines nobis parum amici in aliam atque uelimus partem accipere poſſint. Nam ſi iocationibus ad te noſtris, quaſi grauioribus quibuſdam aculeis Lælij animus ita offenſus eſt, ut ſtomachoſioribus litteris ea de re mecum expoſtulandum putarit, quid cæteros cenſes, quos nec ulla erga me beneuolentia, nec politior ulla humanitas mihi coiunxit? Sed de his nimis multa, preſertim ad te, qui ſemel tamen à me admonendus fuiſti, ne dum alios ex tuo in me amore nimiis nouas nobis iſtic turbas incautus excites. De Flaminio, quod benigne pollicceris, reſpondes illi omnino, quam de prolixa iſta tua atque benefica in ſtudioſos omnes natura ſemper habui, opinioni, ſed nihil eo quod oſtendis etiam nunc eſt opus. Inita eſt enim à nobis ratio, quemadmodum hic adoleſcentem tueamur. In ueſtiario tantum laboramus, in quo ſi adiutus à te fuerit, ocium eius liberalitate tua, conſtitũ eſſe iudicabo. De Panegyricis, res tota tui eſt conſilij. Mea quidem non magnopere intereſt, niſi

quod iſtos emendatiores eſſe ſcio, ijs, quos deſcribendos curares. Noui librariorum ueſtrorum ſomnolentiam, imperitiam. Sed de hoc, ut dixi, ipſe tu ſtatues, cuius potiſſimum res agitur. P. Bembo mandata tua expoſui, erã enim apud eum cum litteræ tuæ mihi ſunt redditæ, narrabat is illo ipſo tẽpore, quæ tu in extremis tuis litteris de acerbiſſimo Molſæ noſtri caſu adſcripſeras. O male factum. Verum ita ſe habent res humanæ, ut hæc nobis neq; inuſitata, neq; intolerabilia uideri debeant. Ad hos enim fortunæ caſus naſcimur. Quid etiam? Accæpi à Camillo Theolo litteras, quas is te authore mihi miſerit. Viſa eſt mihi elucere in ijs, ſupra pueri ætatem, quædam ingenij, eruditioniſq; forma, qua qu dem de re & cum ipſo, & cum patre eius eo ſtatim egi conſilio, ut alter à me laudatus magis excitaretur ad laudem, alter omnem in excolendo filij ingenio adhiberet diligentiam. Vale. Patauij. xvi. Cal. Iun.

CHR. LONG. OCT. GRIMOALDO. S.

u Ereris, opinor, ne quid mihi litteris tuis moleſtiæ afferas, quam enim ego aliam ceſſatiõis tuæ cauſam eſſe ſuſpicer? Atqui ego nihil tale ueritus ſcribendum ad te putaui, & eum, qui has tibi reddidiſſet etiam diligenter commendandum. Peto igitur abs te, ut ipſum tantiſper apud te eſſe uelis, dum nauem & tempeſtatem ſit nactus idoneam. Dimittendi à me hominis cauſa nulla planè eſt alia, niſi quod & ipſe urbem uiſere cupiat hoc tempore, nec ego eum ſtudijs meis ſatis accomdatum intelligam, præterea enim ſic fideliter beneuoleq; operam ſuã mihi nauauit, ut tametſi ocij noſtri rationibus ſit minime omnium aptus, tamen me non libente diſcedat, neq; id uero ipſum mea cauſa, cui miniſtri deeſſe non poſſunt, ſed quod uerear ne rerum omnium ignoratione perditus planè perdatur miſer adoleſcens. Vides ætatem, uides formam. Proſecutus ſum eũ uiatico ſatis liberali, uberiore quidẽ certe q̃ facultates meæ paterentur. Habet etiam à me ad Steph. Saulium, & M. Ant. Flaminiũ literas commendatitias, ueruntamen ſi quos tu Romæ habes amicos, quibus eum recte commendare poſſis, de eo ipſo uelim ad eos diligenter ſcribas, iſtic uero, ut honoris mei cauſa, dum conſcenderit, ei de habitatiõe accommodes, te etiam atq; etiam uehementer rogo. De Hieronymo Sauorniano, ſiquid habes, fac ſciam. Bembus hic te ad Id. Iun. expectat, ego uero etiam ante eum diẽ literas tuas auidiſſime. Nec uero te deterreo, quo minus in Gallos iam ſcribas, qui cum à pecunia tam flagitioſe eſſent imparati, tantos tamen tota Italia tumultus commorint, ſed me magis mouent qui ab iſta Turcarum claſſe impendent reip. Chriſtianæ caſus, et mi-

Digitized by Google

ſtria, q̄q̄ Pānones, Germanos, Sarmatas, Sauromatas magnis hac æſtate copijs impetum in Thraciam facturos audio. Certe qui illinc ueniūt Pannones, Byzantium ſuum iam numerant. Sed de his abs te doceri malim. Vale. Patauij. xyi. Cal. Iun.

CHR. LONG. OTC. GRIMOALDO S.

Q Vàm perturbato ad me animo ſcripſiſſes, etiam te tacente, uel ex eo facillime collegiſſem, quod nihil de ijs quæ potiſſimum abs te expectabam, mihi miſiſſes. Ac profecto ea perturbationis iſtius eſt cauſa, quæ uel fortiſſimum quemuis de ſtatu ſuo deijciat. Nos tamē hic ea de re nihil omnino accæpimus, contra potius heri, Adornios noſtros male accæptos & repulſos, ſeſe in citeriorem Galliam trepide ægreq; recæpiſſe. Nam uel Proſpero, uel Piſcariano Genuam cum exercitu proficiſci ſaluis Gallorum pactionibus non licuit. Sic enim ijs nominatim cautum audio, ut ne'ue Proſper, ne'ue Piſcarianus, ne'ue eorū exercitus qnq; paſſuum mılibus Cremona longius diſcedat, quod ipſum à Gallis cum alijs de cauſis exceptum eſſe ſuſpicor, tum uero ne ſine iuſto exercitu turpiſſime obſeſſi uiderētur. Sed quæcunq; uel his id poſtulandi cauſa fuerit, uel illis eo deſcendendi, certum eſt, ſiquidem uera nunciant ij q illinc ueniunt, neq; Proſperum neq; Piſcarianum cum omnibus copijs in Liguriam profectos eſſe, & haud ita à Cremona lōge nudius etiam tertius caſtra habuiſſe. Sed hodie, cras ad ſummum, firmiora ſciemus. Nec enim res tanta diu celari poteſt. Confirmauit mihi nuper iterum Pe. Bembus, te hic propediem futurū, quod ſi erit, erit id mihi optatiſſimum, qui coràm cupiam de rebus communibus tecum commentari. Sin minus, agam per literas accuratius, aut ipſe etiam ad octauum Idus iſtò me conferam. Literas tuas ſimulatq; accæpi, ſtatim ipſi Panegarolæ reddidi. Rogatus à me nunquid ad te uellet, conſtitutum ſibi eſſe reſpondit tabellarios ſuos tibi hodie mittere. Vale. Patauij. iij. Non. Iun.

C. L. EGIDIO VITERBIENSI CARDINALI S.

C Vm nuper eſſem apud P. Bembum, hominem amplitudinis tuæ ſtudioſiſſimum, lecta eſt mihi ab eo quædam epiſtola tua, quam is paucis à te ſibi miſſam diebus, & tua etiam manu ſuauiſſime atq; humaniſſime ſcriptam eſſe diceret. Ea q̄ illi iucunda fuerit, tute uel pro ueſtra conſuetudine, uel ex eo etiam quod totam mihi recitandam ipſe putarit, facile exiſtimare potes. Mihi quidem infimum eius

Digitized by Google

caput, quod quidem unum ad me pertinebat, tantæ fuit uoluptati, quã-tam uix ullis uerbis hic aperire queam, tametſi idem nonnihil admiratio-nis attulit, quod aditum mihi ad cognitionem tuam patefactum eſſe et iã munitum ſignificaret, qui me tibi ne nomine quidem adhuc notum eſſe arbitrarer. Sed tamen uoluptas ipſa incredibilis fuit, cum me tanti abs te fieri perſpicerem, ut me tuis uerbis, tanti uiri ore, perquam amice, & honorifice ſalutatum eſſe uelles. Scio equidẽ nihil eſſe in me eiusmodi, quod te iſta doctrina atque dignitate uirum, ad amicitiam expetendam meã adducere debuerit, ſed tamen facere non poſſum, quin iſto tuo uel beneuolentiæ, uel iudicij teſtimonio plurimum delecter, & de eo etiam tibi gratias agam immortaleis, quod me ad tuorum numerum prius aſcripſeris q̃ id ego aut optare, aut oio ſperare fuerim auſus, qua quidem ex re facile quoq; intelligo, q̃ non ſim facile expectationi de me tuæ reſponſurus, cui tamen, uti ſpero, ſatis à nobis quoquo fiet modo, ſi uel perpetua grati animi memoria, uel ullo ſtudiorum noſtrorum fructu teſtimonij tui laudem ſuſtinere atq; tueri potuero. Sic enim uelim tibi perſuadeas, ita me tuis literis animatum eſſe, ut iam ſim cum ocium noſtrum, quod minime fieri poſſe uidebatur, complexurus multo ardentius, tum uero te eo habiturus & obſeruantiæ, & ſanctitatis loco, quo is apud me debeat eſſe uir, quem & mihi amiciſſimum, & in ampliſſimo ciuitatis noſtræ gradu ſingulari quadam, & eximia tum optimatum artium atq; uirtutum cõmendatione, tum uero etiam diuinæ cuiusdam eloquentiæ laude florentem, collocatum eſſe non ignorem. Extremum illud erit, quod equidem non aſcriberem, niſi & grauiſſimos uiros idem rogare atq; rogari ſolitos eſſe ſcirem, & ipſe parum his confiderem artibus, quibus me tibi commẽdatum eſſe ſuſpicor. Sentio enim quàm parum ab ijs ſim uel ornatus, uel inſtructus. Peto igitur abs te, ut, quando me tua ſponte in fidem atq; amicitiam recæpiſti tuam, ſi minus ſtudioſæ noſtræ uitæ gratia, conſtantiæ quidem planè tuæ cauſa in iſta ad me amandum animi inductione atque uoluntate perſeueres. Ego enim ne quod ſtudium aut officium in colenda amplitudine tua meum unquam requiratur, perficiam, opera quidem certe, ut ne quis id ullo tempore iure deſideret, à me dabitur, eaq; optima atq; perpetua. Vale. Patauij. iiij. Cal. Iun.

Digitized by Google

CHR. LONG. NICOLAO DRACONI. S.

ETſi de tua erga me beneuolentia minime dubitabam, qui q̃ cũ cæteris in rebus omnibus, tum uero in tuendis amicitijs conſtans eſſes & firmus, exploratum haberem, tamen ſcito mihi literas tuas, ex ea etiam parte fuiſſe iucundiſſimas, quatenus me de perpetuo iſto tuo in me amore, certiorem faciundum putaſti. Nam quod ſcribis te, uetere illo depulſo morbo, ac priſtina planè recuperata ualetudine, cum manſuetioribus muſis rationem habere, & in literis totum prorſus uiuere cœpiſſe, id uero ipſum huiuſmodi eſt, ut ſiquis politiori humanitati faueat, ab eo tibi uere gratulandum exiſtimem, ego quidem certe eo maxime nomine & gaudeo, & ut tibi iſta tum ualetudine, tum ocij ſuauitate in perpetuum frui liceat, mirifice cupio atq; uehementer exopto. Nec enim mihi dubium eſt, quin ſi id contingat, eos ſis aliquando editurus ingenij & induſtriæ tuæ fructus, qui & nobis, qui te facimus plurimi, uoluptatem afferant maximam, & tibi etiam ipſi gloriam pariant ſempiternam. Sed de mea erga te uoluntate, neq; mihi hic ſcribendum puto, & ſiquid de ea unquam ſignificare uelim, eris tu mihi imitandus, qui arrepto ex Fuluij literis teſtificandi amoris tui loco, non prius uerbis q̃ re ipſa declararis, quàm tibi res meæ eſſent curæ, idq; cum à me ne leuiſſime quidem fuiſſes admonitus. Sic enim uelim tibi perſuadeas, nihil abs te potuiſſe hoc quidem tẽpore, proficiſci ad me gratius ijs, quæ de Vincentio Varamiano tua ſponte tam diligenter curaſti. Oio enim aliquis iſta uirtutis & ingenij indole mihi opus eſt, id eſt is, qui tum meis, tum ſuis pariter ſtudijs bene conſultum uelit, & proſpicere poſſit. Nodus hac in re unus occurrit, neq; is ſanè facilis, quod diſcipulum iſte ſe apud me fore, nõ miniſtrum arbitratur, cum ea, ut noſti, mea ſit ratio, ut ludus mihi nunc aperiendus non ſit, ſed uno eiuſmodi aliquo opus, qui operas ea mihi conditione locet & præſtet ſuas, qua tecum Fuluius & Candidus hic uixerunt, tametſi multo minus negocij apud me habiturus iſte ſit, q̃ illi tecum ſuſtinuerũt. Primum enim ſcis quàm ipſe raro in publicum prodeam, & ſiquando domo exeam, ut nunquam pediſſequo, ſemper utar aut comite aliquo, aut ipſe etiam ſolus urbem obeam. Deinde ſi quod eſt domi ſordidius miniſterium, ſuis id operis curatur. Lectus modo unus ei ſternendus eſt, prætereà nihil quod eum à ſtudijs abducat, aut pudeat, quanquam ne hoc omnino ſeruile iudico, tantum ocij tam parua opera, eaq; liberis hominibus hodie uſitatiſſima, & pleriſque etiam optatiſſima, redimere atque comparare. Ita ſi Vincentius tuus, quem tu mihi & honeſto admodum loco natum, & fortuna eſſe ſcribis optima, eo eſt animo, ut literarum cauſa eò deſcenſurus ſit, facies

Digitized by Google

me q̃primum certiorem, ut Franciſcum à me dimittam, & eius rationibus quoquomodo conſulam. Sin tanti literas & artes non facit noſtras, curato mihi alium, cui ſi affuerint cætera quibus iſtum ornatiſſimũ eſſe prædicas, non magnopere deſideraturus ſum in eo neq; generis nobilitatem, neq; ullum ſanè fortunæ ſplẽdorem. Habeat modo tãtum pecuniæ, quantum ad librorum ſumptus, & ueſtiarium tuendum ſatis ſit, reliqua à me ſuppeditabuntur abunde omnia. Quinetiam illud nobis in primis erit curæ, non modo ut temporis ei ſatis ſit, quo ad magiſtros eat, ſed ut in hanc quoq; noſtram diſcendi rationem, atq; conſuetudinem ingreſſus, me ſibi & hortatorem ſemper, & ſi res poſtulabit, etiam interdum doctorẽ domi eſſe ſciat atq; intelligat. Quid quæris? ita à me tractabitur, ut dẽpta cubiculi mei cura, nec à parẽte liberalius quicquam, nec à magiſtro ſãctius cuiuis hoc in genere poſtulandum ſit aut etiam expectandum. Habes ferè quaſi adumbratam & informatam eius qui mecum victurus ẽ, uitæ rationem. In quo illud tu etiam atq; etiam uideto mi Draco, tanta cura dignus is ut ſit, quem ad me ea ſpe miſſurus es, ne, ſi forte minus aut ille mihi ſit utilis, aut ego ei accommodatus, utrunque noſtrum tandem pœniteat, te tui iudicij, qui talem delegeris, me meæ fortunæ, qui neminẽ reperiam quem meo ſtudio meiſq; officijs libenter complecti debeam. De Steph. Saulio quod quæris, eſt is Romæ, eò ſtatim profectus, ut Hadrianus noſter Pont. Maximus renunciatus eſt, rogatus à me per literas, q̃d tam alieno tempore ad urbẽ properaſſet, reſcripſit nihil ſibi fuiſſe longius quàm ut ibi eſſet, ubi Bendinelli fratris ſui iniuriam ac mortem aliquando ulciſceretur, ſimul & de fructuoſiſſima illius ſacerdotij procuratione, recuperatorio iudicio primo quoq; tempore experiretur. Eſt cum eo M. Ant. Flaminius homo, ut ſcis, nobis cum perpetua animorum uoluntate, tum firma ſtudiorum ſocietate coniunctiſſimus. Ambos à te, ſi uoles, ſaluere meis literis iubebo. Sed quid quæro uelis ne, qui pro ueſtra inter uos neceſſitudine, id te nõ nolle, atq; adeo cupere certo ſciam? Sic igitur propediem faciam. Tu uero meis uerbis uelim ijs ſalutem impertias omnibus plurimam, quoſcunq; prædicatione tua nobis iſtic adiunctos et cõciliatos eſſe uoluiſti. Vale, & ſic te, in iſto laudis atq; induſtriæ curſu gere, ut ualetudini tuæ in primis ſeruias. Patauij xvij. Cal. Iul.

Quæ tibi ſupra de pueri apud me victuri conditione recæpi, præſtabuntur ea quidem bona à me fide omnia, atq; etiam aliquanto quàm ſcripſi commodius & prolixius, ſed quando ab exiſtimatione mea alienum uidetur, ut mihi hac in re à quoquã præſcribatur, eũ ad me uelim mittas, qui ſe fidei meæ penitus commiſſum, atque mihi planè traditum eſſe arbitretur.

Digitized by Google

CHR. LONG. IO. PETRO MACHIAVELLO S.

C Vm ipſius Antonij Francini aduentus mihi per ſe iucundiſſimus fuit, tum hoc iucundior, quod ex multo & accurato eius ſermone facile cognoui, eam mihi abs te adhuc præſtari memoriam atq; beneuolentiam, quæ ſit ab homine amiciſſimo & longo uſu coniunctiſſimo expectanda. Omnino enim uerebar, ne diuturna mea ceſſatione offenſus, alieniore à me eſſes animo, preſertim qui nec in eo, quod tibi anno ſuperiore per literas pollicitus, eſſem, fidē meam liberaſſem. Verum ea, ut noſti, repente inciderunt tempora, quæ mihi nō modo iſtuc ueniendi, ſed mittendi facultatem, omnem prorſus eriperent, quibus ipſis rebus, & ſi me tibi ſatis purgatum eſſe debere arbitrabar, tamen optatiſſimum mihi fuiſſe ſcito & gratiſſimū, quod de tua erga me uoluntatis cōſtantia atq; perpetuitate Francinus noſter mihi nūciauit. Nam de me ſic tibi uelim perſuadeas, ita à me abſentis tui coli memoriam, non modo ut quicquam de meo in te amore imminutum non ſit, ſed id ipſum quod fuit, etiam longo conſuetudinis tuæ deſiderio ſic auctum atq; incenſum, ut nihil hoc tempore, q̄ ut te uideam mihi ſit longius atq; antiquius. Perſcriberem hic tibi omnem uitæ ſtudiorumq; noſtrorum rationem, niſi eam Frācino, ea ſanè lege aperuiſſem, ut te, eo de genere toto, certiorem ipſe faceret. Ex ipſo igitur ſubtilius ſingula. Hæc à me ſummatim pauca. Sic Dei benignitate ualeo, ut cum maxime, ſic ocio fruor, ut qui ſuauiſſime, ea deniq; tum ſpe uiuo, tum conſcientia ſuſtentor, ut ſi homini Chriſtiano in animo ſint omnia, neq; miſer neq; ſanè ſim infelix. Vale. Patauij xij. Cal. Iul.

CHR. LONG. ANDRÆAE NAVGERIO S.

C Vm ad xv. Cal. Iul. hac potiſſimum de cauſa Venetias ueniſſem, ut ab Rhamnuſio naturalem C. Plinij hiſtoriam auferrē, intellexi nihil ei abs te, ea de re, adhuc miſſum eſſe ego uero iiſdem, quibus ei Clementem Britannum literis cōmendaſſes, promiſſi tui rationem complexam eſſe arbitrabar, quod ipſū quando non accidit (feſtinanter enim, et eo tempore properante Clemente ſcripſiſti, ut mihi mirum nō ſit, te, de eo quod mihi pollicitus eſſes, fugiſſe, tum ſcribere, fac, ſi me amas, ut ex literis tuis liber is nobis primo quoique tempore curetur. Vix enim credas quantam nobis illius inſpiciend cupiditatem excitaris, ſimul & hoc tempore nactus ſum aliquid ocij, qđ libenter in eius generis lectione ſim omne poſiturus. Narrauit mihi Calceranus noſter, te totum eſſe in literis, quod equidem non ſum miratus, q

Digitized by Google

ſcirem te iſtò profectum ut ſtudijs tuis fruerere liberius, quod autem addidit, te etiam ſuauiſſima Baptiſtæ Turriani doctiſſimi hominis conſuetudine uti, iſtuc uero ipſum tibi & gratulor, & penè etiã ſubinuideo. Sed ſiquã in iſta loca uenero, quod quidem primo autumno futurũ ſpero, faciã ut tu item mihi fortaſſe gratulere. Interim hominem meis uerbis uelim ſaluere iubeas, atq; ipſe tu ualetudinis tuæ rationem in primis habeas. Apud Bẽbum eſt ut uolumus. Vale. Patauij. ix. Cal. Iul.

CHR. LONG. LAVRENTIO BERTOLINO S.

NVnquam fore putaui ut aut res de qua ad te ſcriberem, aut etiam uerba, quibus tecum agerem, mihi deeſſent, preſertim ſi tam lõgo interuallo litteras darem, ſed planè nunc deſunt nec quid ſcribam, nec quomodo ſcribã ſatis occurrit. Equidẽ & ſi ipſe me non ab omni culpa omnino uindico, qui commiſerim, ut qui ſit rerum tuarum ſtatus etiam nunc ignorem, atq; ex eo genus ſcribendi nullum reperiam, tamen tuum fuerat, etiam tacente me, de eo ipſo mihi aliquid mittere. Nam de uita meæ ratione, tum iſtic, tum Romæ uel ex P. Bembo certior fieri potuiſti, de te uero quem rogarem adhuc habui neminem, præter Verardum fratrem tuum, qui me anno ſuperiore tuis uerbis quidem ſalutauit, ſed eo ſanè tempore, cum hinc profecturus, equum iam admitteret. Idem cum nuper feciſſet Antonius Francinus, & nunquid ad te uellem, rogaſſet, quanquam quod ſcriberem, non habebam, tamen hæc tibi breuiter ſignificanda exiſtimaui. Primum eo me adhuc erga te eſſe animo, quem cum ſingularis tua probitas atq; humanitas, tum uero innumerabilia tua in me officia mereantur & poſtulent. Deinde fixum meum manere conſilium, quod tibi Lugduno decedens aperui, cum mihi decretũ eſſe dicerẽ, quiduis potius perpeti, q̃ à ſperata ſtudiorum meorum laude ante aliquot annos diſcedere. Poſtremo ea me frui tũ corporis ualetudine tum animi trãquillitate, ut ſi nobis res paulo ſit uberior, beati planè & eſſe & numerari poſſimus. Sed hoc fortuna uiderit. Tu ſi poſthac literas meas uoles elicere, mitte ipſe aliquid, unde mihi epiſtolæ argumentum naſcatur & ſententia. Ioanni, Zenobio, Verardo fratribus tuis uiris optimis plurimam uelim à me ſalutem impertias. Vale. Patauij. xi. Cal. Iul.

CHR. LONG. ANT. FRANCINO S.

SOlueram iſtinc eo, ut ſcis, animo atq; conſilio, ut ſimulac Patauium appuliſſem, exararem litterarum aliquid cum ad alios nonnullos, tum uero ad Philippum Strozam, Alexandrum

Paccium, Verardum Bertolinum, de quibus nobis multus tum hic, tũ iſtic fuiſſet ſermo. Verum cum nihil in mentem ueniret, quod hoc quidẽ tempore illis à me recte mitteretur, ſuperſedendum putaui, non ullo quidem ſcribendi labore, qui mihi uel omnino nullus, uel certe fuiſſet ſuauiſſimus, ſed inepta potius & odioſa, & à me profecto aliena inaniũ literarum oſtentatione, preſertim cum tu is eſſes, qui & mea cauſa uelles, & rationẽ conſiliorꝫ, rerumq́; mearꝫ omnium ad eos aliquãto elegãtius deferre poſſes, q̃ id ego ullis exequi literis. Sic igitur, ut ſpero, facies, hoc eſt eos meis uerbis diligenter ſalutabis, ſimul, & ſi noſtra audire cupient, dabis operam, ut ne ulla in re literas meas deſiderent. Noſti enim omnẽ ſtatus mei conditionem. Literas porro, quas ad Laurentiũ Bertolinũ, & Ioannẽ Petrum Machiauellũ do, uelim primo quoq; tempore eis reddendas cures, niſi tu forte ipſe Florentiã propediẽ cogitas, id ſi eſt, malim eas abs te accipiant, ut earꝫ ſermonẽ ipſe oratione tua ſtatim ſubſequare. Sic enim ad eos ſcribo, quaſi ex te plenius omnia cogituri ſint, quæ literis meis leuiter attingenda exiſtimaui. Sed hoc commodo tuo. Illud te etiam atq; etiam uehementer rogo, ut cum illo ueneris, mandata noſtra tibi curæ eſſe uelis, ego quidem hic & memoriã tui ſumma beneuolentia tuebor & literas tuas ea, quam mihi oſtendiſti, ſpe expectabo. Vale. Patauij ad. iij. Cal. Iun.

CHR. LONG. BERNARDINO CORTONAE S.

CVm nuper Fuluium fratrẽ tuũ ubi eſſes, et qd ageres, rogarẽ, eſſe te quidẽ ille Foroiulij Carnorꝫ reſpõdit, qd uero ageres, id ſe nõ modo neſcire, ſed nec tuas omnino literas ulla iãpridẽ ratione elicere potuiſſe. Vereri aũt ſe, ne qd ad te delatũ eſſet, quo animus tuus ſibi eſſet offenſior. Tũ ego q te nõ ſine cauſa iſta taciturnitate aduerſus fratrẽ tuũ uti arbitrarer, et ipm ẽt ſibi parũ utilẽ adhuc fuiſſe ſuſpicarer, uide inquam ne te hic ita geras, ut merito ille tibi ſuccenſeat. Studiũ inqt, in me fortaſſe deſideret, grauius admiſſum nullũ reperiet. Quid tu, inq̃, an ſceleribus modo putas, et atrocioribus delictis animos bonorum offendi, non etiam ignauia, inertia, luxuria, laſciuia, eorꝫ preſertim qui ſpem aliquam induſtriæ & uirtutis nobis aliquando præbuerint? Multa in hãc rationem cum diſputaſſem, ſimul & illud ab eo expreſiſſem, auerſam eſſe à ſe ciſtellam quandam tuam cum aliquot ſudariolis, & ſi rem leuiorẽ eſſe iudicabam, tamen grauiſſime eũ corripui, perfeciq́; ut ille lachrymas uix tenens tum iuſtam aduerſus ſe indignationem tuam eſſe fateretur, tũ mihi gratias etiam magnas ageret, quod admonendi ſui curam ſuſcepiſſem. Quid multa? pollicitus eſt ſe in poteſtate tua futurum, ac iure à

maiorem facultatem uidebat habiturus ſi mihi egredi ex hac urbe et in
meam eccleſiaſticam prouinciam proficiſci contigiſſet, una.n.atq; eadē
opera et deo ipſi ſatisfeciſſem, cuius iam unius ſeruus ſum, et mihi ac trā
quillitati meæ rectius conſuluiſſem, ſed quando id mihi de principis nolū/
tate non licitum ē, eſtq; hæc ciuitas in primis ad fallendum et diſturbā/
dum animos idonea, robore animi et uirtute adnitendum ē, ut in medijs
ipſis fluctibus portum et in tanta morū ac iudiciorū uarietate conſilij no/
ſtri conſtantiam teneamus, ſed hæc hatenus. Ego te toto pectore uacare in
cumbereq; literis & gaudeo amicitiæ noſtræ cauſa & tibi gratulor, au/
thorq; ſum ut nihil potius neq; præſtabilius ducas, illud cenſeo habere te
oportere ualitudinis rationem, qua ſine oīa corruant neceſſe ē ēt quæ præ
clare uideantur poſita. Legi Budæi noſtri literas ſcriptas ſanè q̄ beniuole.
Velim Leonicum hominem & literis & probitate inſignem meis uer/
bis ſalutes. Nauagerio aūt ſi erit commodū ēt gratias agas, q̄d de me ho
norificē ſit in ſcriptis ſuis locutus, et ſi me non minus beniuolentia eius
q̄ teſtimonium delectat. Vale. Ex urbe. iij. kal. Ian.

IAC. SADOLETVS CHR. LONG. S.

Caballus noſter cum ad me ſuperiores tuas literas attuliſſet,
M. quod mandatorum exponendorum tempus præterijſſe dice
bat, ea ipſe quidem narratione ſuper ſedit. Sed me ipſæ ſatis
commonebant literæ, quo tibi gratia & ſedulitate noſtra eſſet opus, quæ
certe non defuiſſet, ſi aut ille tum uiueret, unde opem expetebas, aut ſi is
tū nō iā omnino omniū bonarum artium, uel ornandarum, uel etiam tu
endarum curam omiſiſſet, ergo occaſione amiſſa, literis illis cur reſponde
rem cauſa non eſt uiſa, alteras porrò tuas nullas accepi, quin & has re
centeis ſerius, datæ enim ante diem. xvi. kal. Iunij. v. kal. Quintilis mi
hi ſunt redditæ. In quibus quod ſpem magnam tui ocij honeſte traducen
di in me ipſo ponere uideris, gratum id mihi admodū, nec te opinio ea
fallet, quod ad ſtudium quidem attinet, quod & ad beneuolentiam, quæ
mea te aduerſum mirifica ſemper fuit, uerum quæ fortunæ ſunt, ab ipſa il
la ſunt præſtanda. Atq; utinam nūc tibi de meis facultatibus prolixe pol
liceri poſſem, quod uix ego audeo, ita ſum in re mea domeſtica ac famili/
ari prorſus perturbatus. Sed quod proximum illi eſt, id mehercule liben/
ter & ex animo facio, ut contubernium offeram, eamq; amicitiæ fidē,
quæ omnia amicorum communia eſſe uult. Neq; ego tamen conſiliū tuū
capere adhuc potui, quid eſſet cur tu, aut Patauium Romæ, aut denique
locum in terris ullum huic urbi, ad tuorum ſtudiorum rationem ante/
poneres. Quod uero in eiſdem adiungis literis, ſperare te atq; exiſtimare

Misc. 568.1

Digitized by Google

ſore tibi aditum ad ſummi Pontificis familiaritatem, potiſſimum operã nauante me, hancq; de te ut ſuſcipiam cogitationẽ me uehementer rogas, alterum mihi ſubmoleſtum, me à te rogari, alterum etiamdum incertũ, quid me ſim facturus. Quanquam enim in alterius manu uideatur ſitũ, qui meæ uitæ ſtatus, & quod actionum mearum curriculum futurũ ſit, tamen non tam id uereor, ut mihi ſit ad fortunas uberiores & ſplendidiores aditus, quàm illud fixum in animo & ſtatutum gero, nullam auram honoris, nullam ſpem eſſe uel ampliſſimæ dignitatis, qui cum putẽ hanc ocij oblectationem, qua in re literaria iucundiſſime perfruor, debere commutari. Quare, aut hæc quoq; mihi ſalua erunt, aut illa omnia etiam repudiabuntur. Sed de his ſatis, ego, quod & noſtræ amicitiæ proprium, et meæ erga te uoluntatis perpetuum ſemper fuit, quæcunq; ab amiciſſimo & coniunctiſſimo homine ſperanda ſunt, iubeo ea te à me non ſperare ſolum, uerum pro tuo iure etiam expectare. Vale. ex Vrbe. vi. nonas Iulias.

IAC. SADOLETVS CHR. LONG. S.

Cœpi tuas quaternis, ut ais, ipſe meis literis reſcriptas, in quibus omnia me delectarunt, ac præſertim illud iandudum te cognoſſe, te à me diligi, quod equidẽ tribuo iure cum uirtuti tuæ atq; doctrinæ qua, ut ego mehercule ſentio, ita nũc præſtas ut ſpem quoque nobis præbeas te ad ſummum huius laudis peruenturum, tum uero probitas mihi tua uiſa eſt ſemper amabilis, ac ea inprimis animi altitudo qua reiectis patrijs nationibus in Latiũ te atq; ad Italiam, cõſequendæ ac fruendæ humanitatis cauſa retuliſti, ſed hæc ſatis iam nota omnibus eſſe & teſtata debent. Q̃d de Celſo durius ferre uiſus es, ignoſco equidẽ, nec reprehendo iuſtã iracundiã. Verũ ille præclariſſimæ indolis adoleſcens ſubita morte ereptus patriæ atq; ſuis multorũ ſpẽ quæ de eius futura dignitate præcepta fuerat ciuiũq; ſuorũ amorẽ repente, orbũ et deſolatum reliquit, liceat ergo eius manes non ſolũ pacatos uerum ẽt laudatos ab omnibus nobis quieſcere, cuius ego uiuẽtis inimicitias contra te ſuſceptas non accuſare, ingeniũ uero & reliquam probitatem non amare nõ potui, cuius funus incredibile eſt quantus mœror bonorum omnium et quæ publica lamentatio fuerit proſecuta. Principis erga te uolũtas propenſa eſt, ac uellem in tuis litteris adſcripſiſſes, ecquid, de tuo aduentu in urbem, quod ne ad tempus nobis ſperandum eſſet, libenter .n. cum eo communicaſſem, nunc ſuadeo tibi ut omnio et celeriter ad eum ſcribas, nec ſanè apparatu opus eſt, nihil illo facilius, nihil communius, gratam

Digitized by Google

in primis habet obſeruantiam eorum, quorum apud animos uiuere intelligit memoriam nominis et liberalitatis ſuæ. Quod ad illud munus attinet quo ego te uocari omnium expectatione antea ad te ſcripſi, diſputas tu quidem in utranq; partem, ſed in eam pronius quaſi uile hoc aliqd et paruum homine ingenuo dignum conſtituas, in quo ego iudicium nō interponam meum, ſatis enim in te ſtatuo eſſe conſilij, in eo utiq; patieris te obiurgari ſi iure, nimium mihi aſperas, & duriores q̃ natura fert res tuas fingere uideris mi Lōgoli, habet omnino omnis præclara uirtus æmulationē quandam & afflatu inuidiæ attingitur, non uſq; eo tñ ut de uita in diſcrimen ueniendum ſit, ciuiles accidunt diſſenſiones & comes gloriæ obtrectatio, oratio etiam quandoq; aſperior, uerum ea citra facinus, quanquam ego te ſi ad eam prouinciam dedidiſſes, ſpem maximam obtinebam, ſopitum iri facile omnis illas inuidiæ tempeſtates prudentia tua, nihil enim æque atq; facilitate & patientia frangitur contumacia, & ea demum in magnam gloriam uertit, ſi qui uti ſciunt, quod qui ignorant ij non fortunæ culpam accuſent, ſed reprehendant ſuam, te quidem optimis literis honeſtiſſimis artibus præditum, ciuitatis eius ciuem ob honorē uirtutis factum, è qua in omnem terrarum orbem, totius humanitatis et ſapientiæ non magis præcepta q̃ exempla redundarunt, attollere animū decet ſupra huiuſmodi iniurias et omnem leuitatem uirtuti obtrectantiū, animi tui conſtantia inferiorem ducere. Quare ſi in eam ſententiam te cōtuleris, ut tibi illuc adeundum oblatumq; negocium ſuſcipiendū uideatur eſſe, quid dignitatis tuæ ſit ſtatues ipſe, non enim audeo monere te in hoc, uel hortari, aut ſi id quoq; noſtræ amicitiæ ratio poſtulat, ſatis à me ſuperioribus literis factum eſſe arbitror, capiti quidem & ſaluti tuæ nullum inde periculum impendere, & ego certum habeo & tibi fidendi author ſum. Nam de emolumēto, quod quæris, ſpero confici poſſe in annuum ſtipendium, aureum nummum ad quadringenties. Quod mehercule rarū auditu eſt uel mirabile potius, in hoc genere docendi, ſed tanta eſt opinio tui noſtris quoq; & aliorum teſtimonijs corroborata, ut uideantur qui te expetūt, quo uolemus adduci poſſe, in quo amplius etiā contendemus q̃ diximus, ubi certum ſcierimus quod tibi deniq; de ea re fuerit cōſtitutū. Nam ut conſtituas primo quoq; tempore, ne diutius illi à me expectatione ſuſpenſi teneantur, te uehementer rogo. Quodcunque certe conſtitueris id iudicabo rectum. De oratione tua quod ægre uulgatam fers, agnoſco uim iudicij tui, ſperas enim te melius ſcribere & accommodatius poſſe, res quidem ipſa pleniſſima laudis fuit nec à me ſcriptum quicquam quod aſſentationi ſit quàm ueritati propius, neque eo nunc dico

quin in ea nonnulla inſint quæ diligentius perpoliri poſſe uideantur, ſed totum illud præclarum eſt & ingenio & copia & ꝙ maxime mouendis affectibus tua omnium celebrationem & laudem meruit oratio. Quo circa bono te animo eſſe uolo, itaq; exiſtimare, ſi quid in me ueri & & recti eſſe putas, fuiſſe eam rem tibi gloriæ, cætera ſi qua reſtant cum ocium erit ſcribemus ad te uberius, nam ut nunc ſe res habet ſcito nullũ mihi diem à publicis uacare curis, ut ne ſubciſiuis quidem, quod aiunt, horis ad mea exoptata ſtudia mihi detur reditus, ſed hoc deus uiderit. Bẽbo meo quem auide expecto plurimam meis uerbis ſalutem dic itemq; Nicolao Tenpolo. Vale. Sexto cal. Mart. Die biſſextili.

IAC. SADOLETVS CHR. LONG. S.

Tantum literas tuas acceperam Venetijs datas, cum has ad te exaraui tertio loco. Nam binas antea ſcripſeram unas te prouocans, & de ijs quæ poſt tuum diſceſſum acciderant certiorẽ te faciens, alteras ad illas lugdunenſis tuas, quarum exempla tibi miſi, poſtea ꝗ non mediocri mea cum moleſtia ad te non fuerant allatæ, ſed & ad Budæum ſuas, eodem itẽ exemplo, quæſo accipe in bonam partem, ne'ue tabellariorum negligentiam meæ culpæ aſcribito. Lælius onus receperat curarum ſe ut recte redderentur. Quæ de Bembi noſtri humanitate erga te & liberalitate ſcribis, mihi noua non ſunt, eſt enim ille uir omnibus numeris abſolutus princeps optimarum artium, cui te cõtubernalem factum & mehercule lætor, & ſubinuideo nobis tñ ſuauitatem cõgreſſus ſermonumq; ueſtrorum. Põtifex te ad urbem expectabat, ex meq; de reditu tuo percontatus eſt, incidit enim ſæpe ut de te habeatur mentio ab illo ſanè perbonorifica, & plena amicæ uoluntatis, quare ad eundẽ ſcribas planè conſulo, orationem tuam ſi huc miſeris, legetur ea & à me & ab ipſo ſummo Principe perlibenter, ego ex plurimis occupationibus quibus hoc tempore urgeor, hoc tempus eripui reſpondendi tibi, idq; raptim, tu ignoſces literis perperam ſcriptis, meq; amabis & iſtis omnibus ſalutem à me dices. Ex urbe. iiii. Non. Ian.

IAC. SAD. CHR. LONG. S.

Mi Longoli ſalue. Primum putaui ſcribi à me tibi oportere, ſi quid eſſet quod intereſſe tua arbitrarer, deinde quid ipſe ſentirem adiungendũ eſſe, ſcis Florentiam quanta ſit ciuitas, ut celebritate frequentiſſima, ingenijs nobiliſſima. Quod ergo in ea urbe mens eſt et conſilium totius ciuitatis incredibile eſt, ꝗ te unum ad illam præclaram iuuentutem optimis artibus publico munere inſtruendam appetat, in quo

Digitized by Google

non iudicio hercule illi falluntur. Sed de tua uoluntate dubitant, cum igitur qui apud me authoritate plurimum poſſunt, contendiſſent à me, ut de te per literas ſciſcitarer qui tuus eſſet in hac re ſenſus, feci libenter ut illorũ uoluntati morem gererem, & ſiue conditionem accæpiſſes magno cum honore & emolumento tuo illuſtriſſimæ ciuitati eſſet ſatisfactum, ſiue repudiaſſes gauderes tamen talia de te tam honorifica fieri iudicia, percrebuit enim opinio multorum quoq; teſtimonio & authoritate corroborata, te unum eſſe hoc tempore cuius in literis eruditio tanta ſit, ut nihil ultra optari debere uideatur, tanta in poſterum expectatio, ut quod nunc obtines doctrinæ, parua portio, præ ut conſecuturus es exiſtimetur, non igitur mirum eſt ſi te quem talem eſſe crediderunt, ſuæ reip. commodo natum optauerunt, quantum autem ſit fundamentum bene moratæ & ſapientis ciuitatis ab optimo magiſtro iuuentutis eruditio ſcimus omnes, itaq; te eò accedere ſumma ope exoptant, nec exiguis hoc quidem ſed ampliſſimis oblatis premijs, quæ mihi non uiſa ſunt ſcribenda donec de uoluntate tua habuero exploratum. Quid autem tibi author ſim in hac re uti facias, ego mehercule hæreo, non.n. bene habeo cognitum quẽ tu uitæ tuæ uniuersæ propoſuiſti finem, ſi enim nihil aliud q̃ literas, ut miſſa faciam officia boni uiri, quæ in omni ſtatu & conditione uitæ urſurpanda ſunt, non arbitrarer alienum ſubire te hoc oneris, quod ſtudijs tuis conſentaneum plurimis hominibus utile eſt futurũ, bene enim de humano genere mereri in primis nobis optabile eſſe debet. Honor uero in hoc negocio is cum quo iuncta ſit quædam Italiæ contumelia, accerſitum trans alpeis qui latinas literas in latio ipſo conſerat. quo quidem nomine ſuperba futura eſt Gallia. Sed ego latinitatem uirtuti non patriæ accæptam ferendam puto. Tu quid tibi expediat melius & prudentius, quod ſtatueris quidem non ſolũ probabo tacitus ſed ut optime deliberatum apud omnes defendam, cupiebam plura ſed occupationes interpellant, ignoſces meæ in ſcribendo incuriæ, cum ad uirum doctiſſimum ſcribenti ſumma adhibenda diligentia ſit. Vellem equidem ipſe ſed negocia me non ſinunt. Tu uale & me dilige. Romæ. xi. cal. Febr. Erit tuæ humanitatis q̃primũ ad me reſcribere.

ALEX. PAC. IV. MED. CAR. S.

Vperauit opinionem meam & longe quidem ſuperauit oratio
s Longolij, qua nil feſtiuius, ornatius, elegãtius dici, excogitari'ue
poteſt. Eam cum abs te legendam nuper accæperim nequaq̃ ſatis habui uno ferè dixerim hauſtu totam auidiſſime deuoraſſe. Eandẽ enim mox iterum, iterumq; magna animi alacritate perlegi. Cæterum

Digitized by Google

cum ſingula penſitauerim atq; adamuſſim examinauerim, nihil non ſumma laude dignum in ea animaduerti, atq; adeo ut non ſolum in urbe diſertiſſimum hunc optimumq́; uirum retinẽdum cenſeam, ſed ultro etiã accerſendum atq; ampliſſimo quoq; munere honeſtandum, uide pater ampliſs. q̃ me mouerit iſta lectio atque adeo deliniuerit, ut etiã non rogatus quid ſentirem de ea his noſtris parum cultis literulis ad te ſcribere non dubitauerim, laudo in primis elegantiſſimum dicendi Caracterem, numeroſum ac ſonorum ſtilum, argumentandi peritiam, ſententiarum grauitatem, artem præterea atq; doctrinam, uarietatem, proprietatem, copiamq́; uerborum, acumen demum inuentionemq́; non uulgarem, quæ omnia in hac ipſa oratione facile deprehendi poſſunt. Admiror ſanè hominem trans alpes natum nõ modo cũ noſtri temporis oratoribus comparandum, ſed etiam cum antiquis uel merito quidem iudicio meo conferendum. Equidẽ uel ego prorſus à bonis ſtudijs alienus ſũ uel ipſa hæc oratio inter rariſſimas excellentiſſimasq; connumerari iure debet, pereã male ſi nõ inter legendũ me ipſum interdũ excitari impelli ue ne dum perſuaderi ſentio. Sed na ego parum prudens quaſi non ineptire uidear dũ tuis illis auribus atticiſſimis noſtri quicq̃ iudicij affero, de eo preſertim uiro qui nec laude noſtra melior, nec uituperatione deterior uideri poteſt, ſed uelim mihi uel ob id etiã libenter ignoſcas, nolui planè hoc tẽpore qñ ad te eius orationẽ remiſi alienæ gloriæ noſtro ſilentio inuidiſſe. Quare Lõgolium cũ primis cæterosq; bonis ſtudijs incumbentes complecti nõ deſiſtito, ac quod ſemper feciſti aſſidue iuuato, peculiaris.n. hæc eſt propriaq; ueſtra laus, quaſi quædam Medi. Fami. prærogatiua ſit, qua longe principes alios excellitis bonas ſemper artes quacunq; ratione uel iniquis etiam temporibus fouiſſe. Vale. ex Decimano noſtro. Idibus. Sextilis.

Florentiæ per Hæredes Philippi Iuntæ. Anno Domini, M.D.XXIIII. Menſe Decembris. Clemente VII. Pont. Max.

REGISTRVM.

a. b. c. d. e. f. g. h. i. K. l. m. n. o. p. q. r. ſ. t. u. x.
Omnes ſunt quaterni præter x. qui eſt duernio.

5854093

Digitized by Google

Digitized by Google